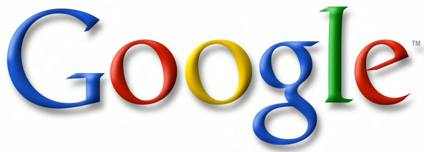
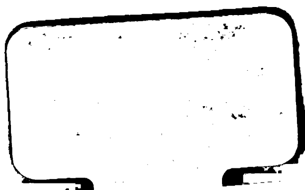

MENGELWERK,

VOOR

1862.

VADERLANDSCHE LETTEROEFENINGEN,

OF

TIJDSCHRIFT

VAN

Kunsten en Wetenschappen,

WAARIN DE

BOEKEN EN SCHRIFTEN,

DIE DAGELIJKSCH IN ONS VADERLAND EN ELDERS UITKOMEN,
OORDEELKUNDIG TEVENS EN VRIJMOEDIG
VERHANDELD WORDEN.

BENEVENS

MENGELWERK,

TOT FRAAIJE LETTEREN, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN
BETREKKELIJK.

Eerste Serie. — Tweede Deel.

VOOR

1862.

MENGELWERK.

TE GORINCHEM, BIJ
A. VAN DER MAST.

1862.

INHOUD.

Bladz.

Iets over Corfu en Cephaloniё. Naar het Hoogduitsch van Professor OSCAR SCHMIDT. (Met eene Plaat). . 1
Het leven in de Slavernij. Geschetst door een Slaaf. . 30
De Vrome Broeders. Naar het Spaansch van Guёll y Renté, door L. H. HISSINK. 128
Denis Battin. (Naar het Fransch). 139
Generaal Manfredo Fanti. 153
Het Japansche Gezantschap. 155
Paus Pius IX. (Naar het Hoogduitsch). 157
De Wind. Door F. F. C. STEINMETZ. 159
Iets over den Katoenhandel. 161
Eenige nog niet algemeen bekende bijzonderheden omtrent Graaf Cavour, door H. J. BRILL. 192
In den Kerker, door SERVAAS DE BRUIN. 198
Guido Reni en zijn vriend. Historische Novelle. . . 211
De jong gehuwden. Eene Schets uit het leven te Parijs. 227
Valschheid van het Spreekwoord: „Oost, West, t'huis best." 234
De doode Bruid. 238
De Semietische volken en Professor E. Renan, door H. J. BRILL. 241
De Speelgenoot der Prinses. Naar het Deensch van TEMME, door L. A. H. 260
Het Onechte Kind. Naar het Deensch, uit Livets Conflicter, door SERVAAS DE BRUIN. 281
Effie Stanley. Naar het Engelsch. 293
Kuno van Croy en Geertruida van Helmond. Een minstreelzang. (1099—1106.) Door F. F. C. STEINMETZ. 309
De Smid. Historische Novelle uit den Spaanschen tijd. 321
Het Spaansche meisje. 351

Bladz.

De Vlugteling. Eene Schets uit het Slavenleven. . . 365
De Great Eastern tegenover een paar schepen der oudheid. Door H. J. BRILL. 377
Hoe een Meisje in Persië uitgehuwelijkt wordt. . . 386
Eene Spookgeschiedenis. 395
De moed van eenen Bottelier. 397
Herfstlied, door F. F. C. STEINMETZ. 398
Over de Zintuigen en derzelver bestaan in het Dierenrijk. Naar het Hoogduitsch van Professor OSCAR SCHMIDT. 401
De moordenaar zijner kinderen uit liefde, door J. TEMME. 428
Eene Novelle zonder titel. Naverteld door C. TH. M. 451
Het verloren leven. Door J. K. DE REGT. 468
De vermiste kleederen. 477
Oudejaars-Avondzang. 479

C.C.A. Last Lith.

Steendr. v. H. L. van Hoogstraten te 's Gravenhage

MENGELWERK.

IETS OVER CORFU EN CEPHALONIË.

Naar het Hoogduitsch

VAN

PROFESSOR OSCAR SCHMIDT.

I. *Corfu.* (Met eene plaat.)

Op het in de nabijheid van Grätz bekoorlijk gelegen landgoed van mijn vriend Franz Unger, hoogleeraar in de kruidkunde te Weenen, was het plan gevormd om te zamen eene natuurwetenschappelijke reis te doen naar de Jonische eilanden, op wier parel, Corfu, Unger reeds vroeger, toen hij van een dergelijk uitstapje uit Egypte terugkeerde, gedurende ettelijke uren had vertoefd, en waarheen ook mijne blikken zich meermalen gevestigd hadden, wanneer ik op de kaart naar een nieuw veld voor zoölogische navorschingen zocht, hetwelk zoowel door natuurschoonheid als verscheidenheid van ethnographische indrukken oog en hart kon verkwikken. Hij als botanicus werd daartoe aangespoord door de eigenaardige hoedanigheden der flora, welke hier het Zuid-Europeaansch karakter met bijmenging van niet minder Afrikaansche vormen, b. v.: heesterachtige euphorbiaceën, in zulk een overvloed ontwikkelt, die men te vergeefs in Italië en Griekenland zoekt; als zoöloog, voelde ik mij daartoe opgewekt door het vooruitzigt in de kreken der zoo vaak bezongen eilanden eene rijke verzameling van lagere dieren te zullen kunnen vinden, hetgeen mij niet altijd gelukt was, ofschoon ik herhaaldelijk uitstapjes tot hetzelfde einde gedaan had in andere gedeelten der Middellandsche Zee, van Nizza tot nabij Napels, ja zelfs in de Adriatische Zee tot op de ongastvrije kusten van Dalmatië.

In den nacht van 26 Maart 1861 begaven wij ons van Grätz naar Triëst, geheel in winterkleeding gehuld, want de omliggende berghoogten waren nog dik met sneeuw overdekt. In Triëst aangekomen, gevoelden wij wel reeds de koesterende stralen der zon, doch de natuur was niet zoo ontloken als vorige jaren, toen ik omstreeks denzelfden tijd mij in de rijkdommen der vischmarkt en der baai van

Muggia met instrumenten en mikroskoop had verlustigd. Wij bragten aldaar een bezoek aan dr. Scherzer, met wien wij zeer bevriend waren en wiens kostbare verzameling van schedels ons inderdaad belangstelling inboezemde, en nadat wij des avonds nog bij den directeur der zeevaartkundige school, professor Littrow, vertoefd hadden, bevonden wij ons den volgenden morgen ten 10 ure aan boord van het groote, naar Alexandrië bestemde Lloyds-stoomschip, gereed om onze reis te vervolgen. Reeds werden de ankers geligt, toen professor Unger nog een telegrafisch berigt ontving, waarover wij aanvankelijk ontstelden, beangst als wij waren van te zullen moeten terugkeeren, maar al spoedig vonden wij ons gerust gesteld, toen het eene bloote aanwijzing bevatte, dat te Corfu brieven aan het Grieksche hof te wachten waren. De „Amerika" zette zich alzoo in beweging, een ieder maakte het zich in zijne hut zoo gemakkelijk mogelijk en daar de zee stil was, hadden wij al spoedig gelegenheid elkander te zien, of om zoo te zeggen, met elkander *par distance*, in aanraking te komen. Gelijk allengs bleek, bevonden zich onder onze reisgenooten, o. a. twee jeugdige echtparen, Hamburger kooplieden, die een huwelijksreisje naar de Indiën deden; voorts de adjudant van den Russischen keizer, generaal X., die met zijne familie en in gezelschap van een zeer zwaarlijvig heer, die beurtelings monseigneur en Prins genoemd werd, een pelgrimstogt naar Jeruzalem maakte; dan eene Zwitsersche dame, die zich als gouvernante naar Corfu begaf; de Oostenrijksche consul voor Singapore; verder een Franschman van krijgshaftig uitzigt, kolporteur der de volken gelukkig makende Napoleontische denkbeelden, die met pathos declameerde: *pourquoi s'opposer à ce qu'a dictée la Providence!* alsmede bevond zich aan boord een bejaarde welgestelde Armeniër, een Christen, die insgelijks op weg naar Jeruzalem was en zich hoogst dankbaar betoonde, als men in de Fransche taal, welke hij gruwelijk radbraakte, zijn niet zeer duidelijken geographischen horizon poogde op te helderen. Vooral bevond hij zich zeer in verlegenheid, hoe hij van Jeruzalem weder naar Bologna zou komen, waar hij een bezoek moest brengen aan het graf van een eveneens als *bon Chrétien* gestorven prins van God weet welken barbaarschen volksstam; eindelijk: om

geene opsomming te doen van alle passagiers, sprak mij reeds den volgenden morgen een heer in eene vreemde taal aan, wien ik zonder omslag in het Duitsch antwoordde, zoo zeer hield ik mij, naar de welbekende type van zijn uiterlijk overtuigd, dat hij een Pruissisch Protestantsch prediker was. En inderdaad: het was de weleerwaarde predikant L..., van de Fransche gemeente te Berlijn, de zamensteller van den atlas over Palestina, waarin met ons ook de Russen ijverig studeren, die eene rondreis ging doen bij de Protestantsche gemeenten in Palestina en Syrië.

Het leven aan boord van een schip is het meest vervelende wat ik ken. Ik zal geen gewag maken van den overtogt, die slechts betrekkelijk korten tijd duurde, zoodat wij ons reeds den tweeden morgen na het vertrek van Triëst, in de nabijheid van Corfu bevonden, terwijl wij de steile, niet zeer uitlokkende kusten van Albanië aan onze linkerzijde hadden, en het eiland der Phäaken als eene groene bergachtige streek allengs liefelijker aan het oog verscheen. Weldra ligt het stoomschip stil, maar bittere teleurstellingen staan ons nog te wachten, alvorens het vergund zal zijn onze eerste wandeling te maken. Niemand, die het zuiden bezoekt, is van die beproevingen bevrijd en ik heb ze zoo dikwijls reeds ondervonden, dat ik dezelve waarlijk als eene wet der natuur begin te beschouwen. Onze bagage verdwijnt voor ons oog en wij vinden die in eene der vele de stoomboot omringende schuiten terug, waarheen ze door een al te gedienstige sjouwer reeds zijn overgebragt. Wij spoeden ons natuurlijk derwaarts, worden naar den slechts eene minuut van daar verwijderden oever geroeid en moeten daarvoor eene som betalen, voor welke eene Berliner droschky ons driemaal de stad zou rondrijden. Zoo bevinden wij ons dan te Corfu, en vijftig handen zijn weder gereed met onze goederen zich te verwijderen; wij overzien den kring en een jeugdig Italiaansch-Fransch radbrakend jongeling geven wij de voorkeur, die nog een tweetal anderen tot dragers kiest; de ambtenaren helpen ons tamelijk spoedig voort, en nu begeven wij ons in het gewoel der naauwe straten. Welk eene verscheidenheid van verschillende kleederdragten! welk een rumoer van koopers en verkoopers! welke stapels van china's-appelen, bloemkool en andere producten des

lands! Wij moeten echter onzen factotum nasnellen, die ons naar eene particuliere woning zal brengen, waar gestoffeerde kamers te huur zijn. Hij begeeft zich in een naauw straatje, om ons, zoo als hij zegt, het eenige, juist beschikbare vertrek aan te wijzen, dat ons echter niet beviel, en zekere blikken, die hij met den eigenaar deszelven wisselde, deden ons al spoedig begrijpen dat het hier te doen was om ons af te zetten. Wij vertrokken dus en nu vonden wij in de straat St. Spiridione een lodging-house — gelijk op een bord boven de deur stond — waar wij uitnemende huisvesting kregen en gedurende veertien dagen een goed, hoewel dan zeer duur en voortreffelijk verblijf hadden. De dragers onzer bagage wierpen het goede geld, hetwelk wij hen voor hunne betoonde diensten gaven, met een medelijdend onbeschaamden blik op de tafel — iets waarmede ik trouwens reeds bekend was — en eerst toen wij de som verdubbeld hadden en de hoofdaanvoerder wel nog niet geheel tevreden gesteld, maar door een hardnekkig weigeren zijner hoogere vordering ter deure uitgedreven was, bevonden wij ons inderdaad als meesters over ons zelven op Corfu.

Het is voor mij eene der hoogste genietingen onmiddelijk na aankomst op een verwijderd reispunt eene kleine wandeling te doen, waar men, nog geheel onder den invloed der indrukken van de zoo even afgelegde reis, de nieuwe omgeving in het rooskleurigste licht beschouwt en als het ware den geur van al hare liefelijkheden met volle teugen inzwelgt. Na een half uur rust in Corfu mogten wij zulks dan ook genieten en weldra wandelden wij langs die hoogte voort, welke de oude haven van Alcinous naar de zeezijde begrenst en in een vrijen, den ingang dezer haven beheerschenden voorsprong eindigt. Naar men zegt, wilde het schip, hetwelk Odysseus naar zijn vaderland terugbragt, om dit kleine voorgebergte den steven wenden, toen de vergramde Poseïdon hetzelve in eene rots veranderde. Daar ligt zij voor ons oog, gesierd met groen en een kerkje met deszelfs kloostergebouwen. Daartegenover verheft zich de Monte-Deca en verder benedenwaarts aan den steilen oever vertoonen zich als in een schemer de huizen van het met oranjeboomen zoo rijk gezegende Benize. De kusten der eilanden strekken zich op verren afstand uit, terwijl men te

gelijk het aan gene zijde van het kanaal liggende vasteland in het oog heeft. Dit heerlijk uitzigt boeide ons echter niet zoo zeer dan wij ons verrukt gevoelden door de indrukken onzer onmiddelijke omgeving. Waren wij dan werkelijk in twee dagen tijds uit het barre wintergetijde in den bekoorlijksten zomer verplaatst, dien het zuiden kan opleveren? Alle rozenhagen stonden in vollen bloei, zelfs hadden wij een bloeijenden palmboom gezien, maar bovenal boeide ons het gezigt der olijfboomen. Nergens welligt bereikt dit gewas zulk eene typische volmaaktheid dan in Corfu; zoover ten minste mijne waarnemingen in Dalmatië en Italië en die van professor Unger in Syrië en Griekenland strekken, verdienen deze bosschen de kroon. Tot nog toe had ik den olijfboom slechts als eene nuttige gave der natuur beschouwd: den eersten dag van mijn verblijf op Corfu echter moest ik reeds zijn waar karakter, zijne poësie erkennen en ten volle bevat ik nu de vervoering van Sophocles voor het heilige olijfwoud. De vorming van den stam is zeer zonderling en schijnt alsof een zes à achttal kleinere stammen tot eene onregelmatige kruin in elkander gevlochten zijn, waarover de doorschijnende, mat glanzende kroon zich heenwelft. Elke boom heeft zijne eigenaardige schoonheid, en tot een woud vereenigd, met perspectiven op de zee en het gebergte stellen zij een beeld van wasdom voor, hetwelk den vreemdeling te regt met bewondering vervult.

Dikwerf hebben wij dan ook ons zelven afgevraagd, waarom een schilder zich zoo zelden naar Corfu begeeft, waar hem bij elke schrede de schilderachtigste punten als te gemoet komen, en hij in ettelijke weken zijn schetsboek met heerlijke studiën zou kunnen vullen.

Alvorens nu echter verder over onze togten en natuurwetenschappelijke uitstapjes te spreken, wil ik eerst eene schets geven van de stad zelve en hare bont te zamengestelde volksmenigte. De van de reede zich zeer goed voordoende stad, ligt met de noordzijde aan het water en wordt door eenige versterkte hoogten bestreken, die vaak op het heldhaftigst door de Venetiërs tegen de Turken verdedigd werden. Voor aan den ingang van het kanaal is het eigenlijke kasteel gelegen, hetwelk door de vereeniging van rotsklompen, gebouwen en struikgewas aan het, het geheel over-

ziende oog een hoofdrustpunt verschaft. In de onmiddelijke nabijheid bevindt zich een groot, deels met lanen doorsneden, deels met aanzienlijke huizen bebouwd plein, waarop reeds des morgens vroeg de Engelschen met exerceren gedrild worden en hetwelk des avonds de plaats van het Corso vervangt. In deze omstreken woont de groote wereld, met den gouverneur uit het midden van het grootmoedige volk, hetwelk de arme eilanders onder zijne bescherming genomen heeft, aan het hoofd; zijn paleis is omringd met tuinen, die de liefelijkheden van Alcinous vertegenwoordigen, welke men nog meer op de een kwartier uurs van daar verwijderde villa van dien gouverneur genieten kan en waar wij op onze morgenwandeling reeds gepasseerd waren.

In de nabijheid dezer trotsche gebouwen bevinden zich, nevens ettelijke niet onaanzienlijke hoofdstraten een aantal naauwe stegen, wier bewoners en bewoonsters voor het meerendeel tot de verdachte elementen der bevolking behooren, en dezelve doorgaande komen wij in dien doolhof van gangen en snijdingen, welke men vroeger algemeen in het zuiden poogde daar te stellen, toen men er zich voor eeuwen geleden vestigde. In het oude Rome en Pompeji was het insgelijks gesteld. Het gedrang en gejoel in genoemde hoofdstraten is gedurende den werktijd zeer groot, maar het is aantrekkelijker voor het oog dan dat der italiaansche steden, wegens de verscheidenheid der kleederdragten, die men er ziet, want men kan zich als het ware in een oostersch verhaal verplaatst wanen, als men op een heerlijken avond tusschen acht en negen uur hier rondslentert. Het gewoel dat gedurende den namiddag bedaart, verheft zich des avonds nog eenmaal, als alle winkels en de verplaatsbare kramen der ooftverkoopers kwistig verlicht worden — de heerlijkste olie trekt men uit de eerste hand — hetgeen toch geschiedt ofschoon de volle maan ook aan het uitspansel schijnt. Tusschen de kleedingen der Albanezen en Epiroten, dringen de engelsche roodjakken vaak troepsgewijzen heen, welke laatste echter de voorkeur geven zich in de talrijke kroegen en bordeelen in de bovengemelde tweeledige straatjes gelegen met het drinken van sterke dranken en het spel bezig te houden en bij den klank der eentoonige vaderlandsche wijzen hunnen nationalen dans uit te voeren.

Omstreeks negen uur wordt het stil, de taptoe roept het garnizoen naar de kazernen, waarvan de helft der manschappen gewoonlijk beschonken, sommigen zelfs dierlijk bezopen zijn, eene scherpe tegenstelling bij de matige grieken; en wanneer er engelsche oorlogsschepen in de haven liggen, wier manschap zich aan wal bevindt, dan worden de tooneelen nog afzigtelijker, hoewel soms ook koddig.

Het grootste gedeelte van de bevolking der stad behoort natuurlijk tot de grieksche natie; ten gevolge echter der zoogenaamde bescherming, welke de Engelschen aan de Joniërs verleenen, zijn eene menigte beambten, kooplieden en verderen Engelschen aanhang als het ware burger geworden. Rekent men nu daarbij eenige Duitsche en Zwitsersche handelshuizen, die hier op hechte grondslagen gevestigd zijn, benevens eenige voor hen, d. i. buiten den koopmansstand bestaande consulaten, dan zijn dit zoo ongeveer de bestanddeelen dezer zoo zeer gemengde bevolking. Wij smaakten nog het genoegen, de keur der mannen te zien bij de opening der kort geleden opgerigte „Jonische akademie," met den bejaarden waardigen Andrea Mustoxide als president aan het hoofd, en wij hadden ons niet durven voorstellen, dat Corfu zulk eene menigte doctoren in de geneeskunde en de regten bezat.

Wij moesten echter nog meer ondervinden, iets namelijk wat wij tot onze beschaming niet geweten hadden, dat Corfu eene universiteit heeft. Men vormt daar regtsgeleerden en geneeskundigen, hoewel de laatsten met zeer ontoereikende middelen, weshalve de meesten in het buitenland, vooral in Parijs, hunne studiën voleindigen. Zekere professor in de regtsgeleerdheid, met wien wij veel omgang hadden, was de heer Josz, een Bohemer van geboorte, die voor een veertigtal jaren te Grätz gestudeerd had. En in doctor Lauranos, een der meest gezochte artsen, leerden wij den hoogleeraar in de natuurlijke geschiedenis kennen, alsmede den schrijver van een omvangrijk in Corfu gedrukt compendium der kruidkunde. Dat hij als druk werkzaam prakticus, ik meen zelfs als directeur van het ziekenhuis, als verzamelaar de natuurlijke geschiedenis, niet speciaal beoefent is ligt te begrijpen; wij ondervonden zulks tot ons leedwezen, voornamelijk ik, die zoo gaarne een overzigt van de in Corfu voorkomende lagere

dieren in eene verzameling voor mij gehad had. Voor eene groote som gelds had men wel uit Parijs eene reeks versteeningen verkregen, maar deze waren evenwel ongeschikt om bij het onderwijs te dienen. Dat echter in de naaste omstreken van Corfu en op Cephalonië ware schatten van versteeningen aanwezig zijn, was deels onbekend, deels onopgemerkt gebleven. Van de zijde der bewoners van Corfu zou er alleen een weinig werkzaamheid noodig zijn om door ruiling met de producten van hun land in korten tijd een aardig, eene universiteit waardig museum daargesteld te hebben.

Over het gymnasium kan ik geen oordeel vellen en nog minder over bestaande volksscholen. Wanneer men vertrouwen kan stellen in de scherpe rede van zekeren heer Dandolo bij de opening der Jonische akademie uitgesproken, dan had men niet alleen met de akademie zelve, maar met de volksscholen een begin moeten maken.

Voor zooverre mijne waarnemingen strekken, verveelt den Joniërs het protectoraat der Engelschen zeer; de laatste hebben er zich echter zoo vast genesteld en werkten ook gedurende ons verblijf op Corfu zoo zeer tot hunne zekerheid, dat aan een verbreken der vriendschap van hunne zijde niet te denken valt. Zij brengen daar te lande veel geld in omloop en de uitmuntende straatwegen, een der eerste voorwaarden voor de cultuur, die in alle rigtingen Corfu en Cephalonië doorsnijden, zijn, gelijk wij vernamen, door hen aangelegd. Ook kan de landelijke bevolking aan hen een voorbeeld nemen, hoedanig men den grond bebouwt, tuinen aanlegt en groenten poot. Maar zulks is niet geschied. Uit eene goede bron werd mij verzekerd, dat Engelands bedoelingen daarheen strekken, om de bewoners van Corfu over te halen zich voor eene aansluiting aan Engeland te verklaren en de overige eilanden daarentegen voor het koningrijk Griekenland; zoo iets zou misschien ook niet kwaad zijn, want tot eene ware eenheid zal de eilanden-republiek het wel nimmer brengen.

De toestand der grieksch-katholieke godsdienst met haar gevolg van het priesterproletariaat schijnt mij toe een groote hinderpaal te zijn voor de ontwikkeling van het volk. Wie aan de eenvoudigheid der protestantsche leeraren, aan de wel altijd kenbare maar waardige verschijning der katholieke

priesters gewoon is, staart met open mond deze massa van grieksche geestelijken aan, bij wien de talaar ook de plaats der dagelijksche kleeding vervangt, en uit wier afzigtelijk en lomp uiterlijk men meestal een juist besluit kan maken tot hun geestelijken toestand. Daarbij komt nog, dat reeds kleine deugnieten van tienjarigen ouderdom in dit gewaad rondloopen, in het slijk rondspartelen, soms elkander afrossen, en niet zelden met scheld- en schimpnamen gesard worden, iets hetwelk wij zelf gehoord en gezien hebben. Men heeft ons zelfs verzekerd, dat geestelijken die niet konden lezen en voor wien de bedienende knapen bij de godsdienst zulks moesten verrigten, niet tot de zeldzaamheden behoorden. Dit moge nu waar zijn of onwaar, zooveel is zeker dat alles wat wij zoowel ten platten lande als in de stad van de uitoefening der grieksche godsdienst gezien hebben, op ons den indruk maakte van den laagsten trap der uiterlijkheid, ja zelfs der onbeschaafdheid. Zeker tooneel, hetwelk zelfs een godsdienst-gebruik kan genoemd worden, zal ik nimmer vergeten, namelijk het slagten der lammeren op zaturdag voor Paschen. Reeds gedurende den geheelen vrijdag had men het jammerend geblaat van eenige duizende slagtoffers gehoord, die gekneveld op het onmenschelijkst door de straten gesleept en ten verkoop aangeboden werden. Men had ons reeds vooraf gewaarschuwd, ons des zaturdags omstreeks 11 ure niet op straat te begeven, daar wij dan welligt gevaarlijk bezeerd zouden kunnen worden en aldus zagen wij van het balkon onzer woning, hoe ongeveer tegen gemeld uur voor de deur van ieder huis een lam geboeid lag, voor hetwelk de bewoner met een geslepen mes had plaats genomen. Met klokslag van elf uur begon nu een kannibaalsche aanval. In één oogenblik lagen de lammeren met afgesneden keel in hun bloed te wentelen en boven elke huisdeur praalden drie bloedige kruisen. Tegelijk werden uit alle vensters oude potten toegereikt, men schoot uit de huizen en in de straten, de klokken werden geluid, er werd gefloten, geschreeuwd, kortom men maakte rumoer en leven op zulk eene beestachtige wijze, dat men eerder zou gemeend hebben een feest van duivelen, dan het vreugdefeest over de opstanding des Verheerlijkten bij te wonen.

Natuurlijk merkt de reiziger eerder dergelijke schaduwzijden

op, dan de goede en prijselijke hoedanigheden, tot welke laatste de overvloed behoort, hoewel zij ook weder betreurenswaardig, daar de weelderige natuur zoo veel biedt, dat men tweemaal meer partij van dezelve kon trekken, dan inderdaad gedaan wordt.

Op uitstapjes, die wij zoowel in de nabijheid als op meer verwijderden afstand deden, verschaften waarnemingen met het mikroskoop ons menige aangename zelfs opwekkende afwisseling. Een der eerste togten, die ons een ganschen namiddag bezig hield, was naar het dorp Benize, eene mijl ter zuiden van Corfu, aan den oever der zee gelegen. Men gaat voorbij het grafteeken van Menekrates en achter het dorp Castrades om naar de oude haven. Zooals ons, natuurvorschers, die met geene oudheidkunde bekend waren, gezegd werd, is dit grafteeken een tamelijk belangrijk monument, hetwelk tusschen Rost en andere oudheidkundigen tot een zeer hevigen strijd aanleiding heeft gegeven. Wij waren hetzelve reeds herhaaldelijk gepasseerd en beschouwden het als eene put, die geenerlei bijzondere opmerking verdiende, doch evenzoo hebben de philologen geene opmerkzaamheid voor de dieren en planten, waarin wij weder groot belang stellen! Van af Castrades, op tien minuten afstands van de tegenwoordige stad, naar den kant der oude haven, heeft zich naar allen schijn vroeger de stad uitgestrekt, waarvan echter thans geen spoor meer overig is. Even zoo min heeft men zekerheid, aangaande den burg van Alcinous, welke door de algemeene meening naar de met Elcanon eindigende hoogten verplaatst wordt. De zeemagt der Corfiërs was voortreffelijk beschermd in het nieuwe bekken met naauwen ingang, hetwelk echter thans geheel en al verslijkt is. De naastbij gelegen omstreken zijn buitengemeen vruchtbaar en men kan zich hier een denkbeeld vormen, hoe welvarend de vroegere bewoners bij aanwending van eenige vlijt en arbeidzaamheid, geweest zullen zijn. De medewerking der natuur is echter, gelijk men weet, in het zuiden eene der oorzaken, dat de landbouw geene groote vorderingen maakt, en de opbrengst van de vroeger zoo beroemde voorraadschuren van koren allengs zoo verminderd is, dat de tegenwoordige bewoners nog slechts met moeite in hunne behoeften kunnen voorzien. Zoo is het helaas op

Corfu gesteld, waar de Phäaken zeer zeker betere akkerbouw-gereedschappen hadden dan hunne tegenwoordige nakomelingen. Toen wij onze wandeling voortzetten langs den nieuwen weg rondom de haven, zagen wij o. a. met verbazing, dat zich tot het omploegen van een stukje land van ten hoogsten een twaalfde gedeelte van een morgen groot, niet minder dan negen personen en twee paarden bezig hielden. De ploeg was een eenvoudige houten haak, en hetgeen daarmede werd opgehaald, moest door de mannen klein geslagen en verbrokkeld worden. Daaruit is het dus ligt verklaarbaar, dat bij eene dergelijke verspilling van krachten en arbeid de opbrengst niet toereikend kan zijn om allen te voeden.

Langs den weg dien wij verder passeerden, werden overal de wijngaarden met groote bijlen bewerkt, hetgeen almede een treurig verschijnsel is op Corfu. Het drie à viermaal herhaalde besnoeijen van den wijngaard, verspilt zooveel kracht en de wijn is zoo slecht, dat alleen de boer denzelven drinkt en aan uitvoer volstrekt niet te denken is. En op die wijze wordt een groot gedeelte van den schoonen akkergrond, die honderdvoudig koorn en tarw kon voortbrengen, opgeofferd als het ware aan de nuttelooze van oudsher ingevoerde gewoonte van den wijnbouw. Geheel anders is het gesteld met die soort van wijngaarden, welke de krent opleveren, doch wier bebouwing op Corfu van weinig beteekenis is. De olijfboom is en blijft het onwaardeerbare geschenk, waarmede Corfu gezegend is; in bijna onafgebroken hagen en bosschen bedekt hij het geheele middel- en schier het gansche zuidelijk gedeelte van het eiland en behoeft, eenmaal geplant zijnde, in eeuwen geene verpleging meer; hoewel hij den eigenaars geregeld alle jaren geen zeker bestaan verschaft. Wanneer het in den herfst regent, als de vruchten afvallen en deze den grond geheel bedekken, zoodat alle handen niet toereikend zijn om dezelve dadelijk in te zamelen, dan is de olie-oogst mislukt; van daar dat men naauwelijks om de drie jaren een goeden opbrengst heeft.

De weg beneden het dorp St. Deka naar het op eene hoogte gelegen Gasturi, was met olijfboomen geheel beplant; ook scheen zij niet eenzaam, daar de landlieden bij grooten getale uit de stad terugkeerden. Wie zou kunnen gelooven, dat zij derwaarts gaan om groenten te koopen? En toch is

het zoo; zij daarentegen brengen er niets aan de markt dan olie in geitenblazen, wijn in kleine vaatjes, een drank alleen voor de laagste klasse van het volk bestemd en hout, meestal van den olijfboom afkomstig. Het paard, maar hoofdzakelijk de ezel, is hen in het vervoer daarvan behulpzaam; zij laden alles, wat bij ons op wagens gepakt wordt, op den rug dier dieren; ja ik zag zelfs hoe men een zeer log varken op een ezel had vastgebonden, waarbij de eigenaar almede plaats had genomen, die het nog daarenboven den snuit toehield, om het oorverdoovend geknor, ten minste zooveel mogelijk, te verminderen.

Achter Gasturi heeft men een prachtig uitzigt op de stad en het in noordwestelijke rigting gelegen hoofddeel van het gebergte met den San Salvatore, die een reusachtig dak gelijkt, op welks top zich nogmaals twee kegels verheffen. Ook de nog met sneeuw bedekte albanesische bergketen verscheen in volle helderheid aan gene zijde van het kanaal van Viscado. De zon stond nog hoog aan den hemel en de nabij gelegen en verwijderde bergen, werden in de blaauwe spiegelgladde zee terug gekaatst. De kleurenpracht der kale kalkbergen van het vasteland is vooral in de namiddag- en avondstonden van onbeschrijfelijke schoonheid en volmaakt de liefelijkheid der landschappen op Corfu, waarin het groen in alle schakeringen op den voorgrond treedt, afgebroken door het blaauw der zich overal in schoone bogten indringende zee. Nu daalden wij naar Benize over zandsteenrotsen en lagen op elkander gegroeide steenen, door den geognost brecciën genaamd. Dergelijke brecciën en zamenpakkingen ontmoet de wandelaar veelvuldig op de Jonische eilanden; zij bewijzen een evenredig jeugdigen aanwas der eilanden, die plaatsgewijze zelfs tot de allerjongste heffingen der aardkorst behooren. Daarvan zijn de mede geheven talrijke schelpfragmenten tevens een blijk; doch het is hier de plaats niet daarover uit te weiden; een uitstapje op Cephalonië zal ons gelegenheid geven daarop nader terug te komen. Dit alleen zij hier gezegd, dat professor Unger, die deze geognostische studiën tot een onderwerp van uitvoerige beoefeningen gemaakt had, op den terugweg naar Benize veel te noteren en rijzen en dalen der lagen op te teekenen had.

In het dorp begaven wij ons in eene van ouds bekende

herberg, waar zich weldra een dozijn lieden — in al deze landen vindt men op alle tijden van den dag vele lediggangers — vergaderden, die ons bij het koffijdrinken aanstaarden, over de vreemdelingen spraken, maar toch volstrekt niet indringend waren, en toen wij eene boot begeerden om ons naar Elcanon te begeven, zich haastten er ons eene te verschaffen. Een arme visscher roeide ons naar de een uur van daar verwijderde landpunt en toonde ons eene levende inktslak, die hij aan een angelsnoer uit de zee ophaalde en zorgvuldig in een kuipje deed, om haar nog levend in de stad ten verkoop te kunnen brengen. Het dier boezemde mij in den hoogsten graad belang in, daar ik wel duizende sepiën dood op de vischmarkt, maar nog geene in hare frissche kleuren en hare levendige bewegingen gezien had; vooral werden wij door het liefelijke avond landschap geboeid, door hetwelk wij langzaam als heen gleden. Digt bij het versteende schip passeerden wij den ingang der haven en verlieten de boot beneden Elcanon. Om ons nog meer alle betoovering te doen genieten, was de volle maan opgekomen.

Weinige dagen na dit uitstapje, zaten wij reeds des morgens vroeg in een wagen met twee paarden bespannen, om den verderen togt naar het op de westkust gelegen klooster Paläokastrizza te ondernemen. Een half uur achter de stad passeert men de rivier Potamo, waar volgens de sage van Homerus, d. i. de sage, die zich over het verhaal van Homerus gevormd heeft, het wasschen van Nausikaa en hare ontmoeting met Odysseus plaats had. Dat het meisje zich met haar linnengoed van gene zijde van Castrades, tot aan het riviertje zou begeven hebben, kan bij mij niet opkomen, daar zich andere bronnen veel meer in de nabijheid bevonden. Maar daaraan is weinig gelegen. De deltavorming der rivier boezemde ons veel meer belang in. Gedurende den regentijd voert zij, in weerwil van hare onbeduidendheid, aanzienlijke massa's aarde naar de zee, en heeft in den loop der eeuwen daarin eene uitgestrekte vruchtbare vlakte gevormd of liever eene vroegere bogt geheel aangevuld. Terwijl de zee van hare zijde daartoe de meest verschillende uitwerpselen verschaft, vestigen zich nog op den in het vlak des waters liggenden nieuwen grond allereerst enkele zoutplanten, waarbij zeegras komt, langzamerhand

ontstaan andere grasscheuten en daardoor wordt een weiland gevormd, hetwelk door togtslooten allengs in bouwland veranderd wordt. Al deze streken overziet men in de delta van den Potamo op eens.

Weldra verdwenen wij in de olijfbosschen der heuvellanden, waar wij ons echter ditmaal minder met den groei der boomen dan met de struikgewassen bezig hielden. Spaansch riet, braambes- en myrthenstruiken wisselden elkander af. Zoo vervolgden wij onzen weg tot de zoogenaamde Dottori, eene herberg, welke die benaming heeft verkregen, sedert een paar doctoren hun zomerverblijf in eene daarbij gelegen villa gevestigd hadden. Wij verlieten hier den wagen, op omstreeks twee mijlen van de stad, en zetten onze wandeling onder begeleiding van een alleen Grieksch verstaanden en gelijk later bleek zeer slecht met den omtrek bekend zijnden knaap te voet voort. Ik zal mij niet ophouden bij de beschrijving van den weg, maar den lezer dadelijk in het eenzame Paläocastrizza inleiden. Een berijdbare weg loopt tot in de nabijheid der zee naar eene kleine bogt, alwaar zich regts op nagenoeg drie honderd voet eene magtige rots verheft. Op den top daarvan ligt het klooster, eenzaam en van alles afgescheiden; het is geheel en al in verval en behalve een schraperig uitzienden monnik, die bezig was morsige altaarkleeden schoon te maken, ontmoetten wij er slechts eene oude vrouw, waarschijnlijk eene soort van huishoudster. Geen van die beiden liet zich veel aan ons gelegen liggen, en wij konden ons dus ongestoord overgeven aan de indrukken dezer in hare soort eenige afzondering. Wie met de wereld buiten zich afgesloten heeft, maar zich verlustigen wil in de schoone goddelijke natuur, zou daartoe geene betere schuilplaats kunnen vinden dan dit oord. Wij doolden in de uitgestrekte klooster-gebouwen en tuinen rond en vonden voortdurend schoonere punten, van waar men de open zee en een gedeelte der kusten overziet.

In plaats van dadelijk naar de Dottori terug te keeren, hadden wij besloten een verren omweg te nemen, terwijl wij den wagen vooruit zonden om ons op een beroemd punt, St. Pantagloine, te wachten. Om derwaarts te komen, moesten wij eerst het noordoostelijk van het klooster gelegen hooge terras beklimmen; dit was een steile en ongemakkelijke

opgang naar het dorp Locades, terwijl wij langs een naauw kloofdal in de hoogte klommen. Weldra hadden wij Paläocastrizza weder beneden ons en wij rustten eenige oogenblikken op het groote vlak, waarbij het statige Locades als een zwaluwnest gekleefd schijnt. Eene herhaalde inspanning bragt ons op een golvend plateau zonder boomen, tot het dorp Alimantades. Terwijl wij eenige behoeftige kinderen, die ons aangaapten, kleine muntstukjes gaven, namen eenige vrouwen, die zich voor de huizen met arbeid onledig hielden, te gelijk de gelegenheid waar om te bedelen. In zulke geheel afgescheiden gelegen plaatsen zou men zoo iets niet verwachten, maar het is de mindere volksklasse der zuidelijke landen als aangeboren om vreemdelingen aan te spreken en te gelijk eene aalmoes te vragen. In den regel waren het oude vrouwen, die, met de eene hand aan het werk bezig de andere met een gemoedelijk lachje naar de aalmoes uitstrekten, alsof zij ons een goeden morgen wilden wenschen. Van de hoogte, over welke wij heen wandelden en bij Alcadades, hetwelk wij weldra bereikten, heeft men een overzigt over een groot deel van het noorden van Corfu, hetwelk een geheel ander voorkomen heeft dan het midden van het eiland. Terwijl dit door zijne bevalligheid den indruk van een afwisselenden tuin maakt, is het noorden, naar het ons toeschijnt, onvruchtbaarder en eentooniger.

Bij Alcadades hadden wij weder een der voortreffelijkste straatwegen bereikt en weldra mogten wij ons beneden St. Pantaglione in den heerlijken maaltijd verheugen, dien wij in den wagen hadden mede gebragt. Deze werd niet alleen in krijgskundigen zin „gekookt;” Professor Unger bragt ook het tot meten der hoogte bestemde „kookinstrument” in werking, ofschoon ik tot mijn leedwezen thans niet kan zeggen, welke uitkomsten de berekening van St. Pantaglione opgeleverd heeft.

In de hoop dat ik in mijne, hoewel dan korte schets het karakter van Corfu zoo helder mogelijk zal voorgesteld hebben, noodig ik den lezer uit mij op mijn bezoek op Cephaloniё ingelijks te willen vergezellen.

II. *Cepahloniё.*

In den laten avond van den 14 April verlieten wij Corfu,

hetwelk zulke aangename herinneringen bij ons had achtergelaten; wij zagen nog geruimen tijd, op het dek wandelende, de lichten van het kasteel schitteren en ontwaakten den volgenden morgen, zijnde een zondag, in het naauwe kanaal, hetwelk de beide eilanden Ithaka en Cephaloniё van elkander scheidt. Wie het gedicht van den vindingrijken Odysseus in de oorspronkelijke taal gelezen heeft, moet noodwendig bij het aanschouwen van het kleine, langwerpige rotsachtige eiland, met eene zoete huivering vervuld worden; met mij ten minste was het zoo gesteld, en het speet mij zeer dat wij van een vroeger plan waren terug gekomen, en een uitstapje naar Ithaka voor eenige weken uitgesteld hadden; hetgeen mij nu nog zooveel meer spijt, daar omstandigheden mij verhinderd hebben daaraan tot nog toe gevolg te geven. Ik heb mij alzoo op een steenworp afstands van het eiland bevonden en hetzelve van den hoogen Monte-Nero op Cephaloniё even als eene reliëfkaart beneden mij zien liggen, en mij met eigen oog overtuigd, dat het niet slechts, gelijk voor een paar duizend jaren, zeer rots- en bergachtig, maar thans evenmin als toen met bosschen begroeid is en schijnt mij toe een ongemeen vruchtbaar land te zijn voor geiten en krachtigen wijn. Mijn reisgezel Professor Unger daarentegen had er vroeger met genoegen ettelijke, hoewel dan kommervolle en met veel bitterheid gemengde dagen doorgebragt; hij heeft er den zoogenaamden burg van Ulysses bestegen, de door Homerus zoo zeer geprezen bron bezocht en de voortreffelijke haven bewonderd. Wij namen eenige bewoners van Ithaka, die er echter geenszins als nakomelingen van Odysseus uit zagen, aan, om ons naar Cephaloniё over te brengen en stegen daar bij het oude beroemde Samo uit.

Men had onze bagage aan het strand nedergezet en verzocht, of liever gelast, ons naar een groot gebouw te begeven, waar een ambtenaar, deels uit pligtijver, deels en wel het meest uit nieuwsgierigheid zich met het nazien onzer passen bezig hield en na over en weder een tal van woorden gesproken te hebben, zeide men ons dat wij onmiddelijk in gezelschap van een derden persoon, die gelijk met ons aangekomen was, onze reis naar de hoofdstad Argostoli konden voortzetten, terwijl echter onze goederen, bij gebrek

aan de noodige middelen van vervoer moesten achter blijven. Die evengemelde derde persoon, wiens tegenwoordigheid mij, ronduit gezegd, zeer hinderde, was een doctor in de geneeskunde, op Cephalonië geboren, die, na vele jaren in Parijs te hebben doorgebragt, van daar terugkeerde, beladen met zulk eene massa ballast, waaronder een viertal vogelkooijen, dat het mij verreweg aangenamer geweest zou zijn op den rug van een os derwaarts te rijden, dan zijn gezelschap in den wagen te moeten genieten. Terwijl de koetsier, naar het mij scheen een Maltezer van geboorte, de goederen van den doctor zoo poogde te rangschikken, dat er voor ons nog een klein plaatsje over bleef, poogden wij een weinig eten en drinken te krijgen, hetgeen ons echter niet mogt gelukken; wij bestegen nu eene kleine hoogte met een kerkje, waarbij ons een waanzinnige in den weg liep, kortom: wij moesten onze reis gedurende meer dan een uur onder vele wederwaardigheden voortzetten, die eerst een einde namen, toen onze reisgezel de eene van de beide berghoogten begon te beklimmen, welke Cephalonië in de geheele lengte parallel doorsnijden. Die, welke naar de zijde van Ithaka gelegen is, is de hoogste en staat gelijk met den verheven Monte-Nero, dien wij op een afzonderlijk uitstapje nader zullen leeren kennen, en zich links van onzen moeitevollen weg majestueus voor ons oog verhief. De straatweg sluit zich aan een dwarsdal, hetwelk, door verhevenheden en splijtingen van den verbrokkelden, doch zeer vasten kalksteenachtigen grond ontstaan, ons gelegenheid gaf een blik te werpen in de overoude geschiedenis van het eiland. Ik was zoo gelukkig op den weg eenige versteeningen te vinden, wier bezit mij in staat stelde eene tamelijk uitgebreide verzameling te maken, welke wij later completeerden.

Na met den wagen een rid van circa vijf uren gemaakt te hebben, bevonden wij ons op de lange brug, die de beide oevers van den diep inloopenden zeeboezem met elkander verbindt, waaraan Argostoli gelegen is; van wege de weinige diepte van het achterste gedeelte van dien zeeboezem is het mogelijk geweest, hier de overbrugging te doen. Weldra bekwamen wij een gids, bij toeval een bediende uit de ouderlijke woning van onzen doctor, die zooveel pakkaadje met zich voerde, en die, na den zoon herkend te hebben, ons

telkens zijne muts ten teeken van blijdschap omhoog werpende, een geheel eind vooruit snelde, en den talrijken wandelaars, die zich op zondag hier op den weg bevonden, de terugkomst van het lang verwachte kind luide verkondigde. Nadat wij hem voor zijne diensten bedankt hadden, lieten wij ons naar den agent van het Oostenrijksche consulaat, de heer Sawa, die tevens koopman aldaar was, heen brengen, en deze, een zeer innemend en voorkomend mensch, bewerkte door zijne tusschenkomst dat wij in het hôtel van signor Vasili onzen intrek konden nemen. Ieder van ons verkreeg daar eene kamer, welke wij echter voor elkander niet konden afsluiten, daar in het gansche huis geene enkele deur gevonden werd, waarvan het slot in goeden staat was; zelfs geen venster konden wij sluiten, zonder daartoe geweld te gebruiken. Wij versperden de uitgangen zoo goed mogelijk, doch behoefden trouwens niet te vreezen des nachts overvallen te zullen worden. Onze waard, die voor eene reeks jaren met een rijken Engelschman geheel Europa had doorgereisd, had, ofschoon aan de eene zijde lam, een zeer krijgshaftig voorkomen en gaf in zijn huis bevelen zoo goed hem zulks mogelijk was. Dat zich niet veel reizigers naar Argostoli begeven, is ligtelijk te begrijpen, zoodat signor Vasili dan ook onmogelijk goede zaken kan maken; hij poogde ons echter naar zijn beste vermogen, het verblijf ten zijnent zoo aangenaam mogelijk te maken, en bestuurde vooral de keukenaangelegenheden met de grootste zorgvuldigheid en verschafte ons soms waarlijk zeldzame geregten. Daags nadat wij waren aangekomen, zag ik een reiger door den gang dragen en dacht dadelijk: deze is voor u en uw zoölogisch museum zeer geschikt; tot mijn spijt zag ik het dier echter naar de keuken brengen en toen ik mij een half uurtje later naar zekere plaats begaf, zag ik Vasili Jr. reeds bezig den reiger te plukken. Nog wilde ik niet aan de eigenlijke bestemming gelooven, maar kreeg daarvan volle zekerheid toen ik des middags aan tafel den heerlijken reuk van zijn gebraad voor mij had. Ik heb de gewoonte in vreemde landen alles te eten, wat men mij opdischt, behalve ratten, en deed dus ook den reiger alle eer aan. Bij voorkomende karigheid waren wel eens versnaperingen noodig, om ons eens schadeloos te stellen voor sommige ontberingen,

en dan maakten wij dikwerf gebruik van den kleinen citroenboom, die, gebogen onder den last zijner gouden vruchten, nagenoeg onder mijn venster stond en in wiens schaduw in den regel eenige half naakte kinderen speelden en niet zelden ook een ezel van zijn harden arbeid uitrustte.

De stad Argostoli is in de lengte aan den zeeboezem gelegen; men vindt er wel is waar niet weinige aanzienlijke gebouwen, maar is overigens ten opzigte van haren bouwtrant hoogst onbelangrijk, hetgeen ook van de bevolking kan gezegd worden, die tot Corfu in verhouding staat als eene kleine provinciestad tot eene residentie. Ook heeft men er niet dat gewoel van verschillende talen en kleederdragten, hetwelk ons in Corfu zoo zeer boeide; te naauwernood geeft de weekmarkt, die langs het strand gehouden wordt, eenige drukte. Niet alleen dat de bewoners der stad zich door niets bijzonders kenmerken, maar onder de bevolking van het land dragen alleen de mannen den stempel van het zuiden, de vrouwen zien er uit even als die op de voddemarkt van eene onzer steden en zijn bijna allen zonder uitzondering leelijk en vermagerd. Ook hebben zij geene huizen met moestuinen, maar wonen meestal in hutten en verkrijgen dan ook alleen van de rotsen het noodige om in hun onderhoud te voorzien. De netste huizen in Argostoli worden natuurlijk door Engelschen bewoond, en weldra kwamen wij in kennis met een der meest bekende en geachtste mannen, namelijk de heer Sanders, wiens geleide en aanwijzing ons zeer te stade kwamen. Hem, mijnheer Sawa en schier alle andere aanzienlijke inwoners, konden wij dagelijks in de club aantreffen, waar zich eene zeer wel ingerigte bibliotheek of leeskamer bevond en des avonds over de politiek en aangelegenheden van den dag gesproken werd. Ook bezit Argostoli een schouwburg, en op zekeren morgen verkondigden reusachtige, dwars over de straten uitgespannen biljetten, dat een *Baritono greco*, van wien men zeer goede verwachtingen had, des avonds een concert zou geven, met medewerking van eenige dilettanten van Argostoli. De genoemde bariton bragt dan ook eenige aria's van Verdi ten gehoore met zulk eene krachtige stem, dat die een ouden strijder van Marathon tot eere zou verstrekt hebben, terwijl de dilettanten zeer lijdelijk eenige nieuw-grieksche blijspelen uitvoerden.

*

Het meeste vermaak schepten wij echter in de gedragingen van het voor het grootste deel uit scheepsjongens, bootslieden en dergelijke gentlemen bestaande parterre, die dikwerf onder de voorstelling zoo luidruchtig en vrolijk werden, dat veeleer zij de eigenlijke acteurs schenen te zijn.

Ook op Cephalonië hebben zich de moedige ridders van het principe om niet te interveniëren, de heeren Engelschen namelijk, zoo goed mogelijk genesteld. De kazernen en versterkingen in Argostoli zijn echter slechts kinderspel in vergelijking bij de ontzagwekkende bolwerken op Corfu. In geval van oorlog zou Cephalonië zeer zeker spoedig overgegeven worden, daar de op anderhalf uur afstands van de stad op eene hoogte gelegen vesting, het oude Venetiaansche kasteel, eene welgemeende bestorming moeijelijk zou kunnen wederstaan. Dit punt strekt den reizigers over een groot deel van het eiland ter oriëntering en is vooral, bij heldere lucht en stille zee zeer aan te bevelen om het grootsche en betooverende uitzigt, hetwelk ik echter voor den lezer niet zal wagen te schetsen.

Als men den blik naar Argostoli vestigt, heeft men een vergezigt over den geheelen diep inloopenden zeeboezem met zijne ten deele magtige begrenzingen. Vervolgens laat men het oog langs de hoogte ter regterzijde weiden, en wendt zich van daar allengs tot des majestueusen Monte-Nero. De zon stond reeds laag en kleurde de bovenste helft van den kolossus violet, terwijl de als uit zee opkomende voet reeds geheel in de schaduw lag. Nu heeft men Argostoli achter zich; eene steile helling ligt onmiddelijk voor onzen voet, met het eveneens bergachtige maar veel liefelijker zuidwestelijke deel van het eiland, en in zee, als met de hand aan te raken, Zanthe, waar de krent groeit. Bij zulk een heerlijk tafereel vergeet men aldra dat men zich moet behelpen in de kleine herberg, werwaarts men echter bij het aanbreken van den nacht tevreden en verheven gestemd door de magtige natuur terug keert. Even boven de stad, bij eene oude kerk, waarvan de naam mij ontgaan is, vindt men nog een heerlijk gezigtspunt, op zich zelve reeds hoogst schilderachtig en dat nog oneindig verhoogd wordt door een olijfboom — zeker een der schoonste, die ik immer gezien heb — welke zich op het groene kerkhof bevindt. Hij werpt

zijne schaduw over een trap in de open lucht, die naar een soort klokkentoren leidt, welke men beklimmen moet, om het panorama in zijn geheel te overzien. Tot ons leedwezen was ons verblijf daar kortstondig; eene oude vrouw verzelde ons derwaarts, zij bekeek zeer naauwkeurig de schets, welke mijn reisgezel in der haast ontwierp en bedelde ten slotte zeer dringend.

Het hoofdpunt mijner zoölogische navorschingen was in de nabijheid der stad aan de oevers van de kreek, waarover de brug heen ligt. Terwijl het gedeelte achter de brug door talrijke bronnen van de omringende kalkhoogten een aanzienlijken toevoer van zoet water ontvangt, ontstaat er zoogenaamd brak water, hetwelk zeer gunstig is voor de eigenlijke planten- en dierenwereld. Er bevinden zich in het brakke water wel ook soorten, die anders in het zuivere, verzadigde zeewater voorkomen, maar dat getal is nogtans evenredig klein. Vooral voor de paddestoelen is het brakke water zeer gunstig, hoofdzakelijk voor die afdeeling van tweeledige wezens, waaraan de wetenschap den naam van *Spongiae* gegeven is, en waartoe de spons behoort. Op sommige plaatsen der kreek van Argostoli, waar anders zeer weinig beweging in het water was, vormden zes à acht soorten dezer plant te zamenhangende plaggen van de schoonste, schitterendste kleuren, zooals geel, donkerblaauw, groen en violet en ik kan niet veronderstellen, dat de beroemde kleurenpracht der koraalriffen fraaijer kan zijn. Op andere plaatsen, vooral tegen en in de nabijheid van de pilaren der brug, waar het water onophoudelijk in beweging is, was de bodem geheel bedekt met eene soort der zoogenaamde zee-anemonen of klaprozen. Hun zakvormig ligchaam zuigt zich met het afgeknotte onderste einde vast; aan het boveneind bevindt zich de mond, omringd door een digtgesloten krans van beweegbare en rekbare voeldraden, die groen en roodachtig-graauwgeel van kleur zijn en in verbinding met de overige, eveneens groenachtige ligchamen, bij schijnbare willekeurigheid der zwakke bewegingen den schijn hebben, alsof bloemen uit den bodem der zee opkwamen. Andere dieren leven als verborgen onder de paddestoelen of tusschen de takken der zeegrasplanten, b. v. in groote menigte verschillende soorten van groote, groene slakken, de zoogenaamde zeehazen, die zoowel op het

hoofd als in den nek twee paar oorvormige voelhorens dragen en op den rug onder eene plooi der huid het orgaan bezitten om te ademen, hetwelk veel overeenkomst heeft met een tros bladeren. Als planten-etende dieren vinden zij daar overvloedig voedsel en niet minder zijn eene massa kleinere dieren voor de vraatzuchtige kortstaartige kreeften of krabben aanwezig, die door arme, in den modder der zee rond wadende lieden, ingezameld worden. Ik had zulk een visscher op mijne eigene kosten medegenomen; tot aan het middel in het water staande, schoof hij een net voor zich uit en ledigde van tijd tot tijd den rijken inhoud daarvan op de brug voor mij, alwaar ik, steeds door eene menigte ledigloopers omringd, meestal op goed geluk af, mijne glazen vulde, tot dat eene naauwkeurige beschouwing met het vergrootglas mij de vooral door mij begeerde dieren deed ontdekken. Ik haakte vooral naar het bezit van kleine, langwerpige, geheel platte en vlakke wormen, planariën of ingewands-wormen, die er zoo teeder en half doorschijnend uitzien, dat men de groote bewegingskracht, welke zij doen blijken, niet bij hen zou onderstellen. Zij kenmerken zich door de groote menigte van oogen, die liervormig in de nekstreek boven de hersenen liggen; hun darmkanaal heeft veel overeenkomst met een veeltakkigen boom, en daar het groenachtige voedsel door de ligchaamsledingen, die dikwerf in het roodachtige spelen, doorschemert, zoo is de uiterlijke verschijning dezer dieren zeer bevallig.

Bood het inwendige deel van den zeeboezem rijke gelegenheid aan voor natuurgeschiedkundige navorschingen, zoo werden wij door de denzelven in het zuiden en oosten begrenzende bergen als in den grijzen voortijd verplaatst. De reeds vermelde voorkomende en beleefde Engelschman, de heer Sanders, maakte ons bekend met de zich aldaar bevindende uitgebreide overblijfselen van zoogenaamde cyklopische muren. Op de hoogte boven de kreek, bevond zich blijkbaar voor eeuwen eene versterkte stad, want naar de uitgestrektheid der muren te oordeelen, kan het geen enkel kasteel geweest zijn om eene onder aan het water gelegen stad te beschermen. De cyklopische muren zijn zonder kalk uit rotsbrokken en groote steenen opgetrokken, die men in den natuurlijken vorm behakte en naauw op en aan elkander

sloot. Ofschoon eene der oudste wijzen van bouwen, doet het cyklopische muurwerk buitengewone hefkrachten en eene niet alledaagsche zekerheid in de werktuigelijke behandeling van den steen onderstellen. En wie voor de eerste maal voor deze bolwerken staat, die men een geheel eind weegs op het hoogst ongelijke terrein kan vervolgen, gedeeltelijk nog zoo plat en onbeschadigd, als zij voor verscheidene eeuwen daargesteld werden, verkrijgt daardoor een nieuw onuitwischbaar denkbeeld van hetgeen door menschen kan tot stand gebragt worden. De cyklopische muren bij Argostoli zijn echter blijkbaar niet uit één tijdperk afkomstig; men kan zeer duidelijk een gedeelte van ouderen oorsprong boven den oever van de kreek onderscheiden en een gedeelte, hetwelk veelligt vele eeuwen jonger dagteekent, en dat bijna het aanzien heeft van een middeneeuwschen stadsmuur, terwijl van streek tot streek torenachtige voorschansen aangebragt zijn. Ook op Ithaka vindt men dergelijke muren op den zoogenaamden burg van Ulysses; mijn reisgezel bekwam echter de overtuiging, dat zij met die op Cephalonië niet te vergelijken waren.

Herhaaldelijk deden wij togjes in de tegenovergestelde rigting van den zeeboezem, vooral daar ter plaatse waar deze zich naar de stad Lixuri opent en met buitengemeen gespleten oevers als eene open zee verwijdt. Uit sommige reisbeschrijvingen waren wij opmerkzaam geworden op eene hoogst zonderlinge en tot nog toe onverklaarbare verschijning, namelijk een aan den oever der zee liggenden molen, door een uit de zee landwaarts inloopenden stroom voortgedreven. En toch is de zaak werkelijk zoo. Op een half uur afstands van Argostoli ligt een welingerigte watermolen met bijbehoorende schuren, naar de zijde van den zeeboezem bevindt zich een gemetselde gang en eene genoegzame hoeveelheid water om het werk met kracht voort te drijven en verliest zich met een verval van omstreeks drie voet bij eene lengte van veertig voet, in de onderwoelde oeverspleten. Zoowel de bewoners van het eiland als reizigers, die dezen zeer zeker bekenden molen bezochten, zijn van meening, dat het water óf diep in het hart der aarde verdwijnt óf ten minsten na een langen onderaardschen loop zich eerst weder in de zee uitstort. Mijn reisgezel, die zeer opmerkzaam de ter ver-

klaring bijgebragte omstandigheden waar nam, stelde eene andere theorie daarvoor vast, welke ik, alleen om hare eenvoudigheid, geheel en al moest goedkeuren. Ik heb reeds boven gezegd, dat zich talrijke bronnen in het binnenste einde der smalle over eene gansche lengte uitgestrekte kreek uitstorten. Daardoor heeft eene voortdurende verhooging van het watervlak plaats, het overbodige water loopt natuurlijk af en er ontstaat eene, naar het open einde der kreek gerigte strooming. Op dat punt van den oever, waar de wondermolen staat, zijn de steenen zeer los en, gelijk wij gezegd hebben, derwijze onderwoeld en gespleten, dat hier en daar twintig à dertig passen van den rand des oevers het water even als de rook uit een schoorsteen opdwarrelt. In deze spleten verliest zich natuurlijk ook het naar uitbreiding verlangende stroomend water, niet echter om steeds dieper en dieper in de ingewanden der aarde te dringen of ook aan de zuidelijke punt van het eiland weder het daglicht te begroeten, maar om in de holten van den gespleten oever zelf, misschien dadelijk achter den molen, of ook 200, ten hoogsten 300 passen van daar, waar de zeeboezem veel meer breedte heeft, rustig heen te vlieten. Zulks ten minste was het denkbeeld van Professor Unger. Enkele malen, terwijl hij eene schets nam van den molen met alle details der onmiddelijke nabijheid, dwaalde ik verder langs den oever heen, tot waar de splijting en verbrokkeling den hoogsten graad had bereikt. Daar had zich een labyrinth van kanalen en gangen gevormd, waarvan de wanden met de weligste zeebloemen bedekt waren. Waar zich planten bevinden, zijn ook dieren aanwezig en zoo spreekt het van zelve, dat deze geheime plaatsen ook hunne eigene groote bevolking hebben. Soms kon ik mij niet weerhouden, hier en daar met eenig gevaar omlaag te dalen en ver over den waterspiegel heen gebogen het eigenaardige gegons af te luisteren.

Eene der wetenschappelijke taken, welke mijn vriend zich voorgesteld en reeds op Corfu ijverig en met goed gevolg ten uitvoer gebragt had, was de kennis van den geologischen bouw der eilanden. Daartoe was Cephalonië voorzeker nog meer geschikt dan Corfu, en, het mikroskoop voor uren en soms halve dagen latende rusten, verzelde ik hem zeer gaarne op eenige togtjes, welke enkel ten doe

hadden versteeningen op te sporen. Wij wisten, dat niet verre van Lixuri aan gene zijde van den zeeboezem uitgebreide lagen van versteeningen aanwezig waren en begaven ons derhalve op zekeren morgen, kort na zonsopgang in eene boot naar Lixuri op weg. Mijnheer Sawa had ons een zijner dienstboden als een vertrouwd en geheel onbaatzuchtig mensch als gids aanbevolen, die zich dan ook met tamelijk goed gevolg van zijne taak kweet, ofschoon, gelijk weldra bleek, zijne onbaatzuchtigheid zeer beperkte grenzen had. Wij hadden ongeveer drie kwartier uurs voor den overtogt noodig, en schonken de stad Lixuri, die ons zeer onbelangrijk toescheen, geene opmerkzaamheid, maar begaven ons dadelijk naar de versteeningen, geleid door eenige knapen, die met de voetpaden naauwkeurig bekend waren. Evenwijdig met den oever liep eene bank versteende oesters, die bij de groote, bij het klimmem der zon vermeerderende hitte de begeerte naar eenige dozijnen levende, met hetgeen daarbij behoort, voor ons ontbijt opwekten, maar waarvan wij natuurlijk ook behoorlijk datgene bewaarden, wat ter volmaking der verzamelingen in aanmerking kon komen. Op naauwelijks tien minuten afstands van daar begon een voor den geognost hoogst belangrijk terrein, namelijk een heuvelland van een à twee vierkante mijlen groot, hetwelk uit eene kleiachtige grondstof en eene verbazingwekkende massa van deels geheele, deels verbrokkelde oesters, schelpen en slakkenhuizen bestaat. Reeds de oppervlakkige bezigtiging leerde ons, dat wij vele fragmenten van vergane, werkelijk voorwereldlijke dieren, en ook verscheidene derzelve voor ons hadden, die te naauwernood of in het geheel niet van nog thans de Middellandsche zee bevolkende soorten te onderscheiden waren. Het gansche heuvelterrein, dat in het noordwesten door hoogere, oudere kalkbergen begrensd wordt, behoort diensvolgens tot eene der jongste aardlagen. Het is verheven zeegrond, welke ten gevolge der geringe zelfstandigheid, door den invloed van den regen de tegenwoordige gestalte aangenomen heeft. Op de hitte geen acht gevende, vulden wij onze zakken en netten, en ik durf den lezer wel nog dit mededeelen, dat wij de wetenschap daarmede voorzeker geene ondienst bewezen hebben, wijl onze verzameling eene reeks van dergelijke verschijnselen in Griekenland en

nog meer zuidelijke gelegen streken volledig maakt en met elkander in verband brengt. Langzamerhand waren wij in de nabijheid gekomen van een dorp, waar wij eenige verversching hoopten te zullen vinden, hetgeen voor ons na zulk een rijken oogst en vermoeijenis wel noodig was. Dewijl zich daar geene herberg of locanda bevond, moesten wij ons naar eene particuliere woning begeven, waar men ons brood en wijn verschafte en zonder een enkel woord te spreken — onze gastlieden spraken niets dan Grieksch — stilden wij onzen honger en dorst. De zoon des huizes, naar mijne gissing een knaap van 12jarigen ouderdom, met een zwarten talaar gekleed, daar hij voor den geestelijken stand werd opgeleid, trok vooral onze opmerkzaamheid tot zich. Hij verzelde ons later tot Lixuri en den weinigen eerbied, de niet zeer passende aardigheden, die onze gids met hem en zijn gewaad maakte, versterkte onze op Corfu en Cephalonië gemaakte waarnemingen over den toestand der Grieksche priesters.

Na nogmaals in een koffijhuis te Lixuri eenige rust genoten te hebben, bragt het vaartuig ons bij goeden wind pijlsnel naar de woning van signor Vasili terug.

Het uitstapje naar den Monte-Nero was wel het merkwaardigste en genoegelijkste van de dagen, die wij op Cephalonië hebben doorgebragt. Zoo schielijk, aangenaam en met zulk goed gevolg hadden wij ze niet kunnen ten uitvoer brengen, zonder de buitengewone minzaamheid van den heer Sanders, die ons meestal verzelde en doorgaans den post van geleider en gastheer op zeer voorkomende wijze op zich nam.

De beklimming van dezen over de 5000 voet hoogen berg heeft in den regel zoo plaats, dat men des namiddags tot een aan den voet gelegen klooster gaat en den volgenden morgen of reeds des nachts op muildieren de hoogte bestijgt. Wij ondernamen de belangrijke wandeling op één dag, terwijl wij van den wagen geen verder gebruik maakten dan van af de stad tot naar een 1800 voet onder den top gelegen rust- en zomerhuisje. Het eerste derde gedeelte van den weg sluit zich aan den naar Lixuri loopenden straatweg aan, daarna wendt men regts in de groote, door de beide bergpassen ingesloten diepte, wier gindsche zijde, gelijk wij

reeds op de reis naar Liuri hadden opgemerkt, hare grootste breedte in den Monte-Nero bereikt. Te vergeefs zocht hier het oog die liefelijke, weelderige landschappen, die weiden en olijfboomen, welke men op Corfu zoo menigvuldig vindt; Cephalonië is harder en woester, men ziet er bijna niets dan steen- en struikgewas, maar daartusschen, men kan te naauwernood begrijpen hoe het mogelijk is, mijlen ver en bijna tot op den top der bergen de wijnbouw. Op Cephalonië integendeel, dit blijkt den reiziger duidelijk, heerscht meerdere bedrijvigheid dan op Corfu, maar het is daarom ook wel te begrijpen, dat door de moeijelijkheden, waarmede men de krenten van het rotsachtig gebergte verkrijgt, de menschen meer of minder gebrek moeten hebben aan het noodige. Nog vóór acht ure des morgens bevonden wij ons reeds aan den voet van den berg, waar wij den wagen verlieten en een steiler voetpad kozen, terwijl deze langs den zeer doelmatig door de Engelschen — want door wien ook anders? — aangelegden kronkelenden straatweg zich verder begaf. Door eene soort van bergpas bereikt men den bovensten rand van den verheven berg en geraakt achter denzelven, naar de zijde van Ithaka, in de boschstreek. De Monte-Nero of zwarte berg, heeft dien naam, dewijl hij vroeger geheel en al, en thans nog gedeeltelijk met een pijnboomenwoud, eenig in zijne soort, bedekt is, zijnde eene soort van pijnboomen, die thans, zoover men weet, behalve op eenige plaatsen in Griekenland, enkel op den Monte-Nero voorkomen, namelijk de Pinus cephalonica, een fraaije boom. Toen wij echter het genoemde zomerhuisje naderden, waarin de heer Sanders ons met wezenlijke gastvrijheid ontving, werden wij geheel opgetogen; matten en vochtig mos bedekten den grond in de verkoelende schaduw der digtbegroeide, schilderachtige boomen, en geen wonder dat wij ons zelven afvroegen, hoe zulk eene eenzaamheid van het bosch, die men bijna alleen in Duitschland vindt, hier mogelijk was. Een op honderd passen afstands van het huisje gelegen put levert uitmuntend water. Nadat wij van het door onzen gastheer ons aangeboden en smakelijk toebereid ontbijt gebruik hadden gemaakt, trok de naastbij gelegen omtrek van het huis in de eerste plaats onze opmerkzaamheid tot zich. Oogenschijnlijk was alles Duitsch, als men echter het

mos en de andere planten en de daarop voortkruipende slakken naauwkeuriger beschouwde, dan was alles anders, namelijk niet alleen de prachtige pijnboomen, ook de overige planten- en dierenwereld, de laatste echter slechts spaarzaam vertegenwoordigd, toonde vormen, die in Duitschland volstrekt niet voorkomen. Intusschen kwam een onderweg besteld man met andere mondbehoeften aan, waarvan de bereiding aan hem en den aanwezigen boschwachter werd opgedragen, en met vernieuwde krachten stegen wij te voet naar den welligt nog 1800 voet hoogeren bergtop op. De weg derwaarts is niet moeijelijk en voor ons, natuuronderzoekers, die ons met het verzamelen van versteeningen bezig hielden, was hij nog zooveel te korter. Zoo de lagen van Lixuri tot de jongste aardvormingen behoorden, zoo behooren naar de boorden welke op de versteeningen aanwezig zijn, de lagen van den Monte-Nero tot het krijtgebergte. Meerder, hetgeen wij op onzen weg vonden, heeft bewezen nieuw te zijn voor de wetenschap.

Tot hiertoe was de hemel ons op onze verschillende togten ten goede nabij geweest; weldra pakten zich echter zware nevels beneden ons te zamen, die wel nu en dan van Ithaka, hetwelk daar beneden voor ons lag, wegtrokken; wel dreven zij van het zuidwest-einde van Cephalonië en van Zanthe, maar het panorama naar den zeeboezem van Patras en het epirotische vasteland bleef daardoor voor onze blikken verborgen. Door uitgestrekte sneeuwvelden belemmerd en in de zekere overtuiging, dat wij op den top niets bijzonders meer zouden kunnen zien dan eenige honderd voet naar beneden, zagen wij er van af om nog hooger op te gaan. De top van den Monte-Nero intusschen is eene overoude heilige plaats, waar wel geen tempel van Zeus gestaan schijnt te hebben, maar waar toch dikwijls een heilig vuur ontstoken werd en vele brandoffers gebragt werden, zoodat de bodem vaak voeten hoog met overblijfselen van beenderen bedekt is. Mijnheer Sanders verschafte ons daarvan proeven, volgens welke aan hun ouderdom niet te twijfelen was. Ten tijde, dat den Griekschen God hier een altaar was opgerigt, prijkte de berg waarschijnlijk nog tot aan den voet in wouddosch; onzinnige velling van hout en herhaalde door het herdersvuur ontstoken branden, hebben die bosschen echter aanzienlijk

verminderd. Evenwel ziet men reeds thans de vruchten van het in den laatsten tijd uitgeoefende toezigt daarover en de bewaring derzelve. Het bezoek op den Monte-Nero is dan ook eene der schoonste dagen mijns levens.

De mij toegestane tijdruimte om op Cephalonië te verblijven, snelde intusschen ten einde. Op een zeer kalmen avond, ik meen op den 26 April, nam ik plaats op het kleine, van Zanthe terugkeerende Lloydsstoomschip, hetwelk ditmaal niet in de nabijheid van de kaai, maar op eenigen afstand van daar het anker had laten vallen, en eerst na een zeer levendig tooneel had de afvaart plaats. Er moesten namelijk een tweetal schoone, zeer moedige paarden ingescheept worden, die maar volstrekt niet goedwillig aan boord wilden gaan. Men liet ze nu zoover mogelijk in zee loopen, en op het oogenblik dat zij geen grond meer onder zich hadden, maakten zich mannen in eenige booten van hen meester, die ze nu met kracht van roeijen naar den stoomer bragten. Bij het ophijschen had nu een vreesselijk spectakel plaats, maar eindelijk mogt het toch gelukken de dieren aan boord te krijgen.

Den volgenden morgen deden wij St. Maura aan en een loods bragt ons voor de epirotische stad Prevesa. Eene aldaar aanwezige minaret herinnert aan de Turksche heerschappij. De ingang der haven is tamelijk eng; aan de eene zijde strekt zich de stad uit, die zeer liefelijk door een olijfbosch begrensd wordt. Ook de andere zijde van den oever scheen onafgebroken met groen bedekt te zijn, een aanblik, welken ik aan deze zuidelijke oevers nog nimmer had genoten. Op het schip was het intusschen zeer druk en woelig; er werd eene menigte af- en opgeladen, waaronder nog een derde paard. Een paar Grieksche familiën als dekpassagiers kwamen er nog bij en met hen eenige hoenders, van welke een op den weg naar Corfu de zeeziekte kreeg, hetgeen een zeer tragisch-komisch tooneel opleverde.

Te Corfu moest ik aan boord van een ander Lloydsstoomschip overgaan, eene verwisseling, die mij, wel is waar, door de minzaamheid der ambtenaren gemakkelijk werd gemaakt, maar waaraan toch noodelooze kwellingen verbonden zijn. Men is namelijk verpligt, om zich, ofschoon de geheele overtogt betaald is, naar het agentschap

te begeven, ten einde aldaar de vrachtkaart te laten afstempelen.

De terugreis voerde mij langs de Italiaansche kusten, waar men in Brindisi en Ancona halve dagen moet stil houden. Aldaar stelde ik mij tevreden met het aanschouwen van de stad, waarin ik weinig belang stelde; de eens zoo bloeijende streek, waarover vroeger het hoofdverkeer naar het tegenoverliggende Dyrrhachium, thans Durrazzo, plaats had, is thans geheel in verval, de omtrek dor, zonder boomen, ledig en woest. Hier in Ancona kon ik mij echter niet weêrhouden, eenige uren op de omliggende hoogten rond te dwalen en heen en weêr te drentelen. Het schip, waarop het tot nu toe zeer ledig was geweest, werd door talrijke passagiers bevracht; de reis ging voorspoedig voort en na afwezigheid van ruim eene maand bevond ik mij weder ten mijnent hoogst voldaan over hetgeen ik gezien, gehoord en genoten had, en over de waarnemingen in het belang der wetenschap gedaan.

HET LEVEN IN DE SLAVERNIJ (1).

Geschetst door een Slaaf.

I.

KINDSCHHEID.

In Talbot County, aan den Oostelijken oever van Maryland (2) in de nabijheid van Easton, de hoofdplaats van County, ligt een klein, weinig bevolkt distrikt dat slechts door zijnen dorren en woesten bodem, door den vervallen toestand zijner huizen, door de armoedige kleeding zijner bewoners en de vele koortsen, die er heerschen, opmerking verdient.

Dit in het oogloopend verwaarloosd en inderdaad armoedig

---

(1) Het verhaal, dat hierbij den lezers der Vaderl. Letteroefeningen wordt aangeboden, is ontleend aan een werk van Frederik Douglass, die daarin zijn leven en zijne ontvlugting als slaaf beschrijft. Sedert het jaar 1855, toen dit werk het eerst in het licht verscheen, zijn er niet minder dan 20,000 exemplaren van gedrukt en verkocht.

(2) De Chesapeake-baai maakt, zooals bekend is, eenen diepen inham in het land, waardoor Maryland in Oost- en West-Maryland verdeeld wordt.

distrikt heet Tuckahoe, een naam, die aan alle Marylanders, zeer wel bekend is. Waarschijnlijk werd deze naam aan dit gedeelte des lands oorspronkelijk slechts als een scheldnaam gegeven, omdat een zijner vroegere bewoners zich eens schuldig maakte aan het stelen of nemen van eene spade, die hem niet toebehoorde. De bewoners van den Oostelijken oever spreken het woord „*took*" (nam, van *to take*, nemen) gewoonlijk als „tuek" uit; Took-a-hoe (nam een spade) heet van daar in het dialekt van Maryland Tuckahoe. Van waar intusschen deze naam moge afstammen, zooveel is zeker, dat hij het eigendom van dit distrikt gebleven is, en dat deze zelden anders dan met verachting en ter bespotting van de dorheid des bodems en de onwetendheid en armoede zijner bewoners op de lippen genomen wordt. Overal zijn verval en ellende zigtbaar en de kleine bevolking dezer streek zou haar reeds lang verlaten hebben, als de Choptank haar niet tegen hield, die haar ruimschoots van allerlei soort van visch voorziet.

In dit treurige, vlakke en onherbergzame distrikt, of in zijne nabijheid, was het, dat ik buiten mijne schuld het eerste levenslicht aanschouwde en de eerste jaren mijner kindschheid doorbragt.

De lezer duide het mij niet ten kwade, dat ik zoo veel van mijne geboorteplaats zeg; doch het is altijd van eenig gewigt te weten waar een mensch geboren is, wanneer het de moeite waardig is, hem zelven te leeren kennen. Den tijd mijner geboorte weet ik niet met zooveel zekerheid op te geven, als de plaats waar ik ter wereld kwam, en evenmin weet ik iets bepaald over de afkomst mijner ouders te zeggen. Onder slaven bestaan geene geslachtsboomen! De hier in het Noorden zoo gewigtige naam *vader* is volgens slavenwet en slavengebruik afgeschaft. Slechts in zeer enkele gevallen treft men eene uitzondering op dezen regel aan. Ik heb nooit een slaaf ontmoet, die mij wist te zeggen, hoe oud hij was. Slechts weinige moeders van slaven weten iets van de maanden des jaars en van de dagen der maand. Zij houden geene de minste aanteekening van huwelijk, geboorte en overlijden. Zij berekenen den ouderdom harer kinderen naar lenten en winters, naar den tijd van zaaijing en oogst en dergelijke meer; doch deze soort van tijdsbepaling wordt spoedig uit het geheugen gewischt en geheel ver-

geten. Even als andere slaven weet ik niet, hoe oud ik ben. Toen ik grooter werd, hoorde ik, dat mijnheer, even als de meeste slavenhouders, aan zijne slaven niet toestond, vragen betreffende hunnen ouderdom aan hem te doen. Soortgelijke vragen worden als bewijzen van ontevredenheid, of zelfs van vermetele nieuwsgierigheid beschouwd. Uit verschillende omstandigheden echter, vermoed ik, dat ik in het jaar 1817 geboren ben.

De eerste levensindrukken, die ik mij nog donker herinneren kan, ontving ik bij mijne grootouders Izaäk en Betsey Bailey. Beiden waren reeds oud en hadden sedert langen tijd in hetzelfde vlek gewoond. Zij werden in de nabuurschap als oude inwoners beschouwd en uit verschillende omstandigheden vernam ik, dat vooral mijne grootmoeder in veel hoogere achting stond, dan gewoonlijk het lot der kleurlingen in de slavenstaten is. Zij was eene voortreffelijke ziekenverpleegster en bezat eene bijzondere bedrevenheid in het vervaardigen van netten voor de haringvangst, naar welke zoowel in Tuckahoe, als in de naburige dorpen Denton en Hillsboro groote navraag was. Zij breidde intusschen niet slechts netten, maar was tevens beroemd door haar geluk in het vangen van deze visschen. Ik heb haar somwijlen halve dagen in het water zien doorbrengen. Insgelijks was mijne grootmoeder in het bewaren der zoete poot-aardappelen veel zorgvuldiger, dan de meeste harer naburen en had zij, even als alle zorgdragende en voorzigtige menschen, die te midden eener onwetende en onbeschaafde bevolking leven, den naam dat zij met „goed geluk" geboren was. Haar „goed geluk" intusschen bestond enkel in de groote voorzigtigheid waarmede zij de sappige wortels uit den grond graafde en voor de vorst bewaarde, daar zij ze gedurende den winter in hare hut onder den haard begroef. In den tijd, dat de zoète aardappelen gepoot werden, zond men van alle kanten naar „grootmoeder Betty" zooals men haar in de dagelijksche wandeling noemde, om de aardappelen te pooten; want het bijgeloovige volk meende, „dat zij zeker groeijen zouden, als grootmoeder Betty ze bij het pooten slechts aangeraakt had." Deze goede reuk waarin zij stond, verstrekte haar en den kinderen, die zij bij zich had, tot groot voordeel. Ofschoon Tuckahoe slechts weinig van den rijkdom der aarde bezat, kreeg toch mijn groot-

moeder van datgene, wat het bezat, een ruim gedeelte in geschenken. Als de aardappelen, die zij gepoot had, een rijken oogst opleverden, werd zij niet door hen vergeten, voor wie zij die plantte, en wat zij ontving, kwam ook voor de hongerige kleinen, waarvan zij zich omgeven zag, ten goede.

De woning mijner grootmoeder was armoedig genoeg. Het was eene hut van leem, hout en stroo gebouwd. In de verte geleek zij, ofschoon zij veel kleiner en lang zoo goed niet ingerigt was, op de hutten, die de eerste volkplanters in de Westelijke staten gewoon waren te bouwen. In mijn kinderoog nogtans was deze hut een prachtig gebouw, dat eene zeer geschikte en aangename verblijfplaats opleverde voor zijne bewoners. Een paar ongeschaafde Virginische planken, die los over de bovenste balken gelegd waren, hadden een driedubbel doel, want zij dienden tot voetbodem, zoldering en bedstede. Wel kon men slechts door middel van eene ladder naar dit bovenvertrek komen, doch wat ter wereld kan pleiziger zijn dan het klauteren langs eene ladder? Voor mij was deze ladder inderdaad eene heerlijke uitvinding; want het maakte een mijner meest geliefkoosde bezigheden uit, om op hare sporten te spelen. In deze kleine hut leefden vele kinderen; hoevele er wel bijeen waren, weet ik niet. Mijne grootmoeder genoot, mogelijk omdat zij te oud voor den veldarbeid was, of omdat zij in vroegere dagen hare pligten zoo getrouw vervuld had, het groote voorregt, in eene eigene hut, afgescheiden van het slavenkwartier, te leven, zonder dat zij iets anders te doen had, dan te zorgen voor zich zelve en het noodige toezigt over de kleine kinderen te houden. Oogenschijnlijk beschouwde zij dit als een groot geluk. Het waren niet hare eigene kinderen, maar hare kleinkinderen, de kinderen van hare dochters, en het deed haar groot genoegen, die bij zich te hebben, en in hunne geringe behoeften te kunnen voorzien. De gewoonte om de kinderen van hunne moeders te scheiden, en de laatste op zoo verren afstand te verhuren, dat zij ze slechts hoogst zeldzaam kunnen zien, is eene karakteristieke trek van de wreedheid en barbaarschheid van het slavernij-systeem; het komt geheel met het booze doel der slavernij overeen, dat altijd en allerwege daarin bestaat, om den mensch tot

den rang van het redeloos gedierte te verlagen. Het is een eenmaal aangenomen stelregel, om in den geest en het hart van den slaaf ieder begrip van de heiligheid der banden des bloeds en der liefde te vernietigen.

Hier intusschen behoorden de meeste kinderen toe aan de dochters mijner grootmoeder, en waren daarom meer in de gelegenheid, het huiselijk leven en zijne weldaden en verpligtingen te leeren kennen, dan wanneer zij, gelijk zoo vaak geschiedt, onder het toezigt van vreemden gesteld worden, die zich niet verder om hen bekommeren, dan de wil van den heer dit verlangt. Mijne grootmoeder had vijf kleindochters, die Jenny, Esther, Milly, Priscilla en Harriët heetten. De laatste was mijne moeder, van wie de lezer weldra meer vernemen zal.

Terwijl ik op deze wijze bij mijne lieve oude grootouders leefde, duurde het lang, voor dat ik vernam, dat ik een slaaf was. Ik wist vele andere dingen, voor dat ik dit wist. Mijne grootmoeder en mijn grootvader waren voor mij de voornaamste menschen op aarde, en daar ik zoo genoegelijk met hen in hunne eigene kleine hut leefde — ik veronderstelde namelijk, dat zij hun toebehoorde — en geene hoogere magt boven mij en de andere kinderen kende dan die van grootmama, had er een tijd lang niets plaats, dat mij zou hebben kunnen verontrusten. Toen ik intusschen grooter en ouder werd, vernam ik van tijd tot tijd de treurige daadzaak, dat de kleine hut en de grond waarop zij stond niet aan mijne lieve oude grootouders, maar aan eenen man toebehoorde, die op verren afstand van hen woonde, en door mijne grootmoeder de „oude heer" genoemd werd. Ik vernam verder de nog treurigere daadzaak, dat niet slechts het huis en de grond, maar ook mijne grootmoeder zelve (mijn grootvader was vrij) en al de kleine kinderen, die zij bij zich had, aan denzelfden geheimzinnigen persoon toebehoorden, die mijne grootmoeder met alle teekenen van eerbied den „ouden heer" noemde. Zoo legerden zich vroegtijdig wolken en donkerheid op mijn levenspad. Eenmaal op het spoor gekomen, duurde het niet lang, of ik vernam nog eene andere daadzaak, die mijn kinderlijk gemoed nog smartelijker aandeed. Men zeide mij namelijk, dat deze „oude heer," wiens naam steeds met angst en vrees scheen op de lippen genomen te worden, aan

de kinderen slechts tot eenen bepaalden tijd toe veroorloofde bij mijne grootmoeder te blijven, en dat zij, zoodra zij groot genoeg waren, haar terstond ontnomen werden, om bij den „ouden heer" te leven. Dat waren inderdaad droevige ontdekkingen, en ofschoon ik nog te jong was, om al het gewigt dezer mededeeling te begrijpen, en ik het grootste gedeelte mijner kinderjaren in vrolijke spelen met de andere kinderen doorbragt, was ik nogtans vaak aan onrust ter prooi.

De gedachte aan de onbeperkte magt van dien ver verwijderden „ouden heer," joeg in de oogenblikken van rust én ontspanning dikwijls eene kille huivering door mijne leden. Mijne grootmama was te dier tijde inderdaad mijne geheele wereld, en het denkbeeld, van haar gescheiden te zullen worden, was mij onverdragelijk.

Kinderen hebben even goed als volwassenen hunne zorgen en bekommeringen, en in ons gedrag jegens hen moeten wij dit nooit vergeten. Slavenkinderen zijn kinderen als andere, en maken geene uitzondering. De gedachte, dat ik van mijne grootmoeder gescheiden worden en haar zelden of nimmer weêrzien zou, vervolgde mij onophoudelijk. Ik huiverde op het denkbeeld, dat ik bij dien geheimzinnigen „ouden heer" leven zou, van wien ik nooit met liefde, maar altijd slechts met vrees hoorde spreken. Ik denk aan dezen angst als aan eene der grootste zorgen uit mijne kinderjaren terug. Mijne grootmoeder! mijne grootmoeder en de vergenoegde kring, die aan hare zorg was toevertrouwd; voornamelijk echter zij zelve, over wier afwezigheid wij zoo bedroefd waren, wanneer zij ons slechts voor een oogenblik verliet, en over wier terugkomst wij ons zoo hartelijk verblijdden; hoe zou ik het kunnen verdragen, om haar en het stille huiselijke leven, dat mij zoo dierbaar was geworden, te verlaten!

Gelijk echter op later leeftijd de genoegens des levens slechts voorbijgaande zijn, zoo is het in de kinderjaren met de zorgen des levens gesteld. Zelfs de slavernij is niet in staat, het hart des kinds op eenmaal met onuitwischbaren kommer te vervullen, en alles wel overwogen, is er ten laatste weinig onderscheid tusschen de mate van vergenoegdheid, die het verwaarloosde slavenkind ondervindt en die van het vertroetelde en in weelde opgevoede kind van den slaven-

houder. In dit opzigt bestaat er eene soort van geregtigheid, ten gunste der jeugd.

De slavenhouder heeft van de zwakke, magtelooze kinderen niets te vreezen en heeft daarom ook geene aanleiding om hen te straffen, en als koude en honger niet aan het teedere ligchaam knagen, is het leven van den slavenjongen gedurende de eerste zeven of acht jaren even aangenaam, als dat van het meest bevoorregte blanke kind, terwijl hij vele verdrietelijkheden ontgaat, die zijnen blanken broeder kwellen. Slechts zelden ontvangt hij vermaningen, om zich fatsoenlijk te gedragen en wat dies meer zij. Men is niet in de gelegenheid hem te bestraffen, omdat hij met messen en vorken niet behoorlijk weet om te gaan, want hij gebruikt zoo iets niet. Het wordt hem niet verweten, dat hij het tafellaken vuil gemaakt heeft, want hij gebruikt zijn eten op den harden kleigrond. Hij heeft bij zijne spelen nooit het ongeluk, zijne kleederen te verscheuren of morsig te maken, want hij bezit schier niets, dat verscheurd of morsig gemaakt zou kunnen worden. Men begeert van hem nooit, dat hij zich als een aardig klein heertje gedragen zal, want hij is slechts een ruwe kleine slaaf. Van allen dwang en alle tucht bevrijd, kan de slavenjongen in levenswijs en gedrag een echte jongen zijn en alles doen wat zijn hart opgeeft, zonder aan zijne waarde te kort te doen of zich eene scherpe berisping op den hals te halen. Hij loopt letterlijk als een wilde in het rond, behoeft noch in de kinderkamer vervelende verzen te leeren, noch aardige aanspraken tot ooms en tantes te houden, en als hij slechts voor de vuisten der grootere slavenjongens op zijne hoede weet te zijn, kan hij zich onbezorgd aan zijne kinderspelen overgeven. Het is zoo, als hij op den weg over zijnen heer struikelt — en dit zoekt hij reeds vroeg te vermijden — wordt hij er toevallig aan herinnerd, dat hij nog in den gouden tijd leeft, en spoedig iets anders zal leeren kennen; doch weldra is de bedreiging voorbij, en onze zwarte jongen gaat voort, om naar hartelust in het zand rond te woelen of in het slijk te spelen. Als modder en stof hem lastig vallen, heeft hij het water digt bij de hand; hij kan zich onderdompelen in den vloed, zonder dat hij met het lastige uitkleeden iets te maken heeft, of bang behoeft te zijn, zijne kleederen nat te maken; zijn hemd

van grof linnen — want meer heeft hij niet aan — is spoedig gedroogd en heeft er evenmin als zijne zwarte huid behoefte aan, om lang gewasschen te worden. Zijn voedsel is uiterst sober en bestaat grootendeels in eene soort van korenbrij, die vaak in eene oesterschelp den weg van de houten schotel naar zijnen mond vindt. Als het weder goed is, brengt hij den dag in de open lucht en in den zonneschijn door. Hij slaapt altijd in luchtige kamers en behoeft geen poeijers of pillen in te nemen, om zijn bloed te zuiveren of zijnen eetlust op te wekken. Hij heeft altijd goede appetijt, schreit slechts zelden, daar niemand er op let, en leert de builen, die hij bekomt, gering achten, omdat anderen die voor iets van geen het minste belang houden. In een woord, gedurende de eerste acht jaren zijns levens is hij gewoonlijk een levenslustige, vrolijke en gelukkige jongen; en zulk een jongen was, zoover ik mij het herinneren kan, hij, wiens leven als slaaf ik thans ga verhalen.

II.

HET VERLATEN VAN MIJNE EERSTE WOONPLAATS.

De geheimzinnige man, van wien ik onder den hatelijken naam van den „ouden heer" als een voorwerp van schrik voor de bewoners onzer kleine hut gewaagde, was werkelijk een man van eenige beteekenis. Hij bezat verscheidene huizen te Tuckahoe, was de eerste secretaris en bestuurder op de hoofdplantaadje van den overste Eduard Lloyd, hield op zijne eigene boerderijen opzigters, en had toezigt over allen, die in dienst van den overste Lloyd stonden. Deze plantaadje ligt aan de Wye, welke naam ongetwijfeld van Wales komt, van waar de Lloyds oorspronkelijk zijn. Deze Lloyds, eene oude en in Maryland zeer geziene familie, bezitten onmetelijke rijkdommen. De hoofdplantaadje, waarop zij wel langer dan eene eeuw gewoond hebben, is eene der grootste, vruchtbaarste en welingerigtste van den geheelen staat.

De lezer kan zich ligt voorstellen, dat ik uiterst nieuwsgierig was naar alles, wat op deze plantaadje en dien zonderlingen ouden heer betrekking had, die meer dan een gewoon mensch zijn moest. Ongelukkigerwijs droeg alles, wat ik verder van hem en de plantaadje vernam, er slechts

toe bij, om den angst te vermeerderen, dien ik in mij voelde opkomen, als ik mij voorstelde, daar naar toe gezonden te worden en, van mijne grootouders gescheiden en van hunne bescherming beroofd, daar te moeten leven. De plantaadje van den overste Lloyd was zeker eene hoogst merkwaardige plaats, en ik was niet zonder eenige begeerte, haar te leeren kennen, maar niets ter wereld zou er mij uit eigen beweging toe hebben kunnen overhalen, om daar te blijven. Zoo groot was mijn weerzin om de kleine hut te verlaten, dat ik eeuwig klein wenschte te blijven, want ik wist, hoe grooter ik werd, des te meer kortte de tijd van mijn verblijf aldaar in. De oude hut met haar planken beschot en hare bedsteden van latwerk, met haren schoorsteen van klei en vooral met hare ladder, dat hoogst merkwaardige meesterstuk, was mijn vaderland — het eenige vaderland, dat ik destijds bezat, en ik had haar en alles wat er op betrekking had hartelijk lief. De oude heg, waardoor zij omringd werd, de boomstammen in de nabijheid aan den zoom van het bosch, en de eekhoorntjes, die daarop rond liepen, sprongen en huppelden, waren de voorwerpen mijner levendigste belangstelling en innigste toegenegenheid. Digt bij de hut stond ook de oude put met zijnen dikken dwarsbalk, die tusschen de tronken van eenen gevelden boom zoo juist was aangebragt en zoo zuiver in evenwigt hing, dat ik hem met ééne hand in beweging brengen en mij een dronk water verschaffen kon, zonder eerst om hulp te vragen. Waar ter wereld was nog zulk een put en zulk een huis? En toch waren dit nog niet *alle* aantrekkelijkheden, die dit oord voor mij bezat. Beneden, in een klein dal, niet ver van de hut mijner grootmoeder, stond de molen van den heer Lee, waar dikwijls veel menschen kwamen, om er hun koren te laten malen. Het was een watermolen, en het zou mij onmogelijk zijn, alles weder te verhalen, wat ik daar gevoelde, als ik aan den rand der beek zat te visschen en den molen beschouwde en naar het draaijen van het groote rad keek. Intusschen bij al mijne spelen en vermaken rees telkens als een vervaarlijk schrikbeeld de gedachte op voor mijnen geest, dat ik hier niet lang meer vertoeven zou en de oude heer mij spoedig zou laten roepen.

Ik was een *slaaf*, een geboren slaaf, en ofschoon deze daadzaak mij onbegrijpelijk was, kwam ik echter spoedig tot het besef mijner geheele afhankelijkheid van den wil van een zeker „iemand", dien ik nooit gezien had, en om verschillende redenen vreesde ik dien iemand meer dan iets ter wereld. Ten voordeele van een ander geboren, zou ik spoedig als de eersteling der kudde uitgekozen en dien verschrikkelijken en onverbiddelijken halven God ten offer gebragt worden, wiens beeld mij in mijne kinderlijke phantasiën zoo dikwijls vervolgd had. Toen het tijdstip van mijn vertrek bepaald was, hield mijne grootmoeder, daar zij mijnen angst kende, deze vreeselijke gebeurtenis uit medelijden voor mij verborgen. Tot des morgens toe, toen wij opbraken ('t was een schoone zomermorgen) en zelfs gedurende de reis, die ik mij, hoewel toen nog een kind zijnde, toch nog even duidelijk herinner, alsof ik haar gisteren gedaan had, liet zij mij het treurig doel er van niet vermoeden. Deze geheimhouding was allezins noodig, want hadde ik alles geweten, zoo zou ik het mijne grootmoeder zeer moeijelijk gemaakt hebben, om mij weg te brengen.

De afstand van Tuckahoe en de rivier de Wije, waar mijn oude heer woonde, bedroeg twaalf volle mijlen. Deze togt zou dan ook boven mijne krachten geweest zijn, indien mijne lieve grootmoeder mij niet te hulp was gekomen en nu en dan op den schouder gedragen had. Mijne grootmoeder, ofschoon reeds bejaard, was nog eene krachtige, gezonde vrouw. Ik scheen voor haar naauwelijks een last te zijn. Zij zou mij ook nog veel langer gedragen hebben, hadde ik mij niet reeds te veel man gevoeld, om dit te kunnen gedoogen, en er uit dien hoofde op aandrong, om te gaan. Terwijl ik mijne grootmoeder van de moeite onthief om mij te dragen, was ik toch blijde dat zij bij mij was, toen wij door de donkere bosschen kwamen, die tusschen Tuckahoe en de rivier de Wije lagen. Zij bemerkte dan vaak, dat ik hare handen vaster drukte en haar aan haar kleed vast hield, daar ik bang was, dat er een wild dier uit het bosch mogt komen springen, om mij te verscheuren.

Toen het later op den dag werd, nam de hitte toe, en eerst des namiddags bereikten wij het gevreesde doel van onzen togt. Ik zag mij in het midden eener groep kinderen

van allerlei kleur; zwart, bruin, koperkleurig en schier geheel blank. Ik had tot hiertoe nog niet zooveel kinderen bijeen gezien. Aan alle kanten verhieven zich hooge gebouwen en op de akkers waren vele mannen en vrouwen aan den arbeid. Al deze bedrijvigheid en drukte staken zeer af bij de stilte te Tuckahoe. Als een nieuw aankomeling was ik het voorwerp van ieders nieuwsgierigheid, en nadat de kinderen lagchend en schreeuwend om mij heen gesprongen waren, noodigden zij mij uit, om bij hen te komen en met hen te spelen. Ik wees dit echter van de hand, omdat ik liever bij mijne grootmoeder wilde blijven. Ik gevoelde dat ons hier zijn voor mij niets goeds beduidde, en ook mijne grootmoeder zag er droevig uit. Zij zou spoedig weder een voorwerp harer liefde verliezen, gelijk zij er reeds zoovelen verloren had. Ik bemerkte, dat zij zich ongelukkig gevoelde, en de donkere schaduw op haar voorhoofd ging op het mijne over, zonder dat ik wist waarom.

Dit werd mij echter spoedig duidelijk. Mijne grootmoeder streek mij liefderijk over het hoofd, en terwijl zij mij vermaande, een goede jongen te zijn, beval zij mij te gaan en met de kinderen te spelen. „Zij zijn aan u verwant," zeide zij, „ga en speel met hen."

Mijne grootmoeder wees mij mijnen broeder Perry en mijne zusters Suza en Eliza, die zich onder de andere kinderen bevonden. Ik had noch mijnen broeder noch mijne zusters vroeger gezien, en schoon ik nu en dan van hen gehoord had en begeerig was hen te ontmoeten, begreep ik werkelijk niet wat zij voor mij waren, of ik voor hen. Wij waren broeders en zusters, doch wat meer? Waarom zouden zij mij, of ik hun toegenegen zijn? Wij waren broeders en zusters in den bloede, doch de slavernij had ons van elkander vervreemd. Ik hoorde de woorden: broeder en zuster, en wist, dat zij iets beteekenen moesten, maar de slavernij had aan deze uitdrukkingen hare ware beteekenis ontnomen. De ondervinding, die ik thans opdeed, hadden zij reeds vroeger opgedaan. Zij waren reeds in de geheimen van het huiselijk leven van den ouden heer ingewijd, en schenen mij met een zeker medelijden aan te zien; mijn hart hing intusschen enkel aan mijne grootmoeder. Het bevreemde u niet, lieve lezers, dat er tusschen ons zoo weinig

sympathie bestond. De voorwaarden, waaronder alleen de broederlijke en zusterlijke gevoelens kunnen aangekweekt worden, ontbraken. Wij waren niet in dezelfde woning opgevoed en wij hadden nooit te zamen gespeeld. Mijne ongelukkige moeder! gelijk zoovele andere slavinnen, had wel vele kinderen, maar geen familieleven gekend. De huiselijke haard, met alles wat hem dierbaar maakt, is voor de slavenmoeder en hare kinderen afgeschaft. „Kinderen, bemint elkander," zijn woorden, die men zelden in eene slavenhut hoort.

Ik begeerde werkelijk met mijnen broeder en mijne zusters te spelen, doch zij waren mij vreemd, en bovendien was ik bevreesd, dat mijne grootmoeder heen zou gaan, zonder mij mede te nemen. Daar zij mij intusschen ook dringend uitnoodigde om mij bij mijnen broeder en mijne zusters te voegen, ging ik naar het achterste gedeelte van het huis, om met hen en de andere kinderen te spelen. Ik deed dit evenwel niet, maar stond tegen een muur geleund en keek naar hen. Eindelijk, terwijl ik nog daar stond, kwam een der kinderen, die in de keuken geweest was, naar mij toeloopen, en riep met eene zekere schelmachtige vreugde: „*fed*, *fed!* Grootmoeder weg! Grootmoeder weg!" Ik kon het nog niet gelooven; daar ik echter het ergste duchtte, snelde ik naar de keuken, om zelf te zien, en ontdekte nu, dat het maar al te waar was. Mijne grootmoeder was werkelijk vertrokken, en was thans reeds verre weg. Ik behoef niet te verhalen, wat er thans plaats had. Het hart brak mij schier bij deze ontdekking; ik zonk op den grond neder, weende de bitterste tranen, die een kind weenen kan, en wees alle vertroosting van de hand. Mijn broeder en mijne zusters omringden mij en zeiden: „ween toch niet!" terwijl zij mij perziken en peren gaven, maar ik wierp ze weg, en wilde niets van hunne vriendelijke aanbiedingen weten. Ik was nog nooit te voren bedrogen geworden, en was daarom niet slechts ontroostbaar over de, zoo als ik mij verbeeldde, eeuwige scheiding van mijne grootmoeder, maar ook verstoord daarover, dat men mij in eene zoo ernstige aangelegenheid zulk eene poets gespeeld had.

Het was thans laat in den namiddag. De dag was afmattend en vermoeijend geweest, en schoon ik mij niet

herinner hoe het kwam, zoo vermoed ik toch, dat ik mij zelven in slaap weende. De slaap oefent zijne genezende kracht zelfs op den slavenjongen uit, en nooit was zijn balsemend vermogen een gewond hart welkomer, dan het mijne in dien eersten nacht, dien ik in de woning van den ouden heer doorbragt. De lezer zal zich mogelijk verwonderen, dat ik eene schijnbaar onbeduidende gebeurtenis, die met mij plaats had, toen ik eerst zeven jaar oud was, zoo uitvoerig vertel; doch daar ik een getrouw verhaal van mijne ervaringen als slaaf wensch te geven, kan ik eene gebeurtenis niet voorbijgaan, die mij destijds zeer diep trof. Bovendien was dit inderdaad mijne inlijving in het werkelijke slavenleven.

III.

AFKOMST.

Bijaldien de lezer mij thans gelieft te volgen, zal ik hem eenige bijzonderheden uit het slavenleven verhalen, zooals ik dit op de plantaadje van den overste Edward Lloyd en in het huis van den ouden heer leerde kennen, waarin ik mij thans tegen mijnen wil plotseling, ofschoon niet onverwacht, verplaatst zag. Intusschen wil ik mijne belofte houden, om eerst nog het een en ander over mijne dierbare moeder te zeggen.

Ik zeg niets van mijn vader, want hij is in een donker gehuld, waardoor ik nimmer vermogt heen te dringen. De slavernij schaft den vader af, even gelijk zij de familiebetrekkingen afschaft. De slavernij kan noch vaders noch andere betrekkingen gebruiken, en hare wetten erkennen hun bestaan in de maatschappelijke inrigting der plantaadje niet. Als zij in weerwil daarvan bestaan, zoo vloeijen zij niet voort uit den aard der slavernij, die er vijandig tegen gezind is. De orde in de beschaafde wereld heeft hier geene kracht. Men stelt er niet op den voorgrond; dat het kind den naam zijns vaders dragen moet, en zijne positie heeft geenen noodwendigen invloed op die des kinds. Hij kan een vrij man zijn, en zijn kind nogtans een „eigendom." Hij kan blank zijn en fier op de echtheid van zijn Anglo-Saksisch bloed, en zijn kind kan op eene lijn met den zwartsten slaaf staan. Hij kan inderdaad — en

is het dikwijls — de vader en de heer van hetzelfde kind zijn. Hij kan vader wezen en zijn kind verkoopen, zonder zich daarover eenig verwijt te doen. Mijn vader was een blanke of zoo goed als blank. Nu en dan fluisterde men elkander in het oor, dat mijnheer mijn vader was.

Doch om tot mijne moeder terug te keeren, of beter gezegd, om met haar te beginnen! Wat ik mij van haar weet te herinneren, is wel zeer weinig, maar dat weinige ligt diep in mijne ziel begraven. Zij was groot en welgevormd, van eene donkerzwarte glanzende kleur, hare gelaatstrekken waren regelmatig en door haar buitengewoon bedaard voorkomen onderscheidde zij zich van alle andere slaven. In *Pritchard's Natural History of Man S.* 157 komt een kop voor, waarvan de trekken zooveel overeenkomst hebben met het gelaat mijner moeder, dat ik dien vaak met een gevoel beschouw, waarmede een ander de afbeeldsels zijner dierbare afgestorvenen beziet.

Ik kan intusschen niet zeggen, dat ik met warme liefde aan mijne moeder hing; zeker had ik haar niet zoo lief, als ik haar gehad zou hebben, wanneer onze betrekkingen tijdens mijne kindschheid van eenen anderen aard geweest waren. Wij werden, zooals men gewoon is te doen, gescheiden, toen ik nog een te jong kind was, om haar als mijne moeder te kennen.

Ik herinner mij niet, haar ooit bij mijne grootmoeder te hebben aangetroffen. Ik kan mij haar enkel nog voorstellen bij gelegenheid der bezoeken, die zij mij op de plantaadje van den overste Lloyd en in de keuken van mijnen ouden heer bragt. Deze bezoeken waren zeldzaam, kort en hadden meestal bij nacht plaats. De moeite, die zij zich getroostte, en de zwarigheden waarmede zij te worstelen had, om mij te zien, zeggen mij, dat zij het hart eener ware moeder bezat, en dat de slavernij het moederlijk gevoel in haren boezem niet heeft kunnen uitdelgen.

Mijne moeder was verhuurd bij eenen zekeren heer Stewart, die ongeveer twaalf mijlen van mijnen ouden heer verwijderd woonde, en daar zij op het land arbeidde, had zij over dag zelden tijd om bij mij te komen. De nacht zoowel als de afstand verhinderden haar, om mij dikwijls te komen opzoeken. Zij zag zich genoodzaakt den weg te voet af te

voet af te leggen, bijaldien het geluk haar onderweg geene gelegenheid tot rijden aanbood, doch ook dan nog moest zij altijd ten minste eenmaal loopen. Aan eene zwarte slavenmoeder een paard of muildier te geven, om daarmede vierentwintig mijlen af te leggen, terwijl zij dien afstand best kan loopen, zou eene veel grootere weelde zijn, dan de slavernij kan toestaan. Het werd zelfs als eene dwaze luim beschouwd, als eene slavenmoeder haar verlangen te kennen gaf, om hare kinderen te zien, en uit *een* oogpunt beschouwd, is dit maar al te waar, daar zij toch niets voor hen doen kan. Zij heeft geene magt over hen; op alles, wat het lot haars kinds betreft, oefent de heer veel grooter invloed uit dan zij. Waarom dus zou zij zich daarover bezorgd maken? Zij heeft immers geene verantwoordelijkheid! De ijzeren wet der slavernij bepaalt een zeker getal zweepslagen als straf voor hen, die verzuimen, des morgens voor den opgang der zon op den akker te zijn, of de afwezige slaaf moest daartoe verlof bekomen hebben. „Ik ging om mijn kind te zien," geldt noch in het oor noch in het hart des opzigters voor eene verontschuldiging.

Zeer levendig herinner ik mij nog een bezoek mijner moeder, terwijl ik bij den overste Lloyd was, daar bij die gelegenheid hare liefde en toegenegenheid voor mij heerlijk uitkwam.

Ik had dien dag, „tante Katy," (uit eerbied „tante" genoemd) de kokkin in het huis van den ouden heer, boos op mij gemaakt. Ik herinner mij niet meer waarin mijne misdaad bestond, want mijne misdaden waren aldaar zeer talrijk, ofschoon hare meerdere of mindere strafwaardigheid meerendeels van de luimen van tante Katy afhing. Zij volgde dien dag hare geliefkoosde manier om mij te straffen, welke hierin bestond, dat zij mij, nadat het ontbijt afgeloopen was, den ganschen dag niets meer te eten gaf. Gedurende de eerste twee uren na het middageten hield ik mij tamelijk goed; maar ik wist toch, dat ik mij niet meer goed zou houden, als ik des avonds de gewone sneê roggebrood niet ontving. De avond kwam, maar het brood niet, in plaats daarvan echter de bedreiging, die tante Katy van een donker gezigt deed vergezeld gaan, dat zij mij zou laten doodhongeren. Terwijl zij met haar mes zwaaide, sneed zij voor de andere kinderen dikke stukken brood en bergde het

daarna weder op. Ik deed eene laatste poging, om mij bij deze nieuwe teleurstelling goed te houden, want ik had verwacht, dat zij eindelijk medelijden met mij zou gehad hebben; toen ik echter de vergenoegde en tevredene gezigten van alle andere kinderen zag, kon ik het niet langer uithouden. Ik ging de achterdeur van het huis uit en weende naar hartelust. Toen ik uitgeweend had, keerde ik naar de keuken terug, zette mij bij het vuur en dacht over mijn treurig lot na. Terwijl ik daar ter neder zat, viel mijn oog toevallig op een mand met koorn, die boven op eene plank stond. Ik wachtte op eene geschikte gelegenheid en haalde er eenige korrels uit. Deze legde ik in de heete asch, om ze te roosteren. Dit alles deed ik op het gevaar af, van harde klappen daarvoor te ontvangen, want tante Katy kon mij even goed slaan, als honger laten lijden. Mijne korrels waren spoedig gereed, en bij mijnen knagenden honger ging het mij ook weinig aan, of de korrels wel geheel gaar waren of niet. Begeerig nam ik ze uit de asch en legde ze op een hoopje voor mij neder op mijnen stoel. Juist toen ik mijn droog maal begon te gebruiken, trad mijne geliefde moeder binnen, en nu, lieve lezer, volgde er een tooneel, dat der moeite waardig geweest zou zijn, om er getuige van te wezen, en dat voor mij even leerzaam als interessant was. De treurende hongerige knaap lag, toen de nood bij hem op het hoogst gerezen was, toen hij het niet waagde, om naar hulp uit te zien, in de krachtige en beschermende armen eener moeder; eener moeder, die daar zij evenveel vastberadenheid als ligchamelijke kracht bezat, tegen al hare vijanden meer dan opgewassen was. Nimmer zal ik de onbeschrijfelijke uitdrukking van haar gelaat vergeten, toen ik haar verhaalde, dat ik sinds den morgen niets te eten had gehad, en dat tante Katy zeide „zij zou mij laten doodhongeren.” In haren blik lag evenveel medelijden met mij, als toorn en woede tegen tante Katy, en terwijl zij mij het koorn afnam, en mij daarvoor een grooten koek in de plaats gaf, gaf zij tante Katy eene vermaning, die deze nimmer vergat. Zij dreigde, dat zij zich bij den ouden heer beklagen zou, want deze, ofschoon menigmaal zelf hard en wreed, keurde daarom toch de onregtvaardigheid en partijdigheid niet goed, waaraan tante Katy zich vaak in de keuken

schuldig maakte. Dien avond ondervond ik, dat ik niet slechts een kind, maar ook *iemands* kind was. Voor het oogenblik triomfeerde ik en was gelukkig, terwijl ik mij op den schoot mijner moeder trotscher gevoelde, dan een koning op zijnen troon. Doch mijn triomf duurde niet lang. Spoedig viel ik in slaap en ontwaakte des morgens slechts, om te bespeuren dat mijne moeder vertrokken was en ik mij weder in de magt der zwarte virago bevond, die in de keuken van mijnen ouden heer regeerde, en wier toorn mij aanhoudend angst en vrees aanjoeg.

Ik herinner mij niet mijne moeder na dit voorval weder gezien te hebben. De dood maakte spoedig een einde aan de geringe betrekking, die er tusschen ons bestaan had, en, naar haar droevig en somber uitzigt te oordeelen, aan een leven vol diep gevoelden kommer.

Het was mij niet geoorloofd, haar tijdens hare langdurige ziekte te bezoeken. De afzigtelijke spookgestalte der slavernij plaatst zich zelfs aan het sterfbed tusschen moeder en kind. De moeder, aan den rand des grafs gekomen, kan hare kinderen niet om zich heen verzamelen, zij leeft als slavin, om eenzaam en verlaten als een dier te sterven, en dikwijls heeft men voor haar minder zorg en oplettendheid, dan voor het een of ander lievelingspaard. Mijn geheele leven speet het mij, dat ik zoo weinig van mijne moeder wist en zoo vroegtijdig van haar gescheiden werd. Haar beeld is in mijn geheugen geprent, en weinig beslissende stappen doe ik in het leven, zonder hare tegenwoordigheid te gevoelen.

Na den dood mijner moeder vernam ik, dat zij lezen kon, en onder alle slaven en kleurlingen te Tuckahoe de eenige was, die zich in dat voorregt mogt verheugen. Ik weet niet, hoe zij dit geleerd heeft, want Tuckahoe is wel de laatste plaats op aarde, waar men gelegenheid tot leeren zou hebben kunnen vinden. Met blijdschap en een gevoel van trots schrijf ik haar daarom eene sterke neiging om iets te leeren toe. Het verdient reeds opmerking, als eene slavin, die op het land arbeidt, in welken slavenstaat ook, leert lezen, doch bij mijne moeder was deze kennis met het oog op de plaats waar zij aangeland was, iets buitengewoons, en ik ben daarom geneigd alle liefde voor litteratuur

en wetenschap, die ik bezit en die mij, trots alle vooroordeelen, al te hoog wordt aangerekend, niet aan mijne Angel-Saksische afkomst van vaderszijde maar aan den natuurlijken aanleg van mijne zwarte, onbeschaafde moeder toe te schrijven, van eene vrouw, die tot eenen stam behoorde, op welks geestelijke ontwikkeling men heden ten dage slechts met minachting pleegt neêr te zien.

Daar mijne moeder mij zoo vroeg ontnomen werd en het mij niet geoorloofd was, haar gedurende hare ziekte te bezoeken, stierf zij, zonder mij eenige aanwijzing omtrent mijnen vader gegeven te hebben. Er liep een gerucht, dat mijn heer mijn vader zou wezen; doch het was slechts een gerucht, waaraan ik eigenlijk nooit geloofd heb. Ik heb inderdaad thans grond, om te vermoeden, dat hij mijn vader niet was, hoewel het maar al te waar is, dat volgens de wetten der slavernij, de kinderen in elk geval tot den stand der moeder behooren. Deze wet veroorlooft aan ruwe slavenhouders en hunne zonen, broeders, betrekkingen en vrienden de grootste ongebondenheid en voegt bij de aanlokkelijkheid der zonde nog de aanlokkelijkheid der winst. Men zou over dezen enkelen trek uit het slavenleven een geheel boek kunnen vol schrijven.

Men zou kunnen denken, dat de kinderen, uit zulke betrekkingen van hunnen heer voortgesproten, beter dan andere slaven behandeld worden; doch juist het tegendeel heeft plaats, en bij eenig nadenken zal men gevoelen, dat dit niet anders zijn kan. Eenen man, die zijn eigen bloed onder het harde juk der slavernij laat zuchten, kan men niet veel grootmoedigheid toeschrijven. De menschen houden niet van hen, die hen aan hunne zonden herinneren, zoo zij althans voor geen berouw vatbaar zijn, en het gezigt van het Mulattenkind is eene voortdurende aanklagt tegen zijnen vader en heer. Nog slimmer is het misschien, dat diens vrouw zich onophoudelijk aan zulk een kind ergert. Zij haat zijne tegenwoordigheid, en als eene slavenhoudster haat, dan behoeft zij niet eerst naar middelen om te zien, om haren haat bot te vieren. De vrouwen — ik bedoel de blanke vrouwen — zijn in het Zuiden *afgoden*, doch geene *vrouwen*, want in vele gevallen geeft men aan de slavinnen de voorkeur, en als deze afgoden slechts met het hoofd

knikken en den vinger opsteken, dan ongelukkig het arme slagtoffer! Schoppen, stooten en zweepslagen zijn de onvermijdelijke gevolgen. De heeren zien zich daarom dikwijls genoodzaakt, zulke slaven, op wie hunne blanke vrouwen het geladen hebben, te verkoopen; en hoé ergerlijk en schandelijk het ook schijnt, dat een man zijn eigen bloed aan den handelaar in menschenvleesch kan verkoopen, zoo is het toch vaak eene daad van menschelijkheid ten opzigte van het slavenkind, dat daardoor van zijne onbarmhartige kwelster verlost wordt.

Het ligt niet in het plan mijner eenvoudige geschiedenis, iedere phase uit het slavenleven, die niet binnen den kring mijner eigene ervaring ligt, toe te lichten; intusschen zij het mij geoorloofd, te doen opmerken, dat, als volgens den Bijbel enkel de regtstreeksche afstammelingen van Cham in slavernij leven moeten, de slavernij spoedig in dit land eene zeer onbijbelsche instelling worden zal, daar er jaarlijks duizenden geboren worden, die, even als ik, hun aanzijn aan blanke vaders, en doorgaans aan hunne heeren of aan de zonen er van, te danken te hebben. De slavin is aan den vader, de zonen en broeders van haren heer prijs gegeven. Het overige weet men.

Na hetgeen ik over mijne moeder en mijne betrekking tot haar gezegd heb, zal de lezer zich niet verwonderen of het in mij afkeuren, als ik de eenvoudige waarheid belijd, dat ik bij het berigt van haren dood geene groote droefheid over haar verlies ondervond. Ik leerde hare waarde eerst lang na haren dood op den regten prijs schatten, toen ik de opofferende liefde van andere moeders voor hare kinderen zag.

Er bestaat op aarde geen vijand, die zoo alle familiebanden vaneenrijt, als de slavernij. Zij heeft mij vervreemd van mijne broeders en zusters. Zij maakte voor mij de moeder, die mij het leven schonk, tot eene mythe, en hulde mijnen vader in een geheimzinnig duister, zoodat ik niet regt weet, van waar ik mijnen oorsprong ontleen.

Mijne moeder stierf, toen ik niet ouder dan acht of negen jaar zijn kon, op een der boerderijen van den ouden heer te Tuckahoe in de nabijheid van Hillsborough. Haar graf wordt evenmin als dat van hen, die in de golven hunnen dood vinden, door een steen of door het een of andere opschrift aangeduid.

IV.

ALGEMEEN OVERZIGT VAN DE SLAVENPLANTAADJE.

Men gelooft algemeen, dat de slavernij in den staat Maryland zich in haren zachtsten vorm vertoont en daar ontdaan is van al die ruwe, verschrikkelijke eigenschappen, die het systeem der slavernij in de Zuidelijke en Zuidwestelijke staten der Amerikaansche unie karakteriseren. Als bewijs voor deze meening voert men aan de nabijheid der vrije staten, wier inwoners in de gelegenheid zijn, het slavenleven in Maryland naauwkeurig gade te slaan.

Ik heb het doel niet, deze bewering te wederleggen, voor zoo verre zij op de slavernij in dien staat over het algemeen genomen betrekking heeft; veeleer geef ik toe, dat zij in het algemeen waar is. De publieke opinie schrijft inderdaad aan de wreedheid en barbaarschheid van de heeren, de opzieners en slavendrijvers zekere grenzen voor; doch men heeft zelfs in den staat Maryland afgezonderde en afgelegene streken, die weinig bekend zijn, en waar de slavernij, in middernachtelijke duisternis gehuld, al hare ergerlijke eigendommelijkheden ongestraft ontwikkelen kan; daar wordt onzedelijkheid geene schande genoemd, daar wekt de wreedheid geen afkeer op, daar behoeft zelfs de moordenaar geene vervolging te vreezen.

Zulk een afgezonderd, somber, eenzaam oord is de „huisplantaadje” van den overste Edward Lloyd, gelegen aan den Oostelijken oever van Maryland. Zij ligt op verren afstand van alle groote landwegen, en in hare nabijheid treft men geene steden of dorpen aan. In den geheelen omtrek vindt men geen openbaar gebouw of schoolhuis. Eene school zou ook overtollig zijn, want er zijn geene kinderen, die de school zouden kunnen bezoeken. De kinderen van den overste Lloyd worden te huis door een gouverneur, den heer Page, onderwezen, eenen langen, mageren, hoog opgeschoten man, die in den loop van een geheel jaar geen twaalf woorden met de slaven wisselde. De kinderen van den opzigter gaan elders ter school en brengen daarom geene vreemde gevaarlijke elementen van buiten in, die de natuurlijke werking van het slavernij-systeem te dier plaatse zouden kunnen storen. Zelfs geene blanke handwerkslieden, die

op andere plantaadjes zich menigmaal openlijk beklagen over en in verzet komen tegen gepleegde onregtvaardigheden, zijn op deze plantaadje aanwezig. Hare geheele bevolking is in drie klassen verdeeld: *slavenhouders*, *slaven* en *opzigters*. De grofsmeden, wagenmakers, schoenmakers, wevers en koperslagers zijn allen slaven. Zelfs is het aan den handel, egoïstisch, onmeêdoogend en bereidvaardig als hij altijd is om de partij van den sterkste en den rijkste tegenover den zwakke en arme te kiezen, niet geoorloofd, tot dit afgelegene distrikt door te dringen. Ik weet niet, of het geschiedt om alle openbaarmaking van hare geheimen te voorkomen, maar zeker is het dat al de producten van de plantaadjes van den overste Lloyd door middel van zijne eigene schepen naar Baltimore verzonden worden; ieder man en ieder jongen aan boord, met uitzondering van den kapitein, is zijn eigendom. Alles wat naar de plantaadjes gevoerd wordt, komt langs denzelfden weg aldaar aan. Zoo is zelfs het flikkerend licht des handels, dat nu en dan eenen beschavenden invloed uitoefent, buiten deze verbodene plaats gesloten.

Schier alle plantaadjes in den omtrek van de huisplantaadje van den overste Lloyd zijn het eigendom van hem of van zijne persoonlijke vrienden, wie er evenveel als hem zelven aan gelegen is, het systeem der slavernij in al zijne gestrengheid toe te passen. Eenige zijner naburen zijn daarop zelfs nog meer gesteld dan hij zelf. De Skinners, Peakers, Tilgmans, Lockermans en Gipsons behooren allen tot dezelfde clique; daar zij slavenhoudende naburen zijn, hebben zij vermoedelijk elkander wederkeerig in hun tyranniek bestuur bevestigd. Zij verkeeren te zamen op eenen vertrouwelijken voet, en hunne belangen en gezindheden gaan hand aan hand.

De lezer zal begrijpen, dat in zulk eene streek de openbare meening weinig vermag, om den slaaf voor onderdrukking en wreede behandeling te vrijwaren. Integendeel draagt zij er slechts toe bij, om het onregt in de hand te werken. De openbare meening wijkt zelden ver van de algemeen aangenomene gewoonten af. Als zij een dam wil opwerpen tegen onmenschelijkheid en zonde, dan moet hare stem opgaan uit het midden eener menschlievende en beschaafde bevolking; doch eene zoodanige treft men op de

plantaadje van Lloyd niet aan. Deze plantaadje bevat eene afzonderlijke kleine natie, die hare eigene taal, hare eigene wetten, besluiten en gebruiken bezit. Met de algemeene wetten en bepalingen van den staat schijnen deze in geen enkel opzigt overeen te komen. De rustverstoringen, die hier ontstaan, worden niet door de magt van den staat gedempt. De opzigter is gewoonlijk aanklager, regter, advokaat en beul. De misdadiger is stom en de opzigter vertegenwoordigt alle partijen.

De eigendomsregten kunnen hier nooit een punt van geschil uitmaken, want de gansche bevolking behoort aan *een* mensch, en kan zelve geen eigendom bezitten. Godsdienst en politiek zijn buitengesloten. De eene klasse der bevolking staat te hoog, dan dat de prediker haar zou kunnen bereiken, en de andere staat te laag, dan dat hij zich om haar bekommeren zou, want hij predikt slechts voor hen, die hem daarvoor betalen. De politikus komt er niet, omdat de lieden geene stemmen bij de verkiezing hebben, gelijk de geestelijke er niet komt, omdat zij geen geld bezitten.

In deze eenzaamheid, afgeslotenheid en onafhankelijkheid heeft de plantaadje van Lloyd veel overeenkomst met de Europesche burgten der middeleeuwen. Onvriendelijk, koud en voor elken bezielenden invloed van buiten ongenaakbaar, staat zij daar, en is in alles wat op menschelijkheid en zedelijkheid betrekking heeft, wel honderd jaar ten achter.

Dit is intusschen niet de eenige indruk, dien deze streek te weeg brengt. Men kan de beschaving, maar niet de natuur buitensluiten. Ofschoon van de wereld afgescheiden, ofschoon de openbare meening, gelijk wij zeiden, zelden gelegenheid vindt, tot dit donkere gebied door te dringen, en ofschoon misdaden — afschuwelijke, wreede misdaden — hier schier even ongestraft gepleegd worden als op het dek van een rooversvaartuig, zoo heeft intusschen deze streek naar den uiterlijken schijn iets aantrekkelijks, zij is vol leven, beweging en bedrijvigheid, hetgeen voordeelig afsteekt bij de eentoonigheid en luije levenswijze te Tuckahoe. Hoe groot ook mijne droefheid was, toen ik deze plaats verlaten moest, duurde het echter niet zeer lang, of ik gevoelde mij in mijne nieuwe woonplaats te huis. Het verdriet van een mensch is voor de helft ver-

geten, wanneer hij begrijpt, dat hij geen ander middel daartegen bezit, dan het kloekmoedig te verdragen. Ik was nu eenmaal hier en kon niet weder weg; wat bleef mij overig, dan alles van de beste zijde te beschouwen? Ik vond hier vele speelmakkers en vele plaatsen, die knapen van mijnen leeftijd eene rijke bron van vermaak en ontspanning aanbieden.

Te Long Point, eene strook lands, die iets verder dan een mijl van de plantaadje gelegen was, stond een windmolen, een in de oogen van een kind altijd zeer merkwaardig voorwerp. Daar was al verder eene opene vlakke plaats, wel twintig morgen groot, die Long Green genoemd werd, welke eene schoone speelplaats opleverde, en aan wier einde zich eene kreek bevond, waarin men zwemmen kon.

In den stroom, op geringen afstand van den oever, lag rustig eene groote sloep voor anker, aan wier achtersteven de kleine boot was vastgemaakt, die naar de lievelings dochter van den overste „Sally Lloyd" werd genoemd. De sloep en de molen waren regt interessante voorwerpen voor mij, die duizenderlei gedachten en voorstellingen in mijne ziel deden opkomen. Een kind kan zulke dingen niet beschouwen, zonder er over na te denken.

Verder waren hier vele huizen; woningen van menschen, die alle geheimen des levens in zijne verschillende stadiën in zich besloten hielden. Ginds, aan de straat, stond het kleine roode huis, waarin de heer Sevier, de opzigter, woonde. Iets meer in de nabijheid van de woning van mijnen heer bevond zich een lang, onaanzienlijk gebouw, waarin het letterlijk van slaven van verschillenden ouderdom, van verschillenden inborst en grootte wemelde. Dit heet „het lange kwartier." Aan gene zijde van Long Green stond op een heuvel een vervallen, oud gebouw, welks bouwtrant aanwees, dat het vroeger tot een gansch ander doel gebruikt was geworden, doch dat echter thans, even gelijk het lange kwartier, door slaven bewoond werd. Behalve deze waren er in de buurt nog vele andere slavenhuizen, waarin ieder hoekje bewoond was. In het midden der plantaadje stond het huis van den ouden heer, een lang, eenvoudig doch stevig steenen gebouw. Naast deze woningen bevonden zich schuren, stallen, pakhuizen, de werkplaatsen

der grofsmeden, wagenmakers en koperslagers, alles hoogst interessante voorwerpen; doch voor alle dingen stond daar het prachtigste gebouw, dat ik ooit gezien had, en dat door alle bewoners der plantaadje: „het groote huis" genaamd werd. Hier woonde de overste Lloyd met zijne familie. Het groote huis was van verscheidene nevengebouwen omgeven. Daar waren keukens, waschhuizen, koepels, oranjeriën, hoender- en kalkoenenhokken, duivenslagen en allerlei soort van lustprieëltjes; alles netjes geverwd en met hooge oude statige boomen versierd, die des zomers eene heerlijke schaduw aanboden en aan dit oord eene imposante schoonheid gaven. Het groote huis was een groot wit houten gebouw met drie zijvleugels, tot hetwelk eene groote poort den toegang verleende. Achter hetzelve lag een park, waarin men konijnen, reeën en ander wild zag, die aldaar, door niemand gestoord en verschrikt, vergenoegd rondsprongen. De toppen der statige peppelboomen waren dikwijls met roodgevederde merlen bedekt, van wier wild en vrolijk gezang de gansche omtrek weergalmde. Deze allen behoorden mij zoowel als Edward Lloyd toe, en een tijd lang verheugde ik mij over dit denkbeeldig bezit bovenmate.

Op geringen afstand van het groote huis was de begraafplaats der dooden, die een somberen aanblik opleverde. Groote grafnaalden, door treurwilgen en dennenboomen overschaduwd, verkondigden zoowel den ouderdom als den rijkdom van de familie Lloyd. Omtrent deze familiebegraafplaats heerschte onder de slaven veel bijgeloof. Sommige der oudere slaven hadden daar zonderlinge gezigten gehad. Spoken in lijkgewaad gehuld had men daar op groote zwarte paarden zien rondrijden; ook wilde men, dat men des middernachts vuurkogels had zien vliegen en schrikkelijke toonen gehoord had. De slaven weten genoeg van de beginselen der godgeleerdheid, om te gelooven, dat zij ter helle varen, die als slavenhouders sterven, en vaak verbeelden zij zich, dat deze op aarde wenschen terug te keeren, om weder de zweep te kunnen voeren. Deze spookhistories verzekerden de begraafplaats eene groote veiligheid, want slechts weinig slaven waagden het, om haar zelfs over dag te naderen. Het was een somber en huiveringwekkend oord, en moeijelijk viel het zich voor te stellen, dat de geesten der-

genen, wier stof hier rustte, met de gezaligden des hemels eeuwigen vrede konden genieten.

De aangelegenheden van twintig tot dertig farmen werden bezorgd op die, welke men ter onderscheiding „de groote huisfarm" noemde. Al deze farmen, zoowel als de slaven, die zich daarop bevonden, behoorden den overste Lloyd, die destijds voor zeer rijk gehouden werd en dit ook naar het uiterlijke te oordeelen wel was. Zijne slaven alleen maakten eene groote bezitting uit. Hij had er meer dan duizend en schoon er naauwelijks eene maand verliep, dat er niet een aanzienlijk getal aan de slavenhandelaars uit Georgie verkocht werd, zoo kon men daarom toch geene vermindering van zijne menschenkudde opmerken.

Het beslaan der paarden, het repareren van karren, ploegen, kuipen enz. enz. voor de nabij gelegene farmen geschiedde op de huisplantaadje en werd door slaven verrigt. „Oom Tony" was de smid, „oom Harry" de wagenmaker, „oom Abel" de schoenmaker, en deze allen hadden arbeiders, die hen in hun handwerk hielpen.

Deze handwerkslieden werden door alle jongere slaven „oom" genoemd, niet daarom, omdat zij in eenigen graad van bloedverwantschap tot hen stonden, maar, ingevolge de etikette der plantaadje, ten teeken van den eerbied, dien de jongere slaven aan de ouderen verschuldigd zijn. Hoe zonderling en zelfs belagchelijk het bij zulk een onbeschaafd volk ook schijnen moge, dat reeds aan zoovele harde beproevingen blootgesteld is, zoo vindt men toch geene andere natie, die de wet van den eerbied jegens de ouderen zoo gestreng in acht neemt. Ik houd dit deels voor aangeboren, deels voor ingewortelde gewoonte. Er is op de wereld geen beter materiaal, om er een edelman uit te maken, dan de Afrikaan. Hij bewijst anderen en verlangt voor zich zelven al die teekenen van eerbied, welke hij zijnen heer moet bewijzen. Een jonge slaaf durft den ouderen slechts met den hoed in de hand naderen, en wee hem, als hij nalaat de eene of andere dienst die men hem bewijst niet met het gebruikelijke „dank" te beantwoorden.

Onder meerdere slaven-notabiliteiten op de plantaadje was er eene, die door ieder oom Izaäk Kopper genaamd werd. Het is in Maryland een zeldzaam verschijnsel, dat een slaaf

een bijnaam verkrijgt, en het Zuiden heeft zich in dit opzigt naar de gewoonte van het Noorden dermate gevormd, dat zelfs de Abolitionisten niet naar den bijnaam van een neger vragen. De eenige merkwaardige verbetering bestaat daarin, dat men van de „Bills", „Jacks", „Zims" en „Neds" van het Zuiden „William," John," „James" en „Edward" gemaakt heeft. Men heeft er altijd veel op tegen, een neger juist als een blanke aan te spreken en te behandelen. Intusschen komt het hier en daar in de slavernij zoowel als in de vrije staten voor, dat een neger door de eene of andere buitengewone omstandigheid een bijnaam bezit. Dit was het geval met oom Izaäk Copper. Als men het woord „oom" weg liet, gaf men hem daarvoor gewoonlijk den titel van doctor. Hij was zoowel onze doctor in de medicijnen, als doctor in de theologie. Waar hij zijnen graad bekomen had, weet ik niet, want hij sprak weinig tegen dezulken, die verre beneden hem stonden, tot welk getal ik bepaald behoorde, daar ik eerst een knaap van zeven of acht jaar was. Hij achtte zich veel te hoog boven anderen verheven, om vragen betrekkelijk zijn aangeboren talent of zijne geleerdheid toe te staan. *Een* voorregt bezat hij onloochenbaar, hij was totaal kreupel en kon niet arbeiden, ja zou hoegenaamd niets opgebragt hebben, als men hem te koop geboden had; doch ofschoon lam, was de oude man toch geen luiaard. Hij was iemand, wien zijne krukken goede diensten bewezen. Hij was altijd in de weer, wanneer het gold de zieken alsmede diegenen op te zoeken, die zijne diensten konden noodig hebben. Zijne geneeskundige voorschriften bestonden uit vier dingen. Voor ziekten des ligchaams: zout en kastoorolie; voor die der ziel: het onze vader en zweepslagen.

Ik was nog niet lang bij den overste Lloyd geweest, toen ik onder het toezigt van doctor Izaäk Copper gesteld werd. Ik werd met twintig à dertig kinderen naar hem toegezonden, om het onze vader te leeren. De oude heer zat op een hoogen driestoel van eikenhout en was met onderscheidene lange roeden gewapend. Ten gevolge van zijne verhevene plaats kon hij, hoewel lam zijnde, alle jongens in de kamer bereiken. Nadat wij eene poos gestaan hadden, om te hooren wat wij moesten doen, beval de oude heer ons, op eenen alles behalve eerbiedigen toon, neder te knielen.

Toen dit geschied was, gebood hij ons, hem alles wat hij zeide na te zeggen. „Onze Vader" — dit herhaalden wij snel en in koor — „die in de Hemelen zijt" — werd minder snel en eenparig herhaald, en de oude heer hield met het gebed op, om ons te waarschuwen voor de ernstige gevolgen, die onze onopmerkzaamheid zou hebben. Daarop ging hij met het gebed voort en wij volgden hem met onze slecht bespraakte tongen en ongeoefende ooren, zoo goed wij maar konden. 't Was intusschen niet voldoende, om den ouden heer tevreden te stellen. In het Zuiden begeert ieder het voorregt te bezitten, om een ander te slaan. Oom Izaäk deelde deze algemeene neiging van zijn vaderland, en wist zijne leerlingen daarom slechts met slagen in orde te houden. „Zegt alles, wat ik zeg!" en klets! daar daalde de roede op het hoofd van eenen onopmerkzamen jongen neder. „Wat staat gij te gapen? — Laat dat leven maken" — en weder vloog de roede naar beneden.

De zweep is alles in allen. Zij moet den slavenhouder gehoorzaamheid verschaffen, en wordt zelfs onder de slaven als het meest doeltreffende middel tegen ongehoorzaamheid aangewend. De slaven zoowel als de slavenhouders voeren haar met onmeêdoogende hand. Onze godsdienst-oefeningen bij oom Izaäk hadden een veel te tragisch-komisch aanzien, om rustig te kunnen zijn, en ik moet bekennen, dat ik de bidstonden en zweepoefeningen bij doctor Izaäk Copper dikwijls verzuimde.

De windmolen, die onder het toezigt van eenen zekeren heer Kinney, eenen vriendelijken ouden Engelschman, stond, was voor mij eene onuitputtelijke bron van vermaak. De oude man scheen het altijd gaarne te zien, als een troep kleine zwarte jongens zijn molen naderde, om met verbazing te zien naar het ronddraaijen van de raderen der machine. Op den molen konden wij ook nog andere dingen van groot belang waarnemen. Het waren de schepen, die van St. Michael naar Baltimore stevenden. Het leverde ons stoffe tot levendige gesprekken op, de klapperende zeilen en het zamengestelde touwwerk der kleine vaartuigen in oogenschouw te nemen en elkander onze gedachten over de grootte en gesteldheid van Baltimore mede te deelen. De lezer kan zich verbeelden, dat ik te midden van zoovele interessante voor

werpen spoedig zeer hooge gedachten van de plantaadje van den overste Lloyd kreeg. Het was juist de plaats, die het meest in mijnen kinderlijken smaak viel. In de kreek kon men visschen vangen, als men slechts vischtuig had, en de kreeften, de mossels en oesters kon men magtig worden, als men er slechts met de hand naar greep.

Zelfs de gevreesde oude heer, op wiens bevel ik hier gekomen was, verloor in mijn oog al meer en meer zijne verschrikking. Zonderling genoeg scheen hij noch van mij, noch van mijn hier zijn veel notitie te nemen. De reden hiervan lag eenvoudig daarin, dat hij zich met veel gewigtiger zaken bezig hield, dan zich om mij te bekommeren of mij te kwellen. Mijne komst boezemde hem in zijn oog waarschijnlijk even weinig belang in, als de vermeerdering van zijn veestapel met een enkel speenvarkentje zou gedaan hebben.

Als hoofdbestuurder van de plantaadje van den overste Lloyd had hij velerlei en moeijelijke pligten te vervullen. Schier in alle gewigtige zaken bekleedde hij diens plaats. De opzigters van alle farmen stonden onder hem en ontvingen van hem alle bevelen. Het gebeurde zelden, dat de overste zelf met een opzigter sprak of dezen zou veroorloofd hebben, hem aan te spreken. De oude heer had de sleutels van alle magazijnen, mat aan het einde der maand het rantsoen van iederen slaaf af, hield het toezigt over het opzolderen van alle waren, die naar de plantaadje gebragt werden, deelde het ruwe materiaal onder de ambachtslieden uit, laadde het koorn, de tabak en alle andere voor den verkoop bestemde voortbrengselen van de plantaadje en had het algemeene opzigt over de werkplaatsen der koperslagers, wagenmakers, smeden en schoenmakers. Daarenboven had hij dikwijls zaken voor de plantaadje te verrigten, die hem noodzaakten tot eene afwezigheid van twee tot drie dagen.

Dit alles in aanmerking genomen, had hij weinig tijd en mogelijk evenmin lust, om zich met de kinderen persoonlijk af te geven. Tante Katy bekleedde bij hem de plaats, die hij bij den overste Lloyd bekleedde. Deze vrouw echter hield zich nooit binnen de grenzen der haar toegestane magt, hoe groot deze ook wezen mogt. Zij was heerschzuchtig, wreed en kwaadaardig en kon in hare betrekking aan al deze booze

neigingen den ruimen teugel vieren. Zij bezat een magtigen steun in den ouden heer, in wiens gunst zij hoog stond aangeschreven, daar zij voor eene voortreffelijke kokkin gehouden werd en inderdaad zeer vlijtig was. Een blijk van deze gunst was het, dat zij alleen van alle slavinnen hare kinderen bij zich hebben mogt, maar zelfs deze behandelde zij dikwijls met de grootste onbarmhartigheid. Eens vervolgde zij haren zoon Phil, in mijne tegenwoordigheid, met een groot slagtmes en bragt hem met den scherpen kant er van een houw toe, die hem eene diepe snede in het gewricht van zijne hand veroorzaakte. Daardoor haalde zij zich een scherp verwijt van den ouden heer op den hals, die haar bedreigde, dat hij haar de huid van den rug zou laten geeselen, als zij weder iets dergelijks durfde doen. Hoe barbaarsch tante Katy tegen hare kinderen zijn kon, ontbrak het haar echter over het algemeen niet aan eene zekere moederlijke voorliefde, die ik dikwijls gelegenheid had te ondervinden door den knagenden honger, dien ik te verduren had. In plaats van, gelijk de overste Lloyd dit wilde, iedere slaaf zijne bepaalde portie eten toe te deelen, gaf de oude heer al de voor ons bestemde spijs in zijn geheel aan tante Katy, om die te kooken en dan onder ons te verdeelen. Elke portie bestond uit grof meel en was zeer zuinig, en werd voor sommigen onzer onder de handen van tante Katy nog kleiner. Dikwijls liet zij mij en de andere kinderen honger lijden, terwijl zij hare eigene kinderen letterlijk volpropte.

Gedurende den eersten zomer, dien ik bij mijnen ouden heer doorbragt, was de honger mijn grootste verdriet. De oesters en mosselen deden wel goede diensten, als ik er bij toeval een stuk brood bij opliep, doch zonder brood bleken zij alras niet voedend genoeg te zijn. Vaak kwelde de honger mij dermate, dat ik met „Old Nep," den hond, om de kleinste kruimels vocht, die van de keukentafel vielen, en mij gelukkig rekende, als ik in dien strijd slechts iets wist te veroveren. Menigmaal volgde ik het dienstmeisje, als zij het tafellaken ging uitschudden, om den afval en de kleine beentjes magtig te worden, die men de katten voorwierp. Ook was ik fel op het water, waarin men vleesch gekookt had en hield het voor een groot genot, als ik er

een stuk brood in soppen kon; het zwoord van een stuk verschimmeld spek was voor mij eene bepaalde lekkernij. In weerwil daarvan kreeg ik menigmaal van medelijdende oude slaven, die mijn leed kenden, een geheel maal eten en den troost, dat ik mettertijd een man zou worden. De verzekering, dat er betere dagen voor mij zouden aanbreken bragt mij reeds toen, te midden van alle wederwaardigheden, verzachting en vertroosting aan. Voor het overige hadden niet slechts de slaven vriendelijke woorden voor mij, maar ik bezat daarenboven op de zaal ook eene vriendin, van wie ik later in dit gedeelte mijner geschiedenis nog zal spreken.

Spoedig, nadat ik bij den ouden heer gekomen was, vernam ik, dat zijn bijnaam Anthony was, en dat men hem algemeen „kapitein Anthony" noemde, welken titel hij waarschijnlijk daardoor bekomen had, dat er een schip van hem de Chesapeake-baai bevaarde. De slaven van den overste Lloyd noemden hem niet den „ouden heer" maar kapitein Anthony, en ik werd „kapitein Anthony Fred" genoemd. Bezwaarlijk zal men in het geheele Zuiden eene plantaadje aantreffen, waarop slechter Engelsch gesproken wordt, dan op de plantaadje van Lloyd. Het is een mengelmoes van de taal van Guinea en de hemel weet waarvan nog meer. Te dier tijde bevonden zich daar vele slaven, die van Afrika ingevoerd waren. Zij gebruikten nooit de s, om den tweeden naamval aan te duiden. Kap'n Ant'ney Tom, Lloyd Bill, tante Rosa Harry, beteekent zooveel als: „kapitein Anthony's Tom, Lloyds Bill" enz. enz. „*Oo you dem long to?*" beteekent: *Whom do you belong to?* (wien behoort gij toe?) *Oo dem got any peachy?* beduidt: „*have you got any peaches?* (hebt gij perziken?) In den beginne verstond ik deze taal ter naauwernood, en moeijelijk zou men op de gansche wereld eene plaats kunnen aanwijzen, waar ik van mijne lotgenooten minder zou hebben kunnen leeren, dan op deze plantaadje.

Zelfs „Mas' Daniël" had door den omgang met de slaven zijns vaders eenigermate hun dialekt en hunne ideeën overgenomen, voor zoover zij zelve ideeën hebben mede te deelen. In de kindsche jaren vooral verlangt men om te gaan met zijns gelijken; kinderen verlangen kinderen tot hunne kameraden, onverschillig van welke kleur. Zijt gij slechts een kind met de natuurlijke wenschen en neigingen van een kind,

zoo zult gij het albasten blanke kind welkom zijn, al zijt gij zelf ook zoo zwart als ebbenhout. En dat men altijd iets van elkander overneemt, bleek ook hier. Mas' Daniël kon niet met de domheid en onbeschaafdheid omgaan, zonder er iets van over te nemen, en evenmin kon het missen, dat iets van zijne beschaving op zijne zwarte speelmakkers over ging. Hoe weinig ik dit ook destijds vermoedde, zocht ik toch Mas' Daniëls gezelschap bijzonder op en gaf hem boven schier alle andere kinderen de voorkeur.

Mas' Daniël was de jongste zoon van den overste Lloyd; zijne oudere broeders, Edward en Murray, waren reeds twee volwassen jongelingen. Edward stond bij mij en de overige kinderen in hooge achting; niet omdat hij ooit jegens iemand van ons bijzonder vriendelijk geweest was, maar het was reeds meer dan wel, dat hij niet met verachting op ons neder zag. Bovendien woonden hier nog drie gehuwde dochters van den overste.

De familie van den ouden heer bestond uit twee zonen, Andrew en Richard en zijne voor korten tijd gehuwde dochter Lucretia en haren man, kapitein Auld. In de keuken bevonden zich tante Katy, tante Esther en tien tot twaalf kinderen, van wie de meesten ouder waren dan ik. Kapitein Anthony ging wel niet voor een rijken slavenhouder door, maar hij kon het toch goed stellen. Hij bezat ongeveer dertig „koppen" en drie farmen te Tuckahoe. Het voornaamste deel zijner bezitting maakten de slaven uit, van wie hij er ieder jaar een verkocht. Deze oogst leverde hem jaarlijks zeven tot acht honderd dollars op, behalve zijn tractement en de opbrengst van zijne farmen.

Het onderscheid van stand werd op de plantaadje van Lloyd streng in acht genomen. Zijne familie kwam niet bij de onze, maar legde daarentegen ook geene bezoeken op het groote huis af. Evenmin had kapitein Anthony eenigen omgang met den opzigter, den heer Sevier.

Zoodanig was het gezelschap en de plaats, waar ik de eerste en duurzaamste indrukken van de slavernij en het slavenleven ontving, waarvan ik in de volgende hoofdstukken mededeeling ga doen.

V.

INWIJDING IN DE GEHEIMEN DER SLAVERNIJ.

Ofschoon mijn oude heer, de kapitein Anthony, aanvankelijk, zooals ik zeide, weinig notitie van mij nam, en zich voor zoover ik hem leerde kennen uiterst zacht en vriendelijk betoonde, zoo waren toch weinige maanden toereikend, om mij te overtuigen, dat zachtmoedigheid en vriendelijkheid geenszins de hoofdtrekken van zijn karakter waren, al nam hij er dan ook somwijlen den schijn van aan. Als de onderdrukte bij hem bescherming zocht tegen zijne vervolgers, kon hij geheel ontoegankelijk schijnen voor alle zachtere gewaarwordingen en zelfs de ongehoordste en verschrikkelijkste gruweldaden plegen. In weerwil daarvan was hij echter van nature niet slechter, dan andere menschen. Bij aldien hij in een vrijen staat geboren en opgevoed was, zou hij vermoedelijk even menschelijk en achtenswaardig geweest zijn als velen der genen, die thans de slavernij veroordeelen en in ieder geval even menschelijk en achtenswaardig als de massa menschen over het algemeen genomen is. De slavenhouder is even goed als de slaaf het slagtoffer van het slaven-systeem. Het karakter van een mensch vormt zich naar zijne omgeving, en geene betrekking op de wereld is voor zijne ontwikkeling nadeeliger, dan die tusschen den heer en den slaaf. Het verstand is aan banden gelegd en de hartstogten heerschen. Gelijk het vuur der prairie zijn zij, als zij eenmaal ontvlamd zijn, van elke windvlaag afhankelijk. Kapitein Anthony kon goedig, ja zelfs hartelijk zijn, en had de lezer hem gezien, als hij mij vriendelijk aan de hand leidde, zooals hij meermalen deed, mij liefkozend de hand op het hoofd legde, vertrouwelijk met mij sprak en mij zijnen kleinen Indiaan noemde, zoo zou hij hem uiterst zachtmoedig, schier vaderlijk gevonden hebben. De goede luim van den slavenhouder wordt echter ligt verstoord; zij komt niet dikwijls en duurt ook niet lang. Zij is aan onophoudelijke beproevingen blootgesteld, welke, daar hij deze niet geduldig verduurt, slechts daartoe bijdragen, om zijne driften op te wekken.

Ik verkreeg reeds zeer spoedig de overtuiging, dat de oude heer zich inwendig ongelukkig gevoelde. Zijn onbehagelijk,

nu en dan zelfs woest voorkomen ontging zelfs aan mijne kinderoogen niet; zijne zonderlinge gedragingen wekten mijne nieuwsgierigheid en mijn medegevoel op. Hij was naauwelijks alleen, of hij begon in zich zelven te praten en somwijlen tierde en raasde hij, alsof hij een geheel leger onzigtbare vijanden te bestrijden had. Ik zal u dit en dat leeren, ik zal verd..d zijn, als gij het niet doet, dit was zijne gewone bedreiging. Als hij zich niet met zijne zaken onledig hield, liep hij schier onophoudelijk rond, terwijl hij vloekte en gesticuleerde, als van eenen boozen demon bezeten; hij was oogenschijnlijk een ongelukkig mensch, in strijd met zich zelven en de buitenwereld. Hij gaf er heel weinig om, of de kinderen hem toebehoorden; onze tegenwoordigheid was hem even onverschillig als die der ganzen en eenden in de weide, en het kwam niet in zijne ziel op, dat deze kleine zwarte jongens tot in zijn binnenste zagen. De slavenhouders hebben meestal te geringe gedachten van de verstandelijke ontwikkeling hunner omgeving; ik begreep inderdaad de zonderlinge gebaren van den ouden man even goed als hij zelf, doch de slavenhouder geeft zich in zijnen omgang met de slaven de moeite niet, hen grondig te leeren kennen. In een menschelijk eigendom is domheid eene groote deugd, en daar de heer zich beijvert, den slaaf dom te houden, is deze slim genoeg, hem te doen gelooven, dat het hem gelukt is. De slaaf begrijpt volkomen, dat, „als domheid een zegen is, het dwaasheid zou wezen, wijs te zijn." Als de gebaren van den ouden heer heftig werden en met een dreigend hoofdschudden en een hard knappen van den middelsten vinger en duim eindigden, vond ik het raadzaam, mij op een eerbiedigen afstand te houden, want in zulke oogenblikken kregen onbeduidende misslagen in zijn oog het aanzien van groote wanbedrijven, en daar hij zoowel de magt als den lust bezat, om ze te straffen, zoo behoefde zijn offer zich slechts toevallig in zijne nabijheid te bevinden, om terstond — verdiend of onverdiend — eene harde tuchtiging te ontvangen.

Eene der eerste gebeurtenissen, die mij voor de afschuwelijkheid en schandelijkheid der slavernij alsmede vóór de onbarmhartigheid van mijnen ouden heer de oogen openden, was diens weigering, zijne magt tot bescherming van een jong meisje te gebruiken, dat door haren opzigter te Tuckahoe gruwelijk

geslagen en mishandeld was geworden. Deze opzigter, Plummer genaamd, was gelijk de meesten van zijn beroep niet veel beter dan een beest; niet alleen was hij een gemeen, liederlijk wezen, maar daarenboven een ellendige zuiplap. Waarschijnlijk gebruikte mijn oude heer hem, niet omdat hij zoo goed zijn werk waarnam, maar omdat hij slechts een gering loontje verdiende; hij was niet in staat het opzigt te houden over een span muildieren, en in eene vlaag van razernij en woede bedreef hij de gruweldaad, die het jonge meisje aanspoorde, om bescherming bij mijnen heer te zoeken. Het arme meisje, de dochter mijner tante Milly, leverde bij haar aankomst een hartverscheurend schouwspel op. Zij was haastig en waarschijnlijk zonder voorkennis van Plummer hier naar toe gekomen, en had twaalf mijlen barrevoets met naakte schouders en blootshoofds afgelegd. Haar hals en hare schouders waren met striemen overdekt, en nog niet daarmede tevreden, had de ellendeling haar bovendien met een knuppel een slag op het hoofd toegebragt, die eene gapende wonde veroorzaakte, waaruit het bloed haar over het gezigt stroomde. Ik verwachtte, dat mijn oude heer over deze onmenschelijke behandeling van woede buiten zich zelven geraakt en in verwenschingen tegen Plummer losgebarsten zou zijn, doch ik had mij bedrogen. Op strengen en barschen toon zeide hij: „ik twijfel niet, of u is regt wedervaren, en als gij niet oogenblikkelijk terugkeert, zal ik u nog eens laten afranselen.” Zoo moest dan het meisje onverrigter zake terugkeeren, om mogelijk andermaal eene tuchtiging te ontvangen, omdat zij het gewaagd had, zich bij den ouden heer over den opzigter te beklagen.

De oude heer scheen er woedend over, dat men hem met zulke klagten lastig viel. Ik begreep destijds zijn gedrag niet; het was streng, onnatuurlijk en wreed. Was de man voor alle medelijden onvatbaar? Was zijn gemoed voor alle menschelijke aandoeningen ontoegankelijk? Neen! Ik geloof hem thans beter te kennen; deze behandeling was meer een gevolg van het systeem dan van het karakter des mans. Als de slavenhouders op alle klagten over de opzieners wilden acht slaan, zou het spoedig onmogelijk zijn, vele slaven te houden. De betrekking van opzigter zou daardoor geheel vervallen, of met andere woorden, het zou den heer zelven

tot opzigter maken. Zulks zoude veel tijd en moeite kosten en den opzigter van de noodige magt berooven, om zich van de gehoorzame opvolging zijner bevelen verzekerd te kunnen houden. Dergelijke klagten zijn dien ten gevolge streng verboden, en wie ze desniettegenstaande waagt in te leveren, loopt gevaar, daarvoor te moeten boeten. Bezit een slaaf in weerwil daarvan den moed, om zich met eene welgegronde klagt over zijnen opzigter tot zijnen heer te wenden, zoo zal hij wel is waar hoogst vermoedelijk afgewezen worden, de behandeling, waarover hij zich bezwaard gevoelde, moge zelfs herhaald worden, de heer zelf zoowel als de opzigter mogen hem om zijne stoutmoedigheid tuchtigen, maar ten laatste toch zal gewoonlijk eene veel mindere gestrengheid van den opzigter ten zijnen aanzien zijne ingediende bezwaren regtvaardigen. Deze wordt voorzigtiger en vindt niet meer zooveel aanleiding, om de zweep te gebruiken. Het vooruitzigt op deze latere gevolgen spoort den mishandelden slaaf eerder aan, zich bij zijnen heer te beklagen, dan de verwachting van dadelijke hulp. De opzigter ziet het natuurlijk zeer ongaarne, dat zijn heer met klagten wordt lastig gevallen, en hetzij om deze reden, hetzij ten gevolge van eene heimelijke waarschuwing, die hij van zijnen heer ontvangen heeft, behandelt hij na eene gebeurtenis, als de hierboven verhaalde, zijnen slaaf op minder wreede wijze.

Wat de slavenhouder zich ook tegen de slaven veroorloven moge, en welke mishandelingen hij hen ook, om een voorbeeld te stellen of ter bevrediging zijner luimen, moge doen ondergaan, zoo kan hem bij gemis van de eene of andere aanleiding de aanblik der bloedende wonden van eene weerlooze slavin toch geen genoegen doen. Stoot hij haar in weerwil daarvan van zich, zonder haar onder zijne bescherming te nemen, dan doet hij dit meestal voorzigtigheidshalve en is zulks niet altijd een bewijs van eene verharde natuur of eene aangeborene ruwheid. Is intusschen eenmaal zijn toorn ontstoken, zijn hartstogt opgewekt, dan zal de eigenaar der slaven den opzigter in wreedheid nog verre overtreffen. Hij zal den slaaf toonen, dat zijn toorn veel verschrikkelijker en gevaarlijker is, dan die van den ondergeschikten opzigter. Wat deze mogelijk werktuigelijk en gedachteloos doet, doet hij thans voorbedachtelijk. De man, die nu

de zweep voert, staat onder geene verantwoordelijkheid. Hij kan zijn slagtoffer verminken, ja dooden, zonder voor de gevolgen te vreezen, daar deze hem hoogstens een stoffelijk nadeel kunnen opleveren, en voor een mensch van zulk een driftig temparement als mijn heer was, kon dit slechts een zeer zwakke, onvoldoende breidel zijn. Ik heb hem in eene losbarsting van woede gezien, zoo als ik zoo even geschilderd heb, van eene woede, die door gekwetste ijdelheid, haat, nijd, ijverzucht en dorst naar wraak tot het hoogste toppunt geklommen was.

De voorvallen, die ik van plan ben mede te deelen, en die deze schrikkelijke uitbarsting zijner woede ten gevolge hadden, zijn in het slavenleven niet vreemd, maar hebben veeleer in ieder slavendistrikt, dat ik leerde kennen, plaats. Zij vloeijen voort uit de betrekking van den heer tot de slaven en herhalen zich telkens in alle slavenstaten.

Onder de slavinnen van mijnen heer heb ik ook Esther genoemd. Dit jonge meisje was bijzonder schoon, een voorregt, dat der slavin altijd ten vloek verstrekt. De dochters van Lloyd overtroffen haar ter naauwernood in bevalligheid. Esther werd door Ned Roberts bemind, den zoon eener geprefereerde slavin van den overste Lloyd, die een even schoon jongeling als zij een schoon meisje was. Menig slavenhouder zou met blijdschap hare uithuwelijking in de hand gewerkt hebben, doch mijn oude heer had redenen, aan de toenemende vertrouwelijkheid tusschen Roberts en Esther een einde te maken. Hij beval haar strengelijk allen omgang met hem af te breken, en voegde er bij, dat hij haar hard straffen zou, als hij haar weder in zijn gezelschap aantrof. Aan dit onnatuurlijk, onbarmhartig bevel werd intusschen, gelijk zich ligt laat denken, niet voldaan. Geen sterveling kan de liefde eener vrouw door zijn gebiedend magtwoord vernietigen. Het bleek onmogelijk te zijn Roberts en Esther van elkander te houden; zij wilden elkander ontmoeten, en zij ontmoetten elkander.

De oude heer was woedend, toen hij dit bespeurde, en daar het hem niet aan de magt ontbrak, om zich op Esther te wreken, maakte hij van die magt maar al te spoedig een bloedig gebruik. Toevallig zag ik de losbarsting zijner woede tegen Esther. Het was vroeg in den morgen, voor dat nog

iemand in het huis opgestaan was. Ik zag weinig van de verschrikkelijke toebereidselen, want het bloedige werk was reeds begonnen, eer ik wakker werd; waarschijnlijk deed het klaaggeschrei van Esther mij ontwaken. Mijne slaapplaats bevond zich op den grond van een klein afgeschoten gedeelte van de keuken, en door de reten der ongeschaafde planken zag en hoorde ik alles, wat er gebeurde, zonder door den ouden heer te worden opgemerkt. Esther's handen waren vastgebonden, en de strik was aan een sterken haak in een balk boven den haard bevestigd. Zij stond op eene bank terwijl haar rug en schouders ontbloot waren. Nog nooit was zij gegeeseld geworden. „Erbarming! Erbarming! ik zal het niet weder doen," riep zij onder de forsche geeselslagen, die de oude heer haar toebragt, doch haar hartverscheurend gejammer scheen zijne woede slechts te doen klimmen. Nadat hij zijn bloedend slagtoffer dertig tot veertig slagen gegeven had, bond hij haar los en liet haar heengaan. Zij kon zich echter naauwelijks staande houden. Van ganscher harte gevoelde ik medelijden met haar; ik was verstomd, verschrikt, bedwelmd, maar kon niets voor haar doen; mogelijk zou Esther's lot ook mij zeer spoedig treffen. Nog dikwijls moest het ongelukkige meisje later dezelfde straf ondergaan, en haar leven was, zoo verre ik er kennis van droeg, eene aaneenschakeling van jammer en ellende.

VI.

BEHANDELING DER SLAVEN OP DE PLANTAADJE VAN LLOYD.

De hartverscheurende gebeurtenissen, die ik in het vorige hoofdstuk verhaald heb, gaven mij aanleiding, om reeds vroegtijdig over het wezen en de geschiedenis der slavernij na te denken. *Waarom ben ik een slaaf? Waarom zijn sommigen slaven en anderen heeren? Was er eens een tijd, dat dit anders was?* Dit waren de verontrustende vragen, waarover ik thans begon na te denken en die mijn nog weinig ontwikkeld denkvermogen bezig hielden, want ik was nog een kind en wist minder dan kinderen van denzelfden leeftijd in de vrije staten plegen te weten. Daar ik al mijne vragen over deze onderwerpen slechts aan kinderen doen kon, die er weinig meer van wisten, dan ik zelf, duurde het lang,

voordat er eenig licht voor mij opging. — Langzamerhand leerde ik, dat „God die boven in den hemel woont" alle menschen geschapen en de blanken gemaakt had, om heeren, en de zwarten om slaven te zijn. Dit kon mij echter niet tevreden stellen. Er werd mij ook gezegd, dat God goed was en dat Hij het best wist, wat voor ons menschen nuttig en dienstig is. Het viel mij moeijelijk, zulks te gelooven. Het was niet goed, Esther te laten geeselen en om erbarming te laten smeeken, en bovendien, hoe wist men, dat God de zwarten geschapen had, om slaven te zijn? Ook kende ik zwarten, die geen slaven waren; ik kende blanken, die geen slavenhouders waren, en ik kende menschen, die ofschoon bijna blank, desniettemin slaven waren.

Dag en nacht peinsde ik over dit alles na, en ten laatste mogt het mij gelukken, het raadsel op te lossen. Het was niet *de kleur*, maar *de misdaad*, niet *God* maar de *mensch*, waaraan men het bestaan van slaven had te danken. Eenmaal op het spoor gekomen, leerde ik tevens spoedig begrijpen, dat alles, wat door menschen gemaakt is, ook door menschen misbruikt kan worden. Nu verdween alle duisternis en eensklaps werd mij alles helder. Er waren hier slaven, die van Guinea gekomen waren, en anderen, die verhaalden, dat hunne vaders en moeders uit Afrika geroofd, met geweld uit hun vaderland weggevoerd en gedwongen waren geworden, als slaven te dienen. Dit was ter mijner kennis gekomen, en had mij met een gloeijenden haat tegen de slavernij vervuld en mijne droefheid vermeerderd, daar ik geen kans zag, om aan het knellend juk der dienstbaarheid te ontkomen. Intusschen was zelfs deze kennis mij iets waard. Ik kan niet ouder dan zeven of acht jaar geweest zijn, toen ik hierover begon na te denken. In het woud en op het veld, aan den oever der rivier, ja overal waar ik mij ophield, vervolgde mij deze gedachte, en ofschoon ik toen nog volstrekt niets van het bestaan van vrije staten wist, herinner ik mij duidelijk, dat ik destijds reeds mij vast overtuigd hield, dat ik eenmaal een vrij man zou worden.

Voordat ik mijne tante Esther zoo onbarmhartig had zien geeselen en ik er tevens getuige van was geweest, hoe vreeselijk de wreede Plummer het arme meisje van Tuckahoe mishandeld had, had ik niet bijzonder nagedacht over de

onmenschelijke wijze, waarop de slaven vaak gestraft worden. Ik had, zoo als van zelf spreekt, wel gehoord van zweepslagen en van de heftige tooneelen tusschen opzigters en slaven, maar ik was altijd afwezig geweest, wanneer zij plaats hadden. Mijne spelen en vermaken hielden mij meestal verwijderd van de koren- en tabaksvelden, waarop de arbeiders werkten, en waar men dergelijke tooneelen dikwijls genoeg kan bijwonen. Doch na de tuchtiging mijner tante Esther was ik zoowel bij mijnen heer, als op de plantaadje van Lloyd meermalen getuige van soortgelijke voorvallen. Een der eersten, waarbij ik tegenwoordig was, en dat mij met de diepste verontwaardiging vervulde, was de geeseling eener vrouw, Nelly genaamd, die den overste Lloyd toebehoorde. Hare misdaad bestond in eene der meest voorkomende overtredingen, waarvan men de slaven beschuldigt, namelijk in „onbeschaamdheid." Dit kan schier alles en tevens volstrekt niets beteekenen, al naar de luimen van den heer of van den opzigter. Zoodra slechts het woord „onbeschaamdheid" genoemd wordt, kan de beschuldigde vast op zweepslagen rekenen. Deze misdaad kan op velerlei wijze begaan worden; zoo worden de toon, waarop men een antwoord geeft, de uitdrukking van het gezigt, de gang, de houding en de gebaren van een slaaf enz. enz. vaak als onbeschaamdheid aangemerkt. Nelly nu bezat alle hoedanigheden, om zich aan deze misdaad schuldig te maken. Zij was eene schoone Mulattin, de erkende vrouw van een lievelingsslaaf, die aan boord van Lloyd's sloep diende, eene krachtige, levendige vrouw en de moeder van vijf hupsche kinderen. Mijne opmerkzaamheid werd het eerst gaande gemaakt door het getier en gevloek, waarvan dit tooneel vergezeld ging; ik volgde de rigting van waar het kwam, en stiet weldra op de strijdenden. De heer Sevier, de opzigter, had Nelly aangegrepen en trachtte haar naar een boom te slepen; vastberaden bood zij hem tegenstand, doch met geen ander gevolg, dan dat zij de uitvoering van zijn voornemen vertraagde. Nelly had, zoo als wij zeiden, vijf kinderen; drie er van waren tegenwoordig, en ofschoon nog klein — op zijn hoogst zeven tot tien jaar oud — stonden zij hunne moeder moedig bij en wierpen onophoudelijk steenen naar het hoofd van den opzigter. Een der kleine jongens

beet hem in het been, doch het monster hield zich al te zeer met Nelly bezig, om zich aan de aanvallen van hare kinderen te storen. Terwijl deze schreeuwden: „laat moeder los! laat moeder los!" riep de opzigter: „ik zal het dat vervloekte wijf wel afleeren, om zich tegen een blanke te verzetten." Ongetwijfeld meende Nelly, dat zij ver boven al de andere slaven stond; zij was eene getrouwde vrouw; eene moeder, en haar man was een bevoorregte slaaf, een der eerste matrozen aan boord der sloep, die, daar zij de plantaadje buitenaf vertegenwoordigen moesten, over het geheel genomen met verschooning behandeld werden. De opzigter had geen regt, Harry te geeselen; waarom zou het hem dan geoorloofd zijn, Harry's vrouw te geeselen? Zoo dacht zij vermoedelijk; zij verweerde zich dan ook dapper en scheen alles te beproeven, om den opzigter de uitvoering van zijn plan zoo moeijelijk mogelijk te maken. Ten laatste nogtans moest zij het onderspit delven; het gelukte den opzigter, haar den strik om de armen te slingeren en haar vast te binden aan den boom, dien hij daartoe bestemd had. Toen dit geschied was, bevond Nelly zich geheel in zijne magt, en thans volgde een tooneel, hetwelk ik den moed niet heb te beschrijven. De ellendeling geeselde haar op de onbarmhartigste wijze. Het geschrei en gekerm der vrouw vermengde zich met dat van hare kinderen; het waren verschrikkelijke en hartverscheurende toonen. Toen Nelly losgemaakt werd, was haar rug met bloed bedekt en op hare schouders waren overal roode strepen zigtbaar. Zij was vreeselijk gegeeseld, maar in weerwil hiervan had zij nog kracht en moed genoeg, om den opzigter uit te jouwen en en te bespotten.

Dergelijke geeselingen worden intusschen zelden door de zelfde opzigters herhaald; zij geeselen liefst dezulken, die zich gemakkelijk laten geeselen. De oude leer, dat onderwerping het beste middel is tegen mishandeling en onregt, gaat op een plantaadje niet door. Hij, die zich het ligst laat geeselen, wordt ook het meest gegeeseld, en de slaaf, die den moed heeft, zich tegen den opzigter te weer te stellen, wordt, ofschoon hij in het eerst daarvoor menigen zweepslag moge ontvangen, ten laatste zoo goed als vrij. „Gij kunt mij doodschieten, maar niet geeselen," zeide een slaaf tot Rigly Hopkins, en het gevolg was, dat hij noch ge-

geeseld noch doodgeschoten werd. Ik geloof dan ook niet, dat Sevier het ooit weder beproefd heeft, om Nelly te geeselen. Bovendien werd hij ook spoedig na deze tuchtiging van Nelly ziek en overleed. De ellendeling stierf, zooals hij geleefd had, en beladen met den vloek der slaven daalde hij ten grave. Zijne plaats werd onmiddelijk door een zekeren heer Hopkins ingenomen en weldra bleek het, dat deze verandering hoogst gelukkig was. Hij was in ieder opzigt beter dan zijn voorganger, zoo goed mogelijk als een mensch wezen kan, die zich vernedert, om opzigter te worden. Hopkins bleef intusschen slechts korten tijd, en werd — tot algemeen leedwezen der slaven — door een zekeren heer Gore vervangen, van wien ik later meer zal verhalen; voor het tegenwoordige is het voldoende te zeggen, dat hij weinig beter dan Sevier was.

Ik heb reeds van het leven en de bedrijvigheid op de plantaadje van Lloyd gewag gemaakt. Op de beide laatste dagen der maand was het er echter het drukst; want alsdan kwamen de slaven van de overige boerderijen, om hun maandelijksch rantsoen van vleesch en visch te ontvangen. Dit waren de galadagen der slaven, en er vond een groote wedijver onder hen plaats, *wie* gekozen zou worden, om naar de groote plantaadje te gaan, ten einde de noodige levensmiddelen van daar te halen. De grootheid en schoonheid der plaats, hare talrijke slavenbevolking, en de omstandigheid, dat Harry, Peter en Jake, de matrozen der sloep, schier altijd in stilte allerlei kleinigheden hadden te verkoopen, die zij te Baltimore inkochten, waren de redenen, dat men het steeds als een groot voorregt beschouwde, wanneer men naar de groote plantaadje gezonden werd. Bovendien hield men het voor eene groote eer, wanneer men tot dezen post werd gekozen, daar men dit als een bewijs van vertrouwen en hooge gunst aanmerkte; de hoofdreden echter waarom men gaarne behoorde tot het getal dergenen, die naar de hoofdplantaadje gaan mogten, was waarschijnlijk daarin gelegen, dat men alsdan voor een korten tijd althans niet aan de zweepslagen van den opzigter was blootgesteld. Bevond zich de slaaf eenmaal met een span ossen op den grooten weg, verre van den opzigter verwijderd, dan was hij in een betrekkelijken zin vrij, en had, terwijl hij op zijn kar zat, tijd tot naden-

ken, zoo hij ten minste daarvoor vatbaar was. Men verlangt doorgaans van de slaven, dat zij onder hunnen arbeid zullen zingen. Een zwijgende slaaf is noch bij zijn heer noch bij den opzigter bemind. Hieruit laat zich het bijna onophoudelijke gezang verklaren, dat men in de Zuidelijke staten hoort. De voerlieden waren allen gewoon, meer of minder te zingen, om daardoor den opzigter te kennen te geven waar zij waren en dat zij met hun arbeid voort maakten, doch op den dag der uitdeeling waren allen, die de groote plantaadje bezochten, bijzonder vrolijk en lustig. Wanneer zij zich op weg bevonden, weerklonken de digte bosschen uren ver in het rond van hunne woeste toonen. Deze waren echter in weerwil daarvan niet altijd opgeruimd; integendeel hadden zij meestal een zwaarmoedig karakter en verdienden meer den naam van klagende dan van lustige toonen. Alle liedjes der slaven behelsden het een of ander tot lof van de groote plantaadje, iets, dat de ijdelheid van den eigenaar streelde.

„Naar de groote plantaadje trek ik heen,
O ja! o ja! o ja!
Mijn oude heer is een goede heer,
O ja! o ja! o ja!

Bij deze woorden voegden zij nog anderen van eigen vinding, die, schoon voor andere menschen onverstaanbaar, voor hen zelven vol zin en beteekenis waren.

Men heeft dikwijls de opmerking gemaakt, dat de slaven onder alle arbeiders de gelukkigste en tevredenste menschen zijn. Zij dansen en zingen en schijnen uiterlijk lustig en vrolijk; dit is waar, doch men verkeert in eene groote dwaling, als men meent, dat zij gelukkig zijn, omdat zij zingen. De gezangen der slaven drukken integendeel veel meer hunne smart dan hunne blijdschap uit, en zij zingen slechts, om voor een poos hun treurig lot te vergeten.

De slavenhouders beweren, dat hunne slaven veel meer en veel beter voedsel ontvangen, dan de boeren in eenig land der wereld. Mijne ondervinding weêrspreekt deze bewering. De mannen zoowel als de vrouwen ontvingen op de plantaadje van den overste Lloyd maandelijks acht pond pekelspek, of even zooveel pond visch. Het spek was dikwijls bedorven en de visch van de minste soort. Bovendien kreeg

ieder een schepel ongebuild meel, waarvan ten minste vijftien procent slechts voor varkensvoeder deugde, benevens wat zout, en dit was het geheele maandelijksche rantsoen van een volwassen slaaf, die dagelijks — zondags alleen uitgezonderd — van den vroegen morgen tot den laten avond op het veld arbeidt!!! Zoo veel over de voeding van den slaaf; thans het een en ander over zijne kleeding. Zij bestond op deze plantaadje jaarlijks uit twee hemden van het allergrofste linnen; uit een paar broeken van dezelfde stof voor den zomer en een paar zeer slechte wollen broeken en buizen voor den winter; uit een paar sokken en een paar schoenen van de minste soort. De geheele kleeding van den slaaf kon jaarlijks niet boven de acht dollars kosten. De levensmiddelen en kleedingstukken voor de kleine kinderen werden aan hare moeders of aan de oude slavinnen ter hand gesteld, die voor hen te zorgen hadden. De kinderen, die nog niet geschikt waren voor den veldarbeid, kregen geen schoenen en sokken, en evenmin buizen of broeken. Hunne geheele garderobe bestond jaarlijks uit twee grove hemden, en als deze zoolang niet toereikende waren, wat menigmaal het geval was, dan liepen zij tot den tijd, dat er weder eene uitdeeling plaats had, naakt. Op de plantaadje van Lloyd kon men geheele scharen van kinderen zien, die moedernaakt rondliepen en dit niet slechts gedurende de zomermaanden, maar zelfs in het vroege voorjaar. De meisjes waren er niet beter aan toe dan de jongens; allen gingen zoo goed als naakt.

De luxe van bedden was den negers onbekend; een grove deken, slechter dan in het Noorden de paardendekken, was alles, wat zij kregen, en zelfs deze werd alleen aan de volwassenen verstrekt. De kinderen moesten zich behelpen, zoo goed zij konden. Ook de slaapkamers — als men ze zoo noemen mag — waren treurig ingerigt. Ouden en jongen, mannen en vrouwen, gehuwden en ongehuwden leggen zich op den gemeenschappelijken vloer neder en wikkelen zich in hunne dekens, hunne eenige bescherming tegen koude en naaktheid. Hun nacht is intusschen niet lang; de slaven arbeiden dikwijls, zoolang zij slechts zien kunnen, en bij de eerste schemering van het morgenlicht roept de horen van den opzigter hen weder naar het veld.

Om geene andere overtreding worden de slaven zoo menig-

vuldig gestraft, als om het te lang slapen. De opzigter met stok en zweep gewapend, staat voor de deur van het kwartier, gereed om ieder te straffen, die mogelijk een paar minuten te laat komt. Zoodra de horen geblazen wordt, ontstaat er een algemeen gedrang naar de deur, en de laatste kan er op rekenen, dat hij een zweepslag van den opzigter krijgt. Aan jeugdige moeders wordt des morgens ten tien ure toegestaan, om zich voor eenige oogenblikken naar hare hut te begeven en hare kinderen te verzorgen; menigmaal intusschen noodzaakt men haar ook, die mede te nemen naar het veld en onder een boom neêr te leggen, ten einde alle tijdverlies te voorkomen.

In den regel gaan de slaven om te ontbijten of het middagmaal te gebruiken, niet naar hun kwartier, maar nemen hunne „aschkoeken" mede, om die op het veld op te eten; zoo althans was het op de groote plantaadje, waarschijnlijk, omdat de afstand tusschen het kwartier en het veld, waarop zij bezig waren, somwijlen twee, ja zelfs drie mijlen beliep.

Het middageten van den slaaf bestond in een groot stuk aschkoek en een klein stuk spek of twee gezouten haringen. Daar de slaven geene bakovens hadden, mengden zij het meel met een weinig water en kneedden het tot een deeg. Als nu het hout tot kool en asch verbrand was, wikkelden zij het deeg in eiken bladeren en legden het in de asch waarmede zij het geheel overdekten; van daar de naam „aschkoeken." De buitenkorst van dit zonderlinge brood is dik met asch bestrooid, en uit dien hoofde zeker niet lekker te noemen. Iemand uit het Noorden zou er den neus voor ophalen, de slaven echter houden er veel van; zij eten het met graagte en zien veel meer op de kwantiteit, dan op de kwaliteit. De weinige oogenblikken, die zij na hun middagmaal nog vrijaf hebben, worden op verschillende wijzen doorgebragt. Eenigen leggen zich onder de schaduw van een boom neder, om te slapen; anderen zitten met elkander te praten; nog anderen nemen naald en draad, om hunne versleten kleêren wat op te lappen. Spoedig intusschen verschijnt de opzigter op het veld. „Opgestaan! opgestaan!" en „aan het werk! aan het werk!" klinkt het, en nu moeten, van twaalf uur tot dat het donker wordt, de menschelijke lastdieren zonder ophouden arbeiden. Geene

hoop op belooning, geen gevoel van dankbaarheid, geene liefde tot hunne kinderen, geen uitzigt op verbetering van hun toestand sporen hen daarbij aan; niets dan de vrees voor de zweep van den opzigter.

VII.

HET LEVEN OP HET HEERENHUIS.

Wanneer men de woning van Lloyd en hare omgeving in oogenschouw neemt, dan valt het moeijelijk te gelooven, dat hij zijne arme slaven zoo slecht kleedt en voedt. De tafel in het heerenhuis zucht onder den last van de door bloed gekochte in- en buitenlandsche vruchten. Veld en bosch, meer en zee moeten daaraan hunne schatting brengen. Visch, vleesch, gevogelte, benevens de fijnste en lekkerste groenten vindt men er in overvloed. De bedienden, vijftien in getal, vliegen op de wenken hunner gebieders. Zij behooren wel tot het zwarte ras, maar het zijn toch de geschikste slaven en slavinnen van de geheele plantaadje, en hun lot mag, vergeleken met dat van hen, die op het veld arbeiden, benijdenswaardig genoemd worden.

Treden wij de stallen en remises van het heerenhuis binnen, dan ontmoeten wij ook hier de blijken van weelde en rijkdom. Hier bevinden zich drie prachtige staatsiekoetsen. Hier zijn insgelijks phaëtons, barouches en andere soorten van rijtuigen. Hier heeft men heerlijk bewerkte, met zilver ingelegde tuigen, waaraan de grootste zorg besteed wordt. In de stallen vinden wij vijf en dertig paarden van het edelste ras, die door snelheid en fraaijheid uitmunten en enkel voor vermaak gehouden worden. Twee mannen zijn voortdurend met hunne oppassing belast, van wie de een steeds in den stal zijn moet, om terstond bij de hand te wezen, als er een bevel uit het groote huis komt. Tegenover den stal bevindt zich een gebouw, dat voor jagthonden is ingerigt. Vijf en twintig tot dertig zijn zij in getal, terwijl hun voeder twaalf slaven zou gelukkig gemaakt hebben. Paarden en honden waren intusschen niet de eenigen, die de opbrengst van den arbeid der slaven verteerden, want bij den overste Lloyd heerschte eene gastvrijheid, waarvan men zich moeijelijk een begrip kan vormen. Gedurende eenige weken in den zomer

geleek zijn huis letterlijk een hôtel. Dan werd er gebakken, gebraden en gestoofd, van den vroegen morgen tot den laten avond. Van al die geregten had ik intusschen wel den reuk maar niet den smaak, uitgenomen, dat ik nu en dan eens van Mas' Daniël een stuk koek bekwam. In Mas' Daniël bezat ik een vriend, van wien ik vele zaken vernam, die mijne nieuwsgierigheid prikkelden. Ik wist altijd, wanneer er logés verwacht werden en wie men wachtte, en bij zulke gelegenheden werd alles in het werk gesteld, om de rijkdommen en schatten van den eigenaar der plantaadje te doen uitkomen.

De overste Lloyd, ofschoon een rijk man, was daarom echter geen vergenoegd man. Menigmaal had ik gelegenheid mij daarvan te overtuigen. Mijne liefhebberij voor paarden trok mij dikwijls naar de stallen. Deze stonden onder het bijzonder toezigt van den „ouden" en „jongen" Barney, vader en zoon. De oude Barney was niet alleen stalknecht, maar ook hoefsmid, kon ader laten en was een voortreffelijk paardenarts. Niemand op de geheele plantaadje wist een ziek paard zoo goed te behandelen als hij; doch zijne kunde bragt hem weinig in den zak en zijne betrekking was in geenen deele benijdenswaardig. Wel ontving hij vele geschenken, maar daarom niet minder zweepslagen, want de overste Lloyd was in niets moeijelijker te voldoen, dan in de behandeling zijner paarden. Zijne beesten hadden het veel beter dan zijne slaven. Geene verontschuldiging baatte den ouden Barney, zoo de overste slechts vermoedde, dat er iets aan de oppassing zijner paarden ontbrak, en dien ten gevolge werd hij dikwijls bestraft, zonder dat hij eenige schuld had. Het was inderdaad grievend voor het gevoel, wanneer men al de onverdiende aanmerkingen en ongegronde verwijten hoorde, die Barney van den overste Lloyd, van zijne zonen en schoonzonen vaak verdragen moest. De laatstgenoemden, de heeren Nicholson, Winder en Lownes, die een gedeelte van het jaar op het heerenhuis doorbragten, genoten het regt, de bedienden te mogen slaan, wanneer hun dit behaagde, en maar al te dikwijls maakten zij van dit hun regt gebruik. Zelden werd een paard uit den stal gehaald, waarop men niet het een of ander had aan te merken. „Het stof zit nog in zijn haar;" „de manen zijn niet behoorlijk uitgekamd;"

„de roskam is niet genoeg gebruikt," altijd was er iets niet goed, en bij al deze ongegronde aanmerkingen moest Barney met den hoed in de hand staan, zonder een woord ter zijner verdediging te mogen spreken. Hij durfde zich geen antwoord, geene opheldering veroorloven, want de uitspraak van zijn meester was onfeilbaar. In elken vrijen staat zou een heer, die zonder eenige aanleiding zijn stalknecht bestraffen wilde, van dezen ten antwoord bekomen: „heer, het spijt mij, dat ik u niet voldoen kan; doch daar ik mijn best heb gedaan, zoo staat het u immers vrij, mij uit uwe dienst te ontslaan." Hier daarentegen moet de stalknecht zwijgen en beven. Eenmaal was ik er zelf bij tegenwoordig, dat Lloyd den ouden Barney met eigen hand op zweepslagen onthaalde; 't was een der hartverscheurendste tooneelen, waarvan ik ooit getuige was. „Hoed af!" riep de heer op gebiedenden toon. „Buis uit, gij oude spitsboef!" Barney gehoorzaamde. „Op de knieën!" en met ontbloote schouders knielde de oude man op den kouden vochtigen grond neder, terwijl zijn kale schedel in de stralen der zon schitterde. In deze ootmoedige, vernederende houding kreeg hij van zijn heer — denzelfden, in wiens dienst hij de beste jaren zijns levens doorgebragt had — dertig slagen met de rijzweep. De oude man verdroeg dit geduldig, en beantwoordde iederen slag met een zucht en met even zijne schouders op te halen. Ik geloof niet, dat Lloyd hem gevoelig trof, doch het gezigt van een grijsaard, van een man en vader, die ootmoedig voor een zijner medemenschen in het stof kruipt, had voor mijn gevoel iets pijnlijks en stuitends.

De overste Lloyd wist slechts weinig van de ware gevoelens en gezindheden der slaven ten opzigte van hem zelven. De afstand tusschen hem en hen was te groot, en daarenboven waren zij zoo talrijk, dat hij hen niet eens kende, wanneer hij hen zag; ja bij velen zijner eigene slaven was hij zelfs onbekend. In dit opzigt kon zijn rijkdom hem bijna lastig worden. Men vertelt, dat hij eens op den grooten weg een neger ontmoette, dien hij op de in het Zuiden gebruikelijke wijze aldus aansprak:

„Nu jongen, wien behoort gij toe?"

„Den overste Lloyd," antwoordde de slaaf.

„Nu, behandelt de overste u goed?"

„Neen, heer," was het haastige antwoord.

„Wat, laat hij u dan te hard arbeiden?"

„Ja, heer."

„Geeft hij u dan niet genoeg te eten?"

„Ja, heer, hij geeft mij genoeg, maar het is er ook naar."

Nadat de overste vernomen had, op welke plaats deze slaaf arbeidde, reed hij verder, en ook deze vervolgde zijn weg, zonder in de verste verte te kunnen vermoeden, dat hij met zijn heer gesproken had. Hij hoorde verder niets van de zaak en had haar bijna vergeten, toen de opzigter hem na verloop van drie weken berigtte, dat hij aan een slavenhandelaar uit Georgie zou verkocht worden, omdat hij over de behandeling van zijn heer zich onvergenoegd betoond had. Terstond werd hij in ketenen geklonken, en in dien toestand sleepte men hem weg en scheidde men hem voor altijd van de zijnen. *Dit* was zijne straf, omdat hij eenige eenvoudige vragen, overeenkomstig de waarheid, beantwoord had. Uit dien hoofde zal men dan ook ligt begrijpen, dat de slaven, als men hun vraagt naar het karakter van hunnen heer en naar de wijze, waarop zij behandeld worden, bijna zonder eenige uitzondering antwoordden, dat zij tevreden zijn en een goeden heer hebben. Ja, wanneer de slaven zich over hunne heeren uitlaten, dat trouwens slechts zelden gebeurt, zullen zij hen doorgaans roemen, vooral tegenover vreemdelingen. Ik werd als slaaf dikwijls gevraagd, of ik een goed heer had, en ik herinner mij niet, daarop ooit ontkennend geantwoord te hebben, zonder dat ik daarom dacht eene bepaalde onwaarheid uit te spreken, want ik beoordeelde de goedheid van mijnen heer altijd naar de goedheid van andere slavenhouders. Overigens zijn slaven menschen even als ieder ander, en met dezelfde vooroordeelen bezet. Zij zijn geneigd hun eigen lot als beter dan dat van anderen te beschouwen, en velen houden uit dien hoofde hunne heeren voor de besten, die er zijn. Het gebeurt niet zelden, dat de slaven over de betrekkelijke goedheid hunner heeren met elkander in twist geraken, waarbij ieder den zijnen boven alle anderen verheft, ofschoon zij allen hunne heeren haten, als zij hen afzonderlijk beschouwen. Dit was het geval op onze plantaadje. Als Lloyd's slaven met die van Jacob Jepson zamen waren, liep het zelden zonder dispuut over

hunne heeren af, want Lloyd's slaven beweerden, dat hun heer rijker was, en de slaven van Jepson hielden vol, dat de hunne veel forscher en krachtiger was. Lloyd's slaven zeiden, dat hij in staat zou wezen, Jacob Jepson te koopen en te verkoopen; Jepson's slaven beweerden, dat hij in staat zou wezen, Lloyd door midden te houwen. Deze geschillen eindigden schier altijd met een gevecht tusschen beide partijen; die, welke overwon, had natuurlijk gelijk. Zij schenen te gelooven, dat de grootheid hunner heeren op hen overging. Het was reeds erg genoeg een slaaf te zijn, maar men hield het voor eene schande, de slaaf van een *armen man* te wezen.

VIII.

EEN HOOFDSTUK VOL GRUWELEN.

Ik heb reeds gezegd, dat het aan de slaven op Lloyd's plantaadje niet lang vergund was, zich in het bezit van den opzigter Hopkins, die hen minder streng behandelde, te verheugen. Hij werd opgevolgd door een man, die geene de minste overeenkomst met hem had en die Austin Gore heette. Op dezen wensch ik de bijzondere aandacht mijner lezers te vestigen, want onder zijn bestuur werden er meer gewelddadigheden gepleegd, dan men — gelijk de oude slaven zeiden — ooit te voren op deze plantaadje beleefd had.

Gore was een dier opzigters, die het minste woord, den onschuldigsten blik voor onbeschaamdheid houden en terstond straffen. Hij toonde zich in dit opzigt even tyranniek als Lloyd zelf. Zoodra men slechts aangeklaagd was, kon men, schuldig of onschuldig, op eene geeseling rekenen. Ik vreesde Gore, zoo als ik eene slang vreezen zou. Zijne doordringende zwarte oogen en zijne scherp krijschende stem verwekten steeds schrik onder de slaven. Voor zulk een jong man (ik beschrijf hem, zoo als ik hem voor vijf en twintig jaren leerde kennen) was hij in tegenwoordigheid der slaven bij uitstek ernstig en terughoudend. Nooit zou hij zich den een of anderen kwinkslag laten ontvallen. Andere opzigters, hoe brutaal zij anders ook zijn mogen, zoeken zich toch bij de slaven bemind te maken; daar zij nu en dan eens met hen lagchen en schertsen, maar zulke eene zwakheid zou Gore

nimmer begaan. Hij was steeds de koude ongenaakbare afgemeten opzigter op de plantaadje van den overste Edward Lloyd en kende geen hooger genoegen, dan de stipte en ijverige vervulling der pligten aan zijne betrekking verbonden. Het geeselen, dat Hopkins met tegenzin deed, deed hij met het grootste vermaak.

Onder de vele gruwelen, die hij gedurende mijn verblijf bij Lloyd pleegdo, maak ik slechts melding van den moord, dien hij aan een jongen neger, Denby geheeten, beging. Ik kende hem goed; hij was een der beste slaven, die de overste Lloyd bezat. Door het een of ander had hij Gore ergenis gegeven en deze wilde hem volgens zijne gewoonte daarvoor geeselen. Doch naauwelijks had hij Denby een paar slagen toegebragt, toen deze zich los rukte en in de kreek sprong. Hier stond hij tot den hals toe in het water en op zijne weigering, om ingevolge het bevel van den opzigter aan wal te komen, schoot Gore hem op de plaats dood. Men zeide, dat Gore hem tot driemaal toe bevolen had uit het water te komen en hem verklaard had, dat hij hem zou dood schieten, wanneer hij op het derde commando niet gehoorzaamde. Toen hij hem voor de derde maal toeriep, om aan zijn bevel te voldoen en Denby nogtans zijne plaats niet verliet, vroegen de slaven, die daarbij tegenwoordig waren, bij zich zelven: „Zal hij het wagen te schieten?" Doch Gore zonder een woord meer te spreken nam zijn geweer, legde op zijn offer aan, en een oogenblik later behoorde Denby onder de dooden.

Deze afschuwelijke moord verwekte natuurlijk niet weinig opschudding. Eene kille huivering voer elken bewoner der plantaadje door de leden. De gepleegde misdaad wekte ook het misnoegen van mijnen ouden heer op en luide gaf hij zijne verontwaardiging daarover te kennen; doch in weerwil hiervan maakte de geheele gebeurtenis slechts een voorbijgaanden indruk. Wel moest Gore zijn gedrag voor den heer Lloyd verdedigen, doch dit had weinig of niets te beduiden. Hij beweerde, zooals ik destijds hoorde, dat Denby niet langer te temmen was, dat hij aan de overige slaven een gevaarlijk voorbeeld zou gegeven hebben, en dat er, bij aldien men niet zulke ernstige maatregelen nam, als waartoe hij zijne toevlugt had genomen, weldra geen wet noch orde

langer op de plantaadje zouden gevonden worden. Ik heb reden om te gelooven, dat deze verdediging van Gore in de oogen van Lloyd voldoende was, want hij behield zijne betrekking en zijne misdaad had niet eens een geregtelijk onderzoek ten gevolge. De moord was slechts in tegenwoordigheid van slaven gepleegd, en deze konden natuurlijk geene aanklagt tegen hem indienen en evenmin tegen den moordenaar getuigen.

Gore had niets verder te doen, dan zich tegenover Lloyd te regtvaardigen. Dit was geschied en de moordenaar werd met rust gelaten. Toen ik Maryland verliet, leefde Gore te St. Michael, Talbot County; als hij nog leeft, woont hij daar waarschijnlijk nog, en ik twijfel niet, of hij wordt tegenwoordig even hoog geacht als iemand, die zijne handen nooit met onschuldig bloed bevlekt heeft. Ik weet zeer wel, dat menigeen het boven verhaalde voor onwaar en boosaardig verdicht zal houden. Men zal zeggen, dat zulk eene gebeurtenis niet kan plaats grijpen, en vooral niet in Maryland. Ik kan daartegen niets anders in het midden brengen — men moge het gelooven of niet — dat ik slechts de letterlijke waarheid heb gemeld; bestrijde haar wie kan!

Ik spreek uit ervaring, als ik zeg, dat de moord van een slaaf of in het algemeen van een kleurling in Talbot County, in Maryland noch door het geregt noch door de bevolking als eene misdaad beschouwd wordt. Thomas Lanman, een timmerman te St. Michaël, doodde twee slaven, waarvan hij er een met een bijl het hoofd verpletterde. Ik heb zelf gehoord, dat hij op deze bloedige daad roem droeg en er lagchend bijvoegde, dat hij de eenige weldoener van zijn vaderland was, en als anderen slechts hetzelfde doen wilden, wat hij gedaan had, dan zou men spoedig van de vervloekte negers verlost zijn.

Als een bewijs van deze geringschatting van het leven eens menschen, zoodra 't het leven van een slaaf geldt, vermeld ik verder het in die streken welbekende feit, dat de vrouw van Giles Hirks, die op geringen afstand van den overste Lloyd woonde, met eigen hand eene nicht mijner vrouw, een jong meisje van vijftien jaren, om het leven bragt. Niet tevreden daarmede, haar offer te vermoorden, verbrijzelde het afschuwelijke wijf haar daarenboven nog in

hare woede het borstbeen. Hoe razend zij was, nam zij nogtans de voorzigtigheid in acht, het meisje te laten begraven; doch het gebeurde werd in weerwil hiervan ruchtbaar en dadelijk ging men er toe over, de vermoorde slavin weder op te graven. Een coroner werd ontboden, die verklaarde, dat het meisje ten gevolge van mishandelingen overleden was. Het bleek, dat de overtreding, die zij met haar leven had moeten betalen, de volgende geweest was: zij moest in dien nacht op het kleine kind van madame Hicks passen en was daarbij diep ingeslapen; het kind schreeuwde en maakte madame Hicks wakker, doch niet het meisje. Woedend over de nalatigheid van het meisje sprong madame Hicks uit bed, nadat zij haar onderscheidene malen geroepen had, greep een stuk hout en doodde daarmede de slapende. Ik wil niet zeggen, dat deze afschuwelijke moord in den omtrek geene opschudding veroorzaakte; doch — hoe ongeloofelijk het klinken moge, — het zedelijk gevoel der bevolking was door de dagelijksche schriktooneelen der slavernij te zeer verstompt, om de moordenares voor hare gruweldaad te straffen. Wel werd er bevel gegeven tot hare inhechtenisneming, maar het kwam niet tot de uitvoering en zij ontging niet slechts de verdiende straf, maar zelfs de schande eener geregtelijke aanklagt.

Terwijl ik de moordtooneelen verhaal, die gedurende mijn verblijf op de plantaadje van Lloyd daar en in den omtrek plaats hadden, wil ik met weinige woorden nog gewag maken van eene misdaad, die op denzelfden tijd gepleegd werd, toen Gore Denby doodschoot.

Aan de overzijde van de Wye woonde de heer Beal Bondley, een aanzienlijk slavenhouder. In de nabijheid van zijn goed bevond zich niet verre van den oever eene voortreffelijke oesterbank, die door Lloyd's slaven nu en dan des nachts in hunne kano's bezocht werd, ten einde door oesters, die zij daar met gemak konden vangen, hunnen honger te stillen. Bondley meende het er voor te moeten houden, dat dit een zware diefstal was, en toen een oud man in dienst van Lloyd juist bezig was, eenige weinige van de millioenen oesters te vangen, die den bodem der kreek bedekten, schoot de laaghartige Bondley zijn geweer op den ongelukkigen grijsaard af. Het toeval wilde, dat het

schot geene doodelijke gevolgen had en den volgenden dag kwam Bondley bij Lloyd, om, dit weet ik niet, òf schadeloosstelling te vorderen, òf zich wegens het voorgevallene te regtvaardigen; doch zeker is het, dat deze laffe, afschuwelijke zaak terstond in de doofpot gedaan werd, zoodat men er weinig over sprak en de man, wien het toeval slechts voor een moord bewaard had, van alle geregtelijke vervolging bevrijd bleef. Zoowel op Lloyd's plantaadje, als overal in Maryland, hoorde ik reeds vroeg de gewone spreekwijs bezigen: „*het kost slechts een halven cent een Neger te dooden, en nog een halven cent, om hem te begraven*," en inderdaad heeft de ondervinding mij de waarheid van dit spreekwoord bevestigd. Alle wetten tot bescherming van het leven van den slaaf kan men, zoo als van zelf spreekt, nimmer handhaven, daar zij, die in naam daardoor beschermd moeten worden, voor het geregt niet tegen die menschen kunnen getuigen, van welke zij mishandelingen, gewelddadigheden en moord te wachten hebben. Van hoevele moorden ik ook hoorde, die aan den Oostelijken oever van Maryland door slavenhouders begaan werden, zoo weet ik nogtans geen enkel voorbeeld op te noemen, dat een slavenhouder opgehangen of gevangen genomen werd, omdat hij een slaaf vermoord had.

IX.

PERSOONLIJKE BEHANDELING.

Wat mij zelven betreft, zoo kan ik niet zeggen, dat ik gedurende mijn verblijf op Lloyd's plantaadje, in het huis van mijn ouden heer, ooit wreedaardig ben behandeld geworden. Tot veldarbeid was ik nog te jong, en daar er anders niet veel te doen was, had ik over veel vrijen tijd tijd te beschikken. Mijn voornaamste werk bestond daarin, om des avonds de koeijen naar huis te drijven, het voorplein schoon te houden, en kleine boodschappen voor mijne jeugdige meesteres Lucretia Auld te doen. Ik heb reden om te gelooven, dat zij mij zeer genegen was, en ofschoon ik niet dikwijls het voorwerp harer opmerkzaamheid was, beschouwde ik haar toch altijd als mijne vriendin, en was altijd in mijn schik, als ik haar eene dienst bewijzen kon. In eene familie, waarin zoovele barschheid, ruwheid en onverschil-

ligheid heerschten, had ieder goed woord, iedere vriendelijke blik voor mij de hoogste waarde. Miss Lucretia, zooals wij haar nog lang na haar huwelijk noemden, had mij woorden en blikken geschonken, die mij overtuigden, dat zij medelijden met mij had. Behalve woorden en blikken gaf zij mij nu en dan ook een boterham. Eens was ik met den zoon van oom Abel, Ike, in twist geraakt, en daarbij slecht weggekomen; want de kleine deugniet had mij eene belangrijke wonde aan mijn hoofd toegebragt. Ik schreeuwde overluid en liep naar huis. De onvriendelijke tante Katy sloeg noch op mijne wonde noch op mijn gekerm eenig acht, alleen zeide zij mij, dat ik loon naar werk had gekregen, dat ik niets bij Ike te doen had, en dat ik mij thans wel op een behoorlijken afstand van de „Lloyd negers" houden zou. Op dit oogenblik kwam miss Lucretia binnen, die mij gansch anders behandelde dan tante Katy, want zij nam mij mede naar de receptiekamer, wat op zich zelf reeds eene groote gunst was. Met zachte hand wiesch zij het bloed van mijn hoofd en gezigt en verbond mijne wonde. Van dezen tijd af was miss Lucretia mijne vriendin; ik gevoelde dit en geloof, dat het verbinden van mijn hoofd er veel toe bijdroeg, om hare deelneming in mijn lot op te wekken. Het is waar, dat deze deelneming zich nooit levendig openbaarde en zelden uit iets anders bleek, dan dat zij mij een stuk brood gaf, als ik zeer hongerig was; maar op eene slavenplantaadje was dit reeds een zeer groot voorregt, en ik was de eenige onder alle kinderen, die dit voorregt genoot. Als ik zeer hongerig was, ging ik in den tuin en speelde onder het venster van miss Lucretia, en als de honger mij erg kwelde, was ik gewoon op eene wijze te zingen, die zij spoedig als de bede om een stuk brood leerde verstaan. Zoodra ik onder het venster van miss Lucretia zong, mogt ik de hoop voeden, daarvoor goed betaald te zullen worden, en had derhalve thans vrienden op twee gewigtige punten, in het groote huis Mas' Daniel en te huis miss Lucretia. Gene nam mij tegen de groote jongens in bescherming en deze gaf mij brood, als ik honger had.

Zoo als ik reeds vroeger heb opgemerkt, werd ik door mijnen ouden heer slechts zelden, en nooit hard geslagen. Over eene slechte behandeling had ik niet te klagen, maar

des te meer over honger en koude. Ik kreeg noch voldoend voedsel, noch voldoende kleeding, doch in weerwil hiervan leed ik toch altijd nog minder honger, dan koude. In den zomer zoowel als in den winter ging ik bijna naakt en had niets anders aan dan een grof hemd, dat mij tot aan de knieën hing. Ik droeg het dag en nacht, en eenmaal in de week verwisselde ik het met een ander. Overdag kon ik mij aan de zuidzijde van het huis, en bij slecht weder in de keuken nog al tamelijk tegen de koude beschermen, maar om des nachts warm te worden, was veel moeijelijker, want ik had geen bed. Ik sliep gewoonlijk op den naakten grond, zonder het minste dek te hebben. Als het zeer koud was, kroop ik dikwijls in den zak, waarin het koren naar den molen werd gebragt. Ook de wijze, waarop het eten ons voorgediend werd, liet veel te wenschen over. Onze brei werd, als hij behoorlijk afgekoeld was, in een grooten houten schotel of een trog uitgeschud. Deze schotel werd of in de keuken of buiten op den grond gezet en nu riep men de kinderen als varkens zamen; en even als varkens kwamen allen toesnellen, om den brei letterlijk te verslinden. Hij, die het spoedigst at, kreeg het meest; de sterkste bekwam de beste plaats, en slechts weinigen waren verzadigd, als zij den trog verlieten. Ik was de ongelukkigste van allen, daar tante Katy mij niet bijzonder genegen was, en zoodra een der kinderen mij bij haar aanklaagde, dacht zij altijd het ergste, en ik kon alsdan vast op slaag rekenen.

Ik was nog geen tien jaar oud, toen ik van Lloyds plantaadje naar Baltimore vertrok. Daarover was ik regt verheugd, en ik zal het nimmer vergeten, met hoeveel blijdschap ik van mijne vriendin Lucretia de tijding ontving, dat mijn oude heer besloten had, mij naar Baltimore naar den heer Hugh Auld, den broeder van Thomas Auld, zijn schoonzoon te zenden. Ik kreeg deze tijding drie dagen voor mijn vertrek en deze behoorden tot de gelukkigste dagen mijner kindschheid. Het viel mij niet moeijelijk, van Lloyds plantaadje afscheid te nemen. Ik liet er niets achter, wat mij bijzonder aantrok. Mijne moeder was thans reeds lang gestorven, mijne grootmoeder zoo ver van mij verwijderd, dat ik haar zelden zag; tante Katy was mijn onophoudelijke kwelgeest en mijne broeders en zusters waren mij, omdat

men ons reeds vroeg van elkander gescheiden had, geheel vreemd geworden.

Op eenen Zaturdag zeilden wij des morgens zeer vroeg naar Baltimore af en kwamen aldaar des Zondags aan. Wij hadden eene groote kudde schapen aan boord, en nadat ik deze eerst naar het slagthuis van Curti had mede helpen drijven, bragt Rich, een der matrozen, mij terstond naar mijne nieuwe woonplaats, die in de Allicianastraat gelegen was. Mijnheer en mevrouw Hugh Auld, mijne nieuwe meesters, waren beiden te huis en kwamen mij aan de deur met hunnen kleinen zoon Thomas te gemoet, met wiens oppassing ik voortaan belast zou zijn. Het gezigt mijner nieuwe meesteres maakte den weldadigsten indruk op mij; haar gelaat teekende goedheid en met de meeste welwillendheid zag zij mij aan. Vriendelijk zeide zij tot haren kleinen Thomas, „dat dit zijn freddy was, die op hem passen zou" en vermaande mij „goed voor den kleinen Tommy zorg te dragen." Zoo bevond ik mij dan in mijne nieuwe betrekking, en nu ga ik den lezer in het volgende hoofdstuk mededeelen, hoe het mij te Baltimore beviel.

X.

HET LEVEN TE BALTIMORE.

In den eersten tijd van mijn verblijf te Baltimore kwam het mij voor, dat het beter voor mij zou geweest zijn, als ik op Lloyd's plantaadje gebleven was. De hooge gebouwen, waartusschen ik mij ingesloten zag, hadden voor mij iets beklemmends, en overal op straat ontmoette ik gansche scharen van jongens, die mij op allerlei wijzen plaagden en mij zelfs dikwijls te lijf wilden. Ik moest mij eerst acclimatiseren, en nadat dit geschied was, gevoelde ik mij oneindig gelukkiger. Mijne nieuwe meesteres bewees mij spoedig, dat zij inderdaad zoo goed was, als zij mij bij de eerste ontmoeting had toegeschenen. Zij behandelde mij, als ware ik haar eigen kind. Als Tommy op den schoot zijner moeder zat, dan werd aan mij eene plaats aan hare zijde toegestaan, en hare liefkozingen bewezen mij, dat ik, hoewel moederloos, nogtans eene vriendin in haar bezat. Hugh Auld, haar echtgenoot, was iemand van een geheel ander karakter.

Zijne vrouw was streng godsdienstig, doch hij liet zich weinig aan godsdienst gelegen liggen en leefde geheel voor en in de wereld. Ik was natuurlijk iemand, die hem volstrekt geen belang inboezemde, hoewel ik moet zeggen, dat hij mij nooit hard behandeld heeft. Gedurende de eerste twee jaren, die ik in zijn huis doorbragt, liet hij mij geheel aan de leiding zijner vrouw over, en onder die leiding gevoelde ik mij hoogst gelukkig.

Mijne meesteres was gewoon, om, als haar man zich niet te huis bevond, dikwijls hard op in den bijbel te lezen; dit wekte in hooge mate mijne nieuwsgierigheid op, en spoedig ontstond bij mij den wensch, om dit ook te leeren. Daar ik geene de minste vrees voor mijne meesteres had, gaf ik haar mijne begeerte te kennen, en de goede vrouw aarzelde geen oogenblik daaraan te voldoen. Spoedig kende ik met hare hulp het alphabet en kon woorden van drie en vier lettergrepen uitspreken. Mijne meesteres was over mijne vorderingen regt verblijd, en daar zij veronderstelde, dat ook haar man in die blijdschap deelen zou, hield zij voor hem niet verborgen, wat zij voor mij deed, maar roemde luide de geschiktheid van haren leerling en deelde hem haar voornemen mede, om met haar onderwijs voort te gaan, daar zij het voor pligt hield, mij ten minste zoo ver te brengen, dat ik den bijbel kon lezen.

De heer Auld was zeer verbaasd over de eenvoudigheid zijner vrouw, en waarschijnlijk maakte hij haar nu voor het eerst met de regelen bekend, die de meesters en meesteressen bij de behandeling van hun menschelijk eigendom hebben in acht te nemen. Hij verbood haar tevens, haar onderwijs voort te zetten, daar hij haar zeide, dat dit tegen de wetten der slavernij streed, en in de gevolgen gevaarlijk zou kunnen worden. „Wanneer gij een neger den vinger geeft, zal hij weldra de geheele hand nemen," waren zijne woorden; „een slaaf moet niets anders weten, dan den wil van zijn heer; alle kennis bederft den besten slaaf; als gij dezen neger — hij bedoelde mij — den bijbel leert lezen, dan zal hij spoedig niet meer te houden zijn; als gij hem nu leert lezen, zal hij weldra ook het schrijven willen leeren, en als hij dit kent, zal hij wegloopen."

Mevrouw Auld schikte zich als eene gehoorzame vrouw

geheel naar den wil van haren man. „Op mij maakten intusschen de woorden van den heer Auld een diepen indruk. Een groot nut trok ik uit de lessen, die hij aan zijne vrouw gaf. Hij wilde, dat ik een slaaf zou blijven, en ik had mij reeds op de plantaadje van Lloyd daartegen verklaard. Ik haatte, wat hij beminde, en zijn plan, om mij dom te houden, versterkte mij slechts in mijn besluit, om naar kennis te streven.

Ik was nog niet lang te Baltimore geweest, toen ik een in het oog loopend verschil tusschen de behandeling van de slaven hier en van de slaven op de plantaadje opmerkte. Een slaaf te Baltimore is schier een vrij burger in vergelijking met den slaaf op de plantaadje van Lloyd. Hij krijgt beter voeding, is veel beter gekleed en geniet voorregten, die aan den veldslaaf onbekend zijn. Ik heb opgemerkt, dat te Baltimore geen mensch zoo gehaat en veracht werd als degene, die den naam had, dat hij zijne slaven honger liet lijden. „Laat hen arbeiden," heet het, „geeselt hen, als het noodig is, maar geeft hun genoeg te eten!" Intusschen heeft men ook hier treurige uitzonderingen, en hoewel de meeste slavenhouders te Baltimore hunne slaven geen gebrek aan voedsel en deksel laten lijden, zijn er toch anderen, die de wreede behandeling, die zij op het land hunne slaven aandoen, in de stad voortzetten.

Een voorbeeld van dezen aard leverde eene familie, die vlak tegen ons over woonde en Hamilton heette. Mevrouw Hamilton bezat twee slavinnen, Henriette en Marie, die altijd huisslavinnen geweest waren. De eene zal tweeëntwintig, de andere veertien jaar oud geweest zijn. Onder alle onderdrukte, verhongerde en mishandelde wezens, die ik ooit gezien heb, waren deze beide meisjes te midden der beschaafde, Christelijke bevolking van Baltimore de beklagenswaardigste. Men kon haar niet zonder het diepste medelijden beschouwen. Dikwijls ben ik getuige geweest van de onmenschelijke wijze, waarop mevrouw Hamilton deze slavinnen behandelde. Zij was gewoon met eene zweep in de hand midden in de kamer in een grooten leuningstoel te zitten, en ik verhaal de zuivere waarheid, wanneer ik zeg, dat deze meisjes in den loop van den dag zelden haar stoel voorbijgingen, zonder een slag met de zweep op de

bloote armen of schouders te krijgen. Daarenboven leden zij honger, want nooit kregen zij genoeg te eten. Ik heb de ongelukkige Marie op straat den afval voor de beesten zien gebruiken en dermate was zij geslagen, dat de straatjongens haar wegens de wonden en lidteekenen, waarmede zij overdekt was, „pecked" (van *to peck*, hakken) noemden.

Om aan de waarheid getrouw te blijven moet ik echter aan deze beschrijving van de slavernij te Baltimore de opmerking toevoegen, dat de behandeling, die mevrouw Hamilton hare slavinnen aandeed, algemeen als schandelijk en laaghartig veroordeeld werd; doch niet minder waar is het, dat niemand op de gedachte kwam, om aan dat schandaal een einde te maken.

XI.

MIJNE VORDERINGEN IN KENNIS.

Zeven jaar lang bragt ik te Baltimore in de woning van Hugh Auld door. Het gewigtigste, wat er gedurende dit tijdvak in mijn leven plaats vond, was, dat ik leerde lezen. Daar de vrouw des huizes mij daarin, gelijk ik reeds zeide, geen onderrigt meer wilde geven, zal de lezer gemakkelijk kunnen begrijpen, dat ik met vele zwarigheden te worstelen had, voor dat ik het zoo ver had gebragt.

Toen ik echter eenmaal kon lezen, breidde zich natuurlijk mijne kennis al meer en meer uit, en inzonderheid was ik zeer begeerig, om alles te weten, wat in eenige betrekking tot de slavernij stond. Zoodra ik slechts de woorden *slaaf*, *slavernij* uit den mond van een blanke vernam, was ik geheel oog en oor, en de gelegenheid daartoe bood zich dikwijls aan. Van tijd tot tijd hoorde ik, hoe de heer Hugh of iemand anders van het gezelschap met groote levendigheid sprak over de „Abolitionisten;" *wie* en *wat* deze waren, was mij geheel onbekend, doch ik bemerkte, dat zij, wat zij ook zijn mogten, door alle slavenhouders hevig gehaat en veracht werden. Spoedig ontdekte ik ook, dat er van de Abolitionisten altijd gewag gemaakt werd, als er van de slavernij sprake was. Was een slaaf ontvlugt, dan beweerde men algemeen, dat hij in zijne vlugt door de Abolitionisten geholpen was; doodde een slaaf zijn

heer, zooals menigmaal gebeurde, wierp hij zijnen opzigter tegen den grond, stak hij de woning van zijn meester in brand, of beging hij eenige andere misdaad, dan hield men het er bepaald voor, dat dit de natuurlijke gevolgen der Abolitionistische gevoelens waren. Daar ik deze beschuldigingen dikwijls hoorde herhalen, hield ik mij natuurlijk overtuigd, dat de Abolitionisten meer van de slaven dan van de slavenhouders hielden. Thans deed ik mijn best, om zoo mogelijk uit te vorschen, *wie* en *wat* dan toch eigenlijk de Abolitionisten waren, en *waarom* zij bij de slavenhouders in zulk een slechten reuk stonden. Mijn woordenboek gaf mij slechts weinig oplossing, want het leerde mij wel, dat abolitie zoo veel beteekende als de daad om iets af te schaffen, doch mij in het onzekere liet, welke zaak moest afgeschaft worden. Een nieuwsblad, dat te Baltimore uitkwam, gaf mij intusschen de noodige oplossing. In zijne kolommen las ik, dat een groot aantal petitiën bij het congres waren ingediend, waarin op de abolitie der slavernij in het distrikt Columbia en de abolitie van den slavenhandel tusschen de staten der Unie werd aangedrongen. Dit was mij voldoende. Nu begreep ik, waarom de slavenhouders op de Abolitionisten zoo verbitterd waren. Nu en dan vond ik ook in de nieuwspapieren, die dit overgenomen hadden uit de Abolitionistische bladen van het Noorden, vreeselijke aanklagten tegen de slavernij, wier ongegrondheid men zocht aan te toonen. Met graagte las ik deze stukken, want nu bemerkte ik, dat ik niet de eenige was, die een afschuw had van de slavernij.

Omstreeks dezen tijd leerde ik een goeden ouden neger, Lawson geheeten, kennen. Hij woonde in onze nabijheid, en daar ik hem spoedig zeer toegenegen was, bezocht ik dikwijls met hem de meetings der Methodisten en bragt des Zondags mijn vrijen tijd met hem door. Den heer Hugh intusschen hinderde het zeer, dat ik op zulk een vertrouwelijken voet met Lawson omging, en hij dreigde mij met slagen, als ik hem ooit weder opzocht. Deze bedreiging vreesde ik echter niet; ik gevoelde mij door een tyran vervolgd, en ging voort, tegen den wil van mijnen meester met Lawson om te gaan.

Eens, toen ik op de werf van mijnen meester twee Ieren

eene groote schuit met steenen zag lossen, begaf ik mij naar hen toe, om hen te helpen. Toen het werk gedaan was, deed een hunner mij onderscheiden vragen en ook: of ik een slaaf was. Ik zeide hem, dat ik een slaaf was, en wel zoo lang ik leefde, waarop de goede Ier zijne schouders ophaalde en medelijden met mij scheen te gevoelen. Beiden gaven mij onverholen hun afschuw van de slavernij te kennen. Zij gingen zelfs zoover, dat zij mij den raad gaven, om de vlugt te nemen en naar het Noorden te gaan; zij zeiden mij, dat ik daar vrienden vinden en zoo vrij als een vogel in de lucht zijn zou. Ik hield mij intusschen, als of alles, wat zij mij te kennen gaven, geen den minsten indruk op mij maakte, want ik vreesde, dat zij verraders zijn mogten. Het gebeurde toch wel eens, dat slaven door blanken tot de vlugt aangespoord werden, die zij vervolgens vingen en aan hunne heeren weder uitleverden, om daarvoor eene goede belooning te ontvangen. Intusschen knoopte ik hunne woorden en hun raad in mijn oor, en kwam tot de overtuiging, dat eene vlugt naar het Noorden het eenige middel was, om de vrijheid te verkrijgen, waarnaar mijn hart zoo vurig verlangde. Echter was ik thans nog te jong, om reeds de vlugt te nemen.

XII.

WISSELINGEN IN MIJN SLAVENLEVEN.

Ik moet den lezer nu verzoeken, eenige jaren met mij terug te gaan, om eene andere gebeurtenis in mijn leven te leeren kennen, die er niet weinig toe bijdroeg, om mijnen haat tegen de slavernij en allen, die daarvan voorstanders waren, te doen toenemen.

Ik heb reeds gezegd, dat ik sedert mijn vertrek van de plantaadje van Lloyd wel in naam slaaf was van den heer Hugh, doch werkelijk nog mijnen ouden heer, den kapitein Anthony toebehoorde. Spoedig nadat ik naar Baltimore vertrokken was, stierf Richard, de jongste zoon van mijnen ouden heer, en drie en een half jaar daarna stierf hij zelf, waardoor zijn gansche vermogen zijn zoon Andrew en zijne dochter Lucretia ten deele viel. Hij overleed ten huize van zijne dochter te Hillsborough, waar ook de kapitein Auld en miss Lucretia thans woonden.

Kapitein Anthony was geheel onverwacht gestorven, zonder een testament gemaakt te hebben, en zijne nalatenschap moest derhalve gelijkelijk tusschen zijne kinderen verdeeld worden. De schatting en verdeeling van slaven tusschen erfgenamen is eene gewigtige gebeurtenis in het leven van een slaaf. Het karakter en de gezindheden der erfgenamen zijn hun gewoonlijk zeer goed bekend, en ieder heeft zijne voorliefde en zijn afkeer, doch noch voorliefde noch afkeer komen in eenige de minste aanmerking.

Bij den dood van mijnen ouden heer liet men mij oogenblikkelijk halen, om mij met het overige eigendom te waarderen en te verdeelen. Voor mij zelven lag er zeer veel aan gelegen, om in het huis van den heer Hugh te blijven, dat mij na het huis mijner grootmoeder het dierbaarst was geworden.

Het was een droevige dag voor mij zoowel als voor den kleinen Tommy en mijne goede meesteres, toen ik naar den Oostelijken oever vertrok, om daar geschat te worden en aan een der erfgenamen ten deel te vallen. Wij weenden alle drie, want wij vreesden, dat wij mogelijk voor altijd afscheid namen. Op de plaats mijner bestemming aangekomen, was ik getuige van een tooneel, dat mij eene kille huivering door de leden joeg. Mannen en vrouwen van onderscheiden leeftijd, gehuwde en ongehuwde, denkende en gevoelende wezens, werden met paarden, schapen, ossen, koeijen en zwijnen gelijk gesteld. Paarden en mannen, koeijen en vrouwen, varkens en kinderen, allen stonden hier op een en dezelfde lijn en waren aan het zelfde naauwkeurig onderzoek onderworpen, opdat hunne waarde behoorlijk zou kunnen bepaald worden.

Op de schatting volgde de verdeeling. Dit was een oogenblik van koortsachtige spanning en hevige beklemdheid, want ons lot werd thans voor ons gansche volgend leven beslist, en wij hadden daarbij evenmin onze stem uit te brengen, als de ossen en koeijen. Een enkel woord was voldoende, om alle banden der liefde en vriendschap te verscheuren, mannen van hunne vrouwen, ouders van hunne kinderen te scheiden. Daarenboven waren wij allen bang, om in Andrew's handen te vallen, want wij wisten, dat hij een hardvochtig en onmenschelijk meester was. Daarvoor bleef ik intusschen

gelukkig bewaard, want ik viel ten deel aan miss Lucretia, de goede vrouw, die mijn hoofd verbond, toen mijne kwaadaardige tante mij met verwenschingen overlaadde.

Thomas Auld en zijne vrouw besloten terstond, om mij naar Baltimore terug te zenden. Zij wisten hoeveel de vrouw van Hugh Auld van mij hield, hoe gelukkig zijn zoon wezen zou, mij weder bij zich te hebben, en daar ik buitendien nog te jong was, om hun van groot nut te kunnen wezen, lieten zij mij gaarne naar Baltimore terug keeren.

Ik schilder mijne vreugde niet af, toen ik daar weder aankwam, noch die van den kleinen Tommy en zijne moeder. Ik was juist een maand van Baltimore afwezig geweest, doch mij was het, als of er gedurende dien tijd ten minste een half jaar verstreken was.

Naauwelijks was dit bezwaar uit den weg geruimd, of er deed zich weder een ander op; het slavenleven is vol onzekerheid. Weinig tijds na mijne terugkomst te Baltimore, bekwam ik de tijding, dat mijne goede vriendin Lucretia Auld gestorven was. Spoedig daarop stierf — zonderling genoeg — ook Andrew, en liet behalve zijne vrouw, even als Lucretia, slechts één kind na. De geheele familie Anthony werd dien ten gevolge binnen den tijd van vijf jaren, nadat ik haar verlaten had, op twee kinderen na door den dood weggerukt.

Deze sterfgevallen bragten geene verandering in den toestand der slaven; in weerwil echter hiervan gevoelde ik mij na den dood mijner vriendin Lucretia niet zoo veilig als vroeger. Zoo lang zij leefde, begreep ik, dat ik in haar een magtigen steun bezat, en dat zij bij alle voorkomende gevallen mij tot voorspraak zou verstrekken.

Twee jaar na Lucretia's dood huwde Thomas Auld met Rowena Hamilton, dochter van een rijken slavenhouder aan den Oostelijken oever van Maryland.

Spoedig na zijn huwelijk geraakte Thomas in onmin met zijn broeder, en om zich op hem te wreken, gebood hij hem, mij naar huis te zenden.

Dit was een nieuwe slag voor mij, waardoor wederom al mijne plannen vernietigd, alle mijne vriendschapsbetrekkingen verbroken werden. De scheiding van Baltimore viel mij uit dien hoofde zwaar, doch wat baatte het, daarover te

treuren? Ik was immers slechts een slaaf en dus de speelbal van de luimen mijner meesters.

Op mijne reis van Baltimore naar St. Michael ontwierp ik echter het plan ter ontvlugting uit de slavernij, van welk plan ik den lezer later uitvoerig mededeeling zal doen.

XIII.

THOMAS AULD EN COVEY DE SLAVENDRESSEERDER.

Meer dan zeven jaren waren thans verloopen, sedert ik bij den ouden heer, op de plantaadje van Lloyd, in de zelfde woning met Thomas Auld geleefd had. Wij waren elkander bijna geheel vreemd, want toen ter tijde had ik hem niet als mijnen heer leeren kennen, maar slechts als kapitein Auld, die met de dochter van mijn meester gehuwd was. Thans echter werd ik spoedig bekend met zijn karakter, alsmede met dat zijner echtgenoot. Beiden schenen voor elkander gemaakt. Hij was gierig en zij wreedaardig. In het huis van Thomas Auld leerde ik het eerst, wat honger lijden was. Wij waren er met ons vieren slaven: Elise, mijne zuster, Priscilla, mijne tante, Henny, mijne nicht, en ik. Ons voedsel bestond schier uitsluitend uit meel, waarvan wekelijks een half schepel naar den molen gezonden werd. Daarvan werd iederen morgen een klein brood voor de familie, die insgelijks uit vier personen bestond, gebakken, zoodat wij nog minder kregen dan de helft van hetgeen de slaven op de plantaadje van Lloyd bekwamen. Dit was inderdaad uiet toereikend, om er van te leven. Wij zagen ons daarom genoodzaakt, òf te bedelen òf te stelen en beide werd door ons gedaan.

Hoe slecht ik het intusschen bij Thomas Auld had, zoo zou ik echter spoedig een nog veel treuriger leven leeren kennen. Daar ik telkens in verzet kwam tegen de onregtvaardige wijze, waarop hij mij behandelde, verklaarde hij, dat het stadsleven zeer verderfelijk voor mij geweest was, en dat het mij bijna geheel onbekwaam tot alle goed en geneigd tot alle kwaad gemaakt had. Ik was nu reeds ruim acht maanden bij hem, en hij had mij reeds dikwijls hard gegeeseld, zonder dat daardoor eenige verandering in mijn karakter of in mijn gedrag was te weeg gebragt en thans besloot hij, mij, zoo als hij het noemde, „te laten dresseren."

Acht mijlen van St. Michael verwijderd, woonde een man, met name Edward Covey, die bekend stond als iemand, die jonge negers voortreffelijk kon dresseren. Covey was een arm man, die op eene gehuurde boerderij woonde, en hoe gehaat hij ook was bij de slaven, omdat hunne heeren hen vaak voor eenigen tijd aan zijne leiding toevertrouwden, was hem dit echter tot groot voordeel, daar hij op deze wijze zijne akkers en velden voor geringe kosten kon laten bearbeiden. Vele slavenhouders hielden het voor een voorregt, aan Covey voor den tijd van een of twee jaar hunne slaven af te staan wegens de voortreffelijke opvoeding, die hij hun gaf, want men kon er staat op maken, dat de slaaf, die bij hem „in de leer" gedaan werd, goed gedresseerd naar zijn eigenaar terugkeerde.

Ik vertrok dan nu, ingevolge het besluit van Thomas Auld, naar Covey. Ik kwam den eersten Januarij 1834 bij hem aan. Het gezin bestond uit Covey en zijne vrouw, hare zuster, William Hughes, Covey's neef, Caroline, de kokkin, Bill Smith, een gehuwden slaaf en mij. Bill Smith, Bill Hughes en ik waren de arbeiders op de boerderij. Voor de eerste maal in mijn leven zou ik thans veldarbeider worden, en levendig gevoelde ik, dat ik daartoe volstrekt geene geschiktheid bezat. Ik was eerst drie dagen in mijne nieuwe betrekking, toen Covey mij reeds een bitteren voorsmaak gaf, van hetgeen mij te wachten stond. Daar hem niet langer dan een jaar was toegestaan om mij behoorlijk te dresseren, dacht hij vermoedelijk, dat het zeer goed was, daarmede hoe eerder hoe liever te beginnen. Mogelijk ook dacht hij, dat wij de betrekking, waarin wij tot elkander stonden, beter begrijpen zouden, wanneer hij terstond tot zweepslagen over ging; kortom, welke aanleiding hij daartoe ook moge gehad hebben, ik bevond mij nog geene volle drie dagen in zijne magt, toen hij mij op waarlijk onmenschelijke wijze tuchtigde. Het bloed vloeide stroomswijze langs mijnen rug en verscheidene weken verliepen, voor dat de mij toegebragte wonden genezen waren. Deze geeseling was de eerste van de velen, die mij later ten deel vielen.

Ik bragt een jaar bij Covey door (ik kan niet zeggen, dat ik bij hem *leefde*) en gedurende de eerste zes maanden ver-

liep er geen week, dat ik geen stok of zweepslagen ontving. Hoe dikwijls ook Covey de zweep gebruikte, hield hij toch zwaren, aanhoudenden arbeid voor het meest geschikte middel, om mijnen geest te buigen; van 's morgens vroeg tot 's avonds laat liet hij mij op het veld of in het bosch arbeiden. Dikwijls mogten wij niet voor elf of twaalf uur des nachts ons werk staken. Covey vergezelde ons dan, om ons door woorden of zweepslagen, al naar dat hij dit goed vond, aan te sporen. Intusschen was het naauwelijks noodig, dat hij zelf op den akker tegenwoordig was, om ons tot den arbeid aan te zetten, want hij kende de kunst, ons te laten gevoelen, dat hij altijd aanwezig was; door ons dikwijls te verrassen, had hij het zoover gebragt, dat wij er ieder oogenblik op bereid waren, hem te ontmoeten. Treuriger dagen dan de eerste maanden, die ik bij Covey doorbragt, heb ik niet beleefd. Geen weder was te slecht om te arbeiden. Het kon voor ons noch te warm, noch te koud zijn, om op het veld te werken. De langste dagen waren voor Covey te kort, en de kortste nachten te lang. In het eerst was ik min of meer tegenstribbelend van natuur, maar een paar maanden onder het opzigt van Covey waren voldoende, om mij te temmen. Het gelukte Covey mijne kracht geheel te verlammen. Ik was naar ligchaam en geest ten eenenmale uitgeput. De nacht der slavernij omringde mij geheel.

Op zekeren dag, 't was in het warmst van Augustus, bezweek ik onder mijn arbeid en zonk in half bewusteloozen toestand op den grond neder. Covey kwam naar mij toe en vroeg, wat mij deerde. Ik zeide het hem zoo goed ik kon, want slechts met moeite vermogt ik een paar woorden te spreken. Hij gaf mij daarop een hevigen stoot in de zijde en beval mij op te staan. Ik deed mijn best, om aan zijn bevel te gehoorzamen, doch naauwelijks stond ik op mijne beenen, of ik verloor het evenwigt en zeeg weder op den grond. Hierop hief Covey zijn stok op en gaf mij een slag op het hoofd, die eene gapende wonde veroorzaakte, waaruit terstond een stroom van bloed vloeide, terwijl hij zeide: „als gij hoofdpijn hebt, zal ik u wel genezen!" Vervolgens beval hij mij weder op te staan, doch ditmaal deed ik daartoe geene moeite, want ik gevoelde, dat ik daartoe buiten staat was. Toen Covey dit bemerkte, verliet

hij mij en liet mij aan mijn lot over. Ik bloedde hevig; doch hoe vreeselijk ook de mij toegebragte slag was, zoo was echter de daardoor ontstane wond mijn behoud. Geene aderlating kon heilzamer gewerkt hebben; mijn hoofdpijn bedaarde terstond en spoedig had ik krachts genoeg, om op te staan. Thans besloot ik, Covey te verlaten en mij naar Thomas Auld te begeven, ten einde hem mijn nood te klagen. „Hij kan," „dacht ik, „het niet goedvinden, dat zijn eigendom zoo mishandeld en geslagen wordt; ik wil naar hem heen en hem de eenvoudige waarheid vertellen!" Om echter St. Michaël te bereiken, moest ik acht mijlen loopen, en dit was in mijn toestand geene gemakkelijke taak. Ik had reeds veel bloed verloren en was daardoor zeer verzwakt. In weerwil echter hiervan nam ik de gelegenheid waar, toen Covey mij verlaten had, en sloeg den weg naar St. Michaël in. Dit was eene gewaagde onderneming; als zij mislukte, moest zij Covey in hooge mate verbitteren en kon ik er zeker van zijn, dat hij mij nog erger dan tot hiertoe het geval was geweest, zou mishandelen; doch mijn besluit was genomen en ik vervolgde mijn weg. „Keer terug! keer terug!" riep Covey, terwijl hij mij met de vreeselijkste straffen dreigde, als ik aan zijn bevel niet voldeed. Doch ondanks zijn roepen en dreigen snelde ik naar het woud, zoo spoedig mijne zwakke krachten dit veroorloofden. Toen Covey bemerkte, dat ik niet terug keerde, liet hij zijn paard uit den stal halen en zadelen, ten einde mij te vervolgen. Daar ik vreesde, dat hij mij op den grooten weg spoedig zou inhalen, legde ik bijna den geheelen afstand door het bosch af, en hield mij ver genoeg van den algemeenen weg verwijderd, om mij voor ontdekking en vervolging te vrijwaren. Ik had intusschen nog slechts een korten tijd geloopen, toen mijne zwakke krachten mij ontzonken en ik mij op den grond moest nederleggen. Het bloed vloeide nog altijd uit de wond, die ik aan mijn hoofd ontvangen had, en een geruimen tijd leed ik onbeschrijfelijk veel pijn. Daar lag ik, midden in het bosch, ziek en afgemat, vervolgd door een ellendeling, wiens wreedheid geene taal vermag te beschrijven. Ik vreesde, dat ik dood zou bloeden; het denkbeeld echter, hier in het bosch eenzaam en verlaten te zullen sterven en eene prooi der roofvogels te zullen worden, joeg mij schrik aan, en ik

verheugde mij daarom zeer, toen het bloeden minder werd en ten laatste geheel ophield. Nadat ik bijna een uur lang op den grond gelegen had, zette ik mijne reis naar St. Michaël voort. Toen ik aldaar bij mijnen heer aankwam, zag ik er uit als iemand, die aan het hol eens tijgers ontsnapt is. Van het hoofd tot de voeten was ik met wonden overdekt. In dezen ellendigen toestand trad ik voor mijnen meester, om hem ootmoedig te smeeken, mij door zijne magt en zijn gezag tegen alle verdere mishandelingen te beveiligen. Ik verhaalde hem alles, wat ik bij Covey ondervonden had, zoo goed ik kon. Gedurende mijn verhaal liep hij in het vertrek op en neder en toen ik geëindigd had, was de beurt van spreken aan hem. Hij begon Covey te verontschuldigen en eindigde met hem geheel te regtvaardigen, en mij in het ongelijk te stellen. Hij hield het er voor, dat ik de ontvangene slagen zeker wel verdiend had. Hij geloofde niet, dat ik ziek was; ik wilde slechts van het werken bevrijd zijn. Nadat hij mij door deze woorden geheel vernietigd had, vroeg hij mij op barschen toon: „en wat wilt gij nu, dat ik met u doen zal?"

Nogmaals tot spreken uitgenoodigd, verzocht ik hem, mij een ander verblijf aan te wijzen; ik zeide hem, dat Covey mij zeker zou dood slaan, als ik tot hem terugkeerde, en het mij niet zou vergeven, dat ik mij bij Auld over hem beklaagd had. De heer Thomas echter hield dit alles voor „onzin." „Ik behoefde volstrekt niet te vreezen, dat Covey mij zou dood slaan; hij was een goed, braaf en godsdienstig man, en hij dacht er volstrekt niet aan, mij van hem weg te nemen. Val mij in het vervolg niet meer lastig met uwe praatjes over Covey, en als gij niet oogenblikkelijk naar hem terugkeert, zal ik u nog eenmaal straffen." „Maar heer," zeide ik, „ik ben ziek en vermoeid en kan heden avond de reis naar Covey niet weder aannemen." — „Welnu," gaf hij mij ten antwoord, „blijf dan van nacht hier, maar keer morgen ochtend in de vroegte naar Covey terug;" en thans gebood hij mij, hem te verlaten.

XIV.

DE LAATSTE TUCHTIGING.

Ik bleef dan nu den nacht — slapen kon ik niet — te

St. Michaël, en des morgens, het was Zaturdag, begaf ik mij, ingevolge het bevel van Thomas Auld, weder op weg, in het bewustzijn, dat ik geen vriend op de wereld bezat. Ik bereikte het huis van Covey omstreeks negen uur, en juist, toen ik op een zijner akkers trad, voordat ik nog zijne woning bereikt had, stond Covey plotseling voor mij en wilde zich van mij meester maken. Hij was van eene zweep en een stok voorzien en had zeker plan, om mij te binden en alsdan eens duchtig af te rossen. Ik zou eene gemakkelijke prooi voor hem geweest zijn, zoo het hem gelukt was, mij te grijpen, want sinds Vrijdag middag had ik niets gegeten, en dit gebrek aan voedsel, gevoegd bij de mij aangedane mishandelingen en het geleden bloedverlies, hadden mijne krachten zeer verzwakt. In weerwil echter hiervan keerde ik snel naar het bosch terug, voordat de bloedhond mij kon bemagtigen, en verschool mij daar in het digt geboomte, zoodat het Covey, hoeveel moeite hij daartoe ook deed, onmogelijk was, mij op het spoor te komen en gevangen te nemen.

Voor het oogenblik behoefde ik derhalve voor zijne zweep niet beducht te zijn. Ik bevond mij thans alleen met de natuur en voor ieders oog verborgen. Het leven was mij schier tot een last geworden, alles scheen tegen mij te hebben zamengespannen; ik moest òf hier blijven en van honger sterven (hongerig was ik reeds), òf tot Covey terug keeren, om dan ongetwijfeld eene zware geeseling te ondergaan; dit was de moeijelijke keus, die mij over bleef.

De nacht brak aan. Ik was nog altijd in het woud, besluiteloos wat ik doen zou. Covey liet mij met rust, want hij vertrouwde zeker, dat de honger mij wel naar huis zou drijven.

Des nachts hoorde ik voetstappen in het woud. De nachtelijke wandelaar naderde mij al meer en meer en nu herkende ik in hem geen vijand, maar een vriend; hij was een slaaf van William Groomer, een goedhartig man, met name Sandy. Sandy woonde dit jaar bij den heer Kemp, ongeveer vier mijlen van St. Michaël. Hij was ook voor den tijd van een jaar verhuurd, doch niet zoo als ik om gedresseerd te worden. Sandy was met eene vrije vrouw getrouwd, die te Potpie-heck woonde, en hij was thans op weg om haar te bezoeken en den Zondag bij haar door te brengen.

Zoodra ik mij overtuigd had, dat hij, die mij in mijne eenzaamheid kwam storen, de goede Sandy was, kwam ik uit mijne schuilplaats te voorschijn en maakte mij aan hem bekend. Ik verhaalde hem de gebeurtenissen der laatste dagen, die mij naar het bosch gedreven hadden, en van harte nam hij deel in mijn ongeluk. Het was een waagstuk voor hem, mij onder zijn dak te nemen, en ik zou hem daarom niet verzocht hebben; want had men mij in zijne hut aangetroffen, dan zou hij tot straf niet minder dan negen en dertig zweepslagen op den blooten rug ontvangen hebben. Sandy was echter te goedhartig, om zich door de vrees voor straf te laten afschrikken, een hongerigen en mishandelden broeder huisvesting te verschaffen, en hij nam mij dien ten gevolge mede naar zijn huis, of beter gezegd naar het huis zijner vrouw, want haar behoorden het huis en de grond toe, waarop het stond. De vrouw werd gewekt, want het was inmiddels middernacht geworden; er werd een vuur aangelegd en haastig een aschkoek gebakken, om mijn honger te stillen.

Nadat ik daardoor zeer verkwikt was, overlegden Sandy en ik, wat onder de vele bezwaren en gevaren, die mijn pad verdonkerden, voor mij wel het raadzaamst zou wezen. De vraag was: zou ik naar Covey terugkeeren, of zou ik trachten te ontvlugten? Na langdurige deliberatie bleek het, dat het laatste onmogelijk was en met groote gevaren vergezeld ging.

In Sandy vond ik intusschen een ervaren raadsman. Hij was een echt Afrikaan en had eenige der zoogenaamde magische kunsten overgeërfd, die aan de Afrikaansche en Oostersche volksstammen toegeschreven worden. Hij zeide, dat hij mij helpen zou; dat in dit bosch eene plant groeide, die hij morgen zou gaan zoeken en welke de kracht bezat, mij te beschermen, en als ik zijnen raad wilde opvolgen, zou hij mij den wortel der plant verschaffen, waarvan hij sprak. Hij zeide mij verder, dat Covey niet in staat zou zijn, mij een enkelen zweepslag te geven, zoodra ik dezen wortel in mijn regter broekzak stak. Hij had dien, zoo als hij mij verzekerde, jaren lang bij zich gedragen en zijne kracht ondervonden. Hij had sedert geen zweepslag ontvangen en zou dien ook nimmer weder krijgen, daar hij voortdurend dezen wortel tot bescherming bij zich zou dragen.

Hoewel ik volstrekt geen geloof hechtte aan zijne woorden, toonde ik mij nogtans bereid zijnen raad op te volgen, nam dankbaar den wortel van Sandy aan en stak dien in mijn regterzak. Het was thans Zondag-morgen. Sandy spoorde mij nu aan, om te vertrekken, en raadde mij, spoedig naar Covey terug te keeren. Ik volgde zijnen raad op en spoedde mij voort naar het huis van den gevreesden Covey. Zonderling! juist toen ik den tuin binnentrad, ontmoetten mij Covey en zijne vrouw in zondagsgewaad, voornemens om ter kerk te gaan, terwijl zij mij vriendelijk toeknikten. Covey's gedrag verbaasde mij niet weinig. Nu begon ik waarlijk te gelooven, dat Sandy's wortel meer kracht bezat, dan ik tot hiertoe gedacht had, en ware het een andere dag dan zondag geweest, dan had ik de verandering, die ik bij Covey bespeurde, eenig en alleen aan de magische kracht van den wortel toegeschreven. Ik vermoedde intusschen dat de *zondag* en niet de *wortel* de reden van Covey's gedrag was. Zijne godsdienst verbood hem, op zondag een slaaf te mishandelen.

Alles ging goed tot maandag-morgen. Lang voor het aanbreken van den dag werd ik gewekt, om de paarden te voederen en te rossen. Ik gehoorzaamde dit bevel en zou gehoorzaamd hebben, al ware het nog veel vroeger geweest, want des zondags had ik het vaste besluit genomen, om ieder bevel, hoe onmogelijk het ook zijn mogt, op te volgen, maar mij naar mijn vermogen te verdedigen, wanneer Covey mij desniettegenstaande zou pogen te slaan.

Terwijl ik aan zijn bevel voldeed en de paarden voederde, sloop Covey stil de stal binnen, en terwijl hij mij plotseling bij de beenen pakte, wierp hij mij op den grond. Thans vergat ik den wortel en sprong haastig overeind, vast besloten, mij zelven te verdedigen. Ik keerde ieder zijner slagen af, ofschoon ik zelf geene slagen uitdeelde. Verscheidene malen slingerde ik hem tegen den grond, wanneer hij meende mij te zullen nederwerpen. Hij hield mij en ik hield hem vast.

Tot hiertoe was het gevecht onbeslist gebleven. Mijn tegenstand was geheel onverwacht en Covey was daarover zoo verbaasd, dat hij over al zijne leden beefde. „Wilt gij mij wederstaan, schelm?" vroeg hij, waarop ik zeer beleefdelijk „ja, heer" antwoordde. Nu riep Covey luidkeels om hulp

en thans verscheen zijn neef Hughes; dezen echter, die mijne regterhand zocht te grijpen en vast te binden, gaf ik zulk een duchtigen slag, dat hij schreeuwende van pijn den aftogt blies. Hierop vroeg Covey, of ik voornemens was, in mijn tegenstand te volharden? Ik gaf hem ten antwoord, dat ik hiertoe onherroepelijk besloten was; dat hij mij zes maanden lang als een dier behandeld had en dat ik dit niet langer wilde verdragen.

Intusschen kwam Bill, de gehuurde slaaf, op dit oogenblik te huis. Hij was naar den heer Hemsley geweest, om aldaar den zondag met zijne zoogenaamde vrouw door te brengen en keerde nu des maandagsmorgens naar zijn werk terug. Terwijl Covey mij nog altijd vasthield, riep hij Bill om hulp. Bill, die zeer goed wist, wat Covey van hem verlangde, hield zich, alsof hij hem niet begreep.

„Wat moet ik doen, heer Covey?" vroeg hij.

„Pak hem! pak hem!" riep Covey.

„Heer Covey," antwoordde Bill, „ik wil gaarne werken."

„Dat is uw werk," zeide Covey, „pak hem!"

„Mijn heer heeft mij aan u verhuurd, om te arbeiden, maar niet om u Frederik te helpen afranselen," was Bills vastberaden antwoord.

Thans was de beurt om te spreken aan mij. „Bill," zeide ik, „steek uwe hand niet naar mij uit!"

„Om 's hemels wil, Frederik," antwoordde hij mij, „ik heb volstrekt geen plan, u aan te raken."

En daarmede vertrok Bill en liet het aan Covey en mij over, om de zaak, die wij te zamen hadden, af te maken.

Eindelijk, na verloop van twee uren, gaf Covey het gevecht op. Hij liet mij los en zeide: „ga thans aan uw werk, deugniet! Ik zou u lang zoo hard niet geslagen hebben, als gij u niet te weer had gesteld." De waarheid was, dat hij mij *volstrekt niet geslagen had.* Gedurende het gansche gevecht had ik geen droppel bloed verloren.

De zes maanden, die ik na dit voorval nog bij Covey doorbragt, gingen voorbij, zonder dat hij mij een vinger durfde aanraken. Hij plagt nu en dan te zeggen, dat hij niet wenschte nog eenmaal genoodzaakt te zijn, mij te slaan, eene verklaring, aan welker waarheid ik niet twijfelde, en een heimelijk gevoel in mijn binnenste antwoordde

daarop: „gij moet niet wenschen mij nog eenmaal te na te komen, want waarschijnlijk zoudt gij bij een tweede gevecht nog erger wegkomen, dan bij het eerste.”

De lezer zal verlangend zijn om te weten, waarom Covey, nadat ik hem zoo zwaar beleedigd had, mij niet aan het geregt uitleverde, daar toch de wet bepaalt, dat de slaaf, die in verzet komt tegen zijn meester, zal opgehangen worden. Ik erken, dat ik zelf een geruimen tijd niet begreep, hoe ik er zoo gemakkelijk afkwam.

De eenige reden, die ik daarvoor kan vinden, is deze, dat Covey zich waarschijnlijk schaamde om toe te stemmen, dat een knaap van zestien jaren hem bedwongen had. Hij had den naam, dat hij een uitstekend dresseerder van slaven was. Zoo doende kon hij zonder veel moeite en met weinig kosten arbeiders bekomen. Zoowel zijn voordeel, als zijn trots spoorden hem aan, de zaak stilzwijgend voorbij te laten gaan. De geschiedenis, dat hij een knaap had willen slaan en dat deze zich te weer had gesteld, was op zich zelve reeds voldoende, hem schade te berokkenen. Uit deze omstandigheden besluit ik, dat Covey het raadzaam vond, de zaak bij het geregt niet aan te geven. Het verstrekt mij welligt niet tot lof, dat ik na dit voorval Covey met opzet zocht te bewegen, om mij weder te slaan, daar ik weigerde, om zoo lang als de andere arbeiders op het veld te blijven, maar nimmer kon ik hem zoover brengen. Ik had besloten, hem ernstig te wonden, als hij het weder wagen durfde, de hand aan mij te slaan.

XV.

NIEUWE BETREKKINGEN EN PLIGTEN.

Mijn diensttijd bij Edward Covey eindigde met Kersmis 1834. Met blijdschap verliet ik hem, ofschoon hij thans zoo zachtzinnig was als een lam. Mijne verblijfplaats voor het jaar 1835 was reeds bepaald, mijn nieuwe heer gekozen. Deze heette William Freeland en woonde drie mijlen van St. Michaël. Den eersten Januarij 1835 begaf ik mij naar hem toe.

Ik bespeurde weldra, dat Freeland een gansch ander mensch was dan Covey. Ofschoon hij een slavenhouder was, scheen hij toch een zeker eergevoel te bezitten, en als een

der grootste voordeelen voor mij, dat ik bij hem gekomen was, beschouwde ik het, hoe vreemd dit ook klinken moge, dat hij volstrekt niets om de godsdienst gaf. De godsdienst in het Zuiden is toch enkel de dekmantel voor de zwaarste misdaden. Werd ik er nog eenmaal toe veroordeeld, slaaf te worden, zoo zou ik het voor het grootste ongeluk houden, dat mij treffen kon, in handen van een vromen slavenhouder te vallen. Er mogen uitzonderingen bestaan, doch over het algemeen heb ik steeds bevonden, dat de vrome slavenhouders de gemeenste en slechtste zijn. Niet verre van mijne nieuwe verblijfplaats woonde Daniël Weeden. Hij was een Methodistisch prediker. Deze bezat eene slavin, Ceal geheeten, die voortdurende het bewijs opleverde van zijne onbarmhartigheid. De rug van de arme Ceal werd door de zweep van dezen vromen man en verkondiger van het Evangelie open gehouden. Geen slaaf, die een onderkomen zocht, overschreed ooit den drempel van den prediker Weeden, zoolang nog een ander arbeiders noodig had. Het was, onverschillig of men zich goed of slecht gedroeg, Weeden's stelregel, dat het de pligt van den heer was, de zweep te gebruiken, al was het ook om geene andere reden, dan om den slaaf aan zijne positie en de magt van zijnen heer te herinneren. De goede slaaf moest volgens zijne zienswijze worden gegeeseld, om goed te blijven, en de slechte, om goed te worden.

Nog onmenschelijker dan deze leeraar was de prediker Rigby Hopkins. Hij woonde of woont nog tusschen Easton en St. Michaël, te Talbot County, Maryland. De gestrengheid van dezen man maakte hem tot een schrik voor alle slaven in den omtrek. Zijn stelregel was, men moet de slaven slaan, *vóór dat* zij het verdienen. Hij rigtte het altijd zoo in, dat hij des maandags morgens een paar slaven had te geeselen, om hun het bewijs te geven, dat zijne predikatiën van zondag over goedheid, barmhartigheid, broederlijke liefde enz. enz. hem niet terughielden, om zijne magt door middel van de zweep te toonen. Deze vrome Hopkins was gewoon zich te beroemen, dat niemand in geheel County met de Negers zoo goed wist om te springen, als hij. Hij sloeg voor de geringste overtredingen, om daardoor grootere te voorkomen.

Om den draad mijner geschiedenis weder op te nemen, keer ik tot mijn verblijf bij William Freeland terug.

Mijn lot aldaar was veel dragelijker dan vroeger. Ik was niet meer de arme zondebok, zoo als bij Covey, waar ik de schuld van alles kreeg. Wel moesten wij bij Freeland over dag hard werken, maar hij schonk nogtans overvloedig tijd, om ons eten te nuttigen. Slechts hoogst zeldzaam waren wij vóór zons-opgang of na het invallen der duisternis op het veld.

Doch ondanks mijn verbeterden toestand bleef ik toch altijd onvergenoegd. Het slavenleven bleef mij tegen de borst stuiten, en de gedachte: „gij blijft uw gansche leven een slaaf," was mij onverdragelijk.

Ik trof bij Freeland lotgenooten aan, die van dezelfde gevoelens waren als ik. Zij heetten Henry en John Harris, Henry Caldwell en Sandy Jenkins, dezelfde, die mij den wortel had gegeven, welke Covey verhinderen zou, mij te slaan. Henry en John waren broeders en het eigendom van den heer Freeland. Beiden hadden een zeer goed natuurlijk verstand, ofschoon geen hunner lezen en schrijven kon. Ik was nog niet lang bij Freeland geweest, toen mijne geliefkoosde neiging weder ontwaakte. Spoedig begon ik met mijne lotgenooten te spreken over de weldaden der opvoeding en hun te ontwikkelen, hoe kennis en wetenschap verre te verkiezen zijn boven domheid en onwetendheid, en voor zoover ik dit wagen durfde, zocht ik hun begrijpelijk te maken, dat de laatsten er veel toe bijdroegen, om de slavernij in stand te houden. Toen het zomer werd, begonnen mij de zondagen, als wanneer ik niets te doen had, geweldig te vervelen, en ik wenschte eene soort van zondagsschool op te rigten, ten einde de geringe kennis, die ik bezat, aan mijne lotgenooten mede te deelen. Gedurende den zomer behoefde ik daartoe zelfs niet eens eene woning, de schaduw van een ouden eikenboom bewees dezelfde diensten. De hoofdzaak was, leerlingen te vinden en hun de noodige lust voor kennis en wetenschap in te boezemen. Twee zulke leerlingen vond ik spoedig in Henry en John, en door middel van hen plantte zich de leergierigheid voort. Weldra vereenigden zich twintig tot dertig menschen, die zich genegen betoonden, om onder de boomen of op eenige andere ge-

schikte plaats te zamen te komen, ten einde te leeren lezen. Het was verrassend om te zien, welke snelle vorderingen zij maakten.

Nadat ik een geruimen tijd onder het lommer der boomen achter de schuren school gehouden had, gelukte het mij, een vrijen kleurling, die eenige mijlen van ons woonde, over te halen, om mij eene kamer in zijn huis daarvoor in te ruimen. Gedurende eenige weken had ik nu over de veertig leerlingen, van welke velen langzamerhand leerden lezen. Ik heb later onderscheidene slaven uit Maryland ontmoet, die eens onder mijne scholieren behoorden, en hunne vrijheid zeker gedeeltelijk ten gevolge der ideeën verkregen, die ik in hen wist op te wekken. Tusschen mij en mijne leerlingen ontstond eene innige en duurzame toegenegenheid, die mij het scheiden van hen uiterst moeijelijk maakte, en als ik bedenk, dat de meesten dezer dierbare vrienden thans nog het juk der dienstbaarheid dragen, vervult dit mijn hart met diepen weemoed.

Het jaar bij den heer Freeland ging naar het uiterlijke te oordeelen zeer rustig voorbij. Gedurende al dien tijd ontving ik geen enkelen slag, en ik moet het ter eere van Freeland zeggen, dat — hoe ongodsdienstig hij ook was — ik, zoolang ik mijn eigen heer niet was, geen beter heer gehad heb.

XVI.

DE ZAMENZWERING TOT ONTVLUGTING.

Ik sta thans aan den ingang van het jaar 1836, een tijdstip, dat allezins geschikt is, ernstige gedachten in de ziel op te wekken. Verstandige menschen denken terug aan de dwalingen, die zij in het verloopen jaar begingen, ten einde die in het vervolg te vermijden. Ook ik was in zulke gedachten verdiept. De terugblik kon mij weinig stoffe tot blijdschap opleveren, en mijne uitzigten in de toekomst waren alles behalve helder en aangenaam. „In weerwil van alle besluiten en plannen, die ik vormde, om mijne vrijheid te bekomen," zoo dacht ik, „ben ik op den eersten dag des jaars 1836 nog altijd een slaaf. De krachten en vermogens van ligchaam en ziel behooren niet mij, maar een ander mensch, die mij in geen enkel opzigt overtreft, uit-

genomen, dat hij de materiële magt bezit, mij te dwingen, om hem te gehoorzamen." Dergelijke gedachten pijnigden en martelden mijne ziel, en mijne droefheid was onbeschrijfelijk groot.

Op het einde van het jaar 1835 had Freeland, mijn tegenwoordige heer, mij van Thomas Auld voor het jaar 1836 gekocht. Zijn ijver, om zich van mijne dienst te verzekeren, had mijne ijdelheid kunnen vleijen, zoo ik er naar gestreefd had, den naam te verwerven van een slaaf, die groote waarde bezit, en zelfs zooals de zaken stonden, ondervond ik eenige zelfvoldoening, te zien, dat hij mij als slaaf even hoog schatte, als ik hem als heer op prijs stelde. Ik herhaal hier, dat Freeland vele voortreffelijke hoedanigheden bezat, en dat ik aan hem de voorkeur gaf boven ieder heer, dien ik ooit gehad heb.

De goedheid van den slavenhouder verguldt intusschen slechts de ketenen der slavernij, zonder hare zwaarte en kracht te verminderen. De gedachte, dat de menschen voor iets beters dan de slavernij bestemd zijn, ontwikkelt zich onder de vriendelijke behandeling van een goeden heer het spoedigst in de ziel.

De eerste maand van dit jaar was nog niet vervlogen, toen ik ernstig begon na te denken over een plan tot ontvlugting. Covey's geestdoodende behandeling had het verlangen naar vrijheid bijna geheel in mij onderdrukt; gedurende het jaar 1835 hadden de vele werkzaamheden, die aan mijne zondagsschool verbonden waren, dat verlangen eenigzins verdrongen. Nooit was het echter geheel in mij gestorven; altijd haatte ik de slavernij en nu ontwaakte de zucht naar vrijheid met vernieuwde kracht in mijne ziel. Ik schaamde er mij thans over, niet slechts in de slavernij tevreden *te zijn*, maar zelfs dit nog *te schijnen*; ik verbande elke gedachte aan verzoening met mijn lot uit mijne ziel, en peinsde slechts op een middel, om aan de slavernij te ontkomen. Deze vurige wensch naar vrijheid, door mijne tegenwoordige gunstige positie tot rijpheid gekomen, bragt mij tot het besluit, niet slechts te denken en te spreken, maar ook te handelen. Dientengevolge deed ik aan mij zelven de plegtige gelofte, dat ik het pas begonnen jaar niet wilde laten voorbijgaan, zonder eene ernstige poging tot verkrijging mijner vrijheid

te beproeven. Deze gelofte legde nu mij zelven de verpligting op om te vlugten, doch gedurende het jaar, dat ik bij Freeland had doorgebragt, was mijne toegenegenheid voor mijne lotgenooten zeer groot geworden. De warmste vriendschap bestond tusschen ons, en ik gevoelde mij verpligt, hun mijne plannen mede te deelen, ten einde hun gelegenheid te geven, mede te ontvlugten. De vriendschap, die ik voor Henry en John Harris koesterde, was zoo sterk, als een mensch die ooit voor een ander kan gevoelen, want ik had met hen en voor hen in den dood kunnen gaan. Ik begon dan ook met de noodige voorzigtigheid hun mijn besluit tot ontvlugting kenbaar te maken en allen verklaarden zich bereid, het waagstuk met mij te ondernemen.

Sandy uitgenomen, waren wij allen voor de bedriegelijke taal eener slavenhoudende geestelijkheid geheel ontoegankelijk. Te vergeefs had men ons op den predikstoel te St. Michaël den pligt van gehoorzaamheid aan onze heeren zoeken in te prenten, en ons geleerd, God als den insteller der slavernij, en het wegloopen als eene misdaad tegen God en de menschen te beschouwen. Ons natuurlijk gevoel verzette zich daar tegen met geweld.

Thans echter deed zich eene nieuwe moeijelijkheid op. Ik kon niet lang zulke goddelooze gedachten en bedoelingen koesteren, als die, welke thans mijne ziel bezig hielden, zonder gevaar te loopen, mij zelve te verraden. Menigmaal vreesde ik, dat mijn zwart gelaat veel te doorschijnend was, om de plannen, waarvan ik zwanger ging, verborgen te houden.

De slavenhouders worden in hun eigen belang aangespoord, de menschelijke natuur te bestuderen, en velen bezitten een meesterlijken tact, om de gedachten en gewaarwordingen hunner slaven te raden. Zij hebben niet met aarde, hout of steenen, maar met menschen te doen, en hunne eigene veiligheid dringt hen het materiaal te leeren kennen, waarmede zij arbeiden. Buitengewone matigheid, blijkbare verstrooidheid, slechte luim, onverschilligheid, geven hun aanleiding, om hunne slaven te verdenken. Dikwijls persen zij hun de eene of andere bekentenis af, daar zij zich houden, als hadden zij de bewijzen hunner schuld in handen. „Gij hebt den duivel in het lijf,” zijn zij gewoon te zeggen, „en ik

zal er dien wel uit slaan." Ik ben op deze wijze dikwijls op een bloot vermoeden mishandeld geworden. Tevens wordt de slaaf dikwijls gedwongen tot bekentenis van misdaden, die hij in het geheel niet heeft gepleegd. De lezer bemerkt hieruit, dat de goede oude regel, volgens welke een mensch zoolang voor onschuldig gehouden wordt, tot dat zijne schuld bewezen is, op eene slavenplantaadje niet in aanmerking komt. Hier heerschen slechts mistrouwen en argwaan, en door mishandelingen zoekt men achter de waarheid te komen. Uit dien hoofde moest ik voortdurend op mijne hoede zijn, om mij aan mijnen vijand niet te verraden.

In weerwil van alle onze voorzigtigheid en geheimhouding ben ik er echter geenszins zeker van, dat de heer Freeland niets vermoedde. Sedert wij het plan tot onze vlugt genomen en besproken hadden, scheen hij ons scherper te bewaken. Menschen beschouwen zich zelven zelden zoo, als zij door anderen beschouwd worden, en terwijl wij zelven meenden, dat onze voorgenomene vlugt een diep geheim was, heeft misschien de heer Freeland wel begrepen, wat onze rust stoorde.

Ik ben te meer geneigd dit te gelooven, daar ik, als ik terugdenk, moet toestemmen, dat wij, in weerwil van al onze voorzigtigheid, vele domme streken begingen, die zeer geschikt waren, kwaad vermoeden op te wekken. Somwijlen waren wij buitengewoon vrolijk en zongen wij liederen, die zoo lustig en triumferend klonken, als of wij het land der vrijheid reeds bereikt hadden. Uit ons herhaald gezang:

„O Kanaän, heerlijk Kanaän,
Ik ga naar 't land Kanaän,"

kon iemand, die aandachtig toeluisterde, ligt opmaken, dat wij nog iets anders hoopten, dan eenmaal den hemel binnen te treden. Wij hoopten het Noorden te bereiken, want het Noorden was ons Kanaän.

Het was mij gelukt, voor mijn in de oogen der slavenhouders misdadig plan vijf jonge mannen, de besten in den ganschen omtrek te winnen, van wie ieder op de binnenlandsche markt ten minste duizend dollars zou opgebragt hebben. Te Nieuw-Orleans daarentegen zou men hen met vijftien honderd dollars, ja nog hooger betaald hebben. Het

waren Henry en John Harris, Sandy Jenkins, de man van den wortel, Charles Roberts en Henry Bailey. Op een na was ik de jongste van het gezelschap, doch in ervaring en kennis overtrof ik verreweg hen allen. Dit verschafte mij grooten invloed op hen; mogelijk zou geen hunner, zoo hij aan zich zelven overgelaten ware geweest, ooit de vlugt voor mogelijk gehouden hebben. Geen hunner handelde uit eigen overtuiging; allen wenschten vrij te zijn, doch nooit hadden zij aan ontvlugting gedacht, voor dat ik hen daartoe had aangespoord. Allen waren als slaven tamelijk wel tevreden, en voedden de hoop, dat hunne heeren hun eens de vrijheid zouden geven. Wanneer iemand de schuld heeft, dat hij de rust der slaven en slavenhouders in de omstreken van St. Michaël verstoord heeft, dan ben ik het alleen. Ik beroem er mij op, daartoe de aanleiding te hebben gegeven.

Tot aan den tijd van onzen voorgenomen uittogt uit ons Egypte kwamen wij menigmaal des nachts en daarenboven iederen zondag bijeen. Bij deze zamenkomsten bespraken wij de zaak, deelden elkander onze verwachtingen en de ingebeelde en werkelijke bezwaren mede, die zich aan ons opdeden en berekenden als verstandige lieden de kosten der onderneming, die wij op het oog hadden. Vrijheid was ons eenig doel, en wij waren thans zoover gekomen, dat wij meenden geregtigd te zijn, die tot elken prijs te verwerven, al moest dit zelfs het leven kosten van hen, die ons in de slavernij hielden.

Wij hadden verscheidene woorden, waaraan wij eene bepaalde beteekenis hadden gegeven, door welke wij elkander verstonden, doch die aan den oningewijde niets verraden konden, zelfs wanneer hij ze duidelijk verstaan had.

Onze uitzigten waren alles behalve vrolijk. Menigmaal waren wij bijna geneigd, ons plan op te geven en tot dien toestand van betrekkelijke rust terug te keeren, welke mogelijk zelfs een mensch aan den voet van eene galg ondervindt, wanneer alle hoop op redding verdwenen is.

De menschelijke zwakheden spiegelden zich in onzen kleinen kring af. Nu eens waren wij stoutmoedig, vast beraden en vol goede hoop, en dan weder twijfelachtig, angstig en niet wetende wat te doen.

Als de lezer een blik op de landkaart slaat, dan zal het

hem bij den geringen afstand tusschen den Oostelijken oever van Maryland, Delaware en Pensylvanië belagchelijk toeschijnen, dat wij onze voorgenomen vlugt als zulk een groot waagstuk beschouwden. De ware afstand was reeds groot genoeg, maar onze onbekendheid er mede maakte dien in onze verbeelding nog veel grooter. Ieder slavenhouder zoekt zijne slaven van de buitengewone uitgestrektheid der slavenstaten en van zijne eigene, schier onbegrensde magt te overtuigen, en wij allen hadden slechts zeer duistere en verwarde begrippen van de geographie des lands.

De afstand is intusschen niet de voornaamste zwarigheid. Hoe digter bij de grenzen van een vrijen staat, des te grooter ook het gevaar. Bezoldigde slavenjagers maken deze grenzen onveilig; bovendien wisten wij ook, dat wij, al bereikten wij ook een vrijen staat, weder gevangen genomen en uitgeleverd konden worden. Aan deze zijde van den Oceaan zagen wij geene plaats, waar wij vrij en veilig waren. Van Canada, het ware Kanaän van den Amerikaanschen slaaf, hadden wij wel hooren spreken, maar slechts als van een land, waarheen de wilde ganzen in het voorjaar trekken, om de hitte van den zomer te ontvlugten, doch niet als van eene woonplaats voor menschen. Ik verstond iets van de theologie, doch niets van de geographie; ik wist destijds waarlijk niet, dat er een staat Nieuw-York en een staat Massachusetts bestond. Ik had van Pensylvanie, Delaware, Nieuw-Jersey en alle Zuidelijke staten gehoord, doch de vrije staten waren mij geheel onbekend. De stad Nieuw-York lag ten noorden, en de gedachte daarheen te gaan en bestendig aan het gevaar blootgesteld te zijn, gevangen genomen en uitgeleverd te worden, met de zekerheid, dat wij alsdan veel slechter zouden worden behandeld, dan ooit te voren, was geenszins bemoedigend en kon ons reeds in ons besluit doen wankelen. In onze verbeelding zagen wij aan iedere poort, waardoor wij passeren moesten, een wachter, op iedere brug een schildwacht, in ieder bosch een troep slavenjagers. Aan alle zijden zagen wij ons ingesloten, zoodat wij menigmaal op het punt stonden, ons voornemen geheel te laten varen.

De lezer kan zich slechts eene flaauwe voorstelling maken van alle phantomen, die onder zulke omstandigheden de

verbeelding van den onbeschaafden slaaf bezig houden. Allerwege zagen wij ons een verschrikkelijken dood tegengrimmen. Nu was het de honger, die ons in een vreemd, onherbergzaam land noodzaakte, ons eigen vleesch op te eten; dan hadden wij met de golven te worstelen (onze weg ging gedeeltelijk over water) en verdronken daarbij; dan weder werden wij door honden achternagezet, ingehaald en in stukken gescheurd. Wij werden door scorpioenen gebeten, door wilde dieren aangevallen, en wat nog het ergste van alles was — nadat wij door rivieren gezwommen waren, wilde dieren afgeweerd, in de bosschen geslapen, honger, koude en hitte verdragen hadden, zagen wij ons door slavenjagers ingehaald, die in naam der wet mogelijk op ons schoten, sommigen doodden, anderen verwondden en allen in hechtenis namen. Zulke donkere voorstellingen maakten ons niet zelden moedeloos en dikwijls geneigd, liever ons tegenwoordig ongeluk te dragen, dan een ander in de armen te loopen, dat wij nog niet kenden. Het moge den lezer toeschijnen als of ik mij aan overdrijving schuldig maak, doch dit is nogtans geenszins het geval. Niemand kan zich eene voorstelling maken van de beklemdheid van den slaaf, wanneer hij zwanger gaat van het plan, om te ontvlugten; alles, wat hij bezit en zelfs datgene, wat hij niet bezit, staat op het spel. Het leven, dat hij bezit, kan hij verliezen en mogelijk de vrijheid niet verkrijgen, welke hij zoekt.

Terwijl wij ons met onze toebereidselen tot de vlugt bezig hielden, werd Sandy, de man van den wortel, onrustig; hij had droomen, die in waarheid vaak zeer ontmoedigend waren. Een dier droomen, welke hij op een vrijdag had, scheen hem veel beteekenend toe. „Ik droomde dezen nacht" zeide hij „dat ik door zonderlinge toonen, die veel overeenkomst hadden met de stemmen van getergde vogels, uit den slaap werd gewekt, en die in mijn oor klonken als het loeijen van een opstekenden storm. Toen ik daarna opkeek, zag ik u, Frederik, in de klaauwen van een grooten vogel, die door een troep andere vogels omringd was. Allen zochten u te bijten, en gij deedt uw best uwe oogen met de handen te beschermen. De vogels vlogen in Zuidwestelijke rigting over mij heen, en ik volgde hen, totdat zij uit mijn gezigt verdwenen waren. Dit alles zag ik

even duidelijk, als ik u thans voor mij zie; denk aan mijnen vrijdagsdroom! Dat beduidt iets, zoo zeker als gij leeft!"

Ik moet erkennen, dat deze droom mij volstrekt niet beviel, en hoewel ik dien toeschreef aan de onrustige gedachten, die door ons plan ter ontvlugting in onze ziel waren opgerezen, mogt het mij niet gelukken, Sandy's droom te vergeten; ik gevoelde, dat hij iets kwaads voorspelde. Sandy sprak steeds met buitengewonen nadruk en verhoogde daardoor den invloed, dien zijn droom op mij maakte.

Het plan, dat ik aangeraden en de goedkeuring mijner lotgenooten weggedragen had, bestond daarin, om eene groote, aan den heer Hamilton toebehoorende schuit te nemen, die des zaturdagavonds voor de Paaschdagen in de Chesapeake-baai te trekken en daarmede naar de overzijde te varen. Wanneer wij dit punt bereikt hadden, wilden wij onze schuit laten drijven en de Noordstar volgen, tot dat wij aan een vrijen staat waren gekomen.

Tegen dit plan kon men vele bedenkingen in het midden brengen. De gevaarlijke stormen op de baai waren eene dier bedenkingen. Bij onstuimig weder is het water zeer bewogen, en wij liepen gevaar, met onze schuit door de golven verzwolgen te worden. Eene andere bedenking bestond daarin, dat men de schuit spoedig missen, terstond kwaad vermoeden tegen de afwezigen opvatten en ons met een der snel zeilende vaartuigen van St. Michaël vervolgen zou. Verder, als wij de overzijde der baai bereikten en de schuit lieten drijven, kon dit ons spoor ontdekken en de slavenjagers op ons opmerkzaam maken.

Deze en dergelijke bedenkingen werden echter door nog grootere bedenkingen overtroffen, die men tegen ieder ander plan maken kon. Op het water bestond er mogelijkheid, dat wij voor visschers in de dienst van een heer gehouden werden. Op den grooten weg daarentegen waren wij aan alle mogelijke moeijelijkheden en lastige vragen blootgesteld, die ernstige onaangenaamheden konden ten gevolge hebben. Ieder blanke toch is geregtigd, een Neger op den publieken weg aan te houden, hem te ondervragen en als het hem belieft gevangen te nemen.

Acht dagen voor onze voorgenomene vlugt schreef ik voor ieder mijner medgezellen een pas, die hun vrijheid gaf, de

Paaschdagen te Baltimore te gaan doorbrengen. Deze pas luidde dus:

„De ondergeteekende getuigt hiermede, dat hij zijnen slaaf John vrijheid heeft gegeven, naar Baltimore te gaan, om aldaar de Paaschdagen door te brengen.

W. H.

Bij St. Michael, Talbot County, Maryland."

Ofschoon wij niet naar Baltimore gingen, maar ten doel hadden, ten Oosten van North-Point in die streek voet aan wal te zetten, waarheen ik de stoombooten van Philadelphia had zien varen, konden deze passen ons nogtans bij het begin van onzen togt, als wanneer wij in de rigting van Baltimore moesten oproeijen, van groot nut zijn. Wij wilden ze echter slechts dan toonen, in geval alle andere antwoorden hen, die ons mogten ondervragen, niet konden tevreden stellen.

Onze beklemdheid nam toe, hoe meer de tijd naderde, waarop wij naar het Noorden dachten te ontvlugten. Wij allen gevoelden, dat ons leven op het spel stond, en waren besloten, in geval van nood ons te verdedigen. Het beslissende oogenblik was intusschen nog niet gekomen, en het was gemakkelijker besluiten te nemen, dan die ten uitvoer te brengen. Ik vreesde, dat eenigen nog in de laatste oogenblikken zouden terugtreden, en daarom nam ik iedere gelegenheid te baat, om alle zwarigheden uit den weg te ruimen, alle twijfelingen op te lossen en mijne lotgenooten moed in het lijf te spreken. Het was te laat, terug te blikken, *thans* was het tijd, voorwaarts te gaan. Gelijk de meeste menschen gewoon zijn te doen, hadden wij ons plan lang en breedvoerig besproken, en thans kwam het er op aan, te toonen, dat het ons ernst was, onze woorden door daden te bewijzen. Ieder, Sandy alleen uitgenomen, die tot ons leedwezen terugtrad, bleef dan ook standvastig, en bij onze laatste zamenkomst beloofden wij op nieuw plegtig, op den bepaalden tijd de lange reis naar een vrijen staat te ondernemen. Deze zamenkomst had plaats in het midden der week, aan welker einde wij wilden vertrekken.

Zoo als gewoonlijk gingen wij dien morgen reeds zeer vroeg naar het veld. Het hart klopte ons allen onrustig in den boezem, en ieder, die ons goed kende, had het ons kunnen aanzien, dat er iets bijzonders bij ons omging. Terwijl ik

aan het werk was, kwam eensklaps een voorgevoel bij mij op, gelijk aan een bliksemstraal in een donkeren nacht, die den eenzamen wandelaar den afgrond voor zich en den vijand achter zich toont. Oogenblikkelijk wendde ik mij tot Sandy Jenkins, die zich in mijne nabijheid bevond, en zeide: „Sandy, wij zijn verraden; een zeker iets heeft het mij zoo even gezegd.” Ik was daarvan zoo zeker, alsof zij, die mij gevangen wilden nemen, reeds voor mij stonden. Sandy antwoordde: „dat is zonderling, mij is het juist eveneens!” Wanneer mijne moeder, die destijds reeds lang in het graf lag, mij verschenen ware en gezegd had, dat wij verraden waren, ik zou op dat oogenblik niet zekerder van mijne zaak hebben kunnen zijn.

Eenige oogenblikken later riep het getoet van den horen ons, om te komen ontbijten. Ik was te moede, als iemand die wegens eene groote misdaad naar de geregtsplaats geleid wordt. Ik had geen behoefte aan eten, doch om alle achterdocht te vermijden, ging ik met de slaven mede naar huis.

Een half uur nadat ik het voorgevoel gehad had, waarvan ik zoo even sprak, volgde de beslissende slag. Toen ik het huis bereikt had en een blik op de poort, waardoor men naar binnen ging, sloeg, werd mij reeds alles duidelijk. Vier blanken en twee kleurlingen zag ik in de verte naderen. De blanken zaten te paard, de kleurlingen liepen er te voet naast en schenen gebonden te zijn. „Alles is voorbij,” dacht ik, „wij zijn zeker verraden!” Ik herstelde mij zoo goed mogelijk van den schrik en wachtte nu bedaard den verderen loop der dingen af. Na eenige oogenblikken reed de heer William Hamilton op mij toe en vroeg mij, of de heer Freeland te huis was; ik antwoordde, dat hij in de schuur was, en snel reed nu de oude heer derwaarts. Mary, de kokkin, begreep niet, wat er gaande was, en ik zocht haar dit ook geenszins duidelijk te maken. Ik wist, dat zij een der eersten zou geweest zijn, om mij te vervloeken, dewijl ik stoornis in het huisgezin veroorzaakte. Na eenige oogenblikken kwamen Hamilton en Freeland van de schuur naar het huis toe, en juist toen zij op het voorplein traden, sprongen drie mannen te paard (zooals later bleek, constabels) op een gegeven teeken te voorschijn. Na een paar seconden waren zij op het voorplein, waar zij haastig afstegen en hunne paarden vastbonden. Zoodra dit geschied was, naderden

zij Freeland en Hamilton, die niet ver van de keuken stonden. Eenige oogenblikken verliepen, gedurende welke zij met elkander schenen te beraadslagen, en daarop kwamen allen naar de deur der keuken toe, Henry en Sandy waren nog in de schuur. Freeland trad de keuken in, en beval mij naar buiten te gaan, omdat aldaar eenige heeren waren, die mij wilden zien. Ik ging naar hen toe en vroeg wat zij begeerden, toen de constabels mij aangrepen en mij zeiden dat alle tegenstand vruchteloos was, dat ik van eene misdaad beschuldigd werd, en dat zij mij naar mijnen heer te St. Michaël zouden voeren, waar de zaak nader zou onderzocht worden. Zij voegden er bij, dat ik zou worden vrijgesproken, wanneer de beschuldiging tegen mij ongegrond werd bevonden. Ik was thans gebonden en bevond mij geheel in de magt der constabels. Tegenstand was onmogelijk; zij waren met hun vijven en van het hoofd tot de voeten gewapend. Toen zij zich van mij verzekerd hadden, grepen zij John Harris en knevelden hem binnen weinigen oogenblikken even stevig, als zij mij reeds gekneveld hadden. Daarop keerden zij zich tot Henry Harris, die inmiddels uit de schuur was teruggekomen.

„Kruist de handen," zeiden de constabels tot Henry.

„Ik wil niet," antwoordde Henry met eene vaste en heldere stem.

„Wilt gij de handen niet kruisen?" vroeg Tom Graham, een der constabels.

„Neen, ik wil niet!" riep Henry op nog stelliger toon. Hamilton, Freeland en de constabels omringden thans Henry; twee hunner trokken hunne pistolen en zwoeren, dat zij hem zouden nederschieten, als hij de handen niet kruiste. Al deze bezoldigde schoften spanden thans de haan, en rigtten hunne doodelijke wapens op de borst van den ongewapenden slaaf, en herhaalden „dat zij den vervloekten neger zouden neêrschieten, wanneer hij de handen niet wilde kruisen."

„Schiet! schiet mij dood!" riep Henry, „gij kunt mij slechts eenmaal dooden. Schiet, schiet en zijt vervloekt! Ik wil mij niet laten binden!"

Op dit zelfde oogenblik greep hij met eene snelle beweging naar de pistolen en sloeg ze uit de zwakke handen

der moordenaars, zoodat zij naar alle kanten heen vlogen. Thans volgde er een woeste strijd; allen wierpen zich op den dapperen Henry, en nadat zij eenigen tijd met hem geworsteld hadden, gelukte het hun, hem meester te worden en te binden. Henry beschaamde mij; hij vocht, en vocht dapper; John en ik hadden geen tegenstand geboden. Eigenlijk zie ik ook niet in, waartoe het vechten dient, zoodra er geen uitzigt bestaat om overwinnaar te worden; in weerwil echter hiervan moest ik Henry's tegenstand als eene gelukkige gebeurtenis beschouwen. Een oogenblik te voren zeide namelijk Hamilton op zachten toon — en dit liet mij omtrent de oorzaak onzer inhechtenisneming niet langer in twijfel — „zullen wij thans niet naar de passen zoeken, die Frederik, naar ik hoor, voor zich en zijne medgezellen heeft geschreven?" Had men deze passen gevonden, dan zouden zij het duidelijkste bewijs van onze schuld geweest zijn en de gegrondheid der aanklagt van onzen verrader bevestigd hebben. Doch door Henry's tegenstand was aller opmerkzaamheid op hem gevestigd, en het gelukte mij, mijn pas, zonder dat iemand dit zag, in het vuur te werpen. De verwarring, die er door de worsteling met Henry ontstaan was, en mogelijk ook de vrees voor meerder tegenstand deden onze heeren afzien van het zoeken „naar de passen, die Frederik voor zich en zijne medgezellen zou geschreven hebben."

Toen wij nu allen gebonden waren en ons op weg zouden begeven naar St. Michaël, om daar in de gevangenis geworpen te worden, trad Betsy Freeland, William's moeder, die zeer aan Henry en John gehecht was, voor de deur der keuken, met hare beide handen vol wittebrood — wij hadden dien morgen geen tijd gehad om te ontbijten — dat zij tusschen Henry en John verdeelde. Nadat dit geschied was, rigtte de dame de volgende afscheidswoorden tot mij, terwijl zij mij aankeek en hare knokkelige vingers naar mij uitstak: „Gij duivel, gij gele duivel! Gij hebt Henry en John verleid, om te gaan vlugten. Zonder u, langbeenige, gele duivel, zouden Henry en John daaraan nimmer gedacht hebben." Ik wierp haar een blik toe, die haar een kreet van toorn en schrik deed ontsnappen; zij sloeg de keukendeur digt, ging naar binnen en liet mij en

mijne medgezellen aan ons lot over.

Te St. Michael aangekomen, werden wij terstond in het verhoor genomen. Doch wij allen ontkenden, dat wij het doel gehad hadden, om te ontvlugten. Het bewijs daarvoor scheen men dan ook niet te bezitten. Uit den loop van het gesprek bleek het ons, dat er slechts één getuige tegen ons was, en dat deze niet tegenover ons kon gesteld worden. Thomas wilde niet zeggen, *wie* hem van ons plan onderrigt had, doch wij allen hadden kwaad vermoeden tegen *een* persoon. Verscheidene omstandigheden schenen Sandy als den verrader aan te duiden. Zijne volkomene bekendheid met ons plan, zijne deelneming er aan, zijn later terugtreden, zijn droom en zijn voorgevoel, dat wij verraden waren, voorts onze gevangenneming, terwijl hij vrij bleef, dit alles was allezins geschikt, om achterdocht tegen hem te hebben.

In de gevangenis, waarin men ons nu opsloot, werden wij onder het toezigt van Jozef Graham geplaatst. Henry, John en ik waren in een vertrek opgesloten, Henry Baily en John Roberts in een ander. Naauwelijks echter bevonden wij ons in den kerker, of wij werden weder door eene andere soort van beulen lastig gevallen. Een zwerm van duivelen in menschengedaante, de agenten namelijk der slavenhandelaars, die iedere gelegenheid, om menschenvleesch te koopen, gretig te baat nemen, kwamen naar ons toe, om te onderzoeken, of onze heeren ons gevangen hadden gezet, om ons te verkoopen. Zij lachten en beleedigden ons, terwijl zij zeiden: „Ha, jongens, daar hebben wij u dus! Gij wildet dus vlugten? Maar waar wildet gij dan naar toe gaan?" Nadat zij ons eenigen tijd geplaagd en gegriefd hadden, onderzocht de een na den andere ons, om te kunnen bepalen, hoeveel wij waard waren. Zij betastten onze armen en beenen, schudden onze hoofden om te zien, of wij gezond en sterk waren, en vroegen, „of wij hen niet tot heer zouden willen hebben?" Op dergelijke vragen bewaarden wij het diepste stilzwijgen, daar wij hun geen antwoord waardig keurden. Ik haatte en verafschuwde deze makelaars in menschenvleesch als de pest, en ik geloof, dat zij mij niet minder haatten. Een dier kerels zeide tot mij: „als ik u slechts in mijne magt had, zou ik u den duivel wel spoedig uit het lijf slaan."

Overigens waren wij in onzen kerker veel beter ingekwartierd, dan wij ooit hadden kunnen verwachten. Het eten was wel slecht, maar ons vertrek was het beste van de gevangenis, en behalve de zware grendels voor de deuren en de getraliede vensters herinnerde ons niets aan eene gevangenis.

Toen de feestdagen voorbij waren, kwamen Hamilton en Freeland naar ons toe, niet om ons, zoo als wij verwacht hadden, aan de slavenhandelaars te verkoopen, maar om Charles, Henry Harris, Henry Baily en John Harris uit de gevangenis te bevrijden, en wel zonder hun een enkelen zweepslag te laten geven. Thans was ik geheel alleen in de gevangenis. De onschuldigen werden verlost en de schuldige bleef achter. Mijne vrienden waren thans waarschijnlijk voor altijd van mij gescheiden, en dit veroorzaakte mij de bitterste smart en maakte mijn toestand schier ondragelijk.

Zoo verliepen acht dagen, die mij wel vier weken toeschenen. Toen kwam tot mijne niet geringe verbazing Thomas Auld mij uit de gevangenis halen en nam mij met zich, om mij, zooals hij zeide, naar een vriend te Alabama te zenden, die mij na verloop van acht jaar emanciperen zou. Ik was blijde, dat ik uit mijnen kerker verlost was, doch ik geloofde niet, dat deze vriend mij na den bepaalden tijd emanciperen zou. Bovendien had ik vroeger nooit iets van dezen vriend te Alabama gehoord en hield dus dit berigt slechts voor een voorwendsel, om mij op eene geschikte manier naar het Zuiden in te schepen.

Nadat ik verscheidene dagen te St. Michaël gewacht had, zonder dat de vriend uit Alabama kwam opdagen, besloot Thomas mij weder naar zijn broeder Hugh te Baltimore te zenden, met wien hij thans weder verzoend was. Hij zeide mij, dat ik naar Baltimore gaan en daar een ambacht leeren zou, en dat hij mij, als ik mij goed gedroeg, emanciperen wilde, wanneer ik vijf en twintig jaar oud was! Hoe dankbaar was ik niet voor dezen lichtstraal op mijn donker levenspad! De belofte had slechts een gebrek; zij scheen mij te schoon toe, om waar te kunnen zijn.

XVII.

MIJN LEERLINGSTIJD.

Zoo was dan het waagstuk, dat wij wilden ondernemen,

nog beter afgeloopen, dan wij verwacht hadden. Mijne vrienden werden weder in genade aangenomen door den heer William Freeland, bij wien zij het zoo goed hebben, als een slaaf het hebben kan, en mij was het weder vergund, naar Baltimore terug te keeren.

De drie jaren, die ik op het land had doorgebragt, hadden niet slechts mij, maar ook de huishouding van Hugh Ald in menig opzigt veranderd. „De kleine Tommy" was niet meer de *kleine* Tommy, en evenmin was ik langer een opgeschoten knaap. De vriendschappelijke betrekking tusschen mij en Tommy had opgehouden. Hij had niet langer behoefte aan mijne leiding en mijn opzigt, maar voelde zich zelf man en had andere en meer geschikte vrienden gevonden. Als kind hield hij mij voor weinig minder, dan zich zelven, en ten minste voor even goed, als iederen anderen knaap, met wien hij speelde; doch nu was de tijd gekomen, waarop zijn vriend zijn slaaf moest worden.

Spoedig na mijne aankomst te Baltimore verhuurde Hugh mij aan William Gardiner, eenen voornamen scheepsbouwmeester. Ik zou hier het kalafateren leeren, een handwerk, waarvan ik op de werf van Hugh Auld, toen hij zelf nog schepen bouwde, reeds eenige kennis gekregen had. Gardiner's werf was intusschen geene geschikte plaats, om er mij verder in te oefenen. De heer Gardiner was destijds bezig met het bouwen van twee groote oorlogschepen voor rekening der Mexicaansche regering. Zij moesten in de maand Julij van dat zelfde jaar van stapel loopen, en ingeval zij op dat tijdstip niet gereed waren, moest Gardiner eene aanzienlijke som gelds boete betalen. Toen ik op de werf aankwam, zag ik uit dien hoofde allen druk in de weer. Er bevonden zich ongeveer honderd man, van wie wel zeventig tot tachtig timmerlieden waren. Voor eenige jaren beschreef ik mijne positie aldaar op de volgende wijze:

„Het was daar volstrekt geen tijd, om iets te leeren; ieder had dat werk te verrigten, hetwelk hij verstond. Toen ik de werf betrad, belaste de heer Gardiner mij, alles te doen, wat de timmerlui mij zouden opdragen. Dit plaatste mij onder de bevelen van ongeveer vijf en zeventig man, die ik allen als mijne heeren te beschouwen had, en wier wil mijn wet was. Mijne positie was dus uiterst moeijelijk, en

menigmaal zou ik twaalf paar handen hebben moeten bezitten, want twaalfmaal in ééne minuut werd ik geroepen. Drie tot vier stemmen lieten zich te gelijk hooren: „Fred, kom en help mij dezen balk omdraaijen!" „Fred, kom en draag deze planken daar ginds naar toe!" „Fred, ga en haal nog een kruik water!" „Fred, kom en help mij het eind van deze plank afzagen!" „Fred, loop en haal het breekijzer!" „Fred, ga naar den smid en haal eene nieuwe boor!" „Heidaar, neger, kom en draai den slijpsteen!"

Zoodanig, lezer, was de school, waarop ik gedurende de eerste acht maanden van mijn verblijf te Baltimore het kalafateren leeren moest. Na verloop van dien tijd wilde Hugh er mij niet langer laten. Eene brutale mishandeling, die de blanke leerlingen op de werf mij aandeden, gaf daartoe aanleiding. Het was een wanhopig gevecht, waarbij ik vreeselijk werd toegetakeld; ik was met wonden en builen overdekt, en bijna had ik een mijner oogen in den strijd verloren.

Toen Hugh bemerkte, dat hij geene voldoening kon krijgen voor de mij aangedane mishandelingen, nam hij mij uit Gardiner's dienst, en hield mij bij zich in huis, waar zijne vrouw mij liefderijk verpleegde en mijne wonden verbond, tot dat zij geheeld waren, en ik weder geschikt was om te arbeiden.

Gedurende den tijd, dien ik aan den Oostelijken oever doorbragt, was Hugh zeer ongelukkig in zijne zaken, ten gevolge waarvan hij het bouwen van schepen op zijne eigene werf had opgegeven, en thans als opzigter op de werf van Walter Price was aangesteld. Hij kon thans niets beters voor mij doen, dan mij insgelijks mede daar naar toe te nemen en mij in de gelegenheid te stellen, om het handwerk, waarmede ik mij op de werf van Gardiner had bezig gehouden, in den grond te leeren. Hier leerde ik spoedig alle werktuigen hanteren, en na verloop van een jaar kon ik het hoogste loon bedingen, dat de kalefaters te Baltimore verdienen.

De lezer zal hieruit begrijpen, dat ik thans voor mijnen heer van groot nut was. Gedurende den tijd dat er gewerkt werd bragt ik voor hem zes tot zeven, ja dikwijls zelf negen dollars in de week naar huis, want het loon bedroeg $1^1/_2$ dollar per dag.

Nadat ik het kalefateren geleerd had, zocht ik zelf werk op, sloot mijn contract en ontving mijn loon, zonder Hugh met deze aangelegenheid te bemoeijen.

Dat waren eindelijk betere dagen voor den slaaf van den Oostelijken oever. Ik was bevrijd van de vijandige aanvallen der leerlingen bij Gardiner, bevrijd van de vele bezwaren, die aan het leven op eene plantaadje verbonden zijn, en had weder gelegenheid mijne kennis te vermeerderen. Aan den Oostelijken oever was ik slechts de leermeester van andere slaven geweest; hier daarentegen trof ik zwarten aan, die mij konden onderwijzen. Velen onder de jonge kalefaters konden lezen, schrijven en rekenen. Eenige hunner stichtten eene zoogenaamde „vereeniging tot bevordering van geestelijke ontwikkeling." Ofschoon geene anderen dan vrijen leden dezer vereeniging mogten worden, werd ik er nogtans in opgenomen en meermalen nam ik aan hunne debatten deel. Aan het gezelschap van deze jeugdige mannen heb ik veel te danken.

De lezer kent reeds voldoende de slechte uitwerking eener goede behandeling op den slaaf, om te raden, wat het gevolg van mijnen verbeterden toestand was. Het duurde niet lang, of ik werd weder onvergenoegd en zon op middelen en wegen, om aan de slavernij te ontkomen. Ik leefde onder vrijen en was aan hen in ieder opzigt gelijk. Waarom moest ik dan een slaaf, de lijfeigene van een ander mensch zijn?

Bovendien verdiende ik thans, zooals ik reeds zeide, anderhalven dollar per dag. Voor dat geld arbeidde ik; mij werd het uitbetaald en het kwam mij dus wettig toe, en des niettegenstaande werd mij dit geld, mijn eigen, zuur verdiend geld, iederen Zaturdagavond door Hugh afgeëischt en tot den laatsten cent toe ontnomen. Hij had het niet verdiend, hij had daarbij niet geholpen, waarom moest hij het dan hebben? Ik was hem niets schuldig; hij had niets voor mijne opvoeding gedaan en ik had van hem niets dan voedsel en kleeding bekomen; en daarvoor was hij van het begin af door mijne diensten ruimschoots schadeloos gesteld. Het regt mij mijn verdiend geld te ontnemen, was het regt van den roover. Dagelijks werd ik onvergenoegder over dezen stand der dingen, want om een vergenoegden slaaf te hebben, moet men hem gedachteloos maken. Zijn zedelijk ge-

voel moet verstompt en zijne geschiktheid tot nadenken zoo veel mogelijk vernietigd worden. De man, die hem zijne verdiende penningen ontneemt, moet in staat zijn, hem te overtuigen, dat hij daartoe volkomen het regt heeft, en aan mijnen meester mogt het niet gelukken, mij dit aan het verstand te brengen, hoeveel moeite hij daartoe ook aanwendde.

XVIII.

MIJNE VLUGT UIT DE SLAVERNIJ.

Ik ben thans voornemens, den goedgunstigen lezer met de laatste gebeurtenissen in mijn „slavenleven” bekend te maken. Doch voor dat ik daartoe overga, erken ik ronduit, dat ik vele omstandigheden, die op mijne vlugt uit de slavernij betrekking hebben, verzwijgen zal. Ik heb voor die geheimhouding goede gronden, die de lezer, gelijk ik vertrouw, zal billijken. Het is toch duidelijk, dat de openbare mededeeling van alles wat in verband staat met de vlugt van een slaaf hen compromittéren zou, die mij geholpen hebben, en men kan niet van mij verlangen, dat ik dezen of genen, die mij de behulpzame hand bood, aan mogelijke onaangenaamheden blootstel.

Daarenboven is de gewoonte, om ieder nieuw middel bekend te maken, waarvan de slaaf zich ter zijner ontvlugting bediend heeft, noch noodzakelijk, noch voorzigtig. Hadden Henry Box-Brown en zijne vrienden de aandacht der slavenhouders op de wijze zijner ontvlugting niet gevestigd, dan zoude men jaarlijks mogelijk duizend Box-Browns hebben. De zonderlinge wijze, waarop William en Ellen Kraft aan de slavernij ontkwamen, kon slechts eenmaal plaats vinden, omdat ieder slavenhouder in het land daarvan kennis kreeg. De *zoutwater-slaaf*, die in de raderkasten van een stoomboot hing en daar drie dagen en drie nachten door de golven der zee bespoeld werd, heeft door de publiciteit, welke deze gebeurtenis kreeg, een spion op de raderkasten van iedere stoomboot gelokt, die de Zuidelijke havens verlaat.

Doch genoeg hiervan! Ik ga thans over tot de mededeelingen van die daadzaken, welke op mijne vlugt betrekking hebben, waarvoor ik alleen verantwoordelijk ben, en waarvoor een ander niet kan gestraft worden.

In het jaar mijner vlugt (1838) was mijne positie zeer dragelijk. Hoe ouder ik echter werd en hoe beter ik het slavenleven leerde kennen, des te ondragelijker werd het mij ook. De afschuwelijke handelwijze, om mij wekelijks van mijne verdiensten te berooven, hield mij het wezen der slavernij bestendig voor oogen. Indirect had men mij mogelijk kunnen berooven, maar dit geschiedde te openlijk en te onbeschaamd, om het mij te laten welgevallen. Ik zag volstrekt niet in, waarom ik mijn zuur verdiend geld iedere week in den zak van een ander moest uitstorten. Zelfs de gedachte daaraan hinderde mij, en de wijze, waarop Hugh mijn loon in ontvangst nam, stuitte mij nog meer tegen de borst, dan het onregt zelf. Wanneer hij het geld zorgvuldig geteld en dollar voor dollar op tafel gelegd had, was hij gewoon mij aan te zien, als of hij mijn hart even naauwkeurig als mijn zak wilde doorzoeken, en mij op verwijtenden toon te vragen: „is dat alles?” terwijl hij daarbij tevens te kennen gaf, dat ik mogelijk een gedeelte van mijn loon had achterwege gehouden. Wanneer hij mij mijne met moeite verdiende dollars tot den laatsten cent toe afnam, gaf hij mij somwijlen, als ik hem eene buitengewone groote som bragt, zes centen of een schilling, mogelijk om zoodoende het gevoel van dankbaarheid bij mij op te wekken, doch deze handelwijze had juist eene tegenovergestelde uitwerking; er lag daarin toch stilzwijgend de erkentenis opgesloten, dat ik regt had op de geheele som.

Bij de strenge rekenschap, die ik van al mijne handelingen geven moest, en het scherpe toezigt, waaronder ik stond, was het ontvlugten zelfs te Baltimore uiterst moeijelijk. Op den spoorweg van Baltimore naar Philadelphia waren zulke strenge maatregelen genomen, dat zelfs *vrije* kleurlingen een pas moesten vertoonen en zich eerst aan een streng onderzoek moesten onderwerpen, voor dat men hun vrijheid gaf, in de waggons plaats te nemen, en zelfs dan mogten zij slechts over dag reizen. Geene minder strenge maatregelen nam men op de stoombooten. Alle groote wegen, die naar het Noorden leidden, waren bezet met slavenvangers, menschen, die steeds letten op de annonces in de couranten van weggeloopen slaven, en van het vervloekte loon der slavenjagt leven.

Mijne onvergenoegdheid nam met den dag toe, en ik peinsde op middelen, om te ontvlugten. Met geld kon ik de zaak ligt ten uitvoer brengen, en ik nam daarom het besluit, de gunst te verzoeken, om mijnen tijd af te koopen.

Te Baltimore als ook te Nieuw-Orleans wordt den slaaf dikwijls deze gunst toegestaan. Een slaaf, dien men voor vertrouwd houdt, kan voor eene bepaalde som, die hij zijnen heer geregeld des zaturdags moet uitbetalen, naar goedvinden over zijn tijd beschikken. Nu stond ik wel niet in den besten reuk en was ik er verre van af, voor een vertrouwd slaaf door te gaan, doch in weerwil hiervan nam ik de gelegenheid waar, toen Thomas Auld, wiens eigendom ik nog altijd was, in de lente van het jaar 1838 naar Baltimore kwam, om daar zijne goederen voor het voorjaar in te slaan, en wendde mij regtstreeks met het verzoek om de genoemde gunst tot hem. Thomas sloeg het dadelijk van de hand en beschuldigde mij, dat ik deze list slechts verzonnen had, om mijne vlugt te bewerkstelligen. Hij zeide mij, dat hij, ingeval ik wegliep, geene middelen onbeproefd zou laten, om mij weder in zijne magt te krijgen. Met de grootste welsprekendheid somde hij mij alle blijken van goedheid op, die ik van hem genoten had, en vermaande mij, tevreden en gehoorzaam te zijn. „Maak geene plannen voor de toekomst," zeide hij, „als gij u goed gedraagt, zal ik voor u zorgen!" Hoe schoon deze belofte ook klonk, zij kon mij echter niet tevreden stellen, maar ik ging integendeel voort, schier uitsluitend over de afschuwelijkheid en schandelijkheid der slaven na te denken.

Ongeveer twee maanden nadat ik van Thomas de gunst verzocht had, mijnen tijd af te koopen, wendde ik mij met hetzelfde verzoek tot Hugh, in de veronderstelling, dat hij niet wist dat ik Thomas daarom reeds gevraagd had. In het eerst wekte mijne stoutmoedigheid zijne verbazing. Verwonderd keek hij mij aan, en nadat hij mij eene poos had aangehoord, wees hij mijn verzoek niet bepaald van de hand, maar zeide, dat hij er over zou nadenken. Hier was derhalve eene schemering van hoop! Ik was overtuigd, dat ik, eenmaal meester van mijn tijd, aan mijne verpligtingen jegens hem voldoen en bovendien nog een tot twee dollars wekelijks overhouden kon. Vele slaven hebben op deze wijze zoo

veel verdiend, dat zij daarmede hunne vrijheid konden koopen. Na rijpe overweging stond Hugh mij de begeerde gunst onder de volgende voorwaarden toe: ik mogt vrij over mijn tijd beschikken, voor mij zelven werk zoeken en mijne verdiensten zelf beuren. Voor deze vrijheid was ik verpligt, hem wekelijks drie dollars te betalen, zelf voor mijne kleeding, kost en inwoning te zorgen en mijne gereedschappen te koopen. Dit was een hoogst onbillijk verdrag, want het verslijten mijner kleeding en gereedschappen er bij gerekend, moest ik ten minste zes dollars in de week verdienen, om rond te komen; doch desniettegenstaande nam ik er genoegen in.

Hugh scheen een geruimen tijd over mij tevreden te zijn, en daartoe had hij ook alle reden, want ik betaalde hem wekelijks prompt de drie dollars. Zoowel des nachts als des daags arbeidde ik, en daar ik eene voortreffelijke gezondheid genoot, was ik niet slechts in staat, mijne dagelijksche uitgaven te bestrijden, maar ook elke week nog eene kleinigheid over te houden. Dit duurde van Mei tot Augustus; doch toen werd mijne zoo hoog gewaardeerde vrijheid mij weder ontnomen. Wat daartoe aanleiding gaf, ga ik den lezer mededeelen.

In de week, die deze voor mij zoo onaangename gebeurtenis voorafging, had ik met eenige vrienden afspraak gemaakt, om des zaturdags avonds met hen naar eene camp-meeting te gaan, die ongeveer twaalf mijlen van Baltimore zou gehouden worden. Op den bepaalden avond viel op de werf, waar ik arbeidde, iets voor, dat mij buitengewoon lang aldaar deed blijven en mij in de noodzakelijkheid bragt, om òf mijne vrienden in den steek te laten, òf het te verzuimen, bij Hugh mijne wekelijksche schuld te gaan betalen. Daar ik wist, dat ik het geld had en hem den volgenden dag kon ter hand stellen, besloot ik, naar de camp-meeting te gaan en hem de drie dollars voor de afgeloopene week na mijne terugkomst te betalen. Daar liet ik mij overhalen, een dag langer te blijven, dan eerst mijn plan was geweest, doch terstond na mijne terugkeer begaf ik mij naar Hugh, om hem zijn of beter gezegd mijn geld uit te betalen. Doch dit brak mij zuur op.

„Gij, spitsboef!” riep hij mij toe, toen ik voor hem

stond, „ik heb lust u eens duchtig te laten afrossen! Hoe durfdet gij uit de stad gaan, zonder mij eerst om verlof te vragen?"

„Heer," antwoordde ik, „ik kocht mijn tijd van u af en betaalde u den prijs, dien gij daarvoor verlangdet. Ik wist niet, dat dit verdrag mij de verpligting oplegde, u te vragen, waarheen ik gaan mogt."

„Gij wist dat niet, gij spitsboef? Gij zijt verpligt; u iederen zaturdagavond hier te vertoonen!"

Nadat hij eenige oogenblikken nagedacht had, werd hij eenigzins bedaarder, doch zeide nu blijkbaar nog zeer driftig en opgewonden: „De u toegestane gunst trek ik weder in. Weldra zou ik hooren, dat gij doorgegaan waart. Breng uwe gereedschappen en kleederen terstond naar huis. Ik zal u uwe brutaliteit wel afleeren!"

Daarmede eindigde mijne gedeeltelijke vrijheid. Ik durfde mij tegen mijn heer niet verzetten, maar gehoorzaamde terstond aan zijn bevel. De geringe voorsmaak van vrijheid, hoe onbeduidend hij ook geweest was, had geenszins mijne tevredenheid met de slavernij doen toenemen. Op deze wijze door Hugh gestraft, was het thans aan mij, hem ook te straffen. „Als gij," dacht ik, „een slaaf van mij maken wilt, dan wil ik ook in alles op uwe bevelen wachten, en in plaats van zoo als anders 's maandags morgens naar werk uit te zien, bleef ik de geheele week te huis, zonder iets bij de hand te nemen. De zaturdagavond kwam en zooals gewoonlijk riep hij mij, en eischte van mij het verdiende geld. Ik zeide hem, dat ik niet gewerkt en bij gevolg ook geen geld verdiend had. Hugh werd woedend en zwoer dat hij mij zou afranselen, doch gelukkig voor hem, zoowel als voor mij, liet hij het bij bedreigingen. Ik was toch vast besloten, mij niet te laten slaan, maar mij tegen hem te verzetten. Ik verheug mij, dat ik mij daartoe niet verpligt zag, want verzet tegen hem zou niet zulke goede vruchten opgeleverd hebben, als vroeger bij Covey het geval was. Hugh eindigde zijne verwijtingen met te zeggen, dat ik voortaan niet langer naar werk behoefde uit te zien; dat hij zelf daarvoor wel zorgen en mij overvloedig arbeid verschaffen zou. Ik erken, dat deze bedreiging mij alles behalve liefelijk in het oor klonk, en nadat ik de zaak des

zondags nog eens rijpelijk overwogen had, besloot ik, niet alleen hem de moeite te besparen, om arbeid voor mij te zoeken, maar tevens, den derden September te beproeven om mijne ontvlugting uit de slavernij te bewerkstelligen. Ik had thans nog drie weken voor de borst, om ér mij op voor te bereiden.

Toen ik dit besluit had genomen, voelde ik eene soort van rust, en in plaats van des maandags af te wachten, dat Hugh werk voor mij zoeken zou, was ik reeds zeer vroeg op en begaf mij naar de werf van Butler. Ik stond bij den heer Butler in hooge gunst en had, zoo jong als ik was, bij hem als voorman bij het kalefateren gediend; dientengevolge kreeg ik terstond werk, en aan het einde der week bragt ik Hugh bijna negen dollars. Thans was hij zeer over mij voldaan, nam het geld, prees mij en zeide, dat ik in de vorige week reeds hetzelfde had kunnen doen. Het is een geluk, dat de tyran niet altijd de gedachten en bedoelingen van zijn slagtoffer raden kan; Hugh had geen het minste vermoeden van mijn voornemen. Mijn gaan naar de campmeeting, zonder hem vooraf verlof gevraagd te hebben, mijne stoutmoedige antwoorden op zijne verwijtingen, hadden hem in den waan gebragt, dat ik van verraderlijke plannen zwanger ging. Door vlijtig te arbeiden hoopte ik hem uit dien waan te brengen, en ik mogt daarin naar wensch slagen. Waarschijnlijk dacht hij, dat ik nooit met mijn lot tevredener was geweest, dan juist in dien tijd, toen ik mij tot de vlugt voorbereidde. De tweede week verliep en wederom bragt ik hem mijn volle loon, negen dollars, waarover hij zoo voldaan was, dat hij mij vijf en twintig centen gaf en mij daarbij aanraadde, die goed te besteden.

Alles ging zooals gewoonlijk zijn gang, terwijl ik met denzelfden angst en dezelfde beklemdheid te worstelen had, die ik reeds derde half jaar geleden had leeren kennen. Het mislukken van de eerste poging was niet zeer geschikt, om mij goed vertrouwen op het welslagen der tweede in te boezemen, en ik wist, dat, bijaldien deze even ongunstig uitviel als gene, zulks de allertreurigste gevolgen voor mij zou hebben; zoo ik het verre Noorden niet bereikte, zou ik naar het verre Zuiden gezonden worden. Daarenboven bragt ook de gedachte, dat ik van zoo vele goede en getrouwe vrienden voor altijd zou

moeten afscheid nemen, mij in eene sombere en droefgeestige stemming. Ik houd mij overtuigd, dat duizenden de slavernij ontvlugten zouden, zoo zij daarvan niet teruggehouden werden door de banden, waarmede zij zich aan hunne familie, hunne betrekkingen en vrienden verbonden gevoelen. De dochter wordt door de liefde tot hare moeder van de vlugt teruggehouden, de vader door de liefde tot zijne kinderen enz. Ik had, wel is waar, geene bloedverwanten te Baltimore, doch de gedachte, dat ik mijne vrienden verlaten zou, was een der grootste hinderpalen, die ik had te overwinnen. De laatste dagen der week, vrijdag en zaturdag, bragt ik grootendeels daarmede door, mijne zaken voor de reis in orde te brengen. Ik had in deze week vier dagen voor mijnen heer gearbeid, en bragt hem des zaturdags zes dollars. Ik was gewoon den zondag zelden te huis door te brengen, en uit vrees, dat mijn gedrag in het oog mogt vallen, bleef ik aan mijne gewoonte getrouw en was den geheelen dag afwezig. Des maandags, den 3den September 1838, zeide ik ingevolge mijn plan de stad Baltimore en de slavernij vaarwel, die van mijne jeugd af het voorwerp van mijnen hevigsten afkeer was geweest.

Hoe ik ontvlugtte, in welke rigting ik reisde, of te land of te water, of met of zonder bijstand, moet om redenen, die ik reeds heb opgegeven, een diep geheim blijven. Genoeg; mijne poging gelukte. Ik ben geen slaaf meer! Goddank! ik ben e e n v r ij m a n!

DE VROME BROEDERS.

Naar het Spaansch van Guëll y Renté,

DOOR

L. A. HISSINK.

I.

De noordewind joeg de wolken voort; de zee brak hare schuimende golven op het rif, dat zich bij de landpunt uitstrekt.

Het was een nevelachtige avond in de maand December van het jaar 1783. De oogen konden ter naauwernood de stad Havannah tusschen hare oude muren besloten, onder-

scheiden. De straatweg van Sint-Lazarus was verlaten. De zon ging onder, en bij de galg, welke altijd bij den ingang van de haven opgerigt stond, als een zinnebeeld van de menschelijke regtvaardigheid, waren twee jonge Afrikanen gezeten, die met treurigen blik naar de verbolgen zee zagen, die hare baren met vervaarlijk geklots op de rotsen verbrijzelde.

De oudste verried het negerras van Carabali, te oordeelen naar de trekken van zijn aangezigt en de rij puntige tanden. De andere was een jong meisje van Zanzibar, van nagenoeg 17 jaren.

De jongeling was onbewegelijk en het scheen, dat eene treurige herinnering zijn hart beklemde.

„Cani, gij moet het vaderland vergeten; wij zullen het nooit terugzien. — Koningszoon, gij zijt met ketens beladen van Afrika hier gekomen, en als slaaf moet gij thans het brood, dat gij eet, met uwe tranen besproeijen; met lompen bedekt, en op het hoofd die mand met vruchten dragende, moet gij overal rondgaan, en ze zien te verkoopen. Als gij ze niet verkoopt, zal de zweep des meesters uwen rug verscheuren zoodra de dag geëindigd is.”

„Gebeurt het u niet even zoo, arme Izua?” — Welke gruwelijke misdaad hebben onze ouders dan toch gepleegd, dat de vloek aldus op onze onschuldige hoofden nederkomt? Gij werdt gelukkig geboren; gij waart vrij; gij speeldet midden in de met bloemen bedekte velden. Waar zijn heden de oevers van den vloed, waarin gij u spiegeldet? waar zijn het dak en de palmboomen van het ouderlijke huis? Helaas! de liefderijke glimlach uwer moeder troostte uwe ziel; in uw nederig verblijf, was Gods vrede met u. Helaas! de stammen van het gebergte kwamen het land, dat ons heeft zien geboren worden, te vuur en te zwaard verwoesten. Onze ouders zijn dood, en wij, arme weezen, wij zijn ontvoerd en verkocht door de gierigheid van den Europeaan. Nu zal onze slavernij eeuwig zijn! Nooit zullen wij de velden van het vaderland terugzien! Arme weezen! de kus der moeder zal nooit de hevige smart van ons leven komen lenigen!”

„Cani, ga de vruchten van den meester verkoopen; denk niet aan die voor altijd vervlogene dagen. — God staat alles toe!”

II.

De twee jonge negers, onder de galg doorgaande, rigtten hunne schreden langs den straatweg van Sint-Lazarus, naar de plaats waar heden het Weldadigheids-Gesticht verrijst.

Op dit tijdstip en op deze oevers, bezaaid met riffen, stonden slechts visschers- en smokkelaarshutten. Maar naast de plaats, waar heden de inrigting voor weldadigheid staat, verhief zich een vierkant huis, met een ijzeren hek aan den voorkant, eenen ruimen gang, die naar eene groote binnenplaats leidde, en achterin eene kleine deur, waardoor men konde ontsnappen, en waarvan niemand wist, waar zij uitkwam.

Dit huis, waar men gewoonlijk niemand zag, was omringd met een hoog houten staketsel, waarvan de ingang gesloten was met eene soort van ijzeren veêr, die bij de minste drukking toegaf, en den toegang tot het huis opende.

Daar leefden twee mannen, van ongeveer 50 jaren. Hun voorhoofd was eerbiedwekkend, hun gelaat vol zachtmoedigheid. De liefdadigheid en de godsdienst waren de voortdurende onderwerpen der gesprekken dier twee zielen, die door God gezegend schenen te zijn, dewijl zij hun leven aan alles wat goed luidt en aan de vertroosting der bedroefden wijdden.

De twee Camcombros, aldus heetten zij, droegen om den hals scapulieren van de Heilige Maagd van Carmen. Het waren broeders van de Franciskaner Orde.

De geheele omtrek zag hen aan voor heiligen; maar de smokkelaars uit die streek vonden iets onheilspellends in de bleekheid en de helderheid van hun gelaat.

Deze twee Europeanen leefden ontoegankelijk in hunne afzondering, en bezaten veel geld.

Van tijd tot tijd, verdween de eene uit het huis, om weldra zijnen post weder te komen innemen, terwijl zijn medgezel op zijne beurt denzelfden togt maakte.

Wie waren deze twee buitengewone wezens, zonder bloedverwanten of vrienden, die men nooit zag lagchen, en die slechts over den straatweg gingen, als de nacht zijnen zwarten sluijer uitstrekte?

Helaas! het hart van den mensch is een onpeilbare afgrond, waarin de oogen van het verstand, de vooruitziende blik van den rijperen leeftijd, het wantrouwen, het licht van den geest

en de verlichte ondervinding van den wijsgeer nimmer kunnen doordringen! Als het arglistige bedrog en de sluwe misdaad oorzaak zijn, dat de ziel zich zamentrekt, begrijpt niemand haar, wordt zij door niemand bepaald, wordt zij door niemand geraden!...

III.

De schemering verlichtte naauwelijks de aarde, en de straatweg was ter naauwernood verlaten, toen de twee jonge negers tegenover het huis der Camcomeros aankwamen.

„Izua, ik ga hier binnen, om te zien of ik mijne vruchten kwijt kan raken.”

„Cani, ga er niet in; ik gevoel zulk eene groote droefgeestigheid, dat ik niet weet, wat mijn hart mij voorspelt. Mijn beste! Treed niet in zulk een eenzaam huis: ik ben bang voor die altijd geslotene deuren, voor die muren, en de stilte die ze omringt.”

„Izua, vrees niets; wacht mij hier, ik kom weldra terug. De nacht nadert, en als ik mijne vruchten niet verkoop, zal de meester mij streng kastijden.”

Cani drukte op de veêr, en drong binnen de omheining; hij ging door de groote plaats; hij klopte aan de deur van het eenzame huis, die open ging en dadelijk weder gesloten werd. Er heerschte eene diepe stilte; niemand kwam hier voorbij.

Izua, van angst bevende, leunde tegen de planken van de omheining. Vijf minuten waren verloopen, toen zij een' noodkreet hoorde, dof, in de verte, maar verzwakt door den afstand en gesmoord tusschen de muren, een' akeligen kreet, een' kreet van tranen en oneindige droefheid, het afscheid eens stervenden, een' kreet gelijk aan dien, welken de ziel van het dier en van den mensch ontglipt, als zij het leven vaarwel zegt.

„Izua! Izua!” De zucht was lang en diep.

Verder hoorde zij niets meer. In hare onrust, dacht het arme schepsel, zich zelve door hare droefgeestigheid bedrogen te hebben. Die wreede kreet, die meer hare ziel dan haar oor getroffen had, scheen haar eene ijlhoofdigheid toe van haren verschrikten geest. Maar de minuten verliepen, de uren gingen voorbij: het was middernacht, en Cani

was nog niet teruggekomen! Het jonge meisje keek door de reten van de houten omheining, van schrik bevende, door angst verteerd; zij stortte stroomen tranen, en kon schreeuwen, noch loopen, noch zich verwijderen.

Binnen, in het huis, bevond zich de ziel van de ongelukkige; de slavin was eene arme Afrikaan, maar hare teedere en beminnende ziel was die van een' engel.

Zij riep den Grooten Geest aan, schreeuwde erbarmelijk, liep als eene krankzinnige over den eenzamen weg, liet hare mand met vruchten achter, en kwam aldus aan het huis van haren meester, die haar vol onrust en toorn afwachtte.

„Van waar komt gij? Waar is uwe mand?"...... zeide de meester haar, terwijl hij haar terzelfder tijd hevige slagen gaf met eene van de hardste zweepen.

Izua weende, zonder de smart te voelen, die haar vleesch openscheurde.

„Van waar komt gij, teefsche negerin, die gij zijt?" herhaalde de meester, terwijl hij zijne wreede slagen verdubbelde.

Het jonge meisje viel aan zijne knieën neder, hief hare smeekende handen op, overstelpt als zij was door hare snikken, hare zielssmart, en de geeseling van haar ligchaam.

„Van de deur van het eenzame huis op den straatweg Sint-Lazarus, waar Cani binnen is gegaan, die bij mij was, en dien ik er niet weder heb zien uitkomen. Ik heb een' verschrikkelijken kreet gehoord...... en ik twijfel er aan, of Cani nog leeft."

De meester liet de zweep vallen, en vestigde zijne bewogen oogen op het voorhoofd van Izua, van de ongelukkige Izua, die neêrgezeten op den grond, vol wanhoop weende, overvloedig weende.

Zij had alles, alles in de wereld verloren...... Helaas! de liefde, het is de ziel van den minnende, die met de ziel bemint!

IV.

De nacht ging om: bij het aanbreken van den dageraad, klopten de meester en zijne slavin aan de deur van den alcade van den Sint-Hermandad.

„Wie komt zoo vroeg in den morgen de justitie wekken?"

„Heer, er is eene misdaad gepleegd; neem uw' staf en volg

mijne slavin; zij zal u brengen naar het huis, waar de schuldigen zich bevinden."

De alcade, na zijnen degen te hebben aangegord, nam den staf der justitie, ging uit de stad omringd door zijne geregtsdienaars, en kwam aan het huis tegenover de Weldadigheid gelegen.

Hij plaatste aan iederen hoek der omheining een' geregtsdienaar, met den degen in de hand, en rigtte zijne schreden vervolgens met vier man naar de deur.

De Camcomeros sliepen zonder zorg, rustig en zondêr gewetensknagingen. Het schijnt mogelijk, dat de ziel zich gewenne aan de misdaad als aan de deugd, en dat de misdaden haar onverschillig maken voor alle angels van de onrust en het berouw!......

De hand van den alcade hief den ijzeren klopper op.

Bij den achtsten slag schoof de eerwaardigste der beide Camcomeros, met eene statige houding, een ontbloot voorhoofd, kleine diepliggende oogen, een' arendsneus en een' grooten mond, den grendel weg, en deed de deur gedeeltelijk open.

„Wat komt de justitie zoo vroeg in deze nederige en christelijke woning zoeken?"

Gedurende dien tijd, keek de andere broeder, jonger, ongeveer 48 jaar oud, van eene middelmatige grootte, met een sterk hoofd, breed voorhoofd, zwarte oogen, een' adelaarsneus, een' kleinen digt geknepen mond, een loodkleurig gelaat en een' spotachtigen glimlach, door de deur achter op de plaats gelegen, wat er voorviel, rustig en als verwonderd, dat men reeds zoo vroegtijdig den slaap van zulke kalme menschen stoorde.

„Camcomeros," zeide hem de alcade, die oogen had als een lynx, „gij zijt niet gerust: gisteren is hier in huis iemand binnengetreden, om vruchten te verkoopen: een neger, die er nog niet is uitgekomen. Hebt gij hem aan den duivel verkocht?"

„Heer," antwoordde Camcomeros, nederig het hoofd buigende, en de oogen met een zedig en rustig voorkomen nederslaande, „niemand is hier binnengekomen. Wij zijn eerst, om twee uur des nachts, van de vischvangst van de oevers der Cabanna teruggekomen. Gedurende den dag is de deur gesloten gebleven, en niemand heeft er binnen kunnen komen."

„Dat is geene leugen!" riep Izua met tranen in de oogen. „Cani is in dit huis binnengegaan, en hij is er nog niet weder uitgekomen! Ik heb een' vreeselijken kreet gehoord: ik hoor hem nog...... Cani is hier, dood of levend. Blanke! gij liegt!"......

De regter had de oogen op Camcomeros, die verbleekte, gevestigd; hij keek ter loops de jonge slavin aan, die de welsprekendheid der eeuwige regtvaardigheid had, en die onder het storten van heete tranen alles beschouwde.

„Die slavin liegt," zeide Camcomeros ontroerd, terwijl zijn broeder, die aan de deur stond, onverschillig heênging.

De regter dacht een oogenblik na; zijne onderzoekende oogen rigtten zich van de slavin op den ouden Camcomeros.

De geregtsdienaars zwegen, en hielden hunne degens ontbloot: Izua was der onrust ter prooi. Iederen keer, dat zij hare oogen op Camcomeros vestigde, kwamen er wolken op het voorhoofd van dien verharden grijsaard.

„Camcomeros, uw geweten is niet gerust," herhaalde de regter.

„Magistraat, ik heb dien slaaf niet gezien: nooit is hij hier binnengekomen."

„Blijf bij deze deur staan, zeide de alcade tot zijne dienaars, en gevolgd door Izua en Camcomeros begaf hij zich naar het binnenste van het huis.

Alles ademde er rust en geluk; de ledikanten waren eenvoudig en zonder praal; de zalen behoorlijk versierd; overal aan de muren hingen beeldtenissen en relikwiën van heiligen, en op het voetstuk van eene *Mater Dolorosa* stonden kristallen vazen vol bloemen.

Dit beeld langs gaande, deed Camcomeros eene kniebuiging en zeide: „Zijt gezegend."

De magistraat vestigde zijne oogen op hem, vurig als gloeijende kolen, en ging voort met het huis te doorzoeken.

„En uwe slaven?" vroeg hij hem, toen hij in de laatste kamer kwam.

„Ik heb geene slaven; ik huur iedere maand de negers, die mij tot den verkoop behulpzaam zijn."

„En uw broeder?"

„Die is daarbinnen."

„Wat is daar?"

„De hof."

„Waar is die hof?"

„Achter het huis."

„Hoe komt men er?"

„Door deze deur," antwoordde Camcomeros verbleekende.

De regter liet zijne onderzoekende oogen niet van hem afgaan.

„Wat doet uw broeder in dien hof?"

„Hij maakt het vleesch gereed, opdat de negers het kunnen medenemen, als zij komen."

„Doe open!" zeide de alcade, wiens gelaat betrok en het strenge uitzigt aannam van iemand, die de misdaad van eenen mensch begint te verdenken.

Camcomeros opende de deur; de magistraat en de geregtsdienaars gingen er door.

Midden, in eene groote keuken, en in drie groote koperen ketels, was de andere broeder bezig saucijzen klaar te maken, die hij voorzigtig op helder witte servetten zette, en van daar op eene toonbank gereed maakte voor den dagelijkschen verkoop.

„Gij verkoopt alle dagen van dit vleesch?"

„Ja, veel, en nog meer, als er maar genoeg in gereedheid was," antwoordde Camcomeros.

„Hoeveel verdient gij daags?"

„Ongeveer 20 douro's."

„Sedert hoe lang verkoopt gij vleesch?"

„Sedert meer dan zes jaren."

De magistraat had alle hoeken van het huis doorzocht, zonder iets te vinden, dat zijnen argwaan beantwoordde. Evenwel gevoelde hij in de ziel het verschrikkelijke voorgevoel dat deze man misdadig was.

Hij dacht, midden in den hof, met neêrgebogen hoofd na, terwijl de andere Camcomeros voortging het vleesch te bereiden, rustig en een liedje neuriënde, zonder zich te bekommeren over de tegenwoordigheid des regters.

Izua keerde zich in alle rigtingen, alle hoeken van dit noodlottig huis onderzoekende.

Zij ging naar buiten, en door de kleine deur gaande, die op den hof uitkwam, bleef zij plotseling staan, onderzocht de voegen van het paneel, en uitte een' kreet.

Was het een voorteeken der ziel? Had zij het spoor van de misdaad gevonden? De regter onderzocht de reten. — Camcomeros beefde...... hij wilde vlugten, maar kon niet.

Zijn broeder, die het vleesch bereidde, door schrik bevangen, sprong op, en, als een vogel, vloog hij op de deur aan.

De buiten geplaatste geregtsdienaars houden hem tegen met hunne degens, en binden hem.

In eenen hoek van den muur, bevond zich eene veêr.

De magistraat drukte er op. Het luik draait op zijne as, en sluit weder hermetisch.

Zich omdraaijende, ontdekt het luik den mond van eenen diepen put.

De geregtsdienaars verbrijzelen de planken met bijlslagen, en ontdekken eenen naauwen trap.

De duisternis is groot; de oogen kunnen niet tot beneden zien.

De geregtsdienaars binden, alvorens er af te klimmen, den eerwaardigen grijsaard Camcomeros, die stil en bevend de bewegingen der justitie volgt.

Men had dien booswicht ontmaskerd.

De boosheid der ziel en de misdaad gaven eene heillooze uitdrukking aan het gelaat van dezen verharden mensch.

„Waarheên leidt deze kelder?"

„Ik weet het niet."

„Wat is er onder in?"

„Ik weet het niet."

„Gij verbergt er den slaaf Cani?" Cancomeros antwoordde niet.

Zijne bloeddorstige oogen verslonden Izua.

De arme Izua naderde den kant van den put; de ongelukkige keek in den afgrond, en hare eeuwige liefde scheen de diepten van deze ondoordringbare duisternis te willen peilen.

„Cani!... Cani!"...... riep zij in hare smart uit. „Cani!... hier ben ik," zeide zij met eene verscheurende teederheid.

Bij iederen kreet, beefde Camcomeros. Deze verzuchtingen pijnigden hem.

Deze man zag zijne misdaden ontdekt.

De wereld zoude ze kennen; de wereld, die de welgeluk-

zalige, eerbiedwaardige en liefdadige broeder gedurende tien jaren bedrogen had. Weldra zoude hij op de bank der beschuldigden zitten.

De engel, die hem ontdekte, had de keten van zijne misdaden verbroken, en hij had zijn heerlijk vooruitzigt verwisseld tegen een ander, dat verschrikkelijk zoude zijn.

Camcomeros begreep, dat niets hem konde redden.

Het luik was geopend, en in de wanhoop, die zijne ziel vervulde, naderde hij behoedzaam den rand van den verschrikkelijken put.

Izua onderzocht hijgende den afgrond, en riep, met oneindig droeve kreten, haren beminde, die niet antwoordde.

Op dit oogenblik, gaf Camcomeros met bliksemsnelheid eenen vreeselijken duw aan de ongelukkige Izua, die zonder zich ergens te kunnen vasthouden, als een steen, onder in den afgrond viel.

„Laat ons nu ter dood gaan!" riep de moordenaar met een' vreeselijk spottenden lach.

De magistraat liet hem aan handen en voeten binden, als een wild dier; de geregtsdienaars legden hem in den hof, naast zijn' broeder, neder.

Deze boozen huilden als wolven, en maakten eene beweging in hunne woede, alsof eene venijnige slang hen gebeten had.

V.

Bij toortslicht, daalden de regter en zijne dienaars langs den naauwen trap af.

Welk bloedig schouwspel! Tot welke uitersten kunnen de gierigheid, de wreedheid en het hart van den verharden mensch gaan! Op tachtig voet diepte, was de arme Izua verbrijzeld! Ongelukkig schepsel, gestorven in den bloei harer lente!

Een ruim onderaardsch hol, ondersteund door acht steenen pilaren, was de plaats, waarop de put uitliep. Dit gewelf vormde drie zalen, door verscheidene kleine lampen verlicht.

In de eerste, was eene steenen tafel, met aangezette bijlen en messen; vlak bij, zag men twee stammen, die voor hakblokken dienden, en aan den voet, vier groote aarden schotels, waarin men nog het hoofd, de voeten, de handen

en de beenderen zag van eenen mensch, die eenige uren geleden in stukken was gesneden.

In eene andere zaal, was vleesch gereed gemaakt, om door broeder Camcomeros gekookt te worden in de ketels boven in den hof, om vervolgens verkocht te worden in de stad, door eenige daarvoor gehuurde negers.

In de laatste zaal was een riool, waarin het bloed der slagtoffers verdween; in eenen hoek eene groote kuip met ongebluschten kalk, waarin het hoofd van den armen slaaf Cani nog zigtbaar was.

Welk een stank! Welk een verpestende damp! Welke helsche dampkring!

Aan alle kanten waren bloedvlekken en beenderen van ongelukkigen.

De regter en zijne dienaars doorliepen de werkplaats der Camcomeros; vervolgens, door afschuw bevangen, gingen zij den trap weder op.

De Camcomeros lagen uitgestrekt, als twee wilde met bloed verzadigde dieren, vernietigd door de smart der banden en ijzers, zuchtende even alsof de menschelijke liefdadigheid nog medelijden met hen moest hebben.

Men plaatste hen op lastdieren, en even als kwaaddoende beesten, liet de magistraat hen naar de gevangenis brengen.

De geheele wijk van Sint-Lazarus kwam de vreeselijke woning der Camcomeros doorloopen.

De liefdadigheid bezorgde het lijk van de arme Izua en de ongelukkige overblijfselen van Cani. Zij werden begraven op het kerkhof, gelegen aan het einde van den straatweg van Sint-Lazarus.

Tien dagen later, werden de vrome gebroeders overtuigd moorden begaan en menschenvleesch verkocht te hebben. Zij bekenden hunne misdaad, werden veroordeeld om gehangen te worden, en stierven als lafhartige misdadigers.

Hunne hoofden werden in ijzeren kooijen gezet, en op de plaats der misdaad ten toon gesteld. Hunne armen spijkerde men vast op een' paal, aan het einde van den straatweg van Sint-Lazarus, op de oevers der zee, waar zij nog waren in het begin der tegenwoordige eeuw.

Geen wreeder dier dan de mensch.

DENIS BATTIN.

(Naar het Fransch.)

Op den 27sten October 1806 trok een detachement Hanoversche soldaten — in Fransche dienst — langzaam door de straten van Avignon, eene lijkkist dragende waarop een degen; treurig volgde de groote menigte bij welke zich landlieden, oud van dagen, hadden aangesloten; zelfs oud-officieren ondersteunden vrouwen, wier nederige kleeding duidelijk aantoonde te behooren tot den arbeidenden stand. Den voorbijganger was het, bij de beschouwing van dezen lijkstoet, niet moeijelijk te raden, dat men den schoot der aarde ging toevertrouwen het overschot eens mans die ééns landman was, soldaat, officier, vader en voornaam burger.

Nadat door den geestelijke het graf met wijwater was besprenkeld, hoorde men een dof gedreun,..... de doodgraver wierp de aarde op de kist. De talrijke aanschouwers, staarden diep bewogen en met gebogen hoofd op de vallende aarde die hen voor altijd van eenen bloedverwant, eenen waren vriend scheidde!... De Hanoversche soldaten, zelfs, hoe onverschillig ze ook gewoonlijk waren, deelden op dit zoo plegtig oogenblik, in de algemeene droefheid. Geweerschoten vielen.... de soldaten traden beurtelings vóór op het daartoe opgeworpen heuveltje en bewezen de laatste krijgsmanseer aan de nagedachtenis van hem die niet meer was.

Eenige oogenblikken daarna ging de menigte uitéén; geestelijken, soldaten en burgers hadden zich verwijderd. De lange dunne takken der wilgenboomen op het kerkhof, slingerden heên en weder, het ijzeren hek, door den wind bewogen, knarste op de hengsels, losliggende steenen ontvielen den ouden muur... niets was verandert... slechts één graf meer werd geteld op de begraafplaats van Avignon.

Te vergeefsch had eenige maanden daarna de vreemdeling gezocht naar de plaats waar het stoffelijk overschot van den ouden Franschen krijgsheld rustte; noch praalgraf, noch trotsch grafschrift trok de aandacht van den bezoeker; maar als het hooge, digt inéén gegroeide gras voorzigtig werd uit elkander geschoven, zoude men een klein, van zwart hout

vervaardigd kruis ontdekken, waarop de volgende woorden:

Denis Battin.

Niet verre van dit graf, verhieven zich twee rijk versierde gedenkteekenen: het eene, bestaande uit eene witmarmeren naald, zou den nakomeling doen kennen dat onder hetzelve het stof van *Jacob Petit de la Porte*, leverancier aan het leger des hoogen bewinds, rustte; het andere, hetwelk aan de praalgraven der oudheid deed denken, was versierd met het beeld der onsterfelijkheid, op wiens kleed het grafschrift in sierlijken vorm was uitgebeiteld: aan de eene zijde, namelijk, las men: *Josephine Chartet;* terwijl aan de tegenovergestelde zijde de waardigheid, de hoedanigheid en bekwaamheden van de overledene stonden uitgedrukt.

Tusschen een leverancier, alzoo, en eene tooneelspeelster, zonk het nederig houten kruis van den oud soldaat geheel in 't niet!... evenwel, het dient gezegd, gaarne toefde men eenige oogenblikken voor dien eenvoudigen naam: *Denis Battin.*

De bladzijden der Fransche geschiedenis prijken met zoo vele schitterende namen, dat daar onder slechts weinigen worden aangetroffen, in wien de herinnering is levendig gebleven aan hem, wiens merkwaardige levensloop wij wenschen te schetsen; wij echter, wij stellen Denis Battin ten voorbeeld.

In het leven en de bedrijven van nagenoeg alle Fransche maarschalken, generaals, kolonels of kapiteins treffen wij eene zekere overeenkomst aan, en toch, het is ons niet bekend dat, met uitzondering van Latour d'Auvergne, er nog twee of drie anderen, in het leger mannen gevonden werden, van wien men zeggen konde: zij waren hoogst zonderling, bezield met eenen lust tot strijden grenzende aan het fabelachtige, éénig in levens- en handelwijze. Als zoodanig, nu, zonder de voortreffelijke zonderlingheid van Latour d'Auvergne als eigenschap te bezitten, verdient Denis Battin in alle opzigten de aandacht van krijgsgeschiedkundigén; hij is, wij herhalen het, een voorbeeld, een bewonderingswaardig toonbeeld van den oud-soldaat.

Wij allen, zoo wel strijders vóór het keizerrijk als kinderen uit den tijd der herstelling van hetzelve, wij allen dekken met onzen krijgsmantel het graf van den ouden soldaat;

beschermen wij steeds dat graf opdat het stof van dien achtingswaardigen veteraan niet door eenigen storm worde verspreid!...

Helaas! deze regelen schrijvende bij het flaauwe schijnsel eener lamp, in de diepste stilte van den nacht, terwijl de krijgstrompet steeds rust, zie ik de lange rijen der staatkundige dagbladen, uit welken een dof, dreigend, dikwerf honend gemor voortkomt, dat zelfs de rust van den ouden soldaat in zijn graf, stoort! Nog eenige dagen welligt, en de roemvolle overleveringen der legers van eertijds, zullen tot de flaauwe herinneringen, tot de fabels behooren!... Aan ulieden dan, afgestorven krijgsmakkers in uwe vaandels gehuld, aan u zullen wij ons spiegelen, u zullen we ons ten voorbeeld stellen.... Een zwijgend wijzen op uwe daden zal ulieder antwoord zijn. De vaderlandsliefde, de belangeloosheid, de zedigheid, de zelfverloochening met verachting van grootheid en rijkdom, de trouw aan eed en pligt, al wat den mensch tot eer strekt zal het bestaan van een ieder uwer aanvullen.

Aan de zijde van den grooten Turenne, oud-soldaat, edelman, zal Denis Battin prijken, ook als oud-soldaat, maar.... landman!.... Ziehier dan het leven van Denis Battin; niets is verdicht, het is naauwkeurig en naar waarheid geschetst.

In 1723 had een landbouwer te Colonne, departement Jura (Frankrijk), het geluk vader te worden; het kind van vader Battin ontving den naam van Denis, groeide op steeds arbeidende met denzelfden ijver als waarmede zijne brave ouders immer zwoegden. Op den leeftijd van twintig jaren ontmoette Denis Battin op de markt eener nabijgelegen stad een korporaal der infanterie-Dauphin (1). De korporaal, volkomen meester in de kunst om te werven, was in dat gedeelte van het rijk gezonden om het regiment Dauphin voltallig te maken. De eenvoudige Denis Battin was aanstonds door de aardigheden van den korporaal voor dezen ingenomen: het kleine hoedje met strik en pluim, bevallig op 't hoofd geplaatst, witte rok met blaauwe uitmonstering, dit alles was voor den onnoozelen knaap van Colonne voldoende hem in den strik te lokken. De korporaal was in

(1) Dauphin — zoon des konings — naar denzelven werd dit gedeelte der infanterie genoemd. VERT.

't geheel niet zuinig op zijne woorden, daar hij alles beloofde, eer, roem; zelfs beloofde hij de grenadiers-epaulet en de sergeants streep!...

In zijne vuist lagchende, bespeurde de geslepen korporaal op het gelaat van Denis hoe zijn verlangen naar eene dergelijke kleeding, steeg, hoe hij zich reeds grenadier waande.... „Sergeants-strepen!" riep Denis uit, zijne handen inéén slaande; „Ja, ja, sergeants strepen," herhaalde de korporaal.

Geen van beiden vermoedden alstoen dat dit eenvoudige boertje, éêns officier zou zijn, kolonel der infanterie-Dauphin, generaal, generaal in het Fransche leger!....

De korporaal verteerde op eene milde wijze de penningen van Z. M. koning Lodewijk XV, — en Denis Battin, na dapper de wijnflesch te hebben aangesproken, eindigde met, eenigzins bewogen en bevende, zijne verbindtenis te onderteekenen, en was daarmede soldaat van den koning bij het regiment infanterie-Dauphin.

Den volgenden dag was de oorlogzuchtige aard bij den armen Denis geheel verkoeld; hij hechtte zich meer aan zijn dorp, hij had zijn ouderlijk huis boven alles lief, hij dacht aan den kerkweg, het stroomend beekje waar vrouwen en meisjes zich verzamelen om het linnen te wasschen, alles herdacht hij uit zijne eerste jeugd, terwijl hij zich, diep getroffen over zijne dwaling van den vorigen dag, op weg naar zijne woning begaf. Eensklaps ontmoet hij den korporaal, die hem, na eenen langen en hevigen woordenstrijd, in naam des konings, wien hij thans behoorde, in arrest stelde. In hem lag, zoo als hij dit menigvuldige malen toonde, de eigenlijke kiem waaruit de ware krijgsheld voortspruit; hij beschouwde (gelijk hij in lateren tijd dikwerf verklaarde) in de volharding van den korporaal — om hem tot dienst nemen te bewegen — zijne roeping en onderschreef alzoo vrijwillig eene nieuwe verbindtenis, daarbij in zich zelve onherroepelijk besluitende, geheel zijn leven aan de dienst te wijden.

Na een jaar tijds oefening werd Denis als bekwaam genoeg geacht, om door middel van vijandelijk lood te kunnen sneven; in 1744 loste hij vóór Kortrijk, door Lodewijk XV persoonlijk belegerd, zijn eerste geweerschot; in 1745 en 1746 was hij bij de belegering van Namen en Doornik en den veldslag van Fontenoy tegenwoordig, en na vier jaren dienst

met even zoo vele veldtogten, werd hij ten gevolge eener door hem verrigte schoone daad, tijdens de belegering van Brussel, benoemd tot grenadier. Bij deze eerste verwezenlijking der beloften van den korporaal-werver, werd de roode grenadiers-epaulet door onzen jongen soldaat op hoogen prijs gesteld.

Zij die de oorlogen van 1747 en 1748 met aandacht lazen, zullen zich herinneren, dat bij de belegering van Bergen-op-Zoom, twaalf grenadiers van Dauphin het eerst de bres besprongen en in de straten handgemeen waren met de soldaten van den prins van Hessen-Philipstad. Welnu! de grenadier Battin behoorde tot deze twaalf; maar hij, deugdzaam dorpeling, hij bezoedelde zijne handen niet door de aanroering van goud; het plunderen was in zijn oog afschuwelijk, en, was hij tot heden braaf soldaat, hij toonde tevens eerlijk man te zijn: twee vrouwen, hunnen rijkdom door de vlugt trachtende te redden, werden vervolgd door eenigen der overwinnaars, minder edelmoedig dan Battin; de vrouwen riepen zijne hulp in, en hij, toegerust met eene zeldzame kracht, zoodat meer dan éénmaal zes man voor hem moesten zwichten, aarzelde geen oogenblik de zwakke vervolgden onder zijne hoede te nemen, niet alleen, maar geleide hen naar eene schuilplaats, waar hij persoonlijk waakte tot de orde hersteld was. Niet zonder vreeselijken strijd redde Denis de eer, het vermogen, welligt het leven dezer ongelukkigen.

Des anderendaags, toen deze vrouwen, jong en schoon, hun goud en juweelen den jongen grenadier aanboden als hulde van erkentelijkheid aan betoonden moed, glimlachte hij, zeggende: „Verberg dit alles spoedig, de plunderaars, u hiervan in 't bezit wetende, zouden het u wel eens lastig kunnen maken." Te vergeefsch hielden zij aan, Battin verwijderde zich met de handen in zijne ledige zakken, fluitende, zonder zelfs er aan te denken dat hij als eerlijk man had gehandeld. De kolonel van het regiment Dauphin deze belangelooze daad van zijnen jongen grenadier vernemende, benoemde hem, vijf jaren daarna, tot sergeant (1).

---

(1) Wij zijn verpligt te herhalen dat dit alles overeenkomstig de waarheid is geschetst. De oude levensbeschrijvingen alsmede de officiële bescheiden, in het laatste gedeelte der vorige eeuw uitgegeven, bevestigen het ten vollen.

Welligt zoudt ge denken dat Battin met weinig ijver zijnen koning diende, minder moedig zich betoonde op het slagveld, aangezien de belooning voor zijne verrigtingen eenige jaren achterwege bleef; welligt gelooft ge dat flaauwheid of ontmoediging plaats nam in de ziel van den jeugdigen soldaat, en dat eenige klagt over zijne lippen vloeide.... O, neen! in de gelederen van de infanterie-Dauphin heerschtte geenszins die eergierigheid overdekt met een waas van ijverzucht, die de schaduwzijde van het krijgsmansleven uitmaakt; Denis riep steeds vrolijk uit: „ik vervulde slechts mijnen pligt als soldaat; bemind, geëerd door mijne meerderen, ontmoet ik steeds eenen vriendelijken blik, een gul onthaal en eene voorname bescherming. Wat ontbreekt mij nog? Mijn rok is de schoonste van het koningrijk, het is een kleed van den Dauphin, van den zoon des konings van Frankrijk! Ben ik niet gelukkiger dan in mijn dorp alwaar het zweet mijns aanschijns elke bete broods bevochtigde?".... Zoo sprak de jonge grenadier, en toen hij op zijnen witten rok de sergeantsstrepen zag schitteren, hem in naam des konings geschonken, was hij vrolijk en trotsch als eene jonge bruid. „Ik ben dan benoemd tot sergeant," riep hij in vervoering uit, „ik, arme onnoozele, geheel vreemd aan de kennis der oorlogsvoering, ik zal het bevel voeren over korporaals, grenadiers, fuseliers; ik zal hun leidsman zijn, hun aller meester!.... Bevinden zich onder hen geene die meerdere verdiensten dan ik bezitten, meerdere kennis, meerderen moed? O! mijne gouden strepen, zij zijn schooner dan men zoude denken en het zal mijnen kolonel nimmer leed doen mij in eene meer naauwe betrekking met de heeren officieren van het regiment Dauphin te hebben geplaatst."

Eenigen tijd daarna werd Denis Battin benoemd tot sergeant bij het korps grenadiers en nam in deze betrekking deel aan de zeven veldslagen in Hanover. Van 1753 tot 1763 was hij onafgebroken te velde en ontving daarbij vier wonden.

Op veertigjarigen leeftijd onderscheidde Battin zich op eene bijzondere wijze in den slag bij Fillinghausen: een geweerkogel trof hem en smoorde in den onderbuik, een stuk laken medevoerende; hij onderging met de grootste bedaardheid eene verschrikkelijke operatie, terwijl hij zeer koelbloedig de

plaats aanwees alwaar dat stuk laken hem de meeste pijnen veroorzaakte. In den slag bij Minden verloor hij, door het springen van een bom, twee ribben. Na verloop van veertien dagen in het hospitaal behandeld en aan de herstellende hand zijnde, verneemt hij dat zijn regiment was opgerukt om slag te leveren; Battin ontsnapt en bereikt, met de uiterste inspanning van krachten, eene boerenwoning, waar hij uitgeput en afgemarteld door de ondragelijkste pijnen, neêrvalt. Tot zich zelven gekomen, smeekt hij die goede lieden hem al hun linnen te verkoopen 't welk zij konden ontberen; zij wikkelden hem in een breed laken, zoodat hij, alhoewel met meer moeite, onder mindere pijnen adem konde halen.

Op deze wijze marcheert hij acht uren, gedeeltelijk door bosschen; op 's vijands terrein en bereikt gelukkig zijn regiment nog vóór het oogenblik van treffen (1).

Battin sprak gaarne over dezen slag, dezen dag van Fulda; het was een luisterijke dag voor onzen met wonden overdekten onderofficier!.... Hij *kon* ook trotsch daarop zijn, en langen tijd, ja zeer langen tijd daarna, toen het regiment Dauphin bij het 29ste van linie overging werd nog over de grenadiers van Fulda gesproken: de kompagnie van Battin was ter sterkte van drie officieren en vijf en veertig onderofficieren en soldaten; gedurende het treffen bij Fulda, werd dezelve gedetacheerd maar eenen meer voorwaarts gelegen molen, doch door den gids misleid, valt deze kompagnie in eene hinderlaag van hussaren (2).

Deze Pruissische ruiters, ongeveer twee honderd in getal, hieuwen dapper op onze grenadiers in. De Fransche officieren, elken tegenstand nutteloos achtende gaven zich over aan den kommandant der kavallerie, die Battin toeriep: „geef uwe wapens over, in navolging van uwe officieren." — „Komt en neemt ze," antwoordt onze sergeant, „grenadiers sta mij bij!".... dit zeggende, kruist hij voor de borst een zonderling wapen, alléén door de sergeanten van het regiment Dauphin, in het leger, gedragen, bestaande uit een

(1) Zie Château-Neuf, 21e gedeelte.

(2) Zwarte hussaren, hussaren van het doodshoofd. Zij hadden een doodshoofd voor den chacot.

vork met twee tanden, voorzien van twee haken in den vorm van een hellebaard. Er ontstaat nu een hevig gevecht; de Pruissische kommandant, te paard, valt met woede den sergeant aan, die hem trotseerde; hij tracht hem neêr te houwen, doch Battin, weert af, stoot terug, gaat vooruit, wijkt uit, gaat achterwaarts, roept zijne grenadiers toe, en wendt en keert zich tot het hem eindelijk gelukt de vork in het ligchaam van zijnen tegenstander te stooten, die ontzield van het paard valt. Nu vallen alle hussaren den sergeant op 't lijf; de wapens doorklieven de lucht, het bloed stroomt over het gelaat van Battin; intusschen vallen zijne grenadiers of worden genomen, zoodat hij bijna geheel alléén het gevecht moest onderhouden. Eene laatste kans tot uitkomst doet zich nog vóór: hij springt over eene heg en verdedigt zich als achter eene borstwering, maar de hussaren omsingelen hem, dringen op en in een oogenblik lag onze held onder de paarden, zoodat vooral zijn hoofd aan alle zijden gewond was. Ontwapend en gevangen, wilde men hem met een zwaard doorsteken, toen een korporaal toeschoot en riep: „het is een brave kerel, brengen we hem naar het hoofdkwartier." Hem, door wiens hand tien mannen sneefden benevens hunnen aanvoerder; hij die eenen strijd had volgehouden, waarbij vijftig het leven lieten, hem werd door zijne overwinnaars genade geschonken!.... Hoe groot is dat rijk der dapperheid!!.... De sergeant Battin, thans het voorwerp van bewondering, ja van achting bij zijne vijanden, werd met de weinige overgeblevenen gebragt voor den prins Ferdinand van Brunswijk. Verbaasd, bij het verhaal van dat heldhaftig gevecht, zeide de prins tot Battin: „Sergeant, ik wensch uwen kolonel, den Dauphin een schoon geschenk te geven, en gij, „liet hij tot de zijnen volgen," „gij geeft hem aan zijne kompagnie terug, zulke dapperen behooren niet tot de krijgsgevangenen."

Zij werden op wagens naar het Fransche leger terug gevoerd; de drie officieren waren verpligt de gelederen te verlaten en Denis Battin werd benoemd tot tweeden luitenant bij het regiment infanterie-Dauphin. Dit viel voor in 1768, en de luitenant Battin telde nu vijf en veertig jaren.

Te vergeefs zoude men trachten het gevoel te beschrij-

ven, dat den sergeant Battin bezielde, toen hij door zijnen kolonel, vóór het front van het geheele regiment als tweede luitenant werd voorgesteld en erkend! niets inderdaad is schooner, eervoller, dan den rang van officier te verwerven, wanneer daarvoor, als eenvoudig soldaat den werkkring begonnen, schier dagelijks, ja elk uur, gestreden is!..... Geene andere loopbaan geeft een juister denkbeeld der betrekking tusschen de woorden *soldaat* en *officier*. Bij het 3de regiment ligte infanterie, heb ik eenen ouden tweeden luitenant gekend, die, na deel te hebben genomen aan de oorlogen van het keizerrijk, gedurende den veldtogt in Spanje — 1823 — tot dien rang was bevorderd. Deze luitenant, die Polen, Duitschland, Italië, Portugal en Frankrijk had doorloopen steeds met den randsel op den rug, bewaarde als een heiligdom, een paar wollen epauletten... Zijne epauletten, als soldaat gedragen!.... Dikwerf lag hij dezelve nevens de officiers-epaulet en gaf zich alsdan, met de ellebogen op de tafel, het hoofd in de handen, langen tijd aan bespiegelingen over. Eens, dat ik hem in zoodanigen toestand overviel, zeide hij met weemoed: „hierin ligt de geschiedenis van mijn geheele leven; deze wollen- en zilveren stof is gemengd met tranen, bloed, bittere teleurstellingen, vreugde,.... wanhoop.... Ja zelfs zoude ik er de sporen van denkbeelden tot zelfmoord nog in kunnen terug vinden; gedurende twintig jaren heb ik, nacht en dag, in de kazerne, te velde, in het schilderhuis, op het slagveld, in de gevangenis, op het leger in een akelig hospitaal, in het Noorden, in het Zuiden, badende in de sneeuw, of het gelaat verzengd door de zon gezwoegd, steeds heb ik, sedert mijn achtiende jaar tot nu ik veertig heb bereikt, getracht om die wollen stof in zilveren te herscheppen. O! mijn kameraad! nimmer heeft zich eenig goudmaker den arbeid getroost, die ik mij geheel vrijwillig heb opgelegd tot het verkrijgen van roem, dat is te zeggen, van die zilveren epaulet, die gij daar ziet!.... De goudmaker sliep, terwijl ik niet sliep! de goudmaker at, terwijl ik niet at, de de goudmaker leeft, en ik.... ik kwijnde weg!.... De goudmaker is er meester van, zijne smeltkroezen weg te werpen, terwijl ik door duizende onzigtbare banden, aan mijn geweer, mijn trouwe medgezel, gebonden was!....

Aan deze epaulet offerde ik het huiselijk genoegen: nimmer zal eenig kind het blonde hoofdje op mijne knie doen rusten, nimmer zal eene gade mij in mijne woning „welkom" heeten!.... Deze epaulet zal de eenigste gezellin mijns levens zijn en bij mijn verscheiden zal zij met mijnen sabel, aan het graf, mijne bloedverwanten en vrienden vertegenwoordigen."

Bitter glimlagchende vervolgde hij: „Mijn vader had mij tot erfdeel nagelaten twaalf à vijftien duizend francs, die ik besteed heb tot 't verkrijgen dezer zilveren épaulet, zoodat mij niets, volstrekt niets overig bleef; ik tel thans veertig jaren mijn waarde krijgsmakker, ik ben tweede luitenant, en beklaag mij geenszins;.... deze epaulet strekt mij tot troost in alles." — Dit zeggende stond hij op en nam de kwartiermuts van 't hoofd. — Op veertigjarigen leeftijd was dit kaal en het had den schijn als had hij reeds zestig winters beleefd!

Vertoonde de luitenant zich op de straat, alsdan zag de jonge windbuil met verachting op zijne verstelde kleeden; zat hij voor een koffijhuis, ook dan wierp eenig bankier, in zijne caleche stappende, op hem eenen medelijdenden blik, waarin men duidelijk de woorden las: „*renteloos.*"

Hij had het eerekruis verdient, doch een, bijna geestig, *schrijver* werd dit uitgereikt ten einde hem behoorlijk in de maatschappij gevestigd te zien; — de bejaarde luitenant streek zijne bruin-roode hand over de epaulet en sprak daarbij eenige half onverstaanbare woorden in zich zelven, waarvan echter de laatste luidden: „Gij mijne epaulet zult mij immer rein, vlekkeloos blijven." — Ik geloof dat de luitenant zijn epaulet lief had, als eene teedere moeder haar kind.

Te langen tijd echter, dachten wij niet aan onzen sergeant Denis Battin, nu tweede luitenant bij de infanterie Dauphin; er bestaat ook werkelijk eene overeenkomst tusschen hem en den tweeden luitenant van het 3de ligte infanterie, zoodat men, van dezen sprekende, den anderen herdacht.

Denis Battin nam, als tweede luitenant, deel aan den oorlog op Corsica; later werd hij naar Amerika gezonden en onderscheidde zich aldaar zoo als gewoonlijk. In zijne betrekking als kommandant van een fort op de reede van

Brest, werd hij benoemd tot ridder der koninklijke en militaire orde van den heiligen Lodewijk; hij telde alstoen zes en veertig dienstjaren en werd naar ouderdom in rang benoemd tot eersten luitenant.

Een besluit werd genomen dat officieren, die als ware het bij toeval tot dien rang waren bevorderd niet tot kapitein konden in aanmerking komen!.... daardoor verbleef Battin zeer langen tijd in dien eersten luitenants-rang, „ziende zich bij elke bevordering" zoo verhaalt een geschiedschrijver, „vóórgegaan door kadets die nog niet geboren waren tijdens hij de Engelschen en Pruissen sloeg." Evenwel, dit besluit werd in 1791 door de Staten-generaal ingetrokken, en Battin benoemd tot kapitein.

In het laatst van 1792 had Denis Battin den leeftijd van bijna zeventig jaren bereikt en telde vijftig werkelijke dienstjaren (1). Bij zijne benoeming tot kapitein trok hij te velde in de omwentelings-oorlogen: steeds te voet, immer aan 't hoofd, was hij een voorbeeld van jeugdigen moed en strenge krijgstucht (2). Tijdens den veldslag bij Jemmapes, voerde Battin, nu luitenant-kolonel, het bevel over zes bataillons van de 29ste halve brigade, eertijds infanterie-Dauphin; de brave grijsaard marcheerde aan het hoofd zijner in gesloten orde marcherende troepen over een uitgestrekt veld, met breede en vol water staande slooten doorsneden; zonder behulp van bruggen of fascines (takkebossen) trokken de soldaten, geleid door hunnen aanvoerder, door de schier ondoorwaadbare moerassen; vielen alzoo, geheel onverwachts op het dorp Jemmapes, verdreven den vijand en namen twee kanonnen benevens een houwitzer (3). Het was waarlijk een

(1) Werkelijke, effectieve dienstjaren, ter onderscheiding van die dienstjaren, welke door het bijwonen van eenen veldtogt, voor dubbel tellen. Wanneer men alzoo bij de vijftig dienstjaren van Battin, zijne veldtogten of zoogenaamde campagne-jaren telde, zoo zoude dat getal veel grooter zijn. VERT.

(2) Geschiedenis der Fransche generaals.

(3) Hiervan lezen wij in Jomini: „Histoire des guerres de la revolution:" „Luidens de Oostenrijksche rapporten wordt het verlies van dezen post toegeschreven aan de omstandigheid, dat dezelve werd overvleugeld door 3 Fransche bataillons, welke door de voor onwaadbaar geacht wor-

schoon schouwspel, te zien hoe die onverschrokken grijsaard daar liep aan het hoofd zijner soldaten, leunende op eenen stok, den degen in de schede, en glimlagchende de vijandelijke batterijen zijnen jongen vrijwilligers aanwijzende!!...
Na de overwinning zette hij zich op eene trommel, droogde zich het voorhoofd en zinspeelde langen tijd op Jemmapes, en Fontenoy, op Lodewijk XV en het Fransche gemeenebest.

Steeds goedhartig, eenvoudig en zedig, vond men immer in de vaderlijke taal van den luitenant-kolonel Battin, den openhartigen, jongen dorpeling, den fuselier bij de infanterie-Dauphin, terug.

Bij den slag van Neerwinden in 1793, wederstond Battin — de drie bataillons van de 29ste halve brigade aanvoerende — gedurende den terugtogt van het Fransche leger, een sterk Oostenrijksch artillerievuur, en trok, zeer geregeld en elken aanval wetende af te weren, tot op de hoogten van Tienen (Tirlemont) terug. De generaal-opperbevelhebber Dumouriez, met een der vertegenwoordigers (1), reden hem te gemoet en benoemden Denis Battin tot kolonel, op het slagveld zelve. Weinige dagen vóór het gevecht, waarin de generaal Dampièrre sneuvelde (2), was door dezen reeds den kolonelsrang aan Battin toegezegd: tranen welden in het oog van den ouden, grijzen soldaat, toen Dampièrre, vóór het front van het regiment hem toesprak: „Burger Battin, gij hebt door uwe uitstekende diensten, het vaderland hoogstens aan u verpligt; namens hetzelve benoem ik u tot kolonel-kommandant der 29ste halve brigade!". Gedurende een lange wijle tijds drukte Battin de handen van den braven, ongelukkigen Dampièrre en zeide eindelijk, zeer bewogen: „dit is de schoonste dag mijns levens!"

Na de dood van Dampièrre, werd de kolonel Battin benoemd tot brigade-generaal, in afwachting der bekrachtiging door de Nationale Vergadering; hij voerde persoonlijk het bevel in de voorliggende werken van het front van aanval en wel dagelijks gedurende twaalf uren.

zendt moerassen aan de rivier de Haine, trokken." Verder wordt daarbij gemeld, „dat dit door middel van planken was geschied." Vert.

(1) Uit de „voorloopige Nationale Vergadering — Fransch Gemeenebest.

(2) Bij het ontzetten van de vesting Condé.

Bij eenen aanval op den bedekten weg werd Battin door een kogel aan den regter schouder, zwaar gekwetst; hij verdedigde niettemin dezen post voet voor voet tot aan de escarpe (1) en was de laatste die binnen de belegerde plaats trok. Bij de overgave van Valenciennes, werd Battin naar de Vendée gezonden. Door den minister van oorlog werd zijne benoeming tot brigade-generaal bevestigd, doch Battin weigerde die, zeggende: „Sedert meer dan vijftig jaren behoor ik tot het regiment thans onder mijne bevelen, ik verlang geenszins hetzelve te verlaten, ik heb er alle mijne soldaten zien aankomen, en zij noemen mij hunnen vader; hiermede zijn al mijne wenschen bevredigd. Daarenboven schiet mijne kennis te kort en bezit ik niet de vereischte eigenschappen tot het voeren eens opperbevels; mijne krachten laten het niet meer toe, om het bevel te voeren over verscheidene regimenten en deze te leiden." Even nederig als braaf, wenschtte hij in zijn regiment — Dauphin — te blijven, als zijnde hetzelve zijne bakermat, zijn leven!

Onder de driekleurige kokarde van de 29ste halve brigade, trof de generaal Battin nog helden aan van Meenen, Doornik, Fontenoy en de veldslagen in Hanover; de nieuw aangekomenen in deze brigade, sprak hij toe: „mijne kinderen draag het regiment Dauphin groote achting toe, als ge wenscht dat over vijftig jaren de 29ste halve brigade door uwe kleinkinderen zal geëerd worden."

Te Beaupréau, viel Battin de Vendeërs aan, en vervolgde hen tot in hunne schuilplaats, zonder één man van zijn legerkorps te verliezen; wij zeggen zijn legerkorps, want in weerwil van zijn verlangen om als kolonel bij de 29ste halve brigade te blijven, had men hem als generaal het bevel over eenige brigades opgedragen. Het treffen bij Beaupréau was de laatste krijgsverrigting van Battin. Het aanhoudend bivouaceren en de gestadige veldslagen gedurende vier achtereenvolgende jaren, hadden zijne gezondheid ondermijnd; hij verliet alzoo de dienst op vier- en zeventigjarigen leeftijd, niet meer kunnende marcheren noch te paard rijden.

Gedurende eenen geruimen tijd nog leefde de generaal Battin genoegelijk te Avignon, in den kring zijner betrek-

(1) Binnenglooijing der gracht, aan de zijde der borstwering.

kingen. Wanneer eenig regiment de stad dóórtrok, vereerde hij het steeds met een bezoek; hij volgde op de kaart de stratégische bewegingen der groote legers van dien tijd en verheugde zich bij de inname van Toulon — 19 December 1793 — en later nog bij de veldtogten in Italië. Twee jaren vóór zijn verscheiden zag hij de herstelling van het Fransch keizerrijk.

Bij het naderen der laatste oogenblikken des grijsaards, vorderde hij zijnen degen en zeide toen met zwakke stem: „ik sterf, ik heb zeer langen tijd geleefd en, zoo ik vermeen, tot nut van mijn vaderland, — gedurende dertien jaren soldaat, twaalf jaren korporaal en sergeant, vier en twintig jaren eerste en tweede luitenant, immer op het slagveld, was ik getrouw aan het vaandel, eed en pligt; menigmaal, mijne vrienden, smaakte ik de bittere vrucht der onregtvaardigheid, doch ik gedroeg mij daarbij geduldig,.... vroeg of laat zoude de belooning volgen. — Vaartwel mijne vrienden, ik kan dit leven verlaten zonder berouw of klagt, want ik was bij Fontenoy en Marengo — voor 't laatst druk ik mijnen degen aan 't hart." Zijne stem verzwakte, de oogen slooten zich.... Zijne ziel ontvlugtte de aardsche woelingen.....

Ingevolge zijnen uitersten wil, werden de gelden bestemd voor de ter aarde bestelling en grafnaald, verdeeld onder de arme kinderen en gebrekkige oude lieden.

Naauwelijks dertig jaren (1836) vervlogen na het afsterven van den generaal Battin, en reeds ligt zijnen naam onder het stof der vergetelheid, en hoe veel nut kan men evenwel uit het leven van dien man putten!....

Alle menschelijke deugden schenen in den persoon van Denis Battin vereenigd te zijn geweest, maar deze deugden oefenden slechts hun gezag uit binnen den kring des krijgsmanslevens; hij maakte geen deel uit der algemeene volksliefde.... Het was den met laauweren gekroonden dichter niet waardig zijne welsprekenheid te offeren aan het leven van een Fransch soldaat,.... hierin vindt men de oorzaak voor de algemeene vergetelheid.

Men rigt standbeelden op, eerzuilen, voor groote mannen, men schrijft lange lofredenen ter hunner eere, de graveernaald schenkt nog aan het nageslacht het afbeeldsel van den grooten man, overal eindelijk, brengt men eenigen

prijs toe aan de deugd, maar men verliest daarbij uit het oog de eerste, de gewigtigste.... de zelfverloochening, de onthouding!....

In het soldatenleven alléén, wordt deze deugd beoefend; in de kazerne huisvest ze onder het kleed van den onderofficier of van den armen tweeden luitenant, en.... in de zamenleving erkent men ze in den ouden, gepensioneerden kolonel of generaal.

A. GLIMMERVEEN.

GENERAAL MANFREDO FANTI.

Een der ervarenste, geoefendste en tegelijk onverschrokkenste officieren in het Piemontesche leger is de generaal Manfredo Fanti. Geboren in het jaar 1810 te Carpi in Modena, kwam hij reeds als veertienjarige knaap op de militaire school te Modena en verliet haar vier jaren later als luitenant der genie. Kort daarop, in de jaren 1830 en 1831 braken de bekende onlusten in Italië uit en door eene gloeijende vaderlandsliefde bezield, sloot de jonge officier zich bij de insurrectie aan. Deze eindigde echter reeds na weinige maanden met de volledige verstrooijing der Italiaansche armee en nadat ook nog het laatste gevecht bij Rimini, op den 25sten Maart 1831 zegerijk voor de Oostenrijkers was uitgevallen scheepten de meeste Italiaansche officieren, waaronder ook Manfredo Fanti, zich den volgenden dag te Ancona in, om over de Adriatische zee te ontvlugten. Doch de Oostenrijksche oorlogschepen waren flinker dan hunne barken, en zij werden na eene korte jagt ingehaald, om onmiddellijk naar de vesting Kuffstein in Tyrol gebragt te worden. Nu kwam evenwel de koning van Frankrijk tusschenbeide, en bragt het werkelijk zoo ver, dat de meesten van hen verlof bekwamen, om naar Frankrijk te gaan. Onder hen bevond zich ook de jonge Manfredo en daar hij voor geenen prijs zich aan lediggang wilde overgeven trad hij weldra in de Fransche armee. Drie jaren diende hij daar en was onder den generaal Fleury bij den vestingarbeid te Lyon tegenwoordig. Doch aangezien hierbij niet veel roem te winnen was, wendde hij zich in 1835 naar Spanje om daar met de liberale koninklijke partij tegen den absoluten pretendent

Don Carlos te strijden. Hier onderscheidde hij zich weldra, en ofschoon hij als vreemdeling niet zoo spoedig opklom, als een Franschman zou gedaan hebben, zoo had hij toch in 1848 de waardigheid van overste verworven. Ja, hij zou zonder twijfel binnen kort eenen nog hoogeren post bekomen hebben, wanneer niet eene andere gebeurtenis ware tusschenbeiden getreden. In genoemd jaar brak namelijk de omwenteling in Italië ten tweeden male uit en nu nam Fanti natuurlijk zijn afscheid om naar zijn vaderland terug te ijlen. Daar stelden hem de Lombarden tot generaal-majoor en lid der commissie van verdediging aan, en toen de beruchte generaal Ramorino, wiens verraad den Oostenrijkers op den 20sten Maart 1849 den overgang over de Po bij La Cava verschaft had, door een vonnis van den krijgsraad ter dood veroordeeld was, droeg men hem, in weerwil van zijne betrekkelijke jeugd het opper-commando over de Lombardische Milaandivisie op. Kort daarna werd echter, na den ongelukkigen slag bij Novara, de vrede gesloten, en dewijl met Lombardije weder onder Oostenrijk kwam, was zijn commando ook ten einde. Daarentegen nam de koning van Sardinië hem nu in zijn leger op en vertrouwde hem niet alleen het opperbevel over eene brigade toe, maar zond hem ook met het legerkorps dat den Krimoorlog medemaakte, naar Turkije. Belangrijke wapenfeiten werden daar niet verrigt, doch Fanti onderscheidde zich evenwel roemvol in den slag aan de Tschernaja, en werd dien ten gevolge met het commandeurskruis van het legioen van eer versierd. Drie jaren later werd hij tot luitenant-generaal verheven en had in den zoogenaamden Italiaanschen veldtogt van 1859 het opperbevel over de tweede Sardinische divisie. In deze hoedanigheid maakte hij den slag van Magenta en later het treffen van San Martino mede, en vervulde bij beide gelegenheden zoo goed zijne pligten, dat vriend en vijand hem den lof van dapperheid en doorzigt niet ontzeggen konden. In October 1859 benoemden de provisionele regeringen van Toskane, Parma, Modena en de Romagna hem tot opperbevelhebber hunner vereenigde strijdkrachten en weldra toonde hij, dat men geene betere keus had kunnen doen. Door zijne veelzijdige ervaring wist hij in weinige maanden de verschillende korpsen te organiseren, en overwon tevens door zijne energie

de ijverzucht, die tot hiertoe onder de Toskaners, Romagnolen, Modanezen en Parmanen bestaan had. Wegens deze talenten riep graaf Cavour hem in Januarij 1860 als minister van oorlog in het kabinet, en de voortreffelijke diensten, die hij als zoodanig aan zijn vaderland bewees, zijn algemeen bekend. Na den dood van Cavour trad hij weder in het leger terug, doch zijn koning wilde hem te gelijk voor de parlementaire werkzaamheden behouden en benoemde hem tot levenslang lid van den senaat. Beide betrekkingen, die van luitenant-generaal en van senator vereenigt hij ook nu nog in zijn persoon en zijne toekomst is dus geenszins nog gesloten. Integendeel schijnt hij door de bescheidenheid en nederigheid, die hij als senator toont, alsmede door de vastheid en militaire gestrengheid, waarmede hij als generaal optreedt, geroepen te zijn, om bij de aanstaande gebeurtenissen weder eene belangrijke rol te spelen.

Wij zullen dus later nog wel eens gelegenheid hebben, om op hem terug te komen.

HET JAPANSCHE GEZANTSCHAP.

Hoe komen van alom stroomen bezoekers naar de Theemsstad, die in deze dagen zoo vele wonderen van natuur en kunst ter beschouwing aanbiedt. Duizenden vervangen dan ook elken dag de duizenden, die ze den vorigen bewonderd hebben; en nu laatstelijk zijn ze door aanschouwers bekeken geworden, die zelven de aandacht welligt even zoo veel trokken als het de voorwerpen deden, dáár ten toon gespreid. — Geen wonder! Zij kwamen uit het verre Japan, met welks bewoners wij Europeanen, tot heden ten dage nog zoo geen gezellig verkeer aangeknoopt hebben.

Iedereen komt naar de Groote Tentoonstelling, om de Japansche ambassadeurs, drie in getal, met een dozijn ondergeschikte officieren en waardigheidsbekleeders, ruim dertig individus in het geheel uitmakende, te zien. Voor het oogenblik hebben wij slechts met vorsten te doen — te weten de vorst van Semotsooky, de vorst van Ewamee en de vorst van Noto. De geleerde Maegowan verklaart ons in zijne boeijende voorlezingen wat hij een' Japanees noemt: „*Wie is wie?*” maar daar wij dit werk niet bij de hand hebben om

het te kunnen raadplegen, zoo moeten wij ons nu bepalen tot eenige woorden over de bovenvermelde notabiliteiten.

Semotsooky grenst aan de provincie, waarin de hoofdstad Jeddo ligt. Het wordt onder de eerste vorstendommen van den tweeden rang geteld. Het is omtrent zeventig mijlen lang en veertig breed. Het land is vruchtbaar en met vele wateren doorsneden, en brengt overvloedig gras en granen voort.

Ewamee is eene maritieme landstreek op de noordwestkust, omstreeks vijfhonderd mijlen van de hoofdstad. Het behoort ook tot den tweeden rang, maar is een minder belangrijk gewest. Wij leeren van de Japansche aardrijkskundigen dat dit gedeelte van de kust eenen overvloed van krabben oplevert, en dat de inboorlingen er veel zout bereiden.

Noto is eigenlijk een schiereiland aan de noordkust, omstreeks honderd vijftig mijlen van Jeddo. Het is omtrent van dezelfde uitgebreidheid als Ewamee. Het land is bergachtig en weinig vruchtbaar. Granen komen er later tot rijpheid dan in de meeste andere provinciën. Er is een overvloed van visch en de bergen zijn rijk aan ijzererts. Of deze heeren nu echter inderdaad in het bezit van die vorstendommen zijn, of dat hunne titels er eenvoudig aan ontleend zijn — zoo als bij voorbeeld de titels van „hertog van Kent," of „Graaf van Parijs" — is niet volkomen zeker; het is intusschen waarschijnlijk dat zij in de beschreven distrikten gebied voeren.

Er zijn meer dan driehonderd vorstendommen, zoodat de Taicon of tijdelijke keizer ons in het geheel een percent van zijne adellijke titularissen heeft toegezonden. Zij hebben reeds, voor dat zij de duizende wonderen op de Londensche expositie aanschouwden, kennis met de Engelsche natie kunnen maken; want de „Odin," waar zij aan boord waren, heeft Hong-Kong aangedaan. Wij weten niet welken indruk zulks op hen gemaakt heeft; er mag echter verondersteld worden dat zij het de Chinezen niet benijdden de Engelschen van zoo nabij tot hunne buren te hebben, en dat zij er niet dan zeer schoorvoetende toe over zouden gaan hun ook maar één der duizende kleine Japansche eilandjes af te staan. En als zij in Cochin-China eenen blik op Turon geworpen, en de Franschen in dat land in hunne nieuw verkregen bezittingen aan het werk gezien hebben, zullen zij die ook nog

wel niet eerstdaags tot hunne naaste buren maken. En zij hebben de Maleijers op Java zekerlijk ook voor hunne onafhankelijkheid niet al te ruimschoots schadeloos gesteld geacht door de bescherming van het Hollandsche bestuur. In één woord als zij de schrandere waarnemers zijn, waarvoor wij hen houden, dan zullen zij er heel ingenomen mede zijn dat hunne geographische ligging hun uit eilanden bestaand vaderland eene zeer begeerenswaardige mate van veiligheid verzekert.

Te Suez maakten zij voor de eerste maal gebruik van den spoorweg en werden langs Caïro en de pyramiden door het land der Pharao's gevoerd op eene wijze, zoo snel en zoo comfortable dat het wel eenigzins verschild zal hebben met hunne „palanquins." Als zij nu hunne reis van Alexandrië naar Marseille voortzetteden geraakten zij onder Franschen. In de vrolijke hoofdstad van Napoleon III, verkregen zij van dien monarch de belofte dat hunne terugreize naar Japan in een oorlogschip zou geschieden; en dit heeft hunne staatkundige bemoeijingen aan die zijde van het kanaal begonnen en besloten.

Hun verschijnen in Europa, hunne belangstelling in werktuigkunde en nijverheid boezemt in onze dagen eene belangstelling voor hun land in, waarom wij deze nadere bijzonheden aangaande deze drie vorsten onzen lezers mededeelen.

Julij 1862.

PAUS PIUS IX.

(Naar het Hoogduitsch.)

In de tegenwoordige dagen kan het niemand onwelkom zijn, eene levensschets van den opvolger van St. Petrus te ontvangen; wij meenen den lezers van dit Tijdschrift daarom geene ondienst te doen, met de volgende korte levensbeschrijving.

Giovanni, Maria, graaf van Mastaï-Feretti, thans paus Pius IX, geboren te Sinigaglia, gebied van Ancona, op den 13den Mei 1792, werd in zijne jeugd voor den militairen stand bestemd, diende een tijd lang in het Fransche, en daarna in het Oostenrijksche leger, was evenwel spoedig genoodzaakt wegens den toestand zijner gezondheid, de krijgsdienst te verlaten, en werd geestelijke.

In 1823, ging hij in het gevolg van monsignore Musi naar Chili, in Zuid-Amerika, en keerde eerst na verloop van twee jaren naar Europa terug. De toenmalige paus Leo XII, vatte toegenegenheid voor Mastaï op, verhief hem achtereenvolgens tot de waardigheden van prelaat, president van het hospitaal St. Michaël, en eindelijk tot aartsbisschop van Spoleto. De opvolger van Leo, Gregorius XVI, droeg het aartsbisdom Imola aan zijne zorgen op; negen jaren later werd hij tot kardinaal benoemd.

Paus Gregorius overleed in het begin van Junij 1846. Den 14den van die zelfde maand vergaderde het conclave, om tot de keus van een nieuwen paus over te gaan, hetgeen door schriftelijke stemming, *scrutinium* genaamd, geschiedt. Zes en dertig kardinalen waren aanwezig, en Mastaï moest de stemmen opnemen. Het eerste briefje, dat hij losmaakte, droeg zijn naam; het tweede insgelijks; met het derde was het even zoo. Nadat zich dit twintig maal herhaald had, begaf hem zijne zelfbeheersching. Door aandoening overmeesterd, verzocht hij aan de vergadering zich te mogen verwijderen, en een anderen kardinaal zijne taak te laten volbrengen; — doch de wetten der Roomsch-Katholieke kerk zijn bij zulke gelegenheden zoo gestreng, dat de toestemming van zijn verzoek, de verkiezing onwettig gemaakt zoude hebben, en al het gebeurde van nul en geener waarde zou geweest zijn; het conclave raadde hem daarom te gaan zitten, ten einde zich te herstellen.

Bleek, zonder een woord te uiten en zonder eenige beweging, zonk Mastaï op een stoel neder, en dronk een glas water, dat één der kardinalen hem gegeven had. Eerst na verloop van een geruimen tijd had hij de kracht herkregen, om de nog overige stembriefjes te kunnen ligten.

Hij was met éénparige stemmen tot paus verkozen. Alle kardinalen stonden te gelijkertijd op, en het gewelf der kapel weergalmde van de luide gelukwenschen, waarmede zij den nieuw verkozene begroetten. Na de vervulling der gewone formaliteiten, naderde een lid van het heilige collegie, Mastaï, en vroeg hem, of hij besloten was, de driedubbele kroon aan te nemen; waarop deze antwoordde, dat hij zich aan Gods wil onderwierp. Nog dien zelfden avond (16 Junij) betrok hij het Vaticaan, onder den titel van: paus Pius IX.

De levenswijze van den paus munt uit door aartsvaderlijke eenvoudigheid. Hij staat iederen morgen omstreeks zeven ure op, en woont, nadat hij zelf eene mis bediend heeft, eene tweede bij. Na een eenvoudig ontbijt begeeft hij zich naar zijn kabinet: een klein vertrek met twee stoelen, eene tafel en een crucifix, alwaar de belangen der Roomsch-Katholieke kerk besproken en geregeld worden. Te drie ure 's namiddags dineert de paus alléén, altijd — *geheel alléén*, zoo wil het de onveranderlijke pauselijke étiquette. — De maaltijd is zoo eenvoudig, dat hare kosten met een *Romeinschen scudi* (*f* 2,60) bestreden kunnen worden. Eene korte *siësta*, eenige visites of eene wandeling, nemen zijnen tijd tot zes ure in beslag, op welk uur de paus naar zijn kabinet terugkeert, en daar met inspanning werkzaam blijft, tot klokslag tien hem ter rust eroept.

K......, 1 Julij 62. C. Th. M...

DE WIND.

DOOR

F. F. C. STEINMETZ.

Hoor den wind — hoe lokt zijn stem,
Met een onverklaarbren klem,
Duizend dierbre erinneringen
Uit vervlogen tijd weêrom:
Hoor hem met een basstem zingen,
Luister naar zijn hol gebrom;
Langs de dorre heuvelklingen
Scheert hij 't gras, en knakt hij 't hout
In het zwaar-getopte woud.

Schoone dagen, zoete vreugd,
Zorgeloosheid van de jeugd,
Menig eens gesmaakt genoegen,
Dat men nooit meer smaken zal,
Blijdschap, die ons 't hart deed zwoegen,
Met een dierbaar vriendental,
Leed en lijden dat we droegen:
Dat, dat roept het windgebrom
In den stillen geest weêrom!

'k Hoor u gaarne, najaarswind,
Als gij bloem en blad verslindt,
En door 't veld stuift langs de hagen;
Als ge op 't meir de golven krult
En van niemand in uw vlagen
IJdle tegenwerking duldt:
o, Dat kan mij zoo behagen;
En 'k doorleef ten tweeden keer
't Mij zoo snel ontvloôn *weleer*.

Maar veel zoeter is uw zucht
Als de winter is gevlugt
En ge een voorboô zijt der lente:
o, Dan doet ge 't hart zoo goed
Waar ge 't eêlst gevoel in prentte:
Dan versterkt ge 't jong gemoed,
Dat den palm der deugden entte
Op den stam van liefde en pligt,
Die den schoonsten bloemhof sticht.

Ja, dat alles werkt uw stem
In 't gevoelig hart van hem,
Dien uw toonen kunnen streelen,
't Zij ge buldert, bromt of zucht,
Of uw vleuglen blijd' doet spelen
Met de geurge morgenlucht:
Neen, geen duizend orgelkeelen,
Neen, geen nachtegalenkoor
Vindt als gij bij mij gehoor!

Ophemert, 1861.

IETS OVER DEN KATOENHANDEL.

Welken invloed zullen de verwikkelingen in Amerika op den katoenhandel in Engeland hebben? Deze opmerking waarbij de nijverheid het grootste belang heeft is voor Groot-Brittanje eene levensvraag geworden; 't is niet sedert gisteren of eergisteren dat men hieromtrent vrees koestert, men stelde zich echter het gevaar wel als mogelijk maar toch zoo ver verwijderd voor, dat het volstrekt niet te voorzien was, wanneer dit zou gebeuren. De gedrukte spanning waarin Amerika echter op dezen oogenblik verkeert, heeft den sluijer doen vallen; het betreft hier niets minder dan het aankweeken der katoenplant, en van de middelen om Engeland aanhoudend van deze kostbare vezels — zoo algemeen in gebruik — te blijven voorzien. Wie had zich kunnen voorstellen, dat de bloei van zulk een reusachtigen tak van nijverheid, waarvan de voortbrengselen voor al de verschillende volkeren zoo nuttig en noodzakelijk geworden waren, van het al of niet vrijmaken der slaven zou kunnen afhangen? Wie had slechts één oogenblik kunnen veronderstellen dat Engeland, het land dat er het meest belang bij heeft, deze indrustrie die „het merg van zijn gebeente uitmaakt" en door iedereen in de verst afgelegen deelen van den aardbol uitsluitend als een Engelsch handelsartikel werd beschouwd, aan de meest wisselvallige kansen zou kunnen overlaten.

In den laatsten tijd hebben er echter op het veld der staathuishoudkunde en der staatkunde groote veranderingen plaats gehad. Frankrijk heeft door zijne jongste handelsverdragen met Engeland, vele belangrijke voordeelen verplaatst, voor de toekomst zaden van evenwigt gestrooid voor den fabriekarbeid, en den toegang opengesteld tot het in praktijk brengen van veel nieuwe zaken waarvan men tot hiertoe naauwelijks droomde, en die men zeker nog niet verwachtte; het heeft aan de herhaalde aanzoeken van kundige lieden gevolg gegeven; door de volken die het meest van de hierboven gemelde algemeene voordeelen genoten hierin te betrekken heeft het zijn eigen belang bevorderd, het zijn voordeelen die nu nog naauwelijks worden opgemerkt, maar zich weldra, vooral in Engeland, zullen doen gevoelen.

De jongste gebeurtenissen in Italië hebben de kaart van Europa veranderd, het belastingstelsel en het vak van nijverheid op het schiereiland zijn daardoor in een vrijzinnigen geest gewijzigd geworden. Spanje heeft op het veld van algemeene welvaart eene belangrijke schrede voorwaarts gedaan; dáár waar het verbruik door oude tolheffingen was belemmerd, waar van de opbrengst van den grond aan de schatting der tienden, aan willekeurige en ondraaglijke wetten onderhevig, moest worden voldaan, daar zal de aarde meer vruchten opleveren, de welvaart zal met de behoeften der bevolking toenemen en de mogelijkheid hierdoor geboren worden om de voortbrengselen der nijverheid aan den man te brengen. De stralen van die zon waardoor slechts twee of drie punten der wereld verlicht werden, zullen nu ook andere gedeelten beschijnen, die zoowel door aardrijkskundige ligging als door de natuurlijke gesteldheid van den grond het voorregt kunnen smaken om zich bewerktuigde voorwerpen tot lagen prijs te verschaffen. Even als het geen doorgaande regel is dat het land hetwelk de grondstof levert, met uitsluiting van alle andere, daaruit allerhande artikelen zou moeten vervaardigen, even onwaar is het, dat hoewel Engeland door een zamenloop van omstandigheden wat nijverheid betreft den toon geeft, het zich daaromtrent een bijzonder regt zou mogen toeeigenen. De aanmatigingen van Groot-Brittanje, nog eenigzins te regtvaardigingen wat het vak van metalen betreft, zou die niet kunnen volhouden waar de feiten spreken aangaande het verwerken van katoen, als men een overzigt der tarieven gaf van alle plaatsen in Europa waar men aan dit voortbrengsel behoefte gevoelt. Deze vraag zal naar alle waarschijnlijkheid weder worden behandeld en beslist in een vrijzinnigen geest. Eene andere reden ter versterking van dit bewijs is dat men in België, in Zwitserland en in Duitschland een belangrijken sprong heeft gemaakt in het verbeteren der stoomwerktuigen, spinmachines enz. die bij het bewerken van het katoen de hoofdrol spelen, en deze werktuigen worden door die streken veel goedkooper dan door Frankrijk, bijna even goedkoop als door Engeland verschaft.

Als Italië eenmaal vereenigd en tot rust zal zijn gekomen dan zal men ook daar spinnerijen zien verrijzen, zoo als dit

nu reeds plaats heeft in Lombardije op de grenzen van Zwitserland, en de balen katoen zullen uit die havens even goedkoop worden uitgevoerd als nu van de kusten van Engeland. Het onderscheid in den prijs van handenarbeid en andere algemeene uitgaven is veel minder hoog opgevoerd dan in het vereenigd koningrijk en dit zou de vermeerdering van den uitvoer, indien die bestond, nog doen toenemen. Is de ligging van Italië voor 't overige niet bijzonder gunstig om uit Egypte zeer goedkoop katoen te krijgen? Engeland zal zich aan deze verplaatsing moeten gewennen. Het is wel waarschijnlijk dat alle pogingen van welken aard ook om het in 't algemeen de loef af te steken, schipbreuk zullen lijden, het moet zijne koloniën voorzien, zijne scheepsmagt onderhouden, renten van zijn geld trekken, voedsel aan zijne eerzucht geven; als echter de handelsvrijheid en de staatkundige toestanden mede werken, dan zal men over groote kapitalen kunnen beschikken en elke landstreek zal langzamerhand voor zijne eigen behoefte gaan zorgen. Er is nog eene bedenking die op het gebied van deze nijverheid veel afdoet, namelijk, dat er in den laatsten tijd op het gehalte en de deugdelijkheid van het Engelsche frabrikaat nog al veel valt aan te merken. De „madapolans" de „shirtings" de „long cloths" (stukken wit katoen) en andere goederen die men twintig of dertig jaren geleden naar de Oost zond, waren van eene veel betere soort en duurden veel langer dan dezelfde artikelen waarvan de markt tegenwoordig wordt overstroomd, onder dezelfde benaming en van dezelfde merken voorzien. Eene zekere stof „americane" genaamd, bestaande uit eene soort van ruw ongebleekt katoen, dat het Egyptische gouvernement ook te Caïro deed vervaardigen, was toen zeer gewild, maar de goede eigenschappen en de deugdzaamheid die men daaraan toeschreef, zijn nu alleen bij overlevering bekend en dit strekt den fabriekanten van onzen tijd die er slechts op bedacht zijn om goedkoop te leveren, tot schande. De echte Engelsche stelregel: „het beste artikel is dat, wat zoo goedkoop mogelijk verkocht kan worden," was aan de orde van den dag en werd op groote schaal toegepast, maar men moet erkennen dat er in dit gezegde, waarmede de fabrikanten hunne te groote hebzucht zoeken te bemantelen, weinig ware menschenliefde schuilt. Barnum die groote

zwendelaar zou het niet beter hebben kunnen uitdenken; men moet echter om sommige Engelsche fabrikanten regt te doen weêrvaren in 't midden brengen dat zij niet uitsluitend te beschuldigen zijn, van den voorslag tot die gewetenlooze veranderingen gedaan te hebben. Wel zijn zij niet vrij te spreken van aan weinig naauwgezette zaakwaarnemers het oor te hebben geleend, maar het is zoo aangenaam om aan 't eind van 't jaar een grooten inventaris onder de oogen te krijgen, zonder daarbij veel gewaagd te hebben. Het waren eenige inwoners van den Levant zelve, die van de fabriekanten stukken katoen wilden hebben, met eene minder groote hoeveelheid draden in een vierkanten duim, meer „gepapt" of opgemaakt en minder in breedte en gewigt, dan de gewone maat door het gebruik in de winkels of bazaars van Caïro en Constantinopel aangenomen.

Het gelukte aan eenige joodsche „commissionairs" om van een der oudste huizen van Manchester, klosjes garen te verkrijgen die drie honderd el moesten bevatten, maar waarop zich werkelijk slechts twee honderd el bevond. Heeft men niet gezien dat duizende vaartuigen in gevaar verkeerden en rijke ladingen verloren zijn gegaan omdat men vertrouwde op ankers en zoogenaamd beproefde kettingen, die het echte merk droegen en als zoodanig verkocht waren, en men deze voorwerpen zoo uitstekend bewerkt geloofde, dat elk Engelschman daarop trotsch kon zijn? Verre zij het daarom van ons, om geachte en soliede handelshuizen, die er nog bij honderden gevonden worden en zoowel om hun langdurig bestaan, als om hunne onbekrompen handelingen onze achting verdienen, daaronder te willen rangschikken. Wij hopen dat het kwaad niet aanstekelijk moge zijn. Misschien zal een zweem van vreemde, maar dan ook van eerlijke mededinging voldoende zijn om den fabriekanten hun waarachtig belang, zoo niet hun pligt te doen inzien.

Daar waar men zich uitsluitend met den landbouw bezig houdt, kunnen niet ter zelfder tijd fabrieken bloeijen. Wil men zich hierop toch toeleggen, men zal slechts gedeeltelijk zijn doel kunnen bereiken, altijd ten koste van dat, wat zijne grootheid uitmaakt, en in gedurigen strijd zijn met de meerdere kennis en geestkracht der groote fabriekanten. De nijverheid wint echter overal veld en dit moet ook zoo zijn,

het evenwigt wordt trapsgewijze hersteld, zij wordt weder waterpas of komt even als het water op hare ware hoogte; door belangrijke ondernemingen wordt de weg geopend om niettegenstaande den afstand, de kosten van vervoer en van handenarbeid, er toch nog voordeel bij te vinden om over zee duizende bewerkte artikelen weêr naar die zelfde streken te brengen die daartoe de grondstof hebben opgeleverd. Wat zou het hinderlijk en lastig zijn als die ruwe stof, die een gedeelte der aarde oplevert, niet overal kon worden heengevoerd waar men die noodig heeft, of waar de nijverheid er naar vraagt! Stellen wij eens voor een oogenblik dat de Vereenigde Staten alleen koren voortbragten, en de uitvoer van deze plant alleen onder den vorm van meel geoorloofd was; wat zou daaruit voortvloeijen? Het meel maakt het grootste bestanddeel van onze voeding uit; de navraag zou oneindig zijn; daar het vruchtgevende land op zulk een aanzienlijken en regelmatigen uitvoer zou kunnen rekenen, zou het voor eigen verbruik slechts weinig behouden. Het winstbejag zou ook tot veelvuldige vervalschingen, die onze tegenwoordige verordeningen niet altijd bij magte zijn tegen te gaan, aanleiding geven. Door het monopolie zou er meer voortgebragt worden en de verbruikers zouden er toch schade bij lijden.

Dit komt echter bij deze vraag nog niet 't meest in aanmerking; het regt van den sterkste, de behoeften van het oogenblik, veel andere omstandigheden brengen soms eene geheele omkeering in de bestaande orde van zaken te weeg. Niets is bestand tegen dien, tegen de staathuishoudkunde aanbruischenden stroom, die door verschillende belangen ontspringt en weder in zijn vaart wordt belemmerd. Wij zouden hieromtrent sterk sprekende voorbeelden kunnen aanhalen uit de geschiedenis der eerste betrekkingen tusschen de Oost-Indische bezittingen en de hoofdstad van Groot-Brittanje, der eerste stappen die de Vereenigde Staten van Amerika hebben gedaan in de fabelachtige loopbaan die zij zich geopend, ten opzigte der landen die zij ontgonnen en vruchtbaar gemaakt hebben; hierbij willen zij steeds hun rijkdom vermeerderen, door van alle behoeften door de beschaving in 't leven geroepen partij te trekken. In Engelsch Indië wilde de hoofdstad, die het ware belang en den bloei

der veroverde volken slechts als bijzaak beschouwde in ruil tegen de groote voordeelen die zij aan de Indiesche compagnie had verleend, de onmetelijke hulpbronnen die de nieuwe bezittingen haar opleverden, aan de ontwikkeling der Britsche scheepvaart en aan den bloei der pas ontluikende fabrieknijverheid dienstbaar maken. Het katoen dat in de landbouwende streken van Bombay, Surate en Madras werd aangekweekt, kon van toen af niet meer in Azië bewerkt worden. Het werd naar Liverpool ingescheept, van waar het verder naar de fabrieken van Lancashire en Yorkshire vervoerd werd. Het kwam onder dezelfde Engelsche vlag terug en de zelfde „Hindoes" die met hun zweet de velden hadden bevochtigd waarop de katoenplant groeide, werden daarmede in den vorm van verschillende stoffen gekleed. Aan desen katoenhandel, die onder de regering van George III nog weinig te beteekenen had, maar later zulke reusachtige vorderingen heeft gemaakt, hebben Liverpool, Manchester en meer andere steden hun opkomst te danken. Toen was er niet aan mededinging te denken. Aan geene enkele natie was het veroorloofd onmiddelijk met het land dat de grondstof leverde te onderhandelen. De Engelsche fabriekanten die het zeer ver in de praktijk hadden gebragt, legden er zich waarschijnlijk met allen ijver op toe, om zoo veel hun goede smaak en hun winstbejag dit toeliet, aan de eischen der verbruikers te voldoen; dat zij hierin echter niet altijd slaagden zien wij uit den bijval dien de Zwitsersche, Fransche en eenige fabriekaten van het vasteland te beurt vielen, die als door tooverij op de Engelsch-Indiesche markt kwamen, toen deze voor de vreemde vlag geopend werd. Deze staat van zaken die een weinig van de begrippen van vrijen handel der Engelschen van den tegenwoordigen tijd verschilde, duurde zoolang als er eenige baatzuchtige, knellende bepalingen der Indiesche maatschappij bestonden, die verdeelde, bijeen trok, geld inkasseerde, den oorlog verklaarde en vrede sloot al naar het haar goed dacht. Toen alle leenroerige verpligtingen die de hoofdstad aan deze eenige hoewel ondergeschikte magt verbond, waren opgeheven, toen de koophandel en de nijverheid van deze rijke bezittingen van alle boeijen bevrijd waren, toen werden de Indiesche havens voor elke vlag, voor elk voortbrengsel opengesteld. Heden ten

dage is de „John's company" slechts bij overlevering bekend, men spreekt er van als over de reusachtige dieren der voorwereld, en op deze gouden eeuw van handels-voorspoed is de praktische en wijze regeling van koningin Victoria gevolgd.

In de Vereenigde Staten hadden bijna dezelfde gevolgen door verschillende oorzaken plaats. Azië, dat oude wondervolle land, had reeds het toppunt van zijn luister overleefd, toen het tot zijne schade kennis maakte met de „middelen ter beschaving" der christen volken. Er had verval plaats, maar 't was een teruggang door een schitterend verleden voorafgegaan, en er waren nog vele overblijfselen van kunst in den meest edelen zin van 't woord, bewaard gebleven. De Nieuwe Wereld had in tegendeelgeen verleden, geene geschiedenis, geene kunsten, geene letterkunde; alles bepaalde zich bij dagelijksche worstelingen met rood-huiden, die de hervormers, eensklaps op dit nieuwe halfrond aangekomen, tot elken prijs wilden uitroeijen. De eerste blanken die het waagden de ontdekkingen van Christoforus Colombus en van Vespusius voort te zetten, waren zoo veel als jagers of boogschutters die niet veel om schoone kunsten gaven, noch eerbied hadden voor het eigendomsregt van den naasten. Maar om in 't noodige levensonderhoud te voorzien, moest men het land wel ontginnen en bebouwen, naderhand werden die vrije kusten door Europesche landverhuizers bevolkt, die op de inboorlingen veel invloed uitoefenden; uit den overvloed der voorraadschuren werd veel naar Europa overgebragt. De eerste baal katoen kwam in Engeland aan als een geschenk van achter-kleinkinderen, die vroeger vermogend, maar toch nog altijd dankbaar waren, aan eene overgrootmoeder die zij nog niet vergeten hadden. Deze ééne merkwaardige baal werd weldra door millioenen andere gevolgd; zij die het katoen aankweekten hadden te veel tijd noodig om het „verre westen" te bevolken, de Indianen te dooden, hunne staten te vergrooten, steden te doen verrijzen, de stroomen en rivieren van stoombooten te voorzien om deze stoffen te verwerken en in nuttige voorwerpen te herscheppen. Zij moesten goud hebben om zich die geheele ceel van overtollige zaken aan te schaffen, goud om slaven, (menschelijke werktuigen) aan de weelderige staten van het zuiden te verschaffen, goud om te overweldigen, te heerschen, te scheppen en dan door

den voorspoed bedwelmd uit te rusten met den eenen voet in den Atlantischen Oceaan, en den anderen in de Stille Zuidzee!

De „yankee" rustte niet zoo lang deze reuzenarbeid niet was volbragt. Engeland intusschen kocht, betaalde, spon, weefde, verbruikte en verzond deze bergen van katoen, die voor hem in hoopen goud herschapen werden, en de bewoners der Nieuwe Wereld, met andere zaken vervuld, namen in stilte die diensten aan waarvoor de oude hoofdstad goed betaald werd. De nationale rijkdom nam intusschen toe. De groote republiek had te beschikken over eene koopvaardijvloot, die met de beste en belangrijkste der oude wereld kon wedijveren. De afstammelingen van het „oude land" vergaten ook niet dat dáár uit millioenen schoorsteenen de rook opstijgt, waardoor de werktuigen in beweging worden gebragt. Deze lieden die nu zij zich eenmaal verplaatst hadden, tevreden waren hun lot verbeterd te hebben, voelden zich door het wisselvallig fortuin maken in het verre westen minder aangetrokken, en lieten dit langzamerhand aan nieuwe landverhuizers over. Zij bleven meer op eene plaats gevestigd, en trachtten aan de koortsachtige ondernemingen in het moederland ook in de plaatsen hunner inwoning takken van nijverheid tegenover te stellen, waardoor de rijkdom in sommige steden en havens der Vereenigde Staten zeer zou toenemen. De oude zuurdeesem van nationalen wrok was zeker niet geheel vreemd aan die ondernemingszucht van „broeder Jonathan," het vereenigde zich met het verleidelijke denkbeeld „John Bull" eene poets te spelen, door hem slechts eene bepaalde portie ruwe grondstof te verkoopen, en hem zijne beste kalanten aan gene zijde der zee te ontnemen. De Vereenigde Staten zochten dan, eerst ondanks zich zelven, als bij instinct zich op fabriekmatigen arbeid toe te leggen. De onuitputtelijke hulpmiddelen die de grond hun aanbood, zoowel in 't Noorden als in 't Zuiden maakte het hun tot wet, dit werd door de nationale eigenliefde in praktijk gebragt, voornamelijk door de staten waar geen katoen verbouwd werd. Nu komen de in Amerika vervaardigde stoffen te gelijk met soortgelijken fabriek-arbeid uit Engeland op de Indische markten en over de zeeën van China aan en zij kunnen met deze goederen zeer goed meêdingen.

Van het oogenblik af aan dat de Vereenigde Staten fabrie

ken oprigtten en hun eigen katoen verwerkten, was de groote stap gedaan, en de lijn van afscheiding tusschen Liverpool en Boston getrokken. Er kwam verdeeldheid tusschen de voortbrengende magt der Vereenigde Staten, en de onpeilbare behoeften van Engeland. Van toen af kwam de noodzakelijkheid ter sprake om niet meer uitsluitend van de Nieuwe Wereld af te hangen en de moeijelijkheden die er verrezen tusschen het kabinet van „Saint-James" en van „White-house" ten opzigte van den Nicaragua deden nog duidelijker inzien welke onvermijdelijke en noodlottige gevolgen voor de Engelsche nijverheid uit een oorlog met de Vereenigde Staten zou geboren worden. Toen de goede verstandhouding tusschen de twee landen hersteld was, dommelde men een weinig in ten opzigte van het gewigtige gevaar, dat den handel bedreigde, hoewel er nu en dan wel bekommering werd aan den dag gelegd als om te doen zien dat de algemeene geest niet dood was. Deze zeer regtmatige vrees, waardoor ook eene zekere soort van wedijver heenschemerde, werd niet weinig vermeerderd bij de onverwachte tijding, hoewel de Engelsche pers dit altijd geloochend had, dat een der slavenstaten zich van het verbond had afgescheiden. Dit werkte als een weêrlicht, als een donderslag. Gisteren nog sprak men over den storm, maar het denkbeeld van schipbreuk wierp men verre van zich: „De masten zeide men zijn goed in orde, 't is een uitmuntend vaartuig, de machine is van het beste soort, alles zoo het behoort, en het scheepsvolk.... dit is zonder wedergade. En dan 't land is in 't gezigt." Heden heeft een electriesche straal, hoewel zeer kort, al den omvang van het gevaar doen zien: „Het land is wel nabij maar 't zijn rotsen; de masten zijn gebroken, er is gebrek aan kolen, het is een donkere nacht, het touwwerk is nog onbeschadigd, het volk is in de beste stemming. Handen aan 't werk kinderen! om ons leven en onze vlag te redden." — Het moet ter eere van dit verwonderlijke volk gezegd worden, al hebben zij zich aan een diepen slaap schuldig gemaakt, zij zijn daaruit toch bij tijds en geheel en voor goed ontwaakt.

En welke zouden niet de gevolgen zijn als deze gebeurtenissen voortgang hadden? Dadelijk zou dit een nadeeligen invloed hebben, er zou een stilstand in den katoenbouw in

de Vereenigde Staten komen, eene algemeene crisis, staking van den arbeid in de fabrieksteden van Groot-Brittanje zou daaruit voortvloeijen, het crediet zou er door lijden in een woord de schok zou zich overal doen gevoelen. In den bijzonderen toestand waarin deze tak van nijverheid verkeert, zou een tijd van stilstand, zoowel in den handel als in den arbeid, zonder eenigen twijfel stoornis veroorzaken. De vrees alleen werkte reeds zeer gevoelig dat de handelsvereeniging met een bankroet bedreigd zou worden en dit wordt ook duidelijker als men nagaat, dat al wat van verre of van nabij met den katoenhandel in verband staat, betrekking heeft op eene groote menigte arme lieden die bij den dag leven.

Het betreft hier voor 't oogenblik dan ook niet de vraag of de katoenhandel voor altijd te gronde zal gaan, niemand zou zulk eene dwaze gedachte koesteren, maar daar de stilstand plaats heeft omtrent de ruwe „grondstof" kan men niet berekenen hoe lang dit zal duren en van welk een ernstigen aard het zal zijn. Hier komt alles op aan. Het geneesmiddel zal niet weg blijven, en zal vroeger of later van uitwerking zijn; het is zelfs reeds gevonden maar het komt er maar op aan dat de zieke niet sterve eer men het kan toedienen. In Engeland staat het algemeene welzijn, naauw in verband met den bloei der nijverheid, dit heeft op alles invloed. Men zal zich omtrent de vrees van staking van den arbeid een begrip kunnen vormen als men weet dat in Engeland de grondstof, het arbeidsloon, de machines en de onroerende goederen die voor het fabriceren van katoen noodig zijn een som van drie honderd negentig millioen sterling vertegenwoordigen, dat is de helft der staatsschuld; dat van dit cijfer 150 millioen voor materialen in omloop is, het metselwerk daaronder begrepen, dat de Engelsche schepen van alle grootte die voor dezen handel gebruikt worden een inhoud van 2 millioen ton te boven gaan, dat het aantal werklieden die middelijk of onmiddelijk hiervan leven boven de 4 millioen bedraagt, waarvan 1 millioen in de fabrieken werkende jaarlijks tusschen de 18 en 22 millioen pond sterling aan loon krijgen. Wat het verbruik elk jaar van katoen betreft, dit cijfer is niet minder verbazend. Voor de ruwe grondstof wordt 30 millioen betaald, en na de bewerking

heeft die een waarde van 80 millioen; dit is de gemiddelde som die men door eene naauwkeurige berekening gedurende tien achtereenvolgende jaren, gekregen heeft. In Frankrijk met eene bevolking van 40,000,000 inwoners werd er jaarlijks voor 8,000,000 pond sterling ingevoerd en aan roerende en onroerende goederen 4,900,000 pond betaald, terwijl Engeland 29,000,000 inwoners telt.

Het valt spoedig in 't oog, dat eene gaping in het verkrijgen van katoen-wol niet weinig invloed zou hebben op de geldmarkt in Europa. Verondersteld ook dat het oude vasteland er met den schrik afkwam, het feit alleen dit slechts met moeite ontsnapt te zijn zou het reeds een aanmerkelijk verlies doen lijden, in dien zin dat de schrik de grondstof tot eene kunstmatige hoogte zou hebben opgedreven op een oogenblik dat de handel niet zeer bloeide, en de midden en lagere klassen het hard te verantwoorden hadden. Deze prijsverhooging zou zich doen gevoelen zoowel wat de grondstof, als 't geen in de fabrieken, en ook in de magazijnen aanwezig was, betreft. De burgeroorlog hoe kort zij ook mogt duren, tusschen de staten die aan het vorig bestuur getrouw bleven, en die welke zich wilden afscheiden zou dadelijk eene vermindering van aanvoer van ruw katoen ten gevolge hebben, dat men op 70 van de 100 jaarlijks tot Europeesch verbruik bestemd, zou mogen berekenen. Als het ten ergste afliep dan zou men voor langen tijd niet meer op den katoenbouw der Zuidelijke staten kunnen rekenen, en de spinnerijen in Europa zouden zich met het weinige katoen dat de andere streken opleveren moeten behelpen. Dit heeft men met regt in Groot-Brittanje begrepen en hoewel deze gebeurtenis hun wel wat onverwacht voorkwam en er een jaar geleden aan den gezigteinder eenige kortzigtigen verschenen die geen kwaad konden zien, toch was de kreet van Liverpool naar Manchester doorgedrongen. Evenwel maakte men er zich in de fabrieksteden niet ongerust over. De Engelschen zijn wantrouwend, zelfs onder elkander. Het naderend gevaar, deed elkeen evenwel op zijn post zijn. Men weet nu in welk een afgrond, duizende ongelukkige arbeiders eensklaps zonder werk, gevallen zouden zijn, hoe het algemeen fortuin te gronde gegaan, en de scheepvaart, die

toch reeds niet meer op zulk een hoogen trap stond als vroeger, een gevoeligen slag gekregen zou hebben.

Het krachtige geneesmiddel dat men voorschreef en dat in theorie zoo heel fraai klonk was: overal katoen aankweeken waar deze plant groeijen kan uitgezonderd in de Vereenigde Staten, om eens voor al niet meer gedwongen te zijn van die fiere „neven" (slavenhouders) of van welke magt ook af te hangen. Het voorschrift is uitmuntend; het was niet moeijelijk dit te vinden; maar men zal er niet zoo gemakkelijk in slagen om dit onmiddelijk in toepassing te brengen.

Sedert eenigen tijd had zich reeds eene vereeniging onder den naam van: „Maatschappij om katoen te verschaffen," waarvan de leden tot de hoogste kringen des lands behoorden, te Manchester gevormd; deze maatschappij telde onder hare medewerkers: bekwame correspondenten, die over de meest belangrijke punten van den aardbol verspreid waren; beroemde agenten, waaronder de eerwaarde Livingstone voorkomt, allen met woord en daad echte voorstanders der beschaving; mannen van ondervinding die het niet aan kennis en ook niet aan magt tot handelen ontbrak. Alles werkte hierin mede om het voorgestelde doel te bereiken, namelijk: het reeds bestaande uit te breiden; aan te kweeken waar het nog niet aanwezig is; in een woord te zorgen dat er geen gebrek gevoeld werd aan de kostbare katoenvezel, als die niet meer langs de gewone wegen toestroomde. Te gelijker tijd zoekt de maatschappij de meest geschikte middelen te verspreiden, om de ruwe katoen te kunnen zuiveren, want het ziften der korrels is het moeijelijkste bij deze bewerking. Zoo heeft zij in Indië de uitmuntende machine van Maé Arthy van Savannah ingevoerd; de beste soorten naar dit model zijn vervaardigd door Thomas Myddleton beroemd werktuigkundige te Londen naar een beproefd model, dat hij voor eenige jaren bij een koopman in Zwitserland, die in handelsbetrekkingen met Egypte stond, gezien had. Door deze kleine machine wordt het zaad verwonderlijk goed van de vezel afgescheiden zonder dat het katoen iets te lijden heeft; hierin werden tot den huidigen dag nog steeds verbeteringen gemaakt voor het dus genaamde „langharige katoen," en na de verschijning van dit werktuig heeft men de „zaagmachine" die drie maal zoo veel arbeid verrigt, maar de vezel ook doorsnijdt aan

de plantaadjes waar alleen „kortharig" katoen wordt verbouwd, overgelaten.

Nog altijd worden er nieuwe handelmaatschappijen gevormd; een van deze, de kleinste die over een kapitaal van 100,000 pond st. kan beschikken en den naam van „Australiesche katoenmaatschappij" voert, heeft plan om de katoenbouw in het westelijk gedeelte van Australië aan de oevers der Hinter Macquarië Macleiry en andere rivieren in te voeren; de kusten dezer stroomen bestaan meest uit aanslijking en kunnen gemakkelijk bevochtigd worden. Men heeft monsters katoen, op deze welvarende volkplanting verbouwd, naar Liverpool gezonden en het verslag dat de leden der kamer van koophandel te Manchester daarvan gegeven hebben, luidt, hoewel een weinig overdreven, zeer gunstig daar zij het onder de beste soorten zoo als de „mako" en het langharig katoen van Georgië rangschikken. Eindelijk verscheen er in de Times een groot aantal brieven met opmerkingen waarvan eenige zeer goed uitvoerbaar en weder andere zeer ongeschikt bleken te zijn, en nu eenmaal de slapende wolf wakker is gemaakt, nu kan men wel verzekerd zijn dat hij niet zal rusten eer hij zijn honger verzadigd heeft.

Naijver en volharding zijn de kenmerkende eigenschappen van het Engelsche volk. Het spant al zijne krachten in, het heeft er allerlei opofferingen voor over, om het kwaad te herstellen dat te voorkomen ware geweest, wanneer deze kwaal eene nationale wond is waardoor het algemeen belang of zijne waardigheid wordt aangetast. Waar elk ander volk zou bezwijken, daar is de Engelsche natie zeker van hare zegepraal; het goud, die voorname hefboom is in Engeland in overvloed voorhanden; goud, men kan hetzelfde niet van arbeidslieden zeggen, is er altijd te krijgen. Men weet echter dat de meest aanzienlijken op de maatschappelijke ladder zich niet te groot achten om deel te nemen aan hetgeen men eene „beweging" noemt telkens wanneer er eene „gisting" plaats heeft, betrekking hebbende op eenig gewigtig onderwerp zoo als in de tegenwoordige omstandigheden. De aristocratie is in dit land op haar waar standpunt gebleven, terwijl men elders regt meende te hebben om zich aan onverschilligheid en luiheid over te geven. Er werd den 11den Januarij 1861 te Birmingham eene groote „meeting"

gehouden onder voorzitterschap van lord Alfred Spencer Churchill een der kundige vertegenwoordigers van dien adel, die het niet beneden zich acht, zich met „de belangen van het algemeen" te bemoeijen. In eene belangrijke redevoering heeft lord Churchill voorzitter der „Afrikaansche handelmaatschappij" een denkbeeld ontwikkeld waardoor hij het parlement trachtte te bewegen om te Abbeothuta, aan de westkust van Afrika, waar de kleurlingen op het grondgebied der Vereenigde-Staten en in 't noorden van Canada verbreid, een toevlugtsoord zochten omdat het klimaat hun daar doodelijk was, een consul te benoemen. Daar hopen zij in vrede te leven, en onder het genot der vrijheid waarvan zij elders verstoken waren door vrijen arbeid de zwarte bevolking waarvan zij afstammen te beschaven; het is voorwaar eene edele taak die zij zich voorstellen en iedereen die belang stelt in vrijheid voor allen, zonder onderscheid of 't blanken of kleurlingen zijn, zal dit denkbeeld toejuichen en hun den besten uitslag toewenschen. Twee afgevaardigden (kleurlingen), de heeren Delany en Campbell, door hunne landslieden naar die streken gezonden, hebben aangekondigd, zegt lord Churchill, dat zij een gunstig verdrag met het bestuur van Abbeothuta hebben gesloten, waarin aan kleurlingen en aan vrijgemaakte of voortvlugtige slaven uit de Vereenigde Staten van Noord-Amerika het regt wordt toegekend, zich daar te vestigen, waardoor zij in dezelfde voorregten der inboorlingen deelen. Aan den anderen kant verbinden deze agenten zich om met de landverhuizers ook de voordeelen der beschaving, al wat tot de kennis der landbouwkunde behoort in te voeren, en zoo tot de ontwikkeling van dezen tak van volkswelvaart mede te werken in een land, waarvan de verbazende vruchtbaarheid tot een spreekwoord geworden is.

Abbeothuta is zeer goed voor den katoenbouw geschikt, eene streek waarvan de oppervlakte gelijk staat met Engeland is bereid deze plant te verschaffen zoodra geoefende en vrije arbeiders die zullen komen verbouwen; in 1860 heeft de invoer van ruwe stof in Engeland reeds twee duizend baal bedragen; het is een schoon vooruitzigt dat den kleurlingen geopend wordt om zich aan de klaauwen der „Staten der zwarten" te onttrekken, eene eenige gelegenheid om de meening te logenstraffen, die hen beschuldigt, dat zij hun

brood niet kunnen verdienen, dan door de zweep van den slavenhouder.

Het is niet moeijelijk te berekenen welk voordeel Engeland kan trekken uit de bescherming die het al dadelijk aan eene inrigting onder zijn schild geplaatst, verleent. Als de slavernij in de Vereenigde Staten wordt afgeschaft, of indien de slaven zich zullen weten vrij te maken, dan zullen de kleurlingen alle mogelijke middelen in 't werk stellen, om de landverhuizing van die lieden op groote schaal, naar die streken die zulk eene heerlijke toekomst te gemoet gaan, in de hand te werken. De drie of vier millioen balen, die nu door de Amerikaansche staten geleverd worden, konden dan met veel meer voordeel van dat nieuwe vruchtdragende oord getrokken worden, daar de Britsche eilanden veel digter bij de westkust van Afrika gelegen zijn. Het voordeel zou voor de Europesche fabrikanten des te grooter zijn, omdat de zwarten van Abbeothuta zonder twijfel voortbrengselen van allerlei aard in ruil tegen de grondstof zouden nemen, terwijl de Amerikanen geld eischen.

Maar hoe dit zij dit alles kan niet in eens bewerkstelligd worden, en men moet bij dat vooruitzigt den tegenwoordigen nood niet voorbij zien. De „Times" deelde den 21 januarij 1861 een artikel mede uit den Engelschen Economist ontleent, waarin men den toestand poogde te schetsen voor de Engelsche fabriekanten wanneer de katoenbouw in de Vereenigde staten van Amerika voor altijd of tijdelijk, geheel of gedeeltelijk gestaakt werd. Tot onze spijt moeten wij verklaren, dat wij in dit artikel onmogelijk iets anders hebben kunnen zien, dan eene ijdele poging om de oogenblikkelijke spanning te doen bedaren, waardoor men even ongerijmde als gevaarlijke betoogen in 't midden bragt. In de eerste plaats en hierop schijnt de schrijver niet genoeg te letten (wanneer hij zegt dat al had er in de Vereenigde Staten eene stremming plaats, men dien schok niet zoo erg zou voelen om dat dit wel door andere landen zou worden aangevuld.) Dan ziet hij voorbij dat juist die soorten van katoen die zij zouden moeten missen het meest gebruikt worden, dat het „kortharige" zeer goedkoop, daardoor voor 't algemeen zeer geschikt is en in andere landen niet wordt verbouwd. De uitvoer van de kleinere eilanden beteekent slecht zeer weinig

bij den algemeenen uitvoer uit de nieuwe wereld en al de andere katoensoorten te Liverpool bekend, behalve de voortbrengselen uit Indië zijn langharig en kosten 3 of 6 stuivers meer per pond dan de gewone soorten uit Amerika. De meerdere nabijheid van die plaatsen schijnt bij den Economist ook niet in aanmerking te komen. Van welke plaats zal Liverpool in de eerste jaren binnen den tijd van dertig dagen ladingen katoen door middel van zeilschepen tegen matige vracht kunnen krijgen? De uitrusting van schepen komt hierbij toch niet weinig in aanmerking.

Het artikel in den Economist oppert eene andere bedenking. De schrijver rekent vast op de opbrengst van Egypte. Maar waarom zouden de voortbrengselen van de oevers van den Nijl uitsluitend voor Engeland zijn bestemd? Worden deze nieuwe theoriën op de wet van Armstrong of op de inwisseling met fraaije gouden dukaten gebouwd? Die baatzuchtige redeneringen behooren tot de vervlogen tijden, het zou zelfs onbeschoft kunnen schijnen die nogmaals op te rakelen, in een tijd dat men de afschaffing van den alleenhandel of het protectie-stelsel predikt. Is er iets schandelijkers dan zich daarvan uitsluitend het regt aan te matigen onder welke vlag die ook gedreven wordt? Zelfs uit Engelsch-Indie willen andere volken katoen gaan halen, en wij gelooven dat Groot-Brittanje het niet zal willen verhinderen dat goede goudstukken tegen balen katoen, in hare Aziatiesche bezittingen verbouwd, worden ingeruild.

De spanning, zoo zegt men, zal niet van langen duur zijn, de eene streek zal iets meer, de andere iets minder voortbrengen, en zoo sprekende, zou het wenschelijk schijnen, dat datgene wat men vermijden wilde, plaats greep. Dit alles schijnt bijzonder fraai op „het papier," maar wat de uitvoering betreft hieraan is niet te denken. Gesteld ook dat alles in de Vereenigde Staten op den ouden voet bleef, dan nog kon men dien katoenbouw maar niet zoo op een oogenblik in 't leven roepen, even als men in eene redevoering het woord tot zijne afgevaardigden rigt. Hoewel deze plant gezaaid wordt, en 't zelfde jaar vrucht geeft, slechts in een kleinen knol bestaande, dan moet men toch werklieden, met dezen arbeid bekend, kunnen vinden, die gewoon zijn onder eene luchtstreek te leven die meestal doodelijk is voor den

Europeaan, werklieden die zich schikken naar al de eischen van den arbeid en tevreden zijn met een klein daggeld, eindelijk bekend met een tak van landbouw, die meer dan eenige andere van het bijzondere luchtgestel afhangt. Ook heeft de ondervinding bewezen, dat men met alle krachtinspanning, met de beste middelen in geen geval een gunstigen uitslag van den katoenbouw kan verwachten, dan na verloop van twee of drie jaren.

Letten wij nu op het belangrijkste punt, namelijk in welke verschillende streken van den aardbol de katoenplant met het meeste voordeel kan worden aangekweekt om in de behoeften, die zich waarschijnlijk spoedig zullen doen gevoelen, te voorzien.

Onder al de soorten van katoen, zijn alleen de voortbrengselen der Vereenigde Staten niet op dezelfde hoogte gebleven gedurende de vijf laatste jaren. In Engelsch-Indie was daaromtrent weinig vooruitgang te bespeuren en behalve in 1857, heeft er in de laatste tien jaren weinig verbetering plaats gehad. Daar de oogst in 1857 in de Vereenigde Staten weinig had opgebragt, zoo werd de uitvoer van katoen uit Indië tot eene niet gekende hoogte opgevoerd, zoo dat er voor de behoeften der lagere klassen zeer weinig overbleef. Het zou moeijelijk te bewijzen en even ongemakkelijk te loochenen zijn, of de katoenbouw in dat jaar meer of minder dan anders had opgeleverd. Wij hellen tot het ontkennende over, daar men den gevorderden tijd niet had om andere streken in Azië te bezaaijen, sedert het vernemen der tijding dat de oogst in Amerika niet genoeg had opgebragt. Brazilië zou vijfmaal meer van zijn grond kunnen trekken, als er daar geen gebrek was aan geschikte arbeiders, als de slechte ontvangst die de landverhuizers daar ondervonden hadden, niet duizende Zwitsersche en Duitsche huisgezinnen uit die streken had verdreven, eindelijk, als daar jaarlijks geene doodelijke en inlandsche koortsen gewoed hadden.

Ook in Egypte zijn uitgestrekte velden voor den katoenbouw geschikt, en waarvan de oogst drievoudig belangrijker zou kunnen zijn dan tot op dit oogenblik; maar ook daar komen er handen te kort; om er in te voorzien, zou men vrije arbeiders moeten aanwerven, zwarten of „koelies" en dit zou om verschillende redenen waarschijnlijk niet geluk-

ken. Wat Aziatisch Turkije, Anatolië, Syrië en andere binnenlanden betreft, ze zouden zeer gunstig voor den katoenbouw gelegen zijn, maar voor 't tegenwoordige valt daaraan niet te denken, tenzij de landverhuizing uit Europa naar die streken op groote schaal plaats hebbe, onder krachtdadige bescherming en met het vooruitzigt goede, toebereide gronden te kunnen verkrijgen met de zekerheid er in veiligheid te kunnen wonen. Nooit zal eene verarmde bevolking overal verspreid, in getal verminderd door voortdurende oorlogen, tot verval gebragt door de knevelarijen der Porte, in eigen boezem de middelen en de geestkracht kunnen vinden om zulk eene groote onderneming in 't leven te roepen. En zou men in dat land, waar zoo veel vadzigheid en zoo veel vooroordeelen heerschen, het geneesmiddel dat men zoekt wel kunnen vinden. Om katoen te kunnen planten en voortbrengen heeft men water, zon en een lossen maar goed toebereiden grond noodig. In de eerste plaats behoeft men echter zekerheid en het algemeene vertrouwen. Zonder deze voorwaarden beteekenen kapitalen niets, en hoe zou men zich dan nog daarenboven van handen om te arbeiden, werktuigen om te besproeijen, in een woord van de noodige fondsen kunnen voorzien, als het land geen crediet heeft? Uit deze verschillende oogpunten moet de Levant voor het tegenwoordige althans van de lijst der voortbrengende landen worden uitgeschrapt.

In alle landen waar de thermometer minstens 70 graden Fahrenheit teekent, kan katoen worden verbouwd; dit is in theorie zeer waar; wat de praktijk betreft, hierbij komt alles aan op den prijs der grondstof en die kan niet laag zijn dan dáár waar het land goedkoop is en de dagloonen niet hoog zijn. In Algerië bij voorbeeld zag men in 't eerst wonderen van naijver onder de kolonisten, door de fabelachtige premiën van het Fransche gouvernement hiertoe uitgelokt. Men zond Afrikaansch katoen naar de hoofdstad, men stond er daar verbaasd over, en geloofde een oogenblik dat die volkplanting aan al de behoeften der nijverheid zou kunnen voldoen; maar 't liep alles anders uit; de prijs dien de koopman wilde besteden was veel te klein om de verbouwing en andere uitschotten te dekken en men was genoodzaakt dezen tak van nijverheid te laten varen, tegelijk met de

fraaije theoriën van diegenen, die in hunne studeerkamer gezeten, zoo heel mooi het aankweeken en verbouwen van katoen op het papier kunnen aantoonen. Frankrijk heeft een manier van administratie die wel zeer goed is in burgerlijke zaken, maar niet zeer geschikt om het bestuur, vooral als het zijne koloniën betreft, waar alles gemakkelijk moet worden gemaakt, te vereenvoudigen. Alles is daar verlamd zoowel de ondernemingsgeest, die niet in boeijen gekneld wil zijn, als de kapitalen die men liever elders plaatst. Zoo als men weet, werken de inboorlingen weinig of niet in Arabië, en het dagloon dat de kabijl ontvangt, die zich verwaardigt de spade te gebruiken, is driemaal hooger dan dat waarmede de „fellahs," (andere Indische landbouwers) die oneindig meer geoefend zijn zich vergenoegen. Er zijn nog geene wegen aangeleg den de grond is er bij vergelijking zeer duur. Van de geheele blanke bevolking zijn de Malthesers de eenige die de hitte van het klimaat, gedurende den zomer, kunnen weerstaan, en die eilanders die zeer bekwaam en arbeidzaam zijn, eischen hooger loon; ook zijn die kolonisten te arm of te bang om zich in groote ondernemingen te wagen, om zich kostbare maar nuttige werktuigen en gewone landbouw-gereedschappen aan te schaffen.

Aan de mogelijkheid om aan de kusten der Middellandsche Zee katoenplantaadjes aan te leggen, kan ook niet ernstig gedacht worden. Men zou hieromtrent alleen aan Egypte kunnen denken, er is daar genoeg bouwland en het water van den Nijl kan overal worden aangevoerd; het zou echter moeijelijk zijn daar nog meer katoen te verbouwen dan men heden ten dage doet. Wie aldaar geleefd heeft en den inboorling kent, weet ook dat deze niet veel met den katoenbouw op heeft, en veel liever granen aankweekt, omdat dit veel minder arbeid en zorg vereischt; al is het ook niet onmogelijk veel meer land met katoen te bezaaijen, zoo is het wel moeijelijk dit alles geplukt te krijgen, daar het aantal der kinderen die hiervoor gebezigd worden, zeer gering is en een twintigste gedeelte ten minste van den oogst aan de plant wordt gelaten, daar verdroogt, en in de vochtige aarde onder de struiken verloren gaat. Sedert Mako Bey die het zaaijen van katoen in Abyssinië heeft ingevoerd tot aan Jumel den tuinman uit Savoije die Mehemet Ali er toe aanzette om

deze plant te verbouwen, en den reeds genoemden onderkoning, heeft men in Egypte al het mogelijke gedaan om eene groote hoeveelheid van den katoenvezel te verkrijgen. Ten dezen opzigte is de hoogste sport van de ladder bereikt en Ibrahim-Pacha die als een uitstekend landhuishoudkundige bekend stond, verkoos toch, hoewel hij de soorten van katoen veel verbeterd had, liever suikerriet en graansoorten aan te planten, omdat hij hierin meer voordeel zag.

De gemiddelde opbrengst, gedurende acht of negen jaar, gaat in Egypte eene bepaalde hoeveelheid niet te boven, waarvan de prijs afhangt van de meerdere of mindere graagte waarmede het katoen en de graansoorten op de markten van Europa ontvangen worden. Toen de Vereenigde Staten eensklaps 5 of 800,000 pond meer aanvoerden dan het vorige jaar, of wel toen door staatkundige verwikkelingen het financieel evenwigt verbroken was, toen daalde dit artikel zeer in waarde; door eene tegenovergestelde oorzaak rezen de graansoorten, en op het verbouwen van dit product legde men zich toch reeds bij voorkeur toe. De jaarlijksche uitvoer van mako katoen bedraagt in de laatste jaren niet meer dan 478,282 centenaars elk van bijna 40 pond. In 1849 leverde Egypte voor Europeesch verbruik 260,000 centenaars, eene zeer geringe hoeveelheid, waardoor het zich laat verklaren dat er in Europa en in Syrië, gedurende drie jaren gebrek aan dit artikel bestond, terwijl de granen hierdoor weder meer werden verbouwd. In 1852 is de graanoogst zeer gunstig, nu heeft er terugwerking plaats; de uitvoer klimt tot 671,000 centenaars, het hoogste cijfer dat men ooit had beleefd. Van dien tijd af aan zijn die veranderingen minder groot geweest en zijn meer op dezelfde hoogte gebleven. Voor de binnenlandsche fabrieken houdt men slechts 40 of 60,000 centenaars over. Deze tak van nijverheid zou zich in Egypte zeer kunnen uitbreiden, men zou daarvoor slechts een weinig vertrouwen in het staatsbestuur moeten hebben. Wij weten dat er bemiddelde lieden zijn, die dit gaarne zullen willen beproeven, zoodra alles volkomen in rust zal zijn.

De aangetoonde cijfers maken dus in lang nog geen millioen balen uit, waarvan de Economist (1) spreekt, en met

(1) Hier en elders wordt het Engelsche tijdschrift „de Economist" bedoeld.

één pennestreek uit Egypte doet komen. Deze streek is de eenige waar de katoenbouw kans heeft om gedurende langen tijd een der voornaamste bronnen van algemeene welvaart te blijven omdat de inboorlingen, daar in den waren zin des woord landbouwers zijn, omdat het land en de handenarbeid er tot lagen prijs verkregen kan worden. Eene vermeerdering van arbeiders, Chinezen of Malijers zou naar mate van hun aantal, die bronnen oneindig kunnen doen toenemen, altijd zoo lang de Europesche handelsgeest er zich niet mede bemoeide. Wat het bestaan van den Egyptischen landbouwer verzekert, is, dat de bevolking der „fellahs" zoo heel veel noodig heeft. Gewen hem aan nieuwe genietingen, aan onmatigheid, aan weelde, aan al wat wij de noodwendigheden des levens noemen, dadelijk zal het land in prijs stijgen, de arbeidsloonen zullen hooger worden, en de katoenbouw zal ophouden, daar men er geen voordeel meer in ziet.

De Turksche archipel zou nog wel eenige honderde balen meer kunnen leveren, maar dit is nog maar vermoedelijk. Op de westkust van Afrika heeft Groot Brittanje eene groote kweekplaats, maar hiervan is in de eerste jaren geen vrucht te verwachten. Port-Natal, dat heden ten dage in zijne opkomst is, geeft goede vooruitzigten, maar er is van deze streken niet zoo veel te verwachten als van Egypte en van de westkust van Afrika. De Kaffers en de Hottentotten zijn niet zoo vreedzaam en niet zoo tot den landbouw geschikt als de „Fellahs" en de Negers. Men zou dus van de landverhuizing der blanken een gunstigen uitslag moeten verwachten, en vooral van de mate van bescherming welke het gouvernement deze streken zou verleenen, waar nog overal de sporen van de rampspoedige worstelingen gevonden worden, die tusschen de oude Hollandsche kolonisten (de Boers) en de Engelsche maatschappij plaats hadden. Aan water is geen gebrek, maar het land is niet vlak genoeg en te veel met struikgewas bezet, om het geregeld te kunnen besproeijen. Er is veel schadelijk wild, Hottentotten nog niet aan tucht onderworpen, trekken er onophoudelijk door; eindelijk er zijn nog geene wegen, nog geene bruggen, geene geschikte middelen van vervoer, met uitzondering van de voortreffelijke wagens met ossen bespannen, die wat het gemak en snelheid betreft een weinig te veel aan de oorlogen

van Darius met Alexander herinneren. Hoe dit zij Port Natal zal ja eenmaal katoen voortbrengen, maar niet spoedig genoeg om in het gebrek dat aanstaande is te voorzien. Eer deze tak van landbouw in het land gevestigd is, zal de koophandel de natuurlijke rijkdommen die het oplevert daaruit voeren zoo als: olifantstanden, buffelhorens, struisvogelveren, was, huiden enz. in ruiling tegen fabriekgoederen. Als bewijs hoezeer men den naderenden bloei van Port Natal verwacht, halen wij de woorden van een Fransch reiziger, den heer Delegorgue, aan: „Ik durf voorzeggen dat deze haven, zoo door ligging al door vorm bestemd is, de meest veilige en belangrijke plaats van geheel zuidelijk Afrika te worden."

De Oost-Indiën, de residentiën Madras, Bombay, Surate, de middenstreken digter bij de Himalaya gelegen, de Sund enz.: zijn de voorname bronnen waaruit Engeland en de fabriek-wereld *den gelijkmatigen toevoer van ruwe stof* moet verwachten. De bevolking van deze streken verschilt volstrekt niet van den Egyptischen fellah, zij zijn ook landbouwers en alles wat meê moet werken zoo als zon, water, vruchtbaar land, arbeidzame handen kan men er goedkoop en overal krijgen. Het zoogenaamde kruidkatoen *„gossypium herbarium"* groeit er in overvloed, en de geheele oogst staat ten naaste bij met die der Vereenigde Staten gelijk. Het is deze plant die er zeer schraal en nietig uitziet, waarvan de mindere soorten als „bombay," „surate" en madras gemaakt worden, stoffen die slechts door de inboorlingen gebruikt, of naar China en Japan uitgevoerd worden. Hoewel het aankweeken van dit soort van katoen voordeelig kan worden genoemd ten opzigte der hoeveelheid, laat het oneindig veel wat de hoedanigheid betreft te wenschen over. De wol is hoewel niet kort, toch zeer bros, en het dons zoo met stekels en allerlei vuil vermengd, dat er heel veel van verloren gaat als het gezuiverd is. Het is ook zeer moeijelijk om dit soort van katoen te plukken omdat de noot of vrucht die zeer los aan een broozen stengel zit, weinig weêrstand biedt aan de kinderhand: door de scheuren van het lange blad, waarin deze kleine noot, waaruit het katoen komt, bijna geheel gewikkeld is, door de zoo eigenaardige zorgeloosheid der Oostersche landlieden, die de groeikracht niet genoeg bevor-

deren, waardoor ze te laat in den bloei staan en eer ze rijp zijn worden afgeplukt. Om het gewigt te vermeerderen schromen zij niet om onder het overige van den oogst de onrijpe planten te mengen, die zij uitgetrokken en daarna gedroogd hebben, en hierdoor wordt de hoedanigheid nog verminderd.

Er wordt dan ook zeer naauwlettend op het gehalte van dit katoen toegezien, en de prijs wordt naar de zuiverheid geregeld. Het zou niet moeijelijk zijn om in Engelsch Indië den katoenbouw in te voeren van een vezel die zeer gewild zou zijn in Yorkshire en Lancashire, dat is te zeggen eene tusschensoort — de voortbrengselen van Upland, New-Orleans en Louisane zouden daar zeer goed te pas komen. Men heeft slechts op den invloed van het luchtgestel in de streken aan den voet van den Himalaya ten zuiden der Engelsche bezittingen acht te geven, en er is keus genoeg. Aan de hooge belangstelling die er hieromtrent in Engeland heerscht kan men wel zien dat het eene ernstige zaak is. Voor elke redelijke onderneming, zal het kapitaal niet ontbreken: dit staat vast, vooral wanneer het de Indiën, dat bedorven kind der Britsche eilanden betreft, en als het werk niet onmiddelijk met een goeden uitslag bekroond wordt, dan zal dit niet aan gebrek aan geld kunnen worden toegeschreven. Het zou echter goed zijn dat John Bull zich niet voor onfeilbaar hield; de Engelschen hebben veel met hun eigen landgenooten op, of zijn, zoo als men zegt, zeer nationaal. De vreemdeling hoe eerlijk en kundig ook, is in hun oog dikwijls niets anders dan een indringer, een noodzakelijk kwaad die nergens verstand van heeft, en er slechts op bedacht is hun den voet te ligten. Volgens dezen stelregel zenden de directeuren eener maatschappij, de hoofden van groote ondernemingen, meestal hun eigen landslieden naar hunne Overzeesche bezittingen, om aldaar zeer gewigtige belangen te behartigen, die hun door de eene of andere invloedrijke familie of geestelijke is aanbevolen; 't zijn dikwijls menschen die volstrekt geene ondervinding of verstand van handelen hebben, en alles naar statuten door den een of anderen kortzigtigen regtsgeleerde te Londen gemaakt, willen regelen, of wel, zij laten alles aan ondergeschikten over, die er maar alleen op bedacht zijn om in zeer korten tijd

rijk te worden. Het wordt tijd dat men in Engeland door zoo veel bittere en nadeelige teleurstellingen geleerd, dit trotsche stelsel van uitsluiting eens late varen.

Wij willen de aandacht der financiers en der Engelsche fabriekanten, die den katoenbouw in de Engelsch Indische bezittingen willen aanmoedigen, vestigen op de landstreek van Scinde, die door gunstige ligging geschikt schijnt te zijn, om een gelijksoortigen vezel als de „mako" aan te kweeken. De luchtgesteldheid is bijna dezelfde als in Egypte, de beide landen liggen op dezelfde breedtelijn; de grond eindelijk is er even vruchtbaar en wordt jaarlijks bevochtigd door het achtergelaten slib van den Indus, die op vastgestelde tijden buiten zijne oevers treedt. De schade die de overstrooming wel eens aan den landbouw veroorzaakt en waartegen men nooit genoeg heeft gewaakt, is oorzaak dat de ondernemingsgeest, het oog nog niet meer naar deze streek, die in rijkdom eenmaal alle andere oorden zal overtreffen, gewend heeft.

Een kundig beambte bij de administratie van Scinde geplaatst, de heer Frère, heeft veel over eene goede waterleiding en het beteugelen der wateren van den Indus, in zijne verschillende afdeelingen en vertakkingen gedacht, en ook over de beste middelen om het land te bevochtigen. Hij stelde zich voor zooveel mogelijk alhier de landen tot den katoenbouw geschikt te maken en er het Abyssinisch katoen of „mako" in te voeren. De heer Frère een praktiesch en zeer volhardend mensch was zoo overtuigd van het belangrijke van deze provincie en van de landbouwende streken in Engelsch Indië, dat hij herhaalde malen het (hoewel nog zeer onvolledige stelsel) van de bebouwing en de bevochtiging in Egypte, liet nagaan. In 1856 zond hij een verdienstelijken officier M. T.... kapitein bij het korps ingenieurs te Bombay, naar Caïro. De heer M. T.... met wien wij toevallig kennis maakten, bezocht de voornaamste kanalen van midden- en beneden Egypte en de provinciën het meest door den katoenbouw en de wijze van besproeijing beroemd. Hij had herhaaldelijk een onderhoud met den heer Linand een Fransch ingenieur in dienst van den pacha, een man volkomen op de hoogte van soortgelijke zaken in Egypte. Na een naauwkeurig en grondig onderzoek naar alles wat hier-

mede in verband stond, verliet de heer F... Egypte weder, overtuigd dat de heer Frère niet te hoog van de vruchtbare geaardheid van Scinde had opgegeven. De heer Frère maakte zijne denkbeelden weldra in Engeland bekend en deze kwamen ook den fabriekanten ter oore. De groote mannen in Lancashire en Yorkshire trokken zich met eene soort van minachting terug, dat men overal elders met den naam van onkunde van den „parvenu" zou bestempelen; zij hadden alleen maar met de stapelplaatsen van Liverpool en met de landen der zuidelijke slavenstaten te maken; die zouden naar hun zeggen wel immer een oneindigen voorraad van katoen opleveren. Al het overige was „onzin" door plannenmakers en zwartgalligen uitgestrooid. De denkbeelden van den ambtenaar der Scinde konden dus niet worden uitgevoerd, en hij moest een plan laten varen, waarover Engeland, als het te laat zal zijn, zich zeker beklagen zal.

Er zijn soms hevige debatten gevoerd over de hinderpalen, die tegen het ontginnen der gronden in Engelsch Indië bestaan. Deze vragen zijn de steen des aanstoots geweest voor de best doorwerkte plannen. Het verschil van landaard bij die trapsgewijze vereeniging van verschillende volkstammen, de strijd die daaruit door het zamentreffen der belangen van afzonderlijke personen, die altijd op bijzondere regten aanspraak meenen te hebben, ontstaat, veroorzaken natuurlijk moeijelijkheden, die niet zeer gemakkelijk zijn uit den weg te ruimen. Toen de Mamelukken het bestuur van Egypte onder elkaar verdeelden, toen vonden wij nagenoeg zulk een staat van zaken op kleine schaal, op het verschil van landaard na. Het duurde niet lang of deze bende soldaten, aan geene krijgstucht gewoon, ontdekte de beste wijze, om van de geschiktheid der inwoners en de vruchtbaarheid van den grond partij te trekken. Elk dorp werd in naam eigendom van den sultan, elke landstreek uit verschillende dorpen bestaande, kwam onder het bestuur van een „beij," die over deze weder turksche hoofden of „ogdas" aanstelde. De katoenbouw moest naar onveranderlijke regelen plaats hebben. Het vee, het zaaijen en ook het innen der belastingen werd aan de „cheiks" van de dorpen, welker bewoners de landen bebouwden, overgelaten; aan 't einde van 't jaar verkocht men de voortbrengselen en de „ogda" kreeg de helft van de

bruto waarde. De „fellahs," hoewel anders geheel vrij, mogten het dorp echter niet verlaten en daardoor ontstond er nooit gebrek aan geschikte arbeiders. Nooit had Egypte een hoogeren trap van bloei bereikt, niettegenstaande de verschillende besturen, die elkaar opvolgden, uitgaven hebben gedaan, voor verbeteringen die niet aan 't doel beantwoordden en die tot heden alleen daarin vrucht hebben gedragen, dat zij de beurs van den een of anderen fortuinzoeker gespekt hebben. Gedeeltelijk zou men ook in Indië het Egyptische stelsel kunnen invoeren en wij gelooven, dat overal waar het gouvernement over ontgonnen landen kan beschikken, of daaromtrent invloed kan uitoefenen als die aan hoofden van 't land behooren, dat dan het aannemen van dit systeem het raderwerk der tegenwoordige administratie zal vereenvoudigen.

Wij laten hier de schets volgen van een regel, die naar ons inzien spoedig zou werken en in allen gevalle tot gedragslijn zou kunnen verstrekken voor de maatschappijen in hunne betrekking tot de inwoners en het bestuur. Wij geven daarvan een verslag zonder er ons in 't minst op te verheffen en voeren alleen aan, dat wij door persoonlijke ondervinding aangaande den katoenbouw aldus spreken. — Wij dringen er bijzonder op aan, om aan alle punten geschikte wegen aan te leggen; zonder dit middel van vervoer zal er geene mededinging plaats hebben en de beste wil zal schipbreuk lijden tegen de onmogelijkheid, om van den oogst partij te trekken door die naar de katoenmarkten te verzenden. Wij vatten het programma in weinige woorden zamen: Het vormen van eene eenige en afzonderlijke Indische maatschappij, waarvan het doel zal zijn den katoenbouw te verbeteren en uit te breiden; — voorschotten aan de landeigenaren en boeren onder den vorm van geld, vee, zaad, werktuigen, tot den laagst mogelijken prijs; het daarstellen van bruggen over en dijken langs de stroomen; — het graven van groote kanalen op kosten der maatschappij; — het aanleggen van rijwegen met kostelooze hulp der gouvernementsambtenaren of geheel ten koste van het bestuur, naar gelang der omstandigheden en van den plaatselijken toestand, terwijl aan de bebouwers de zorg en de verpligting moeten worden overgelaten, om sloten voor de besproeijing te graven, zooveel mogelijk naar het voorschrift der inboor-

lingen in te rigten, of met hun medehulp door Europesche ingenieurs daar te stellen; gelijkmatige verdeeling van water in de verschillende plantaadjes, waar dit niet op de natuurlijke wijze wordt aangebragt en door vaste of vervoerbare pompen op schuiten langs de kanalen moet worden verrigt, tegen eene geringe tegemoetkoming, om het gebruik der radermachines, die trekdieren en handenarbeid vereischen, dat elders zoo veel nuttiger kon worden te pas gebragt, te vermijden; verdeeling van den landbouw onder de boeren onderling, volgens de manier van den Egyptischen „ogda" en ook van al de landen, die het gouvernement in eigendom heeft, hetzij die al dan niet aan de maatschappij waren afgestaan; — betaling van belasting voor het land en van andere regten in geld of in voortbrengselen; — geene bijzondere heffingen ten voordeele der maatschappij, betreffende den aankoop der opbrengsten, waarover zij nogtans verpligt zal zijn naauwlettend te waken; — het maken van stempels om de balen katoen na voorafgegaan onderzoek te merken, om de hoedanigheid van het product aan te geven; — het verdeelen van elk dorp in minstens duizend morgen, in vier groepen, onder het toezigt van vier hoofden of „cheiks," ook „fellahs," belast om naar dit programma den arbeid te verdeelen, om zich voor al het overige met de boeren te verstaan, en als verantwoordelijke agenten der plantage te handelen; een klein gedeelte der winst zou hun onder den naam van belooning worden toegevoegd; — eindelijk het aanwenden van deze grondstellingen, overal waar de invloed van het gouvernement zich kan doen gevoelen, daarbij vooral het christelijk grondbeginsel, wat de afzonderlijke deelen en de praktijk betreft, vermijdende. Het regt en het belang van den inboorling moet op den voorgrond staan, en hem moet alle mogelijke vrijheid gelaten worden.

Ten opzigte der verbazende uitgestrektheid van 't land en de nijverheid der inwoners, en aannemende dat men zonder verwijl handele naar de best mogelijke regelen, is het wel waarschijnlijk, dat Engelsch Indië binnen drie jaren tijds in staat zal zijn, driemaal meer katoen te leveren dan heden ten dage. De hoedanigheid zal beter zijn, dan de gemiddelde soorten in de Vereenigde Staten en zal bijna gelijk staan met de zoo zeer gezochte „mako." Wat de hoeveelheid be-

treft, waarop men in 1862 zal kunnen rekenen, aannemende dat de staatkundige toestand op den tegenwoordigen voet blijft en de rust in Indië niet gestoord wordt, zoo zal men aangaande den uitvoer naar de hoofdstad op niet meer dan een millioen balen kunnen rekenen, daar dit cijfer reeds hoog geneog is gesteld. Indien er eene merkelijke daling in den prijs der indigo plaats had, dan zou dit grooten invloed kunnen hebben op den meerderen verbouw van katoen in de Oost-Indiën, maar zelfs dan zou er een jaar verloopen, eer men van die verandering voordeel had. Zoo ziet men dat het vraagstuk altijd even moeijelijk blijft, want men kan den tijd hiertoe vereischt niet verlengen of vermeerderen. Eer wij onze overweging omtrent de Oost-Indiën besluiten, moeten wij nog eenmaal op de hooge noodzakelijkheid wijzen, om zonder uitstel over het geheele grondgebied geschikte wegen aan te leggen. De belangen die op het spel staan zijn zoo gewigtig, dat een nieuwe schorsing in het voltooijen van sommige spoorweglijnen, die men ontworpen en niet volvoerd, of begonnen en niet geëindigd heeft, de belangrijkste gevolgen zou kunnen hebben. Het is zeker, dat wanneer deze hinderpalen niet bestonden, er veel meer katoen tot eigen gebruik zou zijn, en dat de uitvoer dan ook langs den weg der havens, die 't digst bij Liverpool zijn gelegen, zou plaats hebben. Deze verbeteringen zijn te meer noodzakelijk, wij zouden bijna zeggen onvermijdelijk, omdat uit stilstand weldra een zeer nadeelige invloed in de fabriek-steden bespeurd zou worden, deze zijn nu reeds gedrukt door de onmiddelijke mededinging van Oost-Indië, eene mededinging die steeds zal toenemen, daar algemeene vrijheid voortaan aan deze ondernemende bevolking wordt verleend; — wanneer men denkt aan de verbazende uitgestrektheid van die bezittingen, aan de ontelbare bevolking, aan de alles overtreffende vruchtbaarheid van den grond, dan moet men het betreuren, dat zoo veel millioenen sedert jaren aan onnutte uitgaven zijn verkwist, en niet aan werken tot algemeen nut, waaronder de katoenbouw wel in de eerste plaats genoemd mag worden.

Indien in China eene volmaakte rust heerschte, dan zou Europa uit dat rijk ongetwijfeld spoedig veel katoenwol kunnen verkrijgen, en de inboorlingen met het ge-

duld en de scherpzinnigheid hun landaard eigen, zouden weldra goed op de hoogte zijn van den katoenbouw. Maar ook hier zou alweder een onoverkomelijk bezwaar bestaan, uit de eigenaardige omstandigheden van het Chinesche volk voortvloeijende. Zij weten zoo uitmuntend goed zijde te weven, dat zij er hun voordeel niet in zouden vinden, om stoffen uit den katoenvezel te vervaardigen, en als zij deze twee takken van industrie vereenigden, dan zou de uitvoer toch weinig te beteekenen hebben; ook uit het oogpunt van den afstand zou er bezwaar bestaan.

Ook naar Australië, dat vijfde werelddeel heeft men den blik gerigt, daar heeft Engeland ook bezittingen, en ook van die streken zou men de markt van Liverpool en Manchester van katoen kunnen voorzien. In het oostelijk deel zou men hieromtrent op een gunstigen uitslag mogen rekenen, wat het luchtgestel, de grond en de besproeijing aangaat. Daar zijn geene ingewortelde kwade gewoonten uit te roeijen, daar is het niet noodig een anderen tak van bestaan, waaraan men gewoon en mede ingenomen is, op zij te zetten; er staan geene locale hinderpalen in den weg, men behoeft geen geld uit te geven voor regten waar misbruik van wordt gemaakt, en aan ambtenaren waarvan men slecht gediend is, zoo als dit ongelukkig in Indië plaats heeft. Dáár komen er evenwel bij al die voordeelen handen te kort, men zou er landverhuizers en menschen aan het klimaat gewoon voor moeten gebruiken; de vreemdelingen die zulk een vermoeijenden arbeid zouden kunnen volhouden, zouden er van zeer verre en met groote kosten moeten worden heengevoerd. In het vredeverdrag met China gesloten wordt bepaald, dat de landverhuizing der „koelies" niet meer verhinderd mag worden. Dit is een zeker onderpand van fortuin voor de kolonie, die nu reeds zoo rijk is in hulpbronnen. Wat Australië eens aan katoen zou kunnen leveren, niemand zou dit kunnen berekenen; het zoude kunnen wedijveren met de verschillende soorten, die nu reeds in de Vereenigde Staten worden verbouwd, het zou deze misschien in goede hoedanigheid overtreffen, en behalve dat de uitvoer van dit voortbrengsel een goeden stoot aan den algemeenen handel zou geven, zoo zouden ook de nijverheid en de landbouw hierbij veel winnen. Het katoenzaad staat tot de ruwe ka-

toenwol als twee tot drie. De olie die men er uit perst, kan tot verschillende doeleinden gebruikt worden, de zaadkoek daaruit gemaakt, levert uitmuntend voedsel voor het vee op, wat in een land, waar de weiden dikwijls zeer veel door droogte te lijden hebben, niet weinig gewigt in de schaal legt.

Maar 't is niet alleen Engeland dat voor dit gevaar te duchten heeft, ook andere landen zullen wel doen zich hiertegen te vrijwaren. Dat Frankrijk vooral het niet vergete, dat „goud het middel is om goud te verkrijgen." Om veel geld te willen verdienen, zonder iets te durven wagen, dit is eene dwaasheid, die tot algemeene zwakheid leidt. Als de zeeën goed beveiligd zijn door eene scheepsmagt, als waarop Frankrijk zich tegenwoordig verhoovaardigen mag, dan is er voor handel en nijverheid een ruim veld geopend, en voor de ware behoeften der natie zullen er wel kapitalen te vinden zijn. Frankrijk heeft op de kust van Afrika volkplantingen, van waar het meer binnenwaarts zou kunnen indringen, langs de rivier Gambie, met hetzelfde goede vooruitzigt als Engeland dit te Abbeothuta gedaan heeft. De beweging waaraan Engeland het teeken heeft gegeven, omtrent het belang dat het algemeen bij den katoenhandel heeft, wordt ook in Frankrijk gevoeld. Wat het handelsverdrag heeft begonnen, dit moet spoedig geheel en al door vrijen invoer bekroond worden, en als de spinnerijen een goeden voorraad van de beste soort op de katoenmarkten zullen kunnen bekomen, als de schepen tegen lage vrachtprijzen deze voortbrengselen overal zullen heenvoeren, dan valt er niet meer te twijfelen aan vermeerdering van welvaart ten dezen opzigte.

Maar nog eens, wanneer zal al dit goede verwezenlijkt kunnen worden? Waarom zou men er zich over verontrusten? zou men ons kunnen antwoorden. Als Australië eenmaal een genoegzamen voorraad katoen zal kunnen leveren, dan zal het evenwigt, dat door de verwikkelingen in Amerika verbroken dreigt te worden, hersteld zijn; en behalve de zorgen die de hoofdstad nu reeds aanwendt om katoen van zijne eigen bezittingen te verkrijgen, zoo zal die grondstof toch altijd de beste en de goedkoopste soort zijn, die de Engelsche nijverheid zal kunnen koopen. Na de onlusten waardoor de slavenstaten bedreigd zijn en na den vrede die

daarop misschien zal volgen, zullen deze staten hun katoen ook misschien tot minderen prijs ter markt kunnen brengen en met nieuwe katoen verbouwende streken kunnen wedijveren. Hoe meer deze van het middelpunt der fabrieksteden verwijderd zijn, zoo veel te meer zullen de kosten van vervoer beloopen, dan ook zal de hoedanigheid beter moeten worden, daar het vrachtloon naar het gewigt niet naar de qualiteit berekend wordt, verder zal zich bij de bevolking die de grondstof levert, en deze weder tot stoffen verwerkt, verbruikt, de noodzakelijkheid doen gevoelen, om voor deze bewerking in hun eigen land fabrieken op te rigten.

Maar met hetgeen in de toekomst zou kunnen gebeuren, zullen wij ons niet bezig houden, het tegenwoordige geeft moeijelijkheden genoeg aan de hand; de slotsom is, dat zoo de aanvoer uit de Vereenigde Staten ophield, er eene vreeselijke spanning zou ontstaan; sommigen zouden door een volkomen ondergang worden bedreigd. Als het verlies door een zamenloop van gunstige omstandigheden de helft van de gewone opbrengst niet te boven ging, dan nog zou de nadeelige invloed niet minder gevoeld worden; maar hoe lang dit zou duren, dit zou afhangen van de vereenigde pogingen der kapitalisten, van den handel, van de nijverheid, van den landbouw om overal waar dit mogelijk zou zijn, meerderen uitvoer naar Europa in de hand te werken. Hoe men de zaak ook bezien moge, de uitslag blijft altijd dezelfde: *het is te laat, wij kunnen er niets meer aan doen.* En als de arbeidende en de lagere standen in Engeland moeten lijden door een stand van zaken, die door een weinig vooruitzien zeer veel te verzachten ware geweest, dan zal, hoe hard het klinken moge, hunne ellende aan de rijke fabriekanten te wijten zijn. Uit deze netelige vraag zal voor de Engelsche natie, die zich een weinig te veel op zijn goud en op zich zelven verlaat, eene gewigtige les te leeren zijn. Dit volk toch denkt nu en dan wonderen te kunnen verrigten. Maar door deze wonderen moeten de deelnemers te veel lijden, het wordt tijd om dezen weg, waarop men reeds zoo veel noodlottige ondervinding heeft opgedaan, te verlaten. Hoedanig echter de uitkomst zij, het evenwigt zal binnen vier of vijf jaar hersteld zijn, en dan zal het katoen beter en goedkooper zijn dan tegenwoordig. De natie die reeds over

zoo veel moeijelijkheden eene schitterende zegepraal heeft behaald, moge ook in deze omstandigheden goed op de hoogte blijven, dan zal er omtrent een gunstigen afloop niet de minste twijfel bestaan.

EENIGE NOG NIET ALGEMEEN BEKENDE BIJZONDERHEDEN OMTRENT GRAAF CAVOUR,

naar aanleiding van het onlangs verschenen werk van

ED. DICEY, *getiteld:* CAVOUR, MEMOIRS,

DOOR

H. J. BRILL.

Een zeer geacht, en over de geheele beschaafde wereld verspreid blad, *the illustrated London News*, zegt van dezen schrijver, die ook „Rome in 1860" geschreven heeft, „dat men aandachtig moet toeluisteren, wanneer hij over Italië spreekt." Hij heeft getoond en toont op nieuw, dat hij een diepen blik in Italië's staatkunde heeft geslagen, den politieken toestand van Italië kent en doorziet, zoowel in hare bekende als meer onbekende, geheime betrekkingen. Daarom vordert deze „*Herinnering aan Cavour*" de aandacht, daar schrijver zeer juist zegt, dat de tijd nog niet is gekomen, om eene volledige *levensbeschrijving* van dezen staatsman te leveren. Er moeten nog jaren verloopen, zegt hij, eer beide, zijne vrienden en zijne vijanden, daartoe eerlijk genoeg over hem zullen kunnen oordeelen. Maar dit kan nu reeds aangetoond worden, dat het werk, waaraan Cavour zijne krachten en zijn leven had gewijd, en dat hij bij zijn vroegtijdigen dood bijna voltooid heeft achtergelaten, op vasten grondslag rust. Cavour zelf, gaat genoemd blad voort, was uiterst onverschillig omtrent de wijze, waarop men zijne handelingen en de drijfveêren daarvan uitlegde, en ofschoon hij, zonder eenigen twijfel, zijne grondbeginselen en gedragingen op op de afdoenste wijze in een daglicht zou hebben kunnen stellen, dat ze boven elke ongunstige beoordeeling verhief, was het hem genoeg zijnen tijd af te wachten, te werken op de wijze die hem het geschiktste voorkwam, om zijn doel te bereiken; de beoordeeling zijner daden daarbij, met het

volste vertrouwen, aan de nakomelingschap overlatende, gelijk zoovele groote, doch onbegrepen mannen vóór hem hadden gedaan.

Des heeren Dicey's *Memoirs* beginnen met eene omstandige opgave van de afkomst van Cavour, die zeker niet algemeen bekend is en wel eenige vermelding verdient. Men weet toch zeker niet algemeen, dat de ware naam der familie Cavour eigenlijk „Benso" is en die van een der oudste geslachten van Piedmont. De overlevering zegt, dat de stamvader der Bensi uit Saksen, anderen zeggen uit Zwitserland, (Bazel) afkomstig is. Doch hoe dit zij, dit is zeker, dat er reeds vóór 1150 in de jaarboeken van het huis van Savoije een Huberto Benso voorkomt, die burggraaf was van Baldisetto en heer van Santena, nog tegenwoordig de zetel der familie en waar Cavour, volgens zijne laatste begeerte, ook begraven is. Gedurende de middeleeuwen schijnen de Bensi zich aan de kleine en onaanzienlijke republiek Chieri te hebben aangesloten, aan welke hunne bezittingen grensden. In de oorlogen der Guelphen en Gibelijnen waren zij de partij der laatsten, of keizerlijken, toegedaan, en toen Hendrik VII, van Luxemburg, Italië binnenrukte was het een Ardicio Benso, die van wege de vrije stad Chieri naar den Duitschen keizer afgevaardigd werd.

Toen de hertogen van Savoije hunne heerschappij ook tot de Neder-Alpische provinciën uitbreidden, komt de naam der Bensi voor onder de eerste grooten van het hertogelijke hof en die der naburige staten. Godofredi Benso, gouverneur van Turin, verdedigde de vesting Mont-Melian tegen de legers van Lodewijk XII van Frankrijk. Cesare Benso was omtrent denzelfden tijd bisschop van Asti. In 1598 was Ascanio Benso staatsdienaar van den hertog van Parma, terwijl Antonio Benso, als kolonel in dienst der Venetiaansche republiek, zich bij het beleg van Cyprus ten hoogste onderscheidde. De namen van vele andere Bensi worden verder in de geschiedenis van onderscheiden Italiaansche staten met lof vermeld, tot wij eindelijk in de 18de eeuw een Michaele Benso aantreffen, die ridder was van de H. Annunciado en tot den rang van markies werd verheven, welke titel hem werd opgedragen met het kleine dorp Cavour, in Pignerol gelegen. In

Italië, waar men, in vergelijking met andere landen, met titels tamelijk achteloos te werk gaat, waren de Bensi di Cavour sedert dien tijd eenvoudig onder den naam van Cavour bekend, schoon alle leden der familie steeds den naam van Benso hebben gedragen en dien nog dragen.

Ten tijde van het Napoleontische bewind in Italië was hoofd van het geslacht de markies Michaele Giuseppe, de vader van den nu beroemd geworden graaf Cavour. Toen Piedmont, onder den naam van *Departement des Hautes Alpes* bij Frankrijk ingelijfd en onder het bestuur van den prins Borghese, echtgenoot van de schoone Pauline Buonaparte was gesteld, was de markies di Cavour opperkamerheer aan dat hof. De geheele familie Cavour van die dagen was inderdaad ten naauwste met de Buonapartes verbonden. De markiezin, Cavour's moeder, uit het oude huis der Sellons van Geneve gesproten, was staatsdame van de prinses Pauline; eene der zusters van den markies, de hertogin de Clermont-Tonnerre, bekleedde dezelfde betrekking aan het keizerlijke hof in Frankrijk, terwijl eene andere zuster, mevrouw d'Auzers, *dame d'atour* van koningin Hortense, de moeder van den tegenwoordigen keizer der Franschen, was.

Het was op het tijdstip, dat de roem van het eerste keizerrijk zijn toppunt had bereikt, toen de overwinningen van Esslingen en Wagram en de zegevierende intogt in Weenen door het huwelijk van den keizer met de aartshertogin, Marie Louise van Oostenrijk, was gevolgd, dat het kind, later graaf Cavour, zijns vaders tweede zoon, het eerste levenslicht aanschouwde. Van zijne geboorte af stond hij onder de bijzondere bescherming der Napoleoniden. Den 10 Augustus werd hij onder den naam van Camillo Benso di Cavour gedoopt, en ontleende zijn voornaam aan den prins Borghese, die de plaats van peet bekleedde, terwijl prinses Pauline het kind boven de doopvont hield. Eene halve eeuw later, dag voor dag, was het een andere Napoleon, evenzeer keizer der Franschen, die elk uur tijding liet inwinnen omtrent den toestand van den grooten Italiaanschen staatsman, die lag te sterven, in hetzelfde huis waarin hij was geboren en waarin hij aan de hand der zuster van Napoleon I, het eerst aan de wereld was voorgesteld. Deze veelvuldige punten van aanraking tusschen het geslacht

der Cavours en dat der Buonapartes zijn zeker niet zonder invloed geweest op de wijze waarop hij te Biarits door Napoleon III is ontvangen; zij hebben misschien het hunne toegebragt om hem tot den veldtogt van 1859 te doen besluiten.

De kindschheid en eerste jeugd van Cavour biedt niets belangrijks aan. Nog zeer jong werd hij naar de militaire school te Turin gezonden, en op tienjarigen leeftijd als page aangesteld bij Carlo Alberto, prins-regent van Savoije-Carignan, gedurende den tijd dat Victor Emmanuel I zich tijdelijk had teruggetrokken; doch bij de herstelling van dezen laatste werden de Cavours, wegens hunne vroegere gehechtheid aan de familie Buonaparte, met koelheid aangezien en bejegend, en de jonge graaf, waarin volstrekt niets van een hoveling stak, als ongeschikt voor de betrekking van page, teruggezonden; — zoo men zegt, tot zijne onuitsprekelijke blijdschap. — Hij trad in militaire dienst veel vroeger dan de reglementen zulks toestonden; doch het soldatenleven viel evenmin in zijn smaak als het hofleven en zeer spoedig legde hij zijne betrekking neder.

Ofschoon toen reeds den middelweg op staatkundig terrein betredende, dien hij tot zijn einde bewandeld heeft, dat is, volkomen vrijzinnig, zonder daarom gemeene zaak te maken met de revolutionaire partij in Italië, werd hij toch spoedig het voorwerp van het bijzonder toezigt der Oostenrijksche policie. Hij reisde daarom buitenslands en hield zich zeer lang in Frankrijk en ook geruimen tijd in Zwitserland op. Zijn verblijf in Engeland was nimmer van langen duur, schoon hij voor dat land eene bijzondere voorliefde gevoelde, welke haren oorsprong had in de opmerking, dat dáár in alles den voorrang aan de praktijk boven de theorie werd gegeven, hetgeen geheel in overeenstemming was met zijn karakter, dat steeds, zelfs ten opzigte van het nieuw opgerigte keizerrijk in Frankrijk, de onverbiddelijke logica der feiten, meer dan zijne betrekking met de familie Buonaparte in het oog gehouden heeft. Zijne bekendheid met Engeland en zijne instellingen en gewoonten schijnt hij evenwel niet in dat land zelf te hebben opgedaan, maar door het lezen en bestuderen van vele werken in die taal en door den omgang met verlichte en zaakkundige Engelschen te hebben verkregen. Gedurende zijne

buitenlandsche reizen, op welke hij meest altijd landen bezocht waar hij vrijheid en vooruitgang aantrof, bestudeerde hij grondig, — schoon hij algemeen voor een gewoon tourist werd aangezien, — het karakter, de letterkunde en den regeringsvorm der volken onder welke hij zich bevond.

Ofschoon dit aanvankelijk zeer weinig werd opgemerkt, was de eerzucht toch steeds een van zijne voornaamste karaktertrekken. Op welk standpunt hij zich bevond, altijd had hij den blik gevestigd op het groote doel zijnslevens, waarnaar hij met alle krachten streefde en zou blijven streven. Al bleek dit niet uit vele zijner gezegden en handelingen, dan nog zou het volgende een ieder hiervan ten volle overtuigen. Toen hij vier en twintig jaar oud was hield hij briefwisseling met de markiezin Barillo, en in een van zijne brieven, in antwoord op een schrijven van deze dame, waarin zij hem beklaagt omdat hij bij het hof in ongenade was gevallen, zegt hij: „Ik ben u zeer dankbaar, mevrouw, voor het deel dat gij in mijn ongeluk neemt, maar ik kan u de verzekering geven, dat ik mijn weg ondanks dit wel vinden zal. Ik beken het, ik ben eerzuchtig, boven mate eerzuchtig, en zoodra ik minister ben zal ik deze mijne eerzucht regtvaardigen. In mijne droomen zie ik mij reeds minister van het koningrijk Italië."

Welk een praktikaal man hij was, blijkt uit het volgende. Men had bemerkt dat een der eigendommen van zijne tante, de hertogin de Clermont-Tonnerre, in de Ardennen gelegen, zeer slecht beheerd werd en veel minder opbragt dan het had moeten doen. Zoodra de jonge Cavour dit hoorde, verzocht hij van zijne tante de vergunning, om deze bezitting in persoon te mogen beheeren. Dit werd hem toegestaan, en nadat hij bijna twee jaren op dit afgelegen landgoed had doorgebragt, en zelf het beheer had gevoerd, was niet alleen de waarde daarvan verdubbeld, maar het bragt ook het dubbele op.

Misschien zal het velen der bewonderaars van Cavour onaangenaam in de ooren klinken te hooren, dat hij een grenzelooze liefhebber van het spel was, ja, dat dit zijne bezittingen eens in ernstig gevaar heeft gebragt. Met de gematigdheid en vastheid van karakter, die hem in alles kenmerken, nam hij nu niet het besluit om niet meer te spelen,

geene kaart meer aan te raken, — maar hij verminderde eenvoudig zijn inzet en speelde door. — Uitgezonderd de laatste jaren, toen zijne tallooze bezigheden hem dit verboden, was Cavour een geregeld bezoeker van de Turijnsche whistclub, en stond bekend als de beste whist-speler van dien club. Op een zijner laatste bezoeken in Frankrijk, toen hij reeds minister was, werd hem voorgesteld om met den heer Rothschild om duizend francs het punt te spelen; hij nam dit aan en won honderd vijftig duizend francs. De schrijver der *Memoirs* is van meening, dat bij hem het spel eene liefhebberij was, geen hartstogt; dat hij er genoegen in vond, niet aan verslaafd was; — zijn eenigste hartstogt was trouwens ook het staatsleven.

Er is van hem bekend, dat hij eens in een tweegevecht heeft gestreden. Bij deze gelegenheid schoot hij zoo, dat hij zijne tegenpartij noodzakelijk missen moest.

Bij een terugblik op Cavour's staatkundige loopbaan valt in het oog hoe betrekkelijk kort die geweest is. Van 1840 tot 1846 was het voor hem een tijd van afwachten, dien hij voornamelijk besteedde met over staathuishoudkunde te schrijven. In 1847 wijdde hij zich aan de journalistiek en stichtte het blad de *Risorgimento* (de herleving, de wederópstanding) waarvan hij als hoofdredacteur optrad en waaraan hij, tot in 1850, talrijke artikelen leverde. Vele van deze zullen met belangstelling gelezen worden, vooral die oproeping te wapen, die den 23 Maart 1848, toen de oorlog op het punt stond van uit te barsten, in zijn dagblad verscheen.

Aan den oorlog zelven nam hij geen deel.

Bij de eerste verkiezingen van een parlement, die op de invoering der constitutie volgden, werd hij wel niet gekozen, maar trad spoedig daarna op als afgevaardigde van Turin. Er waren toen drie partijen in het huis; de linkerzijde, die de revolutie vertegenwoordigde, de regterzijde, klein in getal, die het oude aristokratische beginsel min of meer voorstelde en het centrum, dat uit constitutionelen bestond. Onder dezen, die het ministerie ondersteunden, nam Cavour, zijn karakter getrouw, plaats. Het groote doel dat hij zich nu voorstelde was de constitutie, bij elk gevaar dat haar bedreigde te handhaven, en dat zij werkelijk ongeschonden is gebleven is in geene geringe mate aan de pogingen van Cavour te danken geweest.

Sinds dezen tijd klom hij steeds hooger, schoon langzaam en als trapsgewijs. Eindelijk, in October 1852, werd hij eerste minister van Piedmont, en deze hooge betrekking bekleedde hij, met kleine tusschenpoozen, gedurende de laatste negen jaren, tot hij ten laatste het toppunt van zijn streven, het doel zijns levens bereikte en eerste minister van het koningrijk Italië werd.

IN DEN KERKER.

(Uit het Deensch vertaald.)

DOOR

SERVAAS DE BRUIN.

In zijne kleine cel zat de gevangene aan zijn werk. Om hem heen waren de vier enge muren, naakt en stug. Op die muren waren hier en daar met houtskool eenige woorden geschreven in groote, zwarte letters; doch wat aanlokkelijks kon het hebben, die gedachten-beelden te lezen, ontsproten aan somber gepeins in de sombere eenzaamheid? Immers, ze behelsden niet anders dan de droeve uitdrukking van zwaarmoedige gewaarwordingen! Hoog boven in de cel was een raampje, het eenige punt van gemeenschap met het leven daarbuiten, met de natuur en het luchtruim; maar zwarte ijzeren stangen hielden voor de verweerde ruiten onwrikbaar de wacht, en wierpen hare schaduw op het karige daglicht, dat door het raampje tot den gevangene mogt doordringen. IJzeren boeijen om zijne handen en om zijne voeten hielden hem in het strengste bedwang; maar geen boeijen ter wereld zouden in staat zijn geweest, in zijne ziel het vurig verlangen te bedwingen naar vrijheid.

Jaren en dagen waren voorbij gegaan in deze kleine ruimte. Op een schoonen, heerlijken zomerschen dag had zich de deur van dezen kerker voor hem geopend, hij was er binnen getreden, en — hij wist het, zijn vonnis had het hem verkondigd — eerst als de dood hem uit deze wereld haalde, dan eerst zou hij de vrijheid weêr aanschouwen. Daar zat hij nu, uitgesloten van het gewoel der menschen, door hen onschadelijk gemaakt als een wild beest; en hun laatste afscheidswoord was geweest, dat hij de vrijheid niet meer sma-

ken zou, dan aan de hand van den dood. Zie, dat was eene gedachte, die hem bang viel, en hij trachtte die zooveel mogelijk van zich te zetten. Hij werkte met vlijt, floot en zong, en grifte allerlei figuren en namen op de wanden. Gedurig zag hij op naar het raam, waardoor hij het gezigt had op eenen blinden muur, en daarboven den blaauwen hemel. Al spoedig kende hij al de steenen van dien muur; hij kende de strepen, die de zon daar op teekende, en de droppelstralen, die de regen er op achter liet. De hemel was minder eenvormig; de wolken hadden medelijden met hem: nu eens lieten ze zich door den wind uitdrijven tot lange, fantastische gevaarten, dan weder hingen ze dik en zwart en zwaar boven den muur. Nu eens vormden zij ontzaggelijk hooge, sneeuwwitte bergen, met bruggen over de diepe dalen, in welke de zon haar stralenglans uitstortte; dan weêr spreidden ze zich boven zijn hoofd uit als een prachtvol purperdak met gouden schakeringen. Maar levende wezens zag hij niet; en toen zich eens eene kleine, drieste zwaluw een oogenblik kwam nederzetten in het kozijn van zijn raampje, voor de ijzeren traliën, toen durfde hij bijna geen adem halen, om toch zoolang mogelijk den aanblik van dat lieve diertje te genieten. En des winters was alles even somber. De sneeuw hoopte zich dan op voor de ruiten, om hem zelfs het gezigt op het hemelruim te beletten; hoe vroeg was het dan donker, en hoe laat werd het dag! Hij zong niet meer en floot niet meer; wel werkte hij nog, maar toch niet meer met zooveel ijver — hij werd door een plaaggeest gekweld, door zijne rustelooze gedachten. Over dag ging het nog, maar als het donker werd, o, wat hadden dan die gedachten hem te vertellen! En het ergste was, dat hij het moest aanhooren, of hij wilde of niet: want er was niets anders, waarmede hij zich konde bezig houden. Menigmaal probeerde hij om een vrolijk deuntje te fluiten; maar eer hij zelf wist hoe, was het fluiten verstomd, en zat hij, met het hoofd in beide zijne handen, te luisteren naar zijne gedachten.

Hij had nooit geweten, dat er zulk een onrustig leven in hem leefde, als hij nu merkte het geval te zijn; en o, die verschrikkelijke gedachten — ze vergaten niets, ze herinnerden hem alles!

Zoo verhaalden ze hem, hoe hij een kleine jongen was

geweest met blozende wangen, een knaapje, dat nog nooit eene levende ziel kwaad had gedaan; hoe hij op den keldertrap in de zon plagt te zitten, spelend en het liedje neuriënd dat zijne moeder hem had geleerd. En die moeder, die zoo onvertelbaar veel van hield, die over dag voor hem werkte en des avonds met hem speelde — ja, zij was dood, God zij gedankt! „Misschien, als *zij* geleefd had,..." zeide hij bij zich zelven; maar de meedoogenlooze herinnering viel hem dadelijk in de rede: Neen, neen! Gij weet het nog zeer goed: dien dag, toen de kleine knaap met de blozende wangen van school kwam om naar huis te gaan, kwam hij een ouden blindeman voorbij, die bedelde en tot dat einde zijne pet ophield voor de voorbijgangers; en de knaap greep in die pet, en haalde er de aalmoezen uit, die medelijdende menschen er in geworpen hadden. — Geen mensch had dat gezien, geen mensch kwam dat ooit te weten — waarom behoefde hij zich dat dan nu zoo bitter te herinneren?

Toen zijne moeder overleden was, namen de buren hem medelijdend in huis, en troostten hem en deden hem zooveel goed als zij konden, en hij speelde met hunnen hond. Maar zij waren zelven arm en konden hem op den duur niet houden; en daarom werd hij naar andere menschen gezonden, bij wie hij door het armbestuur in den kost werd besteed; doch hij had het daar alles behalve goed. Hij kreeg de helft van den tijd niet te eten, en dan stal hij het; hij werd de deur uitgejaagd, omdat hij er in den weg zat, en men liet hem langs straat loopen met verdorven jongens; men sprak tegen hem over het pad der deugd, en zelf volgde men het pad der ondeugd, en hij lachte om alle vermaningen.

Hij had zijne luthersche belijdenis gedaan en stond in de kerk om bevestigd te worden, en toen ging hij aan het Nachtmaal des Heeren. De dominé legde zegenend hem de hand op het hoofd, en hij verpandde zijn hart aan God, dat hij voortaan het kwaad zoude vlieden: hij dronk uit den beker des Verlossers en at van het brood des Levens. Hoe kwam het toch, dat hij zich nu zoo duidelijk die orgeltoonen herinnerde, die zijne ziel tot weemoed stemden, toen hij de kerk verliet, en dat groote Christusbeeld aan het kruis, dat hij voor het outaar zag hangen, toen hij zich aan de kerkdeur nog even omkeerde? Hij was naderhand toch

nooit meer in de kerk geweest om te bidden, — ach, neen! hij was er nog wel eens in geweest met andere inzigten, — en toen ter tijd, toen hij nog jong was, voelde hij dat niet zoo als nu; want toen was zijne eenigste gedachte dat jonge, lieve meisje, dat vlak tegenover hem stond en ook werd bevestigd en met wie hij na de plegtigheid wilde gaan wandelen. En dat gebeurde, en een aantal vrolijke paren, allen kennissen van hem of van haar, gingen mede; maar toen het avond werd wilde zij niet langer: en hij liet zijne vrienden in den steek, en ging met het meisje mede naar haar huis, naar hare ouders..

Hij leerde nu een ambacht; maar hij was achteloos en ligtzinnig; gedwongen aan den arbeid te zitten, viel volstrekt niet in zijnen smaak. En toch, als hij er nu goed over nadacht, toch waren het toen goede dagen voor hem. Van leerjongen werd hij vervolgens knecht, en toen ging hij om het meisje uit, dat hij had leeren kennen in de dagen toen hij pas zijne belijdenis had gedaan. Zij diende, zij was eene vlijtige, oppassende, brave deern; hij daarentegen had geen zin in het werken. Als zij hem zoo innig en zoo dringend verzocht, om toch goed op zijne zaken te passen en zijn werk te behartigen, en niet met kameraden uit te gaan en zijn geld te verkwisten, dan gaf hij menigmaal aan hare goede vermaningen gehoor; maar op het laatst deed hij allerlei slinksche streken, om voor haar te verbergen, welk een los leven hij leidde. En als hij dan bij haar zat, en haar zielvol oog staarde zijne holstaande oogen aan met hun matten blik, en zijne verbleekte, ingevallene wangen, dan besefte hij dat het meer dan tijd was, maar dat het toch nog tijd was, om te veranderen, en een nijver en nuchter ambachtsman te worden; maar die goede voornemens vervlogen in rook, zoodra hij haar niet meer bij zich had.

Eindelijk kon hij aan zijne kwade neigingen niet langer weerstand bieden, hij had gebrek aan geld, en stal een horologie van een zijner kameraden. Toen greep hem de arm der wet, om hem nooit meer los te laten.

Toen hij zijnen straftijd had uitgezeten, kwam hij vol schaamte, met neergeslagen oogen, tot haar; maar zijne misdaad was geen geheim voor haar gebleven. Met bittere

tranen verweet zij hem zijnen val, en zeide hem met ernst en nadruk, dat zij niets meer van hem wilde weten. Als razende verliet hij haar, en zwoer bij zich zelven, dat hij zich zoude wreken. Allerlei booze plannen verdrongen elkander in zijn hoofd; nu eens wilde hij haar verdrinken, dan weêr wilde hij schande brengen over haar, zoo als er thans schande kleefde op hem. Maar daar ontmoette hij haar op zekeren dag op straat, haar verbleekt, van tranen verfletst en van verdriet vermagerd gelaat trof hem, en sloeg den bodem in aan al zijne plannen op wraak. En nog op dit oogenblik, nu de tot levenslange gevangenschap veroordeelde, peinzend, met den afgebroken droom bezig is, nadat hij uit zijnen slaap is wakker geschrikt; wat doet nu zijne doffe oogen volloopen met heete tranen — wat anders dan het aandenken aan die eerlijke, jeugdige gelaatstrekken, aan die goedhartige oogen, aan die waarachtig liefdevolle genegenheid? Misschien dat hij zich als een eerlijk, werkzaam burger, als een gelukkig vader en echtgenoot aan hare zijde denkt, en hoe geheel anders het zoo zou geweest zijn dan thans — thans tusschen die vier donkere muren, maar dan in een net huisje en in het genot van alles, wat hij zoo rampzalig heeft verspild: geluk, achting en liefde! Maar zijne gedachten gaan verder; hij werpt den droom van zich af, en leunt achterover, met de armen kruiselings over de borst geslagen.

Hij ontvlood de stad, en nam de wijk naar het platteland. Nog sprak er in zijne ziel eene stem, die zoo innig bad: „Verander u! word een ander mensch! nog is het tijd!" Doch een andere duivel had hem in zijne magt: de afkeerigheid, namelijk, van werken. Daar kwam hij in aanraking met een verdorveling, die al de wegen der misdaad reeds bewandeld had — een ontsnapten dief. Zij zwierven zamen rond, en bedelden bij de boeren: maar voor zijnen kameraad sloot iedereen de deur, met alle kenteekenen van schrik en wantrouwen.

Op eenen schoonen zomer-avond waren zij binnengeslopen in eenen stal; en hij lag reeds in slaap, toen zijn kameraad hem opriep en zeide: „Kom, de menschen geven ons niets, dus moeten wij zelven zien, dat wij iets krijgen."

Hij dacht niet anders of de bedoeling was een of andere

diefstal, en hij ging mede zonder de minste tegenbedenking te maken. Zij slopen langs heiningen en heggen, totdat zij op het kerkhof kwamen. Hier hield hij zijnen kameraad staande.

„Wat moeten wij hier doen?" vroeg hij angstig. „Gij zult toch niet.....?"

„Wat?" vroeg de andere lagchend.

„O, laat de dooden toch rusten!" hernam hij.

„Domme stoffel!" riep de boosdoener, „denkt gij dat ik hier kom om de dooden in hunne rust te storen? Niets van dien aard: volg mij maar!" En hij sloop naar den kerkemuur, en probeerde of hij de deur van het portaal open konde maken. Nu begreep hij wat zijn kameraad in het schild voerde; en zijn hart begon zoo te jagen en te bonzen, dat het was alsof zijne borst wilde bersten. Toen zij het portaal binnendrongen, was het hem te moede, als hing er lood aan zijne voeten, als dreigde de grond onder hem weg te zinken bij elken voetstap dien hij deed, en de afstand naar het outaar geleek wel eene mijl gaans. Hij was niet in Gods huis geweest sedert dien dag, toen hij zijne ziel plegtig toewijdde aan God; en nu was hij daar om te plunderen. Zijne handen beefden geweldig, toen hij den zak ophield voor zijnen kameraad, die er alles inwierp: zilveren bekers, zilveren kandelaars, en al wat hij slechts vinden kon van waarde. Had hij het niet gelaten uit vrees voor zijnen kameraad, dan had hij stellig den zak neêrgeworpen en het op een loopen gezet; want hij verbeeldde zich vast en zeker, dat het Christusbeeld boven het outaar hem aanstaarde met een bestraffenden blik. Toen zijn kameraad eindelijk opkeek, en zag hoe zijn oog onafgewend op dat beeld was gevestigd, wierp ook de booswicht er eenen blik op, knikte het spottend een afscheid toe, terwijl hij den zak op den rug nam, en spoedde zich de kerk uit. Toen zij buiten kwamen, haalde hij weder ruimer adem; zij gingen nu op een grafzerk zitten om den buit te deelen, en hij nam wat zijn kameraad hem gaf. Zij begroeven alles in den grond, en gingen heen. Maar de groote zilveren voorwerpen konden zij niet gemakkelijk verkoopen, en hij leed gebrek; hij bedelde huis aan huis, maar overal beschouwde men hem met mistrouwen. Toen stal hij nog eens en nog herhaalde malen. Sedert dien

nacht van den kerkroof was het hem juist alsof hij gebroken had met de gansche wereld, en zelfs met God; hij voelde dat hij nu vroeg of laat den straffenden arm der wet niet meer ontloopen kon, en hij werd roekeloos vermetel van bangheid. Toen werd zijn kameraad gevat, en die bekende alles. Beiden werden in de zelfde strafgevangenis opgesloten.

Nog, echter, was alle hoop niet onherstelbaar verloren. Hij werd immers voor zijne zware misdaad nu gestraft; hij kwam ruw, wild, verschrikkelijk uit de schandvlekkende gevangenschap; maar hij had het stellige voornemen om te werken. Hij ging ver weg, naar eene geheel andere streek des lands, en hij zocht iets te verdienen.

Het was in den herfsttijd; God had den grond gezegend, en er waren geen handen genoeg, om den overvloed in de schuren te brengen; men vroeg niet van waar hij kwam, men nam hem in dienst. In die bedrijvigheid, in dat gretig in-ontvangst-nemen van die goede gaven Gods, in dien arbeid in de vrije, opene lucht, was iets dat hem beviel; voor het eerst in zijn leven werkte hij met lust. Maar de menschen in de buurtschap mogten hem niet; hij had in zijn blik iets sombers, iets schuws, hij was driftig en opvliegend, ruw in zijn mond, en overigens alles behalve spraakzaam; en toen de lieden van de hofstede, waar hij werkte, hem op eenen zondag vroegen om mede te gaan naar de kerk, maakte hij zulk eene beweging van afgrijzen bij zijne weigering, dat allen hem verwonderd aanzagen met onbestemden argwaan. Slechts één wezen was niet bang voor hem; het kleinste jongsken van de hofstede vreesde hem niet. Diens genegenheid had hij gewonnen door eens schuitjes voor hem te snijden van hout en die te laten varen in den vijver; en sedert dien tijd was de kleine altijd blijde als hij hem zag. Het was zoo nieuw, zoo ongewend voor hem, dat er iemand was die veel van hem hield; en hij was inderdaad aan den knaap gehecht. Hij gaf hem zijnen zin in al zijne kindergrillen, droeg hem overal rond, maakte speelgoed voor hem, en scheen zich rijkelijk voor al zijne moeite beloond te achten door de liefdebewijzen van het onschuldige kind.

Zoo ging de winter om; eene hem tot hiertoe onbekende tevredenheid vervulde tegenwoordig zijn hart; en toen hij in het voorjaar op den akker stond, te midden van het overal

rondom hem opkomende zaad, en hij hoorde de leeuwrikken zingen, toen begon er een nieuw leven te ontwaken in zijne zoolang voor alle zachte gewaarwordingen dood geweest zijnde borst. Toen hij terugkeerde naar de boerenwoning, kwam zijn jonge vriendje hem te gemoet, jubelend en springend; hij stak de armen naar hem uit, doch eensklaps was het hem als zonk de aarde onder zijne voeten weg, als voelde hij zich getroffen door den bliksem. Zijn oude kameraad stond voor hem, met een onheilspellenden grijnslach op zijn afschuwelijk leelijk gelaat, en bood hem de hand aan met de woorden: „Wel, wel, gij hangt hier maar knap den eerlijken man uit, naar ik hoor; neem mij niet kwalijk, dat ik u in dat genoegen kom storen; maar ik verlangde zòò naar u, dat ik niet langer zonder u kan!"

„Ga weg, satan!" stamelde de ongelukkige, „ga weg, en laat mij met vrede!"

„Zacht wat, zacht wat," hernam de andere; „ik heb op de hofstede verteld wie gij zijt; of dacht gij dat ik u wil missen, zulk een fermen kameraad?"

Op dit oogenblik kwam de vader van de vrouw des huizes, en ziende dat de knecht den kleinen knaap op den arm had, rukte hij hem schielijk van hem af in weerwil van de tranen en het geschreeuw van het kind. Den knecht gebood hij, met menig hard woord, dadelijk zijne dienst te verlaten en te maken dat hij weg kwam. En de verwoester van zijn geluk nam hem met zich mede onder een schaterend helsch gelach.

Zie, hoe krampachtig hijgt en zwoegt hier de borst van den gevangene; hoor, welke diepe zuchten hij slaakt, die losgescheurd worden uit het diepste diep zijner ziel, terwijl zijne oogen volschieten met bittere tranen. — Wat droomt hij nu?

Hij ziet zich zelven in den aanbrekenden morgenstond, behoedzaam langs de tuinheining sluipende, om zijn kleinen lieveling nog eens te zien; hij ziet de natbeschreide wangen van het kind, hij voelt diens tengere armpjes met eene innige omhelzing om zijnen hals geklemd; de hartelijkste afscheidswoorden klinken hem in de ooren; hij luistert vervolgens naar het gekraak van het schelpzand bij elke schrede die de vlugge voetjes van den kleine doen, terwijl hij zich

verwijdert; en eer hij hem den huize in ziet gaan, ziet hij hem nogmaals zich omkeeren en met de kleine wuivende hand hem nog een laatst vaarwel toewenken. Zooals hij zich toen achter de heining heeft nedergeworpen in het vochte gras en daar wegsmolt in tranen, zoo verbergt hij nu zijn aangezigt in zijne harde legerstee, en siddert over zijn gansche ligchaam en snikt luide.

Maar hij rigt zich overeind, hij wringt zich de handen, en men hoort in den donker het klapperen van zijne tanden. Welk eene ontzetting vervult hem? Welk eene vreeselijke herinnering heeft hem aangegrepen, en doet hem sidderen naar ziel en naar ligchaam, zooals een snerpende wind het loover doet sidderen? Kom, laat dat schrikbeeld te voorschijn treden uit zijne schuilplaats! Te vergeefs strekt gij er, afwerend, de handen naar uit; te vergeefs verbergt gij uwe oogen om het niet te zien; te vergeefs sluit gij uwe ooren digt om het niet te hooren: gij waant dat de duisternis en de nacht van den kerker het voor u kunnen verbergen — maar het rijst op uit het donkere diep uwer ziel!

Hoort, hoe de slechte kameraad hem lokt en in verzoeking brengt. „De oude daar beneden in het dal heeft geld in overvloed, kontant geld, verstaat gij? Of gelooft gij dat ik mijn tijd daar beneden slapende heb doorgebragt? Hij is de vader van de vrouw; zij en haar man zullen alles erven, en zij hebben het niet noodig, wij hebben het veel harder van noode dan zij. De oude bewoont daar een afgelegen gedeelte van het huis; een raam in te klimmen is toch waarlijk zooveel moeite niet, en dan zijn wij voor langen tijd bezorgd."

„Maar als wij hem nog op vinden en hij herkent ons?" vraagt de gevangene angstig.

„Ba!" zegt de andere met een afschuwelijk, maar duidelijk verstaanbaar gebarenspel. De gevangene deinst achteruit. „Neen, neen!" roept hij met afschuw; „geen bloed!"

Zijn kameraad lacht. „Wat maakt het uit of de oude eenige dagen vroeger sterft of later! Als men van iemand erven wil mag men hem wel helpen sterven. En zijt gij dan reeds vergeten hoe venijnig hij tegen u uitgevaren is, hoe hij u beleedigd heeft, en hoe hij u heeft weggejaagd? Op dat oogenblik, geloof ik toch, hadt gij wel verlangen om u te kunnen wreken! En buitendien, waarvan denkt gij te

leven? Misschien verbeeldt gij u wel, dat gij weder gemakkelijk eenige andere medelijdende gekken zult vinden die u den kost geven; maar gij vergeet, dat ik *te* veel van u houd, dan dat ik u ooit los zal willen laten."

De nood, de vrees, en vooral de dorst naar wraak haalde hem over. Maar toen zij dien avond als twee schimmen den weg op gingen, was het hem telkens of er iemand was die hem zag; maar dat was geen menschen-oog. Zij maakten het raam open en klommen er in, een voor een; en zij vonden er de geldkist van den ouden man. Het slot bood niet lang wederstand aan de geoefende handen der booswichten, en hij haalde weder ruimer adem. Doch daar ging eensklaps de deur van het aangrenzende slaapkamertje open, en de oude, die nog een stevige en sterke man was, kwam binnen, gewapend met een knuppel. Nu volgde er eene wilde worstelpartij, een oogenblik van onbeschrijfelijke verwarring; hij herinnerde zich dat hij den ouden man van achteren in den nek had aangegrepen met beide handen, en dat hij hem zoo op den grond had getrokken; daarop had hij eenige doffe, vervaarlijke slagen gehoord, en het daarop volgende oogenblik stond hij naast een lijk. De twee misdadigers staren elkander aan met doodsbleeke gezigten; eindelijk schopt de meest verstokte van de twee het lijk ter zijde, en maakt een aanvang met het bijeen rapen van den buit. De gevangene doet de deur open van de slaapkamer om ook die te doorzoeken. Maar — o schrik, o ontzetting, o wrekende almagt! Wie komt hem daar te gemoet vliegen, wie omklemt zijne knieën en roept smeekend zijne bescherming in — wie anders dan zijn kleine lieveling, het jongste knaapje van zijnen gewezen baas! Hij deinst verschrikt achteruit, radeloos hoe te moeten handelen, magteloos om tot iets te besluiten. Maar daar ziet hij hoe zijn kameraad, zonder iets te zeggen, zijn mes grijpt, en krampachtig drukt hij nu het kind aan zijn hart, en strekt met eene afwerende beweging de hand uit naar den anderen booswicht.

„Die kleine kan ons morgen verraden," bromt deze. „En daarom moet hij sterven, zoowel in uw belang als in het mijne."

„Ach neen, wij zullen hem met ons medenemen," smeekt de gewezen boerenknecht; doch hij weert het dreigende mes

niet meer af, want de kleine heeft zijnen arm gegrepen, en in zijnen angst voor het moordtuig schuilt hij weg aan die borst, waar hij zoo honderdmaal vertrouwelijk het hoofdje heeft laten rusten; en zijne bevende lipjes smeeken om hulp en redding.

„Zijt gij razend of gek?" herneemt zijn kameraad. „Wat zouden wij met dat kind moeten aanvangen? Laat hem los, zeg ik u, wij hebben geen tijd meer te verliezen; laat hem los, of ik steek *u* overhoop!"

De bevende lippen van den ongelukkige zijn naauwelijks in staat de bede te uiten hem dan toch eerst naar buiten te laten gaan, om hem geen getuige te laten zijn van dien nieuwen moord. Zijn kameraad rukt hem het kind uit de armen; en hij, hij springt het raam uit en werpt zich ter aarde, met zijn gelaat zich diep verschuilend in het bedauwde gras. Welk een verschrikkelijk oogenblik — zòò verschrikkelijk, dat de gevangene, bij die herinnering, aan zijne gewaarwordingen lucht geeft in een gezucht, dat eerder gebrul zou mogen heeten; hij drukt zijn hoofd tegen den muur, als wilde hij het er doorheen boren, en stort vervolgens achterover en wentelt zich op zijne legersteê rond gelijk een worm die in het stof woelt.

De gruwelijke, met bloed besmeurde buit was gedeeld, en zij gingen weder huns weegs. Doch ditmaal viel de verdenking zeer spoedig op hen. Hij werd voor den regter geroepen, doch hij ontkende alles. Maar toen hij in tegenwoordigheid kwam van het lijkje van het kind, toen werd de misdaad ontwijfelbaar bewezen door het stijf afgewende hoofd, door het parelende angstzweet dat hem uitbrak aan alle kanten en door het krampachtig zamenwringen zijner handen. Hij bekende alles, en smeekte er om, dat men hem terug mogt brengen naar de gevangenis. Zijn kameraad werd veroordeeld tot de straffe des doods, hij zelf tot levenslange tuchthuisstraf.

Hier zat hij nu, alleen met de verschrikkelijke herinneringen uit het verleden. De zomer ging om, zonder hem eenig ander genoegen te brengen, dan dat de zonnestralen iet of wat breeder en goudkleuriger op den muur vielen tegenover het raampje; slechts een zeer enkelen keer gebeurde het dat zich een vogeltje neêrstreek in het raamkozijn.

daar eenige toonen kweelde, dan klapwiekte en wegvloog. O, dan klonk het luide: „Vrijheid! vrijheid!" in de borst van den gevangene; maar dan bedacht hij weder, dat hij immers in de vrijheid niets gelukkiger zou kunnen zijn dan in de gevangenschap. Op andere tijden verlangde hij om eens een groen blaadje te zien, een enkel groen blaadje, of een grashalmpje. Ach, vergeefsche wensch!

Maar als de winter kwam, en de dag werd zoo kort en de zon ging zoo vroeg en zoo zonder pracht onder, dan werd het binnen die vier enge muren zoo bitter bang. Dan werd hem de lucht zoo zwaar, dat hij er door ter aarde werd gebogen. In de lange, donkere winternachten zat hij wakker, en onderhield hij zich met de verschrikkelijke schimmen uit zijn leven in de wereld. Wat baatte het hem of hij op en neder sprong in het kleine vertrek en zich tegen den muur aan drong als wilde hij dien door midden drukken. Het eenigste dat hij daarbij won was de afgematheid, waarmede hij zich nederwierp op zijne legerstede: want naauwelijks was die afgematheid geweken, of zijne schrikbeelden keerden terug.

Eens — het was op een kersnacht — dacht hij aan al de blijdschap die nu overal heerschte, de gansche wereld rond, en hij dacht of het hem niet mogelijk zou zijn te bidden? Daar kwamen hem eenige sinds lang vergetene woorden op de tong, en hij stamelde: „Onze Vader, die in de hemelen zijt!" Doch hij hield dadelijk op. „God is in den hemel," dacht hij, „zou Hij de verzuchting willen hooren, die opstijgt uit de hel in mijn gemoed! Neen, neen! ik bespot Hem, als ik bid."

Eindelijk — jaren en dagen waren er voorbij gegaan dat de levenslang veroordeelde de vrije lucht niet had ingeademd, dat hij de pracht van het hemelsblaauwe uitspansel niet had mogen aanschouwen en niet had mogen wandelen in de verkwikkende stralen der zon — eindelijk had de ziel het ligchaam uitgeput. Hij lag ziek en krachteloos, en de dood was nabij. Toen openden zich de naauwe kerkerdeuren, en hij werd vervoerd naar eene minder sombere plaats; daar scheen het daglicht helder door de ramen, de voorjaarslucht, vol vrijheid en hoop, stroomde frisch door de opengezette vensters naar binnen, en rondom zich hoorde hij weder het

geluid van menschen-stemmen. Maar hunne barmhartigheid kwam te laat. Smeekend verzocht hij om eenen geestelijke, en toen deze bij hem kwam, opende hij hem geheel zijn hart, deed hem al het lijden overzien, dat hem de ziel verscheurde. En met diepe aandacht luisterde hij naar het verhaal aangaande Hem, die zelfs de snoodste zonden heeft beantwoord met Zijne liefde, ze uitgewischt heeft met Zijn bloed; en hoe zelfs de wanhopigste zondaar de met bloed bezoedelde handen nog mogt omhoog heffen tot een gebed in Zijnen naam. Met welk eene verkwikkende gewaarwording sprak hij niet de troostvolle woorden uit: „Mijn God en Verlosser!" met welk een vurig verlangen reikhalsde hij niet naar het oogenblik, waarop hij het nachtmaal des Heeren deelachtig zoude worden; want hij was zoo bang dat zijne levenslamp zoude uitgaan, eer die voorzien was van de olie des eeuwigen levens.

Eindelijk had het gewenschte uur geslagen; hij had dat uur met zooveel verlangen te gemoet gezien, en aanhoudend de vrees bij zich voelen opkomen, dat hij onwaardig zou worden bevonden om als gast mede aan te zitten aan den maaltijd der genade. Maar toen het gezegende brood, dat God met den mensch, en den Verzoener met den zondaar vereenigt, genuttigd was, en toen de vergulde kelk met den dronk der barmhartigheid zijne lippen had bevochtigd, toen rigtte zijn hart zich op in hooge en kinderlijke vreugde. Zalige, zachte weemoedstranen stroomden als een verkwikkende regen op zijne brandende lippen neder, die niet ophielden dankgebeden op te zenden hemelwaarts. „O," zeide hij, en zijn oog was op het openstaande raam gerigt, „het is voorjaar, dat voel ik, het is voorjaar, Gods heerlijk voorjaar!"

„Ja," antwoordde de geestelijke, „het is voorjaar; zelfs de oude boom bij den muur van het gasthuis wordt weder groen; toen ik er daar straks voorbij kwam heb ik er juist een pas uitgeloopen takje van afgebroken — hier is het!" En hij legde het groen gebladerde takje in de hand van den stervende.

„O God!" riep deze, met een zachten vloed van tranen; „de oude, verdorde, afgeleefde boom, zegt gij, wordt ook weder groen, tooit zich met nieuwe bladeren, heerlijk, groen,

frisch, geurig als deze hier, — o, dan mag ik ook hopen, dat God ook mij tot een nieuw leven zal kunnen doen opleven in eene andere wereld!.... Dat geve Hij!"

En met het groene takje, voor hem het zinnebeeld van Gods almagt en goedheid, in zijne hand, en met de leus der verzoening op zijne lippen, ging hij henen naar den opperstén regterstoel, in de hoop, dat ook hij een slip zou mogen grijpen van het kleed des Zaligmakers, en dat ook hij de woorden zou mogen hooren: „Mijn zoon! uwe zonden zijn u vergeven!"

GUIDO RENI EN ZIJN VRIEND.

Historische novelle.

Een hevige stormwind blies door de straten der kleine Italiaansche stad Babiole. De hemel was verduisterd en wierp sterke regenstroomen naar beneden, die kletterend op de daken der huizen en op de straten nedervielen, welke echter in dien tijd — het was in het jaar 1601 — slechts wat de voornaamste betreft geplaveid waren. Over het marktplein stapte een jongman henen, die met blijkbare inspanning den storm weerstond. Het ligte valies op den rug en den knoestigen stok in de hand, duidden een reiziger aan, doch bij den eersten blik kon men zien, dat geene behoefte, maar slechts eigen keus hem eene voetreis had doen ondernemen. De zwarte baret met de fier opstaande struisveder, het violetkleurig zijden manteltje, dat hij los om de schouders had geslagen, het geheele gewaad van den jongman getuigde, dat hij tot de hoogere standen behoorde. Hij stond stil, hield de hand voor de oogen, en zag, door de dikke duisternis, die hem omringde, naar iets uit, dat hij echter niet scheen te ontdekken, want hij schudde mismoedig het edel gevormd hoofd met de lange donkere lokken, en mompelde:

„Verwenscht nest! Alles als uitgestorven. Hier schijnt niet eens eene taveerne te zijn, waar zich een christenmensch in zulk een nacht verkwikken kan."

„Hola, moedertje!" riep hij daarop plotseling eene oude vrouw toe, die hem digt voorbij ging, om met de ledige kruik water uit eene bron te halen. „Hola, moedertje,

waar is hier eene herberg? Nu, antwoord mij toch!.... Ach, ik bemerk het al, de oude is doof; ja dan geef ik het op, mij aan haar verstaanbaar te maken en beproef nog eenmaal op goed geluk mij ergens ingang te verschaffen. Waar ik tot hiertoe kwam, moet men wel doof geweest zijn of mij voor den stormwind hebben gehouden, die de deur schudde — want men liet mij niet binnen."

Hij ging naar een der naaste huizen, nam den ring, die tot zijne verwondering toegaf, en werd met de hulp van den storm, na het openen der deur, met zulk een geweld naar binnen geworpen, dat eenige mannen, die bij de digt gesloten vensters om een grooten houten disch zaten, verschrikt van hunne zetels opsprongen.

„Jozef, Maria!" riep een hunner den binnentredende te gemoet, „is er brand?"

De jonge vreemdeling lachte. „Dan zoude het niet zoo stik donker in uw stadje zijn," zeide hij, „en dan zouden mijne oogen, en niet zoo als nu mijn instinct, mij eene haven hebben doen binnen loopen, waarnaar ik al zoo lang heb gezocht."

De waard was intusschen naderbij gekomen en groette den goed gekleeden reiziger met diepe buigingen en vroeg naar zijne bevelen.

„Hier, neem de barret en den mantel en hang beide op om te droogen; geef mij dan tot inwendige verwarming wat tokayer of wat gij anders goeds voorhanden hebt. Bezorg mij ook wat te eten."

Toen ging de jongman op eene lange bank zitten, waarop de andere gasten, bescheiden op zijde schikkende, hem plaats gemaakt hadden. Hij legde zijn randseltje af, dat hij achter zich op den grond wierp, legde beide armen op tafel en zag de kamer rond. Aan den zolder hing eene lamp, die slechts karig het groote met steenen bevloerde vertrek verlichtte. In het midden bevond zich de tafel door banken omringd, langs de muren hier en daar een driepootige stoel en een kapstok, waaraan de gasten hunne hoeden en mantels hingen, en op den achtergrond eene schenkkast met fleschen en glazen, borden en schotels bezet, en eene schenktafel, waarachter nu de dikke waard bezig was, de bevelen van zijnen nieuwen gast te volbrengen.

Nadat de overige gasten den vreemdeling genoegzaam opgenomen hadden, zetteden zij het afgebroken gesprek voort, klaagden over dure tijden, slechten handel, onveilige wegen, en morden over deze en gene verordening, die hun onregtvaardig of ten minste ondoelmatig voorkwam, en hadden spoedig de aanwezigheid van den jongen reiziger geheel vergeten. Deze luisterde maar half naar de gesprekken rondom hem; hij had nu eene betere bezigheid, daar de waard eene kan met goeden wijn en een gebraden hoen met olijven bragt, welk maal door den jongen man dapper werd aangesproken.

„Hola, ostellano (1)!" riep een der gasten plotseling. „Dobbelsteenen! Het is nog te vroeg om heen te gaan; bovendien zou men er met zulk weer geen hond uitjagen. Wij willen een spelletje doen!"

„Dat is goed! — Ik doe mede! — Een goede voorslag!" — klonk het gelijktijdig uit verscheiden monden, en ook de vreemdeling schoof zijn bord op zijde, reikte den waard met een beteekenisvollen wenk de ledige kan toe en zeide:

„Als gij wilt, speel ik mede. Dobbelsteenen en de klank van den beker zijn mij de beste melodie, ofschoon ik de zoon van een geleerd musicus ben."

Tegelijk haalde hij een lederen buideltje uit zijn valies te voorschijn en schudde verschiedene blanke goudstukken op de tafel uit.

„Ziet, ik kan betalen!" riep hij vrolijk. „Hier, ik zet een fiorino (2), wie is mijne partij?"

„Oho!" antwoordde een der gasten, dien de andere Panato noemden, „denkt gij dat wij rijke heeren zijn, als gij, signore? Wij spelen om bajocci (3) en als het hoog loopt, wint of verliest men een paar paoli (4)."

„Corpo di Bacco!" riep de vreemdeling uit. „Zet dan uwen bajocci tegen mijnen fiorino. Wat doet het er toe, of ik in het nadeel ben; ik verdien toch misschien het goud gemakkelijker dan gij het zilver en koper."

---

(1) Waard, kastelein.

(2) Fiorino of florin, oorspronkelijk een goudgulden, die zijnen naam aan de stad Florence te danken heeft, om dat deze munt daar het eerst geslagen werd.

(3) Bajocco is eene kleine Italiaansche munt.

(4) Een paolo is ruim 20 cents van onze munt.

De mannen stieten elkander met de ellebogen aan en lachten, maar niemand nam de woorden des vreemden anders dan als scherts op, tot dat hij ze nogmaals herhaald had.

„Nu, als gij 't zoo wilt, dan zijn wij tevreden! Zulk een spel kan men niet alle dagen doen! — Het ware zonde de gelegenheid te verwaarloozen, om zijne bajocci in goud te verwisselen. Ha, ha, een voortreffelijke inval, signor, dat zal een lustig spel worden!"

Zoo spraken zij door elkander en spoedig rammelden de steenen tegen de zijde van den tinnen beker en rolden over de tafel.

„Tien! — Zeven!"

„Ha, daar hebt gij een fiorino verloren, signor. Nu hij komt mij juist van pas," en hij stak het goudstuk met lagchend gelaat haastig in den zak van zijn buis.

„Twaalf! — Vier!"

„Weder verloren, signor! Ha, ha, ha, het schijnt dat gij geen gelukskind zijt."

„Geduld, geduld!" riep de jongman, „denk niet dat ik altijd ongelukkig zal zijn. Zie, daar heb ik zestien oogen geworpen, en gij? — Zeven! de bajocco is voor mij, en bij den eenen zal het niet blijven, dat verzeker ik u."

Toen hield hij onder het schaterend gelach der medespelers de kleine zoo even gewonnen munt in de hoogte en floot de wijs van een destijds algemeen bekend volksliedje: *Il love del danari*, waarmede spoedig het geheele gezelschap in een luid koor instemde.

De opwekking van het zeer ongelijke spel, de steeds meer klimmende vrolijkheid, maakte de dorstige keelen der drinkers slechts te dorstiger, en de waard had de handen vol, om aan de wenschen zijner gasten, wegens de vulling hunner bekers te voldoen. Er weergalmde somwijlen een lagchen en zingen in de groote gelagkamer, dat de wanden dreunden, en slechts als juist eene kleine pauze ontstond, waarin aller oogen zich op de rollende dobbelsteenen vestigden, hoorde men buiten het loeijen van den wind en het kletteren van den regen tegen de vensterluiken.

„Hier zijn mijne beide laatste goudstukken," riep eindelijk, na een spel van meer dan twee uren, de jonge ligtzinnige vreemdeling; „wie zet er nog een bajocco tegen?"

Zooveel personen als zich in het vertrek bevonden, zooveel stemmen antwoordden: „Ik, ik, ik."

„Bedaard vrienden! slechts een kan het zijn. Werpt om den voorrang! Die den hoogsten worp doet, is mijne partij."

„Ach, het is Panato. Hij heeft achttien oogen geworpen!" — „dat gelukskind." — „De meeste fiorino zijn in zijn zak gekomen!" Zoo klonk het door elkander, en Panato maakte zich met van hebzucht vonkelende oogen gereed, om met zijnen bajocco de laatste goudstukken van den jongen verkwister te bemagtigen. Ditmaal waagde hij te vergeefs de kleine geldmunt; zijn worp was aanmerkelijk minder dan die des vreemdelings, en onder het jubelend alarm zijner medespelers streek laatstgenoemde den gewonnen bajocco op en verklaarde het spel voor geëindigd.

„Heb ik niet gezegd dat ik winnen zoude," riep hij lagchend uit, en wees op een hoopje kleine munt, dat voor hem op de tafel lag. „Twee en zestig fiorini gaf de marchese mij gisteren voor de schets van den kleinen Bachus. Hier zijn er nog twee van, die de fortuin mij goedgunstig gelaten heeft. En hier is mijn gewin, een, twee, drie — zes en zestig bajocci. Twee en zestig van zes en zestig blijft vier! Heb ik niet gezegd dat ik winnen zoude. Heidaar, waard, mijne rekening!"

De waard noemde de verschuldigde som.

„Zoo; daar hebt gij de beide goudstukken. Wat er meer dan uwe rekening is, zal wel voor de kosten van het bed toereikend zijn, dat gij mij nu zult aanwijzen. Goeden nacht, kameraden, gaat nu naar huis. De storm heeft opgehouden, en als het nog achterna mogt stormen — wat dikwijls veel erger is — toont dan aan uwe toornige vrouwen de winst, die gij behaald hebt, dan zullen zij wel tevreden zijn; want," voegde hij schalkachtig lagchend bij: „het spel is toch slechts eene zonde, als men verliest."

Hij schudde de door den wijn en het geld opgewonden burgers de hand en was weldra alleen. De waard wees hem een kamertje, waar een ledig bed op hem wachtte, en het duurde niet lang of de droomgod had den jongman zijne vleugels geleend en voerde zijne ziel ver terug in de dagen zijner kindschheid.

De jeugdige slaper was de schilder Guido Reni, een naam, die reeds in den tijd onzer vertelling, den 26jarigen jongman, met zooveel roem en eer overlaadde, dat zijn klank thans, na meer dan twee eeuwen, nog bekend en hoog geschat is. Guido Reni was de zoon van een achtenswaardig en degelijk muzijkant te Bologna, waar hij het levenslicht had gezien in het jaar 1575. Reeds in de vroegste jeugd toonde de knaap eene muzikale begaafdheid, welke zijn vader, die vurig dweepte met zijne kunst, deed besluiten zijnen zoon aan de muziek te wijden. Gelijktijdig met Guido werd ook zekere Bartholomeo Cordi, een wees, die door den ouden Samuel Reni als leerling was opgenomen, de tooverwereld der toonen binnen geleid, en beide knapen sloten zich met de innigste vriendschap aan elkander. Bartholomeo, eenige jaren ouder dan Guido, was in alle dingen voor zijnen medeleerling een goed voorbeeld, en deze erkende in den geliefden vriend gaarne het overwigt en onderwierp zich aan hem zooveel hij konde. Het was vooral Bartholomeo's invloed, die den heethoofdigen, onbezonnen Guido van menigen dollen streek terug hield, of, als hem dit niet altijd mogelijk was, toch voor den ouden Reni de ligtzinnigheid van zijnen zoon wist te verbergen, dewijl hij wegens de drift des vaders voor de gevolgen vreesde.

Guido bleef niet lang aan de edele musika getrouw. Een grooter talent, dat der schilderkunst, kwam spoedig bij hem zoo zigtbaar te voorschijn, dat de vader, na menigen harden inwendigen strijd, zich toch eindelijk bewogen gevoelde, zijnen zoon van de studiën der muziek te ontslaan en hem in de schilderschool te zenden van onzen beroemden landgenoot Dionysius Calvart (1).

Bartholomeo bleef bij zijne noten en toonen; maar gelijk hij een beschermende genius voor Guido geweest was, ontbrak hem sedert de afwezigheid van zijnen altijd vrolijken, ja dikwijls van overmoedige luim, overborrelenden vriend het opwekkend en bezielend beginsel, en hij verviel dikwijls in eene te voren onbekende traagheid en lusteloosheid tot

---

(1) Geboren 1565, overleden 1619. Calvart is vooral door zijn perspectief beroemd geworden. Hij was landschap-, architectuur- en figuurschilder.

de studie, welke den ouden Reni bijna tot vertwijfeling bragten.

Eens op een dag had de intusschen tot jongeling opgewassen knaap de hem opgevene taak niet zoo voltooid, als hij naar zijne krachten had kunnen doen. De meester geraakte daarover in zulk een toorn, dat hij van zijn lessenaar opsprong, waarop eene juist voltooide compositie lag, welke hij met trots voor zijn beste werk verklaarde, en door zijne hevige gesticulaties een grooten inktkoker omwierp, die daarnaast stond, en welks zwarten inhoud nu ongehinderd de noten en nootjes overstroomde. Dit bragt den ouden man volkomen in woede, en zichzelven niet meer meester, viel hij Bartholomeo met vuistslagen aan. De jongeling roerde hand noch mond tot zijne verdediging, maar diep in de ziel gekwetst, verliet hij nog denzelfden dag het huis van zijnen weldoener, om het nimmer weer te betreden en doelloos de wijde wereld in te gaan.

Destijds ging Guido Reni in de school der Carraccos (1) over, welke daardoor dat zij de kunst een zuiverder smaak zocht te verleenen, een groot getal discipelen van Calvart tot zich lokte. Onder hunne leiding ontvouwde zich Guido Reni's talent tot volle grootte en spoedig werd zijn naam met zulk eene geestdrift en bewondering genoemd, dat zijn nieuwe meester hem met ijverzuchtige oogen begon te beschouwen. De kardinaal Borghese hoorde van den jongen man, en bestelde bij hem, tot versiering der kerk *delle to fontane*, eene schilderij, die de kruisiging van den apostel Petrus moest voorstellen. Guido Reni volbragt de hem opgedragen taak zoo volkomen tot tevredenheid van den rijken en magtigen kerkvorst, dat zijn roem zich spoedig over de grenzen van zijn vaderland verbreidde, en hij na korten tijd niet meer in staat was aan alle bestellingen te voldoen. Guido Reni had binnen weinige jaren een rijk man kunnen zijn, maar zijne hartstogtelijke zucht voor het spel deed hem de verworven sommen dikwijls zeer spoedig weêr verkwisten.

---

(1) Uit de familie Carracco zijn vele meesters der schilderkunst voortgekomen. Ludovico Carracco grondvestte met zijnen broeder Paolo en zijne beide neven Agostino en Annibale eene school te Bologna onder den naam: *Academi degli ncammonati*.

Reeds als knaap had hij eene voorliefde voor de opwekking gehad, welke een gewaagd spel veroorzaakte, en sedert Bartholomeo Cordi hem niet meer waarschuwend ter zijde stond, gaf hij zich teugelloos aan dezen verderfelijken hartstogt over. Hoe meer geld hij ontving, hoe hooger hij speelde, en daar hij gewoonlijk ongelukkig was, verloor hij dikwijls in eenen nacht grootere sommen dan hij in maanden verdiende. Zoo kwam het dat hij dikwijls geen enkelen bajocco in den zak had, maar zijne grenzelooze ligtzinnigheid bekreunde zich daar niet om. Bezat hij geen geld, dan borgde hij, tot hij weder eene goede som ontvangen had om te kunnen betalen en leefde van den eenen dag tot den anderen in zorgelooze vrolijkheid voort, waartoe voorzeker de geruststellende overtuiging bijdroeg, dat in zijne kunstenaarshand een onuitputtelijke schat verborgen lag, dat eenige penseelstreken hem altijd weder genoeg geld zouden verschaffen. Aan ouderdom of ziekte dacht hij niet — beide lagen voor den frisschen, levenslustigen jongeling nog te ver.

Des morgens na het dolzinnig spel in de osteria (herberg) te Babiole ontwaakte Guido Reni uit zijnen onrustigen slaap met een zucht en den uitroep: „Bartolo, waarom moest gij mij ontnomen worden!" Hij had het beeld van den vriend zijner jeugd in zijne droomen aanschouwd, en ook wakend trad de tijd van het innige zamenleven met Bartholomeo Cordi zoo levendig voor Guido Reni's ziel, dat hij, geheel tegen zijne gewoonte, ernstig en nadenkend werd. Hij had, sedert de mishandelde jongeling het huis van Samuel Reni verlaten had, niets meer van hem gehoord, en wist niet eens of hij hem nog onder het getal der levenden rekenen moest. Dikwijls had hij den vriend gemist, doch de wisselende indrukken des levens hadden in het bewegelijk gemoed des jongen schilders het verlangen naar hem slechts voorbijgaande laten ontwaken en allengs steeds zeldzamer doen worden, tot heden de levendige droom hem Bartholomeo's gestalte en met haar zijne geheele genegenheid voor den vriend zijner jeugd weêr te voorschijn geroepen had.

Een gedruisch op de straat, dat elk oogenblik toenam, leidde eindelijk Guido's gedachten op eene andere baan. Hij stond op van zijn leger, kleedde zich en zag naar buiten. Uit een naburig huis droeg men allerlei gereedschappen de

straat op. Oude kisten en kasten, tafels, stoelen en banken stonden ordeloos in het rond, en vele menschen drongen zich daar tusschen, om de bijzondere voorwerpen onderzoekend in oogenschouw te nemen. Het was duidelijk dat hier eene verkooping zoude plaats hebben, en in den auctionaris, die de enkele stukken met krijtteekenen merkte, zoo als zij op de rij aan de meestbiedenden zouden verkocht worden, herkende Guido Reni spoedig een zijner speelgenooten van gisteren. Aan zijne zijde stond een oud mannetje, met grijze haren, die er zoo even was bij gekomen.

„Nu, Dazzi," riep hij en sloeg daarbij den auctionaris tot morgengroet op den schouder, „is er wat goeds?"

„Vodderij!" antwoordde de aangesprokene en wees verachtelijk op den allezins slechten toestand der tot verkoop bestemde voorwerpen. „Ik verkrijg wat mij toekomt, maar Panato zal er bezwaarlijk zonder schade afkomen."

„Is de som dan zoo groot?" vroeg de kleine.

„In allen gevalle voor dien daar binnen groot genoeg," antwoordde hij en wees met den omgekeerden duim over zijne schouder naar het oude kleine huisje, dat men bezig was te ledigen.

„Hoe zijn dan die lieden zoo in ellende geraakt?" vroeg de oude. „Zooveel ik weet hebben zij er zich altijd vrij goed doorgeworsteld."

„Ja wel," antwoordde Dazzi, „dat hebben zij ook. Maar het ongeluk vervolgde hen. De man werd ziek, de vrouw konde met het kleine kind niets verdienen, en toen ging het achteruit, tot zij Panato in handen vielen, die hen bereidwillig borgde."

„En meer rente nam dan een jood," viel het oude mannetje hem in de rede. „Ja, ja, Panato ken ik, hem is den mammon nader dan het heil zijner ziel," en hij bekruiste zich herhaalde malen met vrome ongerustheid.

„Daar hebt gij gelijk in," zeide Dazzi en zag om zich of ook iemand hun gesprek beluisterde, zonder Guido Reni te bemerken, die uit zijn venster woord voor woord der beide mannen had opgevangen. „Panato ontziet niets om zich te verrijken. Lieve God, alsof hij zijne bijeen geschraapte schatten niet zou moeten achterlaten als het op aarde met hem gedaan is. Gisteren avond heeft hij hier in de taveerne eenen

signor pazzarello (1) een mooijen streek gespeeld, en hij had toch wel tevreden kunnen zijn zoovele goudstukken met zijne bajocci te winnen als het geluk hem en ons liet te beurt vallen."

„Hm, gij bedoelt toch niet, dat hij ..."

„St! Ik wil niets gezegd hebben, want bewijzen kan ik het niet," antwoordde Dazzi, „en Panato is een sluwe kerel en magtig daarbij, zoodat hij mij ligt in het verderf konde storten, als hij wist wat ik van hem denk. Maar u kan ik het wel zeggen, oude," ging hij vertrouwelijk voort, „Panato is een spitsboef, dien men op de vingers moet zien. Bij den laatsten worp gisteren — ik vertel u wel eens hoe dat alles zamenhangt — heeft hij slechts die ééne maal verloren; daar ik hem zoo scherp in het oog hield achtte hij het raadzamer het geluk datmaal te laten varen."

De oude man schudde het hoofd en zeide: „Hij heeft den duivel eenmaal zijnen kleinen vinger gegeven, en *die* vergenoegt zich daarmede niet, dit weet men van ouds. Dat Panato niet altijd regtvaardig handelde, dit wist ik al lang. Onlangs heeft hij eenen principe (2) voor 600 fiorini eene schilderij verkocht, die hij voor het werk eens grooten meesters uitgaf en die hier of daar door een kladschilder vervaardigd is. Daarna lachte hij en zeide: „Wie zoo dom is zich te laten bedriegen, die is niet te helpen!" Ik heb het zelf gehoord."

„Dat wil ik wel gelooven," zeide Dazzi, „en hoewel ik niet afgunstig ben, zoude het mij toch pleizier doen als hij eens met gelijke munt betaald werd. Hij moet weinig van de kunst verstaan, hoewel hij zich er op beroemt dat zijn handel in schilderijen zoo bloeit omdat hij een kenner is zooals er geen tweede bestaat."

Niet lang na dit onderhoud, dat natuurlijk Guido Reni's aandacht had gekluisterd, mengde zich de jonge schilder onder de groepen, der voor het naburig huis verzamelde menschen. Ook Panato liet zich daar vinden en begroette zijnen nieuwen bekende met kruipende hoffelijkheid.

„Nu," zoo sprak Reni hem niet zonder eenig sarcasme aan,

---

(1) Dolkop.

(2) Vorst.

„wilt gij de goede zaken voortzetten, die gij gisteren avond gemaakt hebt, en ook hier fiorini voor bajocco's inruilen?"

„De hemel beware mij, signore," antwoordde Panato met eenige verlegenheid. „Hier is niets voor mij; — bovendien is eigenlijk alles, wat gij hier ziet, reeds mijn eigendom."

Guido Reni hoorde dit antwoord naauwelijks; zijn blik vestigde zich nu op een man, die zoo even in de huisdeur verschenen was. Met den rug tegen dezelve geleund, stond hij daar, met gekruiste armen en staarde somber op de voorwerpen, waarvan de verkoop intusschen begonnen was. Naast den nog jeugdigen, maar ziekelijk schijnenden man, stond, met een klein kind op de armen, eene schoone bleeke vrouw, die de heldere tranen over de wangen liepen, en die zich beijverde, het klagend schreijen van haren zuigeling te stillen. Guido Reni vestigde steeds scherper zijne blikken op de trekken van den man in de huisdeur; plotseling riep hij op luiden toon: „Bartholomeo Cordi!" en een oogenblik daarna hing hij aan den hals van zijnen wedergevonden vriend. Deze, zoo plotseling uit zijne sombere gedachten opgeschrikt, bevrijdde zich van de hem omklemmende armen, rigtte zijne holle oogen op het gelaat van den onstuimige jongeling en riep toen met zachte sidderende stem:

„Reni, Guido Reni, zijt gij het? Zijt gij het waarlijk? Gij komt om mij in groote ellende te zien!" voegde hij er somber bij en keerde zich af.

„Om u te helpen; om u uit de handen van hebzuchtige schuldeischers te redden voerde mijne gelukster mij juist heden hier heen!" jubelde Guido Reni, en de jongeling die gewoon was aan eene met goud gevulde beurs dacht er niet aan, hoe onmagtig hem zijne ligtzinnigheid van gisteren gemaakt had. Plotseling echter herinnerde hij zich dit, en hartstogtelijk als hij was, sloeg hij zich met de gebalde vuist voor het hoofd, noemde zich een nietswaardige, en was zoo overmeesterd door het gevoel van magteloosheid om te helpen waar hij zoo gaarne geholpen had, dat hij in het geheel niet bemerkte, hoe het herkenningstooneel der beide vrienden, vooral echter de naam van „Guido Reni," de opmerkzaamheid van bijna alle aanwezigen op hem gevestigd had. Wie niet reeds van den beroemden meester wist, vernam het nu welke eer de stad was wedervaren, en Panato, als kunst-

kenner en kunsthandelaar, stond in het midden eener groep nieuwsgierigen, die met open mond den „*fumoso signor pittore* (1) aanstaarde, en gaf inlichting omtrent het leven en de werken des kunstenaars, terwijl hij zijne vertrouwelijke bekendschap met hem in het licht zocht te stellen.

„Ik wist het zeer goed," fluisterde hij eenige deelnemers van het spel van gisteren toe, „ik wist het zeer goed met wien wij gisteren avond dobbelden, maar signor Reni wenschte incognito te blijven, hetwelk hij mij in het begin door een wenk te kennen gegeven had, en gij weet wel dat ik zwijgen kan."

Intusschen was Guido Reni tot zich zelven gekomen en had nader onderzoek gedaan naar de omstandigheden van zijnen vriend. „Die zal en moet geholpen worden," zeide hij eindelijk. „Ik heb wel in eene dolle luim al mijn geld verspeeld, maar niet mijne list, en die moet hier nu helpen waar het eenen strijd om het bestaan van mijnen vriend geldt. Bovendien is er eene goede gelegenheid om eenen sluwen vos met de uitoefening zijner eigene grondbeginselen te straffen."

Na deze woorden mengde Guido Reni zich onder de groepen der koopers. Hij trad hier en daar nader, onderzocht en monsterde, bleef echter eindelijk als vastgeworteld bij eene oude schilderij staan, die achteloos ter zijde geschoven, tegen den muur van het huis stond. Hij nam haar in de hand, beschouwde haar van alle zijden, hield haar nu digter bij, dan verder af, keerde en wendde haar, om het regte licht daarop te laten vallen, en de uitdrukking zijner gelaatstrekken verried de onmiskenbaarste verbazing. Panato, die zich zooveel mogelijk in de nabijheid van den beroemden man ophield, om zijne medeburgers te toonen hoe bevriend hij met hem was, had deze handelwijze van Reni naauwelijks bemerkt, of hij stond reeds aan zijne zijde en wijdde eveneens aan het oude schilderij dezelfde opmerkzaamheid.

„Een Jan van Eyk is het niet," zeide Guido Reni half luid bij zich zelven. „Het contrast der kleuren is niet scherp genoeg, de omtrekken niet bepaald genoeg."

„Geen van Eyk!" dacht Panato, „dus toch in elk geval eene schilderij die aan een grooten meester wordt toegekend,

(1) Beroemden heer schilder.

anders zoude *deze* het niet met zulk eene belangstelling kenmerken! Wacht, hier is een goede slag te slaan. En nog eene schrede nader tredende, zeide hij luid en met gekunstelde minachting: „Die schijnt mij eene schilderij zonder waarde toe."

Guido Reni zag verwonderd op, alsof hij nu eerst Panato's tegenwoordigheid bemerkte, wendde dadelijk zijne blikken weder naar de schilderij en zeide bedaard: „Misschien hebt gij gelijk, maar mij komt het voor alsof deze oude schilderij bestemd is mijnen ouden vriend Bartholomeo Cordi uit den nood te helpen."

Panato luisterde, doch als sluwe handelsman durfde hij het niet te laten bemerken, welken indruk deze woorden op hem maakten. „Tien fiorini wil ik daarvoor geven signore," zeide hij. „Bij wederverkoop win ik er dan welligt twee bij. Dit is een bescheiden profijt."

„Voorzeker!" antwoordde Guido Reni; „maar als gij gelooft dat Bartholomeo Cordi dit schilderij voor tien fiorini verkoopt, nadat ik hem gezegd zal hebben dat hij er door uit allen nood gered kan worden, dan dwaalt gij geweldig. Bovendien begrijp ik niet waarom gij zooveel geld voor een voorwerp betalen wilt, dat gij kort te voren nog als iets zonder waarde hebt beschouwd."

Panato wreef zich verlegen de handen en antwoordde na eene korte pauze: „Dat is nu eenmaal zoo in den handel; de verkooper prijst, de kooper berispt. Opdat gij echter moogt zien dat ik Cordi niet benadeelen wil, zoo wil ik hem dadelijk twintig fiorini van zijne schuld doorstrijken als hij mij deze schilderij afstaat."

En Panato keerde zich om, om Cordi te roepen en met hem den handel te sluiten, maar Guido Reni hield hem vast.

„Hoe," riep hij met gespeelde verbazing uit, „gij zijt de schuldeischer van mijnen vriend, die hem om eene ellendige honderd fiorini zoo smadelijk vervolgt en alles laat verkoopen! Neen, nu verkrijgt gij de schilderij niet! Zij was eenmaal bestemd publiek verkocht te worden en daarbij moet het blijven, daar ze dan het zekerst *naar hare waarde* betaald zal worden."

Het angstzweet kwam Panato op zijn gelaat, want als de schilderij aan den meestbiedende verkocht werd, dan, dacht

hij, dan moest hij zijnen wensch om ze te bezitten opgeven, of ten minste eene som betalen, die hem weinig hoop op groote winst zoude laten.

„Ik strijk vijftig fiorini van den schuldbrief uit!" zeide hij en strekte de hand naar de schilderij uit.

„Niets daarvan!" antwoordde Guido Reni. „Deze schilderij wordt publiek verkocht, dan kunt gij ze koopen als gij wilt."

„Signor Reni, laat mij die schilderij. Het zal mij zelfs op tien fiorini meer niet aankomen!" smeekte Panato.

„Als ik maar wist wat gij er mede doen wildet," antwoordde Reni, „ze is immers niets waard!"

„O, signor, gij gelieft te schertsen en mij met mijne eigene woorden te slaan," zeide Panato; „maar ik herhaal nog eenmaal mijn laatste bod."

„Nu, als gij de schilderij hebben wilt laat zich de zaak misschien vinden. Cordi is uw schuldenaar — verscheur den schuldbrief en gij zijt eigenaar van deze schilderij."

„Gij eischt te veel, signor!" riep Panato uit en ging nog eenmaal met zich zelven te rade, en daar hij met vast vertrouwen hoopte de schilderij, die de opmerkzaamheid van eenen Guido Reni tot zich getrokken had, in weerwil van den hoogen prijs, dien hij betalen moest, met voordeel te verkoopen, zoo besloot hij tot vernietiging van het schuldbewijs en haalde het uit zijne tasch. Terwijl hij het in kleine stukken scheurde, riep Guido Reni zijnen bekommerden vriend, die de verzekeringen des jongen kunstenaars dat hij hem redden zoude, weinig geloof konde schenken; want hij stond weer op dezelfde plek in de huisdeur, en staarde op zijn eigendom, dat stuksgewijze verkocht en weggedragen werd.

„Zie hier," riep Guido Reni hem te gemoet, toen hij met langzame schreden naderde, „ik heb in uwen naam eene overeenkomst gesloten, die, zooals ik hoop, uwen bijval zal verwerven. Panato heeft het schuldbewijs verscheurd, maar verkrijgt daarvoor het eigendomsregt op deze oud schilderij."

Cordi stond sprakeloos en wist niet of hij waakte of droomde.

„Ja, ja, gij had niet vermoed dat iemand zooveel voor dit stukje beschilderd linnen betalen zoude!" zeide Reni lagchend.

„Neen, inderdaad," antwoordde Cordi, „ik begrijp u niet!..."

„Ik ook niet," bevestigde Reni; „maar Panato heeft mij zoo lang gekweld, tot ik hem tegen vernietiging van het schuldbewijs deze schilderij overliet..."

„Dat geen tiende gedeelte van den betaalden prijs waard is!" hernam Cordi en zag met de grootste verbazing Panato aan, wiens gelaat met eene lijkkleur werd overtogen en die vergeefs naar woorden zocht. Eindelijk stotterde hij: „Maar gij zeidet toch, signor..."

„Dat het *geen* van Eijk is," viel Guido Reni hem in de rede, „en dat beweer ik ook nu nog."

„Maar toen ik beweerde dat de schilderij van geene waarde was," hernam Panato op moedeloozen toon en Guido Reni voltooide weder zijne woorden zeggende: „Toen beweerde ik, dat gij wel gelijk kondet hebben; dat het mij echter voorkwam dat Cordi door die schilderij uit zijnen nood konde gered worden. Heb ik valsch geprofeteerd? Heb ik *een* woord gezegd, dat tegen de waarheid is?"

„Maar gij hebt het doel gehad mij te bedriegen!" riep Panato uit, bij wien thans het rood van den toorn op het gelaat verscheen.

„De overeenkomst is nul en van geene waarde! Ik neem de schilderij niet en Cordi is mijn schuldenaar als te voren."

„Wees bedaard, mijn vriend!" zeide Guido Reni. Herinner u dat gij met eigen handen het papier verscheurd hebt en nu geene aanspraak meer op Cordi's geld of geldswaarde hebben kunt. Wat echter de bedoeling betreft om u te misleiden, deze kan ik niet geheel ontkennen. Intusschen denk ik zoo als gij: „Wie zoo dom is zich te laten bedriegen, die is niet te helpen." Gij hebt het mij gemakkelijk genoeg gemaakt u een beetje te blinddoeken, die getuigenis kan ik u geven."

Panato knerste van woede op de tanden, maar hij zag geen uitweg voor zich, die hem uit het net konde voeren, waarin hij zich zelven verstrikt had, en dus greep hij de duur betaalde schilderij op en ijlde heen, voor hij om zijn dwazen koop tot een spot der menigte werd.

Intusschen was de verkoop van het huisraad ook geëin-

digd, en Dazzi leverde de daarvoor ontvangen som, in Cordi's handen, nadat hij de onkosten er afgehouden had.

„Gij zijt nu een vrij man," schertste Guido Reni, „dien geene zorgen drukken. Haal vrouw en kind hier en ga dan met mij naar Bologna en wees weder mijn goede engel. Ik heb zulk eenen noodig."

Nog denzelfden morgen verliet Guido Reni door Bartolomeo Cordi en zijne familie vergezeld, de stad Babiole, om zijne vaste woonplaats in zijne vaderstad Bologna te vestigen, alwaar hij eene schilderschool oprigtte, waaruit meer of minder beroemde kunstenaars zijn te voorschijn getreden. Zoo lang Bartolomeo Cordi in zijn huis vertoefde, onderdrukte hij zijnen hartstogt voor het spel, en zijne ligtzinnigheid scheen voor grooteren levensernst geweken te zijn; maar toen reeds weinige jaren later eene boosaardige koorts den vriend wegnam en ook zijne vrouw en kind eenigen tijd later de offers eener heerschende ziekte werden, toen begon Reni zoo mogelijk zich nog teugelloozer aan zijne oude gewoonte over te geven. Hij bragt sedert het grootste gedeelte van zijnen tijd in speelhuizen door, verwaarloosde zijnen arbeid, dien hij met eene korte aanwijzing door een zijner leerlingen liet volvoeren, om zijne stukken dan voor een geringen prijs te verkoopen, en geraakte uit de eene verlegenheid in de andere, zonder zich daardoor weder op de rustige baan van eenen hartstogteloozen levenswandel te laten leiden. De voortdurende spanning en opgewondenheid waarin hij op die wijze gehouden werd, verwoestte zijne gezondheid, en reeds lang voor zijnen dood, die in 1642 volgde, was hij ziek naar ligchaam en geest en betreurde te laat de verkwisting zijner schatten en levenskrachten.

Zijn lijk rust in de kerk Santo Domenico in Bologna; moge hij den vrede gevonden hebben, dien hij op aarde niet wist te verwerven.

Guido Reni's uitstekende werken zijn, behalve de reeds genoemde kruisiging van den apostel Petrus, eene hemelvaart van Maria, een *Ecce Homo*, die de galerij te Munchen versiert, een op het kruis slapende Christusknaap, eenige berouwhebbende Magdalena's in de Louvre-galerij te Parijs, enz. Het schoonste van al zijne schilderstukken is echter

eene hemelvaart, welke tegenwoordig nog in de koninklijke galerij te Munchen de oogen van alle beschouwers tot zich trekt en aan den naam van zijnen schepper, die nog na twee eeuwen in den mond van alle beschaafden leeft, een onsterfelijken roem verleent.

DE JONG GEHUWDEN.

EENE SCHETS UIT HET LEVEN TE PARIJS.

Het uur van middernacht had reeds geslagen, toen een jong echtgenoot den kring zijner vrienden verliet, en na haastig den trap opgeklommen te zijn, aan de kamerdeur klopte, waar zijne gade vertoefde, die in haar rijk zijden bruidsgewaad aan den haard in een comfortabelen fauteuil uitrustende, op haren uitverkorene wachtte.

„Sta op!" zeide zij, terwijl zij den voor haar geknielden jongen man de hand bood.

„Neen, neen mevrouw!" antwoordde deze, op hare blanke hand een kus drukkende. „Laat mij, laat mij... trek uwe hand niet terug, anders vrees ik, dat gij even als een droombeeld verdwijnen zult, en alles slechts misleiding zal geweest zijn. Het komt mij voor, alsof ik de held van ééne der tooververtellingen ware, die mij in mijne jeugd met verrukking vervulden, en alsof het oogenblik komen moet, dat de boosaardige fee met mijn bedriegelijk geluk verdwijnt, en in den kring harer gezellinnen met den bedrogene den spot drijft."

„Kom tot u zelven mon cher! Gisteren was ik werkelijk nog de weduwe van lord Melvil, maar heden ben ik mevrouw de la Tour, uwe gelukkige echtgenoot. Verban de sprookjesvrees uit uwe ziel; wat gij beleefdet is werkelijkheid."

Frederik de la Tour had overigens alle reden om te gelooven, dat bovenaardsche magten zich met zijn lot bemoeid hadden, want sedert eene maand had het toeval, of zijn goed geluk, hem tot een der gelukkigste menschen gemaakt.

Frederik de la Tour stond op vijf en twintig jarigen leeftijd zonder eenig vermogen, zonder vrienden of bloedverwanten alleen in de wereld, en kon slechts op karige wijze

in zijn onderhoud voorzien, door het kleine honorarium, dat hij als klerk bij een notaris verdiende. Op zekeren dag toen hij door de rue St. Honorée ging, hield eene prachtige équipage digt bij hem stil, en eene elegante dame, die uit het portier leunde, riep hem toe: „Monsieur! Monsieur!"

Een liverei-bediende sprong van den bok, liet de trede van het rijtuig neder en noodigde, met den hoed in de hand, eerbiedig den verbaasden jongen man aan de zijde der schoone, van juweelen schitterende dame plaats te nemen. Zonder te weten wat hem overkwam, gaf hij hieraan gehoor, en de paarden galoppeerden verder.

„Monsieur," sprak de dame nu met eene zachte stem; „ik heb uwen brief ontvangen, maar hoop u, niettegenstaande uw afwijzend antwoord, toch op mijne soirée te zien."

„Mij, mevrouw?" zeide Frederik verbaasd.

„Ja, mijnheer. — Maar — ik verzoek u duizendmaal excuus, gij gelijkt sprekend op zekeren heer van mijne kennis, zoodat ik u voor hem hield. Wat moet gij wel van mij denken? Maar de gelijkenis is zóó groot, dat ieder er zich door zou laten misleiden."

Nog vóór dat deze verontschuldiging geheel uitgesproken was, hield het rijtuig op het binnenplein van een groot hôtel stil, en Frederik moest natuurlijk lady Melvil zijnen arm aanbieden, en haar de trappen opleiden. — Lady Melvil was eene Fransche van geboorte; even als leliën en rozen schitterde haar schoon gelaat, dat bovendien nog aantrekkelijker was, door gitzwart haar, en rozenroode lippen, die twee rijen ivoor-witte tanden verborgen. Deze vereeniging van onweêrstaanbare bekoorlijkheden gelukte het, zoo als wel te begrijpen is, gemakkelijk den jongen man te boeijen, die zijn geluk, dat hem met deze schoone dame kennis had doen maken, zeer op prijs stelde. Hij nam hare uitnoodiging aan, en werd weldra de dagelijksche gast van de jonge weduwe, die door vele bewonderaars omgeven, reeds na weinige dagen aan allen niet onduidelijk te kennen gaf, dat zij op geen goed gevolg konden hopen, terwijl zij alleen de bewijzen van hoogachting en toegenegenheid van den armen klerk beantwoordde. Zij, lady Melvil, was het, die den jongen man het eerst van liefde gesproken had, en hem hare hand had aangeboden, want van waar zou hij den moed

verkregen hebben, om met een huwelijksvoorstel voor den dag te komen?

Frederik konde zich alles, wat hem overkomen was, niet verklaren. Dikwijls, als hij in zijn kamertje voor den spiegel stond, beschouwde hij zich zelven naauwkeurig. Hij was niet leelijk, maar evenmin schoon; zijne kleeding was geheel overeenkomstig zijn matig inkomen, en kon de gedachte niet bij hem doen opkomen, dat hij zijn geluk aan zijn gewaad te danken had. Hem bleef dus niets overig dan te denken, òf dat Lady Melvil hem beminde, òf dat zij zich in hem bedroog.

Hoe groot Frederiks verbazing was, toen hem na de huwelijks-plegtigheid medegedeeld werd, dat hij eigenaar van een millioen francs was, kan de lezer zich gemakkelijk voorstellen. De contracten bevestigden, dat hij goederen in Bourgondië, een groot bosch in Normandië, een hôtel te Parijs in de rue St. Honorée bezat, benevens nog vele andere eigendommen. De weduwe namelijk had ook goederen in Engeland, en wel in Wales en Devonshire. — Het zal dus niemand vreemd voorkomen, dat de bescheiden jonge klerk zich de werkelijkheid van al het gebeurde niet voorstellen kon, en er met angst aan dacht, dat het eerstvolgend oogenblik hem welligt teleurstelling baren zoude. Maire en priester hadden het huwelijk gesloten en bevestigd, doch noch de waardigheid der kerk, noch die der wetten was sterk genoeg om den twijfel uit zijn hart te verbannen, en hij wilde zich noch van de plaats aan de voeten zijner echtgenoot verwijderen, noch hare hand loslaten, wijl hij vreesde, dat zijn geluk hem dan begeven zoude.

„Sta op Frederik!" herhaalde zijne jonge vrouw, „zet een fauteuil naast den mijne, en laat ons wat keuvelen."

De jonge man gehoorzaamde, en mevrouw de la Tour ving volgender wijze aan: „er was eens een......"

„Zeide ik het niet?" dus viel Frederik haar in de reden, „nu komt er werkelijk een sprookje."

„Luister naar mij, mon cher. Er was een jong meisje, welks ouders vroeger rijk geweest, maar later tot armoede vervallen waren, en met hunne handen hun brood moesten verdienen. De hoop, te Parijs het verloren geluk weder te zullen vinden, gaf aan het huisgezin aanleiding om Lyon,

alwaar zij zich tot nog toe ophielden, te verlaten, en zich met ter woon in de hoofdstad te vestigen. Maar niets is zoo moeijelijk, als een verloren vermogen te herwinnen en weder tot vroegere welvaart te geraken. Dit ondervond de vader van het meisje, want nadat hij vier jaren lang met armoede en gebrek had gekampt, overleed hij in een hospitaal. De moeder overleefde haren echtgenoot niet lang, en het jonge meisje bleef als wees alléén over in een dakkamertje, welks huur zelfs niet betaald was. Indien in de geschiedenis, die ik u thans verhaal, feeën voorkwamen, dan moesten zij voorzeker thans verschijnen. Maar geene toovergodin vertoonde zich. De arme wees was zonder beschermer, zonder vrienden, zonder middelen tot haar onderhoud; ja, zelfs bezwaard met schulden, die zij niet hopen kon, ooit te voldoen. Te vergeefs zocht zij bij dezen en genen werk, het eenige waarom eerzuchtige armen vragen kunnen. De verleiding trad haar wel is waar, met hare schoonschijnende aanbiedingen te gemoet, doch het meisje behoorde tot de zulken, die sterk genoeg zijn, om de besmetting der zonde te ontwijken."

„De behoefte aan levensmiddelen, deed intusschen hare eischen steeds dringender gelden. De honger deed zich gevoelen, en was na een vasten van twee dagen niet meer te verduren. — Frederik! gij kunt u, ofschoon gij slechts sedert een enkelen dag een man van fortuin zijt, u geene voorstelling maken van het lijden, waarvan ik spreek; ja, gij zult u verbazen, hoe ik te midden van deze omgeving vol weelde, op een gemakkelijken fauteuil gezeten, u zulk een beeld van ellende schetsen kan. Doch hoor mij verder aan. — De honger dwong het arme meisje om te bedelen. Zij verborg haar gelaat in een doek, het eenige erfdeel van hare moeder, boog hare slanke gestalte, ten einde zich als eene gebrekkige oude voor te doen, ging op straat, en strekte hare hand uit om aalmoezen te ontvangen. Ach, deze hand was blank en teêr, en zij wikkelde ze in een zwachtel, als of zij er eene wonde aan had."

„Het arme kind ging op een hoek, zoo ver mogelijk verwijderd van eene lantaarn, staan, en vroeg een jong meisje, dat haar snel voorbij ging, om een sou — slechts om een enkelen sou, om wat brood te koopen! Doch de jonge meisjes

te Parijs hebben wel aan andere dingen te denken, dan aan het gebrek der armen: hare bede bleef onverhoord. — Daar ging een grijsaard voorbij, en de verlatene waagde het, hem aan te spreken. Maar de ouden van dagen zijn dikwerf gierig en hardvochtig: ook van hem ontving zij niets. — — 't Was een koude, regenachtige avond geweest; de nacht viel in, en met haar kwamen de politie-agenten en nachtwachten op de straten. Nog éénmaal waagde het meisje, dat bijna flaauw viel van honger, om een beroep te doen op het medelijden. Het was een jonge man, die juist voorbij ging. Hij bleef staan, haalde een muntstuk uit zijn zak, en wierp het de bedelaresse toe, ijlings en schuw, als vreesde hij om met zulk eene ellende in aanraking te komen. Een politie-agent, die dit alles gezien had, naderde op het onverwachts, pakte het meisje bij den arm, en riep: „ik heb u op het bedelen betrapt; gij zijt mijne arrestante!"

„Thans trad de jonge man snel toe, nam den anderen arm der bedelaarster, die hij kort te voren niet met zijnen handschoen zou hebben willen aanraken, en wendde zich tot den politie-beambte met de woorden: „deze vrouw is geene bedelares; zij is eene bekende van mij."

„Maar mijnheer! het bedelen is verboden."

„Ik herhaal u, dat die vrouw mij niet om eene aalmoes vroeg; ik ken haar. — Goede vrouw," zoo ging hij aan het oor van het meisje, dat hij voor een oud mensch hield, fluisterend voort: „neem dit vijf francs-stuk, en laat u door mij naar eene andere straat geleiden, opdat gij dus aan de vervolgingen van den arm der politie ontkomen moogt."

„Het geld, voor mij van groote waarde, gleed uit *zijne hand in de mijne*," zoo vervolgde mevrouw de la Tour, „en toen wij langs de lantaren gingen, die ik te voren zoo angstig vermeden had — *zag ik u*."

„*Mij?*" riep Frederik verbaasd.

„Ja, mon cher. — Ik zag uwe gelaatstrekken voor de eerste maal, maar heb ze nooit kunnen vergeten, want gij reddet mij het leven en welligt mijne eer. Gij gaaft toen een één aan lady Melvil — uwe tegenwoordige echtgenoot."

„Gij, zoo jong, zoo schoon, zoo rijk — is het mogelijk, dat gij eens om aalmoezen vragen moest?"

„Ja, ik ontving aalmoezen, maar slechts één keer en

wel van u. De dag welke op dezen treurigen avond volgde dien ik thans voor één mijner gelukkigsten reken, verschafte mij eene oude vrouw, die medelijden met mij had, eene plaats als naaister bij eene fatsoenlijke familie, en in weinig tijds werd ik de vriendin van de vrouw des huizes, voor wie ik werkzaam was. Op zekeren dag trad lord Melvil, het kleine vertrek binnen, waar ik zat te naaijen, en zette zich naast mij. Hij telde ongeveer zestig jaren, had eene tamelijk lange gestalte en ernstige donkere gelaatstrekken.

„Mademoiselle," zeide hij tot mij, „ik ken uwen levensloop. — Wilt gij de mijne zijn?"

„U huwen?" riep ik uit.

„Ja; ik bezit een groot vermogen, dat ik niet gaarne aan mijne neven zou achterlaten, lijd eenigzins aan het podagra, en zoude liever niet door mijne bedienden verpleegd worden. Indien het waar is, wat ik van u gehoord heb, dan bezit gij een goed hart en een zacht humeur; het hangt van uwe beslissing af, of gij lady Melvil worden en bewijzen wilt, dat gij u even goed in den overvloed als in de armoede kunt schikken."

„Ik beminde u, Frederik, ofschoon ik u slechts éénmaal gezien had," zoo ging de jonge vrouw voort. „Ik kon u niet vergeten, en eene stem in mijn binnenste fluisterde mij toe, dat wij nog eens vereenigd zouden worden. Ik zag lord Melvil aan, beschouwde zijn ernstig gelaat, zijn doordringenden, donkeren blik en dacht, dat hij dezen vreemden stap slechts uit bijzondere oogmerken deed, en mij tot het werktuig zijner plannen uitverkoren had. Lord Melvil scheen mijne gedachten in mijne oogen te lezen, en werd nog dringender. — Mijne bekenden raadden mij, om van het *spleen* van den Engelschman gebruik te maken, die vele millioenen francs bezat, van welke mij, ofschoon een klein, toch nog aanzienlijk gedeelte bij zijn overlijden moest ten deel vallen. Maar ik dacht aan u, en zou gaarne al de mij aangeboden schatten afgewezen hebben, voor de liefde van hem, dien ik slechts éénmaal had gezien. Dan, ik was te zwaar beproefd geweest, om mijn hart over mijn verstand te laten heerschen. Ik verbande u uit mijne gedachten, en werd lady Melvil. Dat was eene tooververtelling voor mij; ik, de arme verlatene wees, was de echtgenoot van één der

rijkste pairs van Engeland. In eene prachtige équipage, door liverei-bedienden omringd, reed ik door de straat, waar ik voor eenige maanden om aalmoezen vroeg, en kon in zijde gekleed, en met diamanten getooid, de plaats beschouwen, waar ik ééns stond te bedelen. — O vreemde luim der fortuin! De hartstogten der menschen, — dat zijn de wonderdoende feeën van onzen tijd!"

„Gelukkige lord Melvil," sprak Frederik, „hij kon u zijne schatten aanbieden."

„Hij was werkelijk gelukkig," vervolgde mevrouw de la Tour, „en bekende mij dikwijls, dat dit huwelijk, hetwelk door velen zijner vrienden eene dwaasheid genoemd werd, de verstandigste stap in zijn geheele leven was geweest. — Zijn rijkdom overtrof mijne stoutste verwachting, en hij streefde er niet meer naar, om zijne schatten te vermeerderen; — hij had te regt gemeend, dat dankbaarheid een vrouwenhart voor hem winnen kon, en nooit berouwde het hem, eene Fransche tot zijne echtgenoot te hebben gekozen.

„Ik verpleegde den lord in zijne laatste ziekte, en hij overleed mij zegenende, en mij al zijne rijkdommen achterlatende. Toen deed ik eene gelofte, slechts dán weder te zullen huwen, als ik den man vond, die mij had bijgestaan in het treurigste uur mijns levens — anders nooit!"

„Ondankbare," zoo voer mevrouw de la Tour schertsend voort, haren echtgenoot de hand drukkende, „waarom zocht gij de vrouw niet op, die u zoo innig beminde en zoo vurig wenschte u rijk en gelukkig te maken. Waarom liet gij u nergens zien? Waarom bezocht gij den schouwburg en de concerten niet? Had ik uw naam slechts geweten!"

Bij deze woorden nam de jong gehuwde een robijnen collier van haren lelieblanken hals, en haalde uit een daar aan hangend zijden zakje een in goud gevatten écu.

„Dit is het geldstuk, dat gij mij eens gegeven heb," sprak zij het munstuk in Frederiks hand leggende. „Op dezen écu kreeg ik brood; den volgenden dag kon ik den mij dierbaren écu weêr inlossen, om er mij niet meer van te scheiden. — Hoe gelukkig was ik, toen ik u eindelijk op straat zag. Het rijtuig kon voor mij niet spoedig genoeg stilhouden. Ik greep het eerste het beste voorwendsel aan, om u tot mij te roepen. Slechts ééne zaak vervulde mij nog met angst — gij

kondet gehuwd geweest zijn! In dat geval zoudet gij deze geschiedenis nooit vernomen hebben, dàn zou lady Melvil u slechts heimelijk door een gedeelte van haren rijkdom de middelen tot meer levensgenot hebben verschaft, dàn zou zij naar Engeland gegaan, en welligt eenzaam op haar slot in Wales overleden zijn."

Frederik nam den écu, die de oorzaak van zijn onbeschrijfelijk geluk was geweest, en zeide, terwijl hij zijne echtgenoot de hand drukte, „uw levensloop is toch eene tooververtelling, en ik ontving zoo even uit de hand der weldadige fee, den talisman, die mij opvoert tot het hoogste aardsche geluk."

K...... 1 Julij 1862. TH. M....

VALSCHHEID VAN HET SPREEKWOORD: „OOST, WEST, T'HUIS BEST."

Er zijn, wij zijn er zeker van, huizen, waar geen *te huis* is: het huis van den waarachtig armen man, en nog een, waarvan wij later spreken zullen. De plaatsen, waar digte drommen een goedkoop betaald genot smaken, en de banken in herbergen en wijnhuizen zouden van hetgeen wij zeggen, eene treurige getuigenis kunnen afleggen. Daar begeeft zich de arme man heen, om een beeld te vinden van het „huis" dat hij te huis niet vinden kan. Voor eene vuurplaat, die naauwelijks vuur genoeg draagt, om de natuurlijke warmte in de verkleumde vingers van eene groep rillende kinderen met hunne moeder te onderhouden, vindt hij in het koudst van den winter altijd een' knappenden haard en de gelegenheid, om, wil hij het, zijn slok bier warm te krijgen. In plaats van het knorrig geschreeuw van eene vrouw, vermagerd door gebrek, wacht hem dáár eene voorkomende bejegening, ver boven de waarde der beuzeling welke hij te besteden heeft. Hij vindt er vrienden, die zijn huis niet kennen, want de waarachtig arme heeft geene bezoekers. Hij kan er vernemen van hetgeen er in de wereld omgaat en een woordje meê over de politiek spreken. In zijne woning wordt geene andere dan de huiselijke politiek gekend. Alle belangen, practikaal of enkel beschouwend; alle 's menschen gemoed verruimende onderwerpen, die er hem het gevoel van geven, dat hij ook een deel uitmaakt van de

groote maatschappij der wereldburgers, worden verstikt door de ééne, alles verdringende zorg om voedsel te verschaffen voor het huisgezin. Alle nieuws is nutteloos en onverschillig behalve den prijs van het brood. Te huis is er geene provisiekamer. Hier is er ten minste nog een schijn van overvloed; en terwijl hij in een' hoek, waar niemand acht op zijne armoede slaat, met smaak zijn stuk grof brood eet, mag hij soms den stevigen kost voor den waard en zijn gezin zien klaar maken. Hij ziet het toebereiden met belangstelling aan, en als hij den pot eindelijk van het vuur ziet nemen, komt het weder in hem op dat er vleesch en zulk soort van spijs, als hij daar aanschouwt, in de wereld is, hetgeen hij te huis was beginnen te vergeten. — Maar daarbij verlaat hij vrouw en kinderen. — Ja, maar welk eene vrouw en welke kinderen! Meer bevoorregten, door dat verlaten geërgerd, verbeelden zich daarbij een welvarend, aantrekkelijk huisgezin, gelijk dat, hetwelk hun te huis wacht. Maar ziet eens naar het gelaat van die arme vrouw, die daar voor de deur van de herberg staat te razen, waar iets, dat naar schaamte geleek, hem wilde terughouden, toen sterker aangrijpende ellende hem den drempel deed overstappen. Is dat gelaat, door den honger vermagerd; waar de ellende elken vrolijken, gezelligen trek sinds lang heeft uitgewischt; door toorn en haat gekenteekend, een gelaat om vertrouwelijk bij te huis te blijven? — O, het klinkt zoo schoon te spreken van het nederige maal, te zamen gedeeld! Maar als er geen brood in de kast is? Het onschuldig gesnap zijner kinderen neemt den prikkel van des mans armoede weg. Maar de kinderen der waarlijk armen snappen niet. Het is geene der minst akelige eigenschappen van dien stand, dat er geene kinderlijkheid in zijne woningen te vinden is. „De armen," zeide ons eens eene gevoelige oude baker, „brengen hunne kinderen niet groot; zij torschen ze groot." Het kleine, arme kind groeit binnen hunne muren ras op tot een te vroeg rijp, nadenkend mensch. Niemand heeft er tijd om het te koesteren; niemand acht het der moeite waard het te vleijen, te streelen, te sussen, te troetelen. Er is niemand om zijne tranen weg te kussen. Als het schreit, wordt het geslagen. Men heeft aardig gezegd dat „het jonge kind gevoed wordt met melk

en lof." Maar de spijs van dit arme wicht was dun, zonder voedsel; de beantwoording zijner kinderlijke invallen en pogingen om de opmerkzaamheid te trekken, bittere, onophoudelijke bestraffingen. Speelgoed heeft het nooit gehad. Het groeide op zonder wiegeliedjes; het is vreemd gebleven aan de zoete genietingen der kindschheid; de vriendelijke liefkozingen, de aanlokkelijke geschenkjes, de aardige kleinigheden om het kind te vermaken; de voorgeprate leerrijke gekheden (des kinds hoogste wijsheid); het schrander bijgebragte vertelseltje, dat de kwelling wegneemt en heilzame speling biedt aan den ontluikenden geest. Het werd voortgesleept om te leven of te sterven gelijk het toeval wilde. Het had geene jeugdige droomen. Het trad eensklaps toe tot de ijzeren werkelijkheid des levens. Een kind is voor den waarlijk arme geen voorwerp van genot; het is enkel een mond meer die gevoed moet worden, een paar kleine handen om vroegtijdig aan het werk gezet te worden. Het is nooit zijne vreugd, zijne uitspanning, zijn genot; het maakt hem niet weêr jong, door de herinnering aan eigen jeugd. Die kinderen hebben om zoo te zeggen geene kindschheid. Het hart lijdt als wij die arme vrouw, eene vrouw van de betere soort der armen, met hare kleine meid hooren praten. Het is niet over haar spelen; over mooije boekjes; over vacantietijd, zoo als het dien ouderdom voegt; over het beloofde uitstapje, of de geprezen vorderingen ter school. Het is over wasschen en stijven, over eene open plaats als loopmeisje; over den prijs van het brood of de aardappelen. De vragen des kinds, die uitstortingen moesten zijn van naïve weetgierigheid, zijn vol berekenende, sluwe omzigtigheid. Het is vrouw geworden vóór het kind was. Het heeft naar de markt leeren gaan; het dingt, het knibbelt, het benijdt, het mort; het is gevat, sluw, scherp; snappen doet het nooit. Hadden wij er geen regt toe te zeggen, dat het huis van den waarachtig arme geen „huis" is.

Er is nog een „huis," hetwelk wij ons genoodzaakt achten, dien naam te ontzeggen. Het heeft eene voorraadkamer, die het huis van den arme mist; zijn huiselijk vertrek gemakken, die de arme niet droomt. Maar ondanks dit alles, is het geen „huis." Het is het huis van den man, door eenen overvloed van bezoekers gekweld. Schande op ons

hoofd, zoo wij ons hart sloten voor de vele edelaardige vrienden, die vaak hunne woning voor ons nederig dak verwisselen. Wij klagen niet over gasten; maar over eindelooze, doellooze bezoekers; aanloopers, als wij ze noemen. Wij vragen ons soms uit welke lucht zij vallen. Het is de noodlottige ligging onzer woning, juist geschikt om ledigloopers van stad en land te verlokken. Wij zijn ouder dan wij waren, en de ouderdom wordt zoo ligt van zijn stuk gebragt. Op het zand in onze loopers is zoo heel lang niet meer te rekenen, en wij kunnen het slechts met leede oogen zien nederdalen bij zulke eindeloos herhaalde, beuzelende onderhoudingen. Op onzen leeftijd is soms alleen te zijn ons zoo noodig als de slaap. De toenemende zwakkelijkheden van den ouderdom vertoonen zich nergens sterker in dan in eenen ingewortelden afkeer van stoornis. Wat wij doen, wij worden er niet gaarne in verhinderd het te doen. Wij worden niet graag uit onzen gang gebragt, al legden wij ook maar een kaartje. In onze jeugd, mogten wij op nog zoo menigen wederkeerenden dag rekenen; nu is onze voorraad tot zoo weinig gebragt, en wij moeten nu met dat artikel wel wat spaarzaam zijn. Wij staan onze oogenblikken nu al even ongaarne af als onze dukaten. Wij ruilen gaarne onzen kostelijken tijd tegen dien van eenen vriend, die er ons zijnen eigen goeden voor wedergeeft. Dáár ligt juist het verschil in tusschen den hartelijk welkomen gast en den aanlooper. De laatste rooft uwen goeden tijd, en geeft u zijn kwaden in ruil. De gast is bij u te huis en u lief als uwe trouwe huiskat, of uw gezellig zingvogeltje; de aanlooper is de vlieg die uw venster binnengonst en er weêr uitgaat, niets nalatende dan een indruk van hindernis en bedorven spijzen. Sommigen van die bezoekers weten juist het oogenblik te kiezen, waarin zij u in uw middagmaal storen, en minder dan iemand duldt dat de ouderdom. Anderen verstaan er zich meesterlijk op u te overvallen juist nu gij een boek opgenomen hebt. Gij houdt op en ofschoon zij welhaast weder weg vliegen om den eersten den besten lezer, dien zij hunnen vriend kunnen noemen, te verrassen, is de toon van het boek bedorven en met Dante's „minnaars (1)

(1) Toespeling op Dante's Onderw.

lezen wij dien dag niet meer." Het is, zegt zeker schrijver, als of die „bezoekers den last, dien zij op hunne huisgezinnen drukken, op het mijne willen overbrengen." Dat is het geheim van hun in- en uitloopen, hunne bezoeken bij morgen en avond. — Zij ook hebben hun huis, dat geen huis is.

Naar het Eng. van Ch. Lamb.

DE DOODE BRUID.

In eene der meest schilderachtig gelegene dalen van Luxemburg verheft zich een statig blokhuis, dat tegenwoordig eene fabriek vormt, terwijl het eertijds een van de rijkbegiftigdste kloosters van het land uitmaakte. Vroeger echter leverde de omtrek een vrij wat bekoorlijker aanzien op dan thans; de wouden strekten zich verder uit; er waren weilanden, gedost in een heerlijk groen gewaad, en talrijke kudden weidden daar, als het eigendom van het alom beroemde klooster van Beauregard.

Vele jaren geleden sloop op zekeren avond eene mannelijke gestalte om het klooster, en trachtte ongemerkt een der vensters te bereiken. Daar klopte de vermomde met zijnen stok aan, men opende van binnen en eene touwladder, die aan het venster gebonden was, werd naar beneden geworpen. De vreemdeling steeg er vlug op, en werd boven door twee halfgekleede monniken ontvangen. Toen hij binnen was, wierp hij den mantel af, en zijn gewaad vertoonde monniks- en ridderkleederen in bonte dooreenmengeling. Haastig, en zonder zich bijna den tijd te gunnen adem te halen, vertelde hij den hem gewacht hebbende monniken 't een of ander zijner avonturen, waarbij een vrouwelijke naam zeer dikwijls voorkwam.

Toen hij geëindigd had, begaf ieder zich in zijne cel, om daar rust te zoeken. De jonge monnik, want dat was de vermomde ook, wierp zich gekleed op zijn eenvoudig bed. Geheel vervuld met de herinnering van hetgeen hij had doorgestaan, kon hij niet slapen. Te vergeefs verkoelde hij zijn verhit voorhoofd aan de frissche nachtlucht, die hij door het geopende raam liet binnen stroomen, te vergeefs trachtte hij alle gedachten, die hem bewogen, te verbannen; eindelijk

stond hij van zijn leger op, stak zijne lamp aan en beproefde te lezen. Hij nam een boek, sloeg het op en las 't eerste 't beste hoofdstuk, dat voor hem lag: het was de geschiedenis van de stichting van het klooster van Beauregard.

Met uitvoerige woorden, berigtte het verhaal hoe eens de edele heer Hugo Long Legs op de plaats, waar zich later het klooster van Beauregard verhief, een sterk slot bezat, waarin hij met zijne paarden en dienaren woonde; onder deze laatste bevond er zich een, Bogger genaamd, die een uitvaagsel van godslasterlijkheid en ruwheid was. Ofschoon hij in het Beloofde Land de wapenen voor eene heilige zaak had gedragen, was hij toch een spotter en beschimpte alle heiligen — ja, — de hemel vergeve ons dat wij zoo iets verhalen — de allerheiligste Maagd Maria.

Ondanks deze slechte hoedanigheden, dronkenschap en uitspattingen van allerlei aard, was Bogger de lieveling van zijn' heer.

Op zekeren avond, ontmoetten zij een jong meisje, dat naar Arlon wilde gaan, om zich daar in een klooster den heiligen bruidegom toe te wijden. De aangename zachte trekken van het schoone gezigtje deden den jongen Hugo zoo ontvlammen, dat hij eerbiedig groette en de vrome maagd naoogde.

Over Bogger's trekken vertoonde zich een duivelsche glimlach, toen hij de schoonheid van het meisje en de verwarring van zijn' heer bespeurde. Hij ijlde het voorbijgaande meisje na, en verzocht haar, hem te zeggen, waar zij heên ging.

Zonder omwegen deelde zij hem haar voornemen mede, en hoe langer Hugo, die er bijgekomen was, haar aanhoorde, zooveel te heviger klopte zijn hart, en zooveel te meer werd hij door hare bekoorlijkheid betooverd. Toen zij wilde voortgaan, zeide Bogger tot haar, dat zij het niet wagen moest, alleen en zoo laat in den avond over den openbaren weg te gaan, daar de streek zeer onveilig was. Tevens bood hij haar aan, op het slot van den heer Hugo Long Legs te komen, waar zij den nacht zoude kunnen doorbrengen, om daarna den volgenden morgen in zekerheid verder te reizen. Het onervaren meisje nam den voorslag aan.

Niemand vernam ooit wat er uit het arme offer van Bogger's laagheid en Hugo's hartstogt geworden was; men begroef

den volgenden morgen een lijk, zonder dat een priester zijne gebeden daarbij uitsprak.

Een jaar na deze gebeurtenis, huwde Hugo met de edele Constance van Sedra.

Naauwelijks waren echter de jonggetrouwden des avonds in de bruidskamer getreden, toen eene kille hand Constance uit Hugo's armen rukte, een koude mond zich op 's bruidegoms lippen drukte en eene holle stem sprak: „Hugo, mijn man! Door u verloor ik mijne deugd, door u mijn' goddelijken bruidegom, door u mijne eeuwige zaligheid; mij hoort gij toe, ik ben uwe vrouw."

Van dien tijd af, vervolgde het spook het jonge paar, en verdween niet, voor dat de edele Constance zelve besloot zich het geluk van den echtelijken staat te ontzeggen, en in gemeenschap met Hugo twee kloosters te stichten, van welke het eene, dat door Hugo betrokken werd, het voormalige monnikenklooster te Beauregard was. Sedert het oogenblik dat het klooster ingewijd werd, verdween het lastige spook om geregeld terug te keeren, als een der monniken zijne gelofte niet gestand doet. Dan omsluit de doode bruid den schuldige in 't nachtelijk uur, drukt hare koude lippen op de zijnen, en . . . .

Op dit oogenblik wierp eene onzigtbare hand de uitgaande lamp van den lezenden monnik om; over zijn gezigt ging een koude ademtogt en hij stortte met een' hevigen kreet van schrik op den grond.

Eenige monniken snelden op het gerucht aan, bragten met hunne fakkels licht in de donkere cel, en vonden hunnen kloosterbroeder op den vloer liggen, bleek, met sidderende lippen en geheel bedekt met de olie zijner lamp, die deze in den val over zijn aangezigt uitgegoten had. Eene vledermuis fladderde angstig tusschen de brandende fakkels. De jonge monnik kwam echter spoedig weder bij, en verhaalde zijnen medgezellen, dat een booze droom hem had gepijnigd, en dat hij onderwijl de lamp van de tafel had gestooten.

Men liet hem alleen; maar hij bragt den nacht slapeloos door, en waagde het nimmer weêr op galante avonturen buiten het klooster te gaan.

Z. 1862. (*Het Deensch nagevolgd.*)

DE SEMIETISCHE VOLKEN

EN

PROFESSOR E. RENAN,

DOOR

H. J. BRILL.

In zijne redevoering „Over het aandeel der Semietische volken in de geschiedenis der beschaving" zegt prof. Renan:

„*Wat zijn wij hun*, (den Semietischen volken) *in de kunst en in de dichtkunst verschuldigd? In de kunst niets.* Die volken zijn zeer weinig kunstenaars."

En verder:

„*Wij hebben aan de Semieten noch ons staatkundig leven, noch onze kunst, noch onze dichtkunst, noch onze wijsbegeerte, noch onze wetenschap te danken.*"

Al wordt dit alles van een der leerstoelen van de universiteit van Parijs gepredikt, zou het daarom zoo geheel onvoorwaardelijk als de waarheid moeten worden aangenomen?

Laat ons zien.

De Semietische volken mogen voor zich zelven spreken.

DIE VOLKEN ZIJN ZEER WEINIG KUNSTENAARS.

Prof. Renan (*de l'Institut.*)

I.

De maan was opgegaan over de vruchtbare vlakte van Sinear, en gloeide, als ware zij van goud, aan het donkere azuur van den Oosterschen hemel.

Hare stralen tintelen op de kabbelende golven van den Euphraat en overgieten die met gouden en zilveren vonken, en de trotsche rivier schijnt daarhenen te stroomen als een lint, geweven uit vloeibaar metaal.

Onbeschrijfelijke tinten dalen van den purperen hemel over de weelderige dreven; in diepe, blaauwe toonen, met schitterend zilver omboord, rusten de zware bosschen in de verte, en in blinkende golven rolt de verfrisschende daauw over de uitgestrekte velden, smachtende naar deze lafenis na den verschroeijenden dag.

Doch niet alleen het verheven landschap verkwikt zich in

den zachten gloed der nachtkoninginne, nog andere voorwerpen worden door hare glansen verlicht.

Voor den verbaasden blik verheft zich in het zilveren schijnsel een wereld van steen, binnen ontzaggelijke muren besloten. Hoe schittert al dat marmer en goud, te helderder door de donkere, schoon doorschijnende slagschaduwen, die het omgeven. — Welke is die vreemde, hemelhooge toren, die aan de eene zijde tooverachtig verlicht, een reuzenfakkel gelijkt, die over de onmetelijke stad aan zijne voeten een twijfelachtig schijnsel werpt? Welke is die onafzienbare reeks van gebouwen van gebakken steen, die toch alle tot een groot geheel schijnen te behooren, — eene stad binnen de geweldige stad? — Maar wat treft ons oog daar ginds, aan de andere zijde van den Euphraat? Bergen van steen zijn het, wier toppen en hellingen met zwaar geboomte, met den weelderigsten plantengroei zijn bedekt. Hoe wuiven de kruinen der palmen en platanen in den nachtwind, hoe klateren die in het maanlicht fonkelende watervallen, en zetten leven bij aan het landschap, dat zonder dit geheel in rust weggezonken zou zijn.

Die wereld van steen is Babylon, de Semietische, omgeven door haren ringmuur, — het *eerste* wonder der wereld.

Die trotsche toren is de tempel van Belus met zijne onmetelijke schatten.

Die onafgebroken rei van prachtige gebouwen, uren in omtrek beslaande, is één der paleizen van Babels koningen.

Die ontzettende terrassen zijn de heuvelen die Nebucadnesar gebouwd heeft om zijne gemalin Amyïtis het gemis der bergen van haar vaderland te vergoeden; — het *tweede* der wereld-wonderen.

Doch wie is die trotsche figuur, die daar statig henentreedt over de witmarmeren zerken, welke het hooge dakterras van dat paleis bevloeren? Zijne zware, zwarte lokken worden bijeen gehouden door een breeden gouden haarband met groote diamanten. Verheven is het edele gelaat door den donkeren, in het midden gescheiden baard omgeven. Doordringend zijn de oogen, tintelend van verstand, doch welker blik de onbepaaldste gehoorzaamheid gebiedt. De leden zijn bedekt met een laag afhangend gewaad van het

fijnste lijnwaad, met gouden bloemen doorweven, en om het midden bevestigd door een gordel, die, in het maanlicht zelfs, stroomen lichts uitgiet, uit bronnen van saffier, topaas en smaragd gevloeid.

Wie is die prachtige figuur, in dat prachtige gewaad?

Het is Nebucadnesar de Groote, koning van het Semietische Babel, een der volmaakste typen van den Oosterschen vorst.

Met innig welgevallen slaat hij den blik om zich henen — en deze blik tintelt van genie en van gevoel van daarstellingskracht. — In rustige stilte ligt de ontzaggelijke stad aan zijne voeten te blinken. Alles rondom hem zwijgt.

Is dat niet het Babel dat *ik* gebouwd heb? — zegt hij bij zich zelven, en zijne gedachten verliezen zich in een magtig, doch streelend gevoel.

Daar lag hij neder, hij een der verhevenste vorsten van het land der morgenzon, in het schitterend rustvertrek, op zijn even schitterend leger.

Dat groote Babel, dat *hij* gebouwd had, vertoonde zich voor zijne levendige verbeelding en in zijn werkzaam brein ontwikkelden zich gedachten, vormden zich plannen om die grootheid nog grooter, dien luister nog luisterijker te maken. Geheel hiermede vervuld, slaapt hij in, en allengs openen zich zijne oogen, voor de „gezigten zijns hoofds."

Ziet, daar was een groot beeld, — dit beeld was treffelijk en zijn glans was uitnemend, — staande tegen hem over, en zijne gedaante was schrikkelijk: dat is: ontzaggelijk groot. Het hoofd van dit trotsche beeld was van gedegen goud, borst en armen waren van zilver, lendenen en heupen van koper, de beenen gedeeltelijk van ijzer, gedeeltelijk van een mengsel van ijzer en leem. (Daniël II).

Als met de overtuiging dat dit gezigt eene magtige beteekenis heeft, in verwijderde eeuwen blikt, ontwaakt de koning, doch, schoon nog geheel onder den magtigen indruk van het droombeeld, zijn hem de bijzonderheden ontschoten. Hij heeft gedroomd, groote dingen gezien, dit weet, dit gevoelt hij; — maar wat, maar welke, — dat weet hij niet meer.

Geene menschelijke wijsheid, zelfs niet die der Chaldeeuwsche

geleerden, — zij bekennen het zelven zoo nederig, — is in staat het vervlogen droomgezigt in des konings geheugen te doen herleven; — dit was het werk van Hoogere Magt.

Zóó was het ook.

Daar verschijnt Daniël, de afgezant van die Hoogere Magt.

Hij spreekt tot den koning, en onder het hooren van de woorden, die van zijne lippen vloeijen, verdwijnen de nevels, klaart de duisternis op, en, — daar staat het heerlijke beeld weder te schitteren, daar glanst dat gouden hoofd weder als met den gloed van het vuur.

En nu, — neen, hij heeft zich niet bedrogen, het droombeeld blikt ver in de toekomst, heeft eene diepe beteekenis.

Weder opent zich de mond des profeten (1), en de eerste woorden die zijn oor treffen zijn deze:

„Dat gouden hoofd zijt gij!"

En wie sprak ze? — Een gezant van den Oneindige, *achter* wien de verst verwijderde eeuwen liggen, die alles wat gebeuren zal reeds van eeuwigheid *heeft* gezien.

Na dit „gouden hoofd" (2) zou wel de Perzische monarchie opstaan, doch die zou slechts van zilver wezen, de Macedonische van koper, de Romeinsche „hard als ijzer" en het in het Westersche en Oostersche gesplitste rijk, van ijzer en „modderig leem."

Treffende tegenstelling. Goud en modder, — om niet eens van hoofd en voeten te spreken. — En dat gouden hoofd was de Semietische stad, het ijzer en leem een der prachtigste voortbrengselen der niet-Semietische volkeren, was Rome, — het Rome der keizers.

Trotsche, prachtige Semietische, vruchteloos hebt gij „koningin der steden" het gouden hoofd ten hemel geheven, vruchteloos uwen luister ten toon gespreid. Maar hoe welsprekend hebt gij voor uwe tijdgenooten gepredikt, welk onderwijs der wereld gegeven in uwe wonderen van duizelingwekkende kunst, van zuiveren smaak, van grenzelooze wetenschap. Maar nogmaals, vruchteloos was die prediking; van

---

(1) Een der *welsprekende tribunen* van den heer Renan.

(2) Al was deze vergelijking het eenige wat wij van Babylon wisten, dan nog zouden wij het ons niet te prachtig kunnen voorstellen. Doch wij weten meer.

dat verheven onderwijs heeft het nageslacht geen nut getrokken, het is, ondanks uwe verheven lessen achteruit gegaan; uw goud is leem geworden, en nu zegt het: wij zijn, in de kunst, *niets* aan u verschuldigd; die Semietische volken waren zoo weinig kunstenaars (1)!

II.

Als donker saffier welft zich boven ons de hemel, de gouden glansen der zon worden door geen wolkje onderschept. Hoe zuiver teekenen zich in de wijde verte de omtrekken der Libysche bergen in purper en goud; hoe schittert het schoone groen der onafzienbare velden in alle schakeringen van de edelste smaragd. Hoe liefelijk vloeit die breede stroom daarhenen, maar tevens hoe trotsch slingeren zich zijne magtige meanders door de weelderige vlakte, als ware hij het zich bewust, dat hij het is, die het gelukkige Egypte (2) tot een „hof des Heeren" maakt.

Wij volgen de kronkelingen van den zilveren vloed en zien eensklaps op zijnen linkeroever eene stad verrijzen van ongehoorde afmetingen en vervuld van cyclopische tempels en paleizen.

Het is Thebe „met honderd poorten" de zetel der priesterdynastiën; het hoofd van rood marmer ten hemel geheven, de voeten badende in den heiligen Nijl.

---

(1) Ik meen hier te mogen opmerken, dat het bouwen van eene stad als Babel, die een wereld-wonder was, al een vreemd gevolg is van dit bijna totale gebrek aan kunst.

Wanneer men zich *eenig* denkbeeld wil vormen van het Babel der oudheid, dan roepe men zich de decoratiën van de opera Semiramis en Nabucodonosor op de theaters van Londen en Parijs voor den geest, door de Fransche en Engelsche Illustratiën zoo schoon teruggegeven en algemeen bekend gemaakt. Deze zijn vervaardigd naar het reeds ontdekte bij de opgravingen te Khorsabad, waar men het oude Nineve meent terug gevonden te hebben. Hoe imposant deze microscopische copieën van die ontzaggelijke modellen reeds zijn zal elk gevoelen, die ze eenmaal zag, en toch is Nineve nooit een Babylon geweest.

(2) Schoon de heer Renan zegt, dat Egypte noch Semietisch noch Indo-Europeesch is, nemen wij echter de vrijheid om het hier te brengen tot den grooten groep der primitieve Semietische volken, waarmede het in alle opzigte groote overeenkomst heeft.

Welk eene ontzaggelijke kunst heeft voorgezeten bij den bouw van die reuzengevaarten, welk een smaak heeft aan die bergen van marmer die ligtheid en sierlijkheid geschonken, die hun geweldig gewigt en omvang ten eenemaal doen vergeten.

Door een woud van obelisken, monolithen van voorbeeldelooze hoogte, van liggende sphinxen, door meesterhand gebeiteld, van zittende standbeelden van tachtig voet hoog, treft een tempel den verbaasden blik, die in zijne ontzettende verhouden de meeste der overige gevaarten achter zich laat.

Wij treden dien binnen en nu — welk een schouwspel! Hij besluit eene onafzienbare ruimte en wordt geschraagd door een woud van kolommen, waarvan elke honderd zes en veertig voet in omtrek heeft. Wij verliezen ons in die vreesselijke gewelven, maar toch doet de smaakvolle bevalligheid van het geheel weldra het drukkende van zulk eene grootschheid vergeten. Hoe luchtig en sierlijk winden zich die allerhooge lotusbladeren tot kapiteelen om die rotsen van graniet, tot kolommen verwerkt, hoe schittert alles in den zachten gloed van wit, hemelsblaauw en goud, dat zuilen en wanden bedekt. — Op die wanden en zuilen, en in die kleuren leeft de historie der priester-koningen in ontzaggelijke beelden, en het heilige schrift schrijft, in zijne geheimzinnige teekenen, daar tusschen de feesten van hun bestuur (1).

Maar hoe! o wonder van werktuigkunde! Slechts enkele zerken van rood marmer strekken den vreesselijken tempel ten zoldering (2). Hoe zijn die ontzaggelijke monolithen hier gebragt uit de honderd uren ver verwijderde steengroeven van Arsinoë, aan de katarakten van den Nijl; hoe vervoert door de woestijn en hoe, hier aangekomen, daar in hun geheel op die zestig ellen hooge kolommen nedergelegd. Wie zegt het ons?

(1) Men zie de *Description de l'Egypte*, op last van Napoleon I, bij gelegenheid van zijnen veldtogt naar Egypte vervaardigd, waarin eene der platen zulk een tempel *gerestaureerd* voorstelt, en ook de schoone stereoscoop-voorwerpen, die ons dit Titanen-werk te zien geven gelijk het zich *nu nog* vertoont.

(2) Deze bijzonderheid wordt vermeld door Champollion Figeac; hij spreekt zelfs van *een enkelen* zerk.

Arme, Semietische volken, uwe kunsteloosheid wrocht wonderen van kunst!

Maar gij, hecatonpylos Thèbè, hebt gij ook te vergeefs uwe duizelingwekkende gewrochten, uwe geweldige meesterstukken zulk eene reeks van eeuwen voor de wereld ten toon gespreid; heeft uwe prediking, hebben uwe lessen ook geene sporen bij het nageslacht achtergelaten?

Neen; men moge dan zeggen ook aan u niets verschuldigd te zijn, Cecrops en Danaus, de broeder van Sesostris (Ægyptus) hebben de spranken van uwe onmetelijke kunst, van uwe grenzelooze wetenschap en daarstellings-vermogen op Griekenlands bodem overgebragt (1), en dáár zijn deze in den gloed van het genie, onder de meesterhand van een Phidias vooral, tot eene nieuwe kunst geworden, die de latere wereld (2) op hare beurt ten fakkel heeft gestrekt; die in schoonheid en bevalligheid van vormen u opzijde streeft, maar toch nimmer de ontzettende grootschheid uwer gewrochten zal evenaren.

Neen, niet vruchteloos hebt gij uwe verheven lessen ge-

---

(1) De verwantschap der Grieksche en Egyptische bouwkunst blijkt onder andere ook uit eene niet algemeen bekende bijzonderheid, namelijk, uit de Polychromie. Even als de Egyptische bouwmeester zijne gewrochten met kleuren versierde, zoo ook was dit, nog ten tijde van Phidias, te Athene het geval. De kolommen, de friesen, de frontons van het heerlijke Parthenon, van de, in de kunst der latere wereld, weêrgâlooze Propylaëen, beide het werk van Griekenlands grootsten kunstenaar, waren gekleurd en met verguldsel versierd. Nu zijn daarvan evenwel bijna alle sporen verdwenen en het Penthelisch marmer is door de eeuwen verguld, hetgeen zeker meer in onzen smaak valt, schoon wij over het vroegere niet kunnen oordeelen. De figuren in de frontons van de twee gebouwen dragen de kenmerken van de hand van Phidias of van zijne school, die van het entablement doen, door de stijfheid der vormen, onwillekeurig aan de Egyptische monumentale beeldhouwkunst denken.

(2) *Onze kunst komt geheel uit Griekenland*, zegt Prof. Renan, — dit stemmen wij volkomen toe; maar van waar kwam de Grieksche? — Cecrops en Danaus waren Egyptenaars, Cadmus een Phoenicier en Pelops een Arabier, dus — alle Semieten, en de Professor zal dan toch ook wel moeten toestemmen, dat van de Grieken, vóór de aankomst dezer groote beschavers, met het grootste regt *en nu geheel naar waarheid* kon gezegd worden: zij waren zeer weinig kunstenaars.

geven, uwe orakeltaal gesproken. Neen, nog leven uwe epopeën van marmer, uwe gedichten van gràniet, en spreken nog welsprekend tot het nog levende menschengeslacht, dat als verpletterd staat tusschen de overblijfselen van zóóveel grootheid, van *zulk eene kunst.*

III.

De avond was gedaald over Gibeon; de avond van den dag die den rook van duizend brandoffers ter eere van Israëls God had zien opstijgen, en de vorstelijke jongeling, die dit offer den Heer gebragt had, Salomo, de zoon van David, ligt op zijn leger en sluimert.

Hij sluimert en, even als bij Nebucadnesar den Groote in volgende eeuwen, openen zich zijne oogen voor „de gezigten zijns hoofds."

De Heer, die zijn offer had aangenomen, schoon het niet op de uitsluitend daartoe geheiligde plaats was gebragt, verschijnt hem en doet hem de gewigtige vraag:

„Wat wilt gij dat ik u geven zal?"

En wat antwoordt de jeugdige koning?

Hij begint met den God van zijnen vader te verheerlijken voor de weldaden aan dien vader bewezen, voor zijne trouw hem gehouden, gevende hem eenen zoon na hem op den troon Israëls, van dat Israël, dat door Davids geweldig zwaard magtig en groot was geworden, dat in menigte boven alle omliggende volken verheven was. Hij gevoelt al het gewigt van zijne roeping, hij de „kleine jongeling," en niets komt hem zoo wenschelijk, zoo onmisbaar voor, als „een verstandig hart om des Heeren volk te rigten, onderscheidende verstandiglijk tusschen goed en kwaad." — Hij noemt Israël *Uw* volk, en brengt door dit woord de hulde, de welbegrepen en daarom zoo nederige hulde van den leenman aan zijnen goddelijken leenheer en zijn woord is „welbehagelijk" in Gods oor. — Daarom, is het antwoord, dat gij niet hebt begeerd een lang leven, noch rijkdom, noch een overwinnend oorlogszwaard, maar verstand om regt te doen in de gerigtszaken mijns volks, zoo zal ik u een wijs en verstandig harte geven; er zal niemand zijn geweest en ook niemand komen die dit in hooger mate bezeten heeft dan

gij (1), en al hebt gij geen rijkdom noch eer begeerd, toch zal ik u daarmede zegenen; gij zult ook daarin uitblinken boven alle vorsten, uwe tijdgenooten.

En Salomo waakte op „en ziet, het was een droom," die hem echter klaar als de werkelijkheid voor den geest stond. Hij snelt naar Jeruzalem terug en offert zijnen grooten weldoener dankofferen; — nu op de geheiligde plaats.

Weldra zou er evenwel een ander heiligdom verrijzen.

Reeds in Davids hart was het geweest den Heer een huis te bouwen, maar er kleefde te veel bloed aan de handen van den geweldigen krijgsman, en eerst aan zijnen zoon zou dit vergund zijn.

Met alle hem ten dienste staande wijsheid en magt wijdde deze zich aan het heilige werk. Tweehonderd duizend werklieden hadden zeven jaren gearbeid en Moria's top prijkte met het schoonste gebouw, dat de wereld misschien immer heeft gezien.

De dag der inwijding nadert en gansch Israël stroomt naar Jeruzalem, — naar den tempel.

Daar stond het heerlijke gebouw, honderd twintig ellen hoog, geheel van de edelste marmersoorten en „kostelijke steenen" opgetrokken, en overdekt met versierselen van gedreven goud, te fonkelen in de stralen der Oostersche morgenzon. Door de geopende deuren slaan wij den blik naar binnen en daar treft niets dan goud het oog. De wanden zijn daarmede overtogen, reukaltaar, tafel der toonbrooden, kandelaar, alles, alles zuiver goud, van het „allerkunstigste werk." Deze gulden zaal wordt van een nog kostbaarder vertrek afgescheiden door een prachtig tapijt, ook van het „allerkunstigste werk," met bloemen en engelen in hemelsblaauw en wit, in purper en karmozijn doorweven (2).

Daarachter is het niemand vergund den blik te slaan. —

(1) Volgens Prof. Renan *gaat* Salomo *door* voor de wijsste der koningen. Hij is het dus niet volkomen eens met Hem die hier spreekt.

(2) De heer Adalbert de Beaumont spreekt in zijn stuk *„les Gobelins"* Rev. des deux Mondes, Octobre 1861, als hij van de voortbrengselen der weefgetouwen dier oude Semietische volken gewaagt, van een *luxe écrasant*, van een *art merveilleux* die in de harmonie van kleuren, in nuancering van tinten *elke gedachte aan navolging uitsluit.*

Toch weten wij dat daar alles evenzeer van goud is, ook de tien ellen hooge Cherubijn, die de tien ellen breede vleugelen over het Verzoendeksel en de Verbondsark uitbreiden, dat zoldering, wanden en vloer met „het digste" goud zijn overtogen, waarop, schoon in een geheimzinnig duister gehuld, festoenen van palmloof en opene bloemen zijn gedreven, waar tusschen zich cherubijnen vertoonen (1).

En daar buiten, in den uitgestrekten voorhof wordt de blik getroffen door twee gepolijst koperen kolommen door gouden netwerk verbonden, door het reusachtige koperen brandofferaltaar, door de geweldige koperen zee op twaalf koperen runderen rustende. Dertig ellen is haar omvang, eene handbreedte hare metaaldikte en dit ontzaggelijke gevaarte is met zijne versierselen van runderen en rozen in „eene gietinge" gegoten (2) „in de vlakte der Jordaan, in vaste aarde goot ze de koning," dat is: Hiram Abi, des konings opperstebouwmeester bij het prachtige werk van den tempelbouw.

Maar welke heerlijke toonen treffen plotseling ons oor en doen het oog uitrusten, vermoeid van de bewondering van zóóveel kunst en pracht. Het is de kapel van David, de koninklijke toonkunstenaar, het is die onafzienbare schaar van Levieten, in lange, sneeuwwitte kleederen met hemelsblaauwe gordels, die de zilveren trompetten steken ter eere van Israëls grooten Koning, die dezen dag bezit zal komen

(1) Alleen het goud, dat *zoldering, wanden* en *vloer* van dit vertrek bedekte had eene waarde van 600 talenten goud, d. i. twintig millioenen gulden. Men mag aannemen, dat de geheele tempel van Salomo tien duizend millioenen gulden heeft gekost. David had daartoe reeds geheiligd honderd duizend talenten goud en duizend maal duizend talenten zilver, dus in een rond cijfer uitgedrukt, 5000 millioen, en Salomo en geheel Israël bragten daarbij nog ettelijke millioenen, ook in goud en zilver, bijeen. Wanneer men nu hierbij rekent het edelste marmer de „kostelijke steenen," de kostbaarste houtsoorten, het koper en ijzer dat was „zonder getal" het loon van duizenden *kunstenaars* en het zevenjarig onderhoud van 200.000 arbeiders, dan komt men gemakkelijk tot dit cijfer. — Wat zou nu de waarde van zulk eene som zijn? Men kan haar veilig met tien vermenigvuldigen en dan koopt men een werelddeel vóór hetgeen dit ééne huis heeft gekost. — Nog eens, Semietische volken, gij spreekt groote dingen.

(2) Onnavolgbaar monument van *echt Semietische kunst!*

muren van het paleis Hem gebouwd. Aan hunne prachtige fanfare, die over geheel Jerusalem weerklinkt, paren zich de magtige toonen van bazuinen en cymbalen. — Ontzaggelijke klanken! Alles zwijgt en rilt, van den diepsten eerbied doordrongen.

Daar nadert de hoogepriester aan het hoofd van een drom priesteren, in zijn verblindend gewaad van hemelsblaauw en goud, met zilverwit en karmozijn doorweven. Op zijne borst gloeijen, in den borstlap, twaalf reusachtige edelgesteenten, en diamanten en robijnen schitteren tusschen het goud van hoofddeksel en ephod. Hem volgt de jeugdige koning in een eenvoudig wit gewaad, alleen met de kroon van Israël gesierd, en hij beklimt het koperen gestoelte, dat hij midden in den voorhof, voor zich heeft doen oprigten.

De ruisschende muziek zwijgt, trompetten en bazuinen verstommen en stem- en roerloos staat geheel Israël.

Daar breidt de verheven jongeling zijne handen uit naar den hemel, „buigt zijne knieën" en van zijne lippen vloeit dat prachtige gebed, zoo majestueus in zijn plegtigen eenvoud, zoo oneindig rijk in gedachten, dat dit alleen het bewijs zou kunnen leveren, dat hij buitengewone wijsheid van God ontvangen had.

Naauwelijks is het laatste: „hoor Gij dan van den hemel, de plaats Uwer eeuwige woning, hoor Gij dan en verhoor!" door den koning uitgesproken of: —

De Heer had gehoord en verhoord.

Daar daalt van den azuren hemel een schitterende bliksemstraal; de dikke rook van het daardoor ontstoken brandoffer stijgt statig ten hemel, en Israël en zijn koning vallen, als verpletterd door zóóveel majesteit, op het aangezigt neêr.

Zijn wij ook aan u niets verschuldigd heilige en prachtige bladzijden van Israëls historie? Spreekt gij dan niet nu nog tot elk een die u leest, u leest met een voor uwe schoonheid en verhevenheid ontvankelijk gemoed? — Ja, gij zult alle eeuwen door God en Zijne groote daden blijven prediken en ons de bewijzen blijven leveren van eene ongeëvenaarde, onnavolgbare kunst.

Wij kennen Babylon uit de beschrijvingen van Herodotus

en anderen, die het zagen. De beschrijvingen van den eerste zijn hoogst naauwkeurig, dit blijkt uit hetgeen Thebe, dat hij ook zag en beschreef, nog getuigt; — Thebe's tempels en paleizen bestaan nog en van Jeruzalems onvergelijkelijken tempel wordt ons in het oude testament de uitvoerigste beschrijving gegeven.

Van de pracht van dezen laatste kan het volgende, hoogst eenvoudige voorval een denkbeeld geven.

Nebucadnesar had Jerusalem ingenomen, den, door zoo vele van Juda's koningen ontheiligden tempel verwoest, en zijne schatten medegevoerd, waaruit hij de laatste bloemen zou vervaardigen aan de kroon van zijne „koningen der steden," het Babel, dat *hij* had gebouwd. Zeventig jaren zijn daarna verloopen; Nebucadnesar is gestorven, Babel zelf is gevallen en Cyrus en Darius na hem, vergunnen Israël naar zijne tenten terug te keeren en stellen het in staat om den tempel te herbouwen. Hij verrijst, en oude van dagen, die „de heerlijkheid des eersten huizes" gezien hadden, vergelijken hem met dat eerste huis en — weenen. — Het verschil was te groot.

Ten tweedemaal valt Jerusalem, ten tweedemaal wordt de tempel verwoest. — Bij die verwoesting werd ook geweend, en wie was het, die tranen stortte over den val van dat toch ook prachtige gebouw? — Titus, de veldheer der Romeinen. En van waar kwam Titus? uit Scytië, uit Sarmatië, van de uiterste grenzen van het toen nog barbaarsche noordelijke Europa? — Neen, uit Rome, het Rome der keizers, en hij had de magtige gewrochten der Romeinsche bouwkunde, hij had Nero's *gouden paleizen* gezien.

Die Semietische volken waren zoo weinig kunstenaars. — De vervulling der profetie: „Goud en modderig leem."

IV.

Na Babel en Thebe in het licht hunner prachtige kunst en een gevolg daarvan, hunne verpletterende grootschheid, en Jerusalem in den oneindig schitterender glans der Godsvereering te hebben beschouwd, zouden wij ook Tyrus en Sidon kunnen doen spreken over een ontzettenden handel, den wereldhandel dier tijden, over eene kolossale industrie, eene andere uiting van kunst en wetenschap, — maar er

is genoeg gezegd om te bewijzen, dat, wanneer opvolgende geslachten *niets* aan de heerlijke monumenten der Semietische oudheid zijn *verschuldigd* of te danken hebben, dit de schuld is van die opvolgende geslachten, die de onvergelijkelijk schoone lessen hebben veronachtzaamd, die *niets* hebben *geleerd*.

Het zal toch wel niemand in de gedachten komen om van een persoon, die eene rijke nalatenschap door onachtzaamheid heeft laten verloren gaan, te zeggen, dat hij *niets* aan den erflater verschuldigd is. De menschengeslachten die elkander hebben opgevolgd, zijn die onachtzame erfgenaam, de Semietische volken hebben genoeg nagelaten, genoeg geleerd, gepredikt, maar hun onderwijs is voor ons verloren gegaan, wij *kunnen* niet meer voortbrengen wat zij hebben voortgebragt en nu maakt zich eene stem uit de universiteit van Parijs van onze verpligting aan hen af door eene magtspreuk, en leert en predikt op hare beurt: *op het gebied der* kunst *zijn wij* niets *aan u verpligt*.

Wij bewogen ons in de tafereelen, van drie der Semietische volken opgehangen, voornamelijk op het terrein der *bouwkunde*: Bouwkunst, wat heeft dit woord een magtigen zin, welk eene vereeniging van denkbeelden; de hoogste kunst en de meest veelzijdige wetenschap, op het naauwste vereenigd met een voortbrengingsvermogen waarvan wij ons geen denkbeeld kunnen vormen, welks gewrochten, gelijk te Thebe, veertig eeuwen hebben getrotseerd.

De stem uit Parijs heeft toch nog de goedheid om aan de oude Egyptenaren *kennis van de wiskunde* toe te schrijven, maar zij hebben, zegt zij verder, geene wiskundige werken, gelijk dat van Euclides voortgebragt. — In het midden latende wat de Egyptenaren in dit opzigt *hebben bezeten*, hetgeen ons niet bekend is, bepalen wij ons tot de nog bestaande blijken, dat zij tamelijk groote wiskundigen zijn geweest. Euclide's werk is door ons bestudeerd en begrepen, en een gevolg daarvan, als algemeenen eenigen leermeester erkend; de ontzaggelijke mathematische werken — van hoogere wiskunde — door het oude Egypte in de tempels en paleizen van Karnac, in de rotsmonumenten in marmer en graniet geschreven, door ons *niet* begrepen, voor ons ten eenemale onna-

volgbaar, gevolgelijk als geheel onbruikbaar ter zijde gesteld.

Eene eerlijke handelwijze.

Het zal evenwel niet herhaald behoeven te worden, dat volken, die zulke monumenten hebben daargesteld, voor tijdgenoot en nakomelingschap welsprekend hebben gepredikt en nog prediken, en dat, wanneer deze geen het minste nut van dit onderwijs hebben genoten, *zij* toch hunnen pligt hebben gedaan en het ons niet vergund is te zeggen: wij zijn u niets verschuldigd op het gebied der kunst.

Vooronderstelt eens dat er in Nederland nog geene enkele stoomboot de wateren doorkliefde, dat er nog geen enkele „felle salamander over het tweelingspoor ratelde," dat hier de electrische vonk de gedachten nog niet met de snelheid van het licht naar de meest verwijderde oorden voerde, zouden wij dan tot de ons omringende volken, die sinds lang al die voorregten genoten, mogen zeggen: wij zijn niets aan u verpligt?

Het zou razernij zijn hun te wijten wat onze schuld is, en dit teekent juist onze verhouding tot de groote zonen van Sem.

Nog eens: in de *kunst* zijn wij *niets* aan hen verschuldigd, zegt de heer Renan. Wanneer het na het gezegde over de *Bouwkunst* nog noodig mogt zijn hierop terug te komen, wijzen wij al weder op hetgeen er van de Egyptische beeldhouwkunst nog bestaat. Hoe juist, ja bevallig zijn die kolossale beelden, die in hunne stijfheid zoo volkomen aan den eisch der monumentale kunst voldoen. Hoe schoon zijn die sphinxen gebeiteld, — nu zonder eenige stijfheid, — welk eene uitdrukking, welk eene verhevenheid in die voortreffelijke hoofden, zelfs in dat der groote sphinx van Dsjizeh, wier buste honderd vijftig voet hoog is. Meesterstukken worden ze door bevoegde beoordeelaars, die ze zagen, genoemd, en wij, die er slechts de afbeeldingen van mogten zien, geven ze denzelfden naam (1). En die „meesterstuk-

(1) In dit opzigt zijn de Grieken hunne waardige leerlingen geweest. Dezelfde eenvoudige verhevenheid en uitdrukking, dezelfde bevallige, natuurlijke en toch ideale schoonheid kenmerken de gewrochten uit het kunst-

ken" bestaan nog; het is den kunstenaar vergund ze te bestuderen, ze na te volgen; — zij onderwijzen dus nog en men is toch altijd *iets* verschuldigd aan dengenen van wien men onderwijs ontvangt.

—En welk een *karakter* had die kunst der Egyptenaren, der Hebreën en Assyriërs. Hoe eigenaardig aan elk dier natiën; één in grootheid en grootschheid, maar hoe verschillend in opvatting. — Doch het is hier de plaats niet hierbij stil te staan.

Op staatkundig terrein zijn wij hun evenmin iets verschuldigd. — Nu stemmen wij den Franschen hoogleeraar toe, dat, zoo men de staatsinrigting der Semietische volken van die tijden op onze maatschappijen wilde toepassen, dit geene voorbeeldige uitkomsten zou opleveren, schoon Frankrijk zelf in de laatste eeuw, in het staatkundige, wel eenigzins op een dier volkeren van vóór vierduizend jaar geleek. Maar wat is de grondslag, de ware basis van elke staatkundige maatschappij? — is deze niet w e t, en ligt de grondslag van elke zedelijke, dat is, beschavende wetgeving, niet in Exodus XX? Die *Tien Geboden* zijn de Grondwet der volken van eene geheele wereld, en gelukkig zij die dat erkennen, die wetten maken naar hunne behoeften, doch steeds op *dien grondslag* gebouwd?

Wanneer de Tien geboden door elk mensch, in welke maatschappij ook, naar zin en letter werden nageleefd, zouden vele andere wetten geheel overbodig zijn. De *mensch* Jezus, die genade heeft gevonden in het oog des heeren Renan, is gekomen *om die wet* t e v e r v u l l e n, dat is,

---

tijdperk der Grieken. Hun ideaal wordt evenwel beter door ons begrepen, valt meer in onzen smaak, daarom geven wij het de voorkeur. — „Onze kunst komt geheel uit Griekeland" zegt de heer Renan, maar ik vraag hem, staan wij nog op dezelfde hoogte als de kunstenaars uit de eeuw van Pericles? Zijn er na Phidias en Praxiteles, na Glycon, Apollonius en Scaurus nog idealen van kunst vervaardigd? En wat hadden misschien vroeger eeuwen gezien? — Onze eeuw is die van Pericles niet meer, maar wat was deze misschien in vergelijking van de blinkende oudheid der zonen van Sem? — Ik zonder hiervan uit de statuaire kunst toegepast op het *levensgroote* menschenbeeld. Deze was niet te overtreffen.

daaraan in allen deele te gehoorzamen, en: hoe *heeft Hij geleefd?* — Ook in het staatkundige heeft hij ons een voorbeeld nagelaten.

Wanneer wij nu de Wet, die zóó kan doen leven, het eenige ware model van wet, dus de grondslag van elke staatsregeling, aan een der Semietische volken zijn verschuldigd, moet het vreemd klinken, dat wij hun in dit opzigt ook niets zijn verpligt.

Ook onze *dichtkunst* heeft niets aan die volken te danken. — Goed voorgaan doet goed volgen, zegt het spreekwoord, ja, voorgaan is het beste onderwijs dat kan worden gegeven. Zijn nu de Hebreën niet *goed* voorgegaan? Uitstekend, onverbeterlijk, onnavolgbaar. — Prof. van der Palm stelde het boek van Job, op het gebied der dichtkunst, boven alles wat *daarna* is voortgebragt en het is het *oudste* van alle boeken. Da Costa heeft ons de bewijzen geleverd van wat het is met het merg der leeuwen gevoed te zijn, in zijne zangen op de vorstelijke leest van Israëls magtige barden geschoeid. En die barden Israëls, de profeten, — „welsprekende tribunen" noemt hen de stem uit Parijs, — welke meesterstukken hebben zij geleverd. Welke prachtige vergelijkingen, welke ontzettende, welke liefelijke beelden. Hartverheffend en verpletterend, wegslepend in hunnen diepen weemoed, zacht en gevoelig, troostvol en hoopvol in hunne aankondigingen van nameloos wee, — zóó zijn hunne zangen; zóó spreken zij nog tot het hart.

Des hoogleeraars oordeel over de Psalmen is gunstiger, welligt omdat er, zooals hij zich uitdrukt, zonder deze geen Lamartine zou bestaan. De dichterlijke krijgsman doet ons echter heel iets anders hooren dan de larmoyante strophen van den Franschen dichter, en in hem vinden wij dat ontzaggelijk verhevene van Davids geweldige zangen niet weêr.

Nogmaals, goed voorgaan doet goed volgen. Er is *goed* voorgegaan, en hij die *goed* weet te volgen zal zeker de laatste zijn, die zegt dat wij aan die boven alle beschrijving schoone dichtwerken niets verschuldigd zijn.

Ook onze wijsbegeerte en wetenschap hebben niets aan de Semieten ontleend. De hoogleeraar zegt zelfs: „De oude

Semietische geest is uit zijnen aard tegen de wijsbegeerte en wetenschap. In Job is het opsporen der oorzaken bijna als goddeloosheid voorgesteld. In den Prediker wordt de wetenschap voor ijdelheid verklaard.

Om dit te wederleggen treden wij niet in bijzonderheden, die ons te verre weg zouden voeren, maar merken alleen aan, dat Job zich niet tegen het opsporen dier oorzaken verklaart, maar wel tegen het streven zijner vrienden, om die te zoeken waar zij niet te vinden waren. De wederleggingen van de redeneringen zijner bestrijders, van Job zelven, zijn modellen van philosophie, daar zij de ware oorzaken opsporen en tot het ware doel leiden. En welk eene kennis, welk eene wetenschap, ja geleerdheid straalt in die schoone bespiegelingen door. De natuurkunde, de natuurlijke historie blijken grondig bestudeerd te zijn; de anatomie des menschelijken ligchaams is bekend tot in bijzonderheden in onze eeuwen eerst weder op nieuw ontdekt, en het menschelijk gemoed wordt tot in zijne verborgenste schuilhoeken doorgrond en opengelegd.

Dit alles is er nog, ja, *hoe langer hoe meer* in te vinden, en daarom mag het teregt bevreemding baren, dat dit eerste, doch beste model van geleerde philosophie, als in strijd met wijsbegeerte en wetenschap wordt aangewezen.

Ook ten opzigte van den Prediker, door den hoogleeraar in de tweede plaats genoemd, is dit alles waar. In dezen wordt de wetenschap ijdelheid geheeten, en dit is, van het standpunt van Salomo en van hen, die het met hem eens zijn, beschouwd, het heerlijkste resultaat waartoe de ware wijsgeer ooit kan geraken. Niet de wetenschap, als wetenschap toch, noemt hij ijdelheid, neen, de hooge waarde van deze is misschien door niemand beter erkend dan door den koninklijken wijsgeer, maar zij wordt het wanneer zij in de plaats wil treden van dat, wat haar beginsel moet zijn „de vreeze des Heeren." Dan, maar ook dan alleen, treft haar dit onherroepelijk vonnis, en te regt, want die „vreeze" is de eenige ware wijsbegeerte, die door niets aan het wankelen kan worden gebragt.

En de Spreuken. — Wáár zijn de stelsels van Pythagoras, van Zeno, Aristoteles en Plato gebleven, maar tevens, wáár vindt men, bij alle beschaafde christelijke volken, de Spreuken

van Salomo *niet?* — „De Semietische wijsheid kwam nooit verder dan gelijkenissen en *spreuken*," — luidt het magtwoord uit Parijs; maar wat zijn die *spreuken?* Zijn zij niet de eindresultaten, waartoe eene onbegrensde wijsheid, in hare onafgebroken studie van het menschelijk hart, in al zijne toestanden, is gekomen; bevatten zij niet de heilzaamste geneesmiddelen tegen elke ziekte der ziel; in één woord, zijn zij niet nog de bron der ware wijsbegeerte voor eene geheele menschheid en hare duizende geslachten. — Nog eens, wáár zijn de Pythagoristen en Stoïcijnen? en wáár is Salomo *niet?*

Die aan Salomo's geschriften philosophie ontzegt, waarlijk, die moet ze niet kennen.

Voor hen, die ze kennen, zal het wel onnoodig zijn op de hooge wetenschap en geleerdheid te wijzen, die deze geschriften ook zoozeer kenmerken. Deze springen elken lezer in het oog. — Het laatste hoofdstuk van den Prediker getuigt, in zijne overgelijkelijk schoone, dichterlijke inkleeding, van ééne zoo diepe kennis van het organisme van den mensch, van de functien der verschillende deelen daarvan, dat wij ons nu eerst kunnen beroemen op dezelfde hoogte te staan, die Salomo vóór drieduizend jaar had bestegen.

En welke is de letterkundige waarde van deze geschriften en van de andere in den grooten bundel der litteratuur der Hebreën vervat?

Deze is onschatbaar. — Getuigt het, onder zoovele, gij prachtige bladzijden der aartsvaderlijke historie, waarvan, — ik zeide dit reeds elders, — de hoofdstukken niet slechts kunnen worden vergeleken bij onwaardeerbare schilderstukken, maar bij kabinetten, met de schitterendste kunstjuweelen gevuld.

Alweder, Semietisch volk, het zijn, ook in dit opzigt, groote, zeer groote dingen die gij spreekt!

En al die schatten bezitten wij nog, is het dus niet onze schuld als wij daaruit niet geput hebben en niet nog aanhoudend putten?

Het letterschrift hebben wij aan de Phoenicische, onze godsdienst aan de Hebreeuwsche Semieten te danken, dit

viel wel niet te ontkennen en wordt dan ook door den heer Renan erkend. — Wij zijn het ook ten volle met hem eens en behoeven daarover dus niets te zeggen.

Wij kunnen ook zeer goed begrijpen dat hij verder den *mensch* Jezus een *onvergelijkelijk* mensch noemt. Er is ten minste nog geen tweede opgestaan, die, even als de groote Nazarener, door het enkele woord zijner korte prediking, elke bestaande godsdienst omver heeft geworpen, eene geheele wereld heeft vervormd, eene reeks van menschengeslachten heeft geregenereerd en blijft regenereren, dat wij, met den professor, *hem ook niet zouden willen tegenspreken*, die hem meer dan mensch noemen.

Na al het gezegde komen wij eindelijk tot het door ons bedoelde resultaat, dat geheel in strijd is met de openbaring en leer van den Parijschen hoogleeraar, en geven als onze stelling:

De Semietische volken waren kunstenaars wier gelijken nimmer zijn gevonden.

Wij Indo-Europeanen (1) hebben aan hen in het staatkundig leven, in de kunst, dichtkunst, wijsbegeerte en wetenschap eene grenzenlooze verpligting.

Scherpenzeel, 9 Mei 1862.

(1) Indo-Europeanen! reeds meermalen heeft dit woord mij doen denken en telkens trof deze vreemde en aanmatigende associatie mij meer, hoeveel meer dan nu, nu zij zich op het gebied van kunst en wetenschap zoo stoutmoedig tegenover de Semieten komt plaatsen. — Arrogant noemde ik deze associatie, want wij Europeërs, van gisteren, eigenen ons door deze benaming het geheele prachtige verleden van het geletterde Indisch-Azië toe. En toch is de Mahabarata meer dan tweeduizend, en Kalidasa's Sakuntala duizend jaar ouder dan het eerste flaauwe spoor van beschaving en kennis in noordelijk en westelijk Europa. — De uitdrukking heeft voor mij wel iets als of ik zeide: toen Maurits en *ik* den slag bij Nieuwpoort wonnen; toen de Ruijter en *gij*, mijn lezer, den zege bij Kijkduin bevocht.

DE SPEELGENOOT DER PRINSES.

Naar het Duitsch van Temme,

DOOR

L. A. H.

In het prachtige hôtel van de gravin Duvoir werd eene bruiloft gevierd.

De *haute noblesse* van de residentie was verzameld.

Onder de gasten bevond zich eene koningin.

Het was eene van de schoonste, geestrijkste, beminnelijkste koninginnen, die ooit een' troon versierd hebben. De gravin Duvoir streed met haar om den prijs van schoonheid, geest en aanminnigheid.

De gravin Duvoir was weduwe. Wijlen haar gemaal was een oude brave generaal geweest.

Zij was nog jong; zij had juist achttien lenten aanschouwd.

Zij was rijk; de graaf Duvoir, haar overleden echtgenoot, was de rijkste edelman van het land geweest, en hij had haar zijn gansche vermogen nagelaten.

Zij was de bruid, wier bruiloftsfeest gevierd werd.

Terwijl de geestelijke het huwelijk inzegent, wil ik u hare geschiedenis verhalen.

Maar niet geheel tot nut en leering der schoone lezeressen, die nog geen achttien jaar oud zijn. En toch, wij zullen eens zien!

In haar prachtig, koninklijk paleis leefde eene hooge koninklijke prinses.

Zij was jong, schoon en vol levensgeest. Al wie haar kende, beminde haar en verheugde zich, dat zij zoo rijk was aan schoonheid en geestesgaven, aan geluk en aan glans.

Was zij werkelijk ook rijk aan geluk?

Zij had immers alles wat zij wenschte, wat zij kon wenschen. En zij kon alles wenschen, zij was de lieveling van haren vader, de afgod van het hof.

En toch ontbrak haar zooveel; en juist datgene, wat zij het meeste wenschte, dat had zij niet, dat zoude zij niet hebben.

Waarlijk, wat den mensch ontbreekt, wat hij niet hebben kan, dat zal hij altijd het meest begeeren.

Zij wenschte echter maar zoo weinig, en dat weinige kon zij niet eens verkrijgen. Ieder burgermeisje der residentie kon het hebben, en had het. Zij alleen had het niet en kon het niet hebben: zij, de hooge, voorname prinses, de lievelingsdochter van den koning.

Als de zon helder en klaar aan den hemel stond, en warm en vriendelijk op huizen en boomen scheen, op straten en op menschen, dan was vooral op zondag morgen, na de kerk, de schoone prinses Adélaïde zoo regt arm, zoo ongelukkig.

Zij zat dan in hare fraaije kamer, aan het hooge venster, onder de zwaar-zijden gordijnen, gekleed als... eene prinses, blinkende van schoonheid en bloeijende gezondheid; en allen, die voorbij gingen, verheugden zich en dachten bij zich zelven: „Was ik toch ook maar eene zoo rijke, schoone en voorname prinses!" En velen benijdden haar om haar geluk.

Maar de prinses benijdde allen, die daar onder haar venster gingen, en zij dacht en sprak in zich zelve: „Ach, kon ik slechts eens, eene enkele maal maar, daar beneden op de straat, in den schoonen, klaren zonneschijn, onder al die lustige en vrolijke menschen omloopen, vrij, en lustig, en vrolijk als zij!"

Dat was het. Het hooge, voorname koningskind had nog nooit in haar leven een voet buiten op de straat, tusschen de menschen mogen zetten.

Men liet haar uitrijden in eene blinkende koets, met vier snuivende rossen bespannen, met koetsiers en voorrijders, met lakkeijen in gouden livereijen achterop, met eene hofdame tegenover haar, dikwijls met de oude grootmeesteres zelve. Maar *te voet* het koninklijk paleis verlaten, zich op straat geheel onder het volk mengen, het ware eene misdaad geweest, een ongehoorde gruwel.

Dat was het. Dat was haar ongeluk: de dwang, de hofetikette, de oude grootmeesteres, die eenen rooden neus had; de hofmaarschalk, die dagelijks eene heele doos vol snuif gebruikte; het gansche hof, dat verschrikte en verbleekte, als zij in een menschengezigt slechts eene enkele gedachte las, anders dan die, welke de hofetikette toeliet.

Eens had prinses Adélaïde het in het geheel niet meer kunnen uithouden.

Het was op een' liefelijken, warmen zondagmorgen in de lente.

De zon scheen zoo helder, zoo vriendelijk, zoo mild. Op de straat wandelden honderde menschen op en neêr, allen in hun zondagspak, allen vrij, ja! vrolijk als de schoone morgenstond.

Verder op vloeide eene klare beek, en eene breede brug leidde er over heên. En ook op de brug was een gedrang van opgeschikte en vrolijke menschen, die in de warme lentezon heên en weêr wandelden.

Op den achtergrond, aan gindsche zijde van de beek, lagen berg en woud in stille zondagsrust. De pittoreske buitenplaatsen zagen er zoo vriendelijk uit!...

Het koningskind zat weder in haar trotsch paleis, aan haar hoog venster, en zag naar buiten, en naar beneden op de straat, op de brug, op de menschen, op alles, en het werd haar benaauwd en wee om het hart, en een onbegrijpelijk verlangen greep haar aan.

Zij moest er uit, zoo scheen het haar. Zij was veertien jaar oud; zij was eene prinses.

Zij liet de hofdame roepen.

„Lieve gravin Chilaud, het is zoo schoon daar buiten. Ik wilde wel eene wandeling doen."

„Het is nog geen tijd om uit te rijden, koninklijke hoogheid."

„Ik wil ook niet rijden, lieve gravin. Ik wilde wel te voet onder de menschen, op de brug."

De hofdame was ten uiterste verwonderd.

„Koninklijke hoogheid, ik vrees, dat dit onmogelijk is."

„Maar, ik moet, gravin, en ik wil. Eindelijk wil ik eens, en gij begeleidt mij."

Zij was veertien jaar oud; zij was eene prinses en had zulk een groot verlangen in het hart.

De hofdame waagde het niet meer tegen te spreken, maar zij snelde naar de grootmeesteres.

„Excellentie, de prinses wil te voet op straat, over de brug."

De grootmeesteres was als van den donder getroffen. Haar roode neus werd geel.

„Dat is onmogelijk. Het is tegen de etikette."

„Dat heb ik al gezegd aan de prinses; maar zij *wil*."

„Nog nooit heeft eene prinses van dit koninklijke huis

een' voet op straat, op de brug, onder het gemeene volk gezet."

„Maar de prinses *wil*."

De grootmeesteres begon na te denken. De prinses was immers de lieveling des konings, die haar niets weigerde, wat hij haar maar *kon* toestaan. En gelijk overal in de wereld, zooveel te meer aan het hof, schuift ieder gaarne lastige zaken van zich af.

De grootmeesteres ging naar den hofmaarschalk.

„Excellentie, de prinses wil eene wandeling te voet, op straat en over de brug doen."

Een hofmaarschalk is de hoogste vertegenwoordiger van de etikette en de waardigheidsbekleeder van het hof.

Hij mogt zich volstrekt niet verwonderen, en als van den donder getroffen worden, mogt hij nog minder.

De hofmaarschalk nam rustig een snuifje en zeide: „Excellentie, ik geloof dat de hofetikette het bezwaarlijk aan hare koninklijke hoogheid zal veroorloven."

„Maar de prinses *wil*, excellentie."

„Excellentie, zoo veel te meer moeten wij zeker zijn. Ik zal eens zien, of er zich een dergelijk geval vroeger heeft voorgedaan."

Hij nam het groote boek van het hofmaarschalksambt over de hofetikette. Het ging tot over vele eeuwen her.

Hij sloeg het op, hij zag er in na. Hij sloeg het op, blad voor blad. Hij las er in, tot hem de oogen zeer deden. Hij was tot aan 't einde gekomen: hij had geen dergelijk geval gevonden.

Hij nam weder een snuifje, en zeide tot de grootmeesteres:

„Nog nooit, zelfs sedert eeuwen is eene prinses van dit hooge koninklijke huis te voet op straat, of op de brug, of tusschen het gemeene volk gegaan. Ik betreur het wel, dat de wensch van hare koninklijke hoogheid niet zal kunnen vervuld worden."

Dit besluit werd der prinses overgebragt.

Het was een besluit in laatste instantie voor haar. Ook de koning kon het niet opheffen. Dat wist zij. De hofmaarschalk zou den monarch bewezen hebben, dat er hier sprake was van eene aangelegenheid der hofetikette, waarvan het heil des lands afhing, en het heil des lands moest immers de landsheer allereerst in het oog houden.

De arme prinses moest blijven; zij kwam met al haar verlangen niet op straat, niet op de brug, niet onder de menschen, niet in de warme lentezon.

Weinige weken later, had er iets anders plaats.

In eene garnizoensstad van het land was regiments-kommandant en chef van het garnizoen, en tevens de alterego van den krijgs-, dus ook van den landsheer, de kolonel Lamontagne. Het was een bekwaam, dapper officier. — Dat was echter ook alles; het was evenwel ook veel. Hoeveel het was, was reeds dikwijls bij zijn leven gebleken, en zoude nog meer na zijnen dood blijken.

Hij had in zijn regiment eenen officier, dien hij pousseren wilde. Toen schreef hij van hem in het rapport, in het Hoogduitsch: „*Ein sehr feiger officier* (onbekwaam)." Acht dagen later kreeg de officier zijn ontslag. De overste wilde *zich zelven overtreffen*, volgens zijne eigene lievelingsuitdrukking. Hij reisde onmiddellijk in eigen persoon naar de residentie en vroeg den minister van oorlog, hoe het mogelijk was, dat men den dappersten officier van zijn regiment zijn ontslag had kunnen geven.

„Maar, waarde overste," zeide de minister, „gij hebt hem zelf beschuldigd van onbekwaamheid."

„Wat, excellentie? *Ein sehr fähiger officier*, zoo heb ik hem genoemd."

De minister haalde het rapport te voorschijn, en wilde zich op de orthographie beroepen. De overste verklaarde hem echter op zijne ruwe wijze: „Excellentie gelieve het naauwkeurig schrijven over te laten aan de schrijvers van beroep."

De aanbevolene luitenant werd den volgenden dag ridmeester.

De dapperste overste kon niet eeuwig leven. Ook de kolonel Lamontagne kwam te sterven.

Hij had zich te veel om zijn regiment, en waarlijk evenveel om een goed leven bekommerd, dan dat hij, behalve eene eerlijke nagedachtenis, aan de wereld iets anders had kunnen nalaten.

Maar, hij liet toch een allerliefst dochtertje achter, en aan deze, in de wereld.... niets.

Ida Lamontagne was nog geene veertien jaren oud, toen

haar vader stierf. Hare moeder had zij reeds sinds lang verloren.

Zij stond alleen en verlaten in de wereld. Maar toch niet geheel. Die eerlijke nagedachtenis had haar vader ook aan haar nagelaten, en zij stond haar trouw ter zijde. De koning herinnerde zich den overste.

De grootmeesteres herinnerde zich de dochter.

„Zou ik het durven wagen op de onderdanigste wijze u te doen opmerken, dat het onderrigt van hare koninklijke hoogheid de prinses Adélaïde er zeer door winnen zoude, als er eene jonge dame van goeden adel aan deel mogt nemen. De kolonel Lamontagne heeft een dochtertje nagelaten, slechts weinige maanden jonger dan hare koninklijke hoogheid...."

De moeite van tot het einde toe uit te spreken, die waarlijk voor weinig dames en nog minder voor grootmeesteressen eene moeite is, werd der grootmeesteres bespaard. De koning had het verzoek der oude dame gunstig opgenomen.

Ida Lamontagne werd de medeleerling en gezellin der prinses Adélaïde.

Ook aan eenen bliksemafleider had de grootmeesteres gedacht. Want de prinses was niet altijd gehoorzaam, en kon somtijds hevig met haren voet op den grond stampen. Als prinsessen zoo iets doen, zoo moet er straf op volgen; die straf mag echter de prinsessen niet treffen.

Of Ida Lamontagne ook een zondebok werd?

Ongelukkig werd zij het.

Haar vader, die slechts om zijn regiment en om zijne tafel had gedacht, had zich ook om haar niet bekommerd. Zoo was zij wild genoeg opgewassen onder paarden, onder honden, onder vaandrigs. Zij kon rijden, vechten, schieten, stoute jongens tuchtigen, die de kinderen op straat kwaad deden, of katten aan de bellen hingen; maar zij kon ook zelve op de straat rondloopen. Zij was vlug als water; maar daarbij had zij het braafste en weekhartigste gemoed der wereld.

Zoo was Ida Lamontagne aan het hof gekomen, onder de strenge tucht der grootmeesteres en der etikette, die der arme prinses Adélaïde verboden een' voet op straat te zetten. Een zondebok *moest* zij zijn.

Niettemin werd zij gelukkig.

De prinses Adélaïde had een niet minder braaf en gevoelig hart, dan zij.

Beide waren bijna van gelijken ouderdom, in den onbegrijpelijk lieven meisjesleeftijd van veertien jaren.

„Prinses," zoo had de grootmeesteres de jonge dame bij de prinses ingeleid, „ik breng u hier, op bevel van zijne majesteit eene speelgenoot. Zijne majesteit wenscht, dat gij haar met liefde ontvangt. Gij freule, zult immer aan de eer en de weldaad gedachtig zijn, die u ten deel vallen. Gij zijt der prinses eerbied en gehoorzaamheid verschuldigd. Gij zult haar aanspreken met: „*Koninklijke Hoogheid*."

Daarop liet de oude dame met den rooden neus haar beiden alleen.

„Hoe heet gij," vraagde de prinses gehoorzaam, maar vriendelijk, aan de half weenende, daar staande speelgenoot.

„Ida Lamontagne, koninklijke hoogheid."

„Reik mij de hand, lieve Ida."

Ida kuste, zoo als reeds van te voren bevolen was, de haar aangebodene hand der prinses.

„Gij hebt zeker reeds zeer veel geleerd, Ida?"

„O ja, koninklijke hoogheid, ik heb leeren vechten, schieten, rijden, ..."

„Hemel!" riep de prinses verschrikt, „dat zijn zeer wilde kunsten."

„Ik kan ook honden afrigten."

„Maar van wie hebt gij dat alles geleerd?"

„Meest van de jonkers en vaandrigs, die in mijns vaders regiment dienden."

De prinses verschrikte niet meer. Zij had zoo menigen hupschen vaandrig en jonker op straat en op de brug zien voorbijgaan; zij had hen echter nooit gesproken, en dacht op eens, dat het regt heerlijk moest zijn met zulke jongeheeren te spelen, van hen te leeren rijden, vechten en schieten.

De freule moest haar meer van hen vertellen.

„Maar vooraf, lieve Ida, moet gij mij iets beloven."

„Wat beveelt uwe koninklijke hoogheid?"

„Gij moet niet meer koninklijke hoogheid tot mij zeggen. Gij moet niet meer van *bevelen* tot mij spreken. Wij zullen vriendinnen zijn. Gij zegt *gij* tot mij, gelijk ik tot u."

„Maar de grootmeesteres?"

„Ach, zij is zoo hatelijk en boos; maar wij zullen ons niet om haar bekommeren, als wij alleen zijn."

Zoo bleef het.

En na verloop van vier weken waren zij werkelijk vriendinnen.

Vriendinnen werken voordeelig op elkander. De prinses nam veel van den moed en de beradenheid der freule over. Ida Lamontagne werd rustiger, meer nadenkend. Wel is waar, nam zij minder van hare vriendin over, dan deze van haar. Maar toch, zij bruiste niet meer zoo dikwijls en zoo wild op als vroeger.

Een braaf hart hadden zij beiden, en daarvan behoefde geen van beiden iets aan de andere af te geven.

Het was weder een schoone, heldere zondagmorgen; wel niet in de lente, maar in den zomer.

De zon scheen zoo warm, zoo mild, zoo vriendelijk op straat, op de brug, op den zilverkleurigen stroom, op berg en woud.

Duizende wandelaars gingen op straat op en neêr, over de brug heên en weêr; allen in hun zondagskleed, allen frisch en vrij, vlug en vrolijk.

De prinses zat weder in hare fraaije kamer, aan het hooge venster, onder zwaar-zijden gordijnen en zij zag weder uit in den helderen zondagmorgen, en het hart werd haar zoo zwaar, zwaarder dan ooit. De tranen schoten haar in de oogen.

„O, kon ik dan slechts eens daar beneden vrij en vrolijk zijn, onder de vrije, vrolijke menschen. Die afschuwelijke etikette! die hatelijke grootmeesteres!"

Dit laatste woord sprak zij niet meer uit.

De deur harer kamer was zachtkens geopend. Maar zij behoefde niet verschrikt te zijn. Ida Lamontagne was binnengekomen.

„Ik geloof waarlijk, dat gij schreit, Adélaïde."

„Ja, ik ween."

„Op dien schoonen, helderen zondagmorgen?"

„Op en *om* hem. Zie naar buiten, op straat, op de brug, in den warmen zonneschijn, onder al die vrolijke menschen."

„En?"

„En ik kan niet bij hen zijn, ik mag mij niet onder hen begeven."

„Wie verbiedt het u?"

„De etikette en de hatelijke grootmeesteres. Nog nooit is eene prinses van het koninklijke huis te voet op straat onder de menschen gegaan."

„O, wees gij dan de eerste, allerbeste Adélaïde.

„Ik mag het niet."

„Gij moogt wat gij wilt, alles waartoe gij maar moed hebt."

„Dan verklaren zij het land in gevaar."

„Dat gevaar van het land willen wij wel eens van nabij zien."

De freule was reeds uit de kamer gesprongen.

Na eenige minuten was zij terug. Zij had beide armen bedekt met kleedingstukken.

„Wat hebt gij daar?"

„Twee van de beste stellen zondagskleederen mijner kamermeisjes."

„Wat moeten die?"

„Wij gaan als kamerjuffers op straat, op de brug."

„In Gods naam! Wij?"

„Wij beiden."

„Het zal niet goed gaan."

„Als wij eens buiten zijn, zal het heerlijk gaan. Wij leven in den tijd der politieke *faits accomplis*, en uwe wandeling zal dus eene staatszaak worden."

De prinses moest toegeven. Zij moest, zij deed het gaarne. Daarop verkleedde zij zich.

Na tien minuten waren zij de bekoorlijkste kameniertjes, die men ooit in het paleis, op straat of op de brug gezien had.

Zij slopen door donkere corridors, langs donkere, achterafgelegene trappen uit het slot. Het hart klopte haar geweldig. Maar niemand zag haar.

Zij kwamen aan een zijpoortje van het slot. Er stond ook een schildwacht, een lange dragonder.

„Bl........, wat lieve deerntjes!" riep hij, maar hij liet ze passeren.

Een jonge luitenant kwam dien weg af, om de wachten te inspecteren.

„Drommels,” zeide hij, streek zijn’ snor glad en maakte eene beweging, als om haar den weg te versperren.

Maar freule Ida zag hem met hare groote, brandende oogen zoo onverschrokken en dreigend aan, dat hij den moed verloor.

Zooveel te meer moed vatteden de jonge dames.

En toen zij eindelijk op straat kwamen, op de vrije straat, in den helderen zonneschijn, onder die duizende vrolijke menschen, toen klopte haar het hart niet meer, toen dachten zij niet meer aan dragonders, aan luitenants en andere lieden, ja zelfs niet meer aan de grootmeesteres met den verfoeijelijken rooden neus.

Eindelijk, ja! eindelijk had de prinses datgene verkregen, waarnaar zij zoo lang verlangd had, sinds hare kindschheid, waarnaar zij zoozeer verlangd had, dat zij zelfs eens het bijna niet meer had kunnen uithouden. Eindelijk had zij wat het armste burgermeisje der residentie had, wat slechts zij, de voorname koninklijke prinses, had moeten ontberen. Zij ging op straat, zij ging op de brug, zij wandelde lustig tusschen de vrije, vrolijke menschen, zelve vrij en vrolijk.

En gelukkig! gelukkig aan den arm der vriendin, aan wie zij dat geluk verschuldigd was.

En ook de freule was zoo gelukkig.

Maar waar is een geluk, dat niet door een ongeluk op den voet gevolgd wordt?

Ook de gelukkige koninklijke prinses en de niet minder gelukkige Ida achtervolgde het, en niet in de hatelijke gestalte der oude grootmeesteres, maar in de hupsche, allerliefste gestalte van twee kadets.

Twee kadets liepen op de brug op en neêr.

Zij zagen de beide juffers.

Een kadet is meestal een lustig, vrolijk en tot dwaze streken geboren jong mensch, van zeventien tot negentien jaren en, als het hoog komt, van twintig. Hij is van goeden huize, en heeft op de militaire akademie geen’ honger geleden.

Een der beide kadets was een roode huzaar, de andere een witte kurassier. Zij waren op de brug gegaan, om de

hupsche burgermeisjes in haar zondagspak te zien. Een paar mooije kameniertjes hadden in hunne verwachtingen bovenaan gestaan.

En zij vonden de meest hupsche juffertjes der wereld, een paar schoone, beeldschoone.

„Alle duivels, Barnstein!"

„Drommels, Verstolken!"

„Ziet gij die blonde?"

„Ziet gij die zwarte?"

„Hoe onschuldig kijken die blaauwe oogjes."

„Hoe schitteren die zwarte."

„Er op los, Barnstein!"

„Val aan, Verstolken!"

„Ik neem haar met de blaauwe duivenoogen."

„Ik neem de schitterende engel."

Engelen zouden de jonge dames spoedig beiden zijn.

De kadets vlogen haar te gemoet.

„Goeden morgen, allerliefste engel," zoo sprak de heer Barnstein haar met de duivenoogen aan. Het was de jonge prinses.

De beide engelen waren als van den donder getroffen, als ten minste engelen van den donder getroffen kunnen worden.

Zij konden niets dan ... *willen* ontvlugten.

Maar een echte kadet laat den vijand niet ontvlugten. — „De schoone dames zullen ons toch wel willen toestaan haar te begeleiden?"

Maar Ida Lamontagne was de dochter van een' officier van den staf, en had reeds met vaandrigs geschoten, gereden en gevochten, en een kadet is nog geen vaandrig.

„Dat de heeren geene moeite doen," zeide zij snippig.

„Waarachtig, lieve schoone dames, wij mogen u niet zoo alleen laten gaan."

De heer Verstolken wilde haren arm nemen.

Barnstein vatte die der prinses.

Jonge adellijke heeren durven, vooral in eene residentiestad, zich nog al iets laten voorstaan tegenover burgerdochters.

Freule Ida had niet te vergeefs vechten geleerd. Met een behendigen *coup* stiet zij den heer Verstolken van zich af.

En de heer Barnstein vloog daarop van zelven ter zijde.

Maar een kadet is een toekomstige veldheer, een held. Een held laat zich met een' slag niet uit het veld slaan.

„De duivel, Verstolken."

„Duizend elementen, Barnstein."

Zij wilden hunnen aanval hernieuwen.

Freule Ida had zich reeds in postuur gesteld, om hen weder af te slaan.

Het was wel een zeldzaam en zonderling schouwspel, dit gevecht tusschen twee jonge kadets, een' rooden huzaar en een' witten kurassier, van de eene zijde, en twee schoone kamerjuffers van den anderen kant. En hadden de menschen eens geweten, dat eene dezer juffers eene voorname freule, en de andere de voornaamste dame des lands, de dochter van den koning was, en zelve bestemd om eens een' troon te versieren!

En inderdaad, er was er één, die het wist.

De hofmaarschalk kwam juist over de brug rijden.

Hij zag den strijd, hij zag de strijdenden.

En den rooden huzaar en den witten kurassier herkende hij onmiddellijk. Daartoe was niet eens de fijne, steeds snuivende neus van een' hofmaarschalk noodig.

Maar daar zag hij de beide dametjes van digter bij. En — hij vertrouwde zijne oogen naauwelijks. Hij moest ze wel vertrouwen.

Ja! het waren de prinses en de freule.

Eene dubbele ontzetting, eigenlijk eene driedubbele, maakte zich van hem meester. De voeten der koninklijke prinses hadden brug en straat aangeraakt, raakten ze nog aan, waren nog midden tusschen het gemeene volk. Wat sedert eeuwen in dit hooge koninklijke huis niet gebeurd was, dat zag hij met zijne eigene oogen. Dit was zijne eerste verwondering. De tweede was over de onderneming van deze misdaad, tegen de uitdrukkelijke bevelen, die op het gevaar des lands gedoeld hadden. En nu, ten derde, dit tooneel en dit gevecht!

Maar een hofmaarschalk moet ook, ondanks en midden in eene drievoudige verwondering, de etikette en de waardigheid van het hof weten te representeren.

De hofmaarschalk liet zijn' wagen stilhouden.

„Ei, ei, mijne heeren Barnstein en Verstolken! Zoo

midden op straat, en midden op den dag! Als uw overste dat wist!"

De beide jonge kadets waren reeds verdwenen; men zag niets roods meer van den één', niets wits meer van den anderen.

Maar nu de beide jonge dames!

De schrik had haar als vastgenageld. Zij konden zich niet verroeren, laat staan op de vlugt gaan.

„Ei, en gij, mijne lieve meisjes?" bromde de hofmaarschalk, terwijl hij haar beurtelings aanzag. „Naaimeisjes, breimeisjes, kameniertjes, wat zijn wij wel eigenlijk? — Ach! geen antwoord? — Maar wij zijn hier alleen, zonder bescherming. Dan moet ik mij wel tot uwen beschermer maken. Nu, als ik u verzoeken mag, stijgt bij mij in, ik zal u naar huis rijden."

De beide dames moesten wel bij hem in den wagen klimmen.

Daarop liet hij voortrijden, maar niet regt door naar het koninklijke paleis, dat maar vijftig schreden ver lag, maar door kruis- en dwarsstraten, tot hij eindelijk eene achterdeur van het slot bereikte.

Nadat hij aldus, het hagchelijkste geval in zijn geheele leven, geval dat op het gevaar van het land uitliep, goed ten einde had gebragt, had de waardige hofmaarschalk een' ernstiger pligt ernstig te vervullen.

Hij ging naar de grootmeesteres.

„Excellentie, ik heb u een groot ongeluk mede te deelen."

„God in den hemel! is er reeds weder eene revolutie uitgebarsten?

„Het is erger. De kleine Ida was op de brug."

„Te voet?"

„Zij vocht met soldaten."

„Met twee?"

„Met een' rooden huzaar en een' witten kurassier."

„Hemel, excellentie, dat is waarachtig een schandaal!"

„En hare koninklijke hoogheid, de prinses was er ook bij."

„Excellentie, een snuifje!"

„De prinses vocht meê."

„Ik val in onmagt, excellentie."

Zij viel werkelijk in onmagt. Toen zij weder bijkwam, zeide zij: „Lamontagne moet weg, excellentie."

„Ik geloof het ook, excellentie. Maar haar vader was

een verdienstelijk man, wij kunnen haar niet op straat zetten."

„Wij zullen haar naar madame Latour zenden, excellentie!"

„In ordę, excellentie!"

„Zoo zal het *zijn*, of zoo moet het *worden*."

De grootmeesteres begaf zich oogenblikkelijk naar den regerenden vorst, stelde hem het gevaar voor, waarin het land verkeerd had, en vroeg dringend, dat de freule Lamontagne van het hof verwijderd zoude worden. Volgens haar was het meisje te ruw, om eene prinses tot gezelschap te dienen; bij madame Latour, eene strenge en godvruchtige dame, zoude zij wel beter worden.

De vorst stond haar dit verzoek genadiglijk toe.

De hofmaarschalk kreeg het grootkruis der orde van den Krokodil met het witte lint.

De arme prinses, die slechts een half uur geluk had genoten op de openbare straat, op de brug, onder het volk en den helderen zonneschijn van eenen schoonen zondagmorgen, de arme prinses zat nu weêr in haar prachtig vertrek aan het hooge venster, bij de zware zijden gordijnen, daar zat zij alléén.... met hare tranen.

En Ida Lamontagne? — Zij was nu werkelijk de zondebok der prinses geworden. — Maar....

In de residentie leefde een oude generaal, de graaf Duvoir. Het was een vrijgezel, en reeds diep in de zeventig. Hij was in zijn' tijd de dapperste veldheer van het leger geweest. Nu nog was hij een vrolijke en beminnenswaardige grijsaard.

In vroegere jaren, was hij ook een vriend van kolonel Lamontagne geweest, een regt vaderlijke vriend.

Later waren zij van elkander geraakt: dit had de volgende zeer eenvoudige oorzaak.

De generaal was de rijkste edelman in het land, en de kolonel had altijd schulden. Op eens liet de eer van den armen edelman niet toe een vriend te blijven van den rijken generaal; want deze zoude zijne schulden hebben *kunnen* betalen, of de menschen hadden kunnen gelooven, dat hij het deed.

De kolonel trok zich van den generaal terug, zoodat hij dezen, toen hij zijn laatste uur voelde naderen, niet eens zijne arme hulpelooze dochter wilde aanbevelen.

Zulke ligtzinnige en trotsche karakters zijn er in de wereld!

En toch was Ida Lamontagne reeds als kind de lieveling van den ouden generaal geweest. Hij had haar op zijn arm gedragen; zij had op zijne knieën gereden. Als meisje van vijf jaren, wilde zij op zijne paarden rijden. Later was de vriendschap van den kolonel met den generaal verbroken geworden.

Eerst aan het hof, toen de kleine freule de speelgenoot der prinses werd, had de generaal haar weder gezien. De oude liefde voor het aardige, wilde kind was weder bij hem ontwaakt, en het kind had den ouden braven man, dien iedereen hoogachtte, niet minder lief gehad.

„Ida, wanneer zij het u eens hier aan het hof te erg maken...”

„De oude hofmeesteres met den rooden neus, oom Duvoir...?”

„Of somtijds iemand anders, zoo weet gij waar uw oude oom Duvoir woont.”

„Ik weet het, lieve oom.”

Op zondag had de freule het avontuur op de brug gehad. Des maandags werd er besloten, dat zij naar de strenge en godvruchtige madame Latour zoude gaan, om tam en zacht gemaakt te worden.

Op dingsdag, zoude zij, des namiddags, naar de vrome matrone gebragt worden.

In den ochtend van dien dag, verscheen zij bij den ouden generaal Duvoir.”

„Goeden morgen, oom Duvoir.”

„Goeden ...! Bij den duivel, meisje, waar komt gij van daan?”

„Zij hebben mij van het hof weggejaagd!...”

„Hebt gij het te erg gemaakt?” Misschien met den rooden neus der grootmeesteres?”

„Veel slimmer dan dat.”

„Gij maakt mij nieuwsgierig.”

„En nu willen zij mij naar eene kinderbewaarschool zenden.”

„Naar eene kinderbewaarschool?”

„Ja, nog veel erger, naar een verbeterhuis voor verwaarloosde kinderen.”

„Spreek toch duidelijk, meisje.”

„Ik moet naar de kostschool van madame Latour.”

„Dat is slimmer dan een verbeterhuis, kind."

„Daarom wil ik er ook niet heen."

„Maar wat hebt gij dan misdreven, meisje?"

„Ik ben zondag morgen met de prinses op straat en op de brug aan het wandelen geweest."

„Met u beiden, alleen?"

„Met ons beiden, alleen, als kameniers verkleed."

„Bl... meisje; wat hebt gij daar aangevangen?"

„Ja, ik heb er de prinses toe overgehaald."

„Vertel verder."

„Op de brug troffen wij twee kadets aan, die ons vervolgden."

„Dat kan ik denken."

„Toen wilden zij ons aanvatten."

„Ook dat kan ik begrijpen."

„Maar wij sloegen hen terug."

„Werkelijk?"

„Tweemaal."

De oude generaal barstte bijna van lagchen.

„Dat ziet er mooi uit! eene koninklijke prinses en eene adellijke freule aan het vechten op de openbare straat, bij klaarlichten dag, onder duizende menschen, met twee vaandrigs."

„Het waren maar twee kadets, oom."

„Een verrukkelijk schouwspel."

„Zoo dacht er de hofmaarschalk niet over."

„De hofmaarschalk?"

„Hij kwam juist dien weg langs."

„Bij den duivel, heeft de zwaarwikkende hofmaarschalk u gezien; maar verder, verder kindlief."

„Verder kwam het niet. Wij moesten in den wagen van den hofmaarschalk; hij reed met ons mede naar het paleis. Heden moet ik naar de vrome madame Latour."

„En wat is er van beide kadets geworden?"

„Ik weet het niet. Toen zij den hofmaarschalk zagen, waren hunne roode en witte uniformen spoedig verdwenen."

De generaal luisterde aandachtig.

„Rood en wit, zegt gij?"

„De eene uniform was die der roode huzaren, en de andere van de witte kurassiers."

„Om den drommel, dat dacht ik wel!"

„Kent gij ze, oom?"

„Hebt gij hunne namen gehoord?"

„Zij noemden elkander Barnstein en Verstolken."

„Juist zoo, juist zoo! en wie maakte zijne attaque op u?"

„Nu," de freule trok haren kleinen neus op, alsof het antwoord zich van zelve liet raden, „nu, de roode huzaar."

„Verstolken."

„Ja, Verstolken."

„En hij beviel u?"

„De roode uniform stond hem heel knap; maar, lieve oom, laat ons liever over mij zelve spreken."

„En wat verlangt gij van mij?"

„Naar madame Latour ga ik niet, zij is eene vrome duivelin."

„Maar, wat kan ik daar aan verhelpen?"

„Gij hebt mij beloofd, dat gij mij niet verlaten zoudet?"

De generaal werd ernstig. „Laat ons de zaak eens overleggen, kindlief. Wie heeft het bevel uitgevaardigd, dat gij naar madame Latour zoudt gebragt worden?"

„Zij hebben den ouden geheimraad Duconseil, mijnen voogd, laten roepen, en deze heeft alles met de oude Latour moeten afspreken. Het kostgeld betaalt de koning."

„Het is een slim geval, meisje. Uw voogd kan niet anders dan gehoorzamen, want daarvoor is hij geheimraad. Als voogd, heeft hij ook de wet aan zijne zijde. Ik weet waarachtig niet, wat ik er aan doen zal."

„Maar ik, riep het meisje uit."

„Gij?"

„Ik ga nog eenmaal op de brug en...."

„En?"

„En werp mij in het water. Naar Latour ga ik nooit."

Zij zag er vastberaden uit. Hare oogen schoten bliksemstralen.

„Ik zweer het u! riep zij. Naar Latour ga ik niet. Liever wil ik dadelijk sterven, dan eenen langzamen dood in die akelige kostschool te gemoet gaan. Vaarwel, oom!"

De generaal was wel verpligt haar tegen te houden.

„Blijf, meisje. Ik bedenk mij."

Hij ging peinzend de kamer op en neêr. Zijn gelaat was

zeer ernstig. Op eens lachtte hij hard, dan werd hij weder ernstig. Vervolgens glimlachte hij bij zich zelven.

Hij trad naar het meisje toe.

„Ik weet één middel om u te redden."

„Ik dacht het wel."

„Hoe oud zijt gij?"

„Veertien jaren en twee maanden."

„Zoo moogt gij trouwen. Wilt gij mijne vrouw worden?"

Het meisje barstte in een' vrolijken lach uit.

„Maar lieve oom, gij zijt immers reeds zeventig jaren oud?"

„Zevenenzeventig, mijn kind, op den kop af."

De freule zag hem verwonderd aan.

Maar de generaal sprak ernstig: „Hoor mij aan, lieve meid. Aan den eenen kant, hebben zij aan het hof geene magt over u, als gij gehuwd zijt. Aan den anderen kant, is Verstolken een braaf mensch en mijn naaste bloedverwant. Ik was voornemens u en hem tot mijne erfgenamen te benoemen. Thans is hij u bevallen, ofschoon hij u aangevallen heeft. En dat gij hem bevallen zijt, bewijst zijn aanval. Maar hij is pas achttien jaren oud, en nog slechts kadet; derhalve kan hij u nog niet huwen. Als hij vijfentwintig is, zal dit echter mogen geschieden. Dan zijt gij eenentwintig en ik kan dan vierentachtig zijn. Maar wanneer de mensch het tot tachtig jaren gebragt heeft, kan hij zich rustig en welgemoed te slapen leggen. Nu wat zegt ge daarvan, Ida?"

De oogen van het meisje stonden vol tranen. Zij konde van aandoening niet spreken. Daarom wierp zij zich aan zijne borst.

„O! gij lieve, goede, brave, edele man!" Nooit zal een vader eene liefderijkere en gehoorzamere dochter gehad hebben, dan ik voor u zijn zal."

Zij hield woord.

En de generaalsvrouw, gravin Duvoir, was nu eene kleine en jonge excellentie en millionnaire; men konde haar niet meer naar eene kinderbewaarschool, noch naar het verbeterhuis van madame Latour zenden, waar hazepeper schering en inslag was, en kattevleesch den klassieken naam van konijnen-ragoût had aangenomen.

Zij konde het vrolijkste en gelukkigste kind blijven, en zij bleef het. Ook de vriendin der prinses bleef zij, en zelfs hare speelgenoot, zonder dat zij weder haar zondebok behoefde te worden.

En ook weêr op straat en op de brug kon zij met de prinses gaan, op klaarlichten dag, onder duizende menschen, te voet, en niet verkleed, maar geheel vrij en in het openbaar, en beiden gelukkig, hoogst gelukkig.

Dit had zich op de volgende wijze toegedragen.

Ongeveer een jaar of anderhalf later, was aan het hof des konings eerst de gezant, en daarna de zoon zelf van eenen koning aangekomen. De gezant had voor den koningszoon de hand van de koningsdochter gevraagd. De band der diplomatie werd gesloten. De koningszoon had daarna met de schoone en beminnenswaardige prinses Adélaïde het verbond des harten vastgesnoerd.

En nu, eén echte, innige kinderlijke lust welt ook in het hart der jonkvrouw op, al is zij eene koningsdochter met een koningszoon geëngageerd.

Op zekeren dag, zegt de gelukkige bruid, regt burgerlijk tot den bruidegom, — de liefde kan ook prinsen en prinsessen burgerlijk maken:

„Een verzoek, geliefde!"

En de gelukkige bruidegom antwoordde dood eenvoudig en burgerlijk:

„Uwe wenschen zijn voor mij bevelen, schoone Leida."

„Breng mij op straat, en op de brug, maar te voet. En de gravin Duvoir moet ons vergezellen!"

„Is dat alles?"

„O! dit is veel, Willem. Ik heb dat nog niet durven wagen."

„En welke boosaardige draak belette het u?"

„Het boosaardige gedierte der hofetikette, in de gedaante van oude boeken en oude overleveringen, eenen snuivenden hofmaarschalk, en eene grootmeesteres met een rooden neus."

„Dat zijn zoowat een half dozijn draken, en nog wel booze en vuurspuwende."

„En waartoe, beste vriend, dienen de booze en vuurspuwende draken?"

„Goed opgemerkt, lieve Leida, voor hartelijk verliefde prinsen moeten zij wel uit den weg."

De gravin Duvoir werd oogenblikkelijk ontboden. Toen gingen zij eindelijk, te voet, arm in arm, op straat, op de brug, onder het volk, en in hun gemoed was regt hartelijke vreugde, en het gemeene volk, onder hetwelk zij zich mengden, had zijne hartelijke vreugde met haar en om haar.

Ook was er geen kadet gereed, om een' aanval te wagen.

De heeren Barnstein en Verstolken waren, na hun avontuur op de brug, spoedig tot tweede luitenants bevorderd; maar zij werden ook te gelijker tijd in eene verafgelegene garnizoensstad verplaatst.

Daarop waren zij eerste luitenants geworden.

In de residentie had men hen echter niet weêr gezien. Doch ik vergis mij, de eene was er nog een paar maal geweest.

Drie jaren waren sedert zijn brugavontuur verloopen.

Prinses Adélaïde was eene gelukkige kroonprinses geworden, en daarna eene niet minder gelukkige koningin. Want, geachte lezers, koninginnen kunnen ook gelukkig worden, al gebeurt het ook maar zeer zelden.

Gravin Duvoir werd weduwe.

De oude generaal was tachtig jaren oud geworden. Hij was altijd vrolijk en beminnenswaardig gebleven. Zijne gemalin had hem steeds met de opregtste liefde behandeld; en zijn leven had slechts blijde en voorspoedige dagen gekend. Maar hij moest toch eindelijk deze schoone aarde vaarwel zeggen, om tot een beter en gelukzalig leven in te slapen.

Toen hij zijn einde voelde naderen, liet hij zijnen neef, den luitenant Verstolken, den gewezen kadet van de brug, uit de verwijderde garnizoensstad bij zich overkomen.

De jonge man was een eerlijk mensch gebleven.

Men had ook nooit gehoord, dat hij weder eene attaque, zooals die op de brug, ondernomen had.

Hiertoe bestond zekerlijk eene bijzondere reden.

Op het uitdrukkelijkke verlangen van zijn' oom, had hij dezen eenige keeren in de residentie moeten bezoeken, en de oude generaal had toen de gelegenheid gehad, uit vier jonge oogen zulke zonderlinge, vurige en in hunnen gloed zoo duidelijk sprekende blikken te zien, dat hij, ofschoon hij in zijn hart daarover innige vreugde gevoelde, evenwel met een beden-

kelijk hoofdschudden bij zich zelven zeide: „Ik vrees toch, dat ik een' dommen streek heb begaan; maar de goede God is genadig, zoowel wegens oude generaals, als jegens jeugdige harten."

En zoo was het ook.

Op zijn sterfbed, legde hij de handen der jonge menschen in elkander.

En toen het rouwjaar ten einde was, vierden zij hunne bruiloft.

Hiermede is mijne geschiedenis ten einde.

Juist daar, waar zij begon.

Maar welke is nu de zedeles van mijn eenvoudig, onopgesmukt verhaal?

Maar moet dan iedere geschiedenis eene moraal, eene zekere strekking hebben?

Heeren Recensenten, Referenten, enz., die zelven geene idées hebben, die niet eens eene geschiedenis kunnen verhalen, vorderen toch evenwel, dat deze een idée tot grondslag hebbe.

Ook doe ik gaarne afstand van alle aanspraak op een idée voor mijne geschiedenis; heeren staatkundige Aristarchen mogten anders, de hemel weet welke, er in vinden.

Eene zedeles echter heb ik reeds hierboven aangeduid. Zij dient tot leering voor jonge, aardige, vrolijke lezeressen, die boven de veertien en nog geen achttien jaren oud zijn, en die eene ontmoeting mogten hebben met een' jongen kadet, onder welken naam van kadet ik evenwel de vrijheid neem, ieder' jongman te verstaan, onverschillig of hij eene roode, witte of geene uniform draagt, die gaarne, volgens de uitdrukking van den ouden generaal Duvoir, eene attaque maakt. Voor zulke jonge mannen acht ik mij verpligt, zulke jeugdige, schoone lezeressen te waarschuwen; want het zal wel onzeker blijven, of zij het geluk hebben, te gelijker tijd, eenen braven en rijken generaal Duvoir aan te treffen, en dan nog blijft de zaak altijd gevaarlijk.

DIXI.

HET ONECHTE KIND.

Naar het Deensch, uit

LIVETS CONFLICTER,

DOOR

SERVAAS DE BRUIN.

I.

De justitie-raad Schuller zat, of beter gezegd lag, achterover in zijn leuningstoel, en beschouwde, met de armen over elkander geslagen, de op zijne schrijftafel liggende papieren. Zooals hij daar zat, viel het licht der lamp op de sterk geteekende trekken van zijn gelaat en gaf daaraan, door eene treffende schakering van licht en schaduw, eene uitdrukking van vastberadenheid en zielskracht, welke hem geenszins eigen waren. Bij een oppervlakkigen blik zou men gedacht hebben, dat die donkere oogen, die tamelijk groote, min of meer gekromde neus en de sterk sprekende trek om zijnen mond, de kenmerken waren eener groote mate van vastheid van karakter; doch zoodra men hem met eenige meerdere oplettendheid beschouwde, liet men dat denkbeeld varen. De blik van zijn oog was onbestemd en droomend; als de lippen zich openden, hetzij om te spreken, hetzij tot een glimlach, was de uitdrukking van den mond eerder goedig dan krachtig. Zijn voorkomen was nog jeugdig in weerwil van zijne zes en dertig jaren en van den langen wijden kamerjapon, in welken hij zich met welbehagen gewikkeld had; maar blijkbaar was hem zeer weinig er aan gelegen of men hem aanzag voor jong of niet. Hij had zich steeds een ijverig en werkzaam ambtenaar getoond, en had zich zoodoende derwijze vereenzelvigd met zijne veelvuldige bezigheden, dat deze hem grootendeels het gemis vergoedden van familie en gezellige vriendenkringen. Hij had geene ouders meer, hij had geene broeders of zusters, hij had geene vrouw of kinderen, en slechts zeer weinig kennissen met wie hij omgang hield. Als hij niet op zijn bureau was, werkte hij te huis; en in de weinige gezelschappen, welke hij bezocht, liet hij zich nooit met de jongelieden in, maar nam plaats bij de meer bejaarden of aan een speeltafeltje. Zijne

huishouding werd bestuurd met orde en regelmaat door eene oude tante; en ofschoon hij op dit oogenblik verdiept zit in gedachten, is hij toch niet zoo afgetrokken, of hij voelt een zeker welbehagen over de orde en de rust, die hem omringt.

De deur gaat zachtjes open, en tante Dorothea — eene reeds bedaagde grijze vrouw — treedt de kamer binnen, en nadert met onhoorbare schreden zijnen leuningstoel, aan de andere zijde der schrijftafel. Herhaalde malen dien avond heeft zij reeds haren stillen togt van den stoel, waar zij zat, de deur uit en terug, afgelegd zonder dat de justitie-raad daarop gelet heeft; doch ditmaal doet haar binnenkomen hem uit zijn gepeins ontwaken en, terwijl hij een vlugtig geeuwen niet bedwingen kan, neemt hij een papier van zijne tafel op. Na dit echter een oogenblik te hebben ingezien, zonder er een woord van te lezen, werpt hij het weder neer, schuift zijnen stoel een weinig digter bij de oude dame, en zegt niet zonder verlegenheid:

„Ik weet niet hoe het komt, lieve tante! maar de avonden vallen mij in den laatsten tijd verschrikkelijk lang. Verleden winter was ik altijd laat bezig tot in den nacht; maar van 't jaar, zoodra het strikt noodige afgedaan is, heb ik geen lust meer om iets te doen. En Gotfried komt tegenwoordig ook hoe langer hoe zeldzamer, zoodat wij bijna nooit het genoegen meer hebben, een partijtje piket te maken."

Gotfried was tante Dorothea's zoon, en zij loosde een zucht toen zij antwoordde:

„Ja, beste Sophus! mijn Gotfried is een pretzoeker; ik vrees dat hij het vermaak zal najagen, zoo lang, dat eindelijk het berouw komt — en het berouw komt doorgaans te laat.... Maar, waarom gaat gij niet drukker uit? Een man als gij is overal welkom."

De justitie-raad lachte eens, en kuste zijne tante hoffelijk de hand.

„Och, tante! die gezelschappen vervelen mij; eerst brengt men eene poos door als op de pijnbank of in het vagevuur, en als men vervolgens aan het speeltafeltje komt te zitten, speelt men alsof er een gansch vermogen van afhing. Men ziet de dames in de aangrenzende kamer, waar muziek gemaakt en gelagchen wordt; maar de *partner*, de maat met

wien men zamenspeelt tegen eene goedoplettende tegenpartij, zet een zuur gezigt bij iederen blik, dien men naar dat paradijs in de verte werpt; en als ik dan te huis kom in mijn eigen vertrek, waar ik het goed warm en geheel voor mijn gemak ingerigt vind, en waar ik eene lamp vind branden, die een helder licht geeft en niet te schel, dan kan ik nooit de opkomende gewaarwording onderdrukken: „Wie het zóó heeft te huis, hoe kan die zoo dwaas zijn uit te gaan!"

„Beste Sophus!" zeide tante Dorothea, en zette den bril van haren neus af; „wil ik u eens eerlijk zeggen wat ik denk?"

„Zeer gaarne, tante!"

„Nu dan — ik denk, dat gij verkeerd doet, niet te trouwen."

„Trouwen!? Ik!? Wel, tante, hoe komt het in u op — een man op mijne jaren!" En de justitie-raad had moeite om niet te laten blijken, hoe verlangend hij was om tante's tegenspraak te hooren.

„Op uwe jaren," hernam tante Dorothea, „gij kunt, wat uw uiterlijk betreft, met uwe zes en dertig jaren gerust wedijveren met de knapste jongelieden. En buitendien, gij behoeft immers niet met een zeer jong meisje te trouwen; er zijn waarlijk goed uitziende dames genoeg van zes, acht en twintig jaren, die eene zeer goede vrouw voor u zouden wezen. Dat zou eene groote gezelligheid voor u zijn, die u de lange avonden beter zou korten, dan ik, in mijn hoogen leeftijd in staat ben te doen."

Het tweede gedeelte van tante's antwoord bekoelde aanmerkelijk de geestdrift van den justitie-raad. Een jong meisje van acht en twintig scheen hem volstrekt niet te behagen. En daar hij dus zweeg en over de zaak scheen te denken, vervolgde zijne tante:

„Ik ben nu reeds over de drie en zestig, en wil het niet ontveinzen, dat het bestier zelfs van onze kleine huishouding mij eenigzins zwaar begint te vallen. Ook vind ik het verkeerd, dat gij u om mijnentwil het genoegen zoudt blijven ontzeggen, nu en dan vrienden te ontvangen; laat mij dus mijne overige dagen stilletjes gaan doorbrengen, en zoek in mijne plaats eene opvolgster, die u en uw huis kan dienen met jonge krachten."

„Nu, ik wil er wel eens over denken," antwoordde de

justitie-raad; maar weet gij wat mij verwondert, tante! dat gij uw best niet liever doet om Gotfried eene vrouw te laten zoeken...."

„Ach, beste Sophus!" viel zij hem in de rede, „het spijt mij dat ik het zeggen moet, want het doet mij zeer aan mijn hart, dat ik geen gunstiger oordeel kan uitspreken over mijn kind: maar Gotfried is al te ligtzinnig, en ik zou wel willen weenen, als ik denk dat hij misschien op een zeer verkeerden weg is."

„Wij willen daarvan het beste hopen; maar het zij hoe het zij, een huwelijk zou voor hem nuttig wezen: het zou hem tot meer gestadigheid brengen. En wat is hij al niet: dokter, recensent, philosooph...."

„Wie weet wat hij doen zou, als hem door u het goede voorbeeld wierd gegeven," sprak de tante glimlagchend, en zoodoende met zeer veel takt — zooals alleen de vrouwen bezitten — het gesprek terug brengende op het eerste onderwerp, namelijk een huwelijk van mijnheer den justitie-raad Sophus Schuller zelven.

En het einde van dit gesprek werd juist zooals zij gehoopt had. Hij gaf haar de belofte, dat hij de zaak ernstig in overweging zou nemen. Uit al de kandidaten, door de tante opgenoemd, als niet de eer onwaardig mevrouw Schuller te worden, werd eerst een zestal geformeerd, en uit dat zestal vervolgens een drietal; — en uit dit drietal beloofde de justitie-raad eene keus te zullen doen, aan wie hij het aanbod zou rigten van zijne hand en zijn hart.

II.

Eene wieg! — Is er een plekje, waarvan men met meerder zekerheid kan zeggen, dat daar de zorgen des levens zich niet doen gevoelen! Begraaf u levend tusschen uwe doode boeken, zoek eene wijkplaats in de armen der vriendschap, ja, ontvlied de wereld en kniel neder aan den voet des altaars, of werp van het op de golven meegevoerde schip eenen medelijdenden blik terug naar het strand, waar de menschen slooven en zwoegen — er is toch geen plaatsje waar het leven u niet kan grijpen en u terug voeren in zijn gewemel en gewoel. Maar eene wieg — men zegt dikwijls dat er geen vrede is dan in de wieg en in het graf! Doch

die gelijkstelling is niet juist. Op het graf strijden nog de hartstogten van anderen en de oordeelvellingen van vreemden over de nagedachtenis van den doode; maar in de wieg is vrede, ongestoorde vrede!

Daar staat het, dat kleine, schommelende rustbed, kalm en stil. Zoo daar gedroomd wordt, dan zal het zijn over de afwezige engelen; want de aarde heeft nog geen vreugde gehad, die beweend zou kunnen worden in den slaap. Letten wij niet op de schamele dekens, op de armoedige lakens, die het tot dekking dienen; bij oudere en verstandige menschen heeft de pracht van het rustbed en de zachtheid der dekens niet zelden grooten invloed op het warm-slaan der harten; maar bij eene wieg heeft armoede of rijkdom geen invloed hoegenaamd op de liefde, die daarneven waakt.

Wie kan eene wieg aanschouwen met het daarin sluimerende wichtje, zonder aanstonds met zijnen blik te zoeken naar de moeder? Zij kan niet ver van de wieg af zijn. En daar zit zij. Maar hoe bleek, hoe vermagerd! Hare gelaatstrekken zijn fijn en edel, maar zwaar geteisterd door de hand des leeds. Hij, die het hieroglyphen-schrift des lijdens op het menschelijk aangezigt weet te ontraadselen, kan hier het droeve geschiedverhaal lezen van knagende zielesmart, bitter zelfverwijt, folterend berouw en wanhoop. Terwijl haar oog op het schuldeloos gezigtje van het kindje rust, rolt er een stille traan over hare wangen neer.

Aan het hoofdeind der wieg zit een jonge man, wiens geheele uiterlijk een kontrast oplevert met de schamele armoede, welke moeder en kind omringt. Zijne kleeding is die van een heer en naar de mode; op zijne wangen ligt de frissche blos der gezondheid; en de harde, spottende, half ongeduldige trek om zijnen mond is niet die van iemand, die gebukt gaat onder den druk van het lot. Hij is jong en niet zonder eene zekere regelmatige schoonheid in zijne wezenstrekken; doch men kan van hem zeggen, dat zijne jeugd zonder schoonheid is, en zijne schoonheid zonder jeugd; want het jeugdige in zijn aangezigt bestaat in eene uitdrukking van ligtzinnigheid, en het schoone ligt in het sterk geteekende van elk zijner trekken.

Dit is Gotfried Schuller, de neef van den justitie-raad, de zoon van tante Dorothea.

Langzaam maar onafgewend volgt zijn oog den traan, die langs de wangen der vrouw rolt; zijn blik wordt somber, en zijn gelaat neemt eene uitdrukking aan, als voelde hij zich bekruipen door den lust om haar een slag te geven: zij is voor hem een onophoudelijk verwijt, en hoe menigeen zou dat liever vertrappen onder den voet, dan het te bevredigen en te verzoenen. Die traan, die langzaam en stil zijnen weg vervolgt over die verbleekte wangen, is voor hem eene bittere beschuldiging, die niet eens luide genoeg spreekt om vatbaar te zijn voor tegenspraak. Maar zijne driften drinken er gif uit: hij springt niet op om dat zwakke ligchaam te mishandelen; maar hij maakt zich gereed om die gebrokene ziel nog feller te wonden. Terwijl hij zijn halsboordje weg trekt en zijn hoed glad strijkt met zijnen zakdoek, zegt hij op honenden toon:

„Zie zoo, nu de eerste voorafgaande vereischten voor een gesprek met eene vrouw — de noodige zuchten en tranen — voorbij zijn, laten wij nu verstandig spreken. Zoolang gij alleen waart, ben ik altijd bereid geweest, om voor u te zorgen; toen hielpt gij u zelve, en in plaats van den tijd te verspillen met klagen en krijten, zag ik u bezig met naaiwerk, borduurwerk en ik weet niet wat al. Doch twee is te veel voor mij: ik heb niet anders om van te leven, dan wat ik kan loskrijgen van mijne moeder en wat ik kan leenen op hetgeen ik eenmaal van haar moet erven; die laatste bron van mijne inkomsten was de slechtste niet van de twee, maar die begint aanmerkelijk minder te worden."

„Gij weet wel, Gotfried!" sprak zij droevig, maar zonder verwijt, „dat ik alles doe wat ik kan om iets te verdienen voor mij en voor den kleine. Maar het lieve schaapje moet zijne oppassing hebben, en ik voel mij zoo zwak — mijne krachten begeven mij."

Hij steekt de hand uit en legt de vingers op haren pols.

„Zenuwen, zwakke zenuwen, anders niet!" zegt hij onverschillig. „Gij hebt rust noodig; gij kwelt u met noodelooze bekommeringen. En wat is eigenlijk de reden van uw verdriet? Zeg mij niet dat het is omdat wij nog niet getrouwd zijn; want gij weet even goed als ik, dat het de grootste dwaasheid zoude zijn, die wij ooit konden begaan, als wij nu reeds trouwden: dat zou al mijne vooruitzigten vernietigen!

En gij weet immers dat wij trouwen zullen zoodra het in mijne magt staat. Wat kunt gij dus meer verlangen?"

In weerwil dat hij op een antwoord wachtte, bewaarde zij het stilzwijgen.

„Als gij mij een antwoord wildet geven," hervatte hij, „weet ik zeer goed wat gij zoudt willen zeggen. Het is niet genoeg dat ik u beloof dat wij zullen trouwen: gij zijt niet tevreden vóór dat het werkelijk zoo ver gekomen zal zijn! En denkt gij dat gij het dan gewonnen zult hebben? Denkt gij dat dan eerst het geluk aanvangt als men dag aan dag met elkander kibbelen of kijven moet, of men wil of niet?"

„Gotfried! Gotfried!" klaagde zij.

„En wat is die zoogenaamde liefde anders dan eene ziekte?" vervolgde hij, zonder eens te letten op hare klagt; „eene zielsziekte, even als jaloezij, delirium, enz.; al gaat die ziekte over, voelt men toch altijd nog eene herinnering dat men er aan geleden heeft. Dat is als met iemand die een been heeft verloren; hij weet dat hij het niet meer heeft en toch voelt hij er pijn in. Dat ligt in de zenuwen. Daarom duurt de verliefdheids-ziekte altijd het langst bij de vrouwen, zij hebben fijnere zenuwen; bij de mannen, wier natuur sterker, minder weekelijk is, gaat die ziekte spoediger over, zoodra zij eerst heeft uitgeraasd, en laat *bijna* geen spoor meer achter."

Judith — zoo heette de vrouw — was maar al te gewoon aan deze redeneringen van haren beminde, dan dat zij zich de moeite zoude hebben gegeven die te beantwoorden. Zij boog haar bleek gelaat over de wieg heen, als om kracht te putten uit den aanblik van haar kind.

„En dat zijn de naweeën," zeide Gotfried, terwijl ook hij zich over de wieg heenboog; „wanneer een man op mijnen leeftijd en in mijne omstandigheden niet alleen zoo goed als getrouwd is, maar bovendien een kind heeft te verzorgen en groot te brengen, dan is zijne dwaasheid zóó groot, dat hij met regt eene plaats verdient in het gekkenhuis. Luister daarom naar mijnen raad, Judith! en laat mij het kind van u af nemen...."

Bij de laatste woorden van dit voorstel vloog Judith op en strekte hare armen uit over de wieg.

„Gotfried, wees menschelijk!" riep zij op den toon der

vertwijfeling, „herhaal dien voorslag niet. O, laat mij mijn kind behouden, het eenigste, het laatste sprankje van mijn geluk! Mijn kind! mijn kind!”

En de lang bedwongene tranen rolden overvloediglijk neer op ’s knaapjes tengere handjes.

„Kijk, kijk!” sprak hij honend, maar zijne lippen beefden: „uwe ziekte is reeds voorbij, merk ik. Maar gij zijt onverstandig, Judith! Kan het kind niet veel gelukkiger worden bij anderen dan bij ons? Wat kunnen wij voor hem doen? Hem laten deelen in al de ellende en nooddruft die ons te wachten staat? Anderen kunnen hem behoorlijk verzorgen, hem eene goede opvoeding geven, hem voorthelpen in de wereld....”

„Maar niemand kan hem eene moeder geven!” barstte Judith uit.

„Gekheid! over eenige maanden zal hij even gaarne moeder zeggen tegen een ander als tegen u,” hervatte Gotfried. „Het is louter uwe eigenliefde, die u tegen mijnen voorslag doet zijn.”

„Laat het dan eigenliefde van mij wezen,” hernam zij met vaste stem; „mijn kind is *mijn* kind! Verlaat ons als gij wilt; maar eer ik mij van mijn kind laat scheiden, zult gij het moeten losrukken uit mijne armen.”

„Goed,” zeide Gotfried ijskoud, en zette zijnen hoed op; „doe dan wat gij wilt — mij ziet gij niet weerom!”

Op het hooren van deze harde woorden verliet de moeder het kind, om zich vast te klemmen aan den arm des mans.

„Gotfried, mijn Gotfried!” smeekte zij met zielsangst in hare stem, „dat kunt gij niet meenen. Hebt gij mij niet duizendmaal gezworen, dat ik uwe vrouw ben? Dat geene kerkelijke inzegening ons hechter kon zamenbinden dan uwe beloften?”

Hij trok zijnen arm terug; zij volgde hem tot de deur.

„O God, Gotfried! ik zal mijne ouders nooit mogen wederzien; want slechts als uwe vrouw kan ik tot hen wederkeeren.......”

„Eene vrouw gehoorzaamt haren man,” zeide hij, met het gelaat ter zijde gewend.

„Ik wil u gehoorzamen,” sprak zij met gesmoorde stem; „doch geef mij tijd — niet nu, niet dadelijk — ik moet eerst aan het denkbeeld trachten te wennen...”

Eene uitdrukking van tevredenheid spreidde zich uit over zijn gelaat.

„Wees gerust," zeide hij vriendelijk, „ik verlang dat offer niet van u, voor dat ik eene gelegenheid heb gevonden om het kind te plaatsen; maar ik kan naar geene gelegenheid zoeken of ik moet eerst uwe toestemming hebben. En wat zouden wij voor den kleine kunnen doen, dat anderen niet duizendmaal beter zullen kunnen. En buitendien, het is immers slechts voor een tijd; want als wij getrouwd zijn, zult gij hem weder bij u kunnen nemen."

Hij wilde haar liefkozend aan zijn hart drukken, maar zij trok zich ijskoud terug. Hij meende los te barsten in verwijtingen, maar zijne tong verstomde toen hij haar bleek, kommervol gelaat aanschouwde: hij liet haar los en ging heen. Zij zeeg neder bij de wieg en verborg haar gelaat aan het hart van haar kind.

Judith was het jongste en eenigste nog in leven zijnde kind harer ouders. Zij hadden hunne andere kinderen zien opgroeijen tot eene hoopvolle jeugd om nimmer den volwassen leeftijd te bereiken. Zoodra ze de grens der kindschheid te boven kwamen, was het alsof eene onzigtbare slang aan hunne levenskracht begon te knagen; ze werden lusteloos en kwijnend, en schenen als te verlangen naar het graf. Geene teedere zorg was in staat hen in dit leven te behouden; na eene kwijnende ziekte van korten duur, lagen ze uitgestrekt op hun doodbed en hadden de rust gevonden der eeuwigheid. Het jongste kind werd op die wijze voor de ouders een dubbel dierbaar kleinood. Zij durfden bijna de hoop niet voeden, dat deze laatste hunner lievelingen het lot der anderen ontgaan zoude, in weerwil dat ze met zalige verrukking aanschouwden hoe het stille bleeke kind zich begon te ontwikkelen tot eene bloeijende, blozende maagd, voor wie de stille ouderlijke woning weldra te eentoonig moest worden en te doodsch. Zij waagden het niet haar te laten deelen in de blijde en dartele vermaken der jeugd; want in alles zagen zij het gevaar, dat de zelfde ziekte-kiem, die hunne overige kinderen ten grave had gesleept, ook het laatste niet zou verschoonen. Judith's eenigste uitspanning was lezen, en de uren, welke zij daarmede doorbragt, waren de gelukkigste oogenblikken haars levens. De rijkdom van geest, dien zij

daardoor opzamelde, werd alleen overtroffen door de ontwikkeling, die er door plaats greep in hare jeugdige verbeeldingskracht; en de wereld, die haar omringde, was voor haar geene wereld van werkelijkheid meer; zij leefde bijna geheel in de sferen van het ideale. Zoo was de toestand van haar gemoed toen zij, op zekeren dag eene wandeling met eene bevriende familie doende in het bosch, in kennis kwam met Gotfried. Hij beviel haar; zijn omgang, zijn toon, zijn uiterlijk, alles maakte op haar zulk een aangenamen indruk, dat zij — niet gewend om te huichelen of te veinzen — duidelijk liet blijken hoeveel behagen zij in zijne oplettendheden vond. Hij, gewend aan ligtzinnigheid, aan wuft vermaak, vatte dadelijk het voornemen op om met de aanvallige Judith een korten tijd te dartelen — een gewetenloos voornemen, misschien, maar volstrekt met geen misdadig oogmerk. Gotfrieds eenigste doel was: den verliefde te spelen, Judith verliefd op zich te maken, en dan — langzaam achteruit te trekken; want aan trouwen kon hij vooreerst nog niet denken.

Niets is zoo gevaarlijk als het minnespel te kiezen tot een tijdverdrijf. Ook Gotfried ondervond dit, en Judith, de arme Judith viel. Om de schande van haren val te ontgaan, ontvlugtte zij de ouderlijke woning, betrok een paar kamertjes in een afgelegen gedeelte der stad, en werd moeder! Gotfried deed al het mogelijke en het onmogelijke om haar en haar kind van het noodige te voorzien; maar den eenigen waren weg om den grooten misstap te herstellen sloeg hij niet in — in plaats van alles te bekennen aan zijne brave moeder, hare vergiffenis in te roepen en hare hulp, verborg hij den waren staat van zaken voor iedereen, getroostte zich alle opofferingen om aan zijne pligten jegens vrouw en kind het hoofd te bieden, maar was op den duur niet in staat nooddruft en ellende van haar hoofd af te wenden. Dat verbitterde zijn humeur — en de eenige, die van die verbittering al de zwaarte ondervond, was de arme Judith, die eindigde met te gelooven dat Gotfried niet meer van haar hield en — zij kwijnde langzaam weg van ligchamelijke ontbering en van zielsverdriet.

O gij, die streng den staf breekt over alle gevallenen zonder onderscheid, bedenk dat er uitzonderingen zijn, die uw medelijden verdienen in plaats van uwe verachting, en weet

wel dat er geschreven staat: „Oordeelt niet opdat gij niet geoordeeld wordet!"

III.

De justitie-raad Schuller was bijna een jaar getrouwd, en tante Dorothea — de moeder van Gotfried — was bij de jonggetrouwden komen inwonen. Het was een lieve, kleine huiselijke kring, waar geluk woonde en tevredenheid — want er woonde liefde, en —

„Waar liefde woont gebiedt de Heer Zijn zegen!"

Op zekeren morgen zaten zij als naar gewoonte aan het ontbijt, toen de jonge vrouw van Sophus een der couranten aan haren man overgaf en hem eene advertentie wees, waarbij edele menschenvrienden werden opgeroepen om zich het lot aan te trekken van een jong kind dat, uit ouders geboren die tot den fatsoenlijken stand behoorden, door een zamenloop van rampen en tegenheden niet langer van het allernoodigste konde worden voorzien door hen, op wie volgens goddelijke en menschelijke wetten de pligt rustte voor hem te zorgen. De ouders hoopten langs dezen weg iemand te vinden, die den kleine mogt willen aannemen als een eigen kind, wordende de edele belangstellenden uitgenoodigd zich te vervoegen aan het bij de advertentie opgegeven adres.

De justitie-raad las die oproeping hardop voor, en tante Dorothea was de eerste die het denkbeeld opperde om eenige inlichtingen in te winnen, ten einde te zien in hoeverre de arme ouders waardig waren in hunne kommervolle omstandigheden ondersteund te worden.

Omstreeks den middag trad mijnheer Schuller met zijne echtgenoot en zijne tante eene schamele woning binnen in een afgelegen hoek van de stad. Diepe armoede kwam hun reeds tegen aan de deur, en toen zij in een ellendig vertrekje de oogen lieten rondgaan, liep hun eene koude rilling over het hart. In eene bedstede, op eene handvol stroo lag eene zieltogende vrouw, jong nog, en in weerwil van al de kenteekenen van lijden en ontbering, die op haar gelaat stonden te lezen, kon men toch nog duidelijk zien dat zij geboren was voor een beter lot dan dit, dat zij door hare opvoeding behoorde tot een beteren stand.

Zij kon niet meer spreken — haar oog was reeds half ge-

broken — maar met een paar groote tranen, die tot de ziel spraken van het drietal, zocht de zieltogende moeder de hand op te ligten om naar een kind te wijzen dat naast haar lag, dat zij stervend met haren eenen arm omstrengeld hield, dat zij reeds niet meer aan haar hart konde drukken, maar dat zij evenmin van haar hart kon laten scheiden.

Arme moeder! arme vrouw!

De drie bezoekers stonden eenige oogenblikken sprakeloos — het hart dreigde hun te breken bij zooveel ellende, bij zooveel aandoenlijk lijden. Tante Dorothea trad eindelijk eene schrede nader bij het bed, en meende juist den mond te openen om woorden van troost en bemoediging en hulp te laten hooren, toen eensklaps de lijderes zich als met bovennatuurlijke kracht ten halve overeind rigtte, haren lieveling ophief naar de drie bezoekers, een smeekend, kermend gesnik liet hooren, en zoo weder achterover zeeg. Toen slaakte zij een laatsten, diepen zucht en — zij was dood!

Juist toen tante Dorothea het kindje had losgewonden uit de verstijvende armen der moeder, ging de deur van het vertrek open; op het zelfde moment weergalmde het geheele huis van een gil zoo akelig, zoo door ziel en zenuwen schokkend, dat alle drie de bezoekers zich doodelijk verschrikt en ontsteld omkeerden, en zij zagen een jongen man wild, woest, huiveringwekkend, die op de bedstede aanvloog, zich met beide de vuisten voor het hoofd sloeg, het kind uit tante Dorothea's armen rukte, het aan zijn hart drukte en overlaadde met kussen, en toen uitbarstte in een schaterend gelach.

Hij was krankzinnig!

Het was niemand anders dan Gotfried Schuller, de zoon van tante Dorothea — en het lijk daar in de bedstede was dat van de arme Judith.

De grootmoeder nam het kleinkind tot zich; haar neef Sophus en zijne vrouw beloofden haar weinig maanden daarna op haar sterfbed, dat zij den kleine zouden aannemen als hun kind; en Gotfried, die, na een langdurig lijden naar ligchaam en ziel, niet bestand was geweest tegen den dubbelen schok — tegen den dood van zijne Judith en het in zulk eenen toestand wederzien van zijne moeder — Gotfried was door den plotselingen schrik onherstelbaar van zijn ver-

stand beroofd, en sleet zijne overige levensdagen in een krankzinnigen-gesticht.

Ach, dat de jeugd toch de oogen wilde openen voor de treffende bewijzen, die het leven ons aanhoudend geeft, dat

Één uur van onbedachtzaamheid
Kan maken dat men jaren schreit!

EFFIE STANLEY.

Naar het Engelsch.

I.

Een gemakkelijk rijtuig hield voor eene fraai gebouwde huizing stil, en Ida Leslie, de gevierde schoonheid der kleine stad C......., steeg uit hetzelve. Nadat zij haastig den steenen trap was opgegaan, die naar de woning haars vaders geleidde, opende zij de deur, door welke eene vrouw van middelbaren leeftijd met een zeer bleek, kommervol uiterlijk en een bevallig zeventienjarig meisje, beiden in zwaren rouw gekleed, juist naar buiten ging. Een blik op hun bescheiden voorkomen overtuigde de hoovaardige schoone, dat zij niet tot dien kring behoorden, waarin zij zich bewoog; en terwijl zij zich zelven verwonderd afvroeg, wat toch wel de reden van hun bezoek kon geweest zijn, ging zij verder.

Ida begaf zich naar een prachtig gemeubeld vertrek, waar zich eene dame van ongeveer vier en veertig jarigen leeftijd bevond. Deze was rijk en smaakvol gekleed, en ofschoon in hare jeugd zeker even bekoorlijk als hare dochter, was er, nadat de frischheid der jeugd van hare wangen was verdwenen, geene aangename uitdrukking meer op haar gelaat te vinden, waarop thans hoogmoed, koelheid en zelfzucht in elken trek geschreven stonden.

„Lieve moeder!" vroeg Ida nieuwsgierig, nadat zij zich van haar hoed en mantille, welke zij op eene sofa nederlegde, had ontdaan, „wie waren die lieden, die u zoo even de eer van hun bezoek schonken?"

„Gij hebt uw vader meermalen van zijn neef, zekere heer Stanley hooren spreken," antwoordde mevrouw Leslie, waarop Ida een toestemmend antwoord gaf.

„Nu, het waren mevrouw Stanley en hare dochter, die

gij ontmoet hebt," ging mevrouw Leslie voort. „Mijnheer Stanley was vroeger een zeer welgesteld man, maar voor korten tijd verloor hij zijn gansche vermogen, stierf en liet vrouw en kind in behoeftige omstandigheden achter. Zij hebben zich thans alhier met der woon gevestigd en zoeken naar werk om in hun levensonderhoud te voorzien."

„Zoo, en wat gaat dit ons aan?"

„Alvorens zij in dezen toestand geraakten, gingen wij op zeer vertrouwelijken voet met hen om; buitendien heeft uw vader jegens Stanley ook zekere verpligtingen en derhalve verbeeldt zich nu welligt zijne echtgenoot, dat ik onzen tegenwoordigen staat vergeten en haar weder mijne vriendin en vertrouwelinge noemen zal!"

„Zoo waarlijk!" riep Ida, terwijl een verachtelijk lachje om haar mond speelde. „En hoe kwam het dat papa zulke verpligtingen jegens hem had?"

„Voor een zevental jaren, lieve Ida! — gij kunt u zulks niet meer herinneren — verkeerde uw vader in geldelijke verlegenheid en was schier genoodzaakt zijue betalingen te staken, toen mijnheer Stanley hem met groote sommen te hulp kwam, zoodat hij zijn crediet kon staande houden, hetgeen waarlijk een geluk voor mij was, want ik zou inderdaad het verlies van ons vermogen niet overleefd hebben!"

Na deze woorden gesproken te hebben liet mevrouw Leslie zich achteloos in haar armstoel nedervallen en maakte met veel bevalligheid van haar waaijer gebruik.

„Ja wel een geluk! De armoede moet iets afschuwelijks zijn," zeide Ida, terwijl zij langzaam van hare plaats opstond en zich naar den spiegel begaf, om zich zelven te beschouwen.

„Maar verbeeld u, mama," ging zij na eenige oogenblikken voort, „mejufvrouw La Gout weigert langer voor mij te werken, en waarom? Eenvoudig: omdat ik haar zeide, dat het balkleed niet zoo gemaakt is, als ik het besteld had; zij heeft mij daarop zeer koel geantwoord, dat zij verder niet genegen was voor mij te arbeiden. Die menschen zijn inderdaad onverdragelijk! Wat zal ik nu aanvangen? Het is moeijelijk zoo dadelijk weder zulk eene bekwame naaister te vinden, en mijn rose satijnen kleed moet toch gemaakt worden; het is waarlijk om wanhopig te worden!"

„Dat had ik wel gedacht!" sprak mevrouw Leslie, er na

eenige oogenblikken van nadenken bijvoegende: „maar welligt zal mevrouw Stanley en hare dochter het kunnen maken; ik heb haar althans den raad gegeven zich op het maken van dameskleederen toe te leggen. Misschien kunnen zij ons uit deze verlegenheid redden en buitendien," voegde zij er met een medelijdend lachje bij, „zullen wij haar daardoor ondersteunen."

„Dat alleen zou mij kunnen troosten,"' sprak Ida, een diepen zucht uitende, en schoon ook reeds tevreden te zijn met dat denkbeeld, want zij keerde voor den spiegel terug en beschouwde nogmaals daarin hare bekoorlijke gestalte, blijkbaar tevreden over zich zelven. En inderdaad: zij was schoon en bekoorlijk; jammer maar, dat haar binnenste zoo weinig met dat schoone uiterlijk overeen kwam!

„Ida!" sprak mevrouw Leslie eensklaps, terwijl zij opstond alsof een nieuw denkbeeld haar in den geest kwam; „neem u in acht, uw vader met deze aangelegenheid bekend te maken, want hij meent aan de familie Stanley eene eeuwige dankbaarheid verschuldigd te zijn en spreekt onophoudelijk van onze verpligtingen jegens haar. Indien hij nu kennis droeg van den hulpbehoevenden toestand der moeder en dochter, zou hij in staat zijn, beiden in zijn huis op te nemen, zonder het mij te vragen; wees derhalve voorzigtig."

„Wees onbezorgd, lieve moeder!" gaf Ida ten antwoord, „ik ben volstrekt niet begeerig naar de eer, arme bloedverwanten in huis te hebben en hen aan onze bekenden voor te stellen. Indien die menschen ongelukkig zijn, dan is dit hunne zaak en niet de onze."

Met deze niet zeer lieve aanmerking en nadat zij zich zelven nog herhaalde malen in den spiegel beschouwd had, ging zij op de sofa zitten, nam een nieuw uitgekomen roman in de hand en was weldra in het onvergelijkelijk lijden der moedige heldin verdiept.

II.

Eene maand was sedert het boven aangehaalde gesprek verloopen. De heete zomerzon schoot hare gloeijende stralen loodregt op de groote hoofdstad neder. De straten van West-End waren als verlaten, want ofschoon het reeds later dan drie ure in den namiddag was, was de hitte nog zoo buiten-

gemeen drukkend, dat ieder, die niet genoodzaakt was uit te gaan, liever verkoos te huis te blijven.

Het park en de wandelwegen waren alleen door kinderen en dienstboden bezocht; Ring en Rottenrom waren even ledig als de straten, slechts hier en daar zag men een armen kranke die naar buiten kwam, om zich in de zon te verkwikken; niets gaf te kennen, dat men in het midden van het zomersaizoen was. Die gedeelten der stad, waar de groote wereld woont, schenen in diepe rust verzonken en hunne bewoners besloten, zich er gewillig in te schikken, tot het koeler zou worden.

Maar terwijl velen op zoo aangename wijze den tijd doorbragten, was het aan verreweg het grootste gedeelte der bevolking van ons modern Babel niet vergund een oogenblik van den dagelijkschen arbeid uit te rusten. Neen! gedurende de verzengende hitte des zomers en de snerpende koude des winters moeten de kinderen der armoede zich den geheelen dag, ja dikwerf nog tot laat in den nacht aftobben, om in hun karig onderhoud te voorzien. Wel is de armoede een bitter lot, vooral voor dezulken, die in den schoot des overvloeds zijn groot gebragt en zich nu niet alleen hunne liefste begeerten moeten ontzeggen, maar zelfs de bittere ervaring opdoen, dat vrienden, die men vroeger lief had, die men vertrouwde, vreemden voor ons worden, zoodra ramp, tegenspoed en behoefte de plaats van geluk, voorspoed en welvaart innemen. En wanneer dan bovendien echtgenoot en vader gestorven is, waardoor de hulpelooze familie van den beschermenden arm beroofd is en verlaten in de zelfzuchtige wereld alleen staat en zoo het leven moet doorworstelen, dan is de armoede bitter, dubbel bitter en kommervol. Wat zou er van dusdanige verlatene weduwen en weezen worden, indien zij geene hope hadden op eene betere toekomst, op een vaderland daar boven?

Zoo dacht mevrouw Stanley, toen zij in het kleine vertrek zat, hetwelk zij thans bewoonde, en hare geliefde dochter beschouwde, die met frisch gekleurde wangen en vlijtige vingers een kleed afwerkte, waaraan beiden, moeder en dochter, gedurende den ganschen dag gearbeid hadden. Het voorkomen van mevrouw Stanley drukte diepen kommer, doch geene mismoedigheid uit en ofschoon in elken trek van haar verbleekt

en vermagerd gelaat kommer en zorg te lezen waren, lag toch over het geheel een geest verspreid, die zachtmoedigheid en stille onderwerping te kennen gaf.

O, hoe lieftallig zag Effie er uit, als zij over haar arbeid heen boog! hoe frisch, met die roode wangen en donkere, van achteren in eene vlecht opgemaakte haren, van welke aan beide zijden eenige ongekunstelde lokken afvielen! En als zij dan het hoofd ophief en men haar donker, sprekend oog zag, was in dien blik iets waarlijk betooverends. Doch het waren niet alleen die fraaije vorm en frissche kleur, welke haar zooveel bekoorlijks gaven, het was tevens de schoone ziel, die daarin doorstraalde; het was de opene, vertrouwelijke uitdrukking van dat jeugdige gelaat, die de harten zoozeer innam; ja, het scheen als was zij bestemd om een sieraad harer sexe te zijn. Overigens was het gansche voorkomen van moeder en dochter zoo fijn en teeder, dat het waarlijk bevreemdde, die beiden hier in dit kleine vertrek en gedurende den ganschen dag met naaiwerk bezig te zien.

Hoe geheel anders was haar toestand voor een drietal maanden! Toen lachte haar nog het geluk toe, maar eene reeks van verliezen, gedurende eene groote geldkrisis, beroofden mijnheer Stanley van zijn vermogen, hetgeen hij zich zoozeer aantrok, dat hem eene zware ziekte overviel, van welke hij niet meer herstelde; hij stierf, en liet gade en dochter alleen en onverzorgd in de wijde wereld achter.

Tot nog toe was het leven van Effie vol bloemengeur en zonneschijn geweest; zelfs het verlies haars vermogens had op haar opgeruimd gemoed geen bijzonderen indruk gemaakt; zij behield immers hare lieve ouders nog! Maar toen de dierbare vader haar ontnomen werd, gaf zij zich een tijdlang met al de hartstogtelijkheid eener eerste smart onafgebroken aan treurigheid over.

Langzamerhand ontwaakte zij echter tot het bewustzijn van haren nieuwen veranderden toestand; zij gevoelde dat haar tegenwoordige staat inspanningen vorderde en nadat het haren krachtigen wil gelukt was bedaard en gelaten te worden, besloot zij, dat, zoolang zij nog een penning bezaten, geene enkele schuld onvoldaan zou blijven. Toen echter de laatste schuldenaar het hem toekomende ontvangen had, en hun nu niets meer overbleef, begon zij ernstig na te denken hoedanig

zij zich zelven en hare moeder, wier gezondheid door dit alles zeer geschokt was, voortaan zou onderhouden.

Effie had eene voortreffelijke opvoeding genoten; vooral was zij met de muziek bij uitstek bekend. Mevrouw Stanley dacht daarom, dat het hare dochter welligt gelukken zou door tusschenkomst van mevrouw Leslie kweekelingen te bekomen, weshalve zij besloten zich te C...... met der woon te vestigen. Maar hoe bedriegelijk is vaak de vriendschap der menschen!

Mevrouw Leslie ontving de hulpbehoevende weduwe en dochter van Stanley, aan wiens grootmoedigheid zij haar rijkdom te danken had, zeer koel en hoogmoedig, en beantwoordde hun aanzoek met den raad, zich op het naaijen toe te leggen, daar het meisje, naar haar inzien, nog te jong was om onderrigt te geven. Mevrouw Stanley gevoelde zich door dat zoo veranderd gedrag harer vroegere vriendin weemoedig aangedaan en maakte zich gereed om heen te gaan.

Niet één enkel woord van deelneming of goedwilligheid liet mevrouw Leslie hooren; en voegde er alleen de aanmerking bij, dat zij haar, zoo zij dien raad wilde ter harte nemen, weldra werk zou verschaffen. Treurig en met een bedrukt hart verliet dus mevrouw Stanley de woning der hoogmoedige vrouw, van wie zij eene geldelijke ondersteuning even weinig verwacht als begeerd had, hoewel zij ten minste meende te mogen rekenen op eenige deelneming bij haar die alle reden had, om vriendelijk en dienstvaardig jegens haar te zijn.

Mevrouw Stanley had in eene afgelegen straat, uitsluitend door de armere volksklasse bewoond, twee kleine kamertjes gehuurd, waar moeder en dochter weldra haar nieuwen werkkring aanvingen, om zich het noodige te verschaffen. Niettegenstaande de plotselinge verwisseling van welvaart en overvloed tot arbeid en ontbeering morde noch klaagde Effie. Het was haar vurigste wensch de geliefde moeder van de noodzakelijkheid te ontheffen, zelve te moeten arbeiden, waartoe haar zwakkelijk gestel haar schier ongeschikt maakte; en met dit doel voor oogen ging het brave meisje dag aan dag zoo vlijtig en vlug en met zulk eene opgeruimdheid met de naald om, als ware zij bij deze bezigheid groot geworden.

Na deze uitweiding willen wij echter tot den dag terug gaan, waarmede deze afdeeling een aanvang neemt. Het kleed, met de bewerking waarvan wij onze dames bezig vinden, was eindelijk gereed; Effie stond met een opgeruimd gelaat op, gaf het hare moeder om te bezigtigen en zeide: „is het niet uitmuntend gemaakt, in aanmerking genomen den korten tijd mijner oefening? Als mij verder alles zoo goed gelukt als dit, zoo zal ik weldra als naaister eenigen naam krijgen en wij zullen dan geen behoefte meer hebben. Wees daarom welgemoed, liefste moeder! er zullen nog eens betere dagen voor ons aanbreken.” En te gelijk blikte zij met een blij lachje hare goede moeder in de betraande oogen.

„Ik gevoel mij niet ongelukkig, zoolang ik mijn dierbaar kind nog bezit,” sprak mevrouw Stanley aangedaan, terwijl zij hare dochter omhelsde. „Het is nu echter uw tijd om te gaan, mijn kind! indien gij nog heden het kleed bij mevrouw Leslie wilt bezorgen; het zou anders te laat worden, voor gij terug zijt.”

Schielijk en vol hoop op de toekomst begaf Effie zich op weg. De zon had opgehouden hare verzengende stralen over het aardrijk te verspreiden; een korte regen had de lucht afgekoeld, en een frisch windje streek aangenaam langs straten en pleinen. Nadat Effie eenige straten had doorkruisd, nam zij haar weg door het park, de verzamelplaats der elegante wereld, waar het juist, nu een ieder de koelte van den avond wilde genieten, van rijtuigen en voetgangers wemelde.

En toen nu Effie zich te midden van die sierlijk gekleede en als met trotsche blikken op haar nederziende menigte bevond, kwam toen niet de gedachte bij haar op, dat ook zij eenmaal in zulk eene sfeer had geleefd? Neen! zij sloeg te naauwernood acht op de pracht, die haar omgaf, haar geest hield zich met geheel andere zaken bezig. Zich verheugende over het gunstig gevolg, dat hare pogingen, om zelve haar brood te verdienen, aanvankelijk had bekroond, dacht zij met genoegen, hoe zij door hare vlijt en arbeidzaamheid hare geliefde moeder een aangenaam leven zoude verschaffen; helder en met liefelijke beelden spiegelde zij zich de toekomst voor, gelijk hare verbeeldingskracht dezelve

voorstelde en met hoopvolle uitdrukking op het gelaat, zette zij haren weg voort.

Goed meisje! gij weet niet, dat uwe hoop hare vervulling niet zal erlangen; uw jeugdig hart zal nog bittere smart ondervinden, gij zult den kelk des lijdens tot den bodem moeten ledigen!

Twee jonge lieden, tot de hoogste klasse der maatschappij behoorende, slenterden, door verveling gedreven, door de bonte massa heen. „Hebt gij dat lieve gezigt gezien, Arthur?" vroeg de grootste van die beiden aan zijn gezel, toen Effie hen voorbij ging. — „Neen, ik heb haar niet opgemerkt, maar het zal zeker wel der moeite waard geweest zijn, wanneer het de opmerkzaamheid van Charles Hamilton heeft tot zich getrokken, die anders zoo geheel onverschillig is voor de schoonheid der dames," gaf de aangesprokene lagchend ten antwoord, toen hij zag met hoeveel belangstelling Hamilton het meisje naoogde.

„Zeker, het is het bekoorlijkste gelaat, hetwelk ik nog immer heb gezien," zeide Hamilton ernstig, toen Effie, een zijpad inslaande, voor zijne blikken verdween.

„Zoo waarlijk, Charles! dan zijt gij reeds geen meester meer over uw hart. Deze onaanzienlijke vreemdelinge heeft dus bewerkt, wat aan alle schoonen op het vasteland niet is mogen gelukken. Bijna zou ik wenschen dit liefelijk wezen hier of daar nogmaals te ontmoeten; maar ik moet heen, ik zou schier vergeten dat ik een rendez-vous heb; veel geluk dus met de uitvinding uwer schoone onbekende zeide Arthur op lossen toon, terwijl hij den arm zijns vriends losliet en zich verwijderde.

Diep in gedachten verzonken, zette Charles zijn weg voort. Zijn hart werd door nieuwe gewaarwordingen bewogen. Hij had de schoonheden der hooge standen van vele natiën leeren kennen, maar uitwendige schoonheid en opvoeding naar de mode konden zijn gemoed geenszins bevredigen; hij haakte naar iets hoogers en de verheugde uitdrukking, welke de trekken der jeugdige, schoone vreemdelinge, die hij zoo even gezien had, verhelderde, scheen hem de spiegel van een schoon hart te zijn: van een hart, gelijk hij er een zocht.

III.

De zomer was voorbij en de winter deed zich in al zijne

kracht gevoelen. Het was de laatste dag des jaars. De geheele stad droeg den stempel van vrolijkheid en vreugde. De kerkklokken lieten hare toonen door de lucht weergalmen, terwijl in de straten gejubel en lustig gejoel te hooren was. Er waren ook zoovele jeugdige harten, die het nieuwe jaar vol vreugde te gemoet gingen. De verschillende winkels zijn gevuld met bezoekers en koopers, die de rijkste en schoonste geschenken uitzoeken, terwijl daar buiten voor de schitterend verlichte winkelkasten een behoeftig gekleede knaap staat, die de vele en fraaije zaken niet genoeg kan zien en bewonderen. Maar wat boeit plotseling zijne opmerkzaamheid zoodanig, dat hij zijne blikken van het kinderspeelgoed afwendt en met begeerige blikken naar een hoek staart? Het is eene pop van was en de arme jongen denkt aan zijne lieve kleine zuster te huis, aan de onuitsprekelijke vreugde, welke het bezit van die pop haar verschaffen zou; zijne lippen beven en groote tranen rollen langs zijne jeugdige wangen, want hij weet dat de armoede hun niet alleen elk stuk speelgoed ontzegt, maar zelfs dikwerf het dagelijksch brood! O, hoe bitter zijn die dagen vaak voor den armen, verlaten mensch! Gij, die rijk gezegend zijt met aardsche goederen en naar hartelust vreugde kunt genieten, en door al die u lief en dierbaar zijn omgeven zulke feestdagen moogt beleven, denkt toch aan uwe lijdende, arme natuurgenooten!

Onder de menigte, die zich vrolijk langs de straten bewoog, bevond zich ook Charles Hamilton. Zoo voortgaande, viel zijne opmerkzaamheid plotseling op een jong meisje, wier behoeftige kleeding haar naauwelijks voor de snerpende koude scheen te beschutten. Terwijl een lichtstraal hem in staat stelde, haar gelaat te beschouwen, herkende hij haar duidelijk; zij was dezelfde, die hij voor eene reeks van maanden met eene zoo hoopvolle uitdrukking gezien had; maar thans gaven hare trekken eene zoo roerend weemoedige, treurende uitdrukking te kennen, dat Charles den wensch, om iets naders van dit jonge schepsel te weten, dat hem reeds bij de eerste ontmoeting zoo zeer had aangetrokken, niet kon onderdrukken; hij keerde om en wilde de jeugdige vreemdelinge, die in allerijl voortspoedde, volgen, toen hij juist door den groet van een zoo even teruggekeerden vriend werd opgehouden.

Laat ons Hamilton over zijn verijdeld voornemen zich ergeren en de arme Effie volgen, die met den spoed van een vliegenden vogel langs de straten ging en het naauwe steegje insloeg, waar de armoede haren zetel had opgeslagen.

Hier hield zij stil voor een huisje, hetwelk naar het uitwendige te oordeelen nog veel armoediger is dan dat, waar zij het laatst heeft gewoond. Met denzelfden ademloozen spoed snelt zij de trappen op, bereikt de derde verdieping en zachtkens eene deur openende, treedt zij het woonvertrek binnen. Wij willen ons een oogenblik met haar in dit ellendig vertrekje begeven, om te zien hoe het daar uitziet. Op eene slechte legerstede ligt de arme weduwe, de door haar kind zoo zeer geliefde moeder, bleek, afgemat, als eene schim uitgeteerd en oogenschijnlijk de ontbinding nabij, ter neder.

Het moest wel eene dringende noodzakelijkheid geweest zijn, welke haar onder zulke omstandigheden, al was het dan ook maar voor oogenblikken, van het bed der stervende moeder deed scheiden. En het was inderdaad ook dringend; van den opbrengst harer handenarbeid moetende leven, had Effie de kranke alleen gelaten, om haar arbeid, het werk van nachten, af te leveren en het loon daarvoor te ontvangen, waarmede zij de vorderingen van den huisheer moest voldoen, die gedreigd had de armen op straat te zullen zetten, zoo zij de huur niet betaalden.

Haar toestand was, sedert zij alleen door het leven moesten worstelen, dagelijks treuriger geworden. De gezondheid der moeder nam zoo zeer af, dat zij weldra niet meer in staat was, voor beider onderhoud mede te werken en ofschoon Effie zich dag en nacht aftobde, kon zij nogtans niet zooveel verdienen, om het nijpend gebrek te weren. Zij waren dus genoodzaakt de woning, waar wij beiden het eerst hebben leeren kennen, te verlaten, om dat ellendig verblijf te betrekken, waar wij haar thans vinden. Hoe ook nood en gebrek haar bestormden, Effie bleef moed houden; zij wilde alles verdragen, als zij slechts hare lieve moeder bij zich mogt houden. Helaas! zij kon niet vermoeden, welk een slag, welk een verlies haar te wachten stond!

Maar laat ons een ander tafereel schilderen.

In eene reeks van prachtige huizen werd op den eersten

avond van het nieuwe jaar een vrolijk feest gevierd. Onder de aanwezige schoonheden muntte vooral Ida Leslie uit. Eene menigte aanbidders verdrong zich om haar, doch Ida, ofschoon met een zoet lachje op de lippen, was inwendig vol ergernis en verdriet; zij had bemerkt, dat Charles Hamilton, naar wiens opmerkzaamheid zij het meest begeerde, blijkbaar onverschillig was voor hare bekoorlijkheid. Met eene menigte talenten begaafd, welopgevoed, met een schoon uiterlijk bedeeld en in het bezit van een aanzienlijk vermogen, was hij een voorwerp van bijzondere aantrekkelijkheid voor het schoone geslacht. Ida wenschte niets vurigers, dan ook hem onder de schare harer bewonderaars te tellen; en toen zij op dien avond in zijde getooid en met diamanten sieraden schitterende, voor den spiegel stond en daarin hare onberispelijke vormen beschouwde, gloeiden hare wangen en haar oog straalde van triumf, terwijl zij aan Hamilton dacht, wiens vervoering haar zeker toescheen. IJdel meisje! Uitwendige schoonheid, hoezeer ook voor eene wijle tijds verrukkende, kan nimmer duurzaam boeijen, wanneer zij niet met lieftalligheid en reinheid des harten gepaard gaat.

Charles Hamilton denkt in dit schitterend gezelschap niet aan de daar aanwezige schoonen; de wolken op zijn edel voorhoofd verraden maar al te zeer, dat zijn hart op eene geheel andere plaats is. Het bleeke, lieve gezigtje, hetwelk hij voor ettelijke uren gezien heeft, de gedaante, wier aanblik zoo diep in zijn geest is gegrifd, houden zijne gedachten zoo zeer bezig, dat hij al wat hem hier omringt, vergeet.

Het is middernacht. Uit de helverlichte vensters klinkt lustig de muziek naar buiten en men ziet de daarheen zwevende gedaanten der dansenden, terwijl boven de schamele woning van mevrouw Stanley de engel des doods zweeft.

„Effie, mijn dierbaar kind!” zegt de stervende moeder met zwakke stem, „ik verlaat u; doch gij zijt niet alleen — vader der weezen! bescherm haar! ween niet, lieve dochter! ik ga naar een beter vaderland! — kom nog eenmaal in mijne armen!”

Het was eene lange omhelzing, doch eindelijk vielen de armen der lijderes stijf neder, een rustig lachje gleed over haar gelaat — zij had den strijd gestreden.

Met een luiden gil zonk Effie op den grond neder.

Ach! diep beproefde weeze, wie kan de grootheid van uwen kommer bevatten? God erbarme zich over uwe smart!

IV.

Een drietal dagen was intusschen verloopen. De verlaten weeze zat eenzaam aan het venster harer nederige woning. Wat had de arme in die weinige dagen al niet geleden! Alleen gij, die als zij eene moeder, uwe eenige vriendin in de wijde wereld hebt verloren, kunt hare gevoelens beoordeelen, toen zij bij de doodkist nederzittende hare tranen poogde in te houden, opdat zij niet op het prachtig zijden borduurwerk zouden vallen, hetwelk zij nog eerst moest afwerken om zich de middelen te verschaffen, de geliefde doode aan den schoot der aarde te kunnen toevertrouwen.

En thans, daar die taak volbragt is; thans, nu de koude overblijfselen in de aarde rusten en Effie weenen mogt, was het haar niet mogelijk. Hare smart was te groot, zij had geene tranen! Zou de moeder, wier liefderijke zorg zij van kindsbeen af ondervonden had, nu werkelijk voor immer van haar gescheiden zijn? Zou zij die zoete lachjes niet meer zien, hare zachte stem niet meer hooren? Voor wie zou zij voortaan leven en werken?

Het eene uur verliep na het andere; het werd duister en nog steeds zat de weeze, op haren arm leunende, onbewegelijk gelijk een beeld aan het venster.

De maan spreidde haar zacht schijnsel over de aarde uit, de sterren blikten weemoedig in het kamertje, en het was, als verlichtte haar glans het hart van het verlaten meisje. Nog zat zij daar, met het oog ten hemel gerigt, hoewel de uitdrukking der vertwijfeling van hare trekken verdwenen was; een vloed van tranen stroomde haar langs de wangen, waarin zich de smart van haar gebroken hart scheen op te lossen.

Het was haar, als blikte hare gezaligde moeder uit die hoogte op haar neder, haar woorden van liefde en troost toefluisterende. Een zware last was haar van het hart gevallen — eene stille rust werd haar deel en spoedig daarna viel zij in een diepen sluimer.

Het is weder middernacht. De maan is ondergegaan, doch

eene tallooze menigte sterren flikkeren nog aan den nachtelijken hemel; eene doodsche stilte heerscht langs de straten, en niets dan de zware en afgemeten schreden van den nachtwacht doen zich hooren. Daar weerklinkt plotseling de kreet: brand! brand!

Overhaasting en verwarring treden nu in de plaats der nog zoo even heerschende rust; het geratel der brandspuiten, het roepen der spuitgasten; alles klinkt wild door elkander. De brand was in een digt bevolkt gedeelte der stad uitgebroken, waar vele gezinnen een huis bewoonden en het geschrei der ongelukkige bewoners, die de brandende huizen verlieten, vermeerderde het gewoel en de verwarring van het oogenblik niet weinig. De vlammen grepen snel rondom zich, en hadden weldra de derde verdieping bereikt, waar onze arme Effie woont, waar zij sluimert. Niettegenstaande het ontzettend gewoel ligt zij, door een diepen slaap bevangen, bewegeloos daar neder. Eindelijk ontwaakt zij, ziet wild rond, bemerkt het gevaar, waarin zij verkeert en wil vlugten, maar de schrik verlamt hare voeten, hare weinige krachten verlaten haar en bewusteloos zinkt zij neder. Is er dan niemand in de nabijheid om haar te redden; zal zij dan in de vlammen moeten omkomen?

Eene Ierlandsche vrouw, zoo even het brandende huis ontvlugt, loopt op de straat heen en weder en jammert: „ach! het arme, goede schepsel daar boven moet sterven, als niemand opdaagt om haar te redden." Er dringt eene lange gestalte door de menigte heen, wint bij de omstanders en de genoemde vrouw berigten in omtrent de ligging van het kamertje en vliegt, in weerwil van de waarschuwingen der hem omringenden naar binnen in het brandende gebouw. Het is Charles Hamilton. Het gevaar van zijn eigen leven niet achtende — het leven van een mensch staat immers op het spel — snelt hij den trap op en bereikt het vertrekje. Hij neemt de op den grond uitgestrekte gedaante op — het schijnsel der vlammen valt op haar gelaat en o, onverwachte vreugde! Hij herkent den engel zijner droomen! Van blijdschap bevende, neemt hij de schier levenlooze in zijne armen, want er is geen oogenblik te verliezen; met één sprong bereikt hij de eerste verdieping, maar, barmhartige hemel! de vlammen hebben den trap reeds aangetast. Er

is geen uitweg, hij stort zich, met zijn kostbaren buit beladen, te midden van rook en vlammen, en bereikt als door eene hoogere magt beschermd, gelukkig en ongedeerd den drempel. Naauwelijks heeft hij de straat bereikt, of de brandende massa stort met vervaarlijk geraas krakend achter hem in. Een luid en lang gejubel ontving den moedigen jongeling, waarop hij echter geen acht sloeg — hij had immers eene betere belooning! — Weldra naderde een rijtuig, waarin hij de nog steeds bewustelooze Effie bragt.

Te huis gekomen, had hij het onmagtige meisje juist op eene sofa gelegd, toen zijne hem wachtende moeder, mrs. Hamilton, eene waardige matrone, binnentrad. Kortelijk deelde Charles haar het voorgevallene mede, waarop de dame de jeugdige vreemdelinge naderde en met moederlijke zorg alle middelen aanwendde, om haar weder tot bewustzijn te brengen. Bij deze gelegenheid viel haar oog op een klein, eenvoudig in goud gevat miniatuurportret, hetwelk Effie aan een zijden koordje om den hals droeg. Toen mrs. Hamilton hetzelve in de hand nam om het te beschouwen, liet zij plotseling een kreet van verrassing hooren. „Emilie Woodworth, Emilie mijne dierbaarste vriendin, is het mogelijk! Hoe komt uwe beeldtenis in haar bezit? Zou dit hare dochter, hare Effie zijn, van wie zij mij in hare brieven zoo dikwerf sprak? Maar hoe kwam zij hier en in welk een toestand; en waar is hare arme moeder?" voegde zij er deelnemend bij.

„Zoo zijt gij dan heengegaan, arme Emilie! Doch uw kind zal niet verlaten blijven, ik wil het liefhebben," zuchtte de goedhartige vrouw, toen haar zoon haar mededeelde, wat hij van de oude Ierlandsche vrouw vernomen had, namelijk dat het meisje eene weeze was en eerst den vorigen dag hare moeder begraven had.

„Arm kind!" zeide zij toen, het bleek en van kommer en zorg de onuitwischbare sporen dragend gelaat der nog steeds bewustelooze Effie beschouwende, „wat moet gij veel geleden hebben! Maar wees gerust, gij hebt nu eene verzorgster gevonden!"

Charles sprak geen enkel woord; hij zat stil neder en beschouwde Effie, die nog steeds onbewegelijk en schijnbaar levenloos daar lag, met onbeschrijfelijken angst.

Emilie Woodworth was de naam van mrs. Stanley voor haar huwelijk. Mrs. Hamilton en zij waren vertrouwde vriendinnen en in hare jeugd zelfs schoolmakkertjes geweest. Later hadden zij geregeld briefwisseling gehouden, tot mrs. Hamilton zich met haar zoon op reis naar het vasteland begaf, van waar zij eerst voor korten tijd was terug gekeerd. Effie had hare moeder dikwerf over deze dame hooren spreken en haar meermalen den wensch hooren uiten, deze vriendin nog in het vaderland te mogen bezitten! Van hare terugkomst had zij echter geene kennis gedragen!

Effie opende eindelijk langzaam de oogen en sprak naauwelijks hoorbaar, terwijl een bekoorlijk lachje om hare lippen speelde, de woorden: „Ik meende in den hemel te zijn. Vader en moeder waren ook daar en — de engelen zongen — zoo schoon — zoo liefelijk. Toen zag ik iets vreeselijks — brand, vlammen — ja, en deze omsingelden mij," voegde zij er sidderend bij.

Met teedere woorden poogden Mrs. Hamilton het geschokte gemoed van het meisje gerust te stellen, zij legde hare koele hand op haar brandend hoofd en de vermoeide weeze sliep eindelijk in.

. . . .

Een zestal maanden verliepen. Het was een heerlijke avond in de maand Junij. De maan wierp haar zilveren schijnsel over de fraaije tuinen eener deftige heerenhuizinge, die op eenige mijlen afstands van de stad gelegen was. Charles Hamilton vermaakte zich met daar tusschen welriekende rozenperken en plassende fonteinen te wandelen, maar hij was niet alleen, zijn oog rustte met al de teederheid der liefde op het gelaat van een schoon jeugdig meisje, hetwelk hem aan den arm hield.

Wij herkennen dat meisje: het is Effie Stanley. Hoe bekoorlijk ziet zij er uit in het maanlicht, zoo geheel verschillend van het bleeke, treurige wezen van vroeger! Groote tranen parelen in hare donkere oogen, maar het zijn geen tranen door verdriet of weemoed voortgebragt. Een donkere blos bedekte hare wangen, toen zij naar de fluisterende woorden haars geleiders luisterde, terwijl Charles gelaat, waaruit geluk en vreugde straalde, en haar half vreesachtige, half vertrouwelijke blik, met welken zij den zijnen ontmoette,

zeer wel te kennen gaven, dat eene nieuwe gelukzalige gewaarwording beiden inwendig verheugde. De bloemen hadden veel kunnen vertellen van de menigte zoete woordjes, die zij gehoord had; zij hadden kunnen zeggen, dat onder den sterrenhemel telken avond twee beminnende harten elkander ontmoetten en daar een innig verbond van trouw gesloten hadden.

. . . .

Weder is het zomersaizoen voorbij gegaan! De Morning Herald kondigt in zijne kolommen het laatste feest aan, dat ten huize van een rijken bankier zal gegeven worden. Bereids waren de vertrekken gevuld, toen plotseling de deuren geopend en mijnheer Hamilton met zijne echtgenoot aangediend werden. Aller oogen waren op de lieftallige jeugdige vrouw gerigt, toen zij aan den arm van haar gemaal, die trotsch was op haar bezit, binnen trad. Ida Leslie meende van ergernis en ontzetting te willen vergaan, toen zij in de gemalin van den rijken en talentvollen Hamilton de arme, verachte naaister herkende, die sedert eenigen tijd niets van zich had laten zien noch hooren. In weerwil der zachte, maar boosaardige aanmerkingen dezer jonge dame viel den jong gehuwden algemeene bewondering ten deel. Hare schoonheid en bevalligheid, hare onberispelijke, welopgevoede houding, haar hartelijk natuurlijk voorkomen namen aller harten in en Ida moest de krenking ondervinden, de schoone Hamilton uit aller mond loftuiting te hooren toebrengen....

Jaren zijn sedert dien tijd vervlogen, maar Ida Leslie is nog ongehuwd. Niemand vermag te zeggen, hoe het kwam, dat onder de reeks van bewonderaars, die zij door hare bekoorlijkheid had geboeid, niet één enkele was, die zich na nadere kennismaking de moeite gaf, hare hand te vragen. Met alle hare schoonheid scheen Ida bestemd, alleen het leven te moeten doorwandelen.

Effie leeft nog; zij is nog altijd de afgod haars gemaals, en het sieraad der kringen, in welke zij zich beweegt. Maar ofschoon thans door weelde en rijkdom omgeven, kan zij die sombere dagen der armoede niet vergeten, en zich haar eens zoo bitter lot herinnerende, overlaadt zij de noodlijdenden met hare weldaden. De arme en behoeftige medemensch vindt

bij haar steeds de warmste deelneming en menig verlaten hulpeloos kind, dat zij in den nood haren bijstand verleende, spreekt zegenend haar naam uit. Elke nieuwjaarsavond wekt heilige herinneringen bij haar op en de ondervinding van het verledene is geenszins zonder invloed op het geluk, dat haar thans omgeeft.

KUNO VAN CROY EN GEERTRUIDA VAN HELMOND.

Een Minstreelzang.

(1099-1106.)

DOOR

F. F. C. STEINMETZ.

Tell me a tale of the old good age.

I.

Toen Braband's liebaart nog weêrblonk
Van Maas tot Scheldeboord,
En nog de Vlaming schatting schonk,
Spijt strooptogt, brand en moord;

Toen nog de vrome kluizenaar,
Die om een aalmoes bad,
Gerust, in 't felste krijgsgevaar,
Daar heen ging langs zijn pad;

Toen Brabands heuvlig rijksgebied
En vlakke en dorre grond
Uit weide en vruchtbaar bouwland niet,
Maar slechts uit heî bestond;

Toen waar noch stad noch dorp gebouwd
Noch heide was of gras,
Een ongerept oirspronklijk woud
's Lands eenigst siersel was:

Toen leefde er op den burgt van Croy
Een grijsaard, die 't kasteel,
In Byzantijnschen stijl en tooi
Langs trans en kapiteel,

En met zijn prachtig torental,
Dat uitstak boven 't groen,
Als 's hertogs eerste rijksvasal,
Gebood als staatsbaroen.

Deez grijsaard had een dappren zoon,
Heer Kuno was zijn naam;
Hij kampte voor Bourgogne's kroon
Als ridder, groot van faam.

Der vaadren godsdienst trouw verpand,
Waarvoor hij lauwren won,
Vertrok hij naar het Heiligland
Met Godfried van Bouillon.

II.

Geertruida, Helmond's burgtsieraad,
Heurs vaders schat en trots,
Schoon als een lentedageraad,
Zacht als een Engel Gods;

Zij, door de riddren van rondöm
Gevierd en aangebeên,
Zit op den gravelijken dom
In heur klozet alleen.

Zij peinst aan dagen van welëer
En blikt in 't ver verschiet;
Een traan rolt langs heur wangen neêr,
Een traan, dien God slechts ziet.

Zij zucht; een niet verstaanbre beê
Ontglipt heur lieven mond,
Maar stort in 't hartjen rust noch vreê,
Noch heelt heur boezemwond'.

Al orgelde ook de nachtegaal
Zijn minnezang haar voor:
't Was voor heur hart geen zoete taal,
Ze schonk hem naauw gehoor.

Al kirde ook op de torentin
De duif heur roerend lied:

Zij liet zich met haar spel niet in:
  Zij hoorde of zag haar niet.

Zóó droevig kan een jonkvrouw zijn,
  Zóó in zich-zelv' gekeerd,
Wanneer heur hartjen méér dan pijn,
  Dan ligchaamslijden deert.

Nog peinzend, trad, met vluggen tred
  En met heur smart begaan,
Heur voedster in het burgtklozet,
  En sprak aldus haar aan:

III.

— „Ai, lieve jonkvrouw! ach, alweêr
  „In doffe mijmerij:
„Kom, zie zoo droevig niet ter neêr;
  „Gij pijnigt u en mij.

„Heb hoop; schep moed; vertrouw op God;
  „Hij helpt; Hij steunt; Hij redt:
„Geen ander leidt der menschen lot;
  „Hij hoort elk vroom gebed!"

— „Ach, goede Martha! ja — 't is waar,
  „Maar 'k ducht zooveel voor hem:
„Geweldig is het krijgsgevaar,
  „En fel des oorlogs stem.

„Ligt volgt hij haar te roekeloos;
  „En sneeft hij, wee dan mij;
„Het Sarraceensch gespuis is boos;
  „'t Laat, wint het, niemand vrij!....."

— „Neen, jonkvrouw, geen vertwijfeling,
  „En klaag aldus niet meer:
„Hij draagt een zwaard, hij heeft een kling,
  „Een beuklaar en een speer.

„Leidt door 't gevaar hem 's Heeren hand,
  „Dan komt hij vast weêrom,
„Tot eer van u, van kerk en land,
  „Tot eer van 't ridderdom."

— „Ach neen; ik vrees dat hij nooit keert;
„Ik heb zoo'n voorgevoel
„Dat hij, helaas, niet triömfeert
„In 't vreeslijkst krijgsgewoel."

Zij spreekt en schreit met een en snikt:
Heur zachte boezem hijgt:
De voedster is in 't hart verschrikt,
En weent met haar en zwijgt.

IV.

De liebaart wappert op den trans
Van 't aadlijk burgtslot Croy;
Hij schittert in den morgenglans
Met weelderige plooi.

Men juicht op 't slot: „Heer Kuno keert!
„De riddren zijn in Trier;
„Heil hem, die heeft getriomfeerd:
„Nog heden komt hij hier!"

En heden kwam de riddrendrom,
Dien Braband Godfried gaf,
Uit Akra's woestenij weêröm,
Weêröm van 't Heil'ge graf.

Maar wie er kwam op 't burgtslot Croy,
Heer Kuno kwam niet weêr;
En somber hing in plooi bij plooi
Op 't dak de liebaart neêr.

Heer Rolf van Rixtel bragt de maar
Op Croy, dat Kuno niet
Was weêrgekeerd uit 't krijggevaar,
Maar 't leven er bij liet:

„Hij viel nadat Jerusalem
„Herwonnen was; hij heeft
„De zege dus, ook meê door hem
„Bevochten, nog beleefd!"

Helaas! zijn vader snikte 't uit
Bij dit zoo naar berigt;

Hij jammert met een klaaggeluid
En dekt zich 't aangezigt:

„Geen zoon volgt in mijn leen mij op; —
„Mij wacht geen dochter meer; —
„Mijn leed, mijn lijden is ten top:
„Wat baat mij magt en eer....!"

V.

Een treurmaar wordt veeleer verbreid
Dan eenig vreugdefeest;
Het leed wordt eens zoo gaauw verspreid
Als vrolijkheid van geest.

Verplettrend klonk de droeve maar
Geertruida te gemoet;
Geen felle donder treft zoo zwaar
En schokt zoo diep het bloed.

Zij viel in zwijm: heur vader kwam
En drukt haar aan zijn hart:
Maar of hij haar in d' arm al nam,
Het lenigt niets haar smart.

Heur voedster naakt en spreekt haar toe
Met woorden zoet en zacht:
Maar zij ook, nooit in teêrheid moê,
Verspilt vergeefs haar kracht.

De jonkvrouw zit daar roerloos heen,
Met lippen blaauw als lood;
Zij is zoo koud als marmersteen:
Ze schijnt zoo goed als dood.

Maar neen, dat is Gods wil nog niet:
De priester komt; hij bidt:
Ze ontwaakt, en heur bezwijming vliedt,
Doch beeft ze aan ieder lid.

Wat door 't gebed begonnen werd,
Werd door God aangesterkt:
Zijn geest schenkt kracht naar kruis aan 't hart
Waarin Zijn liefde werkt.

„Mijn voorgevoel bleek maar te waar,"
Zoo kreet zij telken keer:
„Helaas! hij bleef in 't krijgsgevaar —
„Nooit keert mijn Kuno weêr...!"

VI.

De tijd, de milde tijd geneest
De diepst gevoelde smart,
En geeft weêr vrolijkheid van geest
Aan 't felst geschokte hart.

Reeds zeven lange jaren vloôn
Voor Geertruî stil daarheen,
Sinds 't uitzigt op een huwlijkskroon
Zoo wreed voor haar verdween.

Want andre min dan Kuno's min
Verrukte nooit haar borst:
Hij leschte slechts naar ziel en zin
Heur eedle minnedorst:

En daarom sloeg ze elk ridder af,
Die om heur hand haar vroeg:
„Mijn bruîgom slaapt bij 't Heil'ge graf;
„Laat af — dat is genoeg!...."

Maar als in Helmonds ridderzaal
Heur vader gasten had,
En met de gouden feestbokaal
Naast zijn Geertruida zat,

En elk der jonkvrouw hulde en eer
En zoete taal bewees,
En bij heur vader nog veel meer
Dan hare schoonheid prees —

Dan was ze spraakzaam, blijde en vroed
En vrolijk, zoo 't moest zijn,
Al voelde ze ook in haar gemoed
Om Kuno's dood nog pijn.

En om heur vader scheen ze dan
Te deelen in 't genot,

En schitterde naast d'edelman
  Als erfgravin van 't slot.

VII.

Nu gaf heer Adelbert van Croy,
  Ter zijner vrienden eer,
Om dezen tijd een weidsch tournooi
  Met zwaard, met knods en speer.

Al wat in Braband ridderfaam
  En moed had was gevraagd,
Met menige edelvrouw van naam,
  En menig zoete maagd.

Zij kwamen op — elk die hij vroeg:
  Een trotsche riddrenstoet:
Al wat maar gouden sporen droeg
  En stofte op aadlijk bloed.

Ook Helmonds hooge heer verscheen
  Met zijn geliefde spruit;
Geen schooner jonkvrouw toog er heen
  Dan zij, eens Kuno's bruid.

Als liefling' van den heer van Croy,
  Zou zij den edelliên,
Die overwonnen in 't tournooi,
  Den krans der zege biên.

Dies zat zij op de plaats der eer
  In 't vorstlijk geel gekleed,
En blikte van heur zetel neêr
  Op 't perk ten kamp gereed.

Herouten openden de baan;
  Daar klonk het strijdsignaal:
En honderd ridders stormden aan
  In 't harnas van metaal.

Zij naderden met hoofschen zwier,
  De lans ter aard' gewend,
Met goed gesloten helmvizier,
  Elkaêr dus onbekend.

VIII.

Wie is die ridder, die de lans
Zijns weêrpartijders breekt
En elken zwenk en wisselkans
Ontwijkt, en dus zich wreekt?

Dat 's Diederik van Ammerzoô,
Bij Boemel ligt zijn slot;
Wee, Wigbold van Sint Oedenroô!
Wee, zoo gij met hem spot!

Wie kruisen ginds de ridderspeer?
Dat 's Wolf van Amelroy;
Zijn weêrman is Beauvigne's heer,
In maagschap nog met Croy.

En die daar? De een is Koen van Beek
En de ander Aart van Cuijk;
Zij kampten 't saêm de voorge week
Nog bij den graaf van Luik.

Zie, hoe heer Jan van Ravestein
Zijn speer behendig drilt;
Maar Frans van Heesch, hij 's vlug en klein,
Dekt fluks zich met zijn schild.

Geen minder oorlogshaft baroen
Is hij, wiens ligte spies
Zijn weêrman zal ten onder doen
Door wettig strijdverlies.

't Zijn mannen van roemruchte faam:
Op Gemerts burgt woont de een;
En de ander, Gunther, heeft te Chaam
De heerlijkheid in leen.

't Is prachtig om den strijd te zien
Van zooveel edel bloed,
Van zooveel dappere oorlogsliên,
Elkaêr gewaagd in moed!

IX.

Zoo strijden ze allen paar aan paar,
Elkander onbekend;

En weêr de kloeksten met elkaêr,
Tot aan des steekspels end.

Maar wie zal 't zijn wiens stalen lans
Ten slotte zegepraalt
En d' uitgeloofden eerekrans
Ten zegepand behaalt?

Nog kampt hij om die zegepraal:
Hij stoot; — zwenkt fluks zijn paard,
En ligt zijn weêrpartij uit 't zaêl,
Die daavrend stort ter aard'.

Wie zou hij zijn, die kampioen,
Die onverwonnen held,
Wiens roem de schelle krijgsklaroen
Thans jubelend vermeldt?

Uit welk een oord; uit welk een land
Verscheen hij in den stoet,
Die nu uit Geertruî's kleene hand
Den prijs ontvangen moet?

Dat raadsel, dat elks aandacht trekt,
Wordt, als hij 't helmvizier
Straks opschuift, door hem zelv' ontdekt,
Met ridderlijken zwier.

Zie, hoe hij trotsch op 't overwigt,
Door zijn betoonden moed,
Zich rijzig in de hoogte rigt,
Te midden van den stoet!

Zijn strijdhengst hinnikt hem ter eer
En knabbelt op 't gebit;
Hoe vrolijk wuift de purpren veêr,
Die op zijn krijgshelm zit!

X.

Omstuwd van eedlen, jong en schoon,
En paadjes blijd' van geest,
Zit in heur blinkende eeretroon
De koningin van 't feest.

Zij toeft den held, die overwon;
Wiens wel-gedrilde lans
Geen mededinger dulden kon
Naar d' uitgeloofden krans.

Daar nadert hij met hoofschen zwier,
En buigt, met heuschen groet,
Doch met gesloten helmvizier,
Zich voor Geertruide's voet.

Nu klinkt een schel trompetgeschal,
Ten teeken, dat de held
Zijn aangezigt vertoonen zal
En meê zijn naam vermeldt.

Hij maakt zijn helmvizier niet los;
Hij doet zijn naam niet kond;
Maar werpt zijn helm en vederbos
Ter neder op den grond.

Verbazing en verwondering,
Ontsteltenis en schrik
Vervulden plotsling d' eedlenkring
In dezen oogenblik.

Want Kuno was 't, heur bruidegom,
Hij, erfzoon van 't slot Croy,
Die optrad uit den riddrendrom,
Als koning van 't tournooi.

De grootste vreugd is sprakeloos
Gelijk de diepste smart: —
Want zwijgend lag Geertruide een poos
Heur Kuno aan het hart.

XI.

— „Zijt gij het, gij? o, groote God!
„Mijn Kuno leeft dan nog:
„Alwijze Schikker van ons lot!
„Wat wondren doet Gij toch!"

— „Ja, Geertruid'! ja: ik ben het zelf;
„Geen ander is het: Ik.

„U dank ik, Heer van 't stergewelf!
„Dit zalig oogenblik!"

— „Hoe is het mooglijk dat gij 't zijt;
„Men gaf u uit voor dood."
— „Ja, 't scheen als bleef ik in den strijd,
„Maar God redde uit den nood.

„Toen Godfrieds overwinnend heir
„De stormbres binnentrok,
„Viel daar een reuzig muurwerk neêr,
„En mij ook trof een brok.

„Ik viel in zwijm. Toen 'k bijkwam, zag
„Ik kruisheir meer noch stad;
„Maar wel dat ik in boeijen lag,
„En zwaard noch schild meer had.

„'k Bevond mij in eens Emirs magt;
„'k Was zeven jaar zijn slaaf;
„Toch was hij goed, toch was hij zacht,
„En als een christen braaf.

„Toen de Emir stierf, ontsloeg men mij,
„Mijn trouwe dienst ten loon;
„'k Ben uit het land der slavernij
„Naar Malta toen ontvloôn.

„'k Ging scheep van Malta naar Parijs.
„Daar hoorde ik van 't tournooi:
„En trok, om uit uw hand den prijs
„Te ontvangen, op naar Croy."

XII.

De luchters brandden in de hal
Van Helmonds trotsch kasteel;
Daar waren gasten zonder tal,
Gedoscht in 't feestlijk geel.

De hooge heer zat op zijn troon
Met Geertruid' aan zijn zij';
Wat was zij in heur bruidskleed schoon!
Wat zag ze zoet en blij'.

En over haar zat Adelbert,
  De grijze heer van Croy,
Met d' eedlen Kuno aan zijn hart:
  Geen ridder was zoo mooi!

Toen trad de priester statig in
  Met koninklijken tred;
Hij hield een rede rijk van zin,
  En deed een schoon gebed.

En ijlings trad het jeugdig paar,
  Op 's priesters opontbod,
Voor 't prachtig gouden huisaltaar,
  En knielde neêr voor God.

De vrome legde in 's Heeren naam,
  Dien 't al geheiligd zij,
Hun beider handen plegtig saêm,
  En sprak met klem daarbij:

„Leeft samen vroom en vergenoegd;
  „Uw pad hebb' zonneschijn;
„Wat God op 'aard' heeft saêmgevoegd,
  „Zal nooit gescheiden zijn!"

En zeven dagen achtereen
  Was 't feest in Helmonds hal
Voor edellieden en gemeen,
  Voor dienstman en vasal.

Aarle-Rixtel, 1862.

DE SMID.

Historische novelle uit den Spaanschen tijd.

In eene kelderkeuken van den koopman Herman van der Maas, te Leyden, zaten Jacoba, zijne zuster, en zijne achttienjarige dochter Aleida bij elkander. Het was buiten nog helder dag, maar daar de kleine vensters door een uit sterke balken getimmerden kogelvang beschermd en bovendien gedeeltelijk met balen vlas toegestopt waren — konde geen zonnestraal in het vertrek doordringen, en eene kleine ijzeren lamp moest de beide vrouwen bij haar werk te hulp komen.

Jacoba leefde nog altijd in den ongehuwden staat, hoewel zij reeds de vijf en veertig achter den rug had, en bestuurde sedert den dood harer schoonzuster de huishouding van haren broeder.

De voorzorgmaatregelen aan de vensters waren wel noodzakelijk, daar de Spaansche veldheer Don Francisco Valdez sedert eenige weken voor de tweede maal voor Leyden gelegerd was, dat met bommen en kogels erg geteisterd werd.

Naast Jacoba stond eene mand met zilveren en ander metalen huisgerei gevuld, waaruit zij het eene stuk na het andere te voorschijn haalde en met krijt, borsteltjes en doeken blank poetste. Voor Aleida lag fijn linnen uitgebreid, en met ijverige hand sneed zij windsels en maakte pluksel, terwijl zij somwijlen ter zijde een blik op hare moei wierp, welke, rood gekleurd door hare inspanning, en door het damperige lampschijnsel en de vele lichtreflexen harer metalen beschenen, een model aanbood, zooals Rembrand in later tijd zoo gaarne gebruikte.

„Maar, tante," zeide Aleida, „waarom houdt gij u met deze dingen bezig? Indien, wat de Heer verhoede, geen ontzet komt, en de Spanjaarden de stad bemagtigen, dan zullen zij het zilverwerk wel nemen, al is het wat dof. Help mij toch liever voor onze wakkere verdedigers zorgen."

„Zoo zijn de kinderen," zeide Jacoba. „Al het nieuwe lokt en bekoort hen, al is het ook het treurigste. De oude, goede gewoonte wordt spoedig vergeten uit veranderingszucht. Het kan er na de verwoesting van Jeruzalem daar

niet onordelijker uitgezien hebben, dan in dit huis. De knechten dienen bij het burgervaandel, de meiden helpen bij de verpleging der kranken in het ziekenhuis, of werken op de wallen, gij bekommert u nergens meer om dan om het kostelijke linnen te verknippen; zonder mij zoude het geheele huishouden te niet gaan, en de hemel weet dat poetsen en schuren nimmer noodiger was dan juist nu, daar de kruiddamp dikwijls in dikke wolken door de straten trekt en alle kasten en bergplaatsen binnen dringt. Jammer genoeg, dat men in de bovenverdieping geen raad weet voor de kogels van den vijand, en daar alles aan het stof moet overlaten; hier beneden echter wil ik het weren zooveel ik kan, en daarmede doe ik wijzer, dan de opgewonden burgerij met al haar vechten."

„Dit geschiedt tot behoud der stad, tante; opdat het ons niet ga als de ongelukkige Haarlemmers."

„Een ellendig behoud der stad, als geen huis meer ongeschonden blijft, en de menschen aan rotkoortsen sterven of het laatste brood moeten deelen. Waarom hebben de Haarlemmers zich niet bij tijds overgegeven? Waartoe zijn anders de eerlijke en christelijke vredesverdragen in de wereld dan om eene vesting voor ondergang te bewaren?"

Terwijl Jacoba alzoo aan hare ontevredenheid over de hardnekkige verdediging der burgers lucht gaf, legde plotseling een sterk en aanhoudend kanongebulder haar het stilzwijgen op. Het scheen van de zuidzijde der stad te komen, en rolde zoo onafgebroken, dat het gelui der stormklok en het tromgeroffel, dat de verdedigers opriep, naauwelijks daartusschen kon vernomen worden. In dezen oogenblik kwam ook Grietje, eene dienstmaagd des huizes, de kamer binnen loopen, met den uitroep: „De Spanjaard bestormt de stad!"

Jacoba liet de kan vallen, die zij schuurde, Aleida wierp de schaar op de tafel, greep eene bus, die naast des vaders bedstede stond, en wilde naar buiten.

„Waarheen?" stamelde Jacoba.

„De nood dringt!" riep Aleida uit; „maar niet vergeefs heeft Kenau Hasselaar ons een voorbeeld gegeven; ook mijne hand is sterk genoeg om een wapen te dragen."

Zij wilde voort, maar de tante versperde haar den weg. Het kanongebulder had opgehouden. Een oogenblik daarna

hoorde men den tred van een gewapende op de steenen van het voorhuis, en nadat er was aangeklopt, trad een forsch, welgemaakt man binnen. De veder op den hoed duidde den burgerhopman aan, het zwart gelaat en een breed nog niet geheel in de schede geborgen slagzwaard verrieden het aandeel dat hij aan den laatsten strijd had genomen.

De verschijning van den onbekende deed Jacoba weer tot zichzelve komen; en Aleida beschouwde hem vragend, welligt niet zonder den indruk te verraden, dien de man doorgaans maakt, als hij zich in krijgshaftig voorkomen vertoont.

„Mijn wakkere hoofdman van der Maas,” zeide hij, „laat de jonkvrouwen vriendelijk groeten, en heeft mij opgedragen haar zijne spoedige komst te melden. Ik heb naast hem gestreden bij de bres in den wal, zooals ik vertrouw tot zijne tevredenheid, en toen de Spanjaarden terug weken, droeg hij mij de aangename taak op, ulieden gerust te stellen omtrent hem en het lot van de stad.”

„En waarom is mijn broeder zelf niet gekomen?” vroeg Jacoba tamelijk koel. Maar Aleida betuigde den bode vriendelijk haren dank, en deed onderzoek naar den loop en den uitslag van het gevecht.

„Gij kent het aangegrepen punt,” zeide de vreemde, zonder veel op Jacoba te letten, wier vraag hij niet scheen gehoord te hebben: „Wij hadden den nacht gebruikt om de bres te verzekeren. Hij nam een stuk van een linnen zwachtel van de tafel, om haar de versterking, die men had aangelegd, duidelijk voor te stellen. Aleida's opmerkzaamheid, hare levendige vragen maakten zijne voordragt steeds levendiger en in het vuur der rede moesten borstels, scharen en wat er meer op tafel lag, dienen, om den stand van het geschut, de rigting der kolonnen te verzinnelijken, tot Jacoba vertoornd daartusschen kwam, het half voltooide plan uit elkander rukte en zeide: „Als de stadsgrachten van Leyden zoo smerig waren, als de vuile streep, dien gij met uwe zwarte handen op dit heldere tafelkleed gemaakt hebt, dan zullen er geene kanonnen noodig zijn om de Spanjaarjaarden en alle volken, behalven de achterlanders, af te schrikken.”

Aleida wilde er een verzoenend woord tusschen voegen,

maar de vreemde nam zelf zijne verontschuldiging op zich, en antwoordde: „Ik ben van mijn beroep een wapensmid, en was juist aan mijnen arbeid, die thans voor het algemeen welzijn zeer noodig is, toen de stormklok mij naar den wal riep. Daar heb ik eerst bij de bediening van het geschut geholpen, en toen het tot de blanke wapens kwam, ging ik naar mijnheer van der Maas op de borstwering. Hier trof hem een stuk van een springenden granaat aan het been, en toen droeg ik hem naar beneden en sloeg mede de hand aan het werk bij het verbinden. Bij al zulke diensten gaat het niet zoo heel zindelijk toe, maar ik kan u verzekeren, dat van daag menige fraai gekleede don bonter geverfd is dan wij zijn, en —"

„Wat zegt gij?" viel Aleida, bleek als de muur wordende, hem in de rede: „Is mijn vader gewond? Zwaar gewond? Misschien nog erger?"

„Neen, niet zwaar gewond. Jonkvrouw, acht gij mij zoo ongevoelig, dat ik hier staan zoude en over andere zaken met u spreken, terwijl uw vader in levensgevaar verkeerde? Een granaatsplinter heeft hem het regterbeen een weinig beschadigd, maar het is onbeduidend, hij zal spoedig hier zijn, en zond mij vooruit, om u allen schrik te besparen en op zijn aanblik voor te bereiden."

Jacoba liep handenwringend rond, Aleida greep den sleutelbos om bijeen te halen wat tot versterking en verpleging van den gewonde noodig was. Door een paar burgers ondersteund, trad van der Maas op dit oogenblik binnen en werd met hulp van Aleida en Willekens — Willekens was de naam van den jongen wapensmid — naar zijn bed gebragt.

Jacoba overtuigde zich spoedig, dat de verwonding niet van beteekenis was, en zelfs als een geluk was te achten, dewijl ze hem van nieuwe gevaren terug hield. Dadelijk vernietigde de verdrietige luim, waarin zij zich bevond, alle medelijden, en slechts de tegenwoordigheid van den vreemdeling hield de verwijten terug, die op hare lippen brandden. Willekens nam hartelijk afscheid van den koopman, terwijl hij beloofde dikwijls weder te komen, om te zien hoe het met hem ging, en berigt van buiten te brengen; daarop groette hij Jacoba, die dit zeer koel beantwoordde, daar zij met onverholen ergernis bemerkte dat Aleida hem regt ver-

trouwelijk het blanke handje in zijne krachtige regterhand legde.

Naauwelijks was de kamerdeur in het slot gevallen, of Jacoba opende haar hart en zeide tot haren broeder: „Dat is de straf voor uwe voorbarigheid. Daar ligt ge nu op het bed en even goed kont gij op de doodsbaar liggen. Gij zijt immers geen soldaat, die bestemd is voor het doodschieten? Behoort een deftig burger zoo voorop op de borstwering te staan? Waartoe zijn dan de wallen met groote kosten gemaakt, als men zich niet daarachter beveiligt? Als gij nu dood waart, wat zoude het dan helpen of Leyden Hollandsch is? Of dat Oranje in de plaats van den Spanjaard over ons regeert? Ware de prins maar ver van hier en de rust en vrede in onze goede stad Leyden!"

Van der Maas deed alsof hij van dit alles niets hoorde, en legde zich met behulp van de zijden kwast, die aan een koord boven zijn leger hing, in eene andere houding, maar Aleida viel haar in de rede, met de woorden: „Tante, ik bid u den edelen Oranje onaangetast te laten, en vader de rust te gunnen, die hij zoozeer behoeft."

„O ik weet wel, mijne waarde jufvrouw van der Maas," zeide Jacoba spottend: „de vrijheidshelden vinden in u eene bereidwillige verdedigster, van den prins af tot den zwarten hoefsmid toe, die mijn tafellaken voor zijn aanbeeld aanziet. Hij moet nog eens hier komen!"

„Dat zal hij nog dikwijls, lieve zuster," antwoordde van der Maas. „Willekens is een braaf man, bekwaam in zijn vak, en een duchtig soldaat, te water en te land, want de wakkere kerel zwemt als eene eend door de grachten. Ik acht hem des te meer, daar hij niet eens een Leydenaar of Hollander is, maar eerst sedert kort uit den achterhoek van Gelderland hier heen gekomen, en toch vecht hij met verachting van zijn leven voor onze stad, en durft elken Spanjaard te staan. Hij is mijn luitenant en kommandeert mijn vendel, terwijl ik door mijne wond hier lig gekluisterd, en gij zult er u aan gewennen moeten hem hier te zien."

„Ik dacht het wel dat hij ergens uit een afgelegen hoek kwam," mompelde Jacoba.

„Wees niet onbillijk, tante," zeide Aleida, „en meen niet dat men alleen in Holland achtenswaardige menschen

heeft. — Het doet mij genoegen dat Willekens eerste indruk niet bedrogen heeft. De kalmte en vrijmoedigheid, waarmede hij binnentrad, zijn ijver voor onze zaak en de bedachtzaamheid, waarmede hij bij gelegenheid verhaalde, wat, onvoorzigtig uitgesproken, ons een doodelijken schrik had kunnen veroorzaken, namen mij dadelijk tot zijn voordeel in."

„Juist die bedaardheid vergeef ik hem niet," antwoordde Jacoba. „En als hij ons nog gebeden had dat wij niet verschrikken zouden; maar met de grootste onverschilligheid verhaalt hij ons het ontzettendste, alsof het ons in het geheel niet aanging."

„Dat deed hij met goede bedoeling, tante. Zijn werkzaam aandeel bij het ongeluk van vader getuigt voor zijn gevoel."

„Wat gevoel! Ik weet wel wat bij zulke omstandigheden voegzaam is; maar het is in allen gevalle ongepast, Aaltje, dat gij een vreemden man dadelijk zoo hartelijk bejegent alsof gij hem altijd gekend had. Gij weet dat uw neef Willem mijn en ook uws vaders woord heeft om na zijne terugkomst uit zee uwe hand te ontvangen. Mij dunkt dat eene vergelijking tusschen den koopman en den smid al te ongerijmd zou zijn."

„Ik ben mijn neef regt zusterlijk genegen, tante, en heb hem altijd geprezen omdat hij vaders koopvaardijer, de Aleida, zoo spoedig tot een krijgsschip hielp uitrusten en er mede in zee stak, waar hij zich dapper heeft gedragen; maar er bestaat tusschen ons beiden niets, wat mij eene vergelijking zoude verbieden; ook komt het mij voor," voegde zij er lagchend bij, „dat Willekens wel de man is om eene vergelijking te kunnen doorstaan."

„Wat!" stoof de tante op: „versta ik u goed? Gij zoudt misschien de vrouw van een smid kunnen worden, wiens schoonste werk de voeten der paarden versiert en ten hoogste die van armzalige voetknechten als zij geene nieuwe zolen betalen kunnen? Gij kunt zulk een meerman aanhangen, die afverft, waar men hem aantast, en die in eene soort van voorhel woont? Liever gave ik u aan een straatveger, die ten minste voor de zindelijkheid zorgt al beoefent hij ze voor zich zelven niet. Met een woord: gij wordt Willems vrouw of ik zal u onterven."

Met deze woorden verliet zij de kamer.

„Mijne dochter," sprak thans de heer van der Maas, „gij hebt niet wel gedaan uwe tante zoo te vertoornen."

„Maar wie kan haar schimpen aanhooren op datgene, waarvoor gij zelf, vader, bloed en leven gewillig op het spel zet."

„Wat de politieke gevoelens betreft, vindt ik het best te handelen, zoo als ik pligtmatig vind, en haar in den huiselijken kring te laten praten wat zij wil. De raadsverhandelingen behooren op het raadhuis; wat de overige gezindheid van tante Jacoba betreft, deze is allerbest, zoowel jegens u als jegens mij."

„Waarom geeft tante aan hare goede gezindheid dan ook niet eene vriendelijker uitdrukking? Ik kan die bedreiging om mij te onterven niet aanhooren, zonder dat mijn gevoel daartegen opkomt. Alsof alles veil moet zijn voor goud, alsof men niet leven kan zonder schatten?"

„Wel kan men zonder dat leven, maar — laat ons opregt zijn, mijne dochter: De verwisseling van mijn winstgevend koopvaardijschip in een oorlogschip, de daartoe noodige uitrusting, de groote behoeften van het algemeene welzijn hebben mijn vermogen uitgeput en de bronnen mijner welvaart verstopt of afgeleid. Het laatste overschot, mijn ander schip, is welligt reeds verbrijzeld op eene klip of verkeert in gevaar van door stormen of Spaansche gallioenen te verzinken. Tante Jacoba's geld houdt thans mijne huishouding in stand. Hare bezittingen zijn onze laatste toevlugt."

„Ik kan immers werken, vader."

„Dat is de onbezorgdheid der jeugd, lieve Aleida. Elke dag vermindert die. Waarom zoudt gij verwerpen wat het geluk u aanbiedt? Uwe verbindtenis met Willem is in ons aller voordeel. Hij heeft ook mijn woord, en gij zult niet verlangen dat ik het breke."

Aleida wist bij ervaring, dat, als de heer van der Maas sprak van zijn gegeven woord, alle tegenredenen vruchteloos waren, en hem slechts wrevelig maakten. Zij zweeg derhalve, besloten om af te wachten of Willem ook op de vervulling van het woord haars vaders zoude aandringen.

Willekens kwam sedert zijn eerste bezoek een paar malen daags in het keldervertrek, dat thans de geheele familie vereenigde, — nu om naar den toestand van den hoofdman te vragen, dan om berigt van de verdediging of eene nieuws-

tijding over te brengen, en terwijl van der Maas zijnen dienstijver prees, berekende Aleida in stilte het aandeel dat zij aan dezen dienstijver hebben konde. Tante Jacoba werd allengs een weinig met den onaangenamen geest verzoend, omdat hij altijd net en voegzaam gekleed het huis binnen trad en haar zelfs een poeder gegeven had, waarmede zij gemakkelijk en spoedig alle metalen van roest bevrijden en blank houden konde. Indien zij het fijne net had kunnen bespeuren, dat de smid om het hart der nicht begon te strikken, zouden al deze pogingen vergeefs geweest zijn, want de winkel van neef Willem scheen haar het paradijs, waarin hare nicht tehuis behoorde.

De belegering duurde intusschen met toenemende hevigheid van de zijde der Spanjaarden voort en evenzoo de tegenweer der burgers. Het gebrek klom met elken dag in de naauw ingesloten stad. Velen vielen door de kogels, maar nog meerderen door ziekten, welke het gebrek veroorzaakte. Men zag bovendien eene hoofdbestorming te gemoet. Deze verwachting verhaastte in Willekens ziel een besluit, dat hij anders nog niet zoude genomen hebben. Ook hij wilde een storm op Aleida wagen, en dan of met verdubbelden moed vechten voor de gewonnen bruid, of de pijn van de wonde des harten verdooven te midden der Spaansche kogels en speren, die hem misschien wel voor altijd daarvan zouden bevrijden.

„Laat mij morgen ten tien ure de bovendeur van het huis in en vergun mij een kort gehoor. Ik moet u spreken," schreef hij op een stukje papier, en vond gelegenheid het Aleida in de hand te drukken. De nacht verliep voor het meisje onder allerlei zwarigheden, die in hare gedachten oprezen, maar het minst dacht zij aan de mogelijkheid, om door een kogel getroffen te worden, hoewel het huis van van der Maas in de rigting eener batterij was gelegen. Kort voor tien ure was uit hare overwegingen nog geen besluit ontstaan, en zoo geschiedde het schier onwillekeurig, dat zij ten tien ure zich op den trap bevond, die uit de kelderkeuken naar de eerste verdieping voerde, en haastig op de bedoelde deur aanging, toen zij achter zich zachte treden hoorde. De geoefende oogen der omzigtige tante moesten ergens een spoor ontdekt hebben, dat zij volgen wilde, en zij was gewis om die reden

hare nicht nageslopen. Gaarne zoude zij ook verder gegaan zijn, als slechts het hooger gedeelte van het huis even kogel- en bomvrij geweest ware, als het onderaardsch gedeelte der woning. Zij waagde zich eenige trappen naar boven, hoewel met een kloppend hart, en Aleida bemerkte hoe de bespiedster, kampende tusschen nieuwsgierigheid en angst, het hoofd zoover naar boven stak, dat zij den gang overzien konde en dan weder snel ineen dook, als eene eend in het water. Juist klopte Willekens op de deur, en Aleida zocht te vergeefs naar een middel om zich van de lastige tante te ontslaan. Op eenmaal viel haar oog op een falkonetkogel, die reeds vroeger door een venster gevlogen en hier was blijven liggen. Een snel besluit nemende, greep het slimme meisje den kogel en slingerde hem met kracht tegen den muur, zoodat hij ratelend over de marmeren steenen terug rolde, tot aan den trap, tegelijk jammerend uitroepende: „wee mij! een granaat!" waarop zij zich op den vloer liet vallen. Een luiden val op den trap bewees, dat de spion haar voorbeeld gevolgd was, en nu stond Aleida op, opende Willekens de deur en voerde hem naar een der kamers, waar geene luisteraars te vreezen waren.

Hier rustten hunne blikken op den Rijn, die hier meer een onbeduidend kanaal, dan den koninklijken stroom gelijkend, zich met moeite door de zandgolven naar de zee wentelde. Een vijandelijk wachtschip lag op den vloed geankerd; in de verte kruiste een schip der Watergeuzen, dat de kusten bespiedde. Meer in de nabijheid vertoonden zich de tenten van het Spaansche leger, en graauwe rookwolken, waartusschen vurige bliksemstralen flikkerden, wezen de rei schansen aan, welke rondom de stad waren opgeworpen, en onophoudelijk dood en verderf in haar slingerden.

Het was natuurlijk dat de verliefden, hoeveel zij elkander te zeggen hadden, onder deze omstandigheden niet veel woorden verspilden. Haastig bekende Willekens haar, hoe de naderende strijd op leven en dood hem drong te trachten, om vooraf het hoogste geluk des levens te winnen, en Aleida opende hem van hare zijde het liefdevolle hart, maar verzweeg hem de aanspraak van haren neef, den invloed harer tante en de gegeven belofte haars vaders niet, welke zich als een onverzettelijke hinderpaal tegen hunne

wenschen verhieven en hen wel altijd gescheiden zouden houden.

„Mijne liefde zal elken hinderpaal omwerpen!" verzekerde Willekens.

„Laat ons bedaard blijven, mijn vriend!" antwoordde Aleida. „Niet zulk eene uitbarsting van dweeperij, zij deugt niet in onzen toestand, en gij zoudt daardoor bij mijn bedaarden vader niet ver komen, en ook bij mij niet, want ik houd er niet van, dat de daden niet op de woorden kunnen volgen, en dat moet hier het geval zijn, als niet een onverwacht geluk ons te hulp komt."

„De daden zullen op mijne woorden volgen. Ik zweer het u: mijne liefde verbrijzelt elken hinderpaal."

„Willekens, spreek zoo ligtvaardig niet," hernam zij. „Ziet gij daar dien dam van bolwerken, die zich hooger en hooger verheffen; evenmin als gij dien kunt wegruimen, kunt gij mijn vaders woord doen wankelen, want, geloof mij, dit is ook een bolwerk."

Plotseling rees een denkbeeld in de ziel des jongmans op. Als of hij vergat wat om hem was, stond hij eenige oogenblikken roerloos en zwijgend in gedachten verzonken, toen klemde hij Aleida met onweerstaanbare kracht aan het hart, drukte een vurigen kus op hare lippen, fluisterde: „bid voor mij," en wilde zich verwijderen. Door zijne heftigheid verschrikt, hield Aleida hem terug, opdat hij kalmer worden en zijne bedoeling haar mededeelen zoude. Uit het Spaansche leger en van den wal deed zich een kort tromgeroffel hooren en aan beide zijden werd het vuren gestaakt.

„Om Gods wil, laat mij gaan!" riep Willekens, — „zij geven het teeken tot onderhandeling. Ik moet naar den kommandant eer het te laat is."

Aleida gaf aan zijn aandrang gehoor en ijlde vóórop om te zien of de weg vrij was. Bij den trap lag de falkonetkogel, een weinig verder naar beneden lag schijnbaar even rustig tante Jacoba. Aleida gaf het afgesproken teeken en Willekens sloop haastig den gang door en het huis uit.

Tante Jacoba had door de dagelijksche gesprekken, die zij gehoord had, zooveel van het konstabelswezen begrepen, dat zij wist dat alle kogels van ijzer, lood of steen gevaar-

lijke dingen zijn, en dat gevulde, holle kogels, granaten en bommen bijzonder gevaarlijk waren, daar zij niet slechts in het vliegen, maar ook nog lang na het nedervallen verderf aanbragten, door kogels, stukken en splinters ijzer vernielend in het rond te werpen; zij wist ook, dat het eenigst verdedigingsmiddel tegen zulk eene verschrikkelijke uitbarsting was, zich dadelijk op den grond te werpen. Aan deze kennis en den nadruk, die het lot des koopmans daaraan bijzette, was het te danken, dat Jacoba ditmaal, zonder op het aanwezige stof acht te slaan, zich bij het eerste geluid van een vallenden kogel op eene trede van den trap had geworpen en zoo klein mogelijk was ineen gekrompen. Gedurende den eersten halven dag zoude geene menschelijke magt haar van daar hebben gedreven, want bij elke dreuning van den trap vermeerderde haar angst; maar Aleida liet haar den kogel zien en het gelukte haar met moeite, haar van zijne onschadelijkheid te overtuigen. Nadat hij eenigen tijd in een emmer water had gelegen, zonder te sissen of te ontploffen, stond Jacoba van hare ligplaats op, met niet weinig trots over het doorgestaan gevaar. Zij vond het zeer natuurlijk, dat Aleida gedurende dien tijd in dezelfde houding gebleven was, en slechts eene grove berisping over hare waaghalzerij en een gestreng verbod om weder den trap te betreden, was het gevolg van het gebeurde.

Toen Willekens naar het stadhuis ging, waar hij den kommandant Jan van der Does dacht te zullen vinden, werd juist een Spaansch officier, met een blinddoek voorzien, derwaarts gevoerd. De stedelingen, van den korten wapenstilstand gebruik willende maken om zonder gevaar het zonlicht te genieten, slopen uit hunne kelders te voorschijn. Wankelende grijsaards, vrouwen met hare kinderen, kreupelen en zieken gingen op de straten rond. Het gebrek aan voedsel, dat zich elken dag meer deed gevoelen, had de kleur van hunne wangen geroofd, zelfs vele der gewapenden waren op het punt om voor dien vreeselijken vijand te bezwijken. Van der Does kwam juist van de wallen en trad door de menigte henen, toen Willekens bij het stadhuis was gekomen. Het luid geroep: „Oranje boven! Leven de geuzen! Weg met den Spanjaard!” dat uit duizend monden door de straat galmde, konde den afgevaardigde genoegzaam doen hooren,

dat de moed en standvastigheid der bevolking nog ongeschokt waren gebleven.

„Heer van der Does," zeide Willekens op den kommandant toetredende, „ik wenschte u onder vier oogen te spreken."

„Waarom onder vier oogen?" vroeg van der Does, „ik ben niet gezind voorslagen te hooren, die niet allen hooren mogen."

„Wat ik heb mede te deelen is niet geschikt voor het publiek. Maar indien ik iets zeg, dat u mishaagt, dan kunt gij mij later straffen."

„Welaan dan," antwoordde van der Does, „maar ik moet eerst dezen Spanjaard afvaardigen; want wat mij wordt medegedeeld, het kan niets in mijn besluit veranderen."

Zij begaven zich naar het stadhuis.

De Spaansche officier bragt de vordering van zijnen veldheer Valdez over, dat de stad zich op dragelijke voorwaarden zoude overgeven.

„Men kent uwe voorwaarden," antwoordde de burgemeester van der Werf, „en Haarlem en Naarden kunnen getuigen, hoe zij gehouden worden."

Een kostelijk banket, waarop de afgevaardigde op het stadhuis naar de zeden des tijds onthaald werd, scheen van overvloed in de stad te getuigen.

Na afloop daarvan werd de Spanjaard met een afwijzend antwoord weg geleid, en Willekens bekwam het verlangde gehoor.

„Het plan, dat gij mij voorlegt," antwoordde de kommandant, nadat de smid eene wijle ijverig gesproken had, „doet uw verstand eer aan, en stemt met de vroeger mij medegedeelde bedoelingen van den prins overeen. De voorzigtigheid, die gij bij de opening van uw plan in acht neemt, overtuigt mij, dat ik met een kloek en bezonnen man te doen heb, en maakt het mij tot een pligt rondborstig tot u te spreken. De uitvoering van uwen voorslag is met het grootst gevaar voor het geheele land verbonden. Het gevolg is onzeker, en een ongehoord verlies buiten twijfel; maar ik wil ook niet verhelen; dat wij tot het uiterste gebragt zijn, dat slechts het uiterste ons redden kan. Beter voor Leyden dat het in den vloed wegzinke, dan dat het in Spaansche handen valle."

Peinzend wandelde hij een paar malen de kamer op en neder en ging toen voort: „Van hieruit kan niets geschieden. De weinige toegangen der stad zijn met schansen gesloten. Reeds is de twee en zestigste opgeworpen. Ons leger is sedert het ongeluk op de Mookerheide te zwak om veel te ondernemen. Ik zie geene andere redding, en ik twijfel niet of de staten zouden hunne toestemming geven, als de prins den geheelen omvang van den nood kende, waarin Leyden verkeert. Ik heb met de stadsregering reeds overlegd, om zijne excellentie daarvan te onderrigten; maar wij hebben nog geene mogelijkheid daartoe gevonden; van algemeene seinen mogen wij ons niet bedienen, de burgers worden daardoor ontmoedigd, de vijand in zijn overmoed gesterkt, en voor een bode is er slechts één weg, een hoogst gevaarlijke, die niet ligt iemand zal wagen te betreden."

„Ik ben de man niet," antwoordde Willekens, „die halfweg blijft staan, als de weg slechts eenigzins begaanbaar is. Noem hem mij derhalve."

„Te land is er geene kans; maar ik weet, gij zijt een voortreffelijk duiker. Wilt gij het wagen den Rijn over te zwemmen, dan is het mogelijk dat gij den oever bereikt en veilig ter bestemder plaatse komt."

„Ik wil het wagen," zeide Willekens vast besloten.

„Braaf zoo!" antwoordde van der Does; „ik zal uw voorslag burgemeester en raden mededeelen."

Dit geschiedde. Gretig werd het aanbod aangenomen, en Willekens ontving een ijzeren ring met cijferteekens, als bewijs zijner zending bij den prins.

Na de terugkomst van den parlementair was het vijandelijk vuur met vernieuwde hevigheid geopend en uit de stad slechts matig beantwoord geworden; met het invallen der schemering echter verhief zich van de wallen een vreeselijk schieten, onder welks begunstiging een uitval tegen Leyderdorp gedaan werd. Terwijl hierdoor de opmerkzaamheid der Spanjaarden naar de landzijde werd getrokken, gingen van der Does en Willekens, geheel in mantels gehuld, naar den Rijnoever. Hier maakte de kommandant zich aan de schildwacht bekend, en zijn wenk verwijderde elken getuige, opdat verraad onmogelijk werde. Een zeil was over de borstwering geworpen en bevestigd, Willekens liet den mantel

vallen, klauterde, slechts in een linnen buis en broek gehuld, omhoog, en bleef toen, om niet van de vijandelijke wachtposten bemerkt te worden, een oogenblik uitgestrekt liggen; maar toen weder eenige geschutsalvo's bulderden, zakte hij langs het zeil af in den stroom. De kommandant wendde zich naar de stad, om de vijanden van de tegenovergestelde zijde nog meer te verontrusten.

De oude Rijn bedekte den koenen duikelaar met zijne golven, en deze kwam, meestal onder water zwemmende, de vijandelijke oeverwachten voorbij tot aan het wachtschip, waar echter het grootste gevaar hem bedreigde. De stroom was hier smaller en ondieper. Willekens overlegde of hij het wagen zoude, het schip voorbij te waden, of dat het raadzamer was zijn weg te land te vervolgen. De vrees om in de duinen op patrouilles te stooten, deed hem tot het eerste besluiten, en voorzigtig voortsluipend, kwam hij tot aan den keten, waaraan het schip voor anker lag. Twee arkebusiers wandelden als schildwachten op het dek heen en weder, de overige bemanning scheen in het ruim te slapen. De eene schildwacht bemerkte de graauwe gestalte, bleef staan en deed zijn „werda!" hooren. Willekens antwoordde niet en drukte zich in het riet op de watervlakte neder. „Wat is het, kamerraad?" vroeg de andere krijgsman. — „Ik kan het niet onderscheiden. Het woelt daar ginds in het riet. Zoude het een Hollandsche geus zijn? — „Zijt gij dwaas? Zoude er een alleen komen om het schip, dat met een half vendel soldaten bemand is, te overrompelen? Het zal eene meeuw geweest zijn of hoogstens een verdwaalde zeehond."

Willekens plaste een weinig en maakte het vereischte geluid om hen in den opgevatten waan te versterken. Toen waadde hij gebukt en langzaam voort. Die hem had aangeroepen maakte aanstalte om te schieten en blies op de lont. „Wat wilt gij?" vroeg de ander.

„Het moge een onschuldige zeehond of een kettersche landhond zijn, ik wil op hem losbranden. Als het een zeehond is kan zijn vel mij dienstig zijn tot een paar waterlaarsen, die men wel noodig heeft in dit moerassig land."

„Zoo?" zeide de ander, en hield de hand van zijnen makker terug. „Men kan wel zien, dat gij een jonge kwant zijt, die nog nooit op een buitenpost hebt gestaan en daarom nog

meent dat uw roer bestemd is om op vogels te schieten. Wilt gij den geheelen voorpostenketen in allarm brengen, om den wil van zulk een dier? Laat den zeehond zijn vel en bewaar uw eigen huid, die tamelijk gezweept zal worden door den provoost, als gij mijnen raad niet volgt."

De waarschuwing hielp. De jonge busschieter nam het reeds aangelegde roer weder op en verloor zijnen buit uit het oog.

Met blijdschap en een gevoel van hartelijke dankbaarheid begroette Willekens de zee, welker golfslag hem als eene aangename muziek in de ooren klonk. Hij wendde zich, langs het strand voortgaande, naar de zijde van Katwijk, zoekende naar eene visschersboot, om daarmede een Hollandschen kruiser te bereiken. De nabijheid der duinen, waarin vijandelijke soldaten konden verborgen zijn, drong hem nog altijd tot omzigtigheid, te meer daar de duisternis hem belette van zich af te kunnen zien. Met hevigen schrik hoorde Willekens voor zich een schril fluiten, dat achter hem op gelijke wijze werd beantwoord en waarop van alle zijden gewapenden naderen. Hij snelde in zee, om zich aan hare bescherming toe te vertrouwen; maar het was op deze plaats zeer ver ondiep. De vervolgers omsingelden den vlugteling, bereikten hem en sleepten hem naar het strand. Sabels en pistoolloopen werden op zijne borst gezet, gedempte stemmen geboden stilte en vroegen wie hij was en van waar hij kwam? Welk eene blijde verrassing! Het waren Hollandsche stemmen, en hoewel ook menig koningsgezinde Nederlander onder Spaansche vaandels streed, was toch van landslieden eer verschooning te hopen dan van bloeddorstige vreemdelingen.

„Een burger uit Leyden," antwoordde Willekens.

„Vergis u niet," zeide eene ruwe stem, die doordat zij onderdrukt werd des te onaangenamer klonk. „In Leyden spreken zij het Hollandsch beter uit dan gij, kameraad. Voor zulk eene leugen hadt gij u een gladder tong moeten aanschaffen. Hij schijnt uit Munsterland te komen, daar spreekt men aan de grenzen zulk Hollandsch. Het is welligt een Duitsche soldenier van den overste Freundsberg. Waarom zijt gij hier gekomen om gehangen te worden?

„Ik ben geen Duitscher, maar wel een Gelderschman van

de Munstersche grenzen, doch sedert eenigen tijd inwoner van Leyden, waaruit ik ben ontvlugt."

„Zoo" — grijnsde de ondervrager. — „Nu klinkt uw tongval weder als van een Spanjaard. Zijt gij welligt ook een neef van onzen genadigen hertog, zooals de krijgsbouwmeester don Alvarez Pacheco, dien ik vóór twee jaren te Vlissingen liet opknoopen?"

„Als gij, zooals ik daaruit moet afleiden, de admiraal onzer watergeuzen, heer Willem Blois van Treslong zijt, zoo verzoek ik u mij spoedig naar uw schip te brengen. Tot het voetenspoelen, zooals gij met uwe gevangenen gewoon zijt, is de zee hier niet diep genoeg, en acht gij mij zoo voornaam om een strik aan mij te besteden, dan weet gij wel dat op de kale duinen heinde en ver geen boom te vinden is — zoodat gij mij wel bewaren moet voor uwe ra."

„Gij bevalt mij, gij zijt een even moedige als stevige knaap," zeide Treslong — „en daar ik in elk geval door u van Leyden vernemen kan wat ik weten wil en juist om dat te ontdekken aan land ben gekomen, zoo zult gij uitstel hebben. Als gij evenwel gelogen hebt, dan krijgt gij morgen bij het opgaan der zon een voetbad, en als dan het water kouder is dan nu, moet gij mij de schuld niet geven. En nu, kom!"

Zij gingen een eind in zee, toen gaf Treslong een teeken, eene boot roeide naar hen toe en bragt hen allen op het schip.

Hier, waar Willekens door geen twijfel omtrent den persoon in wiens magt hij was meer weerhouden werd, gelukte het hem spoedig, den bevelhebber van de waarheid en belangrijkheid zijner verklaringen te overtuigen.

Dadelijk werd door drie opgeworpen lichtkogels aan de regering van Leyden de gelukkige aankomst van den bode gemeld, in plaats van gehangen te worden, werd hij nu met oplettendheid verpleegd, en, nadat hij van de vermoeijende avonturen van den nacht had uitgerust, voerde een snelzeilende boot hem naar den Briel, waar de prins zich op dat oogenblik bevond.

Lang en nadenkend beschouwde Oranje den ijzeren ring van den bode en hoorde naar diens berigten en voorslagen. Een paar dagen later had de prins — die zich naar Delft had begeven — beraadslaagd met de Staten. Daarop volgden

de bevelen des prinsen naar alle kusten, en spoedig vereenigden zich de Hollandsche en Zeeuwsche schepen te Rotterdam. Vele waren gewapend, andere namen troepen aan boord of werden met krijgs- en mondbehoeften beladen. Het gerucht sprak van eene lading om Leyden te ontzetten, en noemde nu de zeekust, dan den oever van de Lek als het punt der ontscheping. — Maar het is tijd dat wij naar Leyden terug keeren.

Toen Willekens des avonds niet in het huis van den koopman terug kwam en ook den volgenden dag uitbleef, werd Aleida zeer ongerust, dat hare woorden hem tot een waagstuk gedreven hadden, waarbij hij zoude omgekomen zijn. Van der Maas en Jacoba betreurden in den beginne den jongen man, dien zij als omgekomen beschouwden; toen echter zekere tijding kwam, dat Willekens noch bij dien uitval, noch bij een later gevecht geweest was, toen werd hij hun eenigzins verdacht, en zij meenden, dat hij zich door de vlugt aan de gevaren van zijne nieuwe woonplaats zoude onttrokken hebben. IJverig verdedigde Aleida zijne trouw tegen zulk een smaad en hare slecht verborgen onrust, hare luid uitgesproken bezorgdheid verrieden duidelijk hare liefde. Daarover werd haar menig klein verwijt door haar vader, menig heviger door de tante gedaan. Van der Maas echter dacht spoedig anders, toen hij weder genoeg hersteld was om te kunnen uitgaan en door zijne nasporingen zooveel vernam, dat van der Does meer van den vermisten wist en met de grootste achting aan hem dacht. Hij vroeg in zijn hart den beleedigde om vergeving, en was opregt genoeg zijne dochter met de gedane ontdekking te verblijden.

Verscheidene dagen verliepen. De hongersnood in de stad bereikte eene vreeselijke hoogte. Vergeefs deelden zij, die ruimer voorraad bezaten, van hunnen voorraad mede, vergeefs werden de levensmiddelen zuinig bespaard, het gebrek werd volslagen hongersnood. Het gewone voedsel was bijna overal opgeteerd. Alles wat slechts eetbaar was, werd verslonden. De bladen en de schors der boomen, zelfs dierenhuiden werden gretig verslonden, honden- en kattenvleesch was eene lekkernij, en paardenvleesch werd nog slechts bij de aanzienlijken gevonden.

Van der Maas had eerst van zijnen voorraad medegedeeld aan de behoeftigste buurlieden, maar thans was het gebrek ook in zijne woning binnen gedrongen. Reeds was zijn paard, dat hij voor kleine handelsreizen op stal had, geslagt en grootendeels verteerd. De krachtige man en zijne huisgenooten zagen er weldra bleek, vermagerd uit, gelijk al hunne stadgenooten, en de droeve vertwijfeling, die overal in de huizen en op de straten heerschte, begon ook in hun gezin zich te vertoonen, zoodat Jacoba zelfs geen lust meer had in poetsen en schuren, en slechts onophoudelijk klaagde over de zondige halstarrigheid, waarmede men zich nog tegen den vijand bleef verzetten. Ook Aleida had den blos der wangen verloren, en zag er verzwakt uit. In stil nadenken verzonken, sprak zij weinig, maar meermalen zag men haar in stilte bidden.

Eens op een morgen toen van der Maas van den wal terug keerde, trad hij met sneller schreden, dan de ligchaamskrachten schenen toe te laten, de kelderkeuken binnen, en zeide met eene uitdrukking van hoop op het gelaat: „Er moet iets bijzonders aan de hand zijn. De prins verlaat ons niet in onzen nood. Er steken vlaggen op de torens van Delft, en men hoort signaalschoten aan die zijde. Voor de eerste maal sedert vele weken waren Jacoba en hare nicht van dezelfde meening, en smeekten eenstemmig den Heer om de zegepraal over de vijanden.

Met een weinig meerder hoop op eene mogelijke redding legde men zich dien avond ter ruste, maar nog vóór het opgaan der zon riep het tromgeroffel de geheele gewapende burgerij naar de wallen. Met ontroering zag men daar het water in de grachten sterk vallen en daardoor den weg tot eene bestorming voor den vijand nog meer geopend. Met donkeren blik ging de onverschrokken van der Does door de vestingwerken, zijne bevelen uitdeelende, troostende en bemoedigende.

„De prins," liet hij bekend maken, „heeft den Rijndijk en den Maasdijk doorgestoken, om ons te redden; de noordoostenwind echter drukt den vloed terug, en daar de stad hooger ligt dan Delfsland en Schieland, van waar het water komen moet, is onze hoop alleen op een westenwind gevestigd. Maar volharden wij nog een korten tijd. Wat ons lot is, erger dan

in handen der Spanjaarden te vallen, kan het niet zijn. De Almagtige kan den wind doen keeren en ons nog verlossen.

Wel begon het water de volgende dagen te wassen, en eenigen tijd daarna vertoonde zich de Zeeuwsche en Hollandsche vloot in het Zoutemeersche meer en kondigde door het geschut aan de belegerden hare nadering aan; wel verwekte dit in de stad in het eerste oogenblik eene groote blijdschap: maar toen de wind ongunstig bleef, en de hongersnood met elken dag vreeselijker werd, en de pest vele ten grave sleepte, zonken de ongelukkige Leydenaars weer in hunne vertwijfeling terug, en zag elk den ondergang der stad te gemoet.

Indien Valdez in dezen toestand der belegerden eene bestorming had ondernomen, zoude Leyden gewis in zijne handen zijn gevallen; maar hij deed dit niet, omdat hij, zoo als sommige verhalen, daarvan weerhouden werd door de tranen zijner minnares Magdalena Moons in den Haag, die bekommerd was over hare familiebetrekkingen te Leyden; terwijl hij ook verwachten kon dat de stad zich binnen eenige dagen moest overgeven.

Binnen Leyden verkeerde men in doodelijken angst, daar men, ook als men zich overgaf, het ergste van de Spanjaarden moest verwachten; want hunne onmenschelijkheid was bekend en hunne woede door verbittering over den langen tegenstand verhoogd, zoude niet minder dan te Haarlem zich koelen in het bloed der overwonnenen.

De eerste blikken der belegerden, als zij 's morgens opstonden en hunne laatste als het donker werd, waren naar de windwijzers gerigt. Hunne minste beweging werd door Leydens geheele bevolking gevoeld, maar door niemand meer dan door Aleida. Zij twijfelde niet meer aan de daad van haren vriend, dagelijks ging zij naar de kamer, waar zij hem het laatst gesproken had, verdiepte zich in de herinnering en zag naar het zuidwesten, waar zij vermoedde, dat hij zich heen had begeven. Geene waarschuwing hield haar terug; het vijandelijk geschut bulderde onophoudelijk, nu en dan suisden kogels door de straat, maar zij sloeg daar geen acht op. Zoo stond zij op een morgen weder in de kamer, toen een windstroom het venster open stiet en haar de lokken om het hoofd deed waaijen. Zij zag naar buiten: de

Spaansche vaandels op de schansen fladderden in de morgenlucht en de kruiddamp trok naar de stad, als wilde hij ze aan de oogen der schepelingen onttrekken. Met een luiden blijden uitroep: „Noordwesten wind!" die door het geheele huis konde gehoord worden, snelde zij de trappen af.

Reeds was het levendig op de anders ledige straten. De naderende redding klonk van mond tot mond door de stad. Aan gevaar werd in de algemeene vreugde niet meer gedacht. Van der Maas ging naar den wal, Jacoba waagde zich voor de eerste maal digt bij de kelderdeur en Aleida klom weer naar hare wachtkamer.

Zij zag hier hoe het water rees en weldra de golven spoelden over het omgelegen land tot aan den rand der duinen, die als eene smalle landtong het nieuwe binnenmeer scheidden van den oceaan. Spoedig verdwenen de kleine rieten daken der landbewoners in de verte, en de daken en gevels der groote boerenhoeven en der landhuizen wezen nog de plaatsen der gebouwen aan; slechts Delft lag, beschermd door sterke wallen en gesloten sluizen, met zijne trotsche torens als een geankerd gallioen in den vloed. Deze rees hooger en hooger, en bevochtigde weldra de kroonen van honderdjarige eiken. Witte zeilen werden door de takken zigtbaar, want de Hollandsche en Zeeuwsche reddingsvloten naderden. Platboomde vaartuigen, met kanonnen gewapend, wezen aan de oorlogsschepen het vaarwater, en hunne kogels huppelden over de watervlakte, aan de Spanjaarden de onwelkome tijding brengende van de komst der watergeuzen. In het leger heerschte eene wilde verwarring. Door het water uit de lagere werken gedreven, vlugtten de Spanjaarden naar de hoogere hoofdschansen. Hunne kanonnen werden wel van de stad afgekeerd en naar den gevaarlijker vijand gewend, maar de volle lagen der schepen bragten ze spoedig tot zwijgen, en toen nu ook van de wallen het geschut op nieuw begon te bulderen, en de uitvallende Leydenaars den terugtogt dreigden af te snijden, zochten de Spanjaards hun heil in eene verwarde vlugt naar de dijken, hetgeen hun niet zonder groot verlies gelukte. Een luid aanhoudend vreugdegejuich en het luiden van alle klokken begroette de eerste schepen.

„Men scheen," zegt Hooft, „van den dood verrezen, en

met reppen en roeren het verzuimen van levensbeweging in te halen, zoo woelde en krioelde het door straten en stegen, inzonderheid aan de Vlietbrug, waar de voorraadschepen ter stad inschoten; het uitgehongerd volk boorde den oever, en overwelfde de vaart met het uitsteken van schouderen, armen en handen, om te bereiken, te vangen, te grabbelen het brood, den haring, de kaas en andere spijzen, die men den uitgevasten van de schepen aanreikte of toewierp; sommigen sprongen tot den hals in het water of zwommen de schepen aan boord, en liepen druipend nat, met hetgeen zij bekomen hadden, juichende naar hunne woningen, om hunne zieke en verhongerde huisgenooten te verkwikken. De gansche stad daverde van het geroep: „Leyden, Leyden is ontzet! God zij lof in eeuwigheid!"

„Tot die redding heeft hij het zijne bijgedragen, hij heeft woord gehouden!" dacht Aleida; in een vurig gebed gaf zij aan hare dankbaarheid lucht, en toen herhaalde zij bij zich zelven hare belofte van trouw aan haren geliefde. Met onafgewende blikken staarde zij naar de naderende schepen. Elke groote mannengestalte op het dek, elke groetende of wuivende schepeling op een mastboom scheen haar Willekens te zijn, en zij konde zich niet losrukken van zijnen aanblik.

Tante Jacoba was intusschen ook uit hare kasemat te voorschijn gekomen en had een vlugtigen blik op de met volk gevulde straat geworpen; maar haar hart trok haar naar het bovengedeelte der woning, hoewel zij beefde bij de gedachte aan den toestand, waarin zij het vinden zoude. Met een bezem in de hand klom zij, niet zonder eene ligte huivering te onderdrukken, den trap op, waar zij onlangs het springen van den falkonetkogel had afgewacht, naar de pronkkamer. De eerste streken van haren scepter troffen eenige ongelukkige spinnen, die zich zonder vrees voor de Spaansche schoten, huiselijk hadden ingerigt, en nu werden verdreven. Maar hoe handen te vinden om alles te gelijk te doen? Op eenige plaatsen lag het stof vrij dik op den vloer, ook de meubels waren met eene laag stof bedekt. Door de vensters schenen de kleuren van den regenboog en een groene aanslag had zich op het ijzerwerk gezet, terwijl de spiegel in zijne met vliegenvlekken bedekte oppervlakte dit verschrik-

kelijk tafereel verdubbelde. Te vergeefs klonk Jacoba's wat verzwakte stem door het huis. Aleida dacht aan liefelijker dingen, en de overige bewoonsters waren op de straat om iets van de aangekomen spijs te halen. Wanhopig stond de zindelijke huishoudster in het midden der kamer over den kop van den ragebol gebogen, en overlegde waar zij het eerst zou beginnen. Verdiept in hare zorgen, hoorde zij niet dat de deur open ging, en maakte eene beweging van schrik toen de heer van der Maas plotseling met een statigen vreemdeling voor haar stond.

Hij was gekleed in een wambuis van fijn donkerblaauw laken met hemelsblaauwe zijde afgezet. Aan een oranjesjerp, met gouden franjes omzoomd, hing het sierlijk zwaard. Een gouden keten hing om den hals en was strak getrokken door een grooten eerepenning, die aan het einde op de borst hing. De linkerhand rustte op den blanken knop van het zwaard, in de regter hield hij den hoed met veren, waarmede hij beleefd groette.

Jacoba zoude veel gegeven hebben voor een sluijer van spinnewebben, als deze haar onzigtbaar had kunnen maken. De blinkende prachtige gestalte in hare verwaarloosde kamer was reeds eene vreeselijke verschijning, en verpletterend was de ontdekking dat Willekens, de hoefsmid, in dit prachtige omhulsel verborgen was. Sprakeloos hoorde zij zijnen vriendelijken groet aan, de lofspraak haars broeders over zijne daden, en eerst toen deze haar verontschuldigd had, vond zij adem voor eenige beleefde gezegden, die beleefder werden naar mate het eene stuk van zijn gewaad haar al fijner toescheen dan het andere.

De stem des geliefden was door Aleida in de bovenverdieping vernomen geworden, en te midden van het gesprek ijlde Aleida de kamer in, en viel in Willekens geopende armen.

Met verlegen houding zagen van der Maas en Jacoba deze overvloeijing van eene ongewenschte liefde. De beleedigde trots des vaders worstelde met den eerbied voor een man, die des prinsen eereketen op de borst droeg, wien de kommandant van der Does zelf met eene omarming had verwelkomd, en ook Jacoba schroomde evenzeer een sierlijk gekleed heer onbeleefde woorden te zeggen als tegen Aleida uit te varen, in tegenwoordigheid van zulk een beschermer. Dit

tooneel zoude welligt nog langer geduurd hebben — want de hoofdpersonen waren volstrekt niet geneigd, zoo spoedig weder te scheiden — als zich niet klossende schreden in den gang hadden doen hooren, en een forsch openrukken der deur eene nieuwe verwikkeling had veroorzaakt.

Er trad een klein, maar gezet man binnen met een houten been, het andere stak in eene groote waterlaars. Over den lederen kolder kruisten zich twee bandeliers, aan het eene waarvan een breed mes, en aan het andere een trompeton (1) hing. Het gelaat was bijna geheel bedekt door een ruwen baard, en op het hoofd rustte een spitse hoed, welks opgeslagen rand door eene groote zilveren halve maan werd vastgehouden. Hierop stond in metalen letters het omschrift: „*Liever Turksch dan Paapsch.*" Een bedelzak hing over den schouder, en voltooide het beeld van den watergeus.

Bij het binnentreden dezer gestalte maakte Aleida zich blozend van haren vriend los; maar niet zoo snel dat de vertrouwelijke houding den woesten vreemdeling zoude zijn ontgaan.

„Hangmatten neer!" riep hij, en greep na dezen aanvalskreet naar het mes. „Wat hebt gij gladgestreken en gelikte landkater, met mijne bruid te doen? En gij, mijnheer van der Maas, houdt gij zoo het mij gegeven woord?"

„Mijn God!" riep deze hem herkennende uit — „gij zijt Willem."

„Willem?" schreeuwde Jacoba op den toon van hevigen schrik.

„Niemand anders dan neef Willem Oudenbosch en gij schijnt mij niet gaarne te herkennen, omdat ik wat onttakeld ben daar mijn been hier in de zeeëngte bij Cadix, en deze vingers — hij liet de verminkte linkerhand zien — in de Schelde liggen. O, jé, al deug ik niet meer op de dansvloer, op de verschansing gaat het nog lustig, en ben ik maar eerst boord aan boord met den vijand, dan gelukt mij den entersprong altijd. Wankelt uw woord omdat ik niet meer op twee beenen staan kan, en mogen zulke gladde zijden kousen een eerlijken éénbeen den rang betwisten?"

(1) Een trompeton is een soort van karabijn met een trompetvormigen mond, waaruit men verscheidenene kogels te gelijk kan schieten, en werd voornamelijk op de schepen gebruikt.

Aleida reikte hem de hand. „Wees welkom, lieve neef," — zeide zij met vriendelijken ernst — „en wees voortaan minder haastig om mijn vader van ontrouw aan zijn woord te beschuldigen, waaraan hij onschuldig is."

„En als gij, zooals uwe woorden bewijzen, dapper voor onze zaak hebt gestreden," zeide van der Maas, „dan zult gij dezen man uwe achting niet ontzeggen, daar hij te water en te lande zich een held heeft betoond."

Willem beschouwde zijn mededinger naauwkeuriger, en nam toen den hoed af.

„Ik ken u wel, mijnheer Willekens, ik zag u bij den prins, toen deze de zee- en landkapiteins bevel gaf tot het doorsteken der dijken, en tegen ons roemde op uwen heldenmoed, waarmede gij uit de stad tot ons waart gekomen. Vergeef mijne barsche woorden, waarmede ik u begroette, en ik hoop dat wij vrienden zullen worden."

„Daarover," zeide Willekens, „zal nog meer moeten gesproken worden. Maar vooraf, mijnheer van der Maas, moet ik u verschooning vragen voor dit vreemde tooneel, dat door mijne en Aleida's haastigheid is veroorzaakt. De drang des tijds zal het wel verontschuldigen als ik nu eerst mijn aanzoek om de hand uwer dochter bij u en bij u, geëerde jonkvrouw Jacoba, inbrenge."

„Dat u eene windhoos hale!" riep Willem uit; „hij vraagt in mijne tegenwoordigheid om mijne bruid, en zoude, geloof ik, in staat zijn zich met mijne vrouw te laten trouwen. Denkt gij mij te verdringen, mijnheer Willekens?"

„Daarvan kan tusschen mannen van eer geene sprake zijn," zeide Willekens, „het bezit, dat wij wenschen, hangt niet van onze daden, niet van ons zwaard af. De keuze der daartoe geregtigden moet beslissen, en ik verlang slechts mijne plaats bij de voorstelling."

„Dat is verstandig en mannelijk gesproken," zeide Willem, terwijl hij de hand zijns mededingers nam en hem aan zijne zijde trok.

„Daar, stelt u naast mij, al is dit niet bijzonder voordeelig voor mijn wrak en versleten takelwerk. Nu, mijnheer van der Maas."

„Aleida is reeds verloofd," antwoordde de vader bedaard.

„Mijnheer Willekens, wil het ijzer smeden, terwijl het heet

is," zeide Jacoba, „maar wij hebben ons woord gegeven." Het toevallig gebezigde spreekwoord riep in haar den vroegeren afkeer van de smederij, welke door Willekens uiterlijk was verdrongen, weer te voorschijn; al geleek haar beschermeling niet meer op zijn voormalig beeld, dit was slechts eene bijzaak, en zij vroeg hem dan ook vertrouwelijk: „Gij blijft toch bij ons, en gaat weêr in uwen winkel?"

„Wat!" zeide Willem lagchend — „ik zoude mij weêr in mijn dompigen winkel opsluiten en rolletjes zijde losmaken in plaats van de touwen? Zotheid. Ik verkoop de geheele bonte kraam en dan weêr in zee! Als men het schommelen onder den vrijen hemel eenmaal gewoon is, kan men niet terugkeeren op het vervelende land. — Gij beide houdt dus jegens mij uw woord, en gij Aleida?"

„En ik," antwoordde zij vastberaden, „geef u het mijne in eeuwigheid niet."

Een stralende blik van Willekens dankte haar, en deed haar den ernstigen blik haar vaders en den nijdigen van de tante voorbij zien.

„Heel goed," zeide Willem. „Het doet mij pleizier dat gij alle drie blijft spreken als vroeger. Dat is braaf. Ik evenwel, ben ook braaf, al blijf ik niet spreken als vroeger. Bekijk mij nog eens, vader van der Maas, en zeg mij dan of dit overschot van een man nog wel deugt voor een deftig echtgenoot. De vinger, waar de trouwring aan moet, is weg, en om de wieg te schommelen ontbreekt mij het eene been."

„Gij ontslaat mij dus van mijn woord?" vroeg van der Maas half ontevreden, half verheugd.

„Kapiteĩn Willem Oudenbosch geeft niets terug wat hij eenmaal heeft. Aleida is mij beloofd, Aleida moet mijn eigendom zijn; maar niet mijn eigenzinnig snippig nichtje daar, maar uw gehoorzaam schip van dien naam, dat ik de eer heb te kommanderen. Hier — hij wierp den bedelzak met een smak op de tafel zoodat de doubloenen er uit rolden — hier zijn de prijsgelden, die mijnen heer patroon toekomen, en als gij wilt, laat ik morgen nog zulk een bedelzak vol hierheen brengen als koopprijs. Gij, mijnheer Willekens, vergun mij, dat ik uw liefje dezen ketting vereer. Hij is gedragen door Don Crysostomo d'Amparias, en mij dunkt eene geuzenbruid behoeft zich voor dit kleinood niet te schamen.

Het grootste deel mijner bekoorlijke lezeressen zal nu waarschijnlijk vermoeden, dat, na de wegruiming der hinderpalen, welke de beminnenden door hunne vroegere verloving op hunnen weg vonden, dadelijk alles voor hen zal zijn teregt gekomen, en dat ik nu nog slechts van den rijken uitzet, de inrigting der woning en dergelijke dingen iets te berigten heb. Dit is echter zoo niet.

De heer van der Maas liet zich niet lang smeeken om de overdragt zijner toestemming van Oudenbosch op Willekens, maar hij voegde er de voorwaarde bij, dat de halfmoederlijke regten, die zijne zuster op Aleida had, zouden geëerbiedigd worden. Nu wendden zich de beminnenden, door Willem ondersteund, naar Jacoba. Deze, ontstemd door de gebeurtenissen en vooral door Willems terugtreding en herschepping van een net koopman in een woesten zeeman, was niet zeer geneigd, diens bemiddeling gunstig op te nemen, en de kapitein ondervond spoedig dat het gemakkelijker was een Spaanschen driedekker dan de onwillige tante tot overgave te bewegen. Na een langdurig heen en wederspreken, dat Willem met een draaikolk vergeleek, die zich ook in een kring ronddraaide zonder van de plaats te komen, bragt van der Maas zijne zuster eindelijk zoo ver dat zij een eigenlijken grond opgaf voor hare weigering.

„Ik heb niets tegen meester Willekens," zeide Jacoba nu — „ik waardeer hem naar verdiensten, alleen zijn handwerk mishaagt mij. Ik ben overtuigd dat onze Aleida, nadat de bedwelming geweken is, niet gelukkig zijn kan in een huis, dat zoo ver van het model verwijderd moet zijn, dat zij in deze onze woning voor de ongelukkige belegering gezien heeft, en nu spoedig weder zien zal, als er nog borstels, bezems, biksteen en water in Noordholland te vinden zijn. Wil meester Willekens voor altijd afscheid nemen van den blaasbalk en het aanbeeld, dan ben ik om den wil mijner nicht bereid hem met een kapitaaltje te ondersteunen, om eene andere hantering of vrije kunst te beoefenen. Het eerste stuk daarin vervaardigd, voltooit te gelijk den gereed liggenden uitzet, en dan mag het bruiloft zijn." . . .

„Quintin Mesys de tweede," — zeide Willem — „het is jammer dat onze meester Lucas niet meer leeft. Anders kon hij dadelijk bij hem in de leer gaan, en verwen wrijven

met den eereketting om den hals en den degen op zijde. — Of koop mij mijn winkel af, mijnheer Willekens. Gij zult hem goedkoop hebben; hoewel ik niet inzie wat tante Jacoba tegen de smids hebben kan. Ware ik een meisje, geen andere dan een smid zou mijn uitverkorene zijn. Heeft vrouw Venus ook niet een smid tot man, en het ei moet niet wijzer zijn dan de hen."

Willekens viel den spreker in de rede: „Indien gij, geëerde jonkvrouw, het kunstige ijzerwerk te Antwerpen gezien had, waaraan mijn afvallige gildebroeder het harde metaal door de kracht van den hamer in de sierlijkste vormen heeft gebogen, dan zoudt gij met mij betreuren dat hij een handwerk dat hij tot eene kunst had verheven heeft laten varen. Zonder mij hier met eene beoordeeling van den rang der eene kunst boven de andere, ja boven een handwerk in te laten, zoude ik gaarne Aleida's gevoelen vernemen."

„Ik," zeide deze „heb in u den man leeren eeren en liefhebben. Of gij soldaat, koopman, schilder of smid zijt, is mij onverschillig, als gij maar dezelfde blijft."

„Als dit zoo is" — antwoordde Willekens — „dan verzoek ik bedenktijd tot morgen, en noodig u dan te zamen op het middagmaal. Ik misken — voegde hij er zich tot Jacoba wendende bij — geenszins de grootheid van het offer, dat gij brengt, door mijne mindere woning te betreden, en ik zoude het op geenen anderen tijd gewaagd hebben, u daartoe uit te noodigen, morgen echter kan de belegering nog tot verontschuldiging gelden, als alles niet is zooals het zijn moest en in het huis van een smid nimmer worden kan."

De uitnoodiging werd aangenomen en men ging uit elkander. Willem ging naar zijn schip, waarvan hij, in weerwil van allen aandrang, geen nacht verwijderd wilde blijven, Willekens had nog veel te doen, en in het huis van van der Maas werden nog langdurige beraadslagingen gehouden.

De oude heer, dien eene verbindtenis met den geachten, welgestelden Willekens des te meer beviel, hoe meer hij overtuigd werd dat neef Willem zijn schoonzoon niet worden konde, wendde zijnen geheelen invloed aan om van zijne zuster de toestemming te verkrijgen. Hij stelde haar voor, dat Willekens voorzeker spoedig lid van den raad

zoude woreen, dat de prins, de kommandant van der Does en de burgemeester van der Werf hem genegen waren; maar Jacoba bleef hetzelfde opperen, en zeide: „Het is alles goed, als hij maar geen smid was!" en schilderde dan hoe zwart alles in zijn huis moest zijn door rook en damp en kolenstof, zoodat naar hare voorstelling zijne woning wel op eene hel moest gelijken. Aleida vertrouwde haren geliefde en zweeg. „Ik wil niets verder zeggen," — zoo besloot Jacoba de beraadslaging — „morgen, Aleida, zult gij zien, wie gelijk heeft; gij zult zelve oordeelen of het in zulk een huis op den duur is uit te houden. Willekens gevoelt dat zelf en erkent het. Een weinig geduld en gij zult beide de tante danken, dat zij even zoo voorzigtig is als standvastig, en zich niet heeft laten verbidden.

Den volgenden dag toen men zich naar Willeken's huis zoude begeven, was Jacoba feestelijk gekleed en met hare schoonste sieraden getooid, daar zij zich meer dan anders had opgeschikt opdat zij te meer bij de donkere wanden zoude afsteken; daarbij waren een paar stofdoeken niet vergeten. Onderweg onderhield zij hen, die bij haar waren, over hare ongunstige verwachtingen, en hield zich overtuigd dat zij in dat onaanzienlijk berookt huis haar doel wel zoude bereiken. Eindelijk leidde een knecht, die hun te gemoet kwam, hen een vrij aanzienlijk burgerhuis binnen. De glasruiten glinsterenden onberispelijk, de deuren en vensters blonken met een glansrijk vernis, en een kunstig bewerkte schitterend blinkende koperen klopper aan de deur verrastte de spraakzame Jacoba zoodanig, dat zij naauwelijks behoorlijk konde antwoorden, toen Willekens, in een eenvoudig huiskleed te voorschijn kwam en zijne gasten vriendelijk begroette. Willem Oudenbosch was reeds tegenwoordig.

De pronkkamer had wanden van bruin geschilderd eiken beschotwerk, eene notenboomhouten niet minder blinkende tafel stond in het midden, en sierlijke stoelen met zachte kussens gevuld, langs de wanden; op den fraai geruiten vloer van witte en grijze marmersteenen was geen smetje te bespeuren. Het geheel liet niets te wenschen over.

Terwijl de tafel met een hagelwit laken, en schoone porseleinen schotels en borden werd gedekt, liet Jacoba hare blikken op de jagt gaan, zooveel en zoover zij maar konden,

opdat zij hare voorspellingen mogt regtvaardigen, maar moest ze telkens verootmoedigd afwenden, want Aleida's oogen volgden hare blikken, en zoo dikwijls de tante weder eene plaats had onderzocht, zonder een vlekje of stofje te vinden, begon de schalksche nicht te spreken over de fijnheid der vasen van chineesch porselein, of over de tafels en stoelen, en zocht een gebrek daaraan te berispen dat niet te vinden was. Wilde Jacoba nu haren roem van huishoudelijke kennis niet op het spel zetten, dan moest zij hare onervaren nicht wel teregt wijzen en de verdediging van den huisheer op zich nemen. Dit was erg. Nog smartelijker was de teleurstelling van al hare verwachtingen, en evenwel zoude dit nog te verdragen zijn geweest, als niet de ongewone glans van alle metalen huisgerei, van de zilveren kan af tot de ijzeren vuurschop toe, alles overtroffen had, wat Jacoba door ingespannen arbeid en een poetsen van vele weken konde te weeg brengen. Voornamelijk wierp een stalen vuurhekje aan den haard in het schijnsel der vlammen schitterende stralen van zich, die tot in Jacoba's hart doordrongen. Toen zij hierbij dacht aan den toestand, waarin Willekens hare pronkkamer gezien had, verloor zij geheel den moed, en hare ter neder geslagen oogen vermeden haren broeder even zorgvuldig als den smid.

Deze scheen zijn triumf niet te bemerken, maar was bezig met bedienen. Hij bewees alle slechts bedenkelijke oplettendheid aan Jacoba en verwaarloosde bijna de geliefde. Van der Maas praatte druk met Willem, en beide lieten zich daarbij de goede spijzen en den uitmuntenden wijn regt wel smaken. Van het eigenlijk doel der bijeenkomst was geene sprake en Jacoba was er verre af van er aan te herinneren.

Na het einde van den maaltijd wendde Oudenbosch zich tot den gastheer. „Uwe kajuit is in orde," zeide hij, „en uw onthaal getuigt van eene goed voorziene proviantkamer; maar als iemand mij op mijn schip bezoekt, moet de gast het zich laten welgevallen, een weinig met mij rond te kruipen tusschen de verdekken, want lang stilzitten kan ik niet. Kom, laat ons uw huis en werkplaats eens zien."

Bij deze woorden viel het Jacoba in, dat de schitterende pronkkamer wel een middel ter verblinding konde zijn;

hoewel de ervaring haar zeide dat eenige uren niet voldoende waren om een vertrek in dien toestand te brengen. Zij had echter weer eenige hoop, en haar vriendelijke blik beloonde haren neef voor zijnen aandrang.

Het bleek echter weldra dat Jacoba eene ijdele hoop had opgevat. Het geheel stemde met de pronkkamer overeen, zelfs de werkplaats droeg sporen van de orde en zindelijkheid, die overal heerschte, en vader van der Maas, die tot hiertoe nog altijd zijne zuster verschoond had, gevoelde zich, door zijn welgevallen in al wat hij zag, gedrongen tot de vraag: Of het in dit huis niet regt geschikt was om te wonen?

Gelijk den vorigen dag bij de monstering van Willekens gewaad, werd Jacoba heden bij de schouwing van het huis steeds vriendelijker en hoffelijker. Zij had ingezien, dat hare bewering ten volle was weerlegd, en gaf zich daarom geheel aan den aangenamen indruk over, dien haar bevredigde poetszin ondervond. Zij scheen alles rondom zich te vergeten, — vertoefde nu bij dit dan bij dat stuk huisraad, en werd niet moede zich in de blanke voorwerpen te spiegelen.

De wandeling was geëindigd, en de gasten dachten in de pronkkamer terug gebragt te zullen worden, toen Willekens hen uitnoodigde om ook zijn voorraadvertrek te gaan zien. Hij leidde hen een donker vertrek binnen, waarin hij dadelijk de vensters opende. Toen fonkelde plotseling het geheele vertrek van een oogverblindenden glans. Wat beteekende bij dit heerlijke licht de schemering van een winkel in lakens en zijde? In de hoeken stonden volledige ridderwapenrustingen, schitterend blank en blaauw. Op het kruis, dat het pantser droeg, rustte de helm en het bijbehoorend schild hing daarover, door kunstig werk versierd. Tusschen deze prachtige stukken hing eene rij gewone schilden, zooals men ze destijds somwijlen nog gebruikte. Aan lange dunne kettings hingen eene menigte hoefijzers in sierlijke arabesken naar beneden. Aan de wanden hingen rekken met vuurroeren en zwaarden, smaakvol geordend, en de Nederlandsche leeuw, met den pijlbundel in de klaauwen, die uit lansspitsen, regte en kromme sabels was zamengesteld, zag van eene verheven plaats naar beneden, alsof hij zijne wapenen beschermde. Op den achtergrond stonden vreedzame ijzeren werktuigen, tot huisgerei behoorende, opgehoopt.

Sprakeloos en met ingehouden adem zag Jacoba in het rond, zelfs Aleida scheen verrast, en de mannen prezen met hunnen bijval het degelijke werk en de smaakvolle ordening. Nadat Willekens zich eene poos in de algemeene tevredenheid verlustigd had, zeide hij: „Wie anders dit vertrek binnen treedt, verlaat het niet zonder een stuk gekocht te hebben; mijne waarde gasten mogen het ook niet ledig verlaten. Veroorloof mij, mijnheer van der Maas, en gij, mijnheer Oudenbosch, u deze zwaarden te schenken, met den hartelijken wensch dat zij nog lang in uwe hand de vijanden van het vaderland mogen bedreigen. U, geëerde jonkvrouw Jacoba, ben ik het dubbel verpligt, want ik herinner mij nog zeer goed de zwarte streep, die mijne met kruid bezoedelde vingers op uw helder damasten tafelkleed hebben gemaakt; opdat ik nu in het vervolg geen dergelijk onheil meer mogen aanrigte, indien gij mij verder toegang verleent, verzoek ik u dit met plaatzilver overdekt tafeltje van mij aan te nemen, waarvan gij zulke vlekken en strepen gemakkelijk kunt wegnemen. Dit pakje papier bevat het schuurmiddel dat ik u beloofde. Als men daarmede wrijft, veranderen de leelijkste roestvlekken in den schoonsten glans. U, mijne geliefde Aleida, zoude ik het liefst alles aanbieden wat ik bezit...."

„Het zeil gewend," riep Willem, „ik bemerk het al. Nu begint het laveren. Verliefden maken gaarne zulke manoeuvres; maar men komt daarmede laat voor anker, en ik vaar liever met volle zeilen. Ik kies voor Aleida, en geef haar onzen wakkeren smid. Leve de geuzenbruid, de aanstaande Aleida Willekens!"

Van der Maas knikte toestemmend met een vragenden blik op Jacoba, die overmeesterd door al het gebeurde, haren brillanten ring van den vinger trok en aan Aleida over reikte, met de zacht gesproken woorden: „Voor uwen verloofde," en de Nederlandsche leeuw blikte op de groep neder.

HET SPAANSCHE MEISJE.

I.

Toen ik in den herfst van het jaar 1854 te Brussel was, bezocht ik des avonds gewoonlijk het „*Café Suisse*," op de

Place de Monnaie, waar men bij een goede kop *mocca* en de Fransche, Engelsche en Duitsche dagbladen ook eenige Hollandsche couranten vond, die ons als goede, lieve bekenden voorkwamen, welke men in den vreemde aantreft, en met wie men over het vaderland keuvelen kan. Ik bekwam echter niet altijd zonder moeite deze nieuwspapieren, want een oud heer van ongeveer zestig jaren, wiens militaire houding, ook buiten den grijzen knevel en het lintje van het legioen van eer, dat hij in het knoopsgat droeg, den voormaligen soldaat verried, had in den regel alle dagbladen, die hij magtig kon worden, voor zich opgehoopt. En terwijl hij met de eene hand het blad, waarin hij las, vasthield, was de andere op de overige couranten uitgestrekt, zoodat er inderdaad wel wat diplomatische bekwaamheid vereischt werd, om den ouden heer een dagblad te ontrooven. Daarbij maakte hij in de keuze der couranten geen onderscheid, en Fransche, Duitsche, Engelsche en Hollandsche bladen lagen vreedzaam naast de Madridsche „*Heraldo*," — wel een bewijs, dat de man eene groote taalkennis bezitten moest. Wie de koffijhuizen in groote steden bezoekt, zal gewis eene dergelijke originaliteit, een dezer „*gazettophagen*," zoo als Cuvier ze noemen zou, gezien hebben.

Daar het toeval wilde, dat de kapitein, — dit was hij, gelijk ik later ervoer — op hetzelfde uur als ik het koffijhuis bezocht, ontstond er eene zonderlinge verhouding, eene soort van bekendheid tusschen ons, die echter deze eigenaardigheid had, dat wij nimmer een woord met elkander wisselden. Eindelijk was — trots onzen bestendigen courantenoorlog — de tegenwoordigheid des eenen eene behoefte voor den anderen geworden. Er lag eene zekere aantrekkingskracht voor ons beiden in deze herhaalde aanvallen van mijne zijde en de hardnekkige verdediging van de zijde der tegenpartij.

Op zekeren dag intusschen, toen de kapitein zijn lederen bundel met den meerschuimen pijpekop vergeten had, werd ons stilzwijgend onderhoud in spraakzaamheid veranderd. Ik bood den kapitein, die in al zijne zakken te vergeefs zocht, en waarvan ik den spijt in zijne oogen las, eene goede manilla aan, die na eenige weigering aangenomen werd. De cigaar werd in zekere mate de vredespijp, want van dat

oogenblik hield de dagbladtwist op, en wij begonnen met elkander een gesprek. Uit die gesprekken ontwaarde ik, dat de oude militair onder Napoleon I gediend, en de veldtogten in Spanje, Duitschland en Rusland mede gemaakt had. Daar hij zich jaren lang in vreemde landen had opgehouden, was door hem ook die gelegenheid gebruikt om de talen aan te leeren.

Oude soldaten zijn, wanneer men hen eerst tot spreken gebragt heeft, in den regel zeer spraakzaam, en ons onderhoud was juist zeer levendig, toen het koffijhuis zich vulde met eene lagchende en opgewekte menigte, die uit het *théatre royal* (tegenover het koffijhuis gelegen, doch in 1855 afgebrand) kwam en daar de Spaansche danseres Pepita de Oliva gezien had. Deze danseres, die toen den roem van den dag uitmaakte, was dien avond voor de eerste maal te Brussel opgetreden, — wat wonder! dat ieder vol bewondering was en de naam der Spaansche op aller lippen zweefde. De stof tot een onderhoud is aanstekend, even als die van zoo menige krankheid, en zoo gebeurde het ook, dat ik den ouden kapitein vraagde, of hij geen lust had, morgen mede naar den schouwburg te gaan en de schoone danseres te bewonderen.

De oude soldaat schudde met het hoofd, blies eene dikke, blaauwe rookwolk in de hoogte en zeide toen: „Als ik nog jong was, zou ik mij dat genoegen niet ontzeggen, maar ik ben reeds te oude grijskop, om mij nog aan dergelijke zaken over te geven en dan," voegde hij er aarzelend en met eene sombere uitdrukking bij: „dan is zij ook eene Spaansche en zoo dikwijls ik eene vrouw van dit volk zie, word ik immer aan eene ongelukkige geschiedenis herinnerd, die mij dagen lang mijne opgeruimdheid bederft."

Men kan denken, dat deze woorden mijne nieuwsgierigheid in hooge mate opwekten en ik verzocht den kapitein om eene nadere verklaring. In den beginne wilde hij daarvan niets weten en scheen zich over dit enkele gezegde reeds te ergeren; doch ik liet niet los en vernam eindelijk de volgende geschiedenis, die ik hier weder vertellen wil, zoo als ik haar op dien avond, nadat ik te huis gekomen was, in mijn dagboek opschreef.

II.

„Het was in het jaar 1809, het derde van den napoleontischen veldtogt op het Pyreneesche schiereiland. De Fransche troepen, aan de oostkust lager aftrekkende, hadden Barcelona genomen en naderden Saragossa, in welke stad de Spaansche generaal Palafox het bevel voerde. Eene sombere, geheimzinnige stilte was over de stad verspreid, die zich met vastberadenheid tot den tegenstand uitrustte. De straten van Saragossa zijn allen, op eene — de hoofdstraat — na, smal, donker en vochtig, dewijl de hooge huizen van gebakken steenen geen zonnestraal naar beneden laten vallen. De eenige *del foso-straat* heeft een vriendelijk en bekoorlijk uitzigt, en schoone smaakvolle huizen, en hier is ook immer de grootste beweging en het levendigst verkeer.

Aan het eene einde dezer straat stond een klein huis van twee verdiepingen, achter welks groene jalouziën men somtijds een schoon bleek meisjeshoofd met donkere, vurige oogen, frissche, roode lippen en gitzwarte lokken kon opmerken. In den laatsten tijd moest dit arme kind veel smart geleden hebben, want als zij aan het venster trad, om hare bloemen te begieten, zag men dikwijls in hare schoone donkere oogen tranen schemeren, en menigmaal zat zij uren lang op dezelfde plaats, het hoofd op de hand geleund, en op één punt starende, als zat zij in diepe gedachten verzonken over het voorwerp van haren kommer.

De oorzaak harer tranen was niet moeijelijk te raden. Dolores Lianares, zoo heette de jonge Spaansche, was, even als toen de meeste Spaansche vrouwen, eene gloeijende patriottische, die de Franschen als onderdrukkers van haar vaderland uit het diepste harer ziel haatte. Maar Dolores was ook meisje, eene Spaansche maagd, met een hart vol gloed en drift, en dit vurige, gloeijende hart had zij geschonken aan een jong officier, don Ramon, die bij een Arragonisch regiment diende. Don Ramon, die voor het uitbreken van den oorlog op de hoogeschool te Salamanca in de regtsgeleerdheid gestudeerd had, was evenwel een hevig vijand der priesters, een vijand der onbeperkte alleenheerschappij, en een aanhanger der vrije rigting, die kort na de Fransche oorlogen zoo magtig in Spanje ontwaakte. Tot zijn ongeluk

was de bevelhebber van zijn regiment, waarbij hij als officier diende, een van die oude, voor het geloof ijverende Spanjaarden, zoo als de tijden van Pizarro en Philips II ze ons teekenen, mannen die op de inblazingen van een monnik duizende van Indianen en ketters konden dooden.

Don Baldomo, dit was de naam des oversten, had spoedig de kettersche gezindheden van zijnen officier leeren kennen en bij eene revue, die hij over het regement hield, verweet hij dit don Ramon openlijk vóór het front zijner kompagnie, en trok, trots Ramon's reeds meermalen bewezen dapperheid, eenige jonge hidalgo's (edellieden) in bevordering voor. Deze laatsten hadden wel eenige blijken van dapperheid en krijgskundige bekwaamheid gegeven, maar toch veel meer van dien onwetenden geloofsijver en eerbiediging van de onbeperkte alleenheerschappij, zoo als de overste zelf bezat.

Don Ramon was buiten zich zelven. Na het einde der revue liet hij zich bij den overste aanmelden, en toen hij toegelaten werd, deed hij hem de bitterste verwijten, vorderde genoegdoening met den degen, en noemde hem, toen hij eene weigering ontving, een eerlooze. De overste liet hem in arrest nemen, en riep wegens overtreding der subordinatie een krijgsraad bijeen. De uitspraak was vooruit te zien; de krijgsraad uit tegenstanders der inzigten van don Ramon bestaande, kon slechts tot „den kogel" veroordeelen. Don Ramon voorkwam dit; met behulp van eenige trouwe soldaten zijner kompagnie ontvlood hij uit de militaire gevangenis en ijlde naar de naaste, door Fransche troepen bezette stad.

Met bloedige handen en voeten en gescheurde kleederen kwam hij in het Fransche hoofdkwartier aan.

„Waar is de kommanderende generaal?" vraagde hij met eene bevende stem aan den eersten soldaat, dien hij ontmoette.

Men bragt hem in diens woning.

„Generaal!" sprak hij, „ik ben Spanjaard, maar ik ben ook man, ik ben soldaat. Men heeft mij als een ellendeling behandeld, mij gekerkerd, en slechts door de vlugt kon ik eene onteerende straf of den kogel ontkomen." En hij vertelde zijn wedervaren.

Het lag toenmaals in de politiek van Napoleon, om jonge

menschen uit goede Spaansche familiën in zijn leger op te nemen.

De generaal rigtte eenige vragen tot den jongen man, die hem van de waarheid zijner woorden overtuigden en aan den avond was don Ramon als adjudant bij den staf ingedeeld.

Wie vermag de smart der arme Dolores te schetsen, toen zij dezen overgang van haren geliefde tot de vijanden van het vaderland vernam? Zij rukte zich de zwarte haren uit het hoofd, wrong de zachte handen en weende dag en nacht van wanhoop. Toen zij eindelijk weder in zooverre tot zich zelve gekomen was, dat zij eenigzins geregeld kon denken, zond zij door een geheimen bode het volgende briefje aan don Ramon:

„Ongelukkige! gij bemint alzoo de vanen van den vreemden onderdrukker meer dan uw vaderland, meer dan Dolores? Gij ijlt in de rijen van hen, die uwe broeders dooden en uwe zusters onteeren! Gij zijt een verrader van uw land, een verrader van onze liefde geworden! Dolores Lianares zal nimmer een man toebehooren, wiens hand zich kleurde met het bloed eens Spanjaards; — vaarwel! God en de heilige jonkvrouw mogen u vergeven en genadig zijn. Ik kan het niet.

DOLORES.

Toen de kapitein zoo ver met zijne vertellingen gekomen was, hield hij een oogenblik op en trok eene oude brieventasch uit den zak, waaruit hij een oud, geel blad papier nam, dat met meerdere kleine bloedvlekken bedekt was. Het bevatte eenige regels in de Spaansche taal en onderaan stond onduidelijk en naauwelijks leesbaar de naam Dolores. Ik beschouwde dit kleine blaadje met zekere, onwillekeurige ontroering en gaf het toen den kapitein terug, die daarop vervolgde:

„Dolores smart werd met den tijd wel wat rustiger en stiller, maar het lijden om den verloren geliefde knaagde des te gevaarlijker aan het hart der arme maagd. Hare bezorgde ouders, die het rozenrood harer wangen zagen verdwijnen en aan wie het niet ontgaan was, dat hare oogen

immer vochtig waren, zonden haar, om haar een weinig afleiding te geven, naar het klooster der heilige Anna in het kleine stedeke G., waar eene tante van Dolores priores was.

Dolores kwam in het klooster aan, maar de koude, vochtige muren konden de herinnering aan Ramon niet uitwisschen en het bidden en zingen der nonnen hare smart niet verminderen.

III.

Het was een schoone, stille Julij-avond, een Spaansche zomeravond met eene zoele warme lucht, een donkerblaauwen hemel en murmelenden golfslag op den vloed, die tusschen de groene oevers doorstroomde. De jasmijn en de vlierboom verspreidden aangename geuren in het rond en zachte, fluisterende koeltjes waaiden door de oude hooge olijfboomen van den kloostertuin, waarin Dolores met hare tante op en neder wandelde. De priores vertelde, om hare nicht afleiding te bezorgen van de aardsche smarten, die haar kwelden, de legenden van den heiligen da Paula en de heilige Bathilda van Frankrijk. Maar Dolores was eene onopmerkzame hoorderes voor de vrome overleveringen; hare gedachten waren verre weg, bij Ramon den verloren geliefde.

Juist begon tante Felicitas ten tweeden male de geschiedenis van den heiligen da Paula te verhalen, toen een doffe, uit de verte aanrollende donder de vertelling afbrak.

„Wat is dat?" riepen de beide vrouwen verschrikt en bleven in bange spanning luisterend staan.

„Het zal in de verte gedonderd hebben," sprak de priores daarna.

„Maar ik zie geen wolkje aan den hemel," antwoordde Dolores, „zelfs niet daar boven den bergketen."

De priores antwoordde niet en er verliepen weder eenige seconden, toen dezelfde doffe knal, maar nu wat nader bij, zich deed hooren. Angstig zagen de beide vrouwen elkander aan, doch geene waagde het, haar vermoeden uit te spreken, toen plotseling de poort van den kloostertuin open geworpen werd, en eene schaar van jongere en oudere nonnen, als eene vlugt gejaagde duiven binnenstormde, met den uitroep op de lippen: „Men is slaags, de Franschen dringen de Spanjaarden naar onze stad.

De nu nader en immer nader komende kanonschoten bevestigden de droevige mare, en de verschrikte nonnen waren nog tot geen besluit gekomen, toen de tuinman, met doodsbleek gelaat berigt bragt, dat reeds eenige gewonde Spanjaarden door het stadje vlugtten en dat men de aankomst der overwinnende Franschen, die het Spaansche leger voor zich uitdreven, met ieder oogenblik verwachtte.

In dezen oogenblik kwam de priores meer tot bezinning en de sidderende nonnen om zich verzamelende, zeide zij: „mijne zusters! het is u niet onbekend, dat de roekelooze vijand, die weldra voor de muren dezer stad zal verschijnen, noch eerbied, nog vrees voor de geheiligde schuilplaats des kloosters heeft. Gij weet aan welken smaad, aan welke mishandelingen somtijds onze zusters in dezen oorlog blootgesteld zijn. Gij zoudt zelfs in de kerk niet voor hen beveiligd zijn. Het eenige wat ons nog redden kan, is, dat wij ons in de stad bij goede patriotten verbergen en het klooster verlaten, tot de vijand weder is afgetrokken.

Eenige der oudere nonnen waren wel in den beginne niet met dezen voorslag ingenomen, en wilden zich liever aan het martelaarschap overgeven, om daardoor den hemel te verwerven, maar het meerendeel der jongere zusters stemden de priores toe en weinige minuten later was de wijde, hooge ruimte des kloosters verlaten en ledig.

Het tumult en de storm van het gevecht kwam intusschen al nader. Spaansche cavalleristen vlogen vlugtend en met lossen teugel door de stad; kanonnen, amunitie- en kruidwagens rolden in verwarden spoed door elkander en de weinige kompagniën der Spanjaarden, die den terugtogt dekten, werden door het vijandelijk kartetsvuur en de geweerschoten der Fransche tirailleurs, die nu op de hoogte verschenen, sterk gedund. Het geschrei en de zuchten der gewonden, de bevelen der kommanderende officieren, het getrom en de signalen der hoornen klonken daartusschen en van tijd tot tijd werd alles door kanongedonder en knetterend geweervuur overstemd, totdat een daverend: „*vive l'empereur!*" de overwinning der Franschen verkondigde.

Dolores had voor het venster van een huis op de markt de nederlaag en den terugtogt der Spanjaarden mede aangezien. Smart, schaamte, haat tegen de overwinnaars ver-

vulden haar trotsch, vaderlandlievend hart en dreven een gloeijend rood op hare bleeke wangen. Met sombere blikken beschouwde zij, nog altijd aan het venster staande, de binnenrukkende kolonnes — toen zij plotseling verbleekte, en terstond daarop een donker purperrood op hare wangen voelde branden. — Digt onder haar venster hield een Fransch officier stil op zijn met schuim bedekt ros, met een wapperenden vederbos op den hoed en de adjudants-sjerp om de schouders. — Dolores stond als vastgeworteld en beschouwde den officier, die, naar het scheen, een der kommandanten een bevel van den generaal overbragt. Op dit oogenblik hief, als door een toeval, ook de officier zijne oogen op naar het venster, voor hetwelk Dolores nog altijd was blijven staan. Een levendige uitroep van verrassing vloog over zijne lippen, hij legde de hand op het hart, wierp een vlugtigen blik op het huis, om zich het uitzigt in het geheugen te prenten, en snelde heen. Dolores zonk op de sopha, bedekte haar gelaat met beide handen en murmelde, terwijl tranen en zuchten hare stem bijna verstikten: „Hij was het — hij was het — hij vermoordde heden zijne broeders!" Na eene poos werd zij rustiger en de hand op de borst leggende, sprak zij: „Stil, hart! vergeet den verrader!"

De liefde tot het vaderland mag bij den man een grootschen, magtigen hartstogt zijn, waaraan hij alles en ook het dierbaarste opofferen kan, maar bij eene vrouw zal men haar zelden zoo sterk aantreffen, dat zij tot haar hart kan zeggen: „vergeet hem, dien gij bemint," en dat zij dan ook den geliefde kan vergeten.

Hoe veel moeite Dolores zich ook gaf, om de herinnering aan don Ramon uit hare ziel te verbannen, zag zij toch altijd zijne gestalte voor hare blikken en een plotselinge schrik, een schrik van vreugde en angst vloog door hare ziel, toen zij bij het aanbreken van den nacht welbekende schreden op de trappen hoorde, en Don Ramon kort daarop, de deur openende, de kamer binnen trad. Doch toen zij hem nu voor zich zag in de gehaatte Fransche uniform, in de kleur van den onderdrukker haars lands, verdween ieder zacht gevoel en het vuur der gramschap ontbrandde weder in haar.

Don Ramon zag er bleek en ontsteld uit; hij trad op het jonge meisje toe, en terwijl hij op eene knie voor haar nederviel, fluisterde hij: „Dolores!”

Doch deze week eene schrede terug en hem met van toorn gloeijende blikken aanstarende, riep zij: „Wat wilt gij hier, verrader! wiens hand nog rookt van het bloed uwer broederen? Weg uit mijne oogen, breng den naam van Dolores niet meer over uwe lippen; ik heb opgehouden, voor u te leven, van het oogenblik af aan, dat gij die uniform met de kleuren van uw vaderland verwisseldet.”

Bij deze woorden overtoog een donkerrood het gelaat van den jongen officier.

„Dolores!” riep hij, „hoor mij, een woord van mij, voor gij mij veroordeelt; de regter staat het den misdadiger toe; kunt gij het *mij* weigeren?”

En hij verhaalde aan het jonge meisje de beleedigingen, de krenkingen, die hij van zijnen overste had moeten verduren en die hem onder Frankrijks vanen hadden doen dienst nemen. Zijne levendige schilderingen maakten Dolores bewogen, maar zij verteederden haar niet.

„Welaan!” riep zij uit, „ik geloof, wat gij zegt, maar waarom liet gij het uw vaderland misgelden, wat een enkele misdaan had? Er is slechts een middel, waardoor gij mijne liefde weder kunt erlangen.”

„Spreek, spreek, Dolores!” riep Ramon, door hartstogt en liefde overweldigd, — „maar verlang niets, wat strijdt tegen de eer. Heb medelijden met mij, mijne Dolores! ik wil alles opofferen, mijn leven, het is het eenige, wat ik nog bezit, nadat ik u en het vaderland verloren heb, — alleen, verlang niet mijne eer ten offer.”

„Uwe eer?” antwoordde het hartstogtelijke meisje. „Wat is eer? slechts in de dienst van het vaderland is er eer; — gij verloort die, toen gij deze uniform hebt aangetrokken. Wat gij „*eer*” noemt, is een leeg begrip, een niets, een lokaas, waarmede uw tiran u aan zich ketent!”

„Dolores! Dolores!” stamelde Ramon, „gij maakt mij waanzinnig; gij ontrooft mij het laatste, wat mij gebleven is.”

„Wees bedaard en hoor!” antwoordde Dolores, „en bewilligt gij in datgene, wat ik verlang, dan ben ik de uwe, de uwe voor altijd!”

„Dolores!" riep Don Ramon, „folter mij niet langer! Binnen weinige uren moet ik weg met depêches van mijnen generaal; het is eene gevaarlijke zending, ik moet door plaatsen, die door Spanjaarden bezet zijn; welligt brengt zij mij den dood. — Ontroof mij daarom deze weinige minuten van geluk niet. Denk aan de schoone tijden te Saragossa, waar wij aan den oever der Guerva des avonds van liefde, geluk en eene schoone toekomst droomden, waar wij........"

„Zwijg!" viel Dolores hem in de rede. Zij vreesde, dat zij door de herinnering aan die schoone vervlogen dagen zou verteederd worden; „zwijg en hoor mij aan. Gij gaat, zoo als gij zegt, nog heden nacht, met depêches van uwen generaal van hier. Gij komt, zoo als gij zegt, door plaatsen, waar de Spanjaarden meester zijn. Welaan! ik heb hier een brief aan den kommandant van het naaste Spaansche garnizoen; het is een bloedverwant van mij. Ik zal den brief in de voering van uw rok naaijen en gij zult hem door een vertrouwden bode aan zijn adres bezorgen. — Ik zelve kan het niet, want de geheele streek rondom, wemelt van Fransche roofbenden."

„Dolores! Dolores! wat verlangt gij?" riep don Ramon op smartelijken toon, „vorder van mij toch het verraad niet mijner vanen?"

„Goed, zoo ga, ongelukkige!" riep Dolores toornig en stiet hem van zich.

„Dolores! wat denkt gij van mij?" stamelde Ramon, want de liefde verkreeg de overhand; „verstaat gij mij niet, ik stem toe."

„Gij stemt toe?" juichte Dolores en vloog aan Ramon's borst; „gij stemt toe! dank, dank, mijn Ramon! nu zijt gij weder de mijne, gij, mijn eenige, mijn geliefde!"

En de lang onderdrukte gloed der jonge Spaansche kwam weder boven en met vurige kussen hing zij aan den mond des jongen officiers, die haar, bevende van hartstogt, in zijne armen sloot.

Meerdere uren verliepen zoo voor de gelukkigen. Eindelijk sloeg de klok der oude kloosterkerk het uur van middernacht en verkondigde den officier dat zijn pligt hem riep. Het bittere oogenblik der scheiding was gekomen.

„Vaarwel, mijn geliefde! vaarwel," fluisterde het jonge

meisje, terwijl zij hem den laatsten afscheidskus op de lippen drukte; „vaarwel! ik blijf voor eeuwig de uwe!"

„Vaarwel, Dolores! vaarwel, welligt voor altijd!" stamelde de jonge man, overstelpt door zijne aandoeningen, en ging.

Dolores zag hem na, zoo lang haar blik zijn witten vederbos in het duister kon onderscheiden.

IV.

Het bezoek van don Ramon bij Dolores was evenwel niet onopgemerkt gebleven, — eene patrouille had hem uit het huis zien komen, en daar men op alle in het leger dienende Spanjaarden een zeer waakzaam oog hield, meldde men dit aan den generaal. Deze hoorde het berigt bedaard aan en liet don Ramon met de depêches afreizen, doch zond hem onmiddellijk eene ruiter-patrouille na, die hem moest aanhouden en onderzoeken.

In zoete droomerijen over Dolores verzonken, reed Ramon langzaam door den morgennevel. Op eens hoort hij het geluid van hoefslagen achter zich, en meenende, dat het Spanjaarden zijn, grijpt hij zijne pistolen en maakt den sabel in de schede los; maar het *„qui vive!"* waarmede men hem aanroept, zegt hem, dat het Franschen zijn. Een somber voorgevoel overvalt hem, maar hij tracht zich goed te houden. De aanvoerder der patrouille toont hem het bevel van den generaal. Onwillekeurig verbleekt don Ramon; men onderzoekt hem, en ...... vindt in den voering van zijnen rok den brief van Dolores aan den Spaanschen bevelhebber.

„Sacre bleu!" vloekt de wachtmeester, „dat wordt eene slimme zaak, — Allons! links om! naar het hoofdkwartier!"

En de troep, met don Ramon als arrestant in het midden, rijdt weder naar G. terug. — Oogenblikkelijk wordt een krijgsraad te zamen geroepen, en de roffel der trommen roept de troepen, die bij de vooruit te ziene executie tegenwoordig zullen zijn, onder de wapens.

De treurige geschiedenis vliegt, ofschoon het nog vroeg in den morgen is, met ondenkbare snelheid, door de stad, van mond tot mond. De burgers balden de vuisten en de vrouwen bidden een *Vader ons!* voor de ziel des ongelukkigen.

In het kwartier van den generaal zitten de officieren nog in den krijgsraad, en daar don Ramon zijn vergrijp

bekend heeft, zal juist het vonnis worden uitgesproken, toen de stem van een meisje, dat eene luide, heftige woordenwisseling met den schildwacht schijnt te voeren, voor de deur gehoord wordt.

„Laat mij binnen!" roept zij ontroerd, „laat mij binnen; het geldt het leven van een onschuldige. — Om den wil der moeder Gods, laat mij door!"

De generaal, die het alarm hoort, wendt zich tot een officier en zegt: „laat het meisje binnenkomen!"

De deur wordt geopend, en een meisje met loshangend haar, dat langs den blanken hals nederviel, in een ligt nachtgewaad, waarover in der ijl een zwart zijden mantille geworpen was, en op hare bloote voeten, zoo als zij van het bed gesprongen was, wierp zich aan de voeten van den generaal.

Het was Dolores.......

„Generaal," sprak zij gejaagd, „gij wilt een onschuldige vermoorden. — Don Ramon is onschuldig aan het vergrijp, dat hem ten laste wordt gelegd; — ik zweer het u bij het hoofd mijner moeder. — Wij beminnen elkander, ik ben sedert een jaar zijne verloofde. In den afgeloopen nacht was hij bij mij, om mij vaarwel te zeggen; — zonder dat hij wist, wat de brief inhield, die, zooals gij ziet, aan een zekeren Lianares, aan een bloedverwant van mij, geadresseerd is, verborg ik het schrijven in zijne kleeding. — Hij is onschuldig als het licht der zon — als het pasgeboren kind op den schoot zijner moeder."

Ramon, die aan het benedeneinde der zaal tusschen twee onderofficieren stond, had hare rede met de uitdrukking der ontzetting aangehoord. — Bij deze zelfbeschuldiging stolde hem het bloed in de aderen, — hij kende de gestrengheid der Fransche militaire wetten.

„Generaal!" riep hij in pijnlijken angst, „hoort niet naar de woorden van dit arme meisje, wie de smart over mijn lot het verstand heeft benomen! — ik, ik alleen ben de schuldige, — ik wist wat de brief inhield — ik wilde het vergrijp tegen mijn land weder herstellen, het verraad aan Spanje door verraad aan Frankrijk uitdelgen."

Bij de laatste woorden, die de ongelukkige met zigtbaar geweld had gesproken, werd hij doodsbleek en zijne knieën beefden; om zijne Dolores te redden, offerde hij het laatste

overblijfsel zijner eer. — Wat hij van de verzoening van zijn verraad zeide, was niet waar, — alleen uit liefde tot Dolores, had hij den brief overgenomen.

Het jonge meisje evenwel riep: „gelooft hem niet, gelooft hem niet! hij wil zich opofferen, om mij de verdiende straf te doen ontgaan; maar gij zult regtvaardig zijn, generaal! en geen onschuldige laten boeten, voor hetgeen ik misdeed."

De generaal en de officieren zagen elkander geroerd aan; doch het geval was te zwaar. De openlijke bekentenis van Ramon was daar, en om het voorbeeld durfde men zulk een vergrijp niet ongestraft laten. De krijgsraad veroordeelde eenstemmig tot den „*dood door den kogel.*" Bij deze uitspraak stortte Dolores met een hartverscheurenden gil aan de borst van don Ramon, drukte hem een laatsten kus op de lippen en zonk toen bewusteloos neder. Hare verwanten bragten haar naar hare woning.

Een uur later klonk het doffe roffelen der trommen door de straten; het was het peloton, dat don Ramon ter executie buiten de stad geleidde. De luitenant, die het peloton kommandeerde, ging met somberen blik aan het hoofd van den stoet. — Don Ramon was zijn vriend. Maar hij moest zijn treurigen pligt vervullen, want men had het hem bevolen. Op de plaats gekomen, waar reeds eene diepe groeve gegraven was, fluisterde de veroordeelde den luitenant nog een paar woorden in het oor, — trad toen nabij de groeve, en den witten doek, die hem de oogen bedekken zou, afwijzende, kommandeerde hij met vasten stem: „*vuur!*"

De grenadiers hadden goed gemikt.......

Daarna marcheerde het peloton weder stadwaarts, terwijl het lijk in de groeve bleef liggen — onbedekt, zonder een handvol aarde, „om des voorbeelds wille en tot afschrik," zooals het bevel van den generaal luidde.

Maar des anderen daags was het ligchaam verdwenen.

Boeren, die voorbij gegaan waren, meenden, toen de maan des avonds achter de bergen opgegaan was, eene zonderlinge gestalte bij het ligchaam gezien te hebben. Anderen wilden een jong meisje met losse, hangende haren, in de nabijheid der groeve hebben ontdekt, terwijl zij een treurig Spaansch liedje zong, van eene eigenaardige melodie, die als het lied eener waanzinnige geklonken had.

Eenige dagen later vonden Spaansche soldaten in de diepte van een bergpas, niet ver van de Guerva eene jonge, schoone maagd, half naakt, met bloedige handen en voeten, die een lijk bewaakte, dat reeds gedeeltelijk tot ontbinding was overgegaan. Zij zong daarbij een lied, en toen de soldaten naderden, beproefde zij angstig met het ligchaam, dat men haar, zooals zij meende, wilde ontrooven, te vlugten. Maar de soldaten haalden haar in en bragten haar in het krankzinnigenhuis te Saragossa. Daar bleef zij eenige dagen en werd een der offers, die bij den brand van het huis — door het Fransche bombardement omkwamen.

Het was Dolores.......

V.

De kapitein zweeg en stond op, drukte mij zwijgend de hand, en wilde heengaan.

„Nog een woord!” bad ik.

„Spreek!”

„Hoe kwaamt gij in het bezit van het briefje van Dolores aan Don Ramon, dat gij mij toondet — het was met bloed bevlekt?”

„Ik vond het in de brieventasch des ongelukkigen, die ik onmiddellijk na de executie uit de uniform nam, om haar aan zijne moeder te bezorgen. Het is het eenige, dat ik als herinnering aan mijnen ongelukkigen vriend behouden heb. Ik was de luitenant die het executie-peloton kommandeerde.”

DE VLUGTELING (1).

Eene schets uit het slavenleven.

Met aanbevelingbrieven van verscheidene groote handelshuizen uit New-York voorzien, was ik op Cuba aangekomen. Een derzelve was voor mij van groot belang, dewijl

(1) Nergens worden de slaven harder behandeld dan in de Spaansche koloniën, hetgeen een trek is in het karakter der Spanjaarden, die hen van af de verovering van Mexico en Peru tot op den huidigen dag is bijgebleven. Het navolgend korte verhaal zal in deszelfs hoofdinhoud den lezer daarvan een waar en getrouw beeld geven.

ik daarin don Lopes, een der rijkste bezitters van plantages in de nabijheid der Sierra del Cobra, met hartelijkheid werd aanbevolen. Mijne eerste bezigheid was alzoo, nadat ik mij eenigermate in mijn hotel had ingerigt, aan Senor Lopez te schrijven met bijvoeging van mijn crediëtbrief en de opmerking, dat het mij een bijzonder genoegen zou doen, hem mijne persoonlijke opwachting te mogen maken. Reeds na verloop van drie dagen ontving ik daarop een hoogst beleefd antwoord; paarden en dienstknechten werden op een bepaalden dag te mijner beschikking gesteld en zoo reisde ik met den spoorweg af en gevoelde mij reeds eene week daarna in de woning van mijn nieuwen gastheer geheel op mijn gemak.

Senor Lopez was weduwnaar en had slechts ééne dochter, met name Elvira, een beeld van kreoolsche schoonheid en levendigheid, en die hij met hart en ziel lief had. Overigens ontbrak het den reeds bedaagden heer geenszins aan gevoel en men kon niet zeggen, dat zijn hart door de honderden van slaven, over welke hij te gebieden had, verhard was geworden, en nogtans voer hij dikwerf met koelheid en gestrengheid uit, wanneer de behandeling der laatsten ter sprake kwam, en zoodra ik ten gunste van dit onderdrukte menschenras een woord van bemiddeling poogde in het midden te brengen, bemerkte ik zeer goed, hoe zijn voorhoofd fronsde en hij afwijzend hevig met de hand schudde.

„Ik ben toch waarlijk geen tiran," merkte hij op zekeren dag aan, toen wij onder de schaduwrijke veranda zijner woning de koffij gebruikten, „maar in deze zaken mag men zich volstrekt niet door zijne gewaarwordingen laten beheerschen, doch moet men het practische standpunt vasthouden. Ons kapitaal steekt in die zwarten en in de ijzeren discipline, welke wij op hen uitoefenen, berust onze rente."

Ik wilde hem daarop antwoorden, dat naar mijne zienswijze door humaniteit en zachtzinnigheid ten slotte toch evenveel verkregen zou kunnen worden, als door een gruwelijk stelsel, volgens hetwelk elke overtreding dadelijk door de zweep des opzigters gestraft wordt, toen zich op het voor ons liggend plein een woest geraas verhief, en een krachtige jonge neger met opgeheven mes in wilde uitdrukkingen ons voorbij vloog, door een half dozijn andere negers gevolgd,

die zich intusschen, naar het scheen ten minste, geene bijzondere moeite gaven, den vlugteling in te halen.

„Ziedaar nu uwe humaniteit en zachtzinnigheid," riep mijn gastheer, zijne cigaar wegwerpende en schielijk opstaande — „heidaar, mannen! wat is er? — Waarom rendde die zwarte hond Cyrus zoo even als een wilde stier mij voorbij?"

„Senor!" antwoordde hem een reeds vergrijsde neger in zijn geradbraakt spaansch: „Cyrus dol geworden is, heeft Majoral (de opzigter) toegebragt een steek met het mes en heeft toen de vlugt genomen als jonge veulen, dat door een panter vervolgd wordt."

„En waarom heeft de deugniet dat gedaan?" vroeg mijn gastheer verder. De oude neger spalkte zijne dikke lippen wijd open, en terwijl daardoor eene dubbele rei goed onderhouden, glinsterende tanden zigtbaar werd, ging hij voort:

„Majoral heeft gekheid gemaakt met vrouw, met Camilla — Camilla heeft geschreeuwd en toen Cyrus dat gehoord, is de dwaas toegesprongen en heeft opzigter gestoken met mes."

„En thans is hij weggeloopen, daar hij voor de straf vreest!... Maar het zal den boosdoener niet veel baten; vóór de avond valt moeten wij hem terug hebben en dan mag hij zoolang met de zweep hebben, tot hij genoeg heeft. Is Majóral zwaar verwond?"

„Daar hij zelf aankomt," zeide de oude neger, op een dikken man met duistere, gramme gelaatstrekken wijzende, die juist de veranda naderde.

„De kerel had een goed voornemen," sprak de opzigter, terwijl hij zijn buitendien reeds leelijk gelaat tot een afzigtelijken grijns vertrok, „intusschen gleed het mes ditmaal langs mijne borst af, en als wij hem maar eerst terug hebben, zal ik het hem zóó betaald zetten, dat hij zoo iets zeker niet voor de tweede maal zal beproeven."

„Welke rigting heeft de vlugteling ingeslagen?" vroeg Senor Lopez.

„Den weg naar het gebergte. Daar meent hij zich het veiligst."

„Dan mogen wij geen tijd verliezen. Zend dadelijk iemand om Ranchero te ontbieden."

Op dit oogenblik drong eene jeugdige achttienjarige negerin met alle teekenen der hevigste inwendige ontroering door

den kleinen kring, die zich voor de veranda gevormd had, en aan de voeten van Elvira nedervallende, en hare knie omvattende, riep zij met hartverscheurende stem, waarbij dikke tranen langs hare donkerkleurige wangen rolden:

„O, niet Ranchero, Senora Elvira — niet Ranchero! Cyrus misdrijf begaan heeft, dat is waar, maar niet honden op hem aanhitsen, hij zich verdedigen en booze honden hem dan verscheuren. O ik gaan en Cyrus terug brengen, hij zich aan de straf geduldig onderwerpen, hij het alleen gedaan heeft uit liefde voor Camilla, wat zelfs armste blanke gedaan zoude hebben voor meisje, dat hij bemint!"

„Verwijder het meisje!" riep don Lopez met zaamgetrokken wenkbraauwen, en ook Elvira stiet het meisje, hoewel met eene zachte beweging, van zich, zeggende: „ga, Camilla! ik kan niets voor u doen, hier staat Cyrus regter (op haren vader wijzende); hij alleen kan hier beslissen."

„Is de bode reeds op weg, om Ranchero te halen?" vroeg Senor Lopez.

„Dadelijk heeft zich iemand te paard gezet," antwoordde de opzigter, „in een kwartier uurs kan hij wel met zijne honden hier wezen."

„Goed," antwoordde de plantagebezitter. „Molino is een ervaren jager, en als hij eerst het spoor van den zwarten deserteur gevonden heeft, zal hij ons hem wel terug brengen, hij moge dan zijn, waar hij wil."

Deze woorden gesproken hebbende, wendde mijn gastheer zich om, en de veranda verlatende, verdween hij binnen in het woonhuis. Het tooneel had op mij een zoo pijnlijken indruk gemaakt, dat ik sprakeloos en treurig ter zijde was gegaan en thans, tegen eene pilaar geleund, droefgeestig op het voor mij liggende landschap staarde, toen iemand mij plotseling zachtkens aanraakte en mij verrast omwendende, in het bevallige gelaat van Elvira blikte, die hare kleine blanke hand vertrouwelijk op mijn arm liet rusten, terwijl een zacht lachje hare trekken plooide.

„Ik kan raden, wat er in uw binnenste omgaat," zeide zij. „Gij beschuldigt ons gewis van hardheid. Maar zou het verstandig geweest zijn, Camilla op een oogenblik te verhooren, dat mijn vader zich in de hoogste drift bevond?"

Ik maakte eene buiging, maar kon geen woord uitbrengen,

„En thans heb ik een voorslag te doen," ging de Senora voort, die op mijn stilzwijgen geen acht scheen te slaan.

Gij hebt slechts te bevelen," antwoordde ik bescheiden.

„Laat ons dan deze jagt bijwonen."

„Hoe! de jagt op een arm, ongelukkig mensch, die, als hij gevangen wordt, het vooruitzigt heeft, half dood geslagen te worden?"

„Begrijp mij wel," hernam het jonge meisje. „In zulk eene ophitsing genoegen te vinden, die ruwheid zult gij wel niet bij mij veronderstellen. Maar ik kan daardoor welligt een onheil voorkomen, dat den armen Cyrus anders zeker treffen zal. Op dezen grond stel ik mij zelven aan het gevaar bloot, den schijn van vrouwelijke zachtmoedigheid in uwe oogen te verliezen, en nogtans, geloof mij opregt, is er mij zeer veel aan gelegen, uwe achting te behouden."

Deze verklaring, zoo openhartig en eenvoudig uitgesproken, verzoende mij weder geheel en al met het jonge bevallige wezen. Ik boog dankbaar voor zulk eene goedhartige uitdrukking en nam nu natuurlijk de gedane uitnoodiging bereidwillig aan, en terwijl onze paarden gezadeld en opgetoomd werden, bood zich het voor mij nieuwe schouwspel aan, den jager in zijne gansche wapenrusting op het plein der plantage te zien aankomen. Wij moeten hier opmerken, dat zich op Cuba in de slavendistricten in elke gemeente zulk een jager bevindt, die inderdaad op niets anders dan op menschen jagt maakt. Zoodra een slaaf de vlugt genomen heeft, geeft men hem diens signalement, waarna hij zijn geweer en sabel neemt, zijne honden fluit die eene buitengemeene kracht bezitten en daarop afgerigt zijn en zich dan op de jagt begeeft, even gelijk men op hazen doet. Molino was een lange, magere gestalte, met een verdroogd olijfkleurig gelaat, waarop echter, door den digt begroeiden zwarten baard, alleen het platte voorhoofd, de kleine vonkelende oogen, de neus en de mond zigtbaar te voorschijn kwamen. Toen hij het plein overging, liepen de arme negers hem schuw voorbij, als ware een booze geest verschenen. Hij echter trad met het gelaat eens mans, die bedaard zijn dagelijksch werk volbrengt, naar den opziener, en terwijl hij de kolf van zijn lang jagtgeweer op den grond liet nedervallen, zeide hij: „Per Dios! alzoo heeft

zich weder een zwart beest uit de voeten gemaakt! Maar de deugniet zal niet ver ontsnappen; wees verzekerd, dat ik hem terug breng, al zou ik hem als een marter in een hollen boom moeten opzoeken."

„Hier zijn de goederen van het beest," zeide de opzigter, voor den jager eenige kleedingstukken uitspreidende.

„Goed, best. Alba hier! Pluto kom! — beruikt de kleederen van dien knaap, opdat gij hem zoudt herkennen, als hij u toevallig ontmoet."

Dit gezegde gold zijne beide honden, die hem met hunne wilde, vurige oogen woest aanzagen, toen ijverig aan de kleedingstukken snuffelden en eindelijk in een luid gejank uitbraken, waarbij zij hunne breede muilen wijd opsperden en het borstelig haar zich op den rug opzette.

„Thans op het spoor van het wild," zeide Molino, tevreden grijnzende, „hij zou toch met den duivel in verband moeten staan, als mijne honden den vlugteling niet gevonden hadden, alvorens twee uren verloopen zijn."

„De Senora laat u weten, dat gij aan de rivier op haar moet wachten," merkte de opzigter aan, toen de jager bereids gereed was heen te gaan.

„Wie? — de Senora?" vroeg hij verbaasd. „Per Dios! sedert wanneer heeft zij dan lust aan zulk eene jagt gekregen? Maar om het even," voegde hij er bij, — „zeg haar, dat de oude Juan gereed is hare bevelen te gehoorzamen."

Met deze woorden verliet de jager de plantage en weldra hoorde men, hoe zijne honden luid aansloegen — een teeken, dat zij op het spoor van den vlugteling waren — waarna hun luid geblaf zich meer en meer in de verte verloor.

Ook ik zat met Elvira weinig tijds daarna in den zadel en wij reden eerst door de uitgestrekte tabaksplantingen, tot dat het landschap allengs meer den natuurstaat aannam en onze blikken, van wege de verrukkelijke en niet zelden wilde romantiek, genoegzaam genot en menigvuldige verscheidenheid verschaften. Een aardig gezegde en dan weder een ernstig gesprek kruidden afwisselend ons onderhoud, en wanneer ik mijne gezellin in de donkere oogen zag, kon ik evenmin den lust wederstaan, haar nu en dan eene betamelijke vleijerij te zeggen. Zoo verliep de tijd, en wij zouden het doel, hetwelk ons in het

bosch dreef, ten slotte welligt geheel vergeten hebben, zoo wij niet plotseling door het luid geblaf der honden van den jager daaraan herinnerd waren.

„Wij moeten ons thans haasten,” zeide Elvira, zich in den zadel oprigtende en naar de in de verte wegstervende wilde toonen luisterende; „zie maar, ginds worden reeds de moerassige oevers van den stroom zigtbaar en ik zou al zeer moeten dwalen, als Juan den armen Cyrus niet op de hielen was.”

Werkelijk werd het tooneel, hoe meer wij de plaats daarvan naderden, steeds levendiger en drukker. Reeds werd de magere gestalte van den menschenjager zigtbaar, hoe hij, op eene kleine hoogte digt bij den oever staande, zijne beide honden telkens door een luiden toeroep aanvuurde, om het wild, dat zij zochten, te vinden; wij zagen deze, met den snuit schier langs den grond, aan den oever van den stroom heen en weder loopen; wij hoorden op nieuw hun luid geblaf; wij zagen, hoe zij telkens plotseling bleven staan en hoe hun haar zich oprigtte, als wilden zij op een voorwerp toesnellen, en telkens klopten onze harten van angst, want elk oogenblik verwachtten wij den armen vlugteling hier of daar uit een boschje te voorschijn te zien komen, om tusschen gevangenschap of een schrikkelijk einde onder de scherpe tanden dezer bloeddorstige dieren te kiezen.

Wij waren van het paard gestegen en nadat ik dezelve aan den stam van een boom had vastgemaakt, naderden wij den oever.

„Juan,” zeide Elvira, zich tot Molino wendende, „ik wensch, dat gij Cyrus, als uwe honden hem mogten ontdekken, geen leed zult doen.”

„Ik zeker niet, Senora!” antwoordde hij, „want het is immers mijn eigen belang den knaap, die zijne duizend piasters waard is, onbeschadigd over te leveren. Maar hij is een wanhopige kerel, en als hij lust mogt gevoelen, zich tegen Alba en Pluto te verweren, kan ik voor de gevolgen niet instaan, want gij weet, hoe goed de dieren overigens ook afgerigt zijn, dat zij hem zonder erbarmen zouden verscheuren, zoodra hij pogingen deed zich tegen hen te verzetten.”

„Dat is maar al te waar,” sprak de jonge schoone in

zich zelven, treurig het hoofd latende zinken. Maar na eene minuut van nadenken hief zij het plotseling weder op, en hare hand zacht in die van den jager leggende, zeide zij met eene verteederende stem:

„Hoor eens, Juan! laat den armen knaap loopen. Neem deze beurs, zij bevat honderd piasters; druk voor ditmaal bij uw gruwelijk bedrijf een oog toe en beschouw dit geld als eene schadeloosstelling voor uwe voorkomendheid."

Bij dit verlokkend aanbod was een krampachtig trekken in het gebruinde gelaat des jagers zigtbaar, hij wierp schielijk na elkander een paar begeerige blikken op het goud en stond een oogenblik in twijfel, of hij de verzoeking zou kunnen wederstaan. Eindelijk wendde hij zijn gelaat weder naar mijne gezellin en de kolf van zijn lang geweer langzaam op den grond latende glijden, zeide hij:

„Dat kan niet, Senora! Ik ben wel maar een arme drommel, die van een droevig handwerk leeft, maar ik heb vrouw en kroost, en werd de zaak verraden, dan zou ik niet alleen mijne broodwinning verliezen, maar buitendien nog eene harde straf ontvangen."

„Dan blijft slechts nog eene hoop over," zeide de jonge Creoolsche, „namelijk deze, dat het de snelheid van Cyrus gelukt is, zich aan uwe vervolging te onttrekken. Gij ziet wel, dat uwe honden aan den oever rusteloos heen en weder loopen; zekerlijk is de zwarte knaap den stroom overgezwommen en bevindt hij zich thans, naar ik hoop, reeds in zekerheid in het gebergte."

„Gij bedriegt u, Senora!" hernam de jager met een lachje, hetwelk aanduidde, dat hij daaromtrent geheel anders dacht en zeker van zijne zaak was, „Ik verwed één piaster tegen honderd, dat de zwarte deugniet zich ergens verscholen heeft, en als gij nog slechts ettelijke minuten geduld wilt hebben, zult gij zien, dat de oude Juan gelijk heeft."

In dit oogenblik sloegen de honden andermaal luid aan en zich op hunne voorpooten opheffende en den breeden dikken kop ver vooruitstekende, rigtten zij hunne glinsterende oogen onafgebroken op een klein, digt begroeid boschje, hetwelk zich boven den stroom verhief, en door struiken en de breede bladeren der waterplanten gevormd werd.

„Daar schuilt hij," riep Molino, zijne hand uitstrekkende en naar de plek wijzende, die wij zoo even aangewezen hebben en alle drie snelden wij naar het punt, dat nu onze hoogste opmerkzaamheid toch zich trok.

„Gij dwaalt," sprak Elvira, nadat zij een oogenblik strak naar het boschje gestaard had, hetwelk niet verder dan een tiental schreden van den oever verwijderd lag, „mijne oogen zijn goed, maar hoe ik dezelve ook inspan, ik kan niet het minste bemerken."

„Er is ook inderdaad niet het minste te zien," voegde ik er bij, „en toch ben ik zeker dat mijn gezigt nog goed is."

„Als het u belieft uw standpunt te veranderen en meer naar mij toe te komen, zult gij weldra van het tegendeel overtuigd wezen," hervatte de jager met een tevreden lachje, te gelijk eene schrede ter zijde gaande om ons plaats te maken.

Elvira en ik rigtten nogmaals met de grootste opmerkzaamheid onze blikken naar het noodlottig boschje en kort daarna uitten wij bijna gelijktijdig een kreet van schrik.

„Nu, wat ziet gij thans?" vroeg de jager zegevierend.

Inderdaad kon men thans den kop des negers met zijn gekroesd wollig haar en zijn zwart gelaat herkennen. Deze stak juist boven de oppervlakte van het water uit en daar de vlugteling, om zich niet te verraden, zelfs de minste beweging vermeed, had het geheel, op eenigen afstand gezien, de grootste gelijkenis met een boomstronk, en de jonge dame en ik hadden ons zeer zeker in dien waan laten brengen, zoo Juan's geoefend oog ons niet te hulp gekomen was.

„Wat nu te doen?" vroeg Elvira, nadat de eerste ontsteltenis voorbij was.

„Ja, wat nu te doen?" hernam de jager. „Kom daar uit, zwarte bengel! want gij ziet wel, dat gij ontdekt zijt en dat uw schuilhoek u niets meer baten kan."

Maar Cyrus verroerde zich niet. Hij bleef onbeweeglijk; men had zijn hoofd gereedelijk voor een verweerd stuk rots kunnen houden.

„Beproef gij het, Senora!" zeide de jager, „en beveel gij hem naar den oever te komen. Als hij daaraan geen gevolg geeft, moet ik hem door mijne honden als een stuk wild uit

zijn schuilhoek laten drijven en dan sta ik voor de gevolgen niet in."

In dit oogenblik hoorde men een geplas in het water en Cyrus, het mes hetwelk hij bij zijne vlugt had medegenomen, hoog in de lucht zwaaijende, kwam uit zijne schuilplaats te voorschijn, blijkbaar met het doel de diepte van den stroom te peilen, om door zwemmen den tegenovergestelden oever te bereiken.

„Daar hebben wij het!" riep de jager, „de zwarte hond schijnt het tot het uiterste te willen laten komen."

„Halt, Cyrus, halt!" klonk thans ook de met angst vervulde stem van Elvira — „halt, en verroer u niet, zoo uw leven u lief is!"

Intusschen hadden ook de honden een gramstorig gehuil doen hooren, zij zetten den rug omhoog en wachtten nog slechts op een wenk van hun meester om zich op hun buit te water te werpen.

„Als hij tegenstand biedt, is hij verloren," zeide Elvira tot mij. „Deze dieren zijn voortreffelijk afgerigt en zoolang men zich niet tegen hen verzet, houden zij hun buit alleen vast, maar verweert men zich, dan ontwaakt hunne bloeddorstige natuur en zij verworgen of verscheuren den ongelukkige, die den kamp met hen durft wagen."

„Moet ik hen loslaten?" vroeg Juan, op Alba en Pluto wijzende.

„Neen, om Godswil, neen! Wacht even, ik wil nog eene poging doen, den rampzalige terug te houden."

En de jonge dame verhief andermaal hare stem en riep:

„Keer terug, Cyrus! — Camilla laat u verzoeken terug te keeren; zij zal van jammer sterven, als gij haar verlaat en in uwe plaats de verdiende zweepstraf ontvangen."

Dit deed goede werking. De neger stond eensklaps stil en zijn gelaat naar ons toewendende, zeide hij:

„Camilla, goed meisje — Camilla, braaf meisje zijn — Cyrus niet wil, dat Camilla tranen stort en verwelkt als eene bloem in de woestijn — Cyrus moed genoeg, zich den rug door de zweep van Majoral te laten stuk slaan."

„Gij stemt alzoo toe, om elke verdere poging ter ontvlugting op te geven?"

„Ja, Senora. Cyrus belooven en Cyrus woord houden."

„Senora!" merkte ik geroerd aan, „er leeft een edel gevoel in dit zwarte mensch; er ligt iets zoo opofferends voor de geliefde zijns harten in zijne handelwijze, dat ik stellig overtuigd ben, dat gij hem uwe bescherming onder geene omstandigheden zult onttrekken."

„Houd u verzekerd dat ik voor hem zal doen, wat ik kan," hernam zij; en zich daarna weder tot den neger wendende, zeide zij met eene zachte, innemende stem:

„Nu, Cyrus! gij zijt alzoo bereid, met ons naar de plantage terug te keeren?"

„Ja, Senora!" antwoordde deze.

„Werp dan in de eerste plaats het mes weg."

„Eerst honden roepen — verlangen naar het bloed van armen zwarte."

„Roep uwe dieren," zeide Elvira, zich tot den jager wendende, „en keer dan naar huis terug, wij hebben uwe hulp hier niet meer noodig en kom morgen bij mij, ik zal u dan een kleine belooning geven."

De jager liet een doordringend scherp fluitje hooren en zoo voortreffelijk zijn deze honden op de jagt der zwarten afgerigt, dat Alba en Pluto dadelijk in lange schreden naderbij gesprongen kwamen en zich zonder den minsten tegenstand oogenblikkelijk door hun meester aan het touw lieten vastmaken. Molino nam daarna zeer onderdanig zijn breedgeranden strooihoed af en sloeg het pad zijwaarts van het bosch in, om naar zijne woning terug te keeren. In dit oogenblik naderde ook de vlugteling den oever en weinige minuten later bevond hij zich in zijne van water druipende kleederen in onze nabijheid.

„Ga, Cyrus! en haal onze paarden," zeide de jonge schoone op zachten toon, „en" voegde zij er opbeurend bij, „vergeet niet dat gij thans mijn gevangene zijt. Wilt ge mij beloven, niet andermaal te zullen ontvlugten?"

„Goed, Senora! Cyrus belooft en Cyrus zal houden wat hij belooft — Senora goed, zeer goed en ook Camille goed. Beide engelen, maar Majoral duivel, die arme zwarten kwelt."

„Vat slechts moed," zeide mijne gezellin, den jongen neger nog een bemoedigend lachje gevende, die ons geduldig volgde, toen wij naar de plantage terug keerden.

„Help mij thans de dreigende wolken verdrijven, welke

zich op het voorhoofd mijns vaders zullen vertoonen," sprak Elvira tot mij, toen wij het woonhuis naderden, voor hetwelk de oude man driftig op en neder ging.

„Maar gij hoopt toch voor den armen Cyrus vergeving te verwerven?" vroeg ik.

„Geloof niet dat dit zoo gemakkelijk zal gaan," hernam de jonge Creoolsche, „en wanneer niet eene bijzondere omstandigheid ter gunste van den neger sprak...."

„Eene bijzondere omstandigheid?" vroeg ik verwonderd.

Thans liet zich de stem van Don Lopez vernemen. „Dat zijn mooije zaken, mijn kind!" riep hij ons reeds van verre te gemoet, „ik houd er niet van dat gij u in dergelijke aangelegenheden mengt," — en te gelijk zijne blikken op Cyrus rigtende, voer hij toornig voort: „weg met den knaap, legt hem de boeijen aan — hij zal zijne straf niet ontgaan!"

De vlugteling liet zich zonder eenigen tegenstand door den Majoral de boeijen aanleggen en werd weggevoerd, terwijl ik mij mismoedig en ontstemd vroegtijdig naar mijne kamer begaf.

Den anderen morgen ontmoette ik Elvira reeds vroegtijdig in den tuin. „Nu," riep zij mij van verre te gemoet, „ik heb u eene blijde tijding mede te deelen: Cyrus heeft gratie gekregen!"

Een uitroep van blijdschap kwam mij over de lippen, want de jonge neger boezemde mij een levendig belang in.

„Ik zeide u immers," voegde zij er bij, „dat eene bijzondere omstandigheid te zijnen gunste zou spreken. Cyrus is op de plantage geboren en reeds zijn vader...."

„Nu?" vroeg ik belangstellend.

„Ziet gij dien grooten vijver aan het einde van den tuin. Nog een klein kind zijnde, had ik het ongeluk daarin te vallen, toen ik aan den rand bloemen plukte. Ik zou reddeloos verloren zijn geweest, indien Cyrus vader zich niet te water had begeven en mij met gevaar van zijn eigen leven gered had."

„O, nu begrijp ik u. Datgene, wat Senor Lopez aan den vader verschuldigd is, heeft hij aan den zoon vergolden."

„Ja, en nog meer. Daar Cyrus en Camilla elkander liefhebben, zullen zij zamen huwen. Daar de eerste een bekwaam tuinman is en de oude Cato niet meer voort kan,

verkrijgt hij die plaats en zal het nette kleine huisje betrekken, hetwelk ginds in het boschje zigtbaar is.”

Ik blikte bewogen in het oog der schoone verhaalster. Veertien dagen later waren Cyrus en Camilla gelukkig gehuwd; ik bragt hun later nog eens een bezoek in hunne nieuwe vriendelijke woning: kort daarna nam ik afscheid van mijn gastheer en zijne schoondochter en keerde naar Europa terug.

DE GREAT EASTERN TEGENOVER EEN PAAR SCHEPEN DER OUDHEID.

DOOR

H. J. BRILL.

De storm van de maand September des vorigen jaars heeft den naam van den Great Eastern, die al zoo zachtjes aan niet veel meer werd gehoord dan die van eenig ander schip, weder, en wel op dramatische wijze, op veler lippen gebragt. De dagbladen waren vervuld van de bijzonderheden van hetgeen het reusachtige schip in dien orkaan te lijden had gehad, tot de Illustrated London News en de Illustrated Times ons deze gebeurtenis aanschouwelijk kwamen voorstellen. Wie, die deze gezien, ze goed beschouwd heeft, zal de schoone, maar ijzingwekkende plaat „the Great Eastern in the gale” kunnen vergeten? — wie zag daarop het ontzaggelijke gevaarte, zonder roer, letterlijk ten speelbal der kokende golven, beurtelings ter regter, beurtelings ter linker met eene der raderkasten onder water, en dacht daarbij niet: — hoe moet het er, gedurende die verschrikkelijke dagen en nog verschrikkelijker nachten, daarbinnen hebben uitgezien? — Ook hierin kwam de Illustrated News ons te gemoet, en leverde ons eene fraai uitgevoerde afbeelding van den grooten salon gedurende den storm. Het grondvlak van dien salon maakt daarop met het waterpas een hoek van meer dan vijf en veertig graden en het zal wel niemand verwonderen, dat er, onder dergelijke omstandigheden, geene adepten van Home of andere spiritisten noodig waren om tafels en stoelen, ja kanapés, piano's en zelfs kagchels te doen dansen en zich aan zulk eene luidruchtige vrolijkheid te zien overgeven, dat zij zich onderling

de beenen braken. In het laatste geval deelden ook de rampzalige passagiers, die nolentes volentes aan de algemeene vreugde moesten deelnemen en wier ledematen van minder solide stoffen waren, dan die van canapés en kagchels. De dames werden daarenboven in haren salon nog vereerd met de visite van eene koe, die, om niet van alledaagschheid te kunnen beschuldigd worden, hare entrée maar liever door het glazen dak bewerkstelligde.

De laatstgenoemde tafereelen gaven ons tevens een denkbeeld van de, niet alleen kollossale, maar ook rijke, prachtige en tevens uiterst smaakvolle inrigting van het inwendige van het schip. Wij hadden daarvan veel gehoord en gelezen, maar konden ons alles nog zoo juist niet voorstellen als nu het geval is. Wij zagen onderscheiden kommandants- en andere kajuiten aan boord van oorlogs- en koopvaardijschepen, die comfortable waren ingerigt en rijk gestoffeerd, maar menig salon in de paleizen der grooten te Londen of Parijs is zoo prachtig en smaakvol niet versierd als die van dit „drijvende paleis," zoo als men het zou kunnen noemen.

Onwillekeurig dwaalden mijne gedachten, bij het aanschouwen dezer voorstellingen, naar vroegere tijden terug en verplaatste ik mij aan boord van de admiraalschepen van Tromp en de Ruijter, de „Zeven Provincien" bij voorbeeld. — Welk een onderscheid uit- en inwendig. Het achterkasteel, tachtig voet boven water, — eene hoogte die, volgens de tegenwoordige wijze van zien, menige manoeuvre moeijelijk, zoo niet onmogelijk moet hebben gemaakt, was uiterlijk wel buitengewoon versierd met kunstig beeldhouwwerk en verguldsel, doch het inwendige der vertrekken van den vlootvoogd en zijne officieren, deed aan niets anders denken dan aan den diepen ernst van den vreeselijken scheepsstrijd, in menige van welken Neêrlands oude glorie zoo roemrijk gehandhaafd is. Hiertoe was weelde trouwens ook overbodig; de roem zelve was onzer zeehelden grootste weelde en met dezen waren zij op het prachtigst versierd.

In dien tijd van onze onverwelkelijke glorie was echter geen schip te vinden, dat in eenige vergelijking met het Engelsche gevaarte komen kon.

Even onwillekeurig verder dwalend, geraakte ik lang-

zamerhand in de grijze oudheid en landde eindelijk aan in de derde eeuw vóór onze jaartelling. Doch daar vond ik toch wat ik zocht. Dat waren waardige tegenhangers van het reuzenschip dezer tijden niet alleen, maar schepen, die, zoo niet in grootte, zeer zeker in pracht en rijkdom, in kunst en smaak, den Great Eastern verre achter zich laten.

Egypte, het land der wonderen op het gebied der architektuur, zal nu blijken dat ook op dat der scheepsbouw te zijn geweest, terwijl het zeewezen, ten tijde der Lagiden, met het oog op den langdurigen strijd tusschen Rome en Carthago, steeds het voorwerp eener bijzondere zorg gebleven is.

Egyptes vloten, onder Ptolomeus II, Philadelphus (285 tot 247 vóór onze jaartelling), telden meer dan 4000 schepen, en onder die van zijnen kleinzoon Ptolemeus IV, Philopator (222—205), treffen wij die beide bodems aan, die in alle opzigten waardiglijk met den Great Eastern kunnen worden vergeleken.

Het eerste, een oorlogschip, was volgens Athenaeus (LV c. 9), een ooggetuige en zelve een scheepsbouwmeester, van buiten met het kunstigste beeldhouwwerk versierd, waaronder voornamelijk uitmuntten twee beelden van dieren, aan voor- en achtersteven, elk van twaalf ellen hoogte. Het had veertig roeibanken, welke men zich evenwel niet moet voorstellen als bij de Romeinsche Triremes of Spaansche galjoenen, boven elkander geplaatst; zij waren vier boven, en veertig achter elkander aangebragt. De riemen, waarvan die van de bovenste roeibank van het achterschip zeven en vijftig voet lang waren, werden door 4000 (zegge vierduizend) roeijers in beweging gebragt, daar deze ontzaggelijke spanen, die toch door het doelmatig aanbrengen van lood aan het boveneinde, binnen in het schip, betrekkelijk wel gemakkelijk bewogen konden worden, toch ieder vijf en twintig man vereischten om hen met de noodige kracht in het water te bewegen. Stelt men dus vier rijen roeibanken ieder van veertig riemen, dan verkrijgt men 160 riemen, en rekent men voor ieder van deze vijf en twintig man dan geeft dit juist 4000, gelijk aan het vermelde getal roeijers. Voor de manoeuvre van het staand en loopend want had het 400 matrozen aan boord en behalven deze eene krijgsmagt van

3000 man. Voegt men nu hierbij het getal van hen, die met de verzorging van dit leger belast waren, dan kan men zeer gerust stellen, dat dit zeebouwende oorlogsgevaarte eene bemanning voerde van omtrent 8000 man. Hoe de batterijen waren ingerigt zien wij later bij de beschrijving van het monsterschip van Hiero II van Syracuse. Wij eindigen hier met te vermelden, dat er tot den bouw van dit schip zóóveel hout was gebruikt als men tot het bouwen van vijftig gewone oorlogschepen behoefde, terwijl ik hier nog eens wijzen wil op de omstandigheid, dat deze beschrijving, even als de beide volgende, gegeven wordt door den scheepsbouwmeester Athenaeus, die alles zelve had opgenomen, en die voor zijne tijdgenooten, die de waarheid van zijn verhaal konden onderzoeken, heeft geschreven.

Philopators andere vaartuig was een nijljagt, de Thalamegus genaamd. Deze naam is zamengesteld uit de twee Grieksche woorden *thalamos* en *ago*, en beteekent zooveel als: „die het huwelijksbed draagt." Daar nu het huwelijksbed als het middelpunt der geheele familie kan beschouwd worden, werd er onder verstaan, eene drijvende woning, hetgeen ten opzigte van dit schip met het volste regt drijvend paleis beteekenen mag. De eigen naam Thalamegus is later de algemeene naam der koninklijke nijljagten geworden, waarvan de latere Ptolomaeën er 800 bezaten, zoodat er niet langer van *den Thalamegus* maar van *een Thalamegus* gesproken werd. De beide, wier beschrijving hier volgt, waren evenwel de merkwaardigste.

In het midden van dit kolossale gevaarte was een huis gebouwd van eene halve stadie, 310 voet lengte, 60 à 70 voet breedte en twee verdiepingen hoog. Deze werden van drie zijden omgeven door gallerijen van 500 voet lang, de bovenste werd door kolommen gedragen van marmer, ivoor en de kostbaarste houtsoorten, met goud en zilver ingelegd; de onderste was omringd door eene balustrade of hekwerk van zilver en goud. Op en over het platte dak van dit gebouw was eene reusachtige tent gespannen van purperen stof met goud geborduurd, en al de zeilen en het touwwerk waren onderscheiden malen in Tyrisch purper geverwd. Wanneer de vorstelijke familie zich aan boord bevond, werd de tent met prachtig geborduurde gordijnen omgeven en

leverde alsdan eene verrukkelijke verblijfplaats op, waar men het schoonste gezigt genoot over den breeden stroom en zijne weelderige oevers.

Onder den zuilengang verleende kunstig gesneden deuren van sittim- en cederhout, met ivoor en zilver ingelegd, den toegang tot het inwendige en hier vonkelde alles van Oostersch vorstelijke pracht. De groote eetzaal werd geschraagd door eene dubbele rei kolommen van ivoor en albast, van jaspis en porphyr, en aan de hoefijzervormige tafel, van het uitgezochtste mozaïkwerk met breede gouden randen, stonden twintig aanligbedden gerangschikt van elpenbeen en schildpad, op zilveren voeten en bedekt met prachtig gestikte Babylonische tapijten, zoo zacht als dons en van de schitterendste kleuren. De wanden blonken van mozaïk en schilderwerk in de drie schoone Egyptische kleuren, hemelsblaauw, wit en goud, van welke kleuren ook de zware gordijnen waren, die aan de geopende zijden der zaal tusschen de kolommen konden worden toegeschoven.

De slaapkamers, nevens deze eetzaal, waren geheel in evenredigheid met deze en niet minder prachtig. Daarin heerschte evenwel een geheimzinnig schemerlicht, hetgeen ons echter niet verhindert, vooral in de vertrekken der vrouwen, door eenen gang van die der mannen gescheiden, de kostbare toiletbenoodigdheden en versierselen op te merken, die op kleine tafels van zilver en ivoor, onder de glinsterende metalen spiegels verspreid liggen. Gouden armbanden met reusachtige robijnen, een hoofdsieraad met een enkelen saffier, maar zoo zuiver en diep van gloed, dat men in den Egyptischen hemel meent te staren, en omgeven van groote paarlen, wier matte glans het schitterend juweel nog heller vonkelen doet. Halssnoeren van smaragden, die op den boezem van donkere goudkleur der Egyptische vrouwen zachtgroene stralen schieten, aan de kleur des hemels bij ondergaande zon doen denken, voorhoofd-versierselen, oor-, vinger- en teenringen en wat er verder zigtbaar is tusschen de albasten kruiken, met Oosterschen balsem en kristallen vaatwerk met de kostbaarste reukwerken gevuld.

Doch dit zij verder aan de verbeeldingskracht des lezers overgelaten, daar het niet tot ons onderwerp behoort, wij stijgen liever dien ivoren trap met zilveren balustrade op,

die naar de bovenvertrekken geleidt. Ook hier is alles pracht en de kostbaarste weelde; de geschilderde zoldering der hoofdzaal op deze verdieping wordt door fijnere kolommen van de uitgezochtste houtsoorten gedragen, en alles verkondigt, dat deze schoone zaal de lievelingsverblijfplaats der vorstelijke familie is. Hier brandt Arabisch en Indisch reukwerk op gouden drievoeten, hier staan kleine rustbedden voor de vrouwen, tabouretten voor de mannen, maar alle bedekt met kussens van hemelsblaauw en zilver, van byssus en goud. Op gindsche tafel van zwart marmer, in mozaïek met edele gesteenten ingelegd, liggen eenige rollen perkament en papyrus met schrijfbehoeften, en wijzen de plaats aan waar de Ptolomaeus gewoonlijk nederzit. Eene groote vaas van gegoten glas van verschillende kleuren, van vreemden, oud-Egyptischen vorm, maar van de kunstigste bewerking, en gevuld met lotus-bloemen en Nijl-leliën, bij een meer verheven rustbed geplaatst, schijnt de ligplaats der koningin aan te duiden.

Maar van waar dat schitterende licht dat ons daar ginder van tusschen die half opgeheven gordijnen, van hemelsblaauw met groote zilveren bloemen, tegenstraalt? Wat is dit? Hier vergeet men geheel aan boord van een schip te zijn. — Wij treden een tempel binnen van ronden vorm, wiens koepeldak van doorschijnend albast door albasten zuilen wordt geschraagd. Hij is aan Venus gewijd, blijkens het schoone marmeren standbeeld, dat van de eeuw van Pericles getuigt, en in den „oikos," de gewijde of heilige plaats is opgerigt. Alles is hier schitterend wit behalve de wanden van fijn stukadoorwerk, die met de meest smaakvolle arabesken van hemelsblaauw en goud zijn versierd. Even als de godin die er vereerd wordt tot de Grieksche mythologie behoort, is de geheele tempel in Griekschen stijl en de kolommen zijn zuiver Corintisch. — (De Lagiden waren uit Griekenland afkomstig en onder hunne regering werden de Grieksche smaak en Grieksche gewoonten op Egyptischen bodem overgeplant.)

Ter wederzijde van dit heiligdom ontdekken wij weder eenige slaapkamers, door zware purperen gordijnen in een geheimzinnig halfduister gehuld, en komen vervolgens in eene halfronde zaal van eene luchtige kolomnade omgeven.

Hier heeft men een verrukkelijk uitzigt op den „hof des Heeren," gelijk Egypte in de Heilige Schrift genoemd wordt, en geniet er de verkwikkelijkste koelte, daar de zaal, behalve aan ééne, aan alle zijden voor den frisschen rivierwind toegankelijk is. Zij is, blijkens den mozaïken vloer en een standbeeld van dien god, aan Bacchus gewijd. Gouden vaatwerk en bekers, waaronder weder oud-Egyptische van zonderlingen vorm, van gegoten glas, waarin men gekleurde bloemen ontdekt, (voortbrengselen van eene kunst of industrie die toen reeds verloren was gegaan) en andere van kristal, uit Griekenland afkomstig, bedekken aanregtafelen van ivoor met dekbladen van de schoonste marmersoorten en met silveren wijngaardranken omkranst.

Hoe heerlijk moet een beker van Hella's edele wijnen in die ruime, koele zalen, met dat prachtig panorama vóór zich, hebben gesmaakt! — Men wist „te leven" aan het Egyptische hof, even goed als de Atheners van die dagen, maar onder de geletterde Ptolomaeën hadden er geene uitspattingen plaats, en was het gebruik der wijnen van Samos en Chios, van Hispanië, Lusitanie en Groot Griekenland alleenlijk tot „het gebruik" bepaald. In deze zaal rustte Philopator met zijne hovelingen uit van de werkzaamheden van den dag; hij gevoelde zich daar, als het ware, in den kring der zijnen, want in de niet geopende zijde derzelve waren vier nissen, waarin zich de standbeelden zijner voorgangers, van Lagas, van Ptolomaeus I, Soter, van Ptolomaeus II, Philadelphus en Ptolomaeus III, Evergetas bevonden, waardoor zij mede een gewijd aanzien verkreeg.

Wanneer Ptolomaeus met de zijnen zich op het schip bevond volgde hem, gelijk van zelf spreekt, een groot aantal slaven en bedienden. Deze werden met de menigte roeijers en de talrijke equipage in het „schip zelf," waarop dit paleis gebouwd was, gehuisvest; — dit is een voldoende maatstaf om de grootte van dat schip af te meten.

Men verbeelde zich nu dit gevaarte op den zilveren rug van een der armen der Delta van den Nijl gedragen, zachtkens voortgestuwd door den zeewind, die in de purperen zeilen blaast; overdekt met eene tentgordijn van byssus en goud, met zuilengangen van zilver en ivoor omgeven en uitwendig versierd naar evenredigheid van het inwendige, — dan zij het

aan het oordeel van elkeen overgelaten of de grijze oudheid niet op meer dan één Great Eastern te wijzen heeft.

Nog een derde schip van die tijden, — gelijk gezegd is, mede door den werktuigkundige Athenaeus gezien en beschreven, — verdient allezins vermelding. De bouw daarvan was door koning Hiero II van Syracuse, aan Archimedes opgedragen. De naam alleen van den bouwmeester doet aan iets groots, iets meesterlijks denken. Het was aanvankelijk bestemd om groote ladingen granen uit de voorraadschuur der Middellandsche zee, Sicilië, naar de kustlanden te voeren, doch spoedig werd het te groot bevonden om de meeste havens te kunnen binnenloopen, waardoor het eene andere bestemming bekwam. Deze was. Door Hiero aan den koning van Egypte met eene lading granen gezonden zijnde, werd het door dezen gezien, overgenomen en even als de Thalamegen tot een Nijljagt gemaakt. Bij deze gelegenheid veranderde het ook van naam, daar die van „Syracusaner" in „Alexandryner" verkeerde.

Toen het schip naar Egypte vertrok bedroeg zijne lading ruim 2000 lasten, (60,000 medimnen) granen, 10,000 vaten ingezouten waren en twee en een half millioen ponden wol, met nog eene gelijke hoeveelheid gewigt aan andere artikelen, behalve de benoodigdheden voor de equipage, die uit ongeveer 3000 man bestond, waarvan er 600 altijd aan den achtersteven gereed moesten staan om op bevelen te wachten.

Schoon de Syracusaner eigenlijk een koopvaardijschip was, gelijk uit de betrekkelijk geringe bemanning blijken kan, was het evenwel zoo ingerigt, dat het zich in geval van nood verdedigen kon. Hiertoe waren er, langs de verschansing aan beide zijden, vier torens gebouwd, op ieder van welken, bij vijandelijken aanval, zes krijgslieden klommen, om steenen en pijlen, waarvan er in elken toren een arsenaal was, te werpen en te schieten. Op het dek zelf waren ballisten geplaatst, die door een werktuig van Archimedes in beweging werden gebragt, en steenen van omtrent 400 ponden op een afstand van eene stadie wierpen, terwijl anderen pijlen van twaalf ellen lengte op denzelfden afstand schoten. Ook op de marsen der drie masten bevonden zich andere slingertuigen en het schip schijnt daarbij, tusschendeks, nog eene batterij van werpgeschut te hebben gehad. Het was geheel

omgeven van eene ijzeren balustrade, insgelijks volgens eene uitvinding van Archimedes, die den vijandelijken schepen verhinderde te naderen en dus het enteren belette, hetgeen het gevaarlijkste was voor dit groote gevaarte, dat niet zoo gemakkelijk te besturen was. Het had verscheiden roeren en twaalf ankers, waarvan vier van hout en acht van ijzer.

Het kan wel niet anders of Ptolomaeus Philopator moest, zoodra hij dit reuzenschip zag, wenschen het in zijn bezit te hebben. Dit leverde ook volstrekt geene bezwaren op, daar het toch eigenlijk te groot voor de zee was, en door Hiero gereedelijk werd afgestaan. Sinds dien tijd nam het, onder den naam van Alexandryner, eene voorname plaats onder de Thalamegen in en werd, even als het reeds beschrevene, op het prachtigst en kostbaarst ingerigt. Ook hier vond men zalen en gallerijen van de uitstekenste pracht, kunst en smaak, glinsterend van zilver en goud, van schildpad en ivoor, met rijk geborduurde gordijnen; ook hier was een tempel van Aphrodite, studeervertrekken en eene keurige bibliotheek; maar behalve deze bevatte het nog andere merkwaardigheden. Zoo waren de vloeren der verschillende zalen mozaïk ingelegd en stelde de geheele geschiedenis der Ilias op het kunstigste voor. Zoo vond men hier een tuin met allerlei bloemen en planten, met lommerrijke berceaux van wijngaardranken, te midden van welke zich een groote zonnewijzer verhief, gelijk aan dien van de Acradine (de citadel) van Syracuse. Nog vond men er eene reeks van badvertrekken, aan wederzijde van het schip een stal voor tien paarden met de daarbij behoorende fourage-magazijnen en eindelijk een grooten vijver waarin 2000 metreten zeewater, om de zeevisschen in het leven te houden; — in een woord mogt het vorige schip met het volste regt een drijvend paleis genoemd worden, dit geleek op een drijvend landgoed met zijne aanhoorigheden, waarop sommige diensten zelfs te paard schijnen te zijn verrigt.

Waar blijft na al het aangevoerde de Great Eestern, het zoogenaamde „wonder zonder wedergade?" Men vrage dit aan Athenaeus en de magtige stem der oudheid zal zich doen hooren. Wat het uitwendige betreft kan hij met haar zelfs in geene vergelijking treden; hier de dorre, eentoonige, zwarte ijzeren platen van de huid, dáár het kunstigste beeld-

houwwerk en de levendigste kleurschakering; — en van binnen? — hier verguldsel, dáár goud.

Scherpenzeel, 7 April 1862.

HOE EEN MEISJE IN PERZIË UITGEHUWELIJKT WORDT.

In Perzië wordt het meisje op elf- of twaalfjarigen ouderdom gerekend den huwbaren leeftijd bereikt te hebben. Heeft een man uit de volksklasse eene dochter die er goed uitziet, dan kan hij er vast op rekenen tegen dien tijd een bezoek van een huwelijksmakelaar te zullen ontvangen, om met hem over dat „artikel" in onderhandeling te treden. Deze tusschenpersoon is gewoonlijk een „moolah" of priester; in sommige gevallen biedt hij van twee tot vierhonderd goudstukken, (ongeveer *ƒ* 1200 tot *ƒ* 2400) als koopsom voor de jongejufvrouw aan. Is de koop gesloten dan wordt het meisje veelal tot den rang van echtgenoot van den een of anderen „khan" of opperhoofd verheven, rijk genoeg om zich zulk eene weelde te veroorlooven, en daarenboven den makelaar voldoende voor zijne moeite te beloonen. De vrouw wordt hier geheel als koopwaar beschouwd. De som voor haar besteed komt even goed op den post van uitgaven voor, als de aankoop van een Arabisch paard of van een Engelsch geweer met getrokken loop; — in het eerste artikel is echter veel meer rijzing of daling der markt op te merken. Meestal zijn beide partijen elkaar geheel onbekend. Eerst na de voltrekking van het huwelijk ligt de bruid haar sluijer op en deze eerste kennismaking zal door den eenen echtgenoot met een kreet van blijde verrassing begroet, en bij den ander een gevoel van teleurstelling doen geboren worden.

Eenigen tijd eer de toekomstige bruid het ouderlijk huis verlaat, geeft men haar overvloedig rijst en allerlei versnaperingen te eten. Zij moet er goed doorvoed en welgedaan uitzien; en men neemt bovendien alle middelen te baat om hare schoonheid te verhoogen. Eene bijzonder soort van zalf wordt aangewend om het oog eene meer donkere tint en een eigenaardigen gloed te geven, men verstaat de kunst om zelfs den vorm te wijzigen en het de langwerpige gedaante van een amandel te doen aannemen. Het haar wordt met

indigo koolzwart of met een zamengestelde kleurstof roodbruin geverwd; dit hangt af van haar eigen smaak, of anders volgt ze hierin het verlangen van den makelaar. De wenkbraauwen worden eerst dik besmeerd met eene soort pomade en daarna met verw overstreken; men zou meenen een laagje pleisterkalk, in kleine boogjes uitgesneden, op het gezigt aangebragt, te zien. Deze strepen loopen boven den neus te zamen en vormen zoo ééne lijn. De kleur der wangen moet vooral vrolijk en schitterend zijn, aan elke zijde wordt een kleine lok haar, met cosmétique in den vorm van eene omgekeerde zes, op het gelaat vast geplakt. De handen en voeten, de nagels van vingers en teenen worden licht bruin geverwd. Aldus toegetakeld, heeft het arme kind moeite haar eigen gelaat te herkennen. Al die kunstmiddelen maken haar reeds op twintigjarigen leeftijd tot eene oude vrouw, de huid heeft het zachte en veerkrachtige verloren door al die smeersels en zalfjes, waarin vele schadelijke bestanddeelen voorkomen.

De vreemdsoortige schoone is er nu op bedacht zich een rijk al is 't dan ook niet een élégant toilet te kiezen, eer ze zich naar de vertrekken van haar echtgenoot begeeft. De wijde broek komt 't eerst in aanmerking, ze heeft verscheidene soorten van dit kleedingstuk voorhanden, om eene goede keus te kunnen doen, want daar ze zeer trotsch is op het welgevormde been, zoo moet dit ligchaamsdeel vooral goed uitkomen. Verder trekt ze een fraai geborduurd jakje met korte pandjes aan, en een aardig chemisetje van dunne witte zijde met gouddraad gestikt; de armen, beenen, en de hals worden echter niet bedekt. Ze tracht zich met zoo veel juweelen, gouden muntstukjes en allerlei kleinodiën op te schikken als ze maar kan magtig worden. Ze heeft eene bijzondere voorliefde voor paarlen en diamanten; 't is haar 't zelfde of het edelgesteente fraai van vorm en kleur is, als 't maar paarlen en diamanten zijn. Dat aldus opgeschikte meisje kan zelden aanspraak maken op beschaving. Hare opvoeding werd verwaarloosd, ze is niet met talenten begaafd, maar ze kan nog al aardig snappen over bloemen en over nachtegalen, ze flapt er alles uit en zoo hoort men van haar wel eens een geestigen zet. Men moet bij haar echter geene fijne beschaving of vrouwelijke zedigheid zoeken. Ze weet

van veel zaken, waarvan ze liever onkundig moest zijn gebleven, en in sommige dingen zou ze den bejaarden man, met de kroon der grijsheid versierd, te slim zijn.

Een der eerste bezoekers die zich na haar huwelijk bij haar aanmelden is gewoonlijk haar vader. Die komt haar vertellen, „dat 't bij hem aan huis nu zoo treurig en eenzaam is, sedert dat zij de ouderlijke woning heeft verlaten, en dat hare moeder zoo oud wordt." Het geheele verhaal is er op aangelegd om op haar gevoel te werken, en het eerste geld dat ze als prijs voor hare liefkozingen van den echtgenoot verkrijgt, af te troggelen om haar vader eene andere vrouw te koopen.

De Perziërs schijnen bijzonder op het schoone geslacht gesteld te zijn. Een bedelaar die u in Perzië op straat om eene aalmoes vraagt, geeft als reden van dringende behoefte op „dat hij te huis vijf vrouwen heeft, en er juist onlangs nog een zesde bij heeft genomen." Een bediende, die vroeger niets had, waarover hij kon beschikken, zal zorgvuldig het verdiende loon bijeen vergaren, om zich, zoodra de som maar toereikend is, eene echtgenoot te koopen. De oudste, of althans de eerst gehuwde vrouw vervult bij den man den post van huishoudster, ze heeft ook het bestuur over alle huishoudelijke zaken. Ze deelt aan allen het noodige voedsel uit en ze wordt vrij goed ontzien, somtijds zelfs gevreesd. Het moet aan deze vreemde manier van handelen worden toegeschreven, dat het aantal der huwelijken zoo verbazend is toegenomen. Dit verbond is in Perzië zoo wel voor de eene als voor de andere partij zelden verbindend voor het leven. Men kan een meisje voor een bepaalden tijd huren, even als men op deze wijze een huis in huur heeft en de geestelijken die bij dit soort van contract goed bedacht worden, verzetten er zich niet tegen.

De gewoonte om slechts voor korten tijd een echtverbond aan te gaan, wordt ook door christenen die in Perzië hun verblijf houden, nagevolgd. Een mijner vrienden vertelde mij dat hij zich eens met zulk een oogmerk naar Vannek, een dorp digt bij Tehran gelegen, begeven had. Daar aangekomen ging hij met een vriend onder een boom zitten, terwijl de dorpsmeisjes in eene lange rij langs hem heen trokken. Een priester regelde den optogt. Toen de keus op

een der jonge deernen gevallen was, kwam men overeen omtrent den huurprijs en er werd een behoorlijk contract opgesteld. Veertig „tomauns" ongeveer *f* 240 werd toegestaan voor toilet-artikelen en kleinoodiën, en nog *f* 360 daarenboven in geval van echtscheiding. 't Was eene vrij hooge huur daar de prijs voor een Armenisch meisje zelden de helft van deze som te boven gaat. Ze zijn soms zeer leelijk, en niet zelden door de kinderpokken geschonden.

Jongelingen huwen gewoonlijk op twaalf of veertienjarigen leeftijd. Niet zelden neemt de man zijn nichtje tot echtgenoot, in andere landen werkt dit ongunstig op verdere geslachten, maar in Perzië schijnt men hiervan geene nadeelige gevolgen te bespeuren.

Om een groot huisgezin te moeten onderhouden, is voor den huisvader in beschaafde landen veelal een groot bezwaar, maar hier bekommert zich de arme daarover in 't minst niet. Overal groeit er immers rijst, wat heeft men meer noodig, en dan als een rijke een groot aantal kinderen heeft, wat beteekent dit dan nog als 't onder die allen verdeeld is? De arme wordt daarom in het Oosten volstrekt niet minder geacht, dan zijn meer bevoorregten natuurgenoot, ja de armoede schijnt hem zelfs eene soort van waardigheid te geven. Waarom zou de behoeftige niet even goed mogen trouwen als de rijke? 't Zal alles wel teregt komen, de wereld is groot genoeg, elk zal zijn weg wel vinden. — Zoo wordt er in Perzië geredeneerd.

Voor den „shak" of koning is het echter soms moeijelijk om eene andere vrouw te vinden. Een dezer gekroonde hoofden begeerde de dochter van een der magtigste „khans" of stadhouders tot gemalin. Het meisje stond bekend als eene uitstekende schoonheid. Haar vader verzocht echter van die hooge eer verschoond te mogen blijven, want als zijne majesteit haar eene maand lang bij zich had gehad, dan zou hij welligt verder niet om haar denken en haar gezelschap niet langer begeeren; volgens de gebruikelijke zeden zou ze dan geheel haar volgend leven in den weduwlijken staat moeten doorbrengen. De „shah" was over deze weigering zeer gebelgd en de stadhouder durfde het niet wagen, uit vrees van in ongenade te vallen om zijne dochter uit te huwelijken eer er een geruimen tijd na dit voorval verloopen was

Eene echtverbindtenis die men hier eene „mesalliance" zou noemen, wordt in Perzië niet als zoodanig beschouwd. Een der vele zonen van koning Tat-ali, werd verliefd op een vrij leelijk meisje uit den geringen stand, een meisje dat zelfs volstrekt niet jong kon genoemd worden. De koning trachtte zijn zoon van besluit te doen veranderen, door met zijn zonderlingen smaak den gek te scheren. En wat antwoordde de jonge prins? „Als ge haar maar eens door mijne oogen kondet zien, dan zoudt ge wel anders over haar oordeelen." Hiertegen viel niet veel in te brengen, al was de tegenwerping vrij onbestemd. De Perziërs kunnen zich ook in dit opzigt op het voorbeeld van den thans regerenden koning beroepen. Zijne meest begunstigde vrouw, de koningin Geiron of Antèlope was eene boerendochter. De koning zag haar eens toevallig toen hij door 't dorp reed waar ze woonde, raakte op haar verliefd, en deze teedere gehechtheid bleef steeds voortduren, ja werd hoe langer zoo meer innig en sterk. Het schijnt wel dat de hartstogt die hij steeds voor haar gevoelt, invloed heeft op al zijne daden.

Eens werd er aan 't hof een groot feest gegeven, bij gelegenheid dat haar oudste zoon tot vermoedelijken erfgenaam van den troon werd verklaard. Het geheele vrouwelijk personeel was, prachtig uitgedost, daarbij tegenwoordig. Zijn oog dwaalde onrustig in 't rond, eindelijk vroeg hij misnoegd: waar is de koningin? Alles was hem onverschillig zoo lang *zij* niet in 't midden der feestvierenden was, zonder *haar* was voor hem de vreugde uit zijn paleis verbannen.

De Perziërs zijn niet zoo jaloersch op hunne vrouwen als de Turken. Als de eerste met u op een goeden voet verkeert, dan zal hij u aan zijne echtgenoot voorstellen, en de vrouwenvertrekken worden in Perzië in geenen deele zoo zorgvuldig bewaakt als de Turksche harems.

De Perzische dames brengen haar tijd door met 't beramen van kleine intrigues, met rooken en baden en het ontvangen van bezoeken. Niet zelden hebben er kibbelpartijen plaats over de nietigste onderwerpen, dan weder hoort men haar gigchelen en snappen over haar toilet en hare kleinoodiën. Aan 't hoofd van deze vrouwenschaar staat gewoonlijk eene soort van geneesheer en eene oude vrouw, deze lieden beweren dat ze iets van zwarte kunst en tooveren verstaan,

en liefdedranken kunnen bereiden. Men zegt dat de vrouwen, hare bedienden soms uitermate wreed kunnen behandelen; en het vermoeden dat de Persische vrouw soms in wreedheid met den tijger of den panther zou kunnen wedijveren is niet van grond ontbloot. Nergens ter wereld vindt men zulke gevoellooze schepsels als onder deze geblankette Oostersche dames. Een mijner kennissen miste eens eene aanzienlijke som geld; hij begreep dat zijne Armenische huishoudster hem die ontvreemd had. Onvoorzigtig genoeg deelde hij haar zijn vermoeden mede. Den volgenden morgen, onder 't ontbijten hoort hij een vreemd geluid, het scheen uit eene kamer aan de andere zijde van 't huis gelegen, voort te komen. Hij staat op en begeeft zich naar dat vertrek. Hier vindt hij de Armenische vrouw; deze had den waren dief gevonden, en hem met eenige harer vrouwen in eene kamer gelokt. Hier werd hij op den grond geworpen, een bal in den mond gestopt en de armen en beenen op den rug gebonden. Daarna scheurden ze kleine reepjes vleesch uit zijn ligchaam, met kleine tangen, die ze in een kolenvuur gloeijend hadden gemaakt. Met dezen liefelijken arbeid waren ze bezig om den dief tot bekentenis te brengen, juist toen mijn vriend in de kamer kwam, en hierdoor hun oogmerk verijdelde.

In de vrouwenvertrekken heerscht over 't algemeen veel wanorde, alles ziet er haveloos, smerig en verwaarloosd uit. Men vindt er fraai porselein, glazen en kristallen voorwerpen, gouden kleinoodiën, pijpen met juweelen ingelegd, allerlei versnaperingen, eene keur van dranken zooals koffij, thee, sorbet, heerlijke vruchten enz. maar: alles ziet er even vuil uit.

De salons der dames zijn niet overladen met meubelen, uitgezonderd een aantal tapijten, kussens en spiegels van het slechtste soort, de wanden en de zoldering zijn echter gewoonlijk met eene lichte kleur geverwd, en dit geeft aan 't vertrek iets vrolijks en gezelligs. Men moet nogtans de tapijten, draperiën, de kussens, shals, ja de dames zelve maar niet op den keper beschouwen, want op zindelijkheid kan daar niemand en niets aanspraak maken. Zelfs het gebruik van den tandborstel schijnt aldaar onbekend te zijn, hoewel de vrouwen hare tanden door het eten van veel suikerwerk en ook van gebraden knoflook bederven.

Te Tehran is de manier van leven alles behalve stijf, de vrouw geniet daar eene onbeperkte vrijheid; de voornaamste dames ontzien zich niet hare vrienden te gaan bezoeken; dikwijls verkleeden ze zich dan als eene bedelaarster om geen argwaan op te wekken. Het maken van visites tusschen de dames onderling, duurt den ganschen dag door. Ze beginnen hiermede reeds ten zeven of acht uur des morgens, ze rooken en eten onophoudelijk en snoeven en pogchen steeds op hare echtgenooten en op haar toilet.

Men hoort zelden van publieke schandalen. Als een echtgenoot nu en dan niet wat door de vingers zag, dan had hij kans vergiftigd te worden; mogt een minnaar al te onbescheiden zijn dan was hij insgelijks niet zeker van zijn leven. Niet lang geleden werd een magtig magistraats-persoon op klaarlichten dag door eene onzigtbare hand eene doodelijke wond toegebragt, omdat hij zich op eene onwettige liefdegeschiedenis beroemde.

Het gevolg van deze onbeperkte vrijheid is dat de vrouw in Perzië in alle publieke aangelegenheden hare stem kan doen gelden, bij alles gebruikt ze haar invloed, zelfs op staatkundig terrein. Ze weten den minister en den staatsbeambte aan haar leiband te doen loopen, terwijl zij zelve worden beheerscht door waarzegsters en tooverheksen die immer in de vrouwenvertrekken te vinden zijn.

Het is in Perzië goedkoop huishouden, men heeft niet veel noodig om in zijn levensonderhoud te voorzien. Men treft hier niet zoo als bijna overal elders een natuurlijk afgrijzen voor den dood en de dooden aan.

Als een misdadiger is ter dood gebragt, dan laat men zijn lijk maar op de openbare markt liggen, ter prooi der honden, die het verscheuren. Mijn paard heeft dikwijls gestruikeld over zulk een hinderpaal of er een zijsprong om gemaakt, maar het ligtzinnig publiek dat elk oogenblik een dergelijk lot kan ondergaan, loopt er al lagchende en pratende voorbij.

Zin voor huiselijkheid of teedere gehechtheid tusschen echtgenooten moet men over 't algemeen in Perzië niet zoeken. Er heerscht in de gemeenschappelijke woning geene orde, netheid of rust, er is niets wat iets aantrekkelijks voor den man zou kunnen hebben, zijne vrouw is hem ook zelden eene vriendin of „eene hulpe tegenover hem," zoo als de

H. Schrift zegt. Eene bedaagde matrone zeide mij eens met een veel beteekenenden blik: „Ja! weet ge, mijn man zou zich al lang hebben laten scheiden, maar ik kan zoo naar zijn smaak koken.” „Hij houdt zoo veel van mij,” zeide eene andere dame die in het dames salon eene eerste plaats innam „omdat ik zoo dik en vet ben.” ’t Is ligt te begrijpen, dat daar de betrekking tusschen man en vrouw zoo weinig innig is, de laatste zich bij de tegenpartij schaart als haar echtgenoot in ongenade valt, en ze zich haast om eene echtscheiding te bewerken.

Sterft de man dan begeeft zijne weduwe zich naar zijn naasten bloedverwant, deze is verpligt voor haar te zorgen, volgens een eeuwenheugend gebruik in het Oosten. Is ze nog jong, dan zoekt hij voor haar een ander echtgenoot, anders moet hij haar voedsel en huisvesting geven.

Behalve de erkende vrouwen heeft men nog eene soort van wettige bijwijven „Seegas” genaamd; deze worden echter meestal als dienstbaren beschouwd; ze eten niet aan tafel en zijn slechts zelden in de tegenwoordigheid van haar heer en meester. Men zegt echter dat deze vrouwen in tegenspoed en in de ure des gevaars meer trouw en gehechtheid aan den dag leggen dan hare meer bevoorregte zusteren. Hare kinderen hebben gelijke regten op de nalatenschap als het kroost der wettige echtgenooten.

Eer ik dit verslag over de Perzische vrouwen eindig, moet ik nog eene waarlijk gebeurde en aandoenlijke geschiedenis verhalen, die wel in tegenspraak schijnt te zijn, met al wat ik hierboven vertelde. ’t Is waarlijk eene gunstige uitzondering op den algemeenen regel. De voormalige eerste minister was gehuwd met de zuster van den koning. Hij was algemeen bekend als iemand die een zeer ridderlijk, regtschapen karakter had. In waarheid minister, oefende hij door verlichte kennis een zegenrijken invloed uit op zijne landgenooten, die hij bijna met onbeperkt gezag regeerde. Niemand had iets op zijn zedelijk gedrag of op geheel zijne levensmanier aan te merken. Hij was grootmoedig, onomkoopbaar, vergevensgezind, vrijzinnig, mild, in een woord, in de geschiedboeken van Perzië zal men moeijelijk een tweede voorbeeld van zulk een uitmuntend karakter vinden. Daarenboven maakte hij nieuwe wegen, moedigde landbouw

en koophandel aan, hij bragt eene wijziging in de gruwzame strafoefeningen, stichtte herbergen voor reizigers, ook rigtte hij magazijnen op. Hij was misschien de meest merkwaardige wetgever die ooit in 't Oosten, aan 't bestuur is geweest.

Hij was echter misschien wel wat al te veel gesteld op weelde en het voeren van een grooten staat, hierin ging hij even als Bacon, Wolsey en de kardinaal de Richelieu zijne krachten te boven. Het zou echter de vraag nog zijn, of dit niet aan eene andere reden dan alleen aan praalzucht moet worden toegeschreven. Door geheel de wereld en vooral in Perzië hecht men veel aan „al wat voor oogen is," en iemand die zich vooral dáár van de achting des volks wil verzekeren, moet zich noodwendig in eene luisterijke omgeving bewegen. Men vertelde echter dat hij zich boven den koning wilde verheffen. Een koksjongen moest uitstrooijen dat hij was omgekocht om vergif te mengen in de spijzen die op de koninklijke tafel kwamen. Deze valsche beschuldiging had ten gevolge dat de minister van zijn ambt werd ontzet, en zich alleen door eene overhaaste vlugt moest zoeken te redden.

Door tusschenkomst van Europesche gezanten, werd zijn leven nog eenigen tijd gespaard, maar hij mogt toch niet in de hoofdstad terugkeeren. Zijne echtgenoot, eene schoone, liefttallige jonge vrouw, innig aan hem gehecht, vergezelde hem overal. Dag noch nacht verliet ze hem, ze zorgde er steeds voor te zamen met hem te eten, want ze wist wel dat men *haar* geen vergif zou toedienen. Om zeker te zijn, leefden ze gedurende geruimen tijd slechts van gekookte eijeren. Maar zijne vijanden hadden geen rust zoo lang hij leefde, daarom namen zij list te baat. Ze stelden een van die hatelijke oude vrouwen in 't werk, die al het kwaad dat er in Perzië voorvalt aanstoken; deze begaf zich naar de echtgenoot van den minister, en lokte haar in den tuin, onder voorgeven dat een bode van den koning haar daar spreken moest. Deze vertelde dat haar gemaal gratie had gekregen, dat hij zich nu naar 't bad moest spoeden, daar was een eergewaad voor hem in gereedheid, hiermede gekleed, zou hij in zijne vroegere waardigheid hersteld worden. Vol vertrouwen laat ze haar echtgenoot van zich gaan. Aan

't had gekomen vindt hij daar den scherpregter. De minister was iemand van krachtigen ligchaamsbouw, een forsch sterk mensch. De scherpregter voelde zich niet op zijn gemak, misschien hoorde hij ook de stem van zijn geweten, hij had toch zijne betrekking, ja al wat hij bezat aan den gevallen staatsdienaar te danken. Maar in Perzië wordt de wil des konings onbepaald geëerbiedigd, en zijne bevelen worden soms met slaafsche onderdanigheid ten uitvoer gebragt. Den minister werd de keus gelaten op welke wijze hij den dood wilde ondergaan; hij nam vergif in, dit werkte echter niet schielijk genoeg, toen opende men aderen in de armen en in de dijen.

Terstond na zijn dood wilde men zijne weduwe uithuwelijken aan den zoon van zijn opvolger. Ze was echter ontroostbaar; nimmer kon ze den echtgenoot vergeten, wien ze zoo teeder beminde, en wiens leven ze ten koste van het hare had willen redden.

EENE SPOOKGESCHIEDENIS.

In de herberg de Kroon, te Antwerpen, werd eenige jaren geleden een wit spook gezien, eene lamp in de eene hand en een sleutelring in de andere houdende; deze onaangename bezoeker was reeds door eene menigte reizigers, die langs den gang gingen, gezien. De buren hielden stellig staande, dat een ongelukkige reiziger op den een of anderen tijd in die noodlottige kamer door een der voormalige eigenaars van het huis zoude vermoord zijn en het hôtel verkreeg gewoonlijk den naam van de spookherberg en hield op door zijne oude patronen bezocht te worden.

De eigenaar bevond zich op den rand des verderfs en besloot om in de spookkamer te slapen, met het uitzigt om de ongegrondheid van het verhaal te bewijzen. Om de zaak zekerder te bewerken, zoo als hij zeide, noodzaakte hij zijnen stalknecht om hem gezelschap te houden, voorgevende om een getuige te hebben voor de ongerijmdheid van het verhaal; maar het was inderdaad uit lafhartigheid. In het holle van den nacht, evenwel, juist toen de twee mannen besloten hadden om in een bed te slapen, een ander hetwelk

nog in de kamer was, onaangeroerd latende, vloog de deur open, en het spook sloop ongemerkt binnen. Zonder af te wachten wat het ging doen, daar het zich regtstreeks naar het andere bed begaf, vlogen de twee mannen uit de kamer en door hulp te roepen, bevestigden zij meer dan ooit den slechten naam van het huis.

Onbekwaam om langer de kosten op te brengen van zulk een nadeelig huis, maakte de arme eigenaar in de courant bekend dat zijn huis te koop was, waarin hij en zijn vader geboren waren en hun leven hadden doorgebragt. Bieders en klanten waren even schaarsch, de herberg bleef bijna een jaar te koop staan, in welken tijd het spook van tijd tot tijd verscheen. Ten laatste kwam er een officier van het garnizoen, die vroeger dikwijls in het huis verkeerd had, tot het besluit om het geheim te onderzoeken door in de voornoemde spookkamer te slapen.

Zijn aanbod met dankbaarheid aangenomen zijnde, ging de officier in de noodlottige kamer zitten, met eene flesch wijn, en een paar geladen pistolen voor zich op de tafel, vast besloten om op welk voorwerp ook, dat de deur inkwam te schieten.

Op het gewone uur te middernacht vloog de deur open, en het witte spook verscheen weder met eene lamp in de eene hand en een ring met sleutels in de andere houdende; toen greep de officier naar zijne pistolen, en terwijl zijn vinger op het punt stond den haan over te halen, werd hij gewaar, dat de verschijning niemand anders was dan de dochter van zijnen waard, een jong en lief meisje. Het stipste stilzwijgen in acht nemende, zag hij haar de lamp nederzetten, hare sleutels zorgvuldig op den schoorsteen leggen en zich naar het tegenoverstaande bed begeven, hetwelk naderhand bleek, dat zij dikwijls, gedurende het leven van hare overledene moeder, die in deze kamer sliep, gebruikt had. Zoodra zij zich te bed had begeven, ging de officier, na de kamerdeur gesloten te hebben, haar vader en vele andere getuigen halen, inzonderheid den waterschout van die gemeente, die de voornaamste geweest was, om de berigten van het spookhuis rond te strooijen. Het arme meisje vond men te bed in een vasten slaap gedompeld, en haar schrik bij haar ontwaken gaf blijken genoeg aan de omstanders dat zij eene

slaapwandelares was. Van dat oogenblik af werd het spook niet meer gezien; waarschijnlijk omdat de dochter van den herbergier spoedig in haar eigen huis ging wonen, en de spookvertellingen eindigden tot groot vermaak der buren in de eenvoudige geschiedenis van een jong meisje dat in haren slaap wandelde.

DE MOED VAN EENEN BOTTELIER.

Eene dame, de vrouw van eenen rijken landedelman, stierf aan eene langdurige ziekte, en op den avond van haar overlijden, wenschte haar echtgenoot eenige uren alleen met het lijk door te brengen en zond de meid uit de kamer, die bij het lijk de wacht hield. Voor dat er een uur om was, begon de bel, waarmede de overledene gewoon was de meid te schellen, geweldig te bellen, en de vrouw, die niets anders dacht als dat de weduwenaar plotseling ziek was geworden, spoedde zich terstond naar de kamer. Hij zond haar toornig weg, door te verzekeren, dat hij niet gebeld had. Korten tijd daarna, ging de bel voor de tweede maal, toen de vrouw tegen een der bedienden zeide, dat zij niet meer naar het bellen wilde luisteren, daar de edelman haar wederom zou verwijten niet te hebben gebeld, en haar alsdan zou wegzenden. „Het kan mijn meester nu niet zijn die gebeld heeft," antwoordde de knecht, „daar ik hem op dit oogenblik in de gezelschapskamer gebragt heb." En terwijl hij nog sprak, ging de bel uit de doodenkamer voor de derde maal, en nog heviger dan te voren. De meid was nu geheel en al bevreesd om aan het bellen te gehoorzamen, zoo dat zij aan eenige van de bedienden verzocht haar te vergezellen. Ten laatste waagden zij het de deur te openen, zeker verwachtende dat zij een verschrikkelijk schouwspel zouden gewaar worden. Alles was evenwel zeer rustig; het lijk dat op het bed onder een laken uitgestrekt lag, was klaarblijkelijk heel stil. Zoodanig was evenwel de angst van de arme meid, dat niets haar kon bewegen om alleen bij het lijk te blijven en daarom stemde een der huismeiden toe om bij haar in de kleedkamer te vertoeven. Naauwelijks waren zij er eenige minuten geweest, toen de bel op nieuw ging; nu kon er volstrekt geene misvatting plaats hebben, daar

de beldraad die rond de kleedkamer ging nog in beweging was, en de bedienden de trilling der bel konden zien. De bottelier van het gezin besloot terstond om den moed van de verschrikte vrouwen te ondersteunen, door haar naar de kleedkamer te vergezellen, waarin zij met de opene deur gingen zitten om een waakzaam oog op het bed te houden. Deze voorzorg ontknoopte terstond het geheim. Er was een draad gehecht geweest aan den knop der bel, voor het gemak der zieke vrouw om zoo doende hare meid te bellen zonder van ligging te veranderen, welke draad nu op den grond hing, en een lief katje dat dikwijls in de kamer gelaten werd om de zieke genoegen te geven, was ongemerkt in de kamer gegaan, speelde nu met den draad en was zoodoende de oorzaak van het gelui dat de meiden zoo zeer verschrikt had.

Evenwel door den moed des botteliers was deze zaak tot een groot geluk voor het familie-huis ontdekt, daar het anders zeker op de lijst van spookhuizen zou gekomen zijn.

HERFSTLIED,

DOOR

F. F. C. STEINMETZ.

Wie noemt mij schooner dagen
Dan als het loover geelt
Op 't veld, in woud en hagen,
En als de koolhaas speelt?
Wie maalt mij schooner luchten
Dan die Oktober schept,
Waarin gij keur van vruchten
En zoete druiven hebt?

Ik ken geen schooner dagen
Dan die het najaar biedt,
Wanneer m' in woud en hagen
De bladen vallen ziet;

Dan mengen zich de kleuren
  Van bruin en groen te saêm,
En in de najaarsgeuren
  Haalt men een krachtige' aêm.

De dagen van 't voorleden
  En al wat is geweest
Herroept het somber heden
  Voor onzen stillen geest;
Al wat ons vroeger smartte
  Of stof tot blijdschap gaf
Rijst dan weêr op in 't harte
  Als uit een sluimrend graf.

Een straal van 't zachte maanlicht
  Die breekt door 't graauwe zwerk
En neêrdaalt op ons aanzigt
  Werkt dan op ons zoo sterk:
Dan leven wij de jaren
  Der kindschheid nogmaals door,
Hervoelend wat we waren
  En wat ons ging te loor.

De lange najaarsdraden,
  Die zwieren door het bosch
En hechten, langs de paden,
  Op bloem en kruid en mos,
Herinn'ren ons de stonden
  Van blijd'ren levenstijd,
En al wat we ondervonden
  In 's levens ernsten strijd.

o, 't Is een tijd voor 't harte
  Dat op iets heiligs doelt,
Waarin het vreugd en smarte
  Met dubble fijnheid voelt;
Waarin het doel des levens
  Ons klaarder schijnt dan ooit,
En 's geestes kracht zich tevens
  Naar 's ligchaams sterkte plooit.

Dus voel ik in de dagen
  Waarin het loover dort,
Dat, na de wintervlagen,
  Met pracht herboren wordt.
Ik ken geen schooner dagen
  Dan die Oktober biedt;
En schooner veld en hagen
  Dan 's najaars ken ik niet!

Aarle-Rixtel.

OVER DE ZINTUIGEN EN DERZELVER BESTAAN IN HET DIERENRIJK.

Naar het Hoogduitsch

VAN

PROFESSOR OSCAR SCHMIDT.

I.

Het is meestal eene der eerste pogingen van het kind om de jaargetijden, de dagen der week en zijne vijf zinnen op te tellen, welke neiging, waartoe de kleine natuuronderzoeker zich als gedrongen gevoelt, de moeder niet zelden bij hem poogt te ontwikkelen. Ook de meest onbeschaafde mensch heeft bewustheid van de beteekenis zijner zinnen en zinsorganen, en men kan van een ons dierbaar wezen voorzeker geene hoogere genegenheid eischen dan door hetzelve, als de oogappel bemind te worden. De krankzinnige, de zinnelooze mensch is daarom, wat de rede betreft, als uitgesloten van de gemeenschap met de maatschappij, terwijl daarentegen de mensch, die een gezond verstand bezit, vatbaar is voor alle goede en verheven indrukken.

Wij zijn met zinnen begaafd, wil dus zeggen, dat wij in staat zijn, verschillende van de ligchamelijke wereld buiten ons en van ons eigen ligchaam uitgaande invloeden — het woord in den ruimsten zin genomen — als gewaarwordingen in ons te kunnen opnemen en die tot voorstellingen te kunnen verwerken. Wanneer wij zulks dus nader willen ontleden, zoo wil dit zeggen, dat reeds van te voren daartoe bestemde deelen en organen van ons ligchaam tot de juiste ontvangst van die indrukken en invloeden aanwezig moeten zijn en dat vervolgens die organen in verbinding staan met het geheimste deel van ons ligchaam, namelijk de hersenen, waar de tot op dat oogenblik nog geheel onopgehelderde verandering der invloeden tot gewaarwordingen en voorstellingen plaats heeft.

Elk zintuig alzoo is verbonden aan zekere ligchamelijke deelen en inrigtingen, werktuigen van den zin genaamd, en

die, gelijk wij ligtelijk verstaanbaar zullen maken, twee wezenlijk verschillende bestanddeelen uitmaken. Laat ons b. v. het oog nemen. Behalve de ter beschutting van hetzelve dienende omhulsels, bezitten wij daarin eene reeks doorschijnende, regelmatig gekromde ligchamen, van welke bij een iegelijk ten minsten het horenvlies en de lins bekend zijn, en die van de voorwerpen buiten ons, door breking en verzameling der van dezelve uitgaande lichtstralen een beeld daarstellen. Even als in eene camera-obscura worden zoodanige beelden door het oog ontworpen, zoolang dit nog met het levende ligchaam verbonden is; met het uitgestoken oog van een kalf, en nog beter met dat van een uil kan men dadelijk de overtuiging bekomen, dat ook de doode oogappel nog gedurende eenigen tijd, even als een mechanisch, door menschenhanden vervaardigd instrument de voorwerpen afbeeldt. Men brenge zulk een oog in eene kleine opening van een overigens geheel donker vertrek, en de tegenoverstaande huizen en voorbijgangers zullen op den matdoorschijnenden achtergrond van het oog afgebeeld worden, en dat wel in tegenovergestelde rigting. Genoeg zij het te weten, dat wij het oog thans voor het grootste gedeelte als eene inrigting, een toestel kennen, hetwelk beelden daarstelt. En ofschoon wij met honderd dergelijke toestellen, allen in de regelmatigste orde voorzien waren: wij zouden nogtans geheel blind wezen, indien niet aan dat gedeelte van het oog, hetwelk de beelden voortbrengt, het tweede deel verbonden ware, namelijk de zenuw, waarop het beeld gekaatst wordt en die het naar de hersenen in raadselachtige toedragten overbrengt. Er bestaat ook immers werkelijk eene soort van blindheid in de ziekte en ongeschiktheid der gezigtszenuwen, die blindheid namelijk, welke wij onder de benaming van zwarte staar kennen, en dit, bij volmaakte helderheid en doorschijnendheid der wegen, waarop de lichtstralen op den achtergrond van het oog doordringen. De graauwe staar daarentegen wordt voortgebragt door verstoring van een deel van het toestel, hetwelk de beelden voortbrengt, namelijk de lins. De zenuw kan in dezen staat van blindheid volmaakt gezond zijn, zij neemt echter geene beelden op.

Het bovengezegde tot algemeen nut willende doen strek-

ken, hebben wij daarmede alleen willen aantoonen en duidelijk maken, dat elk zintuig uit eene met de hersenen verbonden, of beter nog uitgedrukt, daaruit ontstaande zenuw bestaat en een met het einde dezer zenuw in verbinding gebragt apparaat, door hetwelk, al naar gelang der soort van het zintuig zekere van de wereld buiten ons uitgaande uitvloeisels op de zenuwen overgebragt en op voldoende wijze geconcentreerd worden.

Van de dierenwereld in tegenoverstelling tot den mensch maakt men wel eens de onbepaalde voorstelling, als zoude zij zich alleen laten leiden door de indrukken der zinnen, terwijl de mensch verpligt is om de ervaringen, die hij door het verstand opdoet, tot een handelen naar grondstellingen in zijn eigen belang aan te wenden. Zonder nu te willen onderzoeken, in hoeverre dit juist is, volgt daaruit, dat men in het algemeen de werktuigen van den zin der dieren als de eigenaardige bemiddelaars tusschen de wereld en de ziel erkent; indien ik echter den lezer zou durven vragen, hoe hij daarover denkt, waar b. v. een sprinkhaan de ooren, of een kreeft den neus heeft zitten, zou hij dienaangaande gewis in geene geringe verlegenheid geraken. Welke schoone, die een wormpje met den voet vertreedt, denkt er aan, dat ook in duizend adertjes van dit verachte diertje een rood bloed stroomt? En toch: zien kan het niet; gehoor heeft het veelligt een weinig, reuk bezit het te naauwernood, smaken kan het niet veel, maar voelen — ja, dat kan het diertje. Naar mijne innige overtuiging is alzoo het thema, hetwelk wij ons hebben voorgenomen in deze regelen te behandelen, van algemeen en veelzijdig belang, want het zal onze kennis verrijken omtrent de schepselen, die ons zeer nabij komen en ons tevens in staat stellen, een dieperen en meer helderen blik te slaan in den rang, dien wij in de schepping bekleeden.

II.

HET WERKTUIG DES GEVOELS.

Wij zullen, hebben wij daareven gezegd, door te pogen de werktuigen van den zin der dieren te kennen, tevens

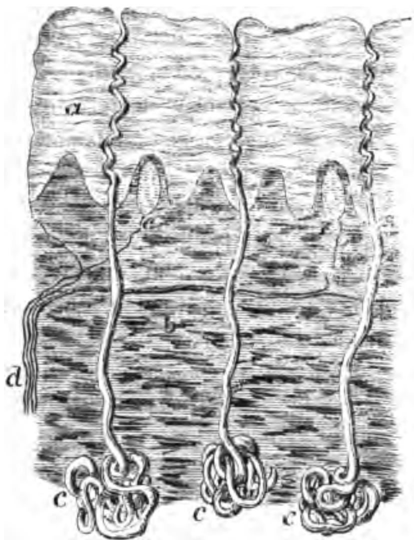
een duidelijker inzigt bekomen in onze eigene natuurkennis. Doch omgekeerd zal het ook dikwerf zeer nuttig en doelmatig zijn met ons zelven een begin te maken, om een uitganspunt te hebben en tot den maatstaf der beoordeeling te geraken.

Het zintuig des gevoels staat met het opvatten der grofste ligchamelijke aanrakingen in verband en wordt door het meerendeel der menschen slechts in zeer kleine mate ontwikkeld; voor welk eene hooge ontwikkeling hetzelve intusschen vatbaar is, leert het bezoek in een blinden-instituut, waar wij zien, dat het gevoegelijk de plaats van het zoo edele zintuig des gezigts kan vervullen. Wij bezigen bij voorkeur de vingertoppen om te voelen en te betasten; desniettemin is de geheele oppervlakte des ligchaams werktuig van het gevoel, ofschoon op de eene plaats minder volkomen dan op de andere.

Door eene zeer eenvoudige proeve kan men zich van de meer of mindere deugdelijkheid en bruikbaarheid der huid, als gevoels-orgaan overtuigen. Men zette de punten van een geopenden passer op eene plaats derzelve naar verkiezing in. Heeft men alsdan bij een matigen afstand, zonder daarnaar te zien, het bepaalde gevoel van beide punten, zoo sluite men den passer steeds naauwer toe, de punten derzelve afwisselend in de huid stekende of daaruit nemende, waardoor een afstand der passerpunten zal ontstaan, die op de gekozen plaats der huid het gevoel geeft, als werd zij slechts door ééne punt aangeraakt. Indien wij nu b. v.: de passerpunten op den rug plaatsen, zoo kunnen zij op een duim afstands van elkander staan en het gevoel is slechts als dat van ééne punt. Daarentegen op de vingertoppen geplaatst, kunnen wij de geringste afstanden als twee afzonderlijke punten gevoelen. Dat een timmermansgezel voor deze proefneming minder geschikt is dan een horologiemaker of eene dame spreekt wel van zelve.

Onze huid is alzoo ons gevoel-werktuig, maar alleen daarom, dewijl tallooze, buitengemeen kleine gevoelwerktuigen in dezelve aanwezig zijn. Deze zoogenaamde tastligchaampjes zijn een van de belangrijkste ontdekkingen der nieuwere mikroskopische navorsching. De nevenstaande

afbeelding stelt ons vergroot de doorsnede der huid van den vingertop voor.

Onder de uitwendige hardere en gevoellooze laag *a* ligt de dikkere zachtere *b*, in welke verscheidene organen aanwezig zijn: als de zweetklieren *c*, wier gangen uitwendig met de zweetporiën eindigen en het bewijs leveren, dat het een anatomisch zeer gegrond gezegde is: de poriën openen zich. Vervolgens is een neventakje *d* voorhanden, waarvan twee eindjes in eene eigenaardige, tot in de bovenhuid reikende opzwelling *e* uitloopen. Dit zijn tastligchaampjes, zinsorganen in de vroeger nader toegelichte beteekenis; zulk een ligchaampje bestaat uit eene zenuw en uit een vezelachtig, knobbel- of peperhuisvormig omhulsel, door hetwelk de reeds door de bovenhuid voortgeplante drukking nog meer bijzonder op de zenuwen geconcentreerd en overgebragt wordt. Zonder verder betoog zal het nu mijne lezers wel duidelijk zijn, dat eene huidplaats des te fijner gevoelt, naarmate de tastligchaampjes in dezelve talrijker zijn. En dan bekleeden de vingertoppen en over het algemeen de inwendige vlakte der hand en het plat van den voet eene eerste plaats. De hand toch is in elk opzigt het volmaaktste tast- en grijporgaan, het orgaan aller organen, gelijk een der diepzinnigste wijsgeeren haar genoemd heeft.

Hoe nader de tastligchaampjes zich bij de oppervlakte bevinden, voor des te fijner drukking zullen zij vatbaar zijn. Hoe grover handenarbeid een mensch verrigt, hoe uitsluitender hij de hand als grijporgaan bezigt: des te meer vereelt en dikker wordt de bovenhuid, die de genoemde ligchaampjes bedekt, en des te ongeschikter wordt de hand om te voelen.

Ofschoon men ook bij de dieren over het algemeen de huid als gevoels-orgaan kan aanwijzen, is zij het nergens zoo volmaakt als bij den mensch. In den eigenlijken zin komen er echter wel hier en daar tastligchaampjes voor, zooals in de hand van den aap; zelfs de kikvorschen bezitten nog echte tastligchaampjes. Doch reeds de eenvoudige vermelding, dat in vele gevallen eene dikke bedekking van haar of vederen, of een pantser van hoorn of been het ligchaam omhult, bewijst de zeer onvolledige en ondergeschikte beteekenis, welke de huid als tastwerktuig in de dierenwereld toekomt.

Even als wij, bijzonder in onze vingertoppen het gevoel aanwezig vinden, bezitten evenzeer eene groote menigte dieren eigenaardige, in den regel aan den kop aangebragte organen, die door den leek met de benaming van voelers en voelhorens aangeduid worden.

De slak, die langzaam en voorzigtig haren weg vervolgt, trekt zich immers bij de minste of zachtste aanraking van hare voelhorens, die zij als waarschuwende posten aan haar ligchaam heeft, in het huisje, hetwelk haar omgeeft, terug. En wie zich de moeite wil geven op het mos van een boom een kever waar te nemen, ziet diens voelhorens in voortdurende beweging, om langs elken stengel den besten weg te vinden. Onder de lagere diersoorten hebben ook de insekten en kreeften de voelhorens als onderzoekers en wegwijzers noodig, hoofdzakelijk om de stijve, skeletachtige hulsels, die hun ligchaam bedekken.

III.

HET WERKTUIG VAN DEN SMAAK.

Van alle etende en verslindende schepselen brengt de mensch het ontegenzeggelijk het verste in de ontwikkeling van het zintuig van den smaak. Alleen hij heeft een natuurlijken aanleg voor fijnen smaak; het dier wordt zelfs in vrijen staat nimmer een lekkerbek.

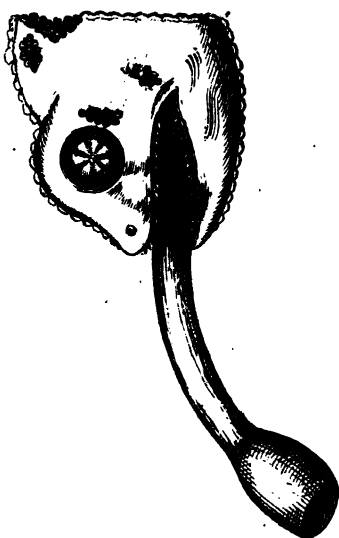
De tong is als bezaaid met kleine wratvormige verhevenheden van verschillende gedaante, waaraan de arts en anatoom eene afzonderlijke benaming geven. Door het mikroskoop heeft men in het meerendeel dezer onbeduidende klie-

ren een zelfden vorm leeren kennen, als in de vroeger besproken tastligchaampjes. De tong wordt alzoo werktuig van den smaak alleen in hoedanigheid van bezitter dier ontelbaar vele tastligchaampjes; de geheele oppervlakte van de tong proeft echter niet even fijn, terwijl de tongwortel zich onder al die plaatsen door de grootste ontvankelijkheid kenmerkt. Daarbij heeft de punt van de tong nog het fijnste gevoelsvermogen, nog fijner zelfs dan de top des wijsvingers. Geen ander zintuig bezit zulke groote individuele verscheidenheden als de tong; immers tot welke bedrevenheid in den smaak brengt het de wijndrinker, waarbij men echter in het oog moet houden, dat ook de neus daaraan zijn aandeel heeft.

De tong heeft echter ook nog andere, deels grover, deels edeler werkzaamheden te verrigten; onontbeerlijk voor de vorming van de spraak en de stem, is zij ook mede een werktuig, om het eten te vermalen, gelijk zeker arts eens tot grooten schrik zijner tafelgasten, even wetenschappelijk als populair heeft uit een gezet.

Slechts weinige dieren hebben in de tong een zoo volmaakt en bruikbaar smaakorgaan als de mensch. Zoo kieskeurig b. v. de geit is, even zoo weinig kan zij zich op hare tong verlaten; het zintuig van den reuk stelt haar doorgaans in staat om te beslissen. Naarmate de eigenlijke smaakwratten minder op dezelve aanwezig zijn, wordt de tong der dieren des te ongeschikter om te proeven, en juist in diezelfde mate is gewoonlijk hare oppervlakte grover of harder, zij vermindert alsdan in rang tot bloot hulpmiddel bij het opnemen van voedsel. Men kan dus in het algemeen van de meerdere of mindere zachtheid der tong bij een dier, ook een meer of minder fijn zintuig van den smaak afleiden. Een kikvorsch is ontegenzeggelijk een grooter fijnproever dan een vogel, de papegaai zelfs niet uitgezonderd, die, zoo als men weet, van al het gevogelte de beweegbaarste en met die des menschen het meest overeenkomende tong heeft. Bij de slang daarentegen schijnt de tong geheel werktuig van het gevoel te zijn geworden; zij wordt bij haar, in twee draadvormige punten uitloopende, uit eene schede uit den mond voortgebragt.

De tong van een ander kruipend dier, namelijk van het

kameléon, is zeer zonderling gevormd, gelijk bijgaande fig. aantoont. Zij eindigt knodsvormig, kan tamelijk ver uit den mond gebragt worden en dient met derzelver kleverige oppervlakte voornamelijk om insecten te vangen. Bij het uitsteken derzelve mist het kameléon nimmer; bij het terugtrekken daarentegen ziet het niet zelden het regte tijdstip voorbij en slaat zich alsdan met de tong in het gezigt.

Hoogst onvolmaakt en naauwelijks de moeite der bespreking waard is de tong der visschen; even als bij de meeste vogelen zoekt men ook bij deze te vergeefs naar een, aan het doel beantwoordend werktuig van den smaak. Een ieder weet dan ook, dat zoowel vogelen als visschen, hun voedsel zeer schielijk en ongemalen verteeren, waardoor men een bewijs heeft, dat hun zintuig van den smaak op een zeer lagen trap staat.

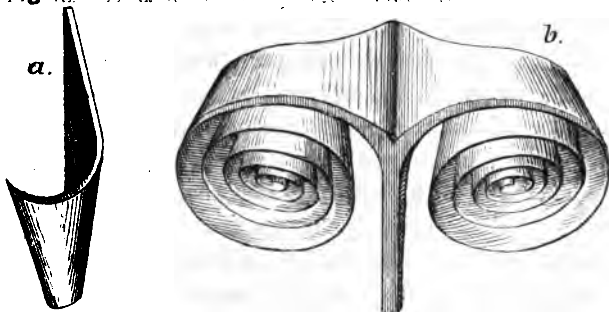
Nog minder is het gesteld met de werktuigen van den smaak bij de oneindig groote menigte der lagere dieren. Men kan zich moeijelijk voorstellen, dat een dier, zonder het bezit van een, zij het dan ook nog zoo onbeduidend, zintuig van den smaak zou kunnen bestaan, daar het leven zoo volstrekt afhangt van de opneming van voedsel. Die moeijelijkheid wordt niet minder bij de waarneming, dat hen bijna even zoo algemeen afzonderlijke werktuigen van den reuk schijnen te ontbreken, waarover wij echter in de volgende afdeeling onzer verhandeling nader zullen spreken. Men is dienvolgens bij deze lagere dieren (insecten, weekdieren, wormen, zeesterren enz.) als het ware genoodzaakt aan te nemen, dat zij door de mondholte of enkele plaatsen derzelve in staat zijn om te proeven. De onvermoeide pogingen der natuuronderzoekers en de meer en meer vooruitgaande volmaaktheid van het mikroskoop, zullen na verloop van tijd, gewis ook hier de onoplosbaarste en wonderlijkste

inrigtingen te aanschouwen geven; want het is ook nog slechts ettelijke jaren geleden, dat de tastligchaampjes der hand zijn ontdekt.

IV.

HET WERKTUIG VAN DEN REUK.

De vereischten, onder welke de mensch zijn neus bezigen en aangename of onaangename gewaarwordingen van den reuk door denzelven ontvangen kan, zijn zeer gemakkelijk te verklaren. De nabijheid der riekende stof alleen brengt zulks niet te weeg. De zeer fijne uitvloeiselen der riekende ligchamen of deze ligchamen zelve moeten, wanneer zij lucht- of gasvormig zijn, met den ademstroom door den neus opgehaald worden; want zoodra men den adem inhoudt, blijft men ook voor den sterksten reuk ongevoelig. Men kan, loodregt op den rug liggende en met achterover gebogen hoofd den in die houding van achteren gesloten neus met sterk riekende vloeistoffen vullen, zonder nogtans de minste gewaarwording van reuk te bespeuren. De algemeene ervaring leert verder, dat de neus door het snuiven zeer benadeeld wordt in zijne reukdiensten, gelijk zulks bij ziekte van eenig orgaan ook niet anders te verwachten is.

Ten opzigte van den fijneren bouw onzer reukorganen zijn in den laatsten tijd eveneens zeer belangrijke ondekkingen gedaan. Tot nu toe moest men aannemen, dat de riekende stoffen eerst de zachte bekleeding der neusholten, namelijk de slijmhuid, moesten doordringen, alvorens de reukzenuwen en derzelver vertakkingen aan te doen. Thans echter heeft men de overtuiging verkregen, dat de vezelen, waarin de zenuw zich splijt, niet slechts tot aan de oppervlakte rei-

ken, maar ook in eigenaardige borstelige verlengingen boven dezelve uitsteken. Door dit aantal zenuwborsels nu strijkt de ademstroom, die de reukstof leidt, heen, terwijl daardoor tevens de reukzenuwen, zonder eenige de uitwerking verzwakkende bemiddeling, van de reukstoffen aangedaan worden.

En ofschoon men uit de dagelijksche ondervinding weet, dat zeer kleine hoeveelheden eener reukstof toereikend zijn, om den reuk op te wekken, zoo zal toch de berekening, welke de physioloog Valentin opgesteld heeft, zeer belangrijke uitkomsten opleveren. Men kan de te onderzoeken ligchamen, naar de wijze der homoöpathen, tot bijna in het oneindige mengen en verdeelen, en men zal bevinden, dat $^1/_{3000}$ milligram zwavelwaterstof voldoende is om een zwakken reuk naar vuile eijeren te veroorzaken; van de echte rozenolie houdt de genoemde physioloog $^1/_{2000000}$ milligram voor toereikend. Voor zeer vele reukorganen echter zal zoowel het minimum van rozenolie als van zwavelwaterstof onverschillig wezen; de neus is daaromtrent nog eigenzinniger dan de tong en over enkele reukstoffen zullen althans de meeningen zeer verschillen.

Even gelijk de mensch hebben de zoogdieren, vogelen, amphibiën en visschen ongetwijfeld werktuigen van den reuk, wier dienstbewijzen echter zeer verre uit elkander loopen. Van onze huisdieren hebben de honden en herkaauwende dieren de beste reukorganen, waarmede ook de inrigting hunner neuzen zeer goed overeenkomt; derzelver bedoeling is om de reukzenuwen zich over de grootst mogelijke vlakte te laten uitbreiden en daarmede de doorstrijkende reukstoffen, om zoo te zeggen, op te vangen. Het is duidelijk, dat, wanneer bij het eene dier alleen de afgebeelde met *a* aangeduide enkel gekromde vlakte ter opneming der reukstoffen aanwezig is, het resultaat voor de gewaarwording van den reuk niet zoo nadrukkelijk en fijn kan zijn, dan wanneer in plaats van die ééne vlakte, twee spiraalvormig opgerolde bladen, zooals bij *b*, in den ademstroom geplaatst zijn. De laatst genoemde is echter den eigenaardigen vorm van de neuspezen der geiten en andere herkaauwende zoogdieren.

De vogelen hebben in den regel geen of althans een zeer slechten reuk; alleen enkele roofdieren maken daarop eene uitzondering en worden op den buit, die voor hun gezigtskring

te verwijderd is, door het orgaan van den reuk opmerkzaam gemaakt. Over het reukorgaan der amphibiën en visschen weet ik hier niet veel te zeggen.

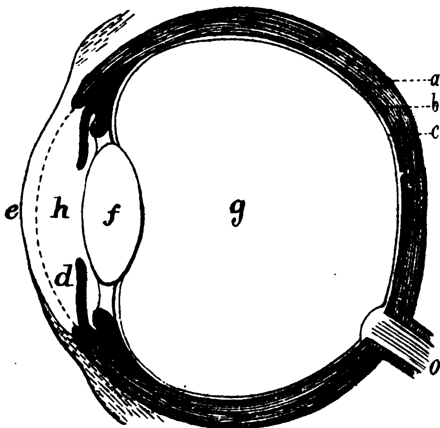
De lagere of zoogenaamde wervellooze dieren schijnen zich meest in dien toestand te bevinden als de mensch, wanneer hij zeer verkouden is — zij rieken namelijk volstrekt niet. Alleen bij enkele, de inktslakken (*sepiën*, *calamari*), kan men met eenige waarschijnlijkheid zekere aan den kop aanwezige groefjes als het orgaan van den reuk aanwijzen. Ook bij de rivierkreeft kan de zoöloog den neus aanwijzen, hoewel met veel minder stellige zekerheid. Van de insecten daarentegen kan men niets bepaalds zeggen, hoewel het genoeg bekend en schier zeker is, dat velen derzelve een uitmuntenden reuk hebben; want op een tot bederf overgaand ligchaam vertoonen zich immers al zeer spoedig de zoogenaamde aasvliegen; evenzeer worden de mestkevers door dien hun welgevalligen reuk geleid. En welk is nu het reukorgaan dezer dieren? Men moet aannemen, dat hunne voelhorens, even als om te tasten, ook ter opneming van reukopwekkingen geschikt zijn; met het mikroskoop althans kan men daaraan kleine groefjes waarnemen, die eenige zekerheid geven tot die onderstelling van den natuuronderzoeker, terwijl overigens aan hun zoo duizendvoudig doorkorven ligchaam geene andere plaats aanwezig of althans te vinden is, waaruit men zou kunnen opmaken, dat zij in staat zijn om te ruiken.

V.

HET WERKTUIG DES GEZIGTS.

Wanneer wij met de vorenstaande ophelderingen der verhoudingen, die de zinsorganen betreffen, met den mensch ten voorbeeld onzen lezers in staat poogden te stellen, om een overzigt te verkrijgen, op welke wijze het voelen, smaken of rieken plaats kon hebben, of met andere woorden, door welke inrigtingen en apparaten de zenuwen van het gevoel, van den smaak of den reuk ter opneming der indrukken voorbereid en ondersteund worden, en wanneer dit, naar het ons toeschijnt, hoogst eenvoudig en bevattelijk was, zoo moeten wij tot ons leedwezen thans, nu wij over het bestaan van het zintuig des gezigts in het dierenrijk willen spreken, afzien van zulk eene populaire inleiding in de

theorie van het zien. Het onderwerp is in werken, voor een meer uitgebreiden kring van lezers bestemd, reeds dikwerf behandeld en het is zeer gemakkelijk eene reeks wiskunstige teekeningen en anatomische afbeeldingen zamen te stellen, welke het tot stand komen van het beeld in het menschelijk oog aanschouwelijk maken. Men kan echter gerustelijk beweren, dat alleen een wiskunstige blik en de strenge methode des natuuronderzoekers in het geheim van het oog vermogen in te dringen. De leer van het zien is veelligt de moeijelijkste in de physiologie. Wij zullen echter deze moeijelijkheden te boven pogen te komen, en met de onderstaande eenvoudige afbeelding voor ons de inrigting van het menschelijk oog geheel oppervlakkig bespreken en daarna over de dieren een overzigt nemen, hetgeen wij ons in deze verhandeling meer bepaald ten doel gesteld hebben.

De uit derzelver beschuttende holte genomen, van de met haar verbonden en haar bewegende spieren losgemaakte oogappel is een niet geheel en al regelmatige kogel, waaraan vooral het voorste, doorschijnende, door het dus genaamde horenvlies begrensde gedeelte eene meerdere kromming heeft dan de overige deelen, welke laatste naar buiten begrensd en te zamen gehouden worden door een dik, vast en ondoorschijnend vlies, *sclerotica* of hard vlies *a*. Om tot op den achtergrond van het oog te geraken, moeten de lichtstralen door niet minder dan vier verschillende, doorschijnende ligchamen gaan, namelijk het horenvlies *e*, de waterige vochtigheid *h*, de lins *f* en het glazen ligchaam *g*, dat het grootste gedeelte van den oogappel vult. Deze lichtbrekende ligchamen zijn volgens de door de gezigtkunde voorgeschreven regelen en in de wederkeerige verhouding afgerond en aan elkander gevoegd, zoodat zij van de, bin-

nen den gezigtskring liggende voorwerpen een beeld voortbrengen, hetwelk bij gezonde en gewone oogen juist op de gekromde vlakte van den ooggrond valt, en welks zuiverheid onder anderen voorwaardelijk gemaakt wordt door de ronde met het ziengat doorboorde blende *d*, welke als iris of regenboogvlies aan het oog deszelfs eigenaardige blaauwe, bruine of graauwe kleur verleent.

Wanneer wij nu de onmiddelijke omgevingen van het glazen ligchaam in den ooggrond nader beschouwen, zoo vinden wij in de eerste plaats aan de binnenzijde van het harde vlies een door bloed-rijkdom en zwarte kleurstof gekenmerkt vlies, namelijk het adervlies *b*, vóór hetzelve evenwel het meest gewigtige dezer lagen, namelijk het netvlies *c*. Het is eene uiterst zamengestelde uitbreiding van de, door eene achterste opening der sclerotica van uit de hersenen intredende oogzenuw *o*. Men kan zich van den ingewikkelden bouw van dit orgaan eene voorstelling maken, als men weet, dat de anatomen niet minder dan acht verschillende lagen in het eene netvlies door het mikroskoop en in het algemeen door de aanwending der beste hulpmiddelen ontdekt hebben. Op deze lagen nu valt in het gezonde oog het door de vooropliggende doorschijnende deelen voortgebragte beeld. De daardoor te weeg gebragte opwekking wordt door de zenuwen op de hersenen voortgeplant, zoowel ter gewaarwording van het zien, als ter voorstelling der beelden. Op welke wijze het geschieden kan, dat wij de beelden, welke verkeerd op het netvlies geworpen worden, regt zien; welke ingewikkelde operatiën in ons plaats hebben, dat wij de beelden buiten ons verplaatsen en zoo de voorwerpen aanschouwen — waardoor wij in den regel door beide oogen slechts een beeld bekomen — deze en andere vragen zijn niet slechts te wijdloopig, maar ook te geleerd om hier behandeld te worden. Nogtans is het weinige tot nu toe gezegde voldoende, eenige der meest alledaagsche onregelmatigheden en twee der gewigtigste krankheden van het oog bevattelijk te maken.

Wij hebben aangewezen, dat in het gezonde normale oog het beeld regt op den ooggrond of het netvlies geworpen wordt; als nu het horenvlies en de lins of te veel gekromd of te vlak zijn, dan raken de beelden der voorwerpen uit de

verte, hetgeen men voor het gezonde oog de vérziendheid noemt, iets voor of iets achter het netvlies, waardoor in het eerste geval kortzigtigheid, in het andere vérziendheid ontstaat. Om beide kwalen te gemoet te komen, heeft men brillen uitgevonden, namelijk voor de kortzigtigheid met concave of holle, voor de vérziendheid met convexe of bolle glazen, die des te geschikter zijn, naarmate zij het toestel van het oog, dat het licht breekt en de beelden voortbrengt, naauwkeuriger aanvullen, zoodat het beeld juist de vlakte van het netvlies bereikt. Gelijk wij reeds boven aangemerkt hebben, kan het oog door verduistering der lichtbrekende ligchamen geheel blind worden, hetgeen meestal met de lins *f* plaats heeft; zoodra deze niet meer de eigenschap bezit van doorschijnend te zijn, ontstaat de krankheid, onder den naam van graauwe staar bekend. Bij volkomen ontstentenis der doorschijnende oogdeelen kan echter die andere meer gevreesde blindheid, namelijk de zwarte staar ontstaan, waarbij het netvlies of de stam der zenuwen ongeschikt zijn geworden.

Hetgeen voor den opmerkzamen waarnemer overal in de natuur zigtbaar is, namelijk overeenstemming en al wat aan het doel beantwoordt, dat vinden wij natuurlijk ook bij de verdeeling der organen van het gezigt in het dierenrijk weder. Aan den kunstigen bouw van het beelden-voortbrengend menschelijk oog is een verhevener en geschikter vorm verleend, die in staat stelt om levendige en menigvuldige voorbereidingen op te nemen. Al wat langs den grond kruipt en zonder bijzondere inspanning zijn voedsel vindt of zijn tegenpartij ontgaat: het dier namelijk, heeft gewis ook meer eenvoudige, hetzelve niet zoo ten dienste staande oogen. Zelfs zijn er eene menigte dieren, die dezelve bijna niet behoeven; zulks moeten of kunnen wij ten minste opmaken uit het gemis aan oogen bij sommigen hunner, en velen derzelve moeten zich vergenoegen met zoo eenvoudige inrigtingen des gezigts, dat zij daarmede wel nog licht en duisternis van elkander kunnen onderscheiden, maar daarmede hoegenaamd geene beelden opnemen.

Laat ons in de eerste plaats eenige eigenaardigheden van de gezigtsorganen der ons het meest nabij komende hoogere dieren beschouwen, altijd in de veronderstelling, hunne or-

ganen, in overeenstemming te vinden met de overige deelen van hun ligchaam, met hunne bestemming en hunne levenswijze. Men moge tegen deze wijze, om de zaken in de natuur als harmonisch verbonden te beschouwen, van de zijde der strenge natuuronderzoeking al het mogelijke inbrengen, den leek is zij geoorloofd, omdat zij overeenkomt met zijne dagelijksche ervaringen.

Hetgeen onder den grond in de duisternis graaft en krabt of in diepe, donkere holen woont, en nimmer het daglicht aanschouwt: zulk gedierte heeft in den regel geene of althans zeer gebrekkige oogen. Bij den mol immers is de oogappel reeds zeer klein en ligt als het ware verscholen. Kleiner nog is zij bij het aantal veldmuizen, die meestal tot de zuidelijk gelegen landen behooren. De in het zuiden van Rusland gevonden wordende blindmol (*spalax*, *typhlus*) is bijna geheel blind, daar hare zeer kleine oogappeltjes bovendien nog met een dikke huid overtrokken zijn. Zoo moeijelijk vervreemdt zich de natuur van een orgaan, hetwelk bij eene zekere dierklasse eenmaal in het algemeene bouwplan is opgenomen. Men moet hierbij onwillekeurig denken aan de looze vensters onzer gebouwen, die daarin enkel ter wille van de onderlinge harmonie en symetrie aangebragt zijn. Blinde vogels, althans van nature, vindt men niet. Onder de amphibiën merkt men de blinde, zoo merkwaardige proteus uit de wateren der Karstholten op, en in eenige holenwateren van Kentucky vindt men een blinden visch. Dat er van nature blinde vogelsoorten kunnen zijn, zulks zal wel niemand durven denken, daar de blindheid zoo geheel onvereenigbaar is met de hoofdbestemming van het vogelligchaam. Het meerendeel der vogelen daarentegen bezit een scherp gezigt en hun naar verhouding groot oog is meer dan dat des menschen of der zoogdieren geschikt, zijne kromming te veranderen en hetzelve voor den blik op verschillende afstanden bruikbaar te maken.

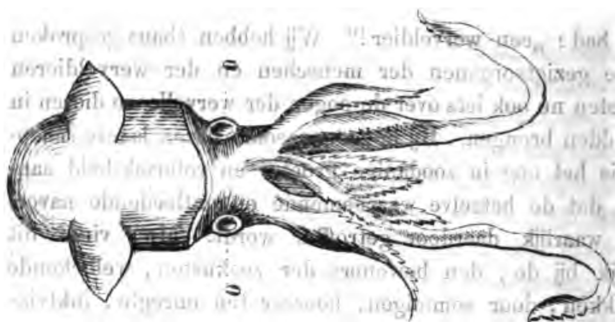
Van eene menigte dieren wordt gezegd, dat zij in het duister kunnen zien; vooral katten, uilen en dergelijk gedierte, dat in den regel des nachts op roof of avontuur uitgaat, zijn daarvoor befaamd, daar hunne oogen ook in het duister vonkelen. Hiervan nu is slechts zooveel waar, dat zij beter dan anderen van hun geslacht in de duisternis

kunnen zien; bij volslagen duisternis zijn zij echter even blind als een onzer. En wat nu het vonkelen en lichten hunner oogen aangaat, zoo vloeit dit niet voort van het uitstralen eener eigenaardige, van het dier uitgaande lichtstof, van phosphorischen aard, gelijk men vroeger meende, maar ontstaat door de van buiten ingedrongen en weder terug gekaatste lichtstralen. Hun oog is met eene bijzondere, spiegelende laag van het adervlies toegerust, hetgeen waarschijnlijk ten doel heeft, de reeds bij het indringen eenmaal het netvlies opgewekt hebbende stralen, ten minste gedeeltelijk nogmaals van achteren door dezelve te laten terug treden, om den indruk te verhoogen. Niet zelden heeft men willen beweren, dat deze gedurende den nacht uitgaande dieren iets spookachtigs aan zich hebben, o. a. de vledermuizen, die zich dan ook meestal in het duister vertoonen; wanneer men echter de waarheid hulde doet, kan van de meesten naauwelijks iets gezegd worden, waardoor zij het verwijt van die onaangename eigenschappen verdienen, welke men hun toedenkt. Zoo worden niet zelden in diergaarden, onder den valschen naam van luiaarden, kleine met apen overeenkomende dieren, van de Zuidzeeeilanden afkomstig, vertoond, die, uit hunne dagrust opgeschrikt, de bezoekers met schuchteren blik, onder uitrekken hunner lange ledematen en met zeker gezucht aanstaren. Desgelijks is het met eenige, gelijk de eekhorens op boomen hun verblijf houdende Nieuw-Hollandsche buideldieren, die gewoonlijk, vooral des daags, jammerlijk in een gekronkeld, in een hoek hunner kooi liggen. Maar van waar komt dit? Het daglicht is hun te scherp, van daar hunne onvriendelijke manieren, die zij echter, zoodra de schemering invalt, afleggen, om dan vlug en vrolijk hun zoeken naar voedsel en gezelligheid voort te zetten.

Maar laat ons, na deze kleine uitweiding, weder onze eigenlijke verhandeling vervolgen. Schrijver dezes vindt zich in zijne voorstelling door niets zoo zeer belemmerd, dan dat hij bij den lezer geen geregeld en geordend overzigt over de leding van het dierenrijk durft veronderstellen. Hij wenschte hem zoover gevorderd in die grondstelling der systematiek, nog kortelings door een zijner kinderen blootgelegd, die op de vraag: „wie zijt gij?" zeer snel het antwoord

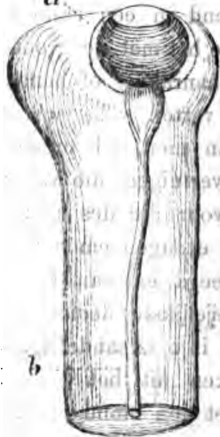
gereed had: „een werveldier!" Wij hebben thans gesproken over de gezigtsorganen der menschen en der werveldieren en moeten nu ook iets over de oogen der wervellooze dieren in het midden brengen. Bij nog eene soort dezer lagere schepselen is het oog in zoodanige grootte en volmaaktheid aanwezig, dat de hetzelve waarnemende en ontleedende navorscher, waarlijk daardoor getroffen wordt. Men vindt dit namelijk bij de, den bewoners der zeekusten, welbekende inktslakken, door sommigen, hoezeer ten onregte, inktvisschen genoemd. Onder de benaming van *calamari* enz. komen zij dikwerf op de spijskaarten der restauratiën in de Italiaansche zeeplaatsen voor. Door de visschers te koop gesteld, o. a. in Triëst in zoo groote menigte, als men naauwelijks in Napels of Genua vindt, zijn zij voor den vreemdeling een der aantrekkelijkste verschijnselen van de vischmarkt. In den regel worden ze zoo versch en dikwerf levend ten verkoop gebragt, dat men zich nog aan hun schoon kleurenspel verlustigen kan en niet zelden nog de beide groote oogen glanzen. Men moet echter zulk een dier levend in een ruim vat hebben waargenomen, om te zien, hoe het met de grootste vlugheid door het water schiet en elke aanraking of benadering weet te ontwijken, de hand die het vatten wil, scherp in het oog houdende; en dan eerst kan men zich onmiddelijk van de uitnemendheid der oogen overtuigen, die wat aangaat de zamenstelling van bouw welligt voor die des menschen niet onderdoen. Juist het oog der evengenoemde inktslakken is in den laatsten tijd geraadpleegd en van gewigt geworden voor de verklaring der moeijelijkste deelen van het menschelijk oog. De afbeelding in omstaande fig. daargesteld, toont een der kleine inktslakken uit het geslacht der sepiën (*sepiola vulgaris*); onder het den mond omringende tiental vangarmen ziet men de beide oogen *o*.

Onder de overige weekdieren zijn de oogen meer bijzonder bij die soorten algemeen aanwezig, welke een ieder onder den naam van slakken kent, en welke deels tot het vaste land, deels tot het zoete, deels tot het zoute water behooren. Zij bezitten nimmer meer dan twee oogen, welke zich of aan het achterste gedeelte van twee voelhorens, of, gelijk in

de bijgaande afbeelding zigtbaar is, op eene kleine afdeeling der voelhorens, of eindelijk op de uiterste punt derzelve bevinden. In het laatste geval verkeeren al onze gewone tuin- en wegslakken, die hunne oogen op de punt van de langste hunner vier voelhorens hebben. Worden deze, even als de vingers van een handschoen, uitgezet, zoo verschijnt ten laatste een zwart puntje, een welgevormd oog, zoo als wij boven van de wijngaardslak hebben afgebeeld. De met een ziengat voorziene oogappel *a* heeft eene sterke zenuw *b*.

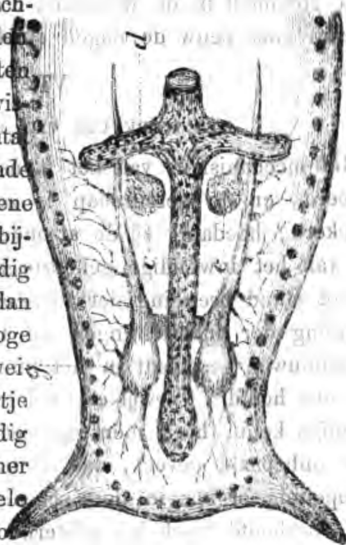

De zamenstelling is derwijze, dat daardoor geschikte beelden ontworpen worden. Bij een nog kleiner oog, van een in de zee levenden worm, verkreeg de zoöloog Quatrefags te Parijs een dadelijk bewijs van deszelfs uitmuntende dienstbewijzing. Hij bragt het onder het mikroskoop en het was toevallig zoo gunstig gelegen en de omhulsels waren zoo doorschij-

nend, dat men niet het mikroskoop de beelden kon waarnemen, door het oog van de naaste omgevingen ontworpen. Op den achtergrond van het oog spiegelde zich de zeeoever, met al de naastbij gelegen boomen en rotsen op het scherpste af; alsoo ziet de worm even zoo duidelijk, als zijn oog beelden ontwerpt.

Van voren en van achteren oogen te hebben is een wensch, die niet zelden door menig kindermeisje geuit wordt, en die wensch zou haar nog billijker voorkomen, indien zij wist, dat dit ideaal in de natuur verwezenlijkt is, en wel bij eene in de zee levende wormsoort, onder den schoonklinkenden naam van *Amphicora* bekend. De zoöloog bevindt zich bij haar waarlijk in verlegenheid, op welke wijze hij het best het voor- van het achterdeel moet onderscheiden. Eene menigte wormsoorten zijn door de natuur op kwistige wijze met een aantal oogen bedacht. In bijgaande afbeelding ziet men eene wormsoort, die in de nabijheid van Grätz veelvuldig voorkomt, van niet meer dan $1/_2$ duim lengte. Zulks moge nu voor den lezer van weinig aanbelang zijn, het diertje is nogtans zeer merkwaardig van wege de menigte zijner oogen, die zich als zoovele zwarte stippen op de voor- en zijranden bevinden. Aan één exemplaar heb ik vijf en zeventig oogen geteld, namelijk aan dat, onder de benaming van *Planaria cornuta* of gehoornde platworm, van de hoornachtige toppen aan den kop, bekend. In de afbeelding zien wij bij *g* nog de hersenen en de daarvan uitgaande zenuwen, met een deel van het darmkanaal *d* en de beide kiem- of eijerstokken *e*.

Dat echter de menigte niet altijd veel ter zake doet, zien wij bij de oogen van den genoemden platworm bewaarheid, want inderdaad: zij zien zeer slecht. De bouw hunner

oogen is zeer onvolkomen, ofschoon daarin nog altijd eene lins voorhanden is, alzoo een optisch lichtbrekend apparaat. Vele lagere dieren bezitten dit zelfs niet in de eenvoudigste gedaante. Zij zijn alzoo blind, en daarbij toch ontvankelijk voor lichtstralen, die op eene ons onbekende wijze op hen werken. Wanneer men b. v. eene menigte infusiediertjes in een glas doet, dan verzamelen zij zich meestal aan die zijde, welke naar het licht gekeerd is. Behalve aan de aantrekkingskracht der warmte is dit vooral ook toe te schrijven aan de chemische werkingen der lichtstralen. Ook de plant streeft naar het licht; want immers zij groeit omhoog als een voorbeeld voor den mensch, die met al zijne krachten naar licht en opheldering moet pogen en niet mag nalaten in te stemmen in de woorden, waarmede de grootste dichter van onze eeuw de oogen sloot: *Meer licht!*

VI.

HET WERKTUIG VAN HET GEHOOR.

Het mechanismus van het menschelijk oor is zeer gecompliceerd, en de wetenschap is schier geheel en al in het onzekere, hoedanig zij de afzonderlijke afdeelingen en deelen van het inwendige gehoororgaan moet verklaren, voor de tot stand brenging der toongewaarwordingen. De overbrenging der luchttrillingen en luchtpersingen op de gehoorzenuwen geschiedt in het binnenste van het vaste been van ons hoofd. Terwijl een ieder de oogappel als iets zelfstandigs kent, heeft men van het gehoororgaan slechts een zeer onbepaald gevoel, dat de toonen van uit de buitenste ooropening ergens in den schedel geraken, hoewel niet in het voorhoofd noch het achterhoofd, maar met de duistere voorstelling van het plaatselijk gesteld zijn der gehoorgewaarwordingen houdt toch in der daad — ik beroep mij op de ervaring der lezers — in den regel die kennis op.

Indien reeds de, hoewel ook slechts geheel oppervlakkige voorstelling van den bouw van het menschelijk oog voor niet-anatomen nadenken moet opwekken, zoo stelt het gehoororgaan schier eene nog grooter beperking daar. Intusschen zal men zich bij eenige bevattelijkheid, naar de volgende beschrijving eene voorstelling van dit edele zintuig kunnen maken, hetwelk voor de zedelijke ontwikkeling des menschen

van hooger beteekenis is dan het oog, van wege deszelfs innigen zamenhang ter ontwikkeling van de spraak. Een wijsgeer der oudheid heeft den mensch een gezellig dier genoemd; de voornaamste bemiddelaar in huisgezin en staat is het oor en niet het oog, want immers de meer edele en zachtere rigtingen van den geest en van het hart worden bij blindgeborenen niet zelden op treffende en stellige wijze aangetroffen. De doofgeborene staat in dit opzigt hierbij veel ten achter.

Doch laat ons thans tot de anatomie overgaan, om daarna, gelijk wij vroeger deden, ook de dieren in oogenschouw te nemen. Wij dringen daartoe van buiten naar binnen. De schelpvormige inwendige ruimte van het oor is een niet onaanzienlijk sieraad van het hoofd; bij barbaarsche volken geldt het afsnijden derzelve, gelijk bekend is, als beschimping. Het doel daarvan is wel te begrijpen, namelijk om de toonen op te vangen en naar de opening van het oor te geleiden. Maar wanneer men dit ook in het algemeen kan aannemen, zoo weet men toch even goed, dat groote en kleine schelpen in hunne diensten niet zijn te onderscheiden; welk speciaal nut de verschillende randen, verhevenheden en diepten daaraan hebben, is niet te bepalen. Daar wij van kindsbeen af met allerlei soorten van hoofddeksels voorzien worden, welke de oorschelpen, gelijk de mode en aesthetiek verlangen, zooveel mogelijk tegen het hoofd drukken, verliezen de meeste menschen elk spoor der, naar den aanleg aanwezige geschiktheid, om de oorschelpen eenigzins te bewegen. „De ooren spitsen," is nog alleen eene uitdrukking, die men aan de bewegingen der ooren van de paarden en andere dieren ontleend heeft. Dat wij echter ook spieren bezitten om de ooren te bewegen, wordt alleen in de anatomische gehoorzalen voorgedragen, overigens is er niemand, die daaraan denkt; de meeste toehoorders pogen dan, hoewel te vergeefs, de ooren op te zetten, hetgeen inderdaad een aardig schouwspel aanbiedt. Menig lezer zal welligt, dit lezende, zulks ook beproeven, hetgeen almede een eigenaardig schouwspel zal opleveren.

Met de uitwendige opening van het oor neemt ook de uitwendige loop van het gehoor een aanvang, het inwendige einde derzelve wordt door het trommelvlies begrensd. Dat

de toonen in dezen gehoorgang gebragt worden, waarvan de wanden waarschijnlijk nog de voortgalming vermeerderen, is zeer duidelijk. Het trommelvlies is niet doorboord, en het breken of scheuren daarvan heeft in den regel, ofschoon niet altijd, het verlies des gehoors, namelijk doofheid, ten gevolge; achter het trommelvlies ligt eene tweede afdeeling van het gehoororgaan, namelijk de trommelholte. Personen, bij wie, hetzij ten gevolge van ziekte of dat zij daarmede geboren zijn, het trommelvlies geborsten of met gaatjes voorzien is, kunnen langs dezen weg door den mond rook door het oor uitlaten, hetgeen anders, gelijk gezegd, van buiten af slechts tot aan het trommelvlies mogelijk is.

In de trommelholte ligt eene reeks van drie zeer eigenaardig gevormde beentjes, de kleinste van het menschelijke ligchaam, namelijk hamer, aanbeeld en stijgbeugel, in de genoemde volgorde van dat trommelvlies tot aan het eigenlijke inwendige gehoororgaan, het labyrinth reikende. Dat deze beweegbaar met elkander verbonden beentjes in vereeniging met het trommelvlies evenzeer ter meerdere verbreiding en bevordering van den klank dienen, is zeker. Tot zoover waren de anatomen in de zestiende eeuw doorgedrongen, toen men het wonderlijk ineengeslingerde holtestelsel van het inwendige oor, hetwelk, labyrinth genaamd, met de kiezelharde beenderen, het slaapbeen verbonden is, ontdekte. Men zal zich van de drie afdeelingen van dit labyrinth uit de bijgaande afbeelding ligtelijk een begrip kunnen maken. Het gehoorbeentje volgende, zoo bereikt, de laatste, die volkomen op een stijgbeugel gelijkt, en die benaming daarvan ontvangen heeft, de ovale opening *a*, de ingang in het voorhof van het labyrinth, hetwelk nog op eene tweede plaats *b* alleen door een dun vlies van de trommelholte afgesloten is. Naar de eene zijde loopen uit het voorhof drie kanalen, die wel niet regelmatig gebogen zijn, maar toch over het geheel overeenkomen met de benaming van half cirkelvormige kanalen. De einden daarvan zijn blaas-

vormig opgezwollen *c*, *d*, *e*, *f*, twee derzelve loopen bij *g* in elkander. Aan de andere zijde daarentegen gaat het voorhof in een gewricht over, hetwelk volkomen op een slakkenhuis gelijkt en dienvolgens ook „slak," genaamd wordt. Hetgeen wij boven omschreven hebben, zijn de wanden of grenzen van het beenachtig gedeelte van het labyrinth. Zoo ver was men in de vorige eeuw in de anatomische kennis van het oor gevorderd, toen de geleerde Scarpa te Pavia ook den inhoud van het beenachtig gedeelte van het labyrinth ontdekte. Deze is gevuld met eene waterachtige stof, waarin zich, naauwkeurig de omtrekken der beenachtige wanden volgende, het zachte, vliezige labyrinth beweegt. Daarop en vooral op de spiraalplaat, welke de wendingen der inwendige oorholte in twee wenteltrappen deelt, verbreiden zich de uitloopende einden der gehoorzenuwen, waaromtrent in de laatstverloopen jaren door het mikroskoop zeer belangrijke ontdekkingen zijn aan het licht gebragt.

Wanneer men de leesboeken der physiologie navorscht, dan komt men tot de overtuiging, dat men over de beteekenis dezer afzonderlijke deelen niet dan enkel vermoedens heeft. Daarentegen zijn over het vermogen van het oor, om toonen op te vatten, zeer belangrijke proeven genomen. De verschillende kleuren en de verhoudingen der toonen naar hoogte en laagte zijn analoge verschijnselen. De lichtstralen, welke in hunne vereeniging het witte zonlicht daarstellen, maken een zeer verschillend aantal wendingen in de seconde; of met andere woorden: de lengten der klanken zijn zeer verschillend; de langste heeft eene roode, de kortste eene paarsche kleur. De verscheidenheid der kleuren komt met de verschillende toonhoogte overeen. De laagste toonen zijn die, welke de minste trillingen maken. Men denke slechts, om zich hiervan de overtuiging te verschaffen, aan eene vioolsnaar, wier trillingen wij met de oogen niet meer kunnen volgen, terwijl wij de lage toonen eener bassnaar in hare trillingen zien ontstaan. De laagste toonen komen alzoo met de roode, de hoogste met de paarsche kleur overeen. Eene orgelpijp van 32 voet lengte levert 16 stooten in de seconde; de hoogste toonen echter, welke het menschelijke gehoororgaan kan opvatten, worden door trillingen voortgebragt, van welke 60,000—70,000 in de seconde gaan.

De muzikalische opeenvolging der toonen berust dan ook op dergelijke mathematische verhoudingen. De terts maakt $1\frac{1}{4}$, de quint $1\frac{1}{2}$, de octaaf twee maal zooveel als de grondtoon, en ons oor vat omstreeks de wisseling van 12 octaven op.

Even gelijk het oog, wijkt ook het oor der zoogdieren slechts in zeer onzekere nevenverhoudingen van dat der menschen af. In een der meesterwerken van Hyrtl vindt men de afwijkingen van het inwendige gehoororgaan der afzonderlijke zoogdiersoorten. Geheel anders is de anatomische verhouding van het oor der vogelen. Alleen de uilen, die door een bijzonder fijn gehoor uitmunten, bezitten eene soort van oorschelp, welke door zeer regelmatig aanwezige reeksen van stijve vederen aanzienlijk vergroot wordt. Bij alle overige vogelen is de buitenste opening van het oor niet door een opvangapparaat voor toonklanken omgeven. De inwendige verscheidenheden betreffen de trommelholte en het labyrinth. In hetzelve bevindt zich in plaats der drie bij den mensch en de zoogdieren aanwezige beentjes slechts een enkel, in het labyrinth is de oorholte schijnbaar onvolkomen gebouwd; het is dan ook eigenlijk geene oorholte, maar slechts eene eenigzins gekromde buis. Zou men dit wel kunnen vermoed hebben? De vogels zijn zoo oneindig meer muzikaal dan de zoogdieren en hebben toch een zeer onvolkomen oor. Maar dat zulks niet alleen afhangt van den bouw van het oor, daarvan hebben wij reeds bij den mensch de meest overtuigende bewijzen. De aanleg tot muziek, het muzikale gehoor, ligt geheel ergens anders dan in het oor. Er is gewis eene zekere anatomisch hooge ontwikkeling van het oor noodig om de fijnheid en kracht der toonen te onderscheiden, en het oor van den eenen is daartoe oneindig meer geschikt dan dat des anderen, maar het is daarmede gelegen als met het goede en slechte gezigt.

Daarvan is echter de smaak en het gevoel voor harmonie en opeenvolging der toonen hemelbreed onderscheiden en kan uit den bouw van het oor bij een persoon niet verklaard worden. Daar helpt niet „goed hooren," maar men moet „een goed gehoor hebben." Bij kinderen op vier- of vijfjarigen leeftijd ontwikkelt zich zulks al spoedig. Er is b. v. een ondeugende knaap, die zeer uitnemende begaafdheden

en hoedanigheden bezit, maar hij is niet in staat een aangeslagen toon te treffen, terwijl zijn kleinere zuster daarentegen de chromatische toonladder dadelijk volgt en zich met het grootste gemak de melodiën toeëigent. Eenige der grondigste compositiën van Beethoven zijn, gelijk bekend is, in de dagen zijner hardhoorendheid en doofheid vervaardigd, als inwendige openbaringen waarmede het zintuig des gehoors niet meer in verband stond. Zoo het waarheid was dat het muzikale gevoel zich naar de scherpte der zinsopvattingen moest rigten, dan zouden de wilden de beste muziekanten zijn. Zulks hebben wij nu op de zoogdieren en vogelen toe te passen. De uil hoort welligt scherper dan de nachtegaal, en bezit nogtans geen muziekaal talent. Ook de raaf, wier keel naauwkeurig zoodanig gebouwd is, als die der aangenaamste zangvogels, vat echter geene melodiën op, waarin de spreeuw weder uitmunt.

De krokodil moet voor muziek niet geheel ongevoelig zijn. Een onvolledig oor te hebben kan hier geene verontschuldiging zijn, daar de zamenstelling van de ooren der krokodillen en schildpadden naauwkeurig met die der vogelen overeenkomt. De stemorganen dezer dieren staan echter op zeer lagen trap en verbieden dezelve dan ook ten eenenmale als zangers op te treden.

Nog veel eenvoudiger ooren als deze kruipende dieren bezit het geslacht der kikvorschen. Het is juist toereikend, met bijzonder welgevallen het bekende duizendstemmige concert in de warme lentenachten op te vatten. Dat ook de visschen gehoor bezitten, is bekend. De karpers in een vijver laten zich niet zelden door het geklep der klok ter voedering bijeenroepen. Uit de nog grootere eenvoudigheid van hun gehoororgaan, dat diep in het inwendige van den kop ligt, bij de meesten zonder eenige verbinding naar buiten, slechts tot de half cirkelvormige kanalen beperkt, zonder eenig spoor van oorholte — uit deze eenvoudigheid zeg ik, mag men nog niet opmaken, dat de visschen daarom minder fijn zijn van gehoor. Men behoort hierbij zekere physikalische wetten in acht te nemen, waardoor het hooren in het water vergemakkelijkt wordt. De physiek leert, dat van hoe meer onderscheiden aard twee ligchamen zijn, des te moeijelijker de overbrenging der klanken

uit het eene in het andere ligchaam volgt, en de toonen dus des te zwakker worden. De overbrenging heeft alzoo moeijelijker plaats uit de lucht in een vast ligchaam dan uit het water. Dit op de gehoorganen toegepast, volgt daaruit: op de gehoororganen der in het water levende dieren worden in het algemeen de toonklanken uit het water gemakkelijker overgebragt, dan zij uit de lucht op de in de lucht levende dieren overgaan; de in het water levende dieren zullen alzoo in den regel eenvoudiger acustische apparaten noodig hebben, dan zij, die op het land leven, waarvan natuurlijk niet uitgesloten is, dat ook in de lucht levende dieren niet zeer eenvoudige en derhalve onvolkomene gehoorapparaten kunnen bezitten.

Bij de amphibiën, die door de longen lucht ademen, houdt de stemvorming geheel op. Eene stem hebben alleen die dieren, welke willekeurig de door de longen ingezogen lucht uitstooten en de in dezen stroom in den keelknobbel gespannen vliezen willekeurig kunnen doen trillen. Onder de overige dieren zijn er eene menigte, die op de eene of andere wijze toonen kunnen voortbrengen, de meesten zijn echter ten eenenmale stom. In dien staat verkeeren ook de visschen; slechts enkele kunnen knorrende toonen voortbrengen, door de wrijving der beweegbare beenachtige kopen kiembedekkingen.

In de lagere dierenwereld zijn de gehoororganen bijna evenzoo, welligt nog verder uitgebreid dan de oogen. In den regel bestaat het geheele orgaan in een doorzigtig, met eene waterige vloeistof gevuld blaasje; ook eene of meerdere nietige kalkkristallen zijn daarin aanwezig. Aan dit, ter opneming der toonklanken dienende blaasje is de gehoorzenuw verbonden, en ik vertrouw dat mijne lezers reeds zoo verre vergelijkingen in de anatomie zullen kunnen maken, om te begrijpen dat dit blaasje, mitsgaders de zenuw, het labyrinth bij de hoogere dieren uitmaakt. Daarmede zijn de slakken, mosselen en vele wormen voorzien; hun gehoororgaan moge hen voor gevaar kunnen waarschuwen: zij zullen daarmede wel geene bijzondere genietingen, noch aangename gewaarwordingen kunnen opvatten.

In eene der bovenstaande afdeelingen heb ik gezegd, dat men geene zekerheid heeft, waar zich het zintuig van den

reuk der insecten bevindt, ofschoon zonder twijfel de meesten kunnen rieken. Bij de kreeften, die aan de insecten zeer naauw verwant zijn, heeft men in eigendommelijke, digt aan het voorligchaam liggende kegelvormige verhevenheden eene structuur ontdekt, welke voor de aanwijzing dezer deelen als gehoororganen eenige zekerheid geeft. Bij de meeste insecten worden de vermoedelijk daar voorhandene gehoororganen geheel aan de navorsching onttrokken. Het is niet onmogelijk dat bij velen, zoo niet bij de meesten de trillingen van het ligchaam doorgaans het eigenlijke hooren moet vervangen. De doofstomme merkt het op deze wijze ook, wanneer achter zijn rug viool gespeeld wordt. Slechts van eenige insecten-familiën en vooral van diegenen, welke op dweepzieke wijze hunne muzikalische producten ten beste geven, kent men de gehoorwerktuigen, zoo als van de water- en grassprinkhanen. De eerste be-

dienen zich bij het geluid voortbrengen van hunne lange achterpooten als strijkstokken en strijken daarmede vrolijk tegen den kant hunner bovenste harde vleugelen, waardoor alsdan een afgebroken gesjirp wordt voortgebragt. Hunne ooren liggen — men kan het naauwelijks gelooven — aan het achterlijf o. Het trommelvlies, dat hetzelve aan de buitenzijde afsluit, is zeer ligt te vinden en met het ongewapend oog te zien. De tweede, onder aanvoering van den algemeen bekenden grooten groenen sprinkhaan, brengen geluid voort, door het tegen elkander wrijven van de scherpe kanten der vleugelen; en, hetgeen nog verwonderlijker is, de ooren dezer dieren bevinden zich bij de voorpooten, onmiddelijk onder de knieën.

DE MOORDENAAR ZIJNER KINDEREN UIT LIEFDE,

DOOR

J. TEMME.

Ik voer mijne lezers naar de grenzen tusschen Hannover en Keur-Hessen.

Ik heb hun eene akelige, huiveringwekkende gebeurtenis voor oogen te stellen, welke voor een zeer aanmerkelijk en wezenlijk deel hare aanleiding vindt in de verbrokkeling van ons Duitsche vaderland en in de internationale betrekkingen der op zich zelven staande Duitsche Staten onderling.

Digt bij de vermelde grenzen, op Hannoversch gebied, ligt het dorp Mollenfeld, en op Keur-Hessischen grond het dorp Blikershausen.

Het dorp Mollenfeld was vroeger verdeeld tusschen Hannover en Keur-Hessen; het is eerst later gansch aan Hannover afgestaan.

In den tijd toen het nog den beiden staten gemeenschappelijk toebehoorde, woonde er een jong mensch, Frederik Theul geheeten, die er ook uit geboortig was. Hij begaf zich, wat hem bij de eigenaardige betrekking van zijn geboortedorp geene zwarigheid opleverde, naar het Keur-Hessische als knecht.

Hier maakte hij zich echter aan eenige diefstallen schuldig, en hij werd door het Hessische geregt tot gevangenisstraf en tegelijk, daar Mollenfeld ondertusschen geheel aan Hannover afgestaan was, als tegenwoordig Hannoversch onderdaan tot verbanning na de doorgestane gevangenisstraf veroordeeld. Het werd hem onder strafbedreiging verboden naar Keur-Hessen weder te keeren.

Ondertusschen was hij reeds voor deze ongelukkige gebeurtenis in kennis geraakt met een meisje in Blikershausen, Louise Rottmeijer geheeten, dat ook hem genegen was.

Het was een fatsoenlijk, vlijtig meisje, dat zelfs eenig vermogen bezat; want haar behoorde in het dorp Blikershausen een eigen huis toe, al was het dan ook klein en armoedig genoeg.

Frederik Theul en Louise Rottmeijer meenden in het

huwelijk te treden, toen de gevangenis en de straf tusschen beide kwamen.

Het meisje liet hem desniettegenstaande niet varen; want hij was een ijverig man, die duchtig werken kon; alleen had hij vaak zonderlinge luimen, waarin hij niet werken wilde, en waarin hij dan ook tot de vermelde diefstallen gekomen was. Zij hoopte hem te verbeteren en hem tot een regt geschikten mensch te maken.

Kort na het doorstaan zijner gevangenisstraf begaf Frederik Theul zich dus weer naar Keur-Hessen en wel naar het dorp Blikershausen terug, waar hij bij Louise Rottmeijer inwoonde.

Tegen hun huwelijk deed zich echter eene zwarigheid op; slechts eene, maar eene zeer aanmerkelijke. Men wilde den Hannoverschen onderdaan, die onvermogend en zelfs uit het land verbannen was, in Keur-Hessen niet opnemen; men wilde hem niet eens een tijdelijk verblijf vergunnen. Op de bemoeijingen, vertoogen en beden van hem en Louise Rottmeijer werd ten laatste geantwoord, dat hij zich eerst moest laten ontslaan van zijne hoedanigheid als Hannoversch onderdaan.

Daar deed hij pogingen toe en slaagde er in. Nu deden hij en Louise herhaaldelijk aanvragen om hem de hoedanigheid van Keur-Hessisch onderdaan en toestemming tot hun huwelijk te geven.

Beide werd afgeslagen.

In dien tusschentijd was Frederik Theul bij Louise Rottmeijer in Blikershausen gebleven. Beiden hadden vastelijk op de vervulling hunner wenschen gehoopt, er zeker op gerekend. Hadden zij daar ook geen regt op?

Zij hadden als man en vrouw te zamen geleefd. Dat had ten gevolge dat hij voor de criminele regtbank gebragt en wegens onwettigen terugkeer naar Keur-Hessen en voortgezet concubinaat tot drie maanden tuchthuisstraf veroordeeld werd.

Na zijnen straftijd werd hij weder over de grenzen gebragt naar zijne geboorteplaats Mollenfeld.

Maar hij had zich van den Hannoverschen staat doen losmaken, hij was geen Hannoversch onderdaan meer. Hij vond ook in Hannover geene toevlugt, geene woonplaats.

Hij verzocht dus weder Hannoversch onderdaan te worden.

Te vergeefs. Hij bad er bij herhaling om en stelde voor, dat hij uit Keur-Hessen verbannen was, dat hij er op tuchthuisstraf niet weder heen kon gaan, dat hij geen ander vaderland had, dat hij toch in Hannover geboren en opgegroeid was, dat hij toch niet zonder vaderland zijn kon, dat een mensch toch ergens een plekje in de wereld hebben moet, waar hij werken, en als eerlijk man zijn brood kan verdienen, waar hij leven kan. Vergeefs!

Hij vond dat plekje niet. De Duitscher vond geen vaderland op zijn' geboortegrond, dien hij nooit verlaten had. Twee Duitsche Staten, welke hij beiden als geboortegrond had kunnen groeten, weigerden hem dat plekje, wedijverden hem over hunne grenzen te drijven, hem elkander wederzijds toe- en weder terug te jagen.

En dit geschiedde in de negentiende eeuw!

Hij werd een moordenaar.

Hij zocht vergeefs eene dienst als knecht, ook maar als daglooner, hij wilde werken, hij wilde een eerlijk verdiend stuk brood eten; maar noch in Hessen, noch in Hannover vond hij wat hij zocht. Hij was in de beide landen vogelvrij; openbaar durfde niemand hem in huis nemen, in het geheim wilde niemand het.

En dat duurde vele jaren.

Slechts bij Louise Rottmeijer vond hij altijd weder eene heimelijke, maar ellendige, angstvolle schuilplaats; de schuilplaats van een door jagers en honden gehitst wild dier, dat zich ieder oogenblik in zijn toevlugtsoord vervolgd ziet en siddert opgespoord te worden.

Eindelijk gelukte het hem eene dienst, altijd maar eene heimelijke te vinden.

In den omtrek van Blikershausen, te Oberode in het Keur-Hessische ontmoette hij een kennis uit zijnen jeugdigen leeftijd, den houtvester Vollmer. Hij legde hem zijn ongelukkigen toestand bloot. Vollmer was een braaf en moedig man. Overtuigd dat hij er eene goede daad aan verrigtte en bewust van zijne goede bedoelingen, dacht hij het met de overheid wel te zullen vereffenen, als men hem de overtreding van eene policiewet zou aanwrijven. Hij nam Theul dus als knecht in zijne dienst.

Theul bleef drie jaren bij hem.

Maar midden in Februarij 1844 stierf de houtvester Vollmer en Theul was weder zonder dienst, zonder werk.

Een heenkomen vond hij weder, maar slechts bij Louise Rottmeijer in Blikershausen.

En welk een?

Vroeger reeds, toen Theul alleen kwam om Louise te bezoeken en heimelijk het dorp binnen geslopen was, had de burgemeester van Blikershausen hem in het oog gehad op hem doen passen, en de gendarmen hadden dikwijls bij haar huiszoeking naar hem gedaan.

Louise Rottmeijer verklaarde later dat, als hij bij haar geweest en de huisdeur opengegaan was, zij en hij als van schrik versteend waren.

Nu had het hun door de regtbank ten laste gelegde concubinaat tusschen hem en haar altijd voortgeduurd. Zij had hem vijf kinderen geschonken. Hendrik Christiaan den 22 Sept. 1833; Hendrik Frederik den 9 Julij 1837, die echter reeds den 15 Jan. 1841 gestorven was; Christiaan den 14 Jan. 1839; Bernhard den 26 Jan. 1841; Johannes den 25 Dec. 1842.

Eer ik tot het treurige verhaal van zijn misdaad overga, moet ik eenige woorden over zijn karakter en dat van Louise Rottmeijer zeggen.

Louise Rottmeijer was eene ordelijke, werkzame, eenigzins strenge vrouw, die geen moeite of arbeid ontzag, om zich zelve en hare kinderen eerlijk door de wereld te helpen. Zij werkte buiten 's huis als dagloonster, en als zij dáár geen werk had en hare eigene, armoedige huishouding bezorgd was, dan zette zij zich vlijtig en onvermoeid aan het spinnen.

Theul had haar en de kinderen hartelijk lief.

Eene ordelijke, geregelde vrouw zijn en dan zoo vele jaren in onecht leven, zal menigeen mijner lezers vragen?

Ik zal er niet met de boven vermelde bijzondere betrekking der beide arme lieden op antwoorden.

Ik zal er alleenlijk aan herinneren hoe in vele Duitsche landen den armen man het trouwen om regerings- en policieredenen zoo moeijelijk gemaakt wordt, dat hij eindelijk het leven in onecht slechts als eene zedelijke betrekking beschouwt.

Terwijl ik dit schrijf toch, lezen wij in de dagbladen, dat naar statistieke opgaven in het groothertogdom Meckelen-

burg-Schwerin in tweehonderd plaatsen een derde der geboorten onechte waren, in honderd plaatsen de helft, in negen en zeventig alle.

In het Zwitsersche kanton Glarus zijn er van de twaalf honderd geboorten slechts vijftien onecht. Maar daar heeft men ook geene staatkundige of policie-wetten die den echt verhinderen en geene bezitters van riddergoederen. Maar in dat landje heerscht zooveel te meer werkzaamheid en welvaart.

Frederik Theul was als een arm dagblooners-kind in een afgelegen oord aan de grenzen opgewassen. Hij kon een weinig lezen en schrijven en verstond zijn werk als knecht en als daglooner. Daartoe bepaalde zich zijne ontwikkeling. Hij werd door bijna al zijne bekenden als een voorkomend, dienstvaardig mensch afgeschilderd; men kende hem ook goedhartigheid toe, schoon er van den anderen kant van hem gezegd werd, dat hij bij eene woordenwisseling ligt op zijne tegenpartij losgegaan was. Zijn eigen broeder, die hem slechts als jongen knaap gekend had, zeide, dat hij toenmaals „heel goed, maar ook hartstogtelijk" geweest was. Wat hij met de laatste uitdrukking bedoeld heeft is later niet opgehelderd geworden.

Hij had Louise en zijne kinderen altijd hartelijk lief. Hij zorgde voor hen als hij iets had en arbeidde gaarne om voor hen te kunnen zorgen. Bij den houtvester Vollmer had hij twee of derdehalve daalders in de week. Daar onderhield hij hen van.

Na den dood van den houtvester had hij volstrekt geene verdienste meer. Hij kon nergens ter wereld meer een heenkomen vinden. Hij was wederom het gehitste wilde dier; hij moest zijne toevlugt weder tot Louise Rottmeijer nemen; die wijkplaats van eeuwigen angst voor opligting, voor tuchthuis, voor vernieuwde aanhouding, vernieuwde tuchthuisstraf. Als een nimmer verdwijnend spooksel stond het tuchthuis voor de oogen van den man, dien regeringsmaatregelen een vaderland ontzegden.

Eene huivering voer hem door het gebeente als de huisdeur van Louise Rottmeijer openging; hij zag slechts den burgemeester binnentreden, en gendarmen hem aangrijpen. Daarbij was hij tot een onvrijwillig ledigloopen veroordeeld.

Jaren geleden reeds had hij den brandenwijn niet kunnen wederstaan; dat had hem ook tot den diefstal verleid, voor welken hij lang geleden in het Hessische gestraft was. Hij had zich sedert dien tijd aan geen' diefstal weder schuldig gemaakt, het blijkt ook uit het proces niet, dat hij zich in later tijd, te weten gedurende zijnen driejarigen diensttijd bij den houtvester Vollmer ook slechts voor eenigen tijd weder aan den drank overgegeven hebbe. Dat slechts wordt vermeld, dat hij menigmaal, zonder eenige blijkbare oorzaak van het werk was weggeloopen.

In dien ongelukkigen tijd na den dood van den houtvester, gedurende dat heimelijk, angstig, werkeloos verblijf bij Louise Rottmeijer, ontwaakte de neiging tot den drank weder in hem. Geld had hij niet. En nu maakte hij een misdadig gebruik van het armoedige goed van Louise om er zich jenever voor te bezorgen. Hij kon zelf het huis niet verlaten en zich in het dorp laten zien. Maar als Louise uit werken was, stuurde hij de kinderen met erwten, linzen, vlas, garen of dergelijken voorraad van Louise om er jenever voor te halen. Het was voornamelijk de waard uit het dorp, Jurgens, met wien hij in zulken handel stond. Het blijkt uit het proces niet dat hij zeer beschonken geweest is.

Onder zulke omstandigheden was de huishouding van Louise Rottmeijer natuurlijk ook al meer en meer achter uit gegaan.

Toen hij omtrent veertien dagen of drie weken — bepaalder deelen de processtukken het niet mede — sedert den dood van den houtvester Vollmer bij Rottmeijer geweest was, den 8sten Maart, den dag zijner ontzettende misdaad, vond het geregt in het huis nog voorhanden: in den kelder eene hoeveelheid aardappelen, op de vliering voor eenige daalders vlas en omtrent vijftig pond dun touw. Buitendien was er kort te voren nog wat gesponnen garen en wat brood geweest.

Geld was er niet.

Veertien dagen of drie weken hield hij den vreeselijken toestand uit. Hoe die toestand moet geweest zijn, blijkt onder anderen uit de omstandigheid, dat hij in een der laatste nachten den ganschen nacht wanhopig in het bosch rondgezworven had.

Eindelijk had hij het niet langer kunnen uithouden. Angst, kommer en wanhoop overmeesterde zijn hart.

Het was 's morgens den 8sten Maart 1844.

Frederik Theul was toenmaals zes en dertig jaren oud. Maar eer ik verder ga, moet ik de gelegenheid van het huis van Louise Rottmeijer doen kennen.

Het was eene zeer armoedige hut, het dak reikte tot aan de onderste verdieping. In deze verdieping bevatte zij slechts eene kamer met twee vensters.

De gansche ruimte van de bovenverdieping was in de geheele lengte in twee helften verdeeld, zonder verbindingsdeur. De eene helft van deze ruimte lag boven de kamer, de andere boven het voorhuis. In de eerste kon men ook slechts uit de woonkamer door middel van eenen trap komen; in de tweede slechts door een luik met eene ladder.

In de ruimte boven de kamer was eene vliering. In de kamer stonden al wat er meubelen in huis waren: een kagchel, waarop ook gekookt werd, twee tafels, een bed van Louise, eene kist, een kastje.

Verder nog een bed, aan zekere Maria Reichhardt behoorende, eene niet meer zeer jeugdige ongehuwde vrouw, die bij Louise inwoonde en even als zij dikwijls uit werken ging.

Midden aan de zoldering van de lage kamer liep een zware balk, aan welks beide zijden regts en links twee sterke spijkers geslagen waren om iets aan op te hangen.

Dergelijke spijkers waren er ook aan den balk boven op de vliering.

Op den morgen van den vermelden dag was de familie Rottmeijer, en ook Theul en Maria Reichhardt vroeg, te zes ure, reeds opgestaan. Louise Rottmeijer en Maria Reichhardt wilden zamen naar het bosch gaan, om hout te verzamelen.

Maria Reichhardt maakte er de toebereidselen voor en bereidde haar eigen ontbijt.

Louise Rottmeijer maakte het ontbijt voor zich en de haren gereed, en kleedde te gelijk de jongere kinderen en waschte en kamde ze.

Daarop zette zij zich met Theul en de kinderen aan het ontbijt.

Er werd koffij gedronken, men at er koude aardappelen bij, die nog van gisteren avond overgebleven waren en brood. Aardappels en brood had Louise uit het kleine kastje in de kamer te voorschijn gehaald. Het was het laatste brood, het woog nog omtrent drie pond.

Enkel Louise en de kinderen aten en dronken.

Theul nam geen deel aan het ontbijt, hij gebruikte niets. Hij zat maar stil voor zich te kijken.

Louise verklaarde later in het proces: „hij was stil en weemoedig," en zoo zat hij in zich zelven gekeerd.

Naar hare verklaring hadden zij op dien morgen haast niet met elkander gesproken.

Dat schijnt niet juist te zijn.

Theul zelf beweert het tegendeel, en wat hij beweert is inderdaad niet onwaarschijnlijk.

Toen zij de aardappels en het brood uit de kast haalde zeide zij: „wat nu gedaan? dat is de laatste korst."

Deze woorden moeten hem zwaar getroffen hebben. Hij antwoordde wel is waar: „Het zal wel beter gaan," maar van dat oogenblik af zat hij „zoo stil en weemoedig" in zich zelven gekeerd en at en dronk niets. Toen hem later in het proces gevraagd werd, waarom hij niets gebruikt had, zeide hij: „Het ging mij aan het harte, dat de kinderen zoo weinig brood hadden; ik wilde mij later liever wat koken en den kinderen het brood laten."

Na het ontbijt ruimde Louise Rottmeijer de tafel op. Daarop gingen de beide vrouwen in het bosch.

Frederik Theul was met de kinderen alleen.

Het oudste jongentje, Hendrik, elf jaren oud, ging bijna gelijk met de vrouwen de deur uit, hij ging als gewoonlijk naar de school.

Theul bevond zich nu met de drie kleine kinderen alleen, van welke het oudste vijf, het tweede omtrent twee, het jongste een jaar en een paar maanden oud was.

Hij zat altijd nog stil en peinzend in zich zelven verzonken.

Er was nog maar een klein overschot brood in huis; dat was van het ontbijt overgebleven; Louise had het weder in de kast gezet.

Er was geen enkele cent in huis om nieuw brood te koopen.

*

Waar moesten zij van leven, hij, Louise, de vier kleine kinderen?

Zij waren arm. Louise verdiende met uit werken te gaan maar bitter weinig. Hij verdiende niets.

Bij zijne gedachten aan den ongelukkigen toestand der zijnen voegde zich weder met verdubbeld geweld de kwellende gedachte aan zijn buitengewoon, treurig, wanhopig lot.

Sedert den dood van den houtvester Vollmer had hij geen werk, geene verdienste, zelfs geene plaats meer, waar hij eene minuut veilig slapen kon. Uit Hannover was hij naar Keur-Hessen, uit Hessen naar Hannover gejaagd. Waar een vreemd menschelijk oog hem zag, werd hij als een wild dier nagejaagd, en als een zwaar misdadiger in het tuchthuis gebragt. Nog in een' der laatste nachten had hij in den angst ontdekt te worden, van den avond tot den morgen door weêr en wind in het woud rondgedwaald.

En hij mogt zijne blikken wenden, werwaarts hij wilde, nergens kon hij het uitzigt op eene betere toekomst bespeuren.

Wat moest dat dan verder worden?

Wat zou er dan namelijk van zijne kinderen worden? Louise Rottmeijer kon voor zich alleen het brood wel winnen, maar ook voor de kinderen, op den duur?

Voor al de kinderen, vraagde hij aan zich zelven, alle? Dat was eensklaps eene vreeselijke gedachte. Het was de gedachte, waaruit eene ontzettende misdaad sproot.

En zij ontkiemde ras en schoot snel op en droeg nog rasscher de bloedige vrucht.

Hij streed tegen de vreeselijke gedachte. Hij greep naar de middelen die het naast onder zijn bereik lagen, het waren de heilloosste middelen die hij vinden kon.

Zij werkten juist het tegendeel uit. In plaats van wapenen ter voorkoming der misdaad, werden zij hem wapenen ter bevestiging van zijn' misdadigen wil.

De drie kinderen speelden in de kamer, de beide grooteren met het kleinste, dat in de wieg lag; zij waren vrolijk en lachten.

Hij zag ze met treurige, akelige, onheilspellende blikken aan.

Die vraag: alle, was reeds bij hem opgekomen, hij werd rusteloos, hij kon het niet meer op eene plaats uithouden.

Hij wilde, hij moest die vraag met al de wanhopige gedachten, welke er aan verbonden waren, uit het hoofd zetten. Telkens kwamen zij weder, vraag en gedachte, voor zijnen geest.

Toen nam hij het eerste dier beide middelen ter hand.

In de lade der tafel lag Louise's gezangboek. Dat nam hij, hij zocht en las er in, hij wilde er troost en opbeuring in zoeken. Drie liederen, die hij er in vond, boeiden hem. Het eerste schijnt wel niet toepasselijk op zijn' toestand. Hoe de beide anderen den naar den geest onontwikkelden, godsdienstig verwaarloosden, met zware rampen strijdenden man, aangrijpen, verwarren, op nieuw en nog veel meer verwarren konden, dat laat zich begrijpen.

Hij las: Gezang 506.

In d'eenzaamheid heft zich mijn hart
O God, tot U naar boven,
't Is Uwe dienst alleen gewijd
'k Wil eeuwig, God, U loven.
Zie neer op 't kind dat tot U spreekt
Dat U om licht en sterkte smeekt;
Dat dáár slechts naar wil streven
Naar Uwe wet te leven.

Lof zij en dank U, Schepper, God,
Gij gaaft mij, Gij het leven;
Dank zij U, want Uw eigen bloed
Hebt Gij voor mij gegeven! —
Lof zij den Geest ook, dank en lof,
Die mij, hier nog geboeid aan 't stof
Met licht steeds heeft omgeven,
Mij leidt en hoedt in 't leven.

Ik ben, o Heer, mijn God, Uw kind,
Mijn heil is 't U te minnen;
Och, geef dat 'k naar Uw' heil'gen wil
Mij schik' met hart en zinnen.
Laat mijne ziel, van U vervuld,
Bevrijd zijn steeds van zonde en schuld,
En zoeken al mijn' dagen,
U, Vader, te behagen.

Bewaar mijn' jeugd voor ijdelheid,
Maak zedig haar bescheiden;
Mijn roem, mijn tooisel zij de zorg,

M'op 't pad der deugd te leiden.
Geen tooisel, geen, dan reine deugd,
Och, geef het, geef 't aan mijne jeugd
Dat 'k nooit door kleed of blikken
Zoek anderen te verstrikken.

Laat nooit de zucht tot ijdelheid
Mijn jeugdig hart verwonden;
Die lust is strijdig met mijn pligt,
Die lust leidt mij tot zonden.
Wat baat mij 's werelds lof en eer
Als 'k u mishaag, mijn God en Heer!
Door tucht wil 'k dan, bescheiden,
Door ootmoed mij doen leiden!

Rein zij mijn oog, gelijk mijn hart;
Nooit wuft, nooit ongebonden;
Verwekk' van mij geen dartel woord
Geheimen lust tot zonden!
De onschuld zij mijn' schoonste kroon,
Een goede naam mijn dierbaarst loon,
Dien elk mij graag wil schenken;
En niemand kan verdenken.

Geef dat 'k in stille huis'lijkheid
Graag ijdele tijdverdrijven —
Ze graag ontbere! — en altijd moog'
Tot 't goede ijvrig blijven.
Waar 'k ooit stond' aan verleiding bloot
Schuw 'k meer dat huis, meer dan den dood;
Laat 'k als de pest die lieden,
Die woeste vreugde vlieden!

Met ware vromen moet ik mij
Door godsvrucht naauw verbinden;
Laat mij door U – hun vriendschap waard,
't Geluk daarvan ook vinden.
Hun omgang, zacht en rein en blij,
Strekk' tot een leerrijk voorbeeld mij,
Nooit geef' mijn' vergenoeging,
Mijn' vreugd, mij later wroeging.

Och, help mij altijd graag zoo doen;
Verhoor mijn smeeken, Heere!

Och, dat 'k U, God, mijn hoogste goed,
U eeuwig, eeuwig eere!
U wijd 'k voor deugd en onschuld dank
Mijn leven lang, met zwakken klank;
Laat me eens bij U daar boven
Er beter U voor loven!

Gezang 507.

O God, trek vaderlijk U 't lot
Van weduw' aan en wees;
Maak nooit hun' hoop op U beschaamd,
Bescherm, verzorg ze steeds.

Wees zelf hun Vader, troost en raad!
De weduw zij 't haar vreugd
Haar kroost voor U te kweeken — zelv'
Vol eer te zijn, vol deugd.

Zij strek tot toonbeeld haar geslacht;
Ga rein en vroom daarheen;
Zij zedig, stichtend vol geduld,
Zij bouwe op U alleen!

Haar helpe liefd'rijk wie 't vermag! —
Wie haar vertroost op aard
Wel hem! — hij is geen menschen slechts
Hij is U lief en waard!

Och help hen! Zijt der weezen God!
Leer vroeg hen in hun' jeugd
Beoefnen vlijt en nedrigheid,
En trouw en elke deugd.

Bewaar ze vroom, ook als hun oog
Verergerd 't booze ziet;
Neen! als bekoring hen belaagt
Verlaat ze, Heer! dan niet!

Dat elk zich in hun' deugd verkwik'
Hun graag ten raadsman zij;
Gelukkig hier — zijn ze eens bij U,
Daar boven, eind'loos blij!

Gezang 508.

Hoe vroeg brengt, Heere, Uwe hand
Mij in een kommervollen stand;
En ach, op ééne donkre baan
Vang ik den loop des levens aan.

Maar al begrijp 'k Uw' raad ook niet,
'k Begrijp toch dat mijn pligt gebiedt
In 't duister 't oog op U te slaan,
En willig uwen weg te gaan.

Hoe liefd'rijk, Heer, Gij mij bewaart
Het wordt eens voor mijn oog verklaard,
Ligt nog, terwijl Gij hier mij leidt;
Gewis eens in Uwe eeuwigheid!

Geef kracht dat, U getrouw, ik graag,
God, mijn vroegtijdig lijden draag';
Laat mij den weg der deugd slechts gaan,
Op Uwe goedheid 't oog maar slaan!

Hij had de drie gezangen gelezen, hij las ze herhaaldelijk. Hij had rust gezocht, hij had de wild en woest in hem oprijzende gedachten willen verdrijven. Den ontroerden en onbeschaafden man vervulde hetgene hij van rampen, van weduwen en weezen las met vernieuwde wilde en woeste gedachten; het bragt hem eene schrede nader tot de wanhoop.

In een zijner verhooren zegt hij:

Eer ik er toe (tot zijne misdaad) kwam las ik in het gezangboek gezang 506 en 507, en nadat ik het gedaan had gezang 508. In die gezangen staat mijn gansche noodlot geschreven.

In eene soort van briefje, hetwelk hij nog vóór de daad schreef, zette hij dit nader uit een.

Hij sloeg wederom onheilspillende blikken op de kinderen, die zoo vrolijk lachten en speelden. Zij waren gezond; zij hadden tot nog toe geen gebrek gekend, maar wat zou er in de toekomst van hen worden? Toefden hun geen nood en ellende?

Louise kon hen niet *allen* onderhouden, en hij kon volstrekt niets voor hen doen.

Volstrekt niets?

Hij nam het kleinste kind uit de wieg en speelde er mede op zijnen schoot.

Volstrekt niets? Kan ik volstrekt niets voor hen doen? Louise kan ze niet allen voeden. Laat ik de zorg met haar deelen.

Hij zeide later in zijn verhoor:

„Ik wilde de kinderen met Louise deelen. Terwijl ik in de kamer zat en het kleinste op mijnen schoot had, bedacht ik dat ik toch niet voor de kinderen kon zorgen, en dat zij overal weggejaagd zouden worden. — Och, God, mijne hersenen liepen zoo door elkander; het was als of er eene digte wolk voor mijne oogen hing. — Toen kwam het in mij op, dat ik nergens heen kon, ik had mijne kinderen toch zoo lief, en ik wilde toch niet dat zij zouden stelen. Ik dacht hoe zij eenmaal de prooi zouden worden van honger en kommer.

Nog eenmaal zocht hij de vreeselijke gedachte het reeds in hem opkomende besluit te wederstaan. En dat zocht hij nu geheel op zijne wijze. De jenever, welke hem reeds zoo dikwijls had moeten opbeuren, moest hem die gedachte nu ook uit het hoofd zetten.

Hij had geen jenever in huis; hij had ook geen geld om te laten halen.

Maar daar ginds in de kamer lagen nog eenige strengen garen in de kast; die had Louise gesponnen en bewaard om er brood voor te koopen.

Hij ging naar de kast, nam er eene streng garen uit, en gaf haar daarop met de ledige jeneverflesch, die aan het venster stond, aan het vijfjarige knaapje Christiaan.

Hij beval het kind naar den herbergier Jurgens te gaan en voor het garen een half pint jenever en een vierendeel pond spek te halen.

In het verhoor zeide hij: „Ik dacht, uw hoofd loopt om, laat u een slokje halen om u wat op te beuren; anders dacht ik niets."

Het knaapje ging en kwam na weinige oogenblikken weder.

Hij dronk den jenever haastig, driftig uit, de geheele halve pint.

Bij het spek nam hij het brood, dat er nog overig gebleven was, uit de kast en at beiden bij den jenever op. Van het brood en spek deelde hij de kinderen wat mede.

„Toen ik den eersten slok gedronken had," zeide hij in het verhoor, „had ik het reeds in den zin. De gedachte de kinderen om het leven te brengen, kwam in mij op toen ik den jenever gedronken had."

De gedachte was wel in hem opgekomen, maar wat tot nu toe slechts een duister denkbeeld geweest was, dat was nu helder in hem geworden: het was tot een besluit gerijpt.

Maar nu ontbrak hem den moed, de kracht om het besluit uit te voeren.

En de jenever die hem op zou gebeurd hebben, en toch slechts die ergere, schrikkelijker gedachte tot eene heldere vlam in hem had aangeblazen, zou hem nu den moed geven om juist deze schrikkelijke gedachte uit te voeren.

„Toen ik de eerste halve pint gedronken had," zeide hij in het verhoor, „dacht ik: gij zet er alles veel gemakkelijker mede uit uwe zinnen, laat er u nog een halen. Ik stuurde den jongen dus nogmaals met eene streng garen weg en beval hem ook wat worst mede te brengen.

De knaap kwam er mede.

Het was alweêr gaauw gebruikt, de jenever namelijk was weldra opgedronken.

En toen nu het herhaalde rassche drinken van eene ongewone portie van den sterken, geestrijken drank hem al meer en meer geprikkeld, zijne zinnen verward, zijn verstand beneveld, hem tot een stil, rustig nadenken onbekwaam gemaakt had, nu had het besluit de kinderen, ten minste twee van hen om het leven te brengen, „de kinderen tusschen hem en Louise te deelen," zulk eene vastheid bij hem verkregen, dat hij nu ook niet meer terugschrikte voor de uitvoering. Hij dacht er zelfs niet meer aan dat hij eene onregtvaardigheid, eene misdaad beging.

„De gedachte aan het kwaad," zeide hij in het verhoor, „is volstrekt niet in mij opgekomen, ik had een' onwederstaanbaren aandrang het te doen. Gij moet het doen, sprak het in mij, er moge van komen wat het wil. Ik moet wel krankzinnig geweest zijn, ik had de kinderen zelfs nog nooit geslagen.

Maar zoo gaauw zou het nog niet geschieden.

Hij nam het gezangboek weder op. Hij las de boven aangewezen liederen weer over.

In de lade der tafel lag een afgescheurd blad papier. Hij zette zich neder en schreef woordelijk:

Het 506de, 507de en 508ste gezang bevatte mijn lijden, hoe het mij gegaan is — want waar moet ik heen — ik weet niet waar ik iets verdienen zal — maar wij zullen de kinderen gelijk op deelen; ik ben toch alle dagen bij u, want ik heb geene plaats waar ik rusten kan. In eene doodkist.

Hij schreide terwijl hij het schreef.

Daarop beschouwde hij de beide spijkers die regts en links in den balk zaten aan de lage zoldering der kamer. Hij voelde er aan. Zij zaten vast in den balk.

Daarop ging hij langs den trap, die uit de kamer naar boven voerde, naar den zolder. Daar lagen, zoo als hij wist, drie van twijngaren gedraaide touwen, welke men, als men het bosch ingaat, om den hals slaat om zware vrachten te dragen. Deze touwen haalde hij van den zolder.

Daarop sprak hij tot de kinderen.

Deze speelden weder te zamen, altijd nog vrolijk en dartelend.

Hij vraagde hun: „Wie van u wil met mij sterven?"

De twee kleinste kinderen lachten om die vraag. Maar hij moet er toch ontsteld, zelf schrikwekkend uitgezien hebben, want het oudste kind, de vijfjarige Christiaan riep dadelijk: „ik wil niet sterven," en liep toen ijlings het huis uit.

Het jongste, dat weinig meer dan een jaar telde, had zekerlijk, al lachte het, van de vraag niets verstaan.

Het tweejarige knaapje, Bernhard, moet haar wel als eene grap van vader aangezien hebben, want hij antwoordde lagchende:

„Ja, vader, ik wil met u sterven."

Nu plaatste hij het kleinste kind voor zich op zijnen schoot.

Nog éénmaal; eer hij tot de schrikkelijke daad overging, moest hij schreijen, „een tijd lang," zegt zijn verhoor.

Toen sloeg hij het kind een der touwtjes om den hals, stond er mede op en hing het aan een der spijkers aan den balk op.

Het andere kind liep ondertusschen lustig in de kamer rond.

Hij greep het, sloeg het ook een touw om den hals en hing het aan den tweeden spijker.

Het moet alles zeer snel achter elkander geschied zijn. In het verhoor zeide hij: „Het geschiedde bijna gelijktijdig."

Naauwelijks hingen de kinderen of zij waren ook reeds dood.

De ongelukkige heeft later in alle verhooren verklaard, dat hij de nadere omstandigheden zijner daad niet beschrijven kon. „Hoe ik den strik omgeslagen heb, weet ik niet. Ik weet niet wat ik dacht; dat alleen weet ik, dat ik hen aan den balk hing."

Maar al had hij ook eene naauwkeurige beschrijving kunnen geven, zij zou toch te ijzingwekkend zijn, dan dat ik ze mijnen lezers zou durven verhalen, tenzij er eenig licht door verspreid mogt worden over hetgeen er gedurende die daad in hem omging en daaruit over de toerekenbaarheid zijner handelingen.

Met dit inzigt moeten ook de volgende daadzaken medegedeeld worden.

Nadat de kinderen een' tijd lang — naar hij meende omtrent vier minuten — aan de spijkers gehangen hadden, nam hij ze af; hij wist niet meer te zeggen of hij hen afgesneden of losgebonden had. Hij legde hen op den grond neder.

Daarop ging hij naar den zolder. Daar lag eenig stroo, hetwelk hij naar beneden bragt.

Dit stroo spreidde hij op den vloer der kamer als een bed uit, en nam uit de wieg een kussen om op het stroo te leggen.

Dáár legde hij de beide doode kinderen op. Hij plaatste hen naast elkander, de aangezigtjes naast elkaâr gekeerd. Met een ander kussen bedekte hij hen.

Zij waren nog geheel gekleed, zoo als Louise hen 's morgens verlaten had.

Op de vraag, waarom hij de kinderen op dat soort van bed gelegd had, antwoordde hij in het verhoor:

„Ik dacht dat zij weder levend werden, want er was nog beweging in hen, toen ik hen nederlegde."

Op de tegenspraak in dit antwoord met zijne opgave, dat de kinderen reeds dood waren toen zij nog hingen, is hij door den regter niet opmerkzaam gemaakt.

Hoe veel tijds hij met dat alles bezig geweest was; hoe laat hij er mede gereed was, wat hij in de eerstvolgende oogenblikken gedaan had, daarvan blijkt in de processtukken niets.

Wat het eerst vernomen kon worden, was het volgende. Des voormiddags ten half elf ure was het oudste jongetje Hendrik uit de school te huis gekomen. Hij vond de huisdeur van binnen toegegrendeld. Dat was gemakkelijk te verklaren uit Theul's angst voor de gendarmen, die hem altijd op de hielen zaten. Op het kloppen van het knaapje deed Theul hem de deur open, grendelde haar weder en zeide tot den jongen, dat hij in de kamer moest gaan. Hij ging er zelf met hem in.

Hij zag de kinderen in den boven beschreven toestand op het stroo liggen en vroeg: „Wat scheelt de kinderen?"

„Zij zijn dood," antwoordde de vader, „zij zijn uit de wieg gevallen."

Verder zeide hij niets. Hij zette zich op een bankje tegenover de kinderen en zag hen onophoudelijk strak aan zonder een woord te spreken.

Het jongentje sprak ook niet.

Naar de verzekering van den knaap heeft dit een kwartier uurs geduurd.

Daarop zeide Theul tot hem dat hij naar vrouw Rockman moest gaan, eene zuster van Louise, ook in dit dorp getrouwd. Hij gaf hem geene boodschap.

De knaap ging. Toen hij in de straat was, zag hij Maria Reichhart, die uit het bosch terug kwam. Hij schijnt niet met haar gesproken te hebben.

Maria Reichhardt was wat vroeger dan Louise alleen uit het bosch teruggekeerd, zij vond de huisdeur open, ging in de kamer, en zag de kinderen nog in denzelfden staat. Theul stond aan de tafel en staarde de kinderen aan. Hij had een geopend scheermes in de hand.

„Wat is dat?" riep Maria uit.

Theul antwoordde: „Zij slapen."

„De kinderen zijn dood," schreeuwde zij.

„Neen, zij zijn niet dood," antwoordde hij.

Hij plaatste zich met het open scheermes in de hand voor de deur, en zeide, zonder dat zij een woord verder gesproken had:

„Gij komt er niet uit, zij zijn niet dood."

Maria bleef in doodsangst in de kamer.

Na eenigen tijd — Maria Reichhardt meende dat er wel een kwartier verloopen was — hoorde zij dat er buiten voor

de deur hout werd nedergeworpen. Het was Louise, die nu ook uit het bosch wederkwam. Toen Theul haar hoorde ging hij de kamer uit.

Bij Louise's binnentreden trad hij haar reeds te gemoet.

Hij zeide tot haar: „Ik zal uw hout naar binnen dragen; ga gij maar in de kamer."

Zij deed het, en zag er doodsbleek Maria Reichhardt staan. Zij zag de kinderen op het stroo liggen.

„Ik zag dadelijk dat zij dood waren," zeide de ongelukkige moeder.

Onmiddelijk kwam Theul in de kamer terug.

„Wat hebt gij gedaan," riep zij hem toe.

„Zij zijn niet dood," antwoordde hij haar ook.

Maar zij riep: „Ach God! zijt gij dan krankzinnig?"

Nu plaatste hij zich weder voor de deur en zeide met het mes in zijne hand:

„Zij leven nog, zij slapen nog! Gij komt er niet uit."

Maar de ongelukkige moeder stootte hem ter zijde en ijlde de kamer en het huis uit naar hare zuster, vrouw Rockman.

Maria Reichhardt liep achter haar aan.

Er zijn helaas slechts weinige narigten over Theul's toestand in de tegenwoordigheid der drie genoemde personen.

Het knaapje Hendrik verklaart: „Toen ik in huis kwam, zag Vader gloeijend rood in zijn gezigt. Hij was dronken, dat zag ik aan zijn' scheeven gang."

Maria Reichhardt verklaart: „Theul was blijkbaar dronken, dit besloot ik, toen ik uit het bosch kwam, de kamer intrad en de kinderlijken vond, uit zijn' zwaaijenden gang en ook daaruit, dat hij mij niet door wilde laten, ook dat er jenever stond, en dat hij niet deed zoo als het behoorde."

Louise Rottmeijer zegt alleenlijk: „Toen ik uit het bosch te huis kwam, zag ik het hem dadelijk aan, dat hij dronken was, want hij was zoo razend."

Toen Louise Rottmeijer en Maria Reichhardt heengegaan waren, nam Theul het derde der touwtjes, van welke hij de beide anderen gebruikt had om zijne kinderen op te hangen, en begaf zich daarmede en met het scheermes naar den zolder om op de vliering te gaan.

Hij sloeg het touw om zijnen hals en maakte het aan eenen spijker in den balk vast. Zoo wilde hij zich verhangen.

Maar de touwtjes, sterk genoeg voor de kinderen, waren het voor hem niet. Het touw brak. — Toen nam hij zijn scheermes en sneed zich in den hals. Hij had de luchtpijp doorsneden en de slokdarm gewond.

Hij stortte neder.

Het is vreemd dat het nergens opgehelderd gevonden wordt hoe hij op de gedachte van zelfmoord gekomen is. De regters hebben eenvoudig aangenomen, dat hij op die gedachte eerst bij de terugkomst zijner huisgenooten gekomen is. Daar moet de terugkomst van het knaapje Hendrik mede bedoeld geweest zijn; want toen Maria Reichhardt in de kamer kwam, had hij het open scheermes reeds in de hand, en niets bewijst dat hij het mes ergens anders voor dan om zich zelven het leven te benemen uit de lade, waar het in gelegen had, genomen heeft. Er is ook geene reden bijgebragt of waarschijnlijkheid, waarom juist de terugkomst van het knaapje of ook die van Maria Reichhardt, of van Louise hem op die gedachte zou gebragt hebben. Het geschrift integendeel, in hetwelk hij over de liederen uit het gezangboek spreekt, legt er getuigenis van af, dat hij toenmaals reeds ook aan zijn dood gedacht heeft. Dat geschrift eindigt met de woorden: „In eene kist — — —" Het 507de gezang spreekt slechts van weduwen en weezen.

Maria Reichhardt had het voorval bekend gemaakt aan den burgemeester der plaats. Deze spoedde zich met een aantal mannen naar de ongelukkige woning. Eerst zagen zij naar Theul om. Zij vonden hem in zijn bloed badend op den grond liggen. Een van hen wilde gezien hebben, dat hij zich met het scheermes in den hals sneed.

Hij werd naar beneden gebragt.

Hier wierp hij zich dadelijk op de lijken der kinderen. Hij streelde hunne wangen met zijne bebloede handen, en weende en kermde daarbij.

Zijne wonde was gevaarlijk. Hij reutelde en kon slechts met moeite eenige woorden uitbrengen.

Men legde hem te bed.

De geregtsdienaar die bij hem bleef, zeide: Zoo vaak Theul zijne oogen opsloeg, zag hij naar de kinderen, en gaf mij door teekenen te verstaan dat hij hen naast zich in 't bed wilde gelegd hebben, aan elke zijde één. Toen dit nu

geschied was, zag hij zuchtend naar de spijkers in den balk en wees toen op den hals der kinderen.

Den volgenden morgen bevond zich het geregt — uit het justitieambt Witsenhausen — bij hem. Theul gaf door teekenen zijn vurig verlangen te kennen de kinderen nog eenmaal te zien. Toen zij aan zijn bed gebragt waren, weende en jammerde hij, greep naar hen en knikte op de vraag, of de strepen om de halzen der kinderen van de touwen kwamen, waarmede hij hen opgehangen had, toestemmend, en wees naar den spijker, waarmede hij het oudste en naar dien, aan welken hij het jongste opgehangen had.

Hij was onmiddelijk onder geneeskundige behandeling genomen, en herstelde.

In de beide eerste verhooren van het hem aangedane criminele proces, legde hij de volledige bekentenis van zijne gansche misdaad af, zoo als zij uit het boven verhaalde blijkt. Later verklaarde hij zich van hetgene er sedert het drinken van het tweede halve pintje brandewijn gebeurd was, niets meer te kunnen herinneren.

Hij werd in eerste instantie wegens moord op twee zijner verwanten gepleegd, tot den dood, door middel van onthoofding, veroordeeld.

Hij appeleerde niet. Bij het bekendmaken van het vonnis verklaarde hij: „ik weet dat ik, toen ik de daad verrigtte, niet bij mijne zinnen was; ben ik echter regtvaardig veroordeeld, dan wil ik de straf lijden."

Het vonnis moest intusschen van ambtswege aan een onderzoek onderworpen worden van de hoogste regtbank in het land, het opperste geregtshof van appel te Cassel.

Dit hof veranderde het vonnis, en veroordeelde den beschuldigde, ook wegens moord op twee zijner verwandten, maar slechts tot dwangarbeid der tweede klasse van vijf en twintig jaren.

De beide regters namen de toerekenbaarheid van den beschuldigde als volkomen uitgemaakt en ontwijfelbaar aan. De tweede regter vond eene verzachtende omstandigheid en sloot daarom de doodstraf uit. Bij het beschouwen der toerekenbaarheid wordt het door de regters wel is waar toegestemd dat de daad van Theul buitengewoon is, daar een moordenaar wel zijnen vijand, maar niet zijne eigen kinderen tot slagt-

offer kiest, ten minste niet zulke argelooze en weerlooze, jeugdige kinderen. Er wordt toegegeven dat het zoo veel te meer aan eene aannemelijke beweegreden tot zulk eene zware misdaad ontbroken heeft, daar Louise Rottmeijer niet geheel onbemiddeld was en nog betrekkingen had die zich de kinderen konden aantrekken en zulks ook gedaan hadden. Er wordt aangenomen dat zijn persoonlijke, ongelukkige toestand zwaar op zijn gemoed en zijnen geest gedrukt moet hebben en heeft; ook dat hij reeds vroeger ten gevolge van zijnen treurigen toestand enkele handelingen verrigt heeft welke men als — haar doel moetende missen en in zoover als onverstandig — moet aanmerken; zoo als namelijk zijn nachtelijk omzwerven in het woud, zoo als zulks onlangs geschied was; als ook, dat hij voor korten tijd toen hij nog bij Vollmer in dienst was, meermalen plotseling van zijn werk was afgeloopen. Verder wordt er aangenomen, dat zijn gedrag na de misdaad, het zorgvuldige bereiden van eene legerstede voor de doode kinderen en hunne liefkozing, in tegenspraak schijnen te staan met de noodlottige daad; dat hij niet — gelijk andere moordenaars — het tooneel zijner misdaad ontvlugt was, maar zelfs getracht had zich dáár van het leven te berooven. Als slotsom van dit alles kan het niet ontkend worden, dat het in dit geval niet aan belangrijke sporen van eenen buitengewonen toestands, waarin toerekenbaarheid aangenomen mag worden, van den beschuldigden Theul ontbreekt.

Het oppermedicinaal-collegie van Hessen heeft daarbij verklaard, dat het zelfbewustzijn van Theul verstoord geweest is, en hij de gevolgen zijner handelingen niet heeft kunnen berekenen.

Tegen al die argumenten werd aangevoerd: „De beschuldigde heeft onmiddelijk vóór en na de daad handelingen verrigt, welke hij bij zinsverbijstering niet had kunnen verrigten. Hij was volkomen in staat, sterk en schrander genoeg — de touwen op eene aan het doel beantwoordende wijze om den hals der kinderen te slaan, en hen achtereenvolgens op te heffen. — Hij heeft verder gelezen en geschreven." — Daarbij maakte hij eene ordelijke legerstede voor de kinderen gereed.

Zoo hij zijnen kinderen altijd liefde toedroeg en ze echter

doodde, dan is zulks ten minste eene zeer verkeerde, eene onverstandige liefde, en de opgegevene bedoeling, dat zij namelijk niet verhongeren zouden, is ontoereikend tot verontschuldiging van zijn voornemen, en te gelijk in zoo ver ongerijmd, dat hij om de kinderen voor eenen tegennatuurlijken dood te behoeden, hun eenen anderen, zeker niet minder tegennatuurlijken dood heeft doen sterven.

Tot het wegloopen van zijn werk bij den houtvester Vollmer was er eene volkomen toereikende beweegreden in zijne liefde tot zijne kinderen en in zijne onwrikbaar standvastige, trouwe gehechtheid aan Louise voorhanden.

Eindelijk wordt er in het algemeen gezegd:

De beschuldigde had, toen hij tot de daad besloot en haar uitvoerde, de heerschappij over zijne kwade driften verloren, en dat zijne dronkenschap dit verlies bestendigen moest, daaraan is wel niet te twijfelen. Maar juist daarom is er geen ziektetoestand noodig om dien van zijn gemoed verklaarbaar te vinden. De zondige neiging in hem was door zijn eigene schuld sterker geworden dan zijne rede en had de — toch reeds op zich zelve zwakke — vroegere goedhartigheid gedeeltelijk op den achtergrond geschoven, gedeeltelijk op eenen dwaalweg geleid; tot welk laatste echter de wanhopige toestand van den beschuldigde de hoofdaanleiding gaf. Zoo kon het zooveel te gemakkelijker geschieden dat hij, door den roes vervoerd, zijn phlegmatiek karakter voor korten tijd verloochende.

Die verbijstering der dronkenschap, welke de eerste regter voorbij gezien had, werd als de verzachtende omstandigheid aangenomen, welke de doodstraf uitsloot.

Het werd als bewezen aangenomen aan de eene zijde, dat de beschuldigde, die vroeger zelden meer dan eene halve pint brandenwijn achter elkander gedronken had, door het spoedig achter elkander inzwelgen van twee halve pinten, te meer daar hij daarbij weinig gegeten en vooraf nuchter geweest was en bij zijnen toch reeds geprikkelden toestand, zóózeer dronken, eigenlijk verbijsterd geworden is, dat hij wel nog wist wat hij deed, zijne daden echter niet behoorlijk bedenken en overleggen, noch ook al de er uit voortvloeijende gevolgen met helder zelfbewustzijn kon berekenen; — aan de andere zijde echter, dat hij zich in dien toestand van

verbijstering niet gebragt had om moed te vatten tot het stouter volvoeren van zijn misdadig besluit; maar slechts om verlichting te vinden in zijne akelige gemoedsgesteldheid. Onder zulke omstandigheden moet de dronkenschap zoowel naar de gewone regtsgronden, (er wordt hier eene plaats uit de Romeinsche pandekten aangehaald) als naar de gewone regtspraktijk, als eene belangrijke verzachtende omstandigheid aangemerkt worden.

EENE NOVELLE ZONDER TITEL.

Naverteld door

C. TH. M.

't Is winter. — Ons verhaal voert den lezer op zekeren avond naar het stadje M. in Saksen. — Het was dien dag bitter koud geweest; niemand, die zich niet door werk of bedrijf daartoe genoodzaakt zag, had zich buiten gewaagd. Over het marktplein liepen alleen nu en dan half verstijfde kinderen, met op de straat klapperende klompen; heeren, digt in pelzen gewikkeld, en slechts zeer zelden zag men een blaauw-rood damesgelaat achter de digte voile. 's Namiddags was er veel sneeuw gevallen, de strenge koude was daardoor minder geworden, en over de vaste, witte sneeuwvlakte gingen tegen den avond verschillende in mantels gehulde dames, die door de burgemeestersvrouw op de thee verzocht waren, en zich in de goed verwarmde vertrekken weldra als te huis bevonden.

Met praten en musicéren verliepen de uren, die ook nog dit voordeel hadden, dat men kersgeschenken (1) in het geheim af kon maken. Men zag daar bij de burgemeestersvrouw vele ijverig gebogene kopjes, heerlijke bouquetten, en allerlei soort van haak-, knoop- en breiwerken; tevens waren de tongen druk in de weer, en menig vrolijk gelach deed zich hooren. Wat vroeger dan de anderen namen twee jonge meisjes uit het gezelschap afscheid van de lieve gast-

(1) Zoo als men weet is het in Duitschland het gebruik om — zoo als hier te lande met St. Nicolaas — met Kersmis elkander cadeaux te doen.

vrouw. In hare mantels en voiles gehuld, traden zij naar buiten. Verblindend wit lag het marktplein voor haar.

„Een waar geluk, dat wij ons lantaarntje mede hebben genomen, Klaartje," sprak het eene meisje, „men zou anders gevaar loopen, om in de sneeuw, die alles zoo gelijkvormig maakt, te verdwalen."

„Ja," zeide de kleine lantaarndraagster, wier door het theedrinken en praten verhit gezigtje niet met de voile bedekt was, „ik zou Emma Helling wel eens willen hooren praten over „het onaangename eener kleine stad," wanneer zij, zoo als wij nu, in den donker over straat moest gaan."

Hierbij deed de kleine op de grappigste wijze den hoogdravenden toon van eene jonge dame uit de hoofdstad na, welke dezen avond waarschijnlijk die opmerking gemaakt had. Het was een lief gezigtje, dat het onzekere licht den beschouwer liet zien; een fijn neusje, heerlijke, schitterende oogen, en de toon der stem was zoo zacht, dat men nog een tweeden blik behoefde, om zich te overtuigen, dat het eene zeventienjarige, jonge roos was. De andere was langer en veel ouder, want als de wind de voile nu en dan voor een oogenblik verwijderde, zag men het bleeke, ernstige, niet schoone, doch aantrekkelijke gelaat van een omstreeks vijf en twintigjarig meisje.

„Gij hebt altijd iets tegen Emma Helling, Klaartje," zeide thans het oudere meisje zacht. „Van avond waart gij meer dan eens zeer pikant tegen haar; ik zag u aan, doch gij sloegt er geen acht op!"

„Maar, nicht Theresia, hebt gij ook gehoord hoe zij over den nieuwen assessor sprak, dien zij nog in het geheel niet kent?"

„Kent *gij* hem dan zoo goed, Klaar, dat gij hem zoo verdedigt?"

„Ofschoon dát het geval niet is," zeide de kleine, en de toon harer stem was veel zachter, dan zoo even, „zag ik hem toch reeds twee maal, en heb met hem gedanst en gesproken; Emma is alléén boos op hem, omdat hij haar op het laatste bal niet geëngageerd heeft."

„Toch was het onvoorzigtig van u zoo zijne partij op te nemen; ik heb wel gezien hoe Helena Mander en Elize fluisterden en lachten."

„Och laat ze maar begaan!" riep de kleine. „Ik kan geene onregtvaardigheid verdragen, en wanneer men van een afwezige, die zich immers niet verdedigen kan, kwaadspreekt, noem ik dat onregtvaardigheid!"

„Daar hoort men de dochter van den regtsgeleerde weêr uit," zeide Theresia lagchend; „nu, assessor Kroon moet u wel dankbaar zijn, als hij verneemt hoe gij hem verdedigt!"

„Gij drijft den spot met mij, Theresia," sprak de kleine; „maar in uw hart moet gij mij toch gelijk geven, want ten eerste is hij zeer aardig en schoon, en ten tweede — wat nog véél meer zegt — zeer beminnenswaardig. Emma Helling moet oppassen niet alles en iedereen te laken, — hoogmoed komt voor den val, zegt het spreekwoord."

Waar is toch op eens het lantaarntje en de kleine gebleven? Theresia stond daar, en duisternis omringde haar; slechts schemerend verlichtte nu en dan de door den wind heen en weder bewogene markt-lantaarn het plein, waarop zij zich bevond. En Klaartje? — Eene zwarte gestalte rigtte zich thans op uit den grooten hoop sneeuw, die den wind aan de hoek der straat, welke zij juist wilden inslaan, had zaâmgejaagd, — of zij werd opgerigt, want plotseling zag men twee personen in plaats van één, en eene welluidende mannenstem zeide:

„Gij zijt zeker doodelijk verschrikt, maar gij hebt u toch geen pijn gedaan, mejufvrouw?"

„Neen," sprak een fijn stemmetje naauwelijks verstaanbaar, en Theresia, die half lagchend, half verschrikt de sneeuw van Klaartje's mantel en bont afschudde, zeide:

„Hartelijk dank, mijnheer, voor uwe verleende hulp. — Maar waar is het lantaarntje, Klaartje?"

„Ik weet het niet," zeide deze, nog altijd half weenend; toen de dienstvaardige mijnheer bukte en zich al zoekende van haar afwendde, fluisterde zij snel: „het is de assessor."

„Zoo?" vroeg Theresia bedaard. „Nu, Klaartje, schud den schrik maar even spoedig af als de sneeuw."

Ondertusschen had de hulpvaardige cavalier het lantaarntje gevonden en wederom aangestoken; hij beschouwde nieuwsgierig bij zijn licht het gelaat der beide dames, terwijl deze van hare zijde het zijne konden zien. Klaartje had wel gelijk gehad: het was de assessor, en een glimlach van

vreugde speelde om zijne lippen, toen hij het blozende gezigtje herkende; zich thans met verdubbelde beleefdheid tot de dames wendende, zeide hij:

„Het verheugt mij zeer, u eene kleine dienst bewezen te hebben, dames! Veroorloof mij thans mijn werk te voltooijen, en u naar huis te begeleiden."

„Gij zijt wel hoogst vriendelijk, mijnheer de assessor," sprak Theresia. „Doch gij woont in het tegenovergestelde einde der stad, en in zulk een weêr een omweg te maken, is niet raadzaam."

„Ik zal niettegenstaande uwe lieve tegenwerping toch medegaan!" zeide hij zoo hartelijk, dat het meisje zweeg, en het toeliet, dat hij haar vergezelde.

„Mag ik u mijnen arm aanbieden, gij zijt zeker zéér verschrikt," sprak hij vriendelijk en onbeschroomd. Klaartje legde, nog altijd stil zwijgende, haar handje op zijnen arm, en onder een vrolijk gesprek tusschen Theresia en den assessor gingen zij naar huis.

Wie kan de gevoelens beschrijven, die Klara's ziel vervulden? *Gij*, *gij* alleen, die de stille zaligheid kent, om voor de eerste maal door den arm van den hartelijk geliefde geleid en gesteund te worden, wanneer zijne stem vriendelijk en zacht in uw oor en harte dringt, *gij* kunt met haar begrijpen en gevoelen, dat deze ontmoeting de vonk der liefde tot eene vlam aanblies.

Bij het huis van het lid van de regtbank Talfen, den vader en oom van beide, nam men afscheid van elkander, en de meisjes klommen den trap op. — Wat deed Klaartje toch daar boven op de stoep? Zij had de donkere gestalte nagezien, die over de witte sneeuw heên ging en — was het misleiding? — op het zelfde oogenblik was deze blijven staan, en had — dus geloofde zij — naar het huis gezien. Theresia's geroep dreef haar naar binnen, naar vader en moeder, aan wie de nicht in de beste luim haar klein avontuur mededeelde, ofschoon Klara haar wel een weinig onvriendelijk aanzag, toen zij er mede begon.

„Waarom zou ik het niet vertellen, Klara?" vroeg Theresia verwonderd, toen beide naar haar kamertje gingen.

„Ach, den naam van den assessor hadt gij niet behoeven te vermelden, Theresia!"

„Mogten uwe ouders dien niet weten? — Klaartje, Klaartje; wat moest gij toch verbergen? — Hoor, kleine," zoo vervolgde zij, het ter neder gebogen hoofdje omhoog heffende, „reken hem deze kleine dienst niet te hoog aan; hij zou haar gaarne aan ieder bewezen hebben; geloof mij!"

„Wie zegt dan, dat ik daaraan denk? Dat valt mij zelfs niet in. Mijne hand doet mij alleen wat zeer; ik ben er op gevallen — daarom zag ik u zoo onvriendelijk aan — daarom — —"

„Waarom hebt gij er mij te voren ook geen woord van gezegd, lieve Klara?" vroeg Theresia zacht. „Laat mij de hand eens zien, dan zal ik ze eens inwrijven."

„Neen," riep Klaartje met buitengewone heftigheid, en trok de hand uit die harer nicht; „laat mij aan mij zelve over, en vraag mij niets meer!"

Theresia zweeg; — zij toch kende het ontkiemen der liefde; zij wist, dat er tijd toe behoort om te beproeven of een ontvangen indruk niet van ras voorbijgaanden aard is. En — dit moest zij bekennen — het was toch eene vreemde ontmoeting met den assessor geweest, juist op hetzelfde oogenblik, dat zij zoo hartelijk over hem sprak; — geen wonder, dat Klara's ziel daarvan werd aangedaan. Dit alles zeide zij als tot zich zelve en in den toon harer stem, toen zij Klaartje „goeden nacht!" wenschte, lag alle teederheid en zucht tot verzoening van een liefderijk hart. — De wijze waarop Klara antwoordde was minder hartelijk. Theresia ging te bed; reeds begonnen hare gedachten zich te verwarren, toen zij twee kleine, warme lippen op haar voorhoofd voelde, en eene lieve stem fluisterde:

„Goeden nacht, beste Theresia; och, wees niet boos; ik kon niet inslapen, voor ik wist, dat gij mij weêr toegenegen waart!" — Hoe spoedig vervloog thans bij Theresia de slaperigheid; zij rigtte zich op, drukte het meisje hartelijk aan hare borst, en — nadat zij haar verzekerd had, dat zij volstrekt niet boos op haar was, zond zij haar spoedig naar haar ledikant terug. — Doch de slaap was aan beide voor eenige uren ontvloden; allerlei gedachten doorkruisten hare ziel, tot eindelijk dat denken in een droomen overging, waaruit zij door de zonnestralen en het morgengezang van haren kanarie-vogel gewekt werden.

Weinige uren later zaten de beide meisjes in de woon-

kamer. Het was een lief gezigt: aan ieder raam eene bekoorlijke gestalte; het geheele vertrek was keurig, echt meisjesachtig ingerigt, zoodat men zeer gemakkelijk begrijpen kan, dat mama zéér tevreden was, toen zij hare blikken door de kamer liet weiden en daar dochter en nicht zag zitten. — Mama was weder heên gegaan — de tot kersgeschenken bestemde handwerken werden wêer voor den dag gehaald. Toen Theresia eens van haar werk opkeek, om Klaartje iets te vragen, zag zij een zoo hoog blozend gelaat, dat zij vroeg:

„Wat is er toch, Klaar?"

„Ach," zeide de aangesprokene glimlagchend, en toch verlegen, „*hij* ging daar voorbij."

„Wie toch, Klaartje?" vroeg de onbarmhartige Theresia, die wel merkte, wie bedoeld werd.

„Ach, nu — de sneeuwman," zeide zij lagchend; en, ja wel — daar ging de assessor heên; hij zag juist om, en groette Theresia. —

Dagen verliepen; het kleine avontuur scheen vergeten; ten minste de meisjes spraken er niet meer over. Op zekeren middag verhaalde mijnheer Talfen opgeruimd aan tafel, dat de assessor Kroon hem bezocht, en een brief gebragt had van den geheimraad Schön, te Berlijn, die zijn intieme akademie-vriend geweest was. Hij roemde des assessors beminnenswaardigheid, en zeide lagchend:

„Ik moet daarbij onwillekeurig aan uw avontuur denken. Ik heb hem tegen zondag op de thee verzocht. 't Is toch goed, mama?"

„Zeker, beste Willem," antwoordde Klaartjes moeder, en terwijl zij dit zeide, stond Klara op, om de borden weg te nemen.

„Lief kind, wij beginnen pas te eten," zeide mama, en zonder iets te zeggen, doch met eene hoog roode kleur, keerde de dochter naar hare plaats terug. — Doch waarom was Theresia zoo ernstig en stil geworden, waarom zoo bleek, toen haar oom mededeelde, welk bezoek zij aanstaande zondag te wachten hadden? — Aan Klaartje's oog was deze verandering ook niet ontsnapt, en in haar onschuldig harte ontkiemde een bitter kruid nevens de teedere pas ontluikende bloem der liefde: de jaloezij verduisterde haar vroeger zoo helder blinkend kinderoog. —

„Ik wil Mathilde Helldorf eene visite gaan maken, lieve tante," zeide Theresia 's namiddags, en met een hartelijken afscheidsgroet verwijderde zij zich.

Anders was Klara nooit medegegaan naar Mathilde; het veel oudere meisje was haar te trotsch en te wijs; dezen keer echter beviel het haar niet, dat Theresia haar niet had uitgenoodigd, haar te vergezellen. — Het waren stille uren, die zij zoo alleen zonder Theresia doorbragt; vooral het schemeruurtje was zeer onpleizierig voor Klaartje, daar mama met eene vriendin was uitgegaan om kersgeschenken te koopen. — Reeds dacht zij er aan, de lamp aan te steken, toen haar blik op twee personen viel, die het huis naderden. Één oogenblik was voldoende, — zij herkende Theresia en den assessor, naar het scheen in een druk gesprek gewikkeld. Half ademloos schoof Klara zachtjes het raam open en luisterde naar hen. Slechts al te duidelijk onderscheidde zij zijne stem, zag hoe Theresia hem de hand gaf, die hij haastig greep, en hoorde hoe hij zeide:

„Maar, niet waar! vertrouwen om vertrouwen; — gij zwijgt?"

„Ik zal aan u denken en zwijgen!" hoorde de arme luistervink aan het raam, en even zacht als zij het open geschoven had, deed zij het weêr toe. Zij zag *hem* ditmaal niet na; haar harte was gewond, haar oog duister!

Korten tijd daarna trad Theresia de kamer binnen.

„Hoe, nog in den donker, Klaartje? — En hebt gij geen groet voor mij?" vroeg zij hartelijk aan het meisje dat daar, haar gelaat met de handen bedekt, onbewegelijk aan het raam zat.

„Gij zijt zeer lang uitgebleven, Theresia. Gij zult wel veel genoegen gehad hebben; ik zat intusschen mij hier te vervelen."

„Waart gij maar medegegaan, lieve," zeide Theresia, „maar sedert gij mij gezegd hebt, dat Mathilde u te geleerd was, heb ik er u niet weêr toe uitgenoodigd. Het was er werkelijk aardig; assessor Kroon was er ook," zoo vervolgde zij, zonder de ontsteltenis van het jonge meisje te bemerken; „hij is een neef van Mathilde."

„Bragt hij u niet naar huis?" vroeg de kleine, vol argwaan haar hoofdje opheffende, terwijl zij het kalme, bedaarde gelaat van Theresia beschouwde.

„Zeker, Klaartje; tot aan de deur. Hij verzocht mij ook, u zijne complimenten over te brengen."

Deze openhartige verklaring beschaamde Klaartje en gaf haar dien avond hare opgeruimdheid terug. Was het soms ook den groet van den assessor, welke die toovarachtige uitwerking te weeg had gebragt? Kortom, zij was weder vergenoegd en vrolijk, en huppelde en zong, zoodat vader en moeder elkander verheugd vroegen:

„Wat heeft Klaartje toch, dat zij zoo levendig is?" —

De zondag was dáár, eindelijk had de klok den door het jeugdig meisje zoo vurig verlangden theetijd aangekondigd. — Nog nooit had Klaartje zooveel tijd voor haar toilet noodig gehad; toen zij Theresia zoo spoedig gereed, zoo eenvoudig en toch zoo net gekleed zag, wakkerde hare ijverzucht weêr aan.

„Iedereen moet zij beter bevallen dan ik!" mompelde de kleine; doch toen Theresia met een liefderijken blik naar haar toetrad, hare kleeding prees, en haar frisch gezigtje streelde en kuste, verdween wederom deze aanvechting van nijd uit haar edel hart; zij wierp zich aan Theresia's borst, en riep:

„Ach, Theresia, ware ik toch zoo als gij!"

„God beware er u voor, dat al mijne menigvuldige verkeerdheden nooit de uwe zijn of worden mogen!" zeide de nicht.

„Gij," sprak Klaartje, „gij hebt geene verkeerdheden! Was ik slechts zoo kalm, zoo goed van humeur als gij!"

„Lief kind," zeide Theresia, „spreek niet zoo. Ik heb met veel, zeer veel moeite en tranen de kalmte gekocht, die gij zoo roemt. God beware u voor al den bitteren alsem, dien ik, vijf en twintigjarige, reeds heb moeten drinken!" — Zij sprak met eene van aandoening trillende stem, en Klara zag twee parelen in hare schoone oogen opwellen.

„Lieve Theresia," sprak zij hartelijk, „wie u ziet, bemint u!" en dit oogenblik was het het goede kind als zoude zij alles, ja zelfs den zoo vurig beminde, aan hare vriendin ten offer hebben kunnen brengen, zoo teeder beminde zij haar thans, nu zij zag, dat ook Theresia geleden en gestreden had. — Zwijgend drukte het andere meisje hare lievelinge aan het hart, toen er gescheld werd. Zij spoedden zich naar de receptie-kamer, en waren daar reeds bedaard gezeten, toen de knecht mijnheer den assessor Kroon aandiende. Zijne

vriendelijke begroeting, zijne onbeschroomde, doch hoogst fatsoenlijke manieren, namen al de aanwezigen voor hem in. Hij sprak de jonge dames des huizes met hartelijkheid aan, en dikwijls klopte Klara's hart zoo luide, dat zij meende, dat hij het hooren moest, wanneer hij zich met haar onderhield, haar vertelde van zijne jeugd, in het ouderlijke huis doorgebragt, van het zoo smartelijke gemis van eene bevriende familie in eene hem nog vreemde stad; en dikwijls als zij hem antwoorden wilde, weigerde hare stem haar van aandoening deze dienst. Wanneer zij sprak scheen hij zoo vriendelijk en deelnemend toe te hooren, en zijn blik rustte met een zigtbaar welgevallen op haar gelaat, zoodat een verrukkelijk gevoel haar harte vervulde. Dezen avond was Klaartje gelukkig, en slechts toen Theresia op de piano speelde en zong en de assessor vol geestdrift haar voor het geschonkene genot dankzeide, schitterde er in haar oog een heldere traan. Anderen hielden het voor een bewijs van haar diep gevoel voor de muziek, maar zij zelve wist het beter: zij had op dat oogenblik gewenscht in Theresia's plaats te zijn. — Bij het eenvoudig souper zat Theresia naast den assessor, en Klaartje werd door een jong mensch ten disch geleid, dien zij altijd met onderscheiding behandelde, doch wiens bemoeijingen om haar dezen avond te behagen, niet gelukken mogten, want haar oog en hart waren bij haren overbuur, en zoo mogelijk haar oor ook — doch het gesprek werd zacht gevoerd. Eens zag zij hoe de assessor hare nicht iets influisterde, deze blozend haar glas opnam en met haar klonk, alvorens hij het zijne weder neêrzette, zag hij evenwel naar Klaartje. Zij staarde hem in dat zelfde oogenblik aan, en een vurige blik trof haar, zijn opgeheven glas zocht het hare, — en de ontkiemende jalouzij was weder uitgeroeid. — Het ging vrolijk toe aan tafel, en men vertrok eerst laat in den nacht.

Toen de beide meisjes hare slaapkamer betraden, en Klaartje met heur haar bezig was, zeide Theresia:

„Van avond zaagt gij er heel lief uit, mijn hartje, en ik geloof, dat ik de eenige niet was, die dat vond."

„Meent gij dat?" vroeg Klara blozende en haar gelaat afwendende. „Heeft u dan iemand dat gezegd?"

„Neen, mijn kind; ik denk het maar. — Maar, daar

schiet het mij te binnen, dat de assessor mij zeide, dat gij hem levendig aan zijne zuster Margaretha herinnerdet."

Aan zijne zuster! — Hij had haar dus vergeleken met iemand die hij beminde! Ach, ware slechts zij zijne zuster! Dat wenschte zij zoo vurig als een mensch iets wenschen kan; indien hij nu Theresia beminde, en boven alle verkoren had, dán — zoo dacht zij — was hij immers haar bloedverwant, dán mogt zij hem als zoodanig beminnen; en — o, hoe innig wilde zij dat! — —

Sedert het hierboven vermelde bezoek werd de assessor dikwijls gezien in het huis van den heer Talfen, en was op bals als anderzins altijd de cavalier der jonge dames. — Klara was het vrolijke, onbekommerde kind van vroeger niet meer. Een treurig waas lag over het lieve gelaat, en hare eertijds zoo heldere oogen, waren bij de minste aanleiding met tranen gevuld. Hoe opmerkzaam en voorkomend de assessor ook voor haar was, toch verbeeldde zij zich altijd, dat hij Theresia met meer vertrouwelijkheid behandelde, en hunne dikwerf fluisterend gevoerde gesprekken vervulden het beminnend hart met ijverzuchtige nieuwsgierigheid. Wanneer zij toch Theresia naar het onderwerp van hun gesprek vroeg, kreeg zij altijd een ontwijkend antwoord.

Op zekeren avond ging Klara alléén uit. Theresia had bedankt, omdat zij nog iets af moest maken. — Het levendig gesprek verstomde eensklaps toen Klara het vertrek binnentrad. Zij gevoelde het oogenblikkelijk, dat men van haar gesproken had; dit maakte haar verlegen. Niet lang zou zij in de onzekerheid blijven van welken aard dit onderhoud geweest was.

„Waarom is uwe nicht niet medegekomen, Klaartje?" vroeg eindelijk eene snippige brunette, hiermede het teeken van algemeenen aanval op Klara gevende.

„Ach, *die* komt thans niet meer op dames-kransjes; zij heeft beter gezelschap," sprak eene andere, nog vóór Klara kon zeggen, dat Theresia voor de uitnoodiging bedankt had, omdat zij nog iets af moest maken.

„Die nieuwe assessor dweept met haar — en zij met hem," lachte eene verwelkte schoonheid.

„Ik dacht eerst, dat *gij* hem zoudt krijgen, Klaartje;

hij maakte u toch eerst het hof," zeide de dame, die het gesprek had aangevangen.

„Klaartje ziet er bleek uit; ik vind het onverantwoordelijk coquet van Theresia haar haren beminde zoo afhandig te maken," sprak de uitgebloeide roos, met gehuicheld medelijden.

En bij al deze op- en aanmerkingen zat Klaartje met gloeijende wangen op haar werk te staren, en kon slechts met moeite hare tranen bedwingen.

„Houdt thans toch op met over Klaartje en dien assessor te praten," zeide een tenger, jong meisje, de dochter des huizes nu, „zij verdient een beteren echtgenoot dan dien vlugtigen vlinder van een assessor!" Dit zeggende ging zij naar Klara toe en omhelsde haar hartelijk. Konden de spotternijen van daar straks hare tranen niet doen vlieten, thans weende zij bij deze hartelijkheid van hare vriendin, verborg het schoone kopje aan haren boezem, en snikte luide.— Dit alles had de uitwerking, dat de babbelaarsters zwegen, ofschoon de *scène* aan de dames een sterk bewijs leverde dat hare overtuiging de ware was, dat Klara beminde zonder wederliefde, dat de in het geheim met hare nicht verloofde assessor, de uitverkorene was van haar harte. Dat leverde weêr een heerlijk onderwerp op voor hare babbelzucht, doch voor het oogenblik trachtten allen evenzeer de arme, die zij door hare scherpe tongen gewond hadden, te troosten en te bemoedigen. — Spoedig had Klara zich wederom hersteld, doch zij ging vroeg naar huis, vroeger ten minste dan zij door Theresia verwacht was, want deze verschrikte toen zij binnentrad. Zij had haar lessenaartje op tafel staan, en verzegelde juist een brief; daarnaast lag de prachtige portefeuille, die zij gemaakt had en omtrent wier bestemming zij alle opheldering weigerde te geven. Zij wierp er haastig een vel papier over heên, en sloot den lessenaar, na alles er ingelegd te hebben. Klaartje begaf zich meer dan bedroefd en treurig te bed, en weende tot dat de natuur haren tol vorderde.

Ach, al haar vertrouwen op Theresia was verdwenen; zij had haar ook niet verhaald van hetgeen dien avond was voorgevallen; ook sprak zij nooit meer over den assessor, en Theresia deed dit evenmin ofschoon zij vroeger dikwijls met

Klaartje over hem gepraat had. Er bestond thans eene zekere spanning tusschen de beide nichtjes.

Op zekeren morgen — korten tijd na het hierboven medegedeelde — ontmoette Klara den knecht met een net pakje.

„Kersgeschenken, Johan?” vroeg zij hem in het voorbijgaan.

„Slechts een pakje van jufvrouw Theresia voor mijnheer den assessor, mejufvrouw!” antwoordde hij.

Een enkele blik was voldoende, om hare overtuiging onwankelbaar te maken. Het was de kostbare portefeuille, dat stond vast bij Klara. — Zoo verre was het dus reeds gekomen!

Onder gedachten, vermoedens en twijfelingen van allerlei aard naderde eindelijk het Kersfeest. — Hoe kinderlijk blijde was Klaartje vroeger den avond vóór hetzelve geweest, en hoe was zij thans veranderd! Deze droefgeestige stemming moest hare ouders vreemd voorkomen; zij spraken er met bezorgdheid over en kwamen tot het besluit, om het goede kind voor eenige weken in eene andere omgeving te brengen. — Eenige dagen in het nieuwejaar zeide de moeder tot Klara:

„Hoor, mijn kind, uw uitzigt bevalt ons niet. Papa meent, dat gij eenige verstrooijing moet hebben, en thans biedt zich daartoe de beste gelegenheid aan; want tante Margot, uit de hoofdstad, verzoekt u voor eenige weken bij haar te komen logéren, om de genoegens, die zij heeft met u te deelen.”

Het bleeke gelaat der dochter gloeide als vurige kolen bij deze woorden der teedere moeder; zij vreesde, dat hare zoo geheime, heilige liefde verraden was. — Hoe zou vroeger zulk een voorstel haar verrukt hebben, en hoe koel bleef zij er thans onder. Want niettegenstaande de hopeloosheid harer liefde, vond zij het nog bovenmate bitter, om de plaats te verlaten, alwaar *hij* woonde, alwaar zij *hem* toch somwijlen zien en van *hem* hooren kon. Doch het verstand behaalde de zege, en na verloop van weinige dagen was Klara gereed om de reis te ondernemen. — 't Was nog pik donker, toen papa en mama hunne dochter naar de diligence bragten, en in het kantoor onder de teederste liefkozingen, en met menigen stillen traan, afscheid van haar namen. Reeds te huis had Theresia haar „goede reis” toe-

gewenscht, en had zij het jonge meisje herhaaldelijk omarmd en schreijend ingefluisterd:

„Geloof aan mijne liefde en toegenegenheid jegens u, en wees gelukkig! Alles keert zich eens ten beste! Vaarwel! Adieu!”

Deze woorden klonken nog in Klara’s ooren, toen de zware diligence afreed. Het raampje was nog open; Klaartje tuurde de gestalten van hare ouders na zoo lang zij kon. Was dat papa, die nog zoo vlug den wagen achterna kwam? Maar, die kon niet zoo snel loopen. — Zou zij iets vergeten hebben? — — Naauwelijks had zij zooveel tijd om deze gedachten te vormen, toen een welriekende, groote ruiker in haren schoot viel. Eene donkere gestalte zag zij nog toen zij naar buiten keek, en deze zag het voortrollende rijtuig na; het was haar als wenkte deze, doch papa was het niet, dát wist Klaartje zeker. — Wie dan? Die twee woordjes maakten het *hoofdje* — en nog meer het *hartje* — genoeg te doen. Ach! hoe gaarne zou zij zich zelve ten antwoord gegeven hebben:

„*Hij* was het, dien ik bemin!” — „Doch — hij bemint immers Theresia,” zoo sprak zij in zich zelve — „en uit medelijden, neen, uit medelijden wil ik zijne bloemen niet!” En toch, hoe werden deze bloemen in de warme, fluweelzachte hand vastgekneld! — Bloemen in den winter! — Ach, de geurige bloesems, hoe spoedig zullen zij verwelken; hoe spoedig zal de ijskoude lucht ze dooden, — en was het niet even zoo met haar gesteld? De bloem harer liefde had toch midden in den winter gebloeid, en nu had de koude vorst haar reeds getroffen! — — Zoo dacht zij, en als zachte dauw viel daarbij de eene parel na de andere uit het schoone oog op de bloemen. Deze tranen verligtten haar hart, want te midden van de geur, die de bloemen verspreidden, moede geweend, sliep zij in, en droomen van lente en liefde verrolijkten haar weder. — Spoedig had zij het doel harer reize bereikt, en door eene liefderijke hand gekoesterd en verpleegd, verliep de ééne week na de andere; ja, maanden spoedden henen. Reeds naderde de lente met haar jeugdig groen; Klara was nog bij hare goede tante, en poogde in den glans der hoofdstad het heimelijk verlangen van haar ziek harte te vergeten. —

Te vergeefs getracht! Hoe moeijelijk is het te *vergeten*, waar men *bemint!*

Thans bragt op zekeren morgen de postbode aan Klara een brief van Theresia, die in hare ziel de grootste aandoeningen te weeg bragt, en wel waardig is, dat wij dien met haar lezen.

„Lieve Klara," zoo schreef zij, „ik ben u opheldering verschuldigd van het vele u onverklaarbare; ik moet u bekennen, het is mij moeijelijk genoeg gevallen, om tegenover u het stilzwijgen te bewaren, doch het was niet alléén *mijn* geheim; ik mogt ter wille van anderen niet eerder tot u spreken. — Thans is het mij echter geoorloofd, thans mag ik u mededeelen, dat ik gelukkig ben in het bezit van een edelen, voortreffelijken man. Sedert twee dagen ben ik verloofd met Richard Schön, den sedert lang beminde; en daar ik u vol verbazing vragen hoor: „wie is dan toch die Richard?" — deel ik het u reeds bij voorraad mede. Toen ik voor vier jaren bij oom te B. was, leerde ik Richard Schön, zoon van den geheimraad van dien naam aldaar, kennen en beminnen. Wij zwoeren elkander plegtig trouw, doch daar Richard in die dagen zijn laatste examen in de regtsgeleerdheid zou afleggen, bleef ons engagement geheim. Een bal, dat de studenten jaarlijks geven, had plaats, en ik was onvoorzigtig genoeg, om een dans, dien ik reeds aan een ander had toegezegd, aan Richard op zijn herhaald verzoek te geven. Ik hoopte door een vriendelijk woord den misleide te doen zwijgen, doch dit viel anders uit. — Het orchest preludiëerde, mijn eerste danser kwam toesnellen. Ik stamelde verlegen, dat ik mij vergist had; maar mijne zigtbare verwarring had, in plaats van hem tot bedaren te brengen, eene tegenovergestelde uitwerking. — „Het schijnt, dat gij met *mij* niet wilt dansen, mejufvrouw; welnu, dan wil ik ten minste wachten, tot dat de gelukkige komt, aan wien deze schoonheid zal toebehooren!" — Hij bleef achter mijn stoel staan, en begon zich spotachtig over mijn danser uit te laten. Richard was door een ouderen heer opgehouden, doch kwam spoedig. — Ik weet niet regt meer, wat gezegd en wat geantwoord werd; slechts dit herinner ik mij, dat er heftige, ofschoon zacht gemompelde woorden tusschen de beide heeren gewisseld werden, en Richard mij eindelijk

met eene hoogroode kleur ten dans voerde. — Ik dacht er volstrekt niet aan, dat dit voorval gevolgen zou hebben, toen ik den volgenden dag een paar regels van Richard's hand ontving, waarin hij mij meldde, dat hij een duel had moeten aannemen. Dien morgen had het plaats gehad. Eene ligte wonde verhinderde hem uit te gaan; zijne tegenpartij was eveneens slechts ligt geblesseerd, zoodat de zaak nu bijgelegd was. — Met doodsangst en sidderend las ik deze regels; onbeschrijfelijk ongelukkig gevoelde ik mij als de oorzaak van het duel, dat de verschrikkelijkste gevolgen kon gehad hebben. — Ach, Klaartje, wat heb ik toen geleden! — Maar het ergste kwam nog achter aan. Een „goed vriend" had Richard's vader van het duel zijns zoons, met allerlei opsieringen en bijvoegselen — wat de aanleiding betreft — kennis gegeven. — De geheimraad was een gezworen vijand van het duëlleren. Hij hield het voor zonde, en Richard had hem moeten beloven, zich nimmer met een tweegevecht in te zullen laten. Een brief van zijnen vader sloeg den beminnenden zoon diep ter neder. Lang moest ik bidden en smeeken alvorens hij de oorzaak van zijne buitengewone neerslagtigheid mededeelde. Eindelijk zeide hij mij, dat zijn vader hem wilde vergeven, doch in gestrenge, harde bewoordingen geschreven had, dat zijn zoon er nooit aan behoefde te denken, om het meisje, ter wier wille hij zulk eene tegen goddelijke en menschelijke wetten strijdende daad had begaan, ooit als dochter in huis te brengen. Nimmer zou hij haar als zoodanige erkennen! — Zoo hadden dan al onze zalige droomen een einde, want ik was vast besloten, mij eerder den zoo vurig beminden Richard te ontzeggen, dan hem tot ongehoorzaamheid tegen zijnen vader te verleiden, of er in toe te stemmen! — Ja, ik wilde afstand van hem doen, ofschoon met een gewond harte! — Klaartje, ik heb veel, zéér veel geleden, en had toen alle hoop op geluk voor immer opgegeven. Gods goedheid heeft alles echter wijselijk bestierd, en de jaren van beproeving zijn niet zonder zegen voor ons beide geweest! — Natuurlijk konde ik het te B. thans niet langer uithouden; ik, arme wees, vond in uw ouderlijk huis weldra een rustig verblijf. Door Mathilde Helldorf, eene bloedverwant van mijnen Richard, vernam

ik altijd van hem, die tot griffier te W. aangesteld werd. Aan *haar* schreef hij, doch voor mij was ieder woord. Zijne trouwe liefde heeft *mij* dikwijls geroerd en gelukkig gemaakt. Hij hoopte nog altijd zijn goeden papa over te halen, om zijne toestemming tot ons huwelijk te geven, zoodat ik soms ook nieuwen moed, nieuwe hoop opvatte. — Toen kwam de assessor Kroon — herinnert gij u hem misschien nog? — in onze stad wonen; hij was Richard's neef, zijn vertrouwde en boezemvriend. Met het enthousiasmus van een edel hart had hij besloten geene moeiten te ontzien, om ons beide gelukkig te maken. Van daar zijn herhaald fluisteren met mij, zijn zoo verkeerd uitgelegd opzoeken van mijn persoon, en — herinnert gij u nog den brief en het pakje voor hem? Gij kwaamt juist binnen, toen ik het gereed maakte. Ik zond toen Richard voor de eerste maal sedert drie jaren een kersgeschenk. Hoe speet het mij, u er niets van te kunnen zeggen! — Doch hoe kon ik het, en wat zou het ook gebaat hebben? — Gij hebt mij toen verkeerd beoordeeld; thans zult gij mij in uw hart wel om vergeving vragen voor de slechte gedachten, die gij omtrent mij koesterdet. Want *hij* bemint u, mijn Klaartje; *hij* bemint u, en heeft u altijd bemind, zoo trouw en vurig als slechts iemand kan liefhebben; naauwelijks kan *hij* uwe afwezigheid langer verduren; kom dus terug, kom spoedig! — — — Doch hoor nu de oplossing van de moeijelijkheden, die tusschen mijnen Richard en mij stonden. — Uwe goede moeder had ik na uw vertrek alles medegedeeld; en zij en oom beraamden daarna een plannetje, waarvan zij mij niets zeiden. — Op zekeren avond hield een rijtuig voor onze deur stil, en spoedig daarop trad, met een luiden, vrolijken groet, een oud heer de woonkamer binnen. — „Daar ben ik nu, mijn vriend!" riep hij, en lag in uws vaders armen. — Dat was eene vreugde, een vragen, een vertellen! — Het was de geheimraad Schön, de vader van mijnen Richard, door wiens stijfhoofdigheid ons levensgeluk bijna schipbreuk had geleden. Stel u mijnen toestand voor, Klaartje, en ook mijn schrik toen uw papa *mij* als *zijne dochter Klara* voorstelde. — Met hartelijkheid trok de geheimraad mij tot zich, en weldra waren wij de beste vrienden. Ik speelde mijne rol

zoo goed mogelijk, liet mij Klara noemen, en toen ik op zekeren avond voor den beminden vader van Richard eenige van zijne lievelingsliederen zong, sprong hij op en riep: „meisje, gij moet mijnen Richard huwen, — *ik* wil het! — Zeg, wilt *gij* het ook?" — „Volgaarne, beste, beste papa!" riep ik en begon, door mijn gevoel overmeesterd, te weenen. — „Nu, nu, wat is er toch?" vroeg hij verwonderd. En thans, lieve Klaartje, verklaarden hem oom en tante alles; mijne betraande oogen deden het overige. — Hij scheen zeer misnoegd te zijn, en ging mompelend de kamer op en neder. — „Daaraan herken ik uwe streken weêr, Willem; daarom lokte mij de sluwe vos naar zich toe," — Eenkslaps bleef hij voor mij staan. „Kleine heks," zeide hij, en zijn gelaat werd al opgeruimder en vrolijker, „eigenlijk was de jongen toch zoo dwaas niet; ik weet niet, wat ik in mijn tijd niet om zoo'n paar bliksemende raketten als gij in uw hoofd hebt, zou gedaan hebben! En, weet gij, het is goed, dat gij niet *zijne* dochter zijt, want nu kan ik alléén u *mijne* dochter noemen. — Zeg, wilt gij zoo heeten?" — „Van ganscher harte, gaarne, lieve, beste vader!" riep ik, en viel om zijnen hals. — Toen hij mij zoo liefderijk aan zijn harte drukte, o, Klara! *toen* was ik eerst regt gelukkig. — „Laat nu echter den jongen dadelijk komen," riep hij, „bezorg mij Richard. — Gelukkig is uw klein, van gas en spoorweg vergeten nest van eene stad toch nog in één opzigt met den tijd medegegaan telegrapheer! Laat hem overkomen! — Maar, waar hebt gij toch *uw* Klaartje; want deze," op mij wijzende, „is de valsche, ondergeschovene; deze is Theresia, *mijne* dochter. — Laat *haar* ook komen, want mijn neef Herman, de assessor, schijnt mij toe, vurig naar haar te verlangen! — Aha! nu begrijp ik zijne dwaze beschrijving van blonde vlechten, lichtblaauwe oogen, en daarom was ik zoo verbaasd git zwart haar en donkere kijkers te vinden! — Oude, sluwe kerel, waar hebt gij uw gezond verstand toch gehad!" zeide hij als tot zich zelven. „Thans eerst gaat mij een licht op! Laat ze komen, oude vriend! Laat ze komen, en wij vieren twee verlovingen!" — Bij gevolg genoeg, mijn Klaartje. Gij weet thans *alles*. — Gij wordt verwacht, en hoe verwacht, liefste?! — — Van avond komt mijn

Richard, en morgen moet *gij* hier zijn. Hoort gij lief en geliefd meisje! Ach, hoe verlang ik naar u.

Uwe gelukkige Theresia."

En wat deed Klara, nadat zij dezen brief gelezen had? Zij kuste hem onder duizend tranen, legde hem op haar kloppend hart en hield hare handen er over heên gevouwen; in haar gelaat lag de zaligste verklaring van haar geluk en van hare liefde te lezen. Hare bange twijfelingen waren opgelost; al haar leed was ten einde. — „Eeuwig Gode gedankt;" riep het in haar binnenste, „*hij* bemint mij!" —

Den volgenden dag gingen vijf personen de langzaam voortrollende diligence tegen: twee oude heeren, een gelukkig paar en een jeugdig man, wien het geluk uit de oogen straalde. — Hoe geheel anders was het komen als het gaan. *Toen* was het winter en nog duister, ook in het hart van Klara; *thans* — eene lieve lente. Even als iedere grashalm het verkondigde, zoo klonk het nu ook in dit hoopvolle harte: „de lente is daar; de winter is voorbij gesneld!" Daar zag men een rozenrood gezigtje ver door het raampje reiken; eene kleine hand trachtte te vergeefs het portier te openen, — zeker iemand kwam toespringen, deed het open en ontving haar in zijne armen. Een oogenblik hield hij deze ligte gestalte zoo vast, en vier schitterende oogen hadden elkander ontmoet, overtuigd van wederzijdsche liefde! Zonder een enkel woord, — zonder eenige verklaring hadden zij elkander verstaan! — O, zalig wedervinden, gelukkige t'huiskeer, waar liefde en vertrouwen ons te gemoet komen! Dat was eene vrolijke begroeting van alle zijden; en toen Klaartje te huis gekomen aan de borst harer teedere moeder lag, toen vatte eene hand de hare, en eene zachte stem vroeg: „en zal Klara mij veroorloven deze liefderijke moeder ook als de *mijne* te begroeten?" — Het antwoord bleef niet achter; in een handdruk, in het omhoog heffen van een zalig, blij gezigtje, ontving hij hare toestemming. —

Eenige dagen later baarden twee engagementen magtig veel opzien te M.; men kan begrijpen hoeveel aanleiding tot praatjes dit op dameskransjes gaf. — De gelukkigen stoorden zich niet aan het gepraat — het was hun ook vrij onverschillig wat er van hen gezegd werd. Hand in hand zaten zij in de vriendelijke woonkamer en verhaalden elkan-

der de eenvoudige geschiedenis van hunne liefde en van hun lijden. Met van vergenoegdheid stralende oogen zagen de ouders op de gelukkige kinderen, en toen de geheimraad, Theresia tot zich trekkende, zeide: „God zij gedankt, mijn dochtertje; Hij zette mijne eigenzinnigheid te regt. — Ook u mijn trouwe vriend dank ik voor mijne misleiding" — toen ging het meisje naar de forte-piano en zong uit den grond van haar hart de heerlijke compositie van Richhardt bij Goethe's woorden:

„Vreugdevol en smartvol, vol gedachten te zijn!"

En toen zij vol geestdrift eindigde, waren de toehoorders geroerd en hadden het gevoeld en verstaan:

„Ja, gelukkig alléén is de ziel, die bemint."

Z......, Augustus, 1862. +

VERLOREN LEVEN,

DOOR

J. K. DE REGT.

Ziet gij dezen jongen man daar alleen, doodelijk bleek en met ingevallen wangen, wien de oogappels tot diep in de kassen zijn gezonken? — Welnu, die jonge man was vroeger de levenslustigheid zelve, gepast vrolijk ging hij altijd tevreden zijn weg en mogt al eene enkele maal een storm hem boven het hoofd losgebarsten zijn, altijd ging hij welgemoed zijnen weg en overwon zoo elke moeijelijkheid.

En nu, wat is dat alles veranderd, hij die vroeger de vrolijkste was; hij heeft de tering.

Verschrikkelijke gedachten.

Prijs gegeven aan de zekerheid eerlang te moeten sterven aan eene ongeneeslijke kwaal, geheel afhankelijk van allen die hem omringen, en zij, die hij zoo gaarne bij zich had, is verre zeer verre van hem, en gelukkig onder een ander dak.

Zie, nu en dan rolt een traan uit die blinde oogen, veel tranen heeft de arme man niet meer, want het verdriet en het lijden zijns harten, heeft elken traan van hem begeerd.

Enkele malen vloeit nog van zijne bleeke lippen, „waar zijt gij? Och mogt ik nog maar eene enkele maal u zien, nog maar eene enkele maal uwe stem hooren, maar helaas, mijn leven is verloren, de lamp is bijna uitgebluscht."

Arme jonge man.

Kom, dat ik u meêdeel wat er in het leven van dezen mensch is voorgevallen, het is eene geschiedenis maar met een treurig eind.

In den bloei zijner jaren ontmoette hij bij een' zijner vrienden bij gelegenheid van een avondpartijtje, eene jonge dame, wier aanblik hem tot in de ziel trof.

Met een vrolijken lach trad hij de gezelschaps-zaal binnen, en was, zoo als altijd, welkom, ja zelfs verlangde men naar hem, omdat hij op allerhande wijze het gezelschap wist te boeijen.

Aan de zijde dier jonge schoone gezeten, was het of hare nabijheid hem bezielde, wat men hem vroeg gaf hij, en alles lukte hem volkomen.

Gedurende die avondstonden had hij reeds meer dan eens aan zich zelven afgevraagd, wat is toch dat gevoel in mij, dat zoeken naar de jonge dame? zou dat liefde zijn? O neen! dat is onmogelijk! het is voor het eerst dat ik haar zie en ofschoon hij wel begreep dat het hart hier zijne regten zocht te verkrijgen, ging hij voort het lieve meisje allerhande oplettendheden te bewijzen.

En toen hij haar naar huis geleidde, hare arm den zijnen drukte, was het of hij zijne gansche ziel zich leeg storten wilde in haar hart; 't was hem moeijelijk van haar te scheiden, zonder de belofte meê te mogen nemen, dat hij haar nog wel eens ontmoeten mogt; die vergunning werd verkregen en van het oogenblik dat hij alleen stond werd hij stil en diep nadenkend zelfs, bij zijne schreden huiswaarts. Beurtelings met de hand op het hart en over het hoog gewelfde voorhoofd strijkende, sliep hij in, droomende van haar die hem zijne rust, zonder dat zij het wilde, ontnomen had.

Dagen achtereen werd geen lied van hem gehoord en was hij in weerwil der vele vermaken die hem omgaven het liefst alleen en dan dacht hij aan de schoone, die hij, hij gevoelde het nu, met zijn gansche hart beminde.

Vrolijk van harte, was hij de vriend van allen die hem omgaven, en was het dus ook niet zelden, dat hij in gezelschap van jeugdige losbollen zijnde, wel eens te veel wijn dronk en met hen voortholde; dan was er geen toomen aan zijne luidruchtigheid en pochte hij op zijne overwinningen bij

het schoone geslacht, ontzag zich niet rijp en onrijp meê te deelen, en vond hij bij die vertellingen steeds de meeste aansporing.

Zoo liep hij gevaar in toomelooze woede voort te hollen en was het zelfs reeds zoo verre, dat er sommigen, meer bedaarden, hem niet meer achten konden en hij zoo doende de liefde van weldenkenden verbeurde.

'tWas geene behoefte aan losbandigheid, die hem zoo verleidde, maar 't was een meeslepen van menschen die hem aan zijne zwakke zijde wisten te treffen, en wanneer zij hem maar zoo ver hadden dat hij met den roemer voor zich zat, dan waren zij van een vrolijken avond verzekerd.

De lieve wist dat alles, toen zij hem voor het eerst ontmoette.

Meer dan eens had zij van hem gehoord, en nu zij hem op dat avondpartijtje ontmoette, wilde zij hem eens goed gade slaan; de avond in vrolijkheid doorgebragt, gaf evenwel weinig aanleiding, doch daar de vergunning was gegeven haar meermalen te ontmoeten, had zij, door hare gesprekken zoo in te rigten, dat zij alles vernemen kon, ruimschoots gelegenheid om een blik in zijn hart te slaan.

Zij gevoelde zich werkelijk gelukkig en zij begreep dat de bolster ruw, maar de kern zuiver was en ofschoon zij geene de minste liefde voor den jongen man gevoelde, gaf zij uit belangstelling hem menigen goeden raad en wist door haren invloed het zoo verre te brengen, dat hij tot nadenken kwam en de vrolijke bijeenkomsten verzuimde; wel scheurde hij zich niet van geoorloofde vermaken af, doch de drinkgelagen werden niet meer door hem bezocht.

Eens op een avond, toen beiden uit den schouwburg kwamen, scheen de maan in haren vollen luister aan den hemel. Geen windje ruischte er door de toppen der boomen en tal van wandelaren, mannen en vrouwen, zochten hun genot in den goddelijken avondstond.

Het was in den schouwburg drukkend warm geweest en daarom stelde onze vriend zijne schoone voor in den heerlijken avondstond nog een eindje om te wandelen waaraan zij dan ook, daar het nog vroeg was, gevolg gaf.

Geheel alleen met den man die haar vriend geworden was waagde zij het hem te wijzen op zijn afgelegd leven; met al haar vermogen hield zij hem de gevolgen daarvan voor oogen en

vermaande hem een ander mensch te worden. Zij zeide hem eerlijk wat de menschen van hem spraken en nu zij hem had leeren kennen van eene andere zijde, voelde zij zich geroepen hem dit mede te deelen.

Een oogenblik stond hij stil, wees op de maan die haar schijnsel zoo weldadig op het menschdom straalt, en met ontbloot hoofd bezwoer hij haar zijne liefde, en van nu af aan alles te vermijden wat zijn naam schadelijk kon zijn.

Dat het lieve meisje van deze bekentenis schrikte, is te begrijpen, en dat een uitlokken van zulk eene bekentenis haar doel niet was weten wij zeker, en toen zij om verklaring van zulke voornemens vroeg, vloeide er in zielvolle bewoordingen eene declaratie van zijne lippen, die hij sedert lang terug gehouden had; zijne gansche ziel stortte hij voor haar uit en parelde hem een traan in de oogen, als de eerste tolk zijner liefde, als het bewijs dat hij waarheid sprak.

Was haar deze bekentenis onverwachts, zij kon daarom ook geen antwoord geven en bleef koel en ontwijkend, en ofschoon zij later meermalen in gezelschap te zamen waren, ontweek zij steeds.

En waarom? zal men welligt vragen.

Vooreerst gevoelde zij geene liefde voor den man, ofschoon zij hem om zijne goede hoedanigheden veel achting toedroeg, en ten anderen bestond er tusschen beide eene groote klove die welligt nimmer over te komen was.

Doch welk vrouwelijk hart is bestand tegen den man die werkelijke liefde heeft, en zoo was het ook hier, als met eene fluweelen tong sprak hij steeds met warmte van zijne liefde, van zijne wenschen en van zijn gevoel, hij verklaarde haar plegtig, dat hij niet meer zonder haar leven kon en bad om hare liefde met eene warmte, die het meisjesharte wel moest overwinnen. En toch weigerde zij niet alleen, maar verbood hem allen verderen omgang met haar.

Daar stond hij als door den donder getroffen, en droevig was het afscheid.

Vele dagen zag hij haar niet en treurde. Als tot niets in staat doorliep hij, in zich zelven gekeerd, de straten der stad en zagen zijne kennissen hem met verwondering

na, zoo bleek en vermagerd als de arme man er uitzag. Geene enkele publieke plaats werd door hem bezocht en verzuimde hij voedsel en rust, tot hem eindelijk de koorts op het ziekbed wierp.

Geheel alleen bij vreemden, had hij niemand aan wien hij zijn boezem lucht kon geven, bij niemand kon hij troost en raad vinden en klaagde hij zijn nood aan de steenen die hij somber en zonder doel betrad.

En zij?

Het duurde niet lang of zij wist de mate van zijn lijden en nog onverschillig noemde zij dat alles komedie.

Zij geloofde het niet, dat een man zoo lief kon hebben, maar toen men haar in de gelegenheid stelde, hem te zien, kwam zij tot bezinnen en gevoelde diep medelijden met den man die door haar zoo veel leed.

En dat medelijden werd liefde zelfs, eene liefde zóó sterk als het harte der vrouw die maar gevoelen kan.

Geloof evenwel niet dat zij nog toegaf, zij streed tegen haar zelven want de onmogelijkheid bestond nog met dien man een wettig huwelijk aan te gaan en hem toe te behooren met hare gansche ziel, hem trouw te beloven bij wat er ook gebeuren mogt, dat wilde zij niet al verlangde zij hem te zien en te spreken; en dat gaf voor zijn gestel eene gunstige verandering.

De winter ging langzaam voort toen onze vriend eene uitnoodiging ontving den oude-jaarsavond in eene hem wel bekende familie te vieren, en vernemende dat ook zij genoodigd was, nam ook hij de uitnoodiging gretig aan.

De twaalf slagen van den 31 December-nacht klonken van verschillende torens door het luchtruim.

De glazen der gasten werden volgeschonken en door den gastheer werd eene herinnering aan het verleden jaar uitgesproken en deed hij in hartelijke taal een wensch bij de intrede van het nieuwe jaar, aan elk in het bijzonder.

Toen de beurt van spreken ook aan hem kwam, die daar met een gebroken hart mede aanzat, kon hij geene woorden vinden, want in het afgeloopen jaar had hij veel moeten lijden en dat jaar was misschien wel het belangrijkste in zijn leven; hij sprak eindelijk een zegenwensch uit en toen hij gedaan had, zonderde hij zich af en geheel alleen zijnde,

stroomde een weldadige tranenvloed hem langs de wangen. Er was geen stuiten aan den vloed en langen tijd bleef hij alleen.

Medelijdend kwam er iemand tot hem, legde hare hand op zijn schouder en sprak hem troostrijke woorden toe, en toen hij het betraande oog opsloeg zag hij wie het was, en zeide met eene nokkende stem: „laat mij alleen, o mijn God ik lijd zoo veel.”

En toen werden ook hare zwarte wimpers nat en drukte zij den geliefden man aan haar hart, ja, nu kon zij hare liefde ook niet meer tegen houden, nu zag zij het hoe zeer zij bemind werd, en van dat oogenblik scheen zij besloten, hem al hare liefde en al hare trouw toe te wijden.

Geen gelukkiger sterveling op den oude-jaarsavond dan hij.

Onze vriend had dus overwonnen, maar daarom was de klove niet gedempt en waren beiden verpligt hunne liefde geheim te houden, en wanneer zij eens te zamen waren, dan strekten hunne wandelingen zich uit tot het stille gedeelte der stad of daar buiten.

Zoo ging meer dan een jaar voorbij en waren er oogenblikken, waarin beiden zich gelukkig gevoelden, voor haar gaf het menigen strijd.

Tranen werden er gestort en menig verwijt werd gedragen al bleef daardoor de balans hunner liefde niet altijd in evenwigt.

De beurt van lijden was nu aan haar. Zij wist het, dat zij zich verbonden had, zij gevoelde het iederen dag dat zij lief had en de indruk dien haar vriend, haar geliefde op haar gemaakt had onuitwisbaar was, maar het tal van bezwaren dat zich telkens voor haar opdeed, maakte haar nu en dan wankelmoedig en zoo ging langen tijd hun beider leven voort, de een in eene voortdurende ongerustheid, de andere strijdende tegen pligt en neiging.

Het verkeer met elkander was dus niet altijd even aangenaam en ofschoon zij herhaalde malen eene voordeelige partij had afgeslagen, was zij bevreesd den man dien zij lief had in het ongeluk te storten.

Door de betrekking die hij vervulde was hij dikwijls van zijne geliefde verre verwijderd, maar dan bleef de briefwisseling haren geregelden gang gaan; de laatste brief dien hij

ontving bevatte iets, waardoor zijn volgend lot voor altijd zou beslist worden.

In de stad hunner inwoning is de kermis aangekondigd, tal van vermakelijkheden worden gepubliceerd en heeft zij twee jaren lang aan de aanzoeken van anderen, om de kermis mede te genieten, het hoofd geboden, nu is zij gedwongen aan de verzoeken van een haar onbekend man gevolg te geven. Men veroordeele haar niet omdat zij spellen en kramen doorwandelt aan den arm van een vreemde; er zijn in familiën zoo vele omstandigheden, waardoor een meisje gedwongen wordt aan de eischen van ouderen toe te geven, zoo was het ook hier. — Aan den eenen kant werd zij dringend aangezocht door iemand die zich bemind had weten te maken, en aan de andere zijde het verre, verre verschiet, ja bijna de onmogelijkheid met den beminde haars harten gelukkig te kunnen zijn; ziedaar de drang der omstandigheden, waaraan zij toegaf en het leven van een ander opofferde om hare familie genoegen te geven.

Nog eenmaal na de noodlottige kermis sprak hij haar en daar nu die lang gewenschte brief kwam, het opschrift was: Mijn Heer! en hield verder in, dat zij, door hare familie gedwongen, moest besluiten alle gemeenschap met hem af te breken, zijn portret zou zij als een blijvend aandenken, aan de gelukkige uren die zij met hem doorgebragt had, behouden, en zij telkens in hare avondbede hem gedachtig zijn, zij zou hem blijven lief hebben, maar daarom toch aan de verpligtingen jegens haren echtgenoot getrouw blijven.

Ware de wereld vergaan, zoo dat mogelijk is, niet sterker zou hem dat getroffen hebben, als dit berigt zoo ongedacht, en zoo verschrikkelijk; van hare liefde meende hij zeker te zijn, en nu, op eens wordt hem alle hoop ontnomen, zij de vrouw van een ander, o, de gedachte alleen leidt tot razernij.

Door de verschillende schokken die zijne zenuwen hebben ondergaan, heeft dat niet gunstig gewerkt op zijn gezigtsvermogen en waren de sporen van eene ongeneeslijke oogziekte reeds aanwezig. — Geene magt die hem helpen kon, dan zij alleen; was het nu te verwonderen, dat deze ongesteldheid er niet beter op werd, maar wel het verdriet, het ongeluk grooter maakte.

Wij zouden in een tal bijzonderheden kunnen treden, doch

waartoe zou dat noodig zijn, de langzame vermeerdering van zijn lijden was te langdurig om die in al hare bijzonderheden op te noemen, of te volgen.

De mededeeling van dat berigt had hem zoo getroffen, dat van dat oogenblik af aan, zijne armen slap hingen en hij tot geen werken meer in staat was; van dag tot dag verduisterde zijn gezigt, en maakte eene groote moedeloosheid zich van hem meester. Het vleesch werd hem van het ligchaam gereten, zijn gang werd traag, zijne geestvermogens verminderden en het scheen of hij krankzinnig was.

Hij vloekte de menschheid en hare trouweloosheid, hij bad om het einde van zijn leven en toch, dat leven moest langzaam wegkwijnen.

Aan de hand van een hem toegenegen vriend, genoot hij nu en dan nog den weldadigen invloed der vrije natuur, maar van al haar schoon zag hij niets meer. En als hij dan het gekweel der vogelen hoorde, of de liederen der lentejeugd zijne ooren troffen, dan slaakte zijn boezem een bangen en benaauwden zucht.

Niet lang duurde het of de arme blinde werd door de tering aan het ziekbed vast geklonken.

Stil en in zich zelven gekeerd lag hij daar, de medicijnen die hem aangeboden werden, slorpte hij op, maar het bewustzijn dat hij weldra sterven zoude, was hem te zeker. En wanneer zijne familie en zijne vrienden aan zijne bedstede gezeten waren, hem vertroostende door de heerlijkheid die hij te gemoet ging, dan was zijn antwoord vaak: neen! mijn paradijs is hier verloren gegaan, hoe zou ik een ander, gelijk aan dat kunnen wedervinden.

Langzaam, maar met zekeren tred ging de kwaal voort den blinde te verwelken. — Maar toch, tot in zijn stervensure toe, hield hij het geheim zijns harten verborgen, en daar de hoop nog in zijne ziel leefde, dat zij zijne laatste stervensstonde zou komen verzachten, was juist de doodstrijd hem des te zwaarder. — Iedere voetstap die in zijne ziekenvertrek werd gedaan, beproefde hij te herkennen, ieder fluisterend woord ving hij op; maar noch de voetstap, noch het geluid harer stem, bragt hem vrede voor den doodstrijd dien hij streed.

O hoe vaak wordt er met de liefde gespeeld, en hoe weinig wordt er gelet op den diepen indruk dien zij te weeg brengt, hoe vaak wordt het gevoel des harten miskend en heeft men meer op met het klatergoud der intrigue dan met het uitwerksel des harte.

Vrouwe! zoo gij den stervenden man, daar hadt kunnen zien liggen, dan had ge gezien wat een enkele indruk van u vermag.

Het oogenblik nadert. — De ontknooping is nabij.

De lijder strekt zijne armen uit, de blinde oogen rigten zich naar den ingang der deur die hij kende, en met de bede op de stervende lippen, „vaarwel, wees gelukkig," werd zijne ziel den schepper toevertrouwd.

En wat is er van haar geworden? wie weet het?

De lijder ging in de kracht van zijn leven heen, en heeft zij al aan hem gedacht, misschien zal zij nooit iets van zulk een einde vernemen.

Wie zoo strijden moet, en de dierbaarste wenschen zijns harten onbevredigd moet zien, van dien kunnen wij wel zeggen, bij zijn einde, — dit was een verloren leven.

5 Oct. 1862.

J. K. DE REGT.

DE VERMISTE KLEEDEREN.

Eene werkelijke geschiedenis.

Een aanzienlijk baronet, die zeer bekend was in het graafschap H. . . . ., was eenige jaren geleden bijna tot krankzinnigheid gebragt, door de vreemde zaak die iederen nacht plaats had, daar hij iederen avond behoorlijk gekleed in zijn nachthemd naar bed ging, en iederen morgen naakt wakker werd, zonder het minste spoor van zijn vermist kleedingstuk, of iets dat vermoeden van zijne verdwijning te kennen gaf. Honderde hemden verdwenen op deze wijze, en daar er geen vuur in die kamer was, was het onmogelijk om verklaring van dit geheim te geven. De bedienden geloofden dat hun meester gek was, en zelf begon hij er aan te denken dat er iets van waar was, en ten laatste meende hij werkelijk krankzinnig of betooverd te zijn. In deze omstandigheid,

verzocht hij eenen innigen vriend om met hem in de kamer te slapen en te onderzoeken door welk soort van geheime bezoekers zijne kleedingstukken zoo vreemd weggenomen werden. De vriend stemde hierin toe, en nam volgens afspraak zijnen intrek in de spookkamer; en ziet! toen de klok één uur sloeg, stond de ongelukkige baronet, die zeer stellige bewijzen gegeven had, dat hij vast sliep, van zijn bed op, stak de kaars aan, deed de deur open en verliet de kamer. Zijn verwonderde vriend volgde hem, zag hem achtereenvolgens verscheidene deuren open doen, door verscheidene gangen de open plaats overgaan, en eindelijk de mestvaalt bereiken, waar hij zijn hemd uittrok, en het, door middel van eenen mestvork, er in begroef. Dit werk volbragt hebbende, zonder den vriend te hebben bemerkt, die er bij stond en zeer goed zag dat hij in zijnen slaap wandelde, keerde hij vervolgens naar huis, sloot zorgvuldig al de deuren en deed zeer goed het licht uit, ging weder naar bed, alwaar hij den volgenden morgen wakker werd, en als naar gewoonte, zonder zijn hemd aan te hebben.

De verwonderde ooggetuige van dit zonderlinge tooneel, in plaats van den slaapwandelaar te verwittigen van hetgeen plaats gehad had, verzocht dat er den volgenden nacht een medgezel bij hem zoude blijven, om zoodoende werkelijke getuigen te bezitten van de ontdekking die plaats zoude hebben; doch dezelfde zonderlinge gebeurtenis vernieuwde zich weer, zonder de minste verandering.

De twee getuigen verhaalden wederkeerig alles wat zij gezien hadden aan den baronet, die alhoewel in het eerst zeer onwillig het te gelooven, duidelijk overtuigd werd, toen hij naar de mestvaalt ging en zeer veel dozijnen hemden ontdekt werden, hoewel er vermoed werd, dat de anderen door een der noodhulpen weggenomen waren, die deze ongewone linnenkast ontdekt had, en waarschijnlijk den schat aangezien had voor eenige gestolen goederen, aldaar door eenen dief verborgen, en het als eene wonderdadige wijze beschouwde om zijne eigene kleederenkamer te vermeerderen.

OUDEJAARS-AVONDZANG,

DOOR

F. F. C. STEINMETZ.

De wereld gaat voorbij met hare bekoorlijkheden, en wij met haar.

De maan schijnt klaar, en vredig is de nacht;
Hel-tintlend is de gouden sterrenpracht;
Kalm is de stroom en rustig slaapt het woud,
Waar, in dit uur, de stilte zetel houdt.
Doch hoort! daar klinkt van 't gindsche torendak,
Aan de overzij' van 't slingrend watervlak,
Een sombre klank met doffen nagalm af —
Zóó dof, als klonk hij neder in een graf:
Ja, in het graf van d'eeuwen-ouden tijd,
Waarin Gods hand een jaar weêr nedersmijt,
Met al zijn goed, met al zijn leed en smart,
En zegening en heil voor 't menschlijk hart.
De gindsche klok galmt twaalfmaal mij in 't oor:
Bij ied'ren galm treedt mij een beeldt'nis voor: —
Mijn geest herziet, in somb'ren nevelschijn,
De lange reeks van hen die niet meer zijn
Der mijnen, en voor wie de duisternis
Der levenssmart reeds opgehelderd is
En blijdschap schept in 't rijk der eeuwigheid.
Hoe menig vriend, door aardsche vreugd gevleid,
Zat nog vóór kort in onzen breeden kring;
Doch slaapt thans dáár, waar ieder sterveling,
't Zij vroeg of laat, van 's levens arbeid rust;
Wiens vriend'lijk oog, voor eeuwig uitgebluscht,
Ons in dit uur niet meer met ernst begroet
En 't hart verkwikt, dat trouwe vriendschap voedt.
Maar o! hoe spreekt dan ook met zacht gebons
Een zuiv're stem, die nimmer liegt, in ons
Een oirdeel uit: — of wel het aardsche leed,
Dat God ons zond, tot Hem ons bidden deed
Om sterkte en moed — en of wel ons Zijne eer
Het hoogste woog — en of Zijn gunst wel weêr

In dankbaarheid tot Hem ten hemel klom,
Die de oirsprong is van 't schoon geschapendom,
En ook het doel waarvoor het menschdom leeft,
Dat, in Zijn geest, een hemelroeping heeft;
En of wij wel, in 't geen is doorgestaan,
In zelf-volmaking zijn vooruitgegaan;
En of ons hart Zijn milde zegening
Wel steeds met liefde en needrigheid ontving; —
En of wij wel, in 't ons bedeelde lot,
Genaderd zijn aan 't heilig doel van God?

Wel hem, die bij dit denkbeeld niet verbleekt,
En in wiens hart geen bange siddring spreekt,
Die de aanklagt van zijn pligtverzuim vermeldt,
Aan Hem, die elk naar 't geen bij doet vergeldt.
En driewerf heil den zondaar ook, wienst geest
Tot hier nooit God gezocht heeft, noch gevreesd,
Maar bij den laatsten klokslag van het jaar
Terugdeinst voor zijn zondig leven, waar,
Alëer hij 't denkt, en zonder naberouw,
De bittre dood op volgen kunnen zou!

Dus voortgeleefd, wij, die op aard nog zijn.
De Heer is goed. Nòg geeft Hij zonneschijn
En regen, nòg aan ieder menschenhart
't Hem noodig deel van levensvreugd en smart;
Zijn wil tot wet, Zijn woord tot steun en staf,
Treên wij gerust door 't leven — tot aan 't graf.
Eens naakt de stond voor ieder onzer, dat
Deze aard' voor 't hart geen schoonheid meer bevat,
Maar wij, verrukt, in 't geestelijk gewaad,
Met hooger gloed op 't engelengelaat,
Den Vader zien vol hemelmajesteit,
Die beî de raadslen — Tijd en Eeuwigheid,
Slechts half verklaard in 't zoenbloed van Zijn Zoon,
Ons oplost in Zijn liefde vóór Zijn troon!

Ophemert, 1858.

